

Vasmű

TÁBORI ZOLTÁN

Magyarország felfedezése

Tábori Zoltán

VASMŰ

Sík Kiadó,
Budapest, 1998

A kötet a Nemzeti Kulturális Alap és a Budapest Bank Budapestért Alapítvány támogatásával készült.

A szociográfia a Mozgó Világ szerkesztősége megbízásából
és a Dunafer Rt. Támogatásával végzett kutatáson alapul.

© *Tábori Zoltán*, 1998

Fotó © Török Ferenc, 1998

ISBN 963 85821 7 0

KURATÓRIUM:

Andor Mihály

Benda Gyula

Gombár Csaba

†Gondos Ernő

†Lázár István

Léderer Pál

†Márkus István

Órszigethy Erzsébet

Pünkösti Árpád

Tóth Pál Péter

SOROZATTERV:

Szántó Tibor

TARTALOM

ELŐSZÓ

I / KOKSZOLDAL, GÉPOLDAL

A DBK koksizoló Kft.
Szénelőkészítő
Szénbuktatók
Szalagátadók
Központi irányító
Zárt szénraktár
Irodaépület
Adagoló bunkersor
Széntorony
Kemenceüzem
Kettes blokk
Hármas blokk
Egyes blokk
Tető
Gépoldal
Kokszoldal
Rámpa
Váltóház

II / VASOLDAL, SALAKOLDAL

A nagyolvasztó gyáregység
Vagonbuktató
A bukó alja
Transzferkörzet, érc­tér
Elegyépület
Tömörítő
Kilences szint
Hetes szint
Hatos szint
Ötös szint
Négyes szint
Hármas szint
Kettes szint
Egyes szint
Gyáregységiroda
Masszaház
Felső bunkersor
Koksz-szalagház
Alsó bunkersor

Kohó
Műszerház
Galéria
Csarnok, pódium
Törzs
Salakfeldolgozó
Kérgezővágány
Habosítóvágány
Salakosztályozó
Darupálya
Üstfalazó

III / BUGA KONTRA BRAMMA

Az acélmű
Konverter
Adagolócsarnok
Nyersvaskeverő
Elegytér
Pódium
Műszakos iroda,
olvasztármelegedő
Vezérlőház
Darupálya
Öntőcsarnok
Szerelőpad
Argonozó
FAM
Öntőtorony
Pódium
Öntőszint
1 PU
Vágószint
Nullszint
Brammatér

IV / CITIUS, ALTIUS, FORTIUS

A meleghengermű
Mélykemencecsarnok
Bugacsizoló
Kemenceüzem
P-4A
P-4

Műszerház
P-1
Hengersorüzem
Előnyújtó
Kézsor
P-5
Hengercsiszoló
Selejtvágó
Tekercselő
Darupálya
Üzemiroda
Kikészítőüzem
Lefejtő-daraboló sor
Tekercskikészítő

V / EURÁZSIA

A DWA hideghengermű Kft.
Pácoló
Meleglánc
Bevezetőbódé
Olló
Hegesztő
Hurokgödör
Kádsor
Regeneráló
Elvezető
Csévéelő
Mérlegház
Hengersorüzem
1700-as irányváltó
Hőkezelő üzem
Csapágyoló
Simító
Kikészítőüzem
Nagydaraboló
Kenőpince

VI / FALANSZTER

A DLA lemezalakító Kft.
Spirál
Profil
Radiátor

ELŐSZÓ

Vasműt, pontosabban annak esszenciáját, nagykohót először bélyegen láttam, még kisfiú koromban. Vörösesbarna tónusú, égnek nyúló, óriási hengerek, állványzat, kuszaság – mint egy csatahajó fedélzete. Ez volt az 1953-ban kibocsátott „Épületek II.” sorozat záróértéke. Sokszor találkoztam vele a családi levelezésből megőrzött borítékokon, és sehogy sem értettem: ha egyszer a levéltarifa hatvan fillér, miért ragasztanak rá hetvenfilléreset? Apám, ha megkérdeztem volna, valószínűleg azt válaszolja: ez is csak afféle „békekölcsön”, hogy mielőbb a vas és acél országa legyünk.

A nagykohó ma is megvan, bár azóta néhányszor átépítették. A por is ugyanolyan vörösesbarna körülötte, ahogy a régi bélyeg alapszínéből sejthető. Innen nézve negyven év alatt semmi sem változott, de máshol, más kapuk, más kerítések felől az egykori vasműsök aligha ismernének rá gyárterületükre. Nem csoda, évekkel a rendszerváltás után vagyunk, a Dunai Vasműt már DUNAFERR RT.-nek hívják, és a városnyi gyárat járva a kontraszt valóban lenyűgöző. Új, impozáns gyáracsarnokok, szupermodern gépek és berendezések állnak szemben a régiekkel. Mindez szakavatott kalauzok segítségével könnyen, gyorsan, egy-két nap alatt áttekinthető. Hogy mégis két éven át (1996–97) ingáztam Budapest és Dunaújváros között, annak tízezer oka volt. Az a tízezer ember, aki ott dolgozik, és akinek életében és gondolkodásában beállt változásokat már nem lehetett volna néhány nap alatt felmérni.

Könyvet írni a születésnap tortáján rövidesen ötven szál gyertyát gyújtó Vasműről sokféle nézőpontból lehet. Másnak talán inkább a kezére esett volna a legszűkebb menedzsmenti kör, akik ezt az ünnepi tortát majdan körbeülik. Vagy a *navigare necesse est* kapitányai, a fehér-gallérosok, akikért sok pohár pezsgőt emelnek majd a magasba. Az én választásom azonban azokra esett, akik meg lesznek győződve róla, hogy nekik az ünnepi asztalról még csak morzsa se jut. Mert hiába minden igyekezet, a munkások arca keserű Janus-arc, akár előre-, akár hátranéz. Engem ez a különös, ismeretlen, ám mára majdhogynem érdektelen arc vonzott. Melósok százait igyekszem bemutatni természetes környezetükben, a kokszolókemence tetején, a blokkok tövében, a bukók alján és a bakdaruk kosarában, a szalaghidak tornyaiban, a bunker-sorokon, a pajzs-, kitoló-, töltő-, oltó- és mérlegkocsikban, az érc-, szén- és elegytereken, a tömörítőmű kilenc szintjén, a kohók pódiumán és állványzatain, a számítógépes műszerházakban és irányítótermekben, a habosító vágányai mellett, a konverter csarnokában és a svéd-lándzsások fedezékeiben, az acélmű öntőtornyában, a hengerek kormánypadjain, a pácoló hurokgödrénél, a hőkezelő harangkemencéinél és a kikészítők rakásolóinál – végig a teljes technológiai folyamaton. Könyvem arra próbál választ találni, hogy az a bizonyos ötvenes évekből – akkor mindennél magasabb – hetvenfilléres névérték a kilencvenes évek végén (egészen pontosan 1996–1997-ben, amikor a minimálbér borítékjában 17 ezer forint lapul és levélborítékra 22 forintos bélyeg ragasztandó), mennyit ér.

Fontosnak tartom leszögezni, hogy a kutatás béradatok szempontjából meghatározó éve, 1996 óta Magyarország gazdasági, illetve a világ acéliparának mutatói jelentősen megváltoztak. A DUNAFERR RT. 1996-os árbevétele 146 milliárd forint volt, az 1998-as meghaladja a 250 milliárdot. Az átlagmunkabér 1996-ban 73 067 forint/hó volt, a kézirat nyomdába adásának időpontjában 109 500 forint/hó.

I / KOKSZOLDAL, GÉPOLDAL

A DBK KOKSZOLÓ KFT.

A Vasműnek tizennégy kapuja van: az I-es a legimpozánsabb, a VII-es a leglehangolóbb.

Az I-es tulajdonképpen diadalkapu. Hatalmas, összehúzott szemöldökeresze alól mélyen ülő freskó néz a város felé. Az árnyékokba vesző, kiismerhetetlen pillantásnak útjában áll még hat szocreál betonoszlop: Domanovszky Endre közléről talán színpompás munkás-paraszt figurái mintha börtönrácsok mögött találnának egymásra.

A VII-es ezzel átellenben van, a lehető legtávolabb a várostól. Semmi magasztosság, semmi pompa: a kapu onnan ismerhető fel, hogy a rozzant garázsosorokkal kísért egyhangú betonfal egy kamion hosszan megszakad, s az ember azonnal szembetalálja magát az egykori szénmosó és szénszárító vörös téglás, gigantikus romjaival, bal kéz felől a kiszolgált dömperek és egyéb felismerhetetlen járművek roncstemetőjével, jobbra pedig a szén- és kokszhégyek baljós, fekete kúpjaival.

Ez az úgynevezett kokszolókapu. A DBK Kokszoló Kft. 1064 dolgozójából a legtöbben itt juthatnak be közvetlen üzemterületeikre, melyek a következők:

Szénelőkészítő	131 fő
Kemenceüzem	260 fő
Osztályozó üzem	130 fő
Gáztisztító üzem	80 fő
Desztillációs üzem	52 fő
Kokszgépészeti üzem	130 fő
Vegyí gépészeti üzem	70 fő
Villamos üzem	80 fő
Összesen	933 fő

A hiányzó 131 fő az úgynevezett törzshöz tartozik. Ők 1,3 kilométerrel odébb, egy másik kapun közelítik meg elegáns, ligetes környezetbe telepített irodaépületüket.

Azok azonban, akik a kokszolókapun át járnak, mintha stigmát viselnének, a kátrányszag lemoshatatlan bélyegét. Nem is kell feltétlenül melósnak lenni hozzá: elég csak ott ülni valamelyik üzemirodán, s amikor hazamegy, pénztárcája, notesze, órasíja, frizurája egyszer csak ontani kezdi a szagot.

Ül az egyik titkárnő az írógépe előtt, és mesél:

– Ott vagyok Pesten a nagy Skála-csemegeben, nézegetem a mélyhűtött árut, mellettem pakolásznak a kis diákeladók, az egyik hirtelen odaszól a másinak: te! nem érzed? Ez a

hűtőpult leégett! Azt se tudtam, hova tűnjek, mert hát persze hogy nem égett ott semmi, legföljebb az arcom a szégyentől.

Nagyjából ezekért a dolgokért telepítették a kokszolót kapustul-mindenestül a gyár legtávolabbi végébe.

SZÉNELŐKÉSZÍTŐ

A szénelőkészítő a pokol tornáca: innen még nem látszik, mi vár a beljebb merészkedőre. Nyugodt és békés hely, csak a szállítószalagok nyikorognak, időnként vagonok zuhognak, de még a por sem akkora, amekkorával a széntől púpos esőcsatornák riogatnak.

A kokszolóba vezető út jó szándékkal van kikövezve: mindenféle figyelmeztető táblák fontoskodnak, nyújtózkodnak, mint megannyi régi vágású, eminens diák: IDEGENEKNEK TILOS A BEMENET – áll az egyik üres terembe nyíló vasajton; VIGYÁZZ ERŐS MÁGNESES TÉR – tudósít egy másik, pedig a szállítószalagról hulladékvasakat szedegető ormótlan elektromágnes a modern kvarcórákra nincs semmilyen hatással; BOTLÁSVESZÉLY! – okosít ki egy a vagonbuktató épületbejárata mellé szegezett tábla, miután az ember már keresztül-bukdácsolt síneken, megnyomorított fadarabokon, szénkupacokon; KULCS A SZÁRÍTÓBAN TALÁLHATÓ – hirdeti a szénmosó tátongó, huzatos romjának egyetlen megmaradt ajtaján a zománctábla. Kulcsot azonban fölösleges volna a szárító vasláncokkal teleaggatott, kísérteties csarnokában keresni: ha mégis ott volna, már vastagon belepte a galambguanó.

Maga a szénelőkészítő erőrendszerre emlékeztet: kisebb-nagyobb téglá- és betontornyaiban kifüstölhetetlen emberek ülnek. Itt alig van fluktuáció. Az üzemvezető előjegyzési naplójában nevek, címek sorakoznak oldalakon át, ki mindenki áll ugrásra készen, ha esetleg felszabadul egy hely.

SZÉNBUKTATÓK

Szénbuktatóból kettő van. Elöl-hátul nyitott, hatalmas vasbetondobozaik a két legfényesebb sín pár fölött terpeszkednek a 723-as szénpályaudvar legvégében. Görgős hangárajtajaik mint nagy, leszakadt redőnykeretek dőlnek a falnak: itt egyfolytában jönnek a szenesvagonok, az ajtószárnyakat már évek óta nem húzta be senki. Szürkésfekete vitorlavásznak csíkokra hasadt, vasszerelvényeiken vastagon ül a rozsdá.

A vagonbuktatón elvileg nyolc ember dolgozik. A gyakorlatban jó, ha megvan a létszám fele. Először is, műszakonként van egy buktatógépész, ami kiemelt beosztásnak számít. A buktatógépészek kicsit fenn is hordják az orrukat, pedig hát nem is olyan nagy tudomány az övék; ha a szabadságukon-szabadnapjukon valamelyik vagonbeállító a helyükre áll, az a műszakonkénti ezervalahány tonna szén ugyanúgy lemegy a buktató torkán, mint amikor ők, a kinevezettek húzkodják ott fenn az üvegkalickában a karokat.

Másodszor, a vasútüzem küld egy sarust, mert a vagonok szétválasztásához igazi vasutas kell: a kapcsolótagokkal való gyürkőzést nem lehet vasutassapka nélkül elsajátítani. A szénelőkészítő a minél tökéletesebb összhang végett áttért a vasútüzem tizenkét órás munkarendjére: essenek egybe a műszakváltások, ne legyen fennakadás! A szénelőkészítősök szeretik ezt a ritkább bejárást igénylő vasutas műszakrendet, de a vasutasokat már nem: szó, ami szó, ahogy leülnek a sínre, a fogukat piszkálják, sárga zászlójuk kampós nyelével a fejüket vakarják, nincs is mit szeretni rajtuk.

Harmadsorban vannak a vagonbeállítók, papír szerint hatan. Ők aztán végképp mindenki kapcája: ha valahol valamit lapátolni kell, rögtön értük küldenek. A szénelőkészítőben a lapát a legfontosabb munkaeszköz.

Ásni is azzal ásnak. Most éppen árkot a villanyszerelők kábeleinek.

– Vigyázz, belevágysz!

– Na és akkor mi van? Nehogy már lebassz!

– A kurva életbe, ezt most hogy tegyem el?!

– Bokros Lajos is megmondta: egy horogra egynegyed gilisztánál többet felszúrni nem szabad.

A vagonbeállítók hárman vannak. Alacsony, maszatos arcú, dülledt szemű fiúk. Egyikük valamivel nyúlánkabb, bár ő se magas, inkább csak sovány. Nem is a testalkatával különül el a társaitól, hanem azzal, hogy hobbjaja van: ő gyűjti pléhdobozba a kábelfektetés közben kiásott gilisztákat. A bukósok kezdő fizetése 26 ezer forint bruttó, ekkora pénz mellett nemigen lehet kiülni horgászni a Duna-partra. Igaz, a csalisbödön, amit a kezében tart, nem vall profi felszerelésre: csupán egy rozsdás konzervdoboz.

A bukó környéke üres konzervdobozokkal van tele. A szállítószalagok fölött guberáló elektromágneses hernyótalp unottan hajítja maga mögé, amit talál – mindig ugyanaz a menü: májkrém, vagdalt hús, szardínia. Ritkán főtt étel is akad: lecsó, szárazbab, lencse.

– Azért a villanyszerelőkről is megvan a véleményem! Egy ekkora árkot se tudnak kiásni?!

– Hagyd el, még leesne az aranygyűrű az ujjukról.

– Nem értenek azok semmihez! Hát állj oda a kapuhoz, amikor este bebiciklizik a sok nép: akinek nem ég a lámpája, az tuti, hogy villanyszerelő!

A buktató legénységének savanyú a szőlő, egyikőjüknek sincs szakmája. Még azt is lehetne mondani róluk: kisiklott emberek, ha lett volna valaha is pálya a lábuk alatt.

A csapatból, amelyik most épp befejezi az árokásást, és indul vissza a vagonbuktatóra, egy 29 éves, kerek képű, zömök fiatalember a rangidős. Tösgyökeres nagyvenyimi, a szülei kipufogódobokat gyártottak a helybeli téesz melléküzemében, ma már rokkantnyugdíjasok. A lányuk a szociális otthonban dolgozik, a fiuk géplakatosnak készült, de aztán az iskolát félbehagyva beállt inkább a szülei mellé a kipufogódob-gyártásba. A 89-es „fenyőfabálig” nem is látott túl Nagyvenyimen, hanem akkor megismerkedett egy baracsi lánnyal – két év múlva feleségül vette. A fiatalasszony szalagkezelő volt itt a szénelőkészítőben. Két évébe telt, mire kiharcolta, hogy a férje is vasműs, szénelőkészítő lehessen.

A köpcös vagonbeállító a csörlőfülkéhez lép, babrál a karokon, és a buktatóvágányon álló szerelvény lassan meglódul. A legelső szenes kocsi rágurul a bukóra, a csörlőmotor még egyszer felvonít, aztán elhallgat. A kezelő egy fadarabot dug sebtében a következő vagon kereke alá, recsegés-ropogás kezdődik. A csörlőfülke mellett már vagy két tucat ilyen elkínzott fadarab hever, leginkább aligátor szájából kihúzkodott evezőmaradványoknak látszanak.

Szирénahang vijjog, odabenn a buktató házában a platóra rögzített vagon lassan az oldalára dől, ömlik a mélybe az apró szemcséjű szén.

A rangidős vagonbeállító az ajtóban áll, és nézi. Társai négy méteres piszkavasakkal a kezükben a túloldaltól figyelnek, nincs-e dugulás. Ha van, nekik kell rámenni a bunkerra, fellazítani az anyagot. Addig csak innen, a partoldaltól döfködik. Ők még alig egy éve vannak itt a bukón.

A venyimi fiú három és fél éve. Ez ezer forint pluszt jelent a többiek huszonhatezeréhez képest. Nem sok, de legalább biztos pénz. És ennyit kézhez is kap a folyamatos műszak pótlékjával együtt. Ha ragaszkodott volna a venyimi kipufogódobokhoz, nemhogy ennyije nem volna, de még munkája sem. Így viszont már saját házuk van: vasműs házaspárnak szívesebben ad kölcsön az OTP is, a rokonság is. Második gyerekük már az önállóságba született, sőt azt is megengedhették maguknak, hogy az asszonyka gyesre menjen. Féltik nagyon a picit. Az első gyerekük másfél évet élt.

Csendes, szomorkás ember ez a nagyvenyimi. Az életét kitölti a család, a ház, a kert; az udvarban egy hízó, pár baromfi. Kocsija, jogosítványa nincs, a dohányzásról a család kedvéért leszokott. Luxusnak megelégszik annyival, hogy amikor másnaponta boltba megy, a pénztár mellett állva megiszik egy üveg olcsó sört. Ezért a barátok néha kinevetik. Barátainak azokat mondja, akikkel együtt ingázik a Vasmű és Nagyvenyim között a buszon. Leülnek egymás mellé, beszélgetnek. A bejáró vasműsök ezt hívják „szomszédolásnak”.

– Már megint azzal jöttek a munkavédelmin, hogy a tizenkettedik órában van a legtöbb baleset! – mondja az egyik.

– Az anyjuk keservit, ezek addig nem nyugszanak, amíg ki nem találják nekünk is a nyolc órát! – morog a másik.

– Az utazási hozzájárulásért is szívják a fogukat! – fordul hátra az előttük ülő harmadik.

– Mese nincs, be kell költözni a városba!

– Az, az, Dunába még a kocsmák is olcsóbbak!

A széles képű, zömök vagonbeállító többnyire nem tart a nagyhangúakkal.

– Ha kell, én mindennap bejárok, akár a saját költségemen, csak ne kelljen meló után is egy levegőt szívnom a gyárkéménnyel – mondja.

– Hallottátok?! Az ilyen szövegek miatt mer kukoricázni a bejárókkal a főnökség!

Ott azonban, a 723-as pályaudvar végében, ahol az eső, a szél és a fagy már rúdvas gyöke-reikig koptatta a vasbeton partoldalakat, a bukó szénporos arcú, fiatal nincstelenjei felnéznek rá. Becsülik, mert nem várja, hogy más akassza le a vagon, más menjen neki a szénnek a négyméteres piszkavassal, lapátolja vissza műszak végén a kiszóródott anyagot, csákányozza szét télen az összefagyott tömböket. Akkor sem, ha megvannak rá mind a hatan, és ő a leg-öregebb.

Most fennakadás nélkül halad a munka. Öt-tíz percenként kiürül egy szenesvagon a bukó előtt.

– A frász kerülgetett, hogy itt a János bácsi, nehogy már ő buktasson! – kiáltja túl a dübörgést a sovány vagonbeállító fiú. – Nem hiányzik, hogy pecázás helyett itt lapátoljak órákig!

– Szakszervezeti gyűlésre jött – mondja a venyimi fiatalember, és apró kockás flanelingjébe törli a homlokát. – Misi bácsi van fent, hála istennek.

– Jellemző, hogy kik maradnak bent a szakszervezetben – biccent a horgász, és előbb a földre, aztán a tenyerébe köp: meggy fellazítani a megtapadt anyagot.

Odafönn a plafon alatt, két emelet magasan, üveglakú fülkében ül Misi bácsi, a buktatógépész. Pontosabban áll, ha rá akar látni az egész épületet kitöltő mókuserékre, mellyel akár meg is pörgethetné a rácsörlőzött szenesvagont, de inkább csak óvatosan billenti a vezetópult vasgombban végződő karjaival: az senkinek se jó, ha mindent elönt a szén.

A buktatógépészek között ez lényeges különbség. Lehet buktatni „vakon”, és akkor biztos, hogy pár vagon után a szén már nem folyik le, s hegyekben tornyosul körben a járdán: ilyenkor a legénység egyik fele átmegy a másik buktatóra folytatni a munkát, mialatt a másik fele hatalmas piszkavasaikkal megpróbálja lenyomni a bunker torkán a dugulást, és hát lehet buktatni úgy is, hogy a gépész tisztára törli az üveget és odafigyel, mondjuk, a stangáikra támaszkodó legények arcára, mert abból kis beleéléssel pontosan leolvashatja, hogy megfelelő helyzetben tartja-e a vagon.

A gépészséghez valami szakma kell, majdnem mindegy, hogy micsoda. Misi bácsi például szobafestő. 45 éves, szikár, barna férfi; hosszan lelógó nagy bajusza és pajesza van. A fején sisak helyett hatszögletű, sildes, barna posztósapkát hord. Ahogy az üvegablak fölé hajol, kék szövethadrágja fenekén mulatságosan kifeszül egy szív alakú jókora folt.

Vidéki ő is: Nagykarácsonyban született, nőtt fel. A szakmájáról fokozatosan szokott le. Festett ő párttitkárlakást, kazamatákat és hidat is, a dömsödit. Kilenc éve van itt. Már a gondosan nyírt bajusza ívéről látszik, hogy fegyelmezett ember. Az alapfizetése 38 ezer forint bruttó.

A család három éve otthagyta Nagykarácsonyt, beköltözött a városba.

– Már rég meg kellett volna tenni! – agitál a volt falujabeliek között, és szénporos ökléből ujjait előpattintgatva őt, a hajdani nagykarácsonyi szegény embert húzó ágakat számolgatja. – Ha dolgozni akarsz, utaznod kell! Ha vásárolni akarsz, utaznod kell! Ha maszekolni akarsz, utaznod kell! Ha a városban nem csinállok semmit, azzal csak megtakarítok! Ha falun nem csinállok semmit, az kész tönkremenés! A feleségemet kitették a tanácsházáról! A két srácomnak nem győztem fizetni a kollégiumot!

– Emlékszel, Misa, hányszor ettem én nálatok csörögefánkot? – néz el a buktatógépész feje felett az egyik nagykarácsonyi. – Szilvalekvárral! Az aztán csoda volt! Most meg veszek egy lángost harmincöt forintért a Béke téri kapunál, legyűröm nagy nehezen, aztán utána két napig fosok!

– Az a főnök sara, biztos nem engedte kiönteni a tegnapi olajat – restelkedik a buktatógépész.

– A tegnapit? Nem a tavalyit?

A buktatógépész felesége a Béke téri kapunál négy órában lángossütő. Nincs se szabadsága, se szabadnapja; papíron hatezer forintba van bejelentve. A szakmája szerint borász, Budafokon végzett, de nem tud mit kezdeni vele. A férje segítségével most azzal kísérletezik, hátha felveszik a Vasműhöz valamelyik portára kapuőrnek.

Épp ma van a meghallgatás.

A buktatógépész emiatt egy kicsit ideges. Nagy a tét: ma már a Vasmű nem egykönnyen vesz fel új embereket. Amikor odalenn időnként igazgatni kell a szenet, ő nem is nyúl a megszokott keresztretjvényéért, csak bámulja a szénporos padlót, kicsit ágaskodik, kinéz: ez itt még legalább negyven vagon.

A negyvenből alig tíz gurult ki az épület mögött, amikor csörög a telefon: egyes bukó leáll, kettesre sziléziai szén jön, azt kell buktatni.

Ömlik a szén, zúg, remeg a bukó, a vagonok durván, fémesen csörömpölnek, áporodott pince-szag árad. A levegő egyre nyirkosabb: a vagonbeállítók már érzik a veszélyt: rövidesen kézi beavatkozásra lesz szükség.

– Gyerünk, te rohadék! Mozdulj már!

A sovány, egészen fiatal vagonbeállító a mélybe vesző bunker rácsozatán áll, alatta már tömött fekete minden. A hosszú piszkavasat beleböki a legközepébe, erőlködve, fogásról fogásra lenyomja, kicsit megforgatja, aztán újra nekiveselkedik, húzza vissza. Bakancsa alatt a fekete szénszőnyeg meg se moccan.

Mintha gémeskút rúdját vonogatná, négyszer-ötször is megmártja a piszkavasat a széntorlaszban, mire az különös, gyors, hangtalan huppanásokkal a mélybe szakad, és látni engedi a pincebunker tölcsértorkát.

– A jó kurva anyját annak, aki elspórolta a saválló acélt!

A gyér megvilágításban is jól látszik, hogy odalenn a mélyben a tölcsért alkotó vaslemezek vörösesbarna rozsdától rücskösek. A vagonbeállítók rosszkedvűen cigarettára gyújtanak a rács fölött. Gyufát, cigarettapapírt a mélybe hajítanak.

– Nemrég cserélték, talán még nem volt ideje kikopni!

– Ne kábíts, tisztességes acéllemez egyetlen vagonról kifényesedik!

– Az, az, olyan lesz, mint az eke!

– Valaki ebből megint nagy pénzt tett zsebre!

– Na és? Örülj, hogy van melód! Ha úgy csúszna le ezen a szén, ahogy a sör a gégeden, rád itt nem lenne szükség. Misi bá! Jöhet!

A nedves, tapadós szén minden második vagonnál megakad. Úgy egy óra múlva már mind a három vagonbeállító ott áll a rácson, döfölik az alaktalan szénszörnyet, szakad róluk a veríték.

– Na mi van, srácok, nem megy? Tetesetek több zellert a húslevesbe!

A buktatógépész elindul lefele a fülkéjéből. Jó pár lépcső, mire leér.

A lángálló, zöld zubbonyt viselő sarus egy darabig érdeklődéssel figyeli az erőfeszítéstől remegő három fiatal csáklyást, aztán vállat von, és elindul a sínek mellett a pályaudvar felé. Fekete képű, fiatal gyerek, szinte táncolva megy, sárga zászlójával a csizmája szárát csapkodja.

A buktatógépész leér a lépcsőn, gyanakodva megáll, fülel. Egyszer csak leguggol, a gépezet alá kukucskál, és elüvölti magát.

– Állj, srácok, állj! Mit akartok, nem is megy a szalag!

A vagonbeállítók előbb egymásra merednek, aztán már nem néznek sehová, szénportól sötét arcuk elvész gőzölgő leheletükben. Már ahhoz sincs erejük, hogy kimásszanak: végigdőlnek a rácson, nevetnek, káromkodnak, köhögnek.

Csörög a telefon. A buktatógépész odaballag, fölveszi.

– Jól van, srácok, betermelt a hatos – szól le az embereinek. – Menjetek, szabadítsátok ki.

SZALAGÁTADÓK

A szalagátadók nagy, szögletes őrtornyok a kokszolóblokkok felé haladó szén útvonalán. Mindegyik más és más: vannak kivert ablakú, pucolatlan barna téglapítmények, olyanok, mint egy-egy öncélú lépcsőház, mások zöld paneljeikkel és áttetsző üvegfalaikkal keskeny, magasra törő irodaépületekre hasonlítanak. Meredek, ferde csatornák, szalaghidak kötik össze őket: bennük utazik a szén. A szögletes falú, szögletes ablakú régebbiek olyanok, mint egy-egy levegő-

ben lógó, zuhanó metrószerelvénnyel. Az újabbak ugyanezt a hatást keltik, de a törzsük már kerek ablakú, csőszerű, mint az utasszállító repülőgépeké.

A szalagátadók tornyaiban nők teljesítenek őrszolgálatot. Ha lankad az éberségük, a sötét ellenség, a szén pillanatok alatt rajtuk üt: először csak térdig temet be mindent, aztán kötésig, és tíz perc se kell, lerak a szalag végébe egy vagon szenet. Mire a szalagkezelő megérkezik, padlása helyén egy nagy fekete pincét lát, odakintről pedig egyszer csak azt venni észre, hogy szén folyik ki az ablakokon.

Ilyenkor jönnek a bukósok, meg akit csak össze lehet trombitálni az osztályozóról meg a kemencéről, menetfelszerelésük lapát, nekiállnak alagutakat ásni a szénfalba.

– Aludtál, Katám? – méricskélnek aztán ferde pillantásokkal a mellettük lapátoló szalagkezelőt.

– Már hogy aludtam volna? Vécén voltam, én nem tudok csomót kötni rá, ahogy ti!

– Ej, te lány, csak annyit kellett volna kiabálni: már a kása elég mára!

Az ilyen események szerencsére csak ritkán, úgy havonta-kéthavonta fordulnak elő, bár van, hogy egyetlen héten kétféle is összejön. Csak annyi történik, hogy a szén az egyik szalagról a másikra ejtő úgynevezett surrantón az anyag megtapad, fémtorka eltömődik, és a szalag már szórja is bele a szenet a vakvilágba. Ezt megakadályozandó néhol automata dugulásjelzők méricskélnek a szalagot, velük azonban két baj van: vagy nem elég érzékenyek, vagy túlságosan is azok.

Legjobb, ha valaki mindig ott áll a surrantónál, és egy vasrúddal, amit egyébként stangának neveznek, lepiszkálja a vastölcsérré tapadt nedves anyagot.

A nyolcas átadón most éppen egy 34 éves, alacsony, zöld szemű nő dolgozik. Aszimmetrikus, érdekes arca van, izgatott, hegyes kis orra: őrajta még nem fogott a Vasmű. Előszállási családba született, apja a mezőgazdaságban dolgozott, anyja meg a ház körül. Öt idősebb testvére ötféle van: egy a Vasműben, egy a Sirály Étteremben, egy a kórházban, egy az óragyárban, egy pedig munkanélküli. Ő, a legkisebb a nyolc általános után az állami gazdaságba került, majd betanított eladó lett, végül a fonodában kötött ki, onnan ment gyesre. A gyes után egy darabig alkatrészgyártó soron dolgozott Nagyvenyimben; elvált, egyedül maradt a két gyerekkel, kellett a pénz: 1991 szeptemberében eljött a Vasműbe. 26 ezer forint az alapfizetése.

Tulajdonképpen jóra fordultak a dolgok: újra férjhez ment, a két diáklány mellé született egy pici, most van egy házuk és három kertjük Nagyvenyimben és egy további ház Előszállás-Daruhegyen. Van egy ezerötös Polskijuk, épp a napokban szerzi meg a jogosítványt ő is.

Az átadó, ahol dolgozik, persze lehangoló hely. Az ablakai széntől feketék, poros minden, még a műszak végi vizesnyolcasok „raktára”, a horpadt piros ceglédi kanna is, és a szállítószalagok őrjítő zenebonája nem szűnik meg egy pillanatra sem. Olyan, mintha egy hatalmas úthenger járna, dübörögne, dohogna az ember feje felett.

Hogy a szalagkezelőnek mégse kelljen ilyen körülmények között étkeznie, munkanaplót írnia, a lakatosok összetákolnak egy lemezbódét. Van benne egy lóca, egy asztal és egy telefon. Az itteni szalagkezelők azonban nem használják, mert kijózanítóan sivár és – bár melegedőnek hívják – kegyetlenül hideg.

A zöld szemű szalagkezelő is inkább a nyitott ablaknál állva eszi ebédre hozott szendvicseit. Innen rálát a négyzetes toronyszobán keresztültáncoló szalagra és harsogó végállomására, a surrantóra, és rálát az egyműszakos munkarendben dolgozó lakatosok hazafelé tartó csapatára is: nem kési-e le a férje a buszt? A lakatosokat gyakran bent fogják hol ezért, hol azért:

ilyenkor az asszonykának kedve sincs végigenni a körömkezi ebédet, inkább leteszi, és az ablakok mentén lapátolgatja a kifolyt szénét, s közben fel-felpislant: mikor tűnik fel végre az a mérföldes léptű, ismerős alak.

– Mit nézed annyit, még kámfor lesz belőle – nevet fogatlan nevetéssel a kolléganője, ha ilyenkor áttéved. – Ne idegeld magad, inkább igyunk meg egy kávé!

A zöld szemű nő büszke a férjére. Igazi ezermester! Legutóbb egy lökdösős kost csinált, azzal járnak el búcsúba, nem akármilyen attrakció. A kokszolós lakatos azt vallja: mindig olyannal kell előállni, amije másnak nincs. Ez a kos, ez most jó. Nagyobb érdekesség, mint a cél-lövölde vagy a ringlispál. Igaz, kell venni hozzá bővlit is, mert úgy az igazi, ha a nekigyürkőző kap egy műanyag Popeye-t vagy akármit, amikor a kos felszalad a sínen egészen a kolompig. A búcsúba IFA-val járnak, van még egy Barkas is, egyelőre darabokban, de a Pista majd megcsinálja szép apránként.

– Az az őszinte igazság, hogy a Dezső is megígérte – mondja fontoskodva a kolléganő, már a szalaghídban, útban az ő szalagátadója felé –, ne lógjak folyton az ablakban, és akkor biztosan hazajön.

A szalaghidakon be lehet járni az egész kokszolót, mégse látni semmit az üzemből. A kívül-belül porfüggönyös ablakokon éppen csak átdereng némi fény, de hiába volnának tiszták, akkor sincs nagyon mód báméskodni: ha az ember nem néz a lába alá, könnyen legurulhat. A szalaghidak mind a magasba törnek, némelyik olyan éles szögben, mint a hullámvasút legmeredekebb emelkedője.

Kaptatnak felfelé a szalaghid keskeny alagútjában, mellettük miniatűr fekete lánchegységekben utazik a szén, és mintha vulkán készülne kitörni: morajlik, rázkódik a kokszoló gigantikus nyelőcsőrendszere.

A szállítószalag alatt iszapos, fekete gleccser halad az ellenkező irányba: hordalékát időnként illik fellapátolni a szalagra. A hely persze szűk: inkább csak meregetésről lehet szó, mint lapátolásról. A lejtős járdán keskeny, rövid keresztlécek, máshol rúdvasak sorakoznak, mintha a tervező utólag jött volna rá, hogy ide lépcső kell, nem csúszda. Ebben az egész tolongó, lüktető, remegő rendszerben csupán egy dolog a mozdulatlan: a fullasztó dohszag.

A szalaghid végében az átjárót széthasított, durva szövetsákok függönye zárja le. A rákövesedett portól már csaknem olyan kemény, mint egy csapóajtó.

– Te, Kati, mintha kávézni hívtál volna, nem lapátolni!

– Ja, azt még az éjszakások hagyták úgy, majd föltakarítom. De előbb megkávézunk!

A szalagok toronyszobája ebben az átadóban is ugyanolyan, mint a szomszédos nyolcasban. Talán csak annyi a különbség, hogy a szalagkezelők itt már használják a vashódé-melegedőt. A sarokban megfeketedett hűtőszekrény áll, rajta villanyrezsó, a villanyrezsón kotyogós kávémasina.

Ülnek a kétcolos deszkából ácsolt padon, hátukat a – kivételesen – meleg fűtőtestnek döntik, apró üveg pohárból friss kávé isznak, és a bódé ablakán át kibámulnak az otromba gépekkel berendezett toronyszobára.

– Nem kéne annyit bagóznod Kati! – int a vendégségbe jött szalagkezelő az asztal felé: a konzervdoboz hamutartó csikkel van tele. – Nincs elég asztmás a családban?

– Csak az unalom ellen szívom – mondja a kolléganő, és mint akit rajtakaptak, töredezett lakkú körmével kaparássza az olajfoltot kék mackónadrágja térdén.

Különös jelenség: magas, sovány, 38 éves nő, aki mintha egyszerre adna és nem adna magára. A szája beesett; fogatlan ínye nem tudja az ajkait megtámasztani; nevető fekete szájjüregében mindössze két nikotinsárga szemfog látszik. A haját viszont festi: fűrtjei rikító égővörös színben göndörödnék ki a védősisakja alól. Sisakot a szalagkezelők nemigen hordanak, ő viszont úgy viseli, mint egy kihívóan elegáns kalapot, nem is veti le egy pillanatra sem. A körmeit a munkakörülményekkel dacolva lakkozza. Szemlátomást nincs kibékülve a darócszerű vasműs munkaruhával sem: inkább melegítőt hord, pólót, kötött mellényt, lábszárközépig érő, szorosra fűzött kék vászoncipőt, mint a fonónők. A nyakában vékony láncon aranykereszt, a bal csuklóján tévéképernyőre emlékeztető, behemót, modern kvarcóra. Többnek látszik a koránál, és ezen az se segít, hogy gyakran, szívesen nevet. Míg szív-ja a cigarettát, tömpe orra szinte belapul az élvezettől.

Szülei parasztok voltak, három lányt neveltek, egy közülük már meghalt. Ő eleinte vasalónőként dolgozott, aztán beteg édesanyját ápolta otthon, s később is, miután az anyja meghalt, kórházban, szociális otthonban segédápolónősködött. Húszéves korában férjhez ment, öt gyermekük született. A harmadik gyerek asztmája miatt költöztek Kísszentmiklóásra, hátha segít a tisztább falusi levegő.

A gondok azonban már korábban elkezdődtek. A férj szinte egyfolytában ivott. A második gyerekről kiderült, hogy szellemi fogyatékos. Az asztma mindegyik utóbb született gyereken kitört.

A vasműs férj már 1990-ben, az első antialkoholista tisztogatási hullám alkalmával lapátra került. Ezután még kerek öt éven át elszántan, egyre vadabban ivott. Igazi megváltás volt a család számára, amikor meghalt.

Az asszony az ötödik gyerek gyesének lejárta óta dolgozik itt a Vasműben. A fizetése 29 ezer forint bruttó. Most, hogy már egy éve egyedül neveli a gyerekeket, kicsit könnyebb.

– A fater azt mondja, karácsonyra színes tévét vesz az unokáknak – tűnődik fennhangon.

– Na! Az már valami! – lelkesedik a látogató.

– Én meg azon töröm a fejem, hogy veszek hozzá egy videót.

– Úgy is van! Vedd is meg!

– Szegény kölykök, nyaralni is csak a strandon voltunk, legalább a fa alatt legyen valami.

A Vasmű nyár előtt egyhavi bérnek megfelelő szabadságospénzt fizet a dolgozóinak, karácsony előtt pedig még egyet. A vasműsök az előbbi csak a legritkább esetben költik nyaralásra, a nagycsaládosok amúgy se jutnának belőle messzire, de az utóbbi, a karácsonyi pénz többnyire a gyárvezetés elképzeléseinek megfelelően tárgyasul.

– Van pár jó kazettám, majd szólj, adok kölcsön – mondja a fiatal szalagkezelőnő, aztán feláll, a kunyhó sarkából lapátot ragad. – Na, gyerünk, szórjuk le!

A surrantó körül hatalmas zátonyokban fekszik a szén, épphogy kiáll belőle a pillangószelep pallos méretű karja: ezzel lehet váltani, melyik szalagra folyjon egy szinttel lejjebb a surrantóból a szén. Még odébb, az ablak mellett szögletes vasrostély látszik: ez az úgynevezett légsurrantó, rajta keresztül a túlfolyt anyag a szabadba, az átadótorony tövébe jut. Időnként jön egy markoló, billencsbe önti, mehet a széntérre.

A két nő szótlánul lapátol, a légsurrantó rácsos lefolyója huppogva nyeli a szenet. Felettük állhatatosan pörög a szállítószalag. A szénáradat felett, közvetlen a surrantó acéltorkában drótra kötött csupasz villanykörte imbolyog.

A vastáblás ablakból romokra látni. A hét éve halott szénmosó tömör, ötemeletes tégladoboza olyan, mint egy elhagyott erőd, lőréseiben az egykori szellőzőmotorok titokzatos fegyvermaradványaival. Mögötte a szénszárító tagoltabb, klastromszerűbb épülete még lehangolóbb: ami mozdítható volt, teketória nélkül kiemelték a legközelebbi ajtón-ablakon, itt-ott kibontva az útban álló falat is, ráadásnak hozzácsapva a tokot-keretet. Jobbra egy nagy, régi, mohos gáztartály horpadozik, rézzel borított török kori dzsámira emlékeztet, zöld kupoláját félhold alakban beszakította a savas eső. Messziről tompa kondulások hallatszanak: kinn a habosítón ütik a salaktálat.

– Van egy fölösleges elemem. Nem kell a kistrádiódba?

– Ó, már olyan rég hallgattam, nem is tudom, megvan-e még.

A vörös hajú, sisakos, ötgyermekes szalagkezelőt a szénelőkészítősök annak ellenére szeretik, hogy néha próbára teszi az idegeiket. Nyughatatlan lélek: amikor a bukóban elfogynak a vagonok, és leáll az összes szalag, és ruhagöngyöleggel a fej alatt el lehet dőlni a lócán, ő nekiáll bolyongani, végiglátogatja a kollégákat, képes és lemegy a központi irányítóba is, hajnali fél négykor felébreszti a diszpécser azzal, hogy mit üzent neki a Dezső Tengizből.

A diszpécser álmosan felül, s ha rosszkedvűen is, de meghallgatja.

KÖZPONTI IRÁNYÍTÓ

Négyszet alaprajzú, nagy terem a szénelőkészítő irodaépülete legvégében, diszpécserközpontnak is mondják. Van benne egy hosszú, kétüléses kezelőpult, azzal szemben a falon egy hatalmas sématabla, ez utóbbin színes lámpácskák jelzik, mely szalagok üzemelnek éppen, illetve hogy a tárolóbunkerek mennyire vannak tele, aztán balra van még egy egész falat betöltő, vízesést ábrázoló gigantposzter, jobbra egy nagy, kerek falióra: más nélkülözhetetlen nincs is.

Kivéve a diszpécser.

A diszpécsernek nők, ketten vannak, de szabadság vagy szabadnap esetén egymást is tudják helyettesíteni.

Egyikük fiatalos, csinos, babaarcú. Ha ő van műszakon, pláne egyedül, egyből nagy lesz a jövés-menés. Harmincöt éves, sötét, melírozott hajú, kissé telt szépség: ujjatlan rozsdabarna köpenye ráfeszül a testére, kombinézsínőre kacéron bujkál a hónalj kivágás öblében és elöl, a gombok közt.

Egyszer valaki azt mondta róla, hogy olyan, mint egy érett, illatos füge, majd kicsattan.

– Mondtak mást is, nem részletezem. – Íj formájú, halvány ajkait incselkedően megnyalja a nyelve hegyével.

– Mit, könyörgök, Évike, mit? Hadd tanuljak, mivel lehet levenni téged a lábadról! – hunyorgnak a szerencsét próbálni jött kokszolósok.

– Na ne, egy férfi legyen találékony! Minden bókot szívesen fogadok! – kacérkodik, aztán kijózanítóan prózai mozdulattal a mikrofonért nyúl, beleszól: – Szervusz, Jutka, indulunk a Z-3-mal!

– Nem félsz, hogy addig cukkolod őket, amíg egy éjjel bejönnek és megerőszakolnak? – fordul feléje szemöldökét ráncolva a kettes körzet diszpécser, miután újra magukra maradnak. – Ezek nem biztos, hogy mind gáláns lovagok.

– Engem ne félts, ti csak olvasgassátok a románcokat kötve-fűzve, én inkább csinálom!

A babaarcú diszpécser benne van az üzemi pletykaláncban: jól tudja, milyen gonoszak tudnak lenni a nők, beleértve saját magát is. És ha már választhat, inkább irigyeljük, mint sajnálják. Gyermekait egyedül nevelő, hiába próbálkozó, magányos nő éppen elég van a placcon, de független, minden férfit az ujja köré csavaró végzetasszony alig. Ez utóbbi képet erősítendő saját költésű buja verseivel hozza zavarba disznó vicceken edzett munkatársait:

Ó! Már tocsog a mocskok?!

Pedig a csúcstól még hol vagyok!

Kétmarkos! Soká térsz magadhoz?

És szaval ilyet nem egyet, hanem tízet is.

– Jesszusom! – szörnyülködnek a kolléganők. – Te, Évi, az a Trabant, ahol a popód félig a műszerfalon... szóval az a Trabant, ugye, a Tóth Sanyié?!

– Egy úrihölgy nem ejt ki a száján neveket! – illegeti magát széthasadozó műbőr forgófotelében, és arra is gondja van, hogy a következő utasítása a mikrofonba kellően kétértelmű legyen: – Ibolya! Ha fõnn a vége, meg lehet állni!

A valóság természetesen jóval laposabb. Nem mintha kalandoktól mentes lett volna az élete, csak hát azok a kalandok korántsem voltak olyan élvezetesek. Hódmezővásárhelyen született, apját nem ismerte, anyja és nagymama mellett tanyán nevelkedett, és csak azután került ez a felemás család Dunaujvárosba, hogy az anyát mint válogatott kerettag kézilabdázót kiemelték. A szegénységet azonban soha nem sikerült lerázniuk: civódásokkal teltek az esték.

– Én azért vagyok ilyen locsi-fecsi, mert van mit bepótolnom – magyarázza a kolléganőinek. – Anyám mindig azt mondta: csak akkor beszélj, ha harmadszor kérdeznak, és akkor is kitérő válaszokat adj.

Szekszárdon végzett mezőgazdasági szakközépiskolát. Első munkahelyet keresve a Fűszérnél lett adminisztrátor, merthogy a mezőgazdasági szót a telefonban közgazdaságinak értették. Az is igaz, hogy az irodai munkához jobban fűlt a foga.

– Pedig láthatták volna rajtam, szőlőtermesztő szakmunkás vagyok: szemrevaló!

Ott a Fűszérnél rögtön férjhez is ment, gyereke született, de hiába váltott munkahelyet, mindenütt gyorsan elterjedt: amott egy csinos asszonyka van. Ez így magában még nem lett volna baj, de mert a férje betegesen féltékeny volt, elváltak.

Az addig minden balhéban, sportban, művészi tornában, ifjú gárdában élenjáró fiatalasszony ideg-összeroppanást kapott. A család apránként visszaköltözött Hódmezővásárhelyre, de a dolgok évekig nem rendeződtek: az asszonyka többet volt kórházban, mint otthon. A gyereket a nagymama, dédnagymama nevelte.

Ez a négyéves időszak a sodródásé volt. Erős nyugtatókon élt, napi három doboz cigarettákat szívott, lefogyott 48 kilóra, belevetette magát az éjszakai életbe. A legjobb barátnője egy kurva volt.

Időnként dolgozott is: tehenészetben, csempegyárban, de szívesen eljárt piacolni, sőt cigányesküvőkre fényképezni. Összeállt egy zenészfélével, rögtön szült is egy második gyereket, ez végre kijózanította.

Visszajött Dunaujvárosba, a Vasmű felvette diszpécsernek. Ennek lassan már tíz éve. Az alapfizetése most ötvenezer forint bruttó.

Az utolsók között, 90-ben, még kapott vasműs lakást, de hogy el tudja tartani két fiát és két kuttyáját, az édesanyjához költözött: a lakásában bérlők laknak. S hogy feldolgozza a kudarcszériát, s még hinni tudjon testi-lelki kiválóságában, riportokat készít a helyi rádiónak, verseket ír, és a munkahelyén körbeudvaroltatja magát.

– Évike, hogy te milyen gyönyörű vagy! Elmehtnél primadonnának az Operába!

– Hú, Karcsi, de bűdös vagy!

– Pedig épp csak egy darabka hagymát ettem.

– Akkor is!

– És ettem rá narancsot. Azt írta az újság, az elveszi a szagot.

– Igen, a narancsét.

Ám ha kedvére való az illető, akkor hagyja, hogy kiöntse a lelkét, együttérzően bólogat a lompos, zugivó, idegbeteg feleség és az általa félrenevelt gyerekek stb. történeteit hallván, csendes mosollyal nyugtáz egy suta bókot, és megígéri, hogy ha legközelebb itt lesz a notesza, megbeszélhetnek egy görbe estét valamelyik sörözőbe. Egy ilyen négyórás lelki személtládázás után a mellette ülő idősebb diszpécsernő sosem bírja ki, hogy valamilyen epés megjegyzést ne tegyen:

– Évike, hogy teneked mekkora szíved van!

Amire ő így válaszol:

– A seggem még nagyobb!

ZÁRT SZÉNRAKTÁR

A zárt szénraktár a Vasmű legrobosztusabb építménye: három sorban szorosan egymás mellé tolt 7–7–7 óriási betonhenger. Együttes hosszuk 115, magasságuk 85 méter.

A tetején, alacsony, zárt csarnokban, a Vasmű legmagasabban fekvő munkahelyén ketten dolgoznak: egy bunkermester és egy keresztszalag-kezelő. Nők mind a ketten.

A tetőre fölérkező szén egy harántirányú szalagra kerül, amely aztán leadja a három bunkersor fölött húzódó szalagok valamelyikére, onnan már egyenes útja van a megfelelő bunkerba.

A keresztszalag-kezelőnek a keresztszalagot és környékét kell rendben tartania, görgőket igazítania, elvégezni a megfelelő átállításokat. A fizetése 29 ezer bruttó.

A bunkermesternek már több a dolga: neki kell intéznie, hanyas bunkerra menjen a szén, aztán ő piszkavasazza a lamellákat, nehogy a ledobonyulás elduguljon. A fizetése 33 ezer forint.

A keresztszalag-kezelő 48 éves, öreg, elväsott arcú asszony. A felső ajka ráncos, töpörödött; fogai már csak alul vannak. Szépen fodrászolt, rövid, göndör frizuráját kendővel szorítja le. Lila pulóvert visel, hozzá kék munkásnadrágot. Két gyűrűvel ékes ujjai közt cigarettát szorongat: a körmei hosszúak, horgasak, szénportól szürkék.

Előszállásra ment férjhez, két gyerekük született. Tizenhárom év házasság után elváltak, ennek már tizenöt éve. Előszálláson lakik élettársával, aki itt a bukón dolgozik. Az életét a kert tölti ki: baromfival, zöldséggel foglalkozik.

Mielőtt a Vasműbe jött volna, huszonöt éven át robotolt a Mezőfalvi Mezőgazdasági Kombinátban. 1986-ban az egész brigád fogta magát, eljött a kokszolóba.

A bunkermester is tagja volt annak a híres csapatnak. Ő Baracson született, kilencen voltak testvérek, már csak öt él. Tizennyolc évesen Daruhegyre ment férjhez, a férje most rokkantnyugdíjas, egy szem lányuk a daruhegyi italboltban a nővére lányával váltja egymást. Jó hely, biztos hely, kocsmában mindig van forgalom. És már unoka is van, fiú! A veje vasműs pályamunkás, együtt él a három generáció, elég nagy a ház. Mind a három szobában van tévé, a legnagyobbban videó, telefon. Kirándulgatásra van egy öreg Toyota.

Pergő szavú, nagyokat nevető, alacsony, madárfejű asszonyka. Rövidre vágott, fiús frizurát hord, látni engedi a fülében az aranykarika fülbevalót. Kék munkaskabátja alá inget is, pulóvert is vesz: hideg van idefenn a tetőn.

Úgy látszik, a lába fázik legkevésbé, mert a cipője vékony, likacsos. Amúgy, gondosan, még a széke habszivacs ülőkéjére is kötött mellényt húz.

– Azon gondolkodom, nem azért szeretek-e annyira olvasni itt a bunkersoron, mert tilos – néz fel szerelmes füzetregényéből örökös kolléganőjére, aki a keresztszalag hídjának ajtajában áll, levegőzik, mert odabenn egy kicsivel nagyobb a por. Ők ketten egyidősek, de az örökmozgó, jókedvű kis bunkermester jóval fiatalabbnak látszik.

– Mért, tilos? – kérdezi a keresztszalag-kezelő. Mellette kis asztalkán pár színes magazin hever, a legfelső címe: MEGLEPETÉS.

– Hát persze! – gesztikulál kifordított tenyérrel a bunkermester, makulátlan fogsorát kirakatba teszi, úgy mosolyog. – Elnyomnak minket, nehogy kiokosodjunk. De hiába! Ott van az elegyben például a kis Maca. Annak egy egész szekrényre való Doktor Anderse van. Ha azt mind kiolvassa, ő lesz a vezérigazgató. Hát!

Megpiszkálja a lamellákat. A legyezőszerű vaslemezek elégedetten szuszognak, ahogy végigömlik rajtuk a szén, de időnként felhorkannak, feljajdulnak, ha nekik csapódik egy-egy nagyobb szénrög vagy egy leszakadt vagonalkatrész. Aztán újra a kezébe veszi a füzetregényt, de nem ül le vele, hanem inkább elballag a túloldalra, a Dunára néző ablakokhoz. Innen épp rálátni a vagonbuktatókra és a rajtuk keresztülvezető vágányokra: a gyakorlott szemnek elég egyetlen pillantás, hogy felmérje, vajon elfogynak-e még ma a vagonok, van-e esély egy kis édes semmittevésre.

– Hány van még? – kérdezi a keresztszalag-kezelő.

– Öt – felel a bunkermester.

A zárt szénraktár még csak tízéves, de már minden negyedik ablaka vaslemezzel van kipótolva. A még meglévő üvegtáblák portól maszatosak, a hajlatokban legyek telelnek, s az ablakon túl, a tetőperem vízgyűjtő medencéjében, mint turisták szökőkutakba vetett fillérjei, fehérre szikkadt tökmaghéjak hevernek.

Az alacsony csarnok hármasság tagolású. A betöltőnyílások lamellái fölött járó három szállítoszalag olyan, mint három araszolgatva lüktető vagy éppen pihenő színpompás, óriási hernyó: még jó pár év kell, mire a korlát élénk sárga-piros színei porszürkére fakulnak. Mellettük a bunkerok kékre festett szellőzőkürtői sorakoznak, a tövükbe vágott kéményajtón át lámpás ereszkedik a mélybe, mindig abba a bunkerba, amelyikbe a szén hull a szalagról. Tétova fénye szürke ködöt világít meg, aztán egyszer csak lustán hajladozó, fekete kúpon állapodik meg: ott jön feltartóztatlanul a szén.

Magának a csarnoknak hajóhangulata van: dohogás, remegés, olajszag. Az ablakokból az égre látni, a távolban fehér madarak szállnak. A mélyben, mintha a betonkolosszus alatt az uszály volna, a nyílt széntér hosszan elnyúló, a kokszoló zavaros felszínéből épphogy kiemelkedő, szénpúpokkal teli raktere látszik.

A hajóhíd kétfőnyi személyzete azonban nem sokat törődik az egyedülálló panorámával. Végtére a felkelő Nap költők által oly sokat dicsért aranyszíne semmivel se szebb a frissen csapolt nyersvasénál, a lemenő a salakénál, és, mondjuk, a tintafekete éjben a horizont fölé emelkedő Hold a harmadik negyedben pont olyan, mint egy hatalmas, öntéshez billentő acélüst... Ilyesmiket láttak már épp eleget.

Ha elfogynak a vagonok, a bunkermester és a szalagkezelő a „tartózkodóba” vonul, és a műszak további részében esznek vagy alszanak.

A tartózkodó kis téglahelyiség az alacsony csarnok lift felőli sarkában. A bejárata előtt, mint ha szenteltvíztartó volna, háromlábú vasállvány áll, benne kerek zománcos tálban kézmosóvíz feketélik. Odabenn, az ajtó mögött barátságos világ van: meleg, növények, tágasság, napfény.

– Emlékszel? Amikor metszettük a fákat a hóban? A macska rúgja meg, kétszázharminc fa egy sorban!

– Nekem mondd? Megmetszettem ötöt, csonttá fagytam, kerestem huszonöt forintot!

– Én is, megyek haza, mi van vacsorára? Tojás, tejesbableves. Mondom: egész nap a fagyban létráztam, inkább ennék egy jó szelet sonkát. Az anyám így nézett rám, majd keresztbe lenyelt: nagypénteken?!

– Hát, aki a börtönt kitalálta, az se sokat dolgozhatott kombinátban!

– Vagy éppen azért! Annyi pénzből?!

A bunkermester és a keresztszalag-kezelő a kopott, sárgászöld asztal két oldalán ülnek: a bunkermester a fűtőtest felőlin, mert az a rangosabb hely. Nincs olyan nap, különösen, ha odakinn fúj a szél, esik az eső, hogy ne kerülne szóba a közös nagy élmény, a kombinát.

– És még féltünk az ipartól!

– Lett volna eszünk, már húsz évvel előtte el kellett volna jönni.

Eredetileg csak egy akart jönni, aztán eljött az egész brigád. Nem a gyümölcsfákkal volt a baj: a volt kombinátos asszonyokat a mai napig hívja a föld, de csak akkor, ha az az almafa, kukorica, szőlő az övék. A gépekkel nincs ilyen probléma, azokhoz tudnak közömbösen nyúlni.

Itt a tartózkodóban az ablak vidéke kis faládákba ültetett növényekkel van tele, húsos, zöld leveleik között delel a Nap.

A két asszony láboscából eszeget, aztán szalvétából finomságokat pakolnak elő.

– Milyen ez? Diós?

– Hát! A vasárnapot nem lehet elszimulálni!

– Én csak vakarcs pogácsát csináltam.

– Mit akarsz, jó az.

A politika nem érdekli őket, haspártinak vallják magukat. A helyi civil szerveződésekben már inkább benne vannak: a kópéarcú, vidám bunkermester tagja a daruhegyi Kertbarátok Körének. Nyolcvanan vannak, kirándulásokra járnak, például legutóbb elbuszoztak Pusztaszerre, megnézni a Feszty-körképet.

– Te, hogy az milyen gyönyörű! Én ilyen gyönyörűt még nem láttam! Csak álltam, és Árpád vezér a nedves szemével így nézett rám!

Aztán rendeznek még jótékonyági bált, ezerforintos belépővel, a dunaújvárosi főiskola aulájában. Minden hónap első hétfőjén gyűlést tartanak a faluházban.

– Ez a kör a falu kincse, gyöngyszeme! Ott van mindenki, aki számít: állatorvos, emberorvos...

– Mért nem viszed el a férjedet is?

– Hova gondolsz! Egyedül megyek!

De a legnagyobb attrakció mégiscsak a zöldség-gyümölcs-kézimunka kiállítás. A faluházban, az egykori tűzoltószertárban tartják minden évben augusztus huszadika táján.

– A szomszéd akkora takarmánytököket állított ki, mint ez az asztal! Hú, meg volt ott takarmányrépa, de mint a mesében, az is akkora! Idén rájárt az időjárás! Igaz, a gazra is.

Két napig tart a kiállítás. Díj nincs, nehogy sértődés legyen. Megisszák a pezsgőt, és gratulálnak egymásnak. A bunkermester az idén almát, körtét és takarmánydinnyét állított ki. A Vasmű erre is jó: az ember megengedheti magának, hogy a kertben csak úgy, passzióból termessen.

– Szétment a kombinát is! Mi lenne most velünk?

– Azért kezdik ezek is! Azt mondják, el akarják venni a buszpénzt.

Ülnek az ablaknál: jönnek-e a szenesvagonok, azt figyelik. Körülöttük erdő nő porból és füstből: vasárnap van, ilyenkor nincsenek főnökök, mehet minden a szélbe, ami belefér.

IRODAÉPÜLET

A művezető nem szereti a vasárnapokat. Unalmasak: föl lehet tenni a lábat az asztalra, és senki nem szól érte.

A művezető vidám, nyegle, 28 éves fiatalember. A haja a halántékán fel van nyírva, elől pedig félhosszan a homlokába lóg. Középmagas, vékony testalkatú; a szeme zöld. Nyakig begombolt kékes-zöldes kockás flanelinget visel.

– Miért van az, hogy nekem senki se fogad szót? – ül rá az adminisztrátornő asztala sarkára. – Az anyám akar venni nekem egy csillárt, mondom neki: feketét vegyen, na, mit vesz erre? Pirosat.

– Miért, nem mindegy neked? – néz fel az adminisztrátor.

– De, végül is tökmindegy.

Ez a két íróasztalos, sokszekrényes iroda az üzemvezető irodájának az előszobája. Az itt dolgozó két nő feje fölé a falra aktképek vannak feltűzködve: az egyik oldalra nőké, a másik oldalra férfiaké, szüfrazsetti fricska gyanánt. A fiatal művezető a lányokra bámul, mármint a falra tűzködöttekre, és nagyot nyújtózkodik, ásít.

– Áh, mégiscsak jobban szeretem máshol bejárni az éjszakát!

Egyedül él, szeret sportolni, szórakozni, mulatni. Minden évben a Vasmű széplaki üdulőjében nyaral. Eladta a kocsiját, mert egy kocsi, az már majdnem olyan, mint egy gyerek vagy egy feleség.

Ő maga egyedüli gyerek, a szülei fizikai munkások. Kohóipari szakközépiskolát végzett, tíz éve van a Vasműben. Tavaly léptették elő csoportvezetőből. Az alapja hatvanezer forint.

Amikor ő ül a művezetői irodában, az ajtó mindig nyitva van. No nem azért, hogy a dolgozók ügyes-bajos dolgaikkal felkeressék, hanem mert szereti a nagy, nyitott, tágas tereket.

A szénelőkészítő szerencsére üzembiztos terület: nagy gondok nincsenek. De hát művezető mindig és mindenképpen kell, mert az ördög nem alszik.

– Ki tudja, az egyik szalagkezelő banyának szétmegy a cirokseprűje, és nem bír rápattanni! Az ilyen vészhelyzetekben becses személyem intézkedik.

Gyakoribb eset persze, ha az üzemben dolgozó ötven szalag közül valamelyik betermel, át kell csoportosítani az embereket. Aztán ott vannak télen a vagonbefagyások! Pár éve van vagonkimelegítő, ez kétségtelen, de a legelső és a legutolsó kocsival mindig baj van, és a deszkafenekű vagonokból se nagyon akar kiesni az egyetlen hatalmas tömbbe fagyott szén: csákányt kell adni minden épkezáló munkás kezébe. Aztán ha úgy-ahogy legyömösölték is a jeges rögöket a bukó rácsos torkán, még mindig előfordulhat a lehető legrosszabb: a széntornyokba menő, csúszda meredekségű szalaghidakban nem bír felmenni az átfagyott törmelék.

– Csoda történt! Jár a szalag, és visszafelé folyik a szén! – Mint babonás matrózok a kapitányhoz, úgy szaladnak a szalagkezelők a művezetőhöz. Ő azonban csak nevet rajtuk:

– Mit rémüldöztök, ostobák! Egyszerű természeti tűnemény. Leállunk, mindenki menjen a dolgára.

Azzal kapja magát, elsiet a diszpécserekhez, ott kéznél van, ráadásul mindig történik valami, például roppant mulatságos, ahogy első látásra szerelembe esnek a legkülönbözőbb küldöncök, árukísérők, villanyszerelők a babaarcú diszpécserrel.

Egyszer-kétszer már neki is megfordult a fejében, hogy kísérletet tegyen, de aztán meggondolta magát: ennek a nőnek nagyobb a füstje, mint a lángja.

– Á, a zárt szénraktár liftajtájával se szeretek bibelődni! Nincs kulcs hozzá, mindenféle trükkökkel lehet csak kinyitni, dróttal, golyóstollal, csavarhúzóval, de minek! Fölmész, lejössz, nyolcvanöt méter csupasz fal, nincs benne semmi élvezet.

Minden műszaknak van egy művezetője, plusz ő mint a legfiatalabb, a „beugrós” ötödik. Fölöttük a rangsorban már csak az üzemvezető-helyettes és az üzemvezető van. Az előbbi technikumot, az utóbbi egyetemet végzett.

A szénelőkészítő üzemvezetője éppen ellenkező habitusú ember, mint a beugrós művezető. Egyrészt precíz és alapos, semmit nem vesz félvállról, másrészt odafigyel az embereire, számon tartja, kit milyen sarokba szorított bele az élet.

Az üzemvezető 41 éves, Sárbogárdon született, munkáscsaládban. Egy évvel fiatalabb öccséből autószerelő lett, őt viszont érdekelte a matematika: tagozatos gimnáziumban érettségizett, majd a Budapesti Műszaki Egyetemen tanult tovább. A gépészkaron végzett mint termelés-szervező mérnök. Volt négy olyan félév, amikor tizenhat nagy spirálfüzetbe apró betűkkel összesen kétezer oldalt jegyzetelt.

Szerződése a székesfehérvári Könnyűfémművekhez kötötte; még tovább is maradt, mint kellett. Szüleinél, a sárbogárdi házban olvasta a megyei újságban, hogy a Vasmű üzemmérnököket keres. Ez 1985-ben volt, a gyár fejlesztés előtt állt: a Koksoló műszaki osztályára technológusi beosztásba nyolc-tíz felsőfokú végzettségű fiatalembert is felvettek, köztük őt.

Egy évre rá megnősült, fél év múlva lakást kaptak: másfél szobás panelt a Béke városrészben. A felesége tanítónő, kálozi születésű. Van egy hétéves kisfiuk. Ha felnőtt, és kirepül, azt tervezik, hogy kiköltöznék falura. Családi házban akarnak élni, ahogy a szüleik, nagyszüleik.

– Milyen anyagias vagy! – vágja a fejéhez néha a felesége.

– Egy gyereket biztos, hogy lediplomáztatunk – mondja szelíden a férfi. – Kettőt már nem biztos. Az a világ elmúlt.

A tanítónő édesapja „szíves” volt, korán elhunyt, az SZTK-ügyintéző édesanya mégis diplomát tudott adni mindkét gyerekének. A hetvenes, nyolcvanas évek gondtalan lebegése már valóban a múlté, de az asszonyka még mindig nem tud megbékélni a nyakukba szakadt új rend farkastörvényeivel: nagy családot szeretne, és a tanítványaiból is azokhoz húz, akiktől hármás-négyesnél több nem telik.

– Megcsináltattuk az útleveleket, most mit mondjak neki, ha megkérdezi, mikor használjuk fel? – fogadja a férjét egyik-másik délután, amikor az a biciklijével megérkezik az üzemből.

– De kedves – feleli ő –, amíg még nem láttuk Pécsét, Győrt, Egert, minek mennénk Bécsbe?

Jogosítványuk van, gépkocsijuk nincsen, a közelben azonban egy-két várost már megnéztek. Legutóbb az iskolai szünetből négy napot Szegeden töltöttek.

– Állítom, szakállad is csak azért van, hogy spórolj a zsiletten, borotvahabon – duzzog az asszony.

– Ez nem igaz, már az iskolában is szakállam volt!

Azért viseli, mert egyrészt öregít, másrészt férfiasít. Ez utóbbira persze nem igazán van szüksége: nyírott szakállas, szögletes, kissé vad arca van. Ha alakra magasabb, teltebb volna, koponyára nagyobb, azt is lehetne mondani róla: macsós. Ahogy a szakállát, a haját is rövidre nyírattja. A fejtetőn enyhén kopaszodik. Vékony, finom, ideges ujjai vannak.

Odahaza aranyhalak és teknőcök úszkálnak az akváriumban. Benn az irodája falán Prágát mutatja a naptár: a legtöbb szén Csehországból érkezik. Mellette Dél-Dunántúlra vonatkozó meteorológiai távprognózis jóslgatja, mikor lesz hideg vagy meleg vagy eső, mikor döglik be a nyílt széntéren a szén.

A szénelőkészítő jó hely a továbblépéshez: itt nem hibázhat annyit az ember, mint a többi üzem élén. Az őrtornyokban olyan rend van, olyannyira a helyén van minden, hogy az egyik vasajtó sarkába úgy kellett krétával berajzolni a pókhálót és a pókot. A jó ég tudja, ki követhette el: a szénelőkészítősök általában nincsenek megáldva művészi ambíciókkal.

ADAGOLÓ BUNKERSOR

Az adagoló bunkersor ugyanolyan csupabástya épület, mint a zárt szénraktár, de csak feleakkora magas, és mert a burkolata téglából van, némiképp emlékeztet egy mezopotámiai várra. A tetején úgyszintén bunkermester és szalagkezelő gondoskodik a szalaghidakon át érkező szénről, a bunkerok alatt azonban van egy újabb monumentális csarnok, amelynek számítógép vezérelte szalagmérlegein végül is összeáll a különböző kokszolhatósági paraméterű szenekből a kemenceüzembe küldendő elegy.

Itt, az elegyépület alján végigvonul három széles szállítószalag, mellettük áll háromszor hét nagy, titokzatos fémdob, s mint fejőgépek egy óriási betontehéнен, húzkodják a szenet.

Ezt így is mondják a szénelőkészítők: „Most húztuk a tizenhármast bunkert, jöhet a kilences!”

Az elegyépületből húzott szén a kokszolóblokkok fölé magasodó két széntoronyba kerül: ez így együtt az úgynevezett kettes körzet.

A kettes körzet – szemben a szenet fogadó és raktározó egyessel – csupán délelőtt-délután dolgozik, nincs éjszakai pótlék, ezért az elegy emberei rendszeresen az üzemvezető nyakára járnak:

– Főnök, szeretnék átmenni az egyesbe, nem-e lehetséges?

– Jól van, ha hozol valakit onnan, aki átjön a helyedre, én nem bánom!

Természetesen nincs senki, aki ilyen cserébe belemenne. A szénelőkészítő melósainak döntő többsége nyolc általánost végzett vagy még annyit sem: nem tudnak eladni mást, csak az éjszakáikat, vasárnapjaikat, karácsonyt, szilvesztert, és örülnek, hogy egyáltalán van, aki megveszi. Meg kell várni, amíg valaki nyugdíjba megy, vagy talál magának jobb helyet, amire persze nincs sok esély.

Amúgy maga az elegy nem rossz hely: az egész üzemben itt van a legnagyobb élet. Az épületbe lépő rögtön egy jókora helyiségben találja magát, amely egyszerre iroda, öltöző, étkező, mosdó és melegedő, sőt megfigyelőállomás is, mert a nyitott ajtón át épp rálátni a surrantókra.

A funkcióknak megfelelően van itt mindenféle bútor. A bejárat melletti falnál az elegymester nagyméretű íróasztala áll, különböző ócska székekkel, fotelokkal körbevéve. Az óramutató forgása szerinti következő fal a keskeny, szürke bádagszekrényeké: némelyik ajtaja kitérve, zománcos lábasok, fazekak és gombócba gyúrt munkásruhák tornyosulnak bennük. A következő nagyobb tétel a két hosszú pad, köztük a hosszúkás asztallal: fényesre kopott deszkáira kiborult ételek foltjai rajzolnak megkövesedett érzetet. Odébb, a mosdó körül szerszámok, ládák, mintákkal teli vesszőkosár hevernek jótékony félhomályban. Az egyetlen fény, egy kis neonlámpa a sarokban, öreg hűtőszekrényt világít meg.

– Bűnözők, kurvák, nincstelenek építették fel ezt a várost – szónokol az elegymester. – Nem csoda, ha elproletariátosodott. – A nyakatekert szót olyan könnyedén ejti ki, hogy már nyilván rájár a szája. – És éppen ezért én azt mondom néktek: a Vasmű múltja hosszabb, mint a jövője, ezen gondolkozzatok el.

Az elegymester alacsony, mokány, bajuszos fiatalember. Ezüstkeretes hivatalnok-szemüveget visel, kékeszöld flanelingje fölött fekete mellényt. Huszonöt éves koráig profi sportoló volt, válogatott tornász: megesett az is, hogy nemzetek közötti versenyen a dobogó legfelső fokáról hallgathatta a Himnuszt. Most, 36 éves fejjel már inkább prófétasággal akar fölébe emelkedni a világnak.

– A Földön az intelligencia mennyisége állandó, a lakosság száma azonban rohamosan növekszik. Mi következik ebből? A teljes leépülés! De még mindig nem késő. Meg kell fordítani a folyamatot. A Föld nem a gazdagoké. Egyetlen úr van: a vevő. A vevő az Isten! Mi mindannyian vagyunk az Isten!

A hallgatóság áll egy elegykészítőből és egy adagolókezelőből, de mert a sarokban a kávéfőző gép hirtelen szortyogni kezd, az elegymester felmarkolja a telefont, Torgyán József hangját utánozva orrhangon belerikácsol:

– Kérem a képviselő urat, a feketegazdaság ügyében azonnal jelenjen meg!

A paródia tökéletes, a szalagok felőli ajtóban egy sárga vászonsapkás adagolókezelő tűnik elő, arca, keze olajtól masztos. Most már teljes a létszám, nekiállhatnak szétosztani a feketét, és az elegymester is kibővült hallgatóság előtt folytathatja előadását.

– Ott van a globalizáció. Mit láttok belőle? Csak a jéghegy csúcsát. Pedig a jéghegy, vagyis a kereskedelmi formák kilenczede a víz alatt van. Az igazi lehetőségek felett szinte mindenki elsiklik, mert a víz alatt nem látjátok. *De én látom!*

A csarnokban a szalagokról ömlik a szénelegy a surrantókba. Mielőtt a mélybe bukna, utolsó erejével belebokszol a szalagvég fölött keresztbe kifeszített dobverőszerű két-három pálcikába, az úgynevezett pilickákba, amik, ha a kihordás folyamatos, egyvégtében táncolnak. Az egyes szalag pilickáit bentről is látni, fölösleges volna odaállni a gép mellé, de a kettes és a hármas szemmel tartásához muszáj kiállni az ajtóba, időnként be-behajolni a zúgó-zakatoló félhomályos csarnokba.

A sárga sapkás adagolókezelő elveszi a feketéspoharat, és az ajtófélfának dőlve kinn is van, benn is van a csarnokban. Alapos ember: a pilickákra újságpapírból még bojtokat is ragaszt, nehogy ne vegye észre, ha abbahagynák a táncot, mert valahol eldugult a szén. Amúgy is szemüveget hord, távolba nézőt, függönyzsinórból szerkesztett rá kötőféket: ha valamit bütykölnie kell, csak a nyakába ereszti, el ne vesszen.

Sztálinvárosban született 1957-ben, egy testvére van. A szülei itt dolgoznak a szénelő-készítőben, elváltak, s ez a negyven felé járó, vékony arcú, vékony testalkatú vénlegény az anyjával él Újtelepen; egyetlen hobbija a kert.

Épületesztalosnak tanult, három évig dolgozott is a 26-os építők asztalosüzemében, de aztán inkább buszsofőrnek állt. Talán még ma is az övé volna a paksi járat, ha nem jön közbe a létszámleépítés: hármójuk közül egynek mennie kellett. Nem is volt vitás, hogy ő lesz a kiválasztott: neki nincs családja.

A koksizoló hármas blokkjára vették fel parázshedobónak.

– Szemét egy hely – morog még ma is magában, ha visszagondol.

Végül is sikerült átkérnie magát: a kemenceblokkon különben sem szeretik azt, aki szemüveget hord. Ez egy szanatórium a hármas blokkhoz képest, és a fizetése is ugyanúgy 28 ezer forint, igaz, nincs éjszakai pótlék.

– Tisztára Auschwitz! – húzza el amúgy is hosszú, keskeny száját, miközben ismét a pilickái felé pislant. – Előbb elgázosítanak, aztán megégetnek, a kurva anyjukat!

– Hát veled mi történt, képviselő úr? – csodálkozik rá az elegymester, aki kiváltságaik miatt nagyon haragszik az országgyűlési képviselőkre, s ezért minden egyszerű melóst képviselő úrnak szólít. – Hogy nézel ki?

– Egy vas klozetcső volt benne, majdnem szétbaszott mindent – néz végig magán az adagoló-kezelő.

– El kell tenni, múltkor azt a beton kerítésoszlopot is el kellett volna tenni – bólogat az elegymester. – Ezek a főnökök mintha a Holdon járnának, el se tudják képzelni, mi minden nem jön be a szalagokon.

Ülnek, isszák a kávé, nézik a pilickákat: amíg ropják a táncot, nagy baj nem lehet.

– Mint a Holdon! És nemcsak a Vasműben. Az egész országban! – tér vissza gondolatmenetéhez az elegymester. – A folyamatot alulról kell elindítani, mert ma Magyarországon nincs egy vezető sem, aki megtanult volna a víz alatt látni.

Az elegymesternek gimnáziumi érettségije van. A Dunaújvárosi Kohász versenyzőjeként sportállásban volt egészen 1985-ig, közben kis híján elvégezte a Testnevelési Főiskolát: a második évben hagyta abba. Aztán egy darabig még megpróbált a „pályán maradni”: a sportpálya alkalmazottjaként a kistraktorral ő szórta a salakot, húzta a mészcsíkot, majd amikor ez is elmúlt, kőműves mellett segédkezett, „lógós” is volt, azaz alpinista falfestő. Végleg akkor adta meg magát a sorsnak, az eleve elrendeltetésnek – hiszen apja, anyja, öccse is a Vasműben dolgozott –, amikor a felesége teherbe esett. Elegykészítőnek vették fel tíz évvel ezelőtt. Öt éve elegymester. Az alapbére 53 ezer forint bruttó.

– Magyarország jövőjét nem izmusokban, nem is vallásokban, hanem a közös gondolkodásban kell keresni, hiszen a jövőnk is közös...

– Mi a picsára gondolsz? – kérdezi a fiatal elegykészítő, aki eddig szótlánul kanalazta az ebédrevalóját, és most háttal a falnak dőlve a fogait piszkálja.

– Csak egyetlen szót mondok: AMWAY!

Az elegykészítő 24 éves, alacsony, zömök fiú. Mindkét fülében ezüst fülbevalókat hord, hosszú, barna haját középen elválasztja. Az arcában van némi sasos szigorúság, amit vigyorra villanó mulatságos lapátfogai újra meg újra megcáfolnak.

– Kiviszem a sintértelepre a Ladámat, azt a Sztálin bosszúját, és agyonlövetem – mondja, és egy pillanatra ő is behajol a csarnokba, rendben dübörögnek-e odabenn a gépek. – Már kinéztem a helyébe egy 14 éves Golfot. Ágyban a legjobb kor, de autóban... Ha ez az Amway jó is meg olcsó is, egye fene, megveszem. Benzines vagy dízel?

Az elegykészítő 16 éves kora óta dolgozik a Vasműben. Az apja is itt van, a buktatón. Szabadszálláson született, nem kevesebb, mint öt féltestvére és négy édestestvére van. Ő két éve nősült, egy gyerekük született, Mezőfalván vettek kertes házat maguknak. Autóbolond: hivatásos jogosítványa van. A fizetése 34 ezer forint bruttó.

– Nem mindegy, hogy lendkerekes kisautóval járok vagy rendes géppel – teszi hozzá.

– Ha a képviselő urak szemtelenek, kiürítetem a termet! – húzza haragosra szemüvege alatt a tekintetét a volt válogatott tornász elegymester. – Aztán mehet mindenki takarítani!

– A békesség kedvéért én veszek a főnök úrtól egy ilyen hogyishívjákot – szólal meg a másik adagolókezelő, egy idős, rózsaszín ínyci ember, aki ez idáig nem csinált mást, csak szótlánul szívta az egyik cigarettát a másik után. – Ha olyan csodaszer, hátha kinőnek tőle a fogaim.

Ezen aztán mindenki nevet, van, aki az asztalt is csapkodja jókedvében. Nevet az elegymester is, mert ez valóban csak vicc volt, ő nem foglalkozik ilyen piti fogpasztaügyletekkel, őt a gazdaság meg a kereskedelem csak mint stratégia érdekli, a nagy összefüggések láncolata, pusztán gondolati síkon. Készülő nagy tanulmányából már megírt hatvan oldalt a legtisztább gépírást utánzó gyönyörű betűkkel.

– Elmehettem volna betegállományba, tele volt gázzal a vérem! – fordul gyűlölködve a széntől, olajtól fekete adagolókezelő arrafelé, amerre a megaláztatása helyszínét, a kokszolókemencéket sejtí. Csendben mondja: szavait elnyelik a zakatoló szalagok.

SZÉNTORONY

A széntorony a szalaghidak végállomása. Két hatalmas, égnek meredő téglatest a kokszolóblokkok fölött; füsttől fekete oldalaikból néha egész betontömböket fesseget ki a hó meg a fagy, s hajigál le a kemencén dolgozók közé.

A nagyobbik széntorony tetején, 55 méter magasan, rozzant széken ül a szalagkezelő, és egy csavarhúzóval a nevét karcolja bele a védősisakba. A régi sisakját ellopták; a tétova tekintetű, szőke fiútól mindent ellopnak. Most már ott tart, hogy a biciklijét felhossa magához: 55 méter magasban tán csak nem kél lába. Jólelkű, érzékeny, segítőkész gyerek: aki tud, rúg rajta egyet.

Huszonkilenc éves, de még kölyöknek látszik: munkásnadrágját igazi alumíniumcsatos kisdobosövvel szorítja keskeny derekához. Nagy, szőke lobonca függönyként hull az arcába: időnként kézzel belefésül, középen kettéválasztja.

Sisakot nem szokott hordani; ezért is lophatták el. De most már soha többé nem teszi le csak úgy valahová, hanem igenis hordani fogja!

Nem mintha túlságosan szüksége volna rá: az ő dolga itt a toronyban és a hozzá vezető szalaghídon a szén zavartalan útjának biztosítása: hol lapáttal, hol piszkavassal. Fölzötykölődik a meredek szalaghídon a szén, odafenn igazítani kell, melyik bunkerba menjen, a surrantókról le kell döfködni a rátapadt anyagot, a rostélyról összeszedni a szemetet, és kész. 28 ezer forintért. Nem nagy ördögösség.

Persze szívesebben csinálna mást. Mondjuk, megjavítaná a fürdőben az elromlott fűtést. Ilyenkor kiabálnak vele: „ne nyúlj hozzá!”, pedig meg tudja csinálni. Rádiókat, magnókat is megbuherál. Ezért is van nála mindig csavarhúzó. Milyen jól jön most is: be tudja vésni az új sisakba a nevét, hogy el ne lopják megint.

Tizenhét testvére volt. Őt állami gondozásba vették, itt nőtt fel a közelben, végül a Vasmű – így is mondhatjuk – fogadta örökbe. Megnősült, feleségével albérletben él, van egy kétéves kislányuk.

– Az se százas! – súgnak össze a háta mögött a kollégák.

Zuhog a szénelegy a szalagról a surrantóra, és ő úgy áll ott, stangával a kezében, mint egy szigonyos pisztránggalász a zuhatagnál, mikor bukkan fel a hal, vagyis az ő esetében egy-egy nagyobb kő- vagy vasdarab, azt a hegyes vassal eltalálni, félretaszítani, legyőzni igazi vadászélmény.

A surrantók rácsát halogénlámpa világítja meg. Vakítóan erős a fénye; a szalagkezelő olykor leoltja, úgy jobban látja, hova döfjön. Már arra is gondolt, hogy kicseréli valamelyik sápadtabb lépcsőházi lámpára, de még nem merte megtenni: az mégiscsak „magasabb szintű beavatkozás”.

Meredten nézi a rácsra zuhogó fekete áradatot: addig jó, ameddig jár a szalag. A műszak végében nincs semmi öröm: egy nagy menekülés az egész, mert sose lehet tudni, mikor kapják el, húzzák le a bicikliről: „Hé, haver, gyere, fizess egy sört!”

Neki nem kellenek haverok és nem kellenek cuccok. Akkor boldog, ha segíthet valakinek. És szíve szerint semmibe nem írná bele a nevét.

KEMENCEÜZEM

A kemenceüzem a Vasmű mitikus helye. A felsőbb vezetők szeretnek eldicsekedni vele, hogy ők már jártak a kemence tetején, esetleg azt is hozzáteszik, hogy leégett a cipőjük a gumitalp, nők esetében a túsarok. Csakhogy ők legfeljebb öt percet tartózkodtak odafönn, a töltőkocsisok, deknisek, felszállósok, pajzskocsisok, parázshedobók és a többiek a fél életüket ott töltik, örökös harcban az elemekkel.

Az ötvenes évek óta ugyanolyan körülmények között, ugyanavval a technológiával dolgoznak. Korábban eszükbe se jutott, hogy ez másképp is lehetne: meló után a kocsmában megittak egy korsó sört, és el volt intézve. A rendszerváltozás után azonban, amikor hirtelen mindennek ára lett, ráadásul megjelentek a környezetvédők is pittyegő, ketyegő, kerregő szondáikkal, és már senki se mondta, hogy tiétek a hatalom, akkor a kemenceblokkok legénysége valami olyasmit érzett, mint a zsoldos katonák, akiket saját tisztjeik szorítottak ki a szabadrablás első órájában a bevett várból. Legalább a zsoldunkat emeljétek meg! – mondják.

És a felsőbb vezetők, akik szeretnek eldicsekedni vele, hogy már jártak a kemence tetején, azt felelik: nem.

KETTES BLOKK

A kemenceblokkok kezdetleges tengeralattjárókra hasonlítanak. Elnyújtott, szögletes, hasábszerű testük van, parancsnoki hídjuk a belőlük felmagasodó széntorony.

Három blokk van, szorosan egymás nyomában, egész kis flottilla. Az egyes és kettes összeér, mintha vontatnák egymást egy szörnyű csata után, amelyben a kettest rommá lőtték, szerelvényei, zsilipkamrai kiégtek.

A kettes blokk 27 évet szolgált: megöregedett, megrokkant. Kihúlt tagjai meggémberedtek. Harmincmillióba kerülne csak az elbontása.

Két lépcsőforduló, és az ember fölér a váltóházba. A rámpára nyíló vasajton belül még ott a tábla: VIGYÁZZ, KITOLÓKOCSI JÖHET!

Az ajtó félig nyitva: itt már tíz éve nincs se kitolókocsi, se kiszolgálószemélyzet, akit neki-szoríthatna a falnak.

HÁRMAS BLOKK

A hármass blokk a zászlóshajó. Nagyobb, újabb, modernebb, mint a társai. Körülötte több a láng, a por és a füst, legfeljebb a gőz kevesebb, mert itt az izzó kokszot nem vízzel oltják, hanem nitrogénnel. Ez az úgynevezett szárazoltóban valósul meg, ami egy gigantikus vasácsolat: mintha az állványok közt elvesző öt köpcös hajókémény szerelése sose fejeződne be.

A hármass blokkon dolgozók gyakran elsütik a viccet, hogy jó, jó, az egyes blokk mennyországában jobb a klíma, de itt, a pokolban, több az ismerős.

Aztán még hozzáteszik, hogy azért szeretnek a hármason lenni, mert ott ha valaki hideg kaját visz, öt perc múlva már meleget ehet.

Az egyes blokkosok pedig, ha átlesnek a széntorony alatt riválisuk hol lángokban álló, hol fekete füstbe burkolózó fedélzetére, azt mondják: mit akarnak ezek jó dolgukban? hát náluk még a deknit is a töltőkocsi veszi le.

EGYES BLOKK

A kokszolóblokkok két oldalán és tetején sín pályák húzódnak, vágányaikon fura gépszörnyek járnak ide-oda dudálva, csilingelve, sípolva, nyávogva: az 55 kamrát szabályos menetrend szerint, megállás nélkül tölteni-üríteni kell, nincs öt perc pihenő, legföljebb ha üzemzavar van, de abban sincs sok köszönet.

A síneken gördülő ormótlan vasszerkezetek úgy kerülgetik ezt a kínainagyfal-darabot, mintha ókori ostromgépek volnának: a kitológép szakasztott faltörő kos, a töltőkocsi aknát ás, a pajzskocsi falat bont. Közöttük füstöl, gőzölög, lángot fúj az ötvenöt izzó kemencerekesz.

Az ostromgépek legénysége nyolcóránként váltja egymást. Négy tizenkét fős csapat van: egyes, kettes, hármas és négyes műszak. A folyamatos munkarend a Vasműben a következőképpen épül fel: négy nap éjszaka – egy nap szabad – négy nap délután – egy nap szabad – négy nap délelőtt – két nap szabad, aztán megint éjszakás műszak jön, kezdődik a ciklus előlről. A munkanapokból még évente tizenhárom úgynevezett C-nap is kiesik: ezzel a dolgozó szabadon rendelkezhet – már ha a kollégák vállalják a helyettesítést.

A csúszónapok meg persze az évi rendes szabadságok miatt a kokszolóblokkokon mindenki mindenhez ért, legföljebb nincsen papírja róla.

A délelőttösök reggel hatkor, a délutánosok délután kettőkor, az éjszakások este tízkor találkoznak a kokszolóblokk belsejében, a melegedőben. Szűk, szénporos helyiség ez, nincs benne más, csak néhány bádogszekrény, két hosszú, egykor talán fehérre festett, most szürke deszkapad és egy dekorítlemez borítású, hatalmas, ácsolt asztal.

Most az éjszakások jönnek: filctalpú bakancsaik alatt ropog a padlóra szórt szotyolahéj; mind dörmög valamit, miközben odahajítja belépőkártyáját az asztal közepére. Koszos sisakjuk mint ormótlan könyökvédő lóg a karjukon.

A művezető érkezik legutoljára. Alacsony, felfésült hajú fiatalember. A vizes, vagyis az egyes és a száraz, vagyis a hármas blokk egyaránt hozzá tartozik.

– Egyes kitológép. Józsi, Fecó, ti vizitek. Majd megkérlek benneteket, hogy ne írjátok be, hogy a rúd görbe, mert attól még nem lesz egyenes. Töltőgépen a kettes lesz bent. Mátyás, Árpí, rendezitek. Majd döntsétek el, hogy egy vagy két deknis kell. Pajzskocsin János... jó lesz melléd a Laci? A villanyszerelők szoltak, hogy a gyufaszálat vegyétek ki, addig nem indul el. Mozdonyon Dezső bácsi. Az annyi, mint... Na, sokan is vagyunk. Ki akar hazamenni?

Egy sovány képű, fiatal gyerek felteszi a kezét, és már nyúl is a belépőjéért. Nemrég nősült, neki még nem kell meggondolnia, okos dolog-e valamivel éjfél előtt váratlanul hazaérni.

Az eligazításnak gyorsan vége, a legénység a folyosóra tódul. A gépoldaliak jobbra fordulnak, a kokszoldaliak balra, a kemence tetején dolgozók pedig csaknem a váltóházig mennek, a falhoz szíjazott hordágy mellett nyitnak be a lépcsőházba, mennek fel a tetőre.

A vasajton krétafelirat: TANULJ MEG LAPÁTOLNI!

TETŐ

A töltőkocsis, a felszállós és a deknis a széntorony tövében lép ki a vasajton, s rögtön megcsapja őket a kamragáz kesernyés, kátrányos illata. Ez itt egy jókora árkádos placc a torony alatt, a föld örökké tele van szénkupacokkal, és mindjárt látni is, honnan kerülhettek

oda: az árkád szénportól szürke mennyezetén szögletes, rozsdafoltos vasszárjak sorakoznak hármassával, a zabláikhoz vezető előregegett, meggörbült rudazatrendszer nem sok jót ígér.

Innen, a széntorony árkádjá alól hat méter nyomtávú sín pár vezet a kemencetető tulsó végébe. A sínzárak között hármassával elhelyezett kerek, pajzsszerű deknik az atom-tengeralattjárók ballisztikus rakétáinak zárófedeleire hasonlítanak. Kétoldalt egy-egy derékvastagságú cső zárja le a fedélzetet. Előttük, mintha az ünnepélyes kifutásra felsorakozott matrózok volnának, kétszer ötvenöt, ember nagyságú, ormótlan vasszelep áll (felszállóvezetékeknek mondják), arcukon, karjukon, testükön fekete kátrány csorog. S az a vaskos, korlátként is funkcionáló cső, aminek vigyázásukban finoman, óvatosan nekidőlnek, a hidra.

Lábuk alatt, a kemencerekeszek fűtőfalaiban, negyven éve ég a láng. Ha csak egy napra is kialszik, a hajó Isten kezében van, sorsa könnyen az lehet, mint a széntorony árkádjá mögött a kettős blokké: odabent valami jóvátehetetlenül megvetemedik, elroppan, és a kétoldalt sorfalat álló maszatos, vén vastengerészeknek már nincs tovább mire vigyázniuk, feladat híján ők maguk is megrozsdásodnak, elvesztik tagjaikat, kidőlnek a sorból.

Az egyes blokk azonban még él. Széles sín pályáján dübörögve jár kamráról kamrára a töltőkocsi, vaskerekén láncdarabok vernek félre egy acélkolompot, tisztuljon mindenki, vagy legalább figyeljen, hova áll: a töltőkocsi akkora monstrum, hogy elmegy az ember feje fölött.

Olyan, mint egy nagy vasúti hajtány. Árammal működik, motorja ott van a kerek felett, olajos, szénporos teste néha begyullad a kamrából kicsapó tüztől, poroltóval kell eloltani, a poroltó fölé ki is van írva krétával: ZSIVÁNY, NE VIDD EL! Amit a hajtány karjának gondolnánk, az csupán egy kis daru, és a felszállóvezetékek tisztítására szolgál.

A gép vasplatóján három óriási fémtartály terpeszkedik el egymás mellett: tölcsernek hívják őket, pedig az alakjuk itt szabályos henger, mint a gulyáságyúké. Lent, az alváz alatt már valóban tölcserben végződnek, azoknak viszont teleszkóp a nevük; menet közben csaknem súrolják a töltőnyílásokat fedő dekniket. Aztán van itt még két ütött-kopott bádog vezetőfülke; a plató rövidsége miatt majdnem egybeérnek, a tervezők mégis úgy gondolták, hogy legyen inkább kettő, hogy a gép mindkét irányban hajtható legyen. Az ember azt hinné, hogy ez túlzott óvatosság, de csak addig, amíg nem ment vele egy menetet a kemencetetőn: ha nincs jó szél, időnként akkora felhők kavarognak itt porból, gőzből, lángból, füstből, hogy a látótávolság csak centiméterekben mérhető.

A széljárás meghatározó tényező a kemence tetején: nem mindegy, hogy hozza vagy viszi a gázokat és a szénport. A legrosszabb az április.

– Déli szél, remek! – szagol bele a levegőbe a töltőkocsi, aztán meglátja a szénkupacokat a bunkerszájak alatt, elkomorul. – Hú, de orra verném azt a vakondot, aki ezt idetermelte!

Magas, testes, 52 éves ember, a szeme világítóan kék. Sötétbarna haja enyhén hullámos: se nem őszi, se nem kopaszodik. Trapéz alakú arca nagy, széles tokában folytatódik. Bal felső ajka felett kicsi sebhely látszik. Az orra Mátyás királyi.

– Ide nagy orr kell, hogy beférjen a sok gáz mellett egy kis levegő is! – legyint kedélyesen, ha valaki élcelődik arca ékességén.

Baracson született, az apja hizlaldás volt a Klein zsidó Ida-majori gazdaságában, az anyja, az egykori csíkszeredai lelencgyerek cseléd ugyanott. A háború után öt hold földön gazdálkodtak, és mert az apa a lábával félig nyomorék volt meg beteges is, a kisfiút hamar befogták a paraszti munkába. Egyszer az apja, épp Péter-Pálkor, vérhasba esett, az anyja meg a kilencéves kisfiú ketten arattak le mindent.

Azt az aratást sohasem felejtí el, és az ifjú kollégáknak rendszeresen el is meséli.

– Tüskés-mácsonyos árpaföld volt! Az anyám kaszálta, én meg szedtem a markot, hanem az árpakötéllal mindig lemaradtam, sose bírtam megcsinálni, száraz is volt, tüskés is volt, sehogy sem állt a kezemre. Anyám, szegény, levágott egy rendet, aztán jöhetett hátra. Hú, de elvert a kötőfával, hogy soha nem tanulok meg kévét kötni.

Mire kijárta a kötelező nyolc osztályt, nyolc holdjuk volt, aztán a következő évben már csak némi háztáji a síneken túl: bejött a téeszésítés. Az anya meg a fiú belépett, aztán jött a kishúg is. Hanem az apa inkább a városba szegődött segédelektrikusnak, ott dolgozott nyugdíjazásáig. A fiú se nagyon akart megmaradni a téeszben, de amilyen könnyű volt belépni, olyan nehéz volt eljönni: végül egy vasműs rendész ismerős segített. Kocsirendezőnek vették fel, a Martinra hordták fel az elegyet kanalas kocsikkal, hanem mert a katonaévek alatt jogosítványt szerzett, leszerelés után úgy gondolta: mégiscsak visszamegy a téeszbe, úr lesz, elüldögél a nyeregben, dolgozzon helyette a gép. Ez se ment mindjárt úgy, ahogy hitte, egy darabig csak zsákos volt, masinás, mire végre felülhetett a Beloruszra, s jó pár év után a háromötvenes dízel Csepelre. Na, akkor megnyugodott.

Volt Apátszálláson egy kastély, benne ekkor már természetesen téesziroda működött, de hétvégeken a nagyteremben mozifilmeket vetítettek, jött mindenki, aki mozdulni tudott, még a mindkét szemére vak Sedlák Gyuri bácsi is eljött, mert ez volt az egyetlen esemény a faluban. Az iskolapadból még ki se nőtt fiú ott ismerkedett meg későbbi feleségével, aki Hajdú-Bihar megyében lakott, s Apátszállásra járt nyaralni a rokonokhoz. Öt éven keresztül leveleztek, néha keresztülutazták az országot egymásért. A fiú 18 volt, a lány 20, amikor összeházasodtak.

Nagy lakodalom volt, négyszázan kaptak rá meghívót, úgyhogy mikorra a zenészeket fizették, már azt számolgatták: az elindulásra marad-e? Épp csak annyi maradt, hogy egy négyszáz négyszögöles telket megvehettek. Négy évre rá, mire a második fiuk is megszületett, a házhely még mindig üresen állt: a négyfős család nem tudott kitörni a szülői házból.

Akkor a fiú, ha vályogból is, de nekiállt építkezni. Másodszor is otthagya a téeszt: előbb a Szalmacellbe ment papírt gyártani, aztán újra sikerült bejutnia a Vasműbe, és onnantól kezdve kohósalakból vetették a vályogtéglát az építkezésen. Az egyes blokkon kezdett mint ajtónyitó. Tanfolyamokat végzett, hat hónap alatt megszerezte az ásvány-előkészítői szakmunkás-bizonyítványt, gyakran haza se ment, ott aludt az öltözőben. Aztán amikor a kemence tetejéről egy öreg felszállós nyugdíjba ment, ő léphetett a helyébe. Tizenhárom és fél évig volt felszállós. Közben levizsgázott minden koksizós gépből, s kinevezték töltőkocsi-kezelőnek. A fizetése most 41 ezer bruttó.

Töltőkocsinak lenni koksizós szemmel igen magas rang, pénzben is, presztízsből is. A presztízsz persze itt irigyltséget jelent, mert azért olyan nincs, hogy a fiatal gépkezelők fölnéznének egy öreg töltőkocsisra.

– „Jól van, arany fiam, csak ne idegeskedj!”, mást se tud mondani! – nevet gyilkos nevetéssel az egyik. – Neki persze hogy jól van, ott áll fenn a kapitányi hídon, más meg mindenki essen hasra előtte.

Valóban van abban némi felsőbbrendűség, ahogy ott áll törött ablakú, fura gépén, a fején hegesztőszemüveggel, harcokszizók bélelt fejkendőjével, mint egy öreg pilóta a repülés hőskorából: amikor kigördül, vesszőseprűs szolgák söpriki tisztára útját.

– Na, essünk neki isten nevében! – kiált a kátránytáskánál álldogáló társakra. A kátránytáska kisebbfajta medence a hidra innenső végében, kátrányvíz bugyog benne, gőzölög, bűzölög, fröcsköl, a jó ég tudja, miért szeretnek a deknisek épp ott ácsorogni, hacsak azért nem, mert onnan rálátni a kokszosztályozóra, és a kokszosztályozón, mint köztudomású, sok a nő.

A két deknis és a felszállós seprűvel a kézben elindul a menetrend első állomása, az ötös kamra felé. A három töltőnyílásról már előzőleg lehúzták a deknit, sárgás-vörös lángoszlopok jelzik, melyik az ötös kamra vonala. Ezt elhibázni végzetes volna, ezért a felszállóvezetékek görbe páncélzatán kis zománcos tábla mutatja, hanyas az illető kamra. A számozás meglehetősen tizesek, a kilences után rögtön a tizenegyes következik. Ez azért van, mert az oroszok semmit nem bíztak a véletlenre: mivel a kamrákat kilences sorozatokban kell tölteni, a muzsik könnyebben megjegyezte, hogy az 5-ös, 15-ös, 25-ös, 35-ös stb., mint ha a sorrend így haladna: 5, 14, 23, 32 stb. Így is előfordul néha, hogy elbambulnak: nem ugyanahhoz a kamrához áll a gépoldalon a kitolókocsi, a kokszoldalon a pajzskocsi és a tetőn a töltőgép.

Ennek ellenőrzése a felszállós dolga: ennyiben különbözik az egyszerű deknistől. Kikukucsál a vasbábuk között, és ha ugyanarról a kamráról vannak levéve az ajtók és a fedelek, jöhet a dudaszó, kezdődhet a kitolás. A baracsi öreg felszállóssága alatt megtörtént, hogy ajtóstul toltak ki egy koksszal teli kamrát. Élete végéig fizethetett volna, ha a főnökség nem lett volna elnéző: az eset az egyes blokk átépítését közvetlen megelőző időszakban következett be, annak a kamrának már édes mindegy volt.

A deknisek és a felszállós az ötös kamrához ballagnak, hangos kolompolással jön mögöttük a töltőkocsi, hátán a három szénnel teli, ezüstre festett, óriási fémtölcsérral. A töltőkocsi megnézi magának a felszállóvezeték vasbábuján a zománcablát, aztán a pillantása felfelé halad, és a vasbábu fején állapodik meg, amit itt pipának neveznek, aminek egy nagy, gömbölyű vaskalapáccsal fel lehet ütni a kalapját. A pipafedél közepén van egy csavar: ha egybeesik a töltőkocsi oldalsó védőkorlátjának második oszlopával, a teleszkópok pontosan a töltőnyílások fölött állnak. Minden töltőkocsi másképp jegyzi meg az állást, attól függően, hogy ki volt a mestere. A baracsi öreg töltőkocsi a pipacsavarra és a második korlátozószlopra esküszik.

Mielőtt a gépkezelő kiengedné a három hatalmas tölcseérből a szenet, a felszállós újra kilép a tető szélére: ezúttal arról kell meggyőződnie, hogy mind a két oldalon fent vannak a kamraajtók. Aztán a bunkóval felüti a pipafedeleket, vörös láng zúdul ki üvöltve a felszállóvezetékbe, majd, ahogy a kamra telni kezd friss szénnel, úgy feketedik meg a láng is, szénfüst tör fel, be-belobban. Amikor kitisztul, és a színe újra vörösbe fordul, rá lehet csapni a fedelet, körbeönteni egy kőműveslapátnyi sárral, hadd sísteregjen.

Közben a három töltőnyílás körül is elszabadul a pokol. A narancssárgán izzó kamrának nem tetszik, ahogy kéretlenül ömlik belé a száraz, hideg szén: fuldokolva nyeli, bőfög, harákol, köpköd. A töltőkocsi fedélzete perforált vaslemez, épp csak arra jó, hogy a lángok időnként átsapjanak rajta, mert látni nem sokat lehet a kavargó portól.

Persze a szénnel sem akaródzik olyan nagyon az izzó kamrába menni: megtapad, minden kis szilánkjával kapaszkodik. A hatalmas tölcseérek mélyén három nagyhangú kávédaráló zúg, s a gépkezelő időnként felmászik, stangával bele is piszkál. Ez két szempontból is veszélyes dolog: egyrészt a tölcseér elkaphatja, másrészt abban a pillanatban, hogy lecsúszott az anyag, magasba csap a tűz a kamrából a teleszkópon-tölcseéren keresztül.

A deknisek odalent vesszőseprűik nyelével a teleszkópot verik, hol azért, hogy azt jelezzék, kifolyt, rendben, hol pedig fordítva, hogy nem akar jönni.

– Hé, hé, ebből csak ennyi?! – kiabálják.

A töltőkocsis ott tornyosul a fejük fölött a korlátnál, prémes sapkás fejét csóválja, vigyorog.

– Mér, amikor a kocsmában kapod a felest, az megvan a mércéig?

Kicsit hátrébb léptet a géppel, hogy a három ember a lyukba söpörhesse a kiszóródott szenet, majd a seprűjük nyelével a helyére lökhesse a fedelet: ilyenkor perzselődik leginkább a haj, a szempilla, a szemöldök, és van, hogy a deknis arca is megég. A tetőn dolgozók fején harang alakú, széles karimájú filckalap van, a kezükön kesztyű, a lábukon ormóttan talpú bocskor: bizarr utcaseprők, akik lángot sepernek. Amikor a súlyos csatornafedél a helyére huppan, malteroskanalat ragadnak, a töltőkocsi lábára szerelt vastartályból szenes-agyagos sarat mernek, és sietve körbeöntik. A kráter bugyogni, sisteregni kezd, fújja a magáét, aztán a második-harmadik kanál után végleg megnyugszik.

A töltőkocsi kolompolva visszagörög a széntorony alá. A gépkezelő oldalra áll, karokat húzkod, pneumatika süvít, sziszeg, bunkerszájak nyílnak: ömlik a tölcsekbe a szén. Elöl a tetősők már kilenc sor deknivel arrébb járnak, seprűjük nyelével lepiszkálják a tizenötös kamráról a három fedelet, lángoszlop csap fel az égbe, pernye száll, a kemence hasadékaiból apró, színes füstindák kacskaringóznak a magasba, az oltótorony felől fehéres gőz gomolyog, „kohászeső” esik, aztán jó darabig nem látni semmit: a töltőkocsis a szénportól nem lát, a deknis a gázfelhőtől.

A széntorony tövében álló kis melegedőbódében jön össze újra a csapat. A hely olyan szűk, hogy a négy ember egyszerre csak úgy tud leülni, ha a padról minden holmit az asztalra pakolnak: szatyrot, zacskót, innivalót, kesztyűt, sapkát, sisakot. Enni leginkább az ölükől esznek.

A tetőre szerencsére három ember is elég: egy a töltőgépet viszi, kettő húzkodja a deknit és söpröget. Ez így a legjobb mindenkinek: hárman kényelmesebben elférnek a melegedőben, a negyedik meg otthon pihen.

Bár ma teljes a létszám, most is csak hárman ülnek odabenn: a nagydarab, öreg töltőkocsis, a kék vászonsapkás, szőke szemöldökű felszállós, aki valamikor futballkapus volt, és egy orrsövényferdüléssel, fiatal deknis. A másik deknis odakinn marad, söpröget: gyors beszédű, köpcös, kelekótya figura, nem igazán számít a csapatba.

– Huszonháromezer téglát vetettünk kohósalakból, én voltam a vályogvető cigány! – Az öreg töltőkocsis a házépítést meséli az orrsövényferdüléssel fiúnak, aki nemrég hagyta ott a kőművesszakmát. – A kohósalak, az a legjobb! Innen hoztuk, a kohótól, egy nagy kályha az egész ház! Hanem aztán egyszer csak kitalálták, hogy sugárveszély meg minden, úgyhogy betiltották. Pedig mennyit meg lehet spórolni, ha az ember maga veti a téglát! A mai kőművesek már azt se tudnák, hogyan fogjanak hozzá.

– Jó az a hungarocell-betétes blokkoló is. – Az orrsövényferdüléssel egy beszáradt, apróska csirkecombot rágcsál, a kezét mocskos munkásruhájába törli. – Annál jobbat kitalálni se lehet.

– A fiaim már abból építettek – bólint az öreg, aztán tovább meséli élete nagy mutatványát, a baracsi építkezést. – Na szóval, megvolt a vályog, akkor dolgoztunk mind a ketten, gyűjtögettünk, meg lett véve a cserép is, a tetőanyag egy részét az apámtól hoztam rá, a szalufákat. A húgomnak a férje kőműves, a 26-os építőknél voltak a nejemmel együtt egy brigádban: összeszervezkedtünk, az egyik hétvégén fel lett húzva a főfal, a másikon a közfalak, aztán amikor kellett, én is visszasegéltem. Akkor a sógorkának az apja ács volt, szintén a huszonhatosoknál dolgozott, Kömlődről jártak be mindennap, na, ő az egyik héten összerakta

a tetőt sablonba, a másikon föltette. De nehogy azt hidd, hogy ez csak egy olyan összechapott ház! Meg lehet nézni!

Baracs nagy, több részből összechatolt falu. A töltőkocsis az úgynevezett „templomos Baracson” lakik. A háza valóban szép; melléképületei hosszan elnyúlnak a kert felé, az udvaron tyúkok, kacsák verdesnek, a disznóólban hízó terpeszkezik, malacok rohangálnak. Szoba is van annyi, hogy a kisebbik fia, menyé, unokája is ott lakik, amíg a házuk fel nem épül. Mind a két fiának érettségije van: az egyik a MÁV-nál diszpécser, a másik állattenyésztő volt, most a kocsizoló karbantartáson van, a felesége ugyanott szállításvezető.

Sok a dolog a ház körül, a kertben meg a fiainál is, az építkezéseken. Délelőtti héten fél négy körül kel. Este tévére se nagyon jut ideje.

– Hiába gyűjtök, gürcölök, mindig kiszalad a kezemből a pénz! – méltatlankodik. – Raktam élére, már szép kis summa volt, aztán püff, bevezették a vizet, az utolsó fillérig elúszott. Akkor megint sóherkedek, hátha viszem valamire, gyűlik a pénz, de hát az anyjuk keservit, hozzák a gázt! És ha már gáz van, vegyek kazánt. Na, volt pénz, nincs pénz. Kezdem újra, be a takaréka, be a takaréka, be a takaréka, hát nem kitalálják, hogy ássák a csatornát? Már csak ez hiányzott! Zutty, le a számlám. Most is próbálkozom, legalább a temetésemre legyen egy kis tartalék, de mit hallok? Édes istenem, jövőre itt a telefon.

Az öreg az első között volt akkor is, amikor az ország nekilódult, és hozták be a Wartburg hátán a Gorenjét. Ahol lakik, az egy törekvő, széles utca, nem lehet lemaradni.

Az öreg töltőkocsis jószívű. Otthonról mindig annyit hoz, hogy a társaknak is jusson.

– Csókoltassuk a nacsasszony kezeit, nagyon finom ez a pogácsa, de mért ilyen kicsi a zacskó? – ennek a köszönési módnak már egész rituáléja van a tetős melegedőben.

– Megmondtam, ha nyerek a lottón, mindkettőtöknek veszek egy kocsit! – mosolyog széles, szénfoltos képével az öreg, a hegesztőszemüveg mulatságos fehér kört rajzol a szeme köré. Nem is igazán öreg: az arcüre feszes, a szeme tisztán kéklik, mint a baracsi ég, és az üstőke olyan dús, akár egy legénynek. – Arra majd mit mondtok? Hogy mér csak ezerháromszáz köbcenti?

– Szóhoz sem jutunk – dörmög a felszállós, a volt futballkapus, és az üveglakú ajtó mögött elnyúló kemencetetőt nézi, ami lápként füstöl, gőzölög, s fölötte, mint egy lidérc, a kint felejtett deknis forráságtól vibráló árnya imbolyog.

– Ne igyál annyi tejet, attól lesz ilyen savanyú a képed! – szól rá a töltőkocsis.

– Na és? – vág vissza a felszállós. – Én megiszok egy liter tejet, te megiszol fél ballon szódát. Melyikünk kövérebb?

– De legalább ingyen hízik el! – kacag a töltőkocsis.

A kemenceüzem melósai úgy tartják, a sok folyadékától kigyomrosodik az ember. A töltőkocsis egykor a téaszben 63 kiló volt, most meg 107. De hát a kemence tetején, ahol a hagyományos cipő fél perc alatt leég a lábról, inni kell. Különösen nyáron, amikor, a töltőkocsis szavaival élve, „serceg a zsírja az embernek”.

Most tél van. A vesszőseprűk ágaira kékesfekete széngolyócskák fagynak, olyanok, mint a kökény. A kemence teteje forró, de kemény fagyoknál deréktól felfelé már vacognak a felszállósok, deknisek, a töltőkocsisról nem is beszélve. Ilyenkor le szokták húzkodni kétoldalt a pipafedelet, a felbödülő lángcsóva áhítatos, széntől fekete arcokat világít meg.

A felszállóvezetékeken a pipa egyebekre is jó. A nyakába héjastul krumplit tesznek, egy óra alatt megsül.

A kemence tetején a kora őszi a legszebb. Olyankor az emberek be se mennek a melegedőbe, leülnek kint a sínre, cigarettáznak, lábuk előtt a deknis sarába az apró lyukacsákat mintha fürkészdarázsak fúrták volna, dongásuk ott van a levegőben, a kesernyés füst illata az őszi kertvégeké, ahol már égnék az üszkös kukoricaszárak; a forró téglákra hajított seprűk vége csupa parázs.

A töltőkocsis ritkán ül le közéjük. Van elég gondja a töltőkocsival, pontosabban a bunker-szájakkal: néha neki kell stangával szétfeszíteni a rozsdás acélpofákat, aztán ha még arra se indulna meg a szén, akkor hosszú, görbe rudakkal addig döfködni, kotorászni a magasba, amíg egyszer csak hang nélkül, láthatatlanul ott nincs az egész szénhegy a tölcser tetején, előnti a töltőgép fedélzetét, lehet takarítani.

Télen a legrosszabb. A bunkerzárak befagynak, gázlánggal kell melegíteni a szerelvényeket, hol ide, hol oda kötni a pneumatikát, aztán levésni a magasból a jeges szenet. Mire sikerül teletölteni mind a három tölcser, a töltőkocsis hangulata olyan mord lesz, hogy még a deknisre is rákiabál, aki a töltőkocsi lépcsőjén ülve próbál megspórolni magának egy kis gyalogutat.

– Ne potyázz, kölyök!

– Aztán már mért ne? – nyelvel a deknis. – Megtehetem, egyes gyerek vagyok!

– Nem azért van! Még letöröd nekem, mint múltkor a pipafedelet!

Zuhog a szén a kamrába, a töltőkocsis csilingelve hátraléptet, a három rosszkedvű, vihar-kalapos alak a tűzhányókba söpri vissza a tüzet. Lassan telik a műszak.

– Tessék, vegyetek Negró cukrot – kínálgatja a társakat békülékenyen a töltőkocsis, amikor újra beülnek a melegedőbe.

– Szenet enni cukorral, micsoda ötlet! – csóválja meg a fejét a felszállós, de azért ő is vesz egy szemet.

A felszállós 48 éves. Perkátán született, Rácalmáson lakik, onnan jár be. Kölyökkorától focizott, az NB I-ig vitte, kapus volt. Huszonhat évesen váltott: ő lett a csapat, a Dunaújvárosi Kohász pályagondnoka. Aztán sokáig Németországban dolgozott, merthogy az eredeti szakmája, legalábbis amibe belekezdett, festő-mázoló.

Van két lánya: a nagyobbik itt dolgozik a Vasműben, a kisebbik vegyész-mérnöknek tanul. Három éve a hírre, hogy nagyapa lesz, úgy döntött, végleg hazajön. Azóta itt van, a kemence tetején. A fizetése 38 ezer forint bruttó.

Magas, szikár, szűkszavú férfi, himbálózó mozgással járkál a sínek között. Barna-fehér kockás flanelinget visel, alatta pólót. Az arca örökké borostás, a szeme szúrós.

– Mi van, de kiszállásodtál, már megint halat ettél? – veri hátba öreg barátja, a töltőkocsis.

– Nincs nálad véletlenül a tolatási program? – pislog a volt futballkapus.

– Nyugi, még van öt perc.

– Nem azért. Valami belement a szemembe.

Ez gyakran megesik ott a kemence tetején, ahol az alacsonyan szálló gázfelhőkből poreső hull. Ilyenkor a legkézenfekvőbb eszköz a tolatási program fehér papírlapja, annak a sarkával operálják ki a szembe került idegen anyagot.

– Mi már csak úgy vagyunk, mint a téesz a krumplival! – szónokol a töltőkocsis, mintha azt gyakorolná, mit mondjon az üzemvezetésnek, merthogy mindig is nagy szakszervezetis volt, most is ő a főbizalmi. – Megtermeli, nyolcvan fillérrel kiszúrák a szemét, mire eladják a piacon, húsz forint lesz belőle.

A töltőkocsis és a felszállós egymással szemben ülnek az asztal két oldalán, felettük a fal összevissza van szögezve, reklámszatyrok, ócska göncök lógnak róluk. Az orrsövényferdüléses deknis kint járja a kemencetetőt a fűtésellenőrrel, megállnak minden kamra fölött, a fűtésellenőr a műszerébe bámul, számokat diktál, a deknis szorgalmasan jegyzetel, mennek tovább. Mögöttük, mintha lábnyomok volnának, a hőszondák felnyitott, félrehúzott ajtócskái hevernek.

– Hogyhogy ma ő a hőfokos? – böki szénportól fekete mutatóujját az elegáns, szigorú utásztisztnek látszó műszerházi emberre a töltőkocsis. – Úgy tudtam, vásárolzik, hát nem ma van a nagyvásár?

– Szerintem ő se sokáig fog megmaradni. – A felszállós nem törődik a fűtésellenőrrel, a ferde orrú, fiatal exkőműves deknist nézi. – Mondta neked is? Szekrénystort akar venni. Márpedig aki szekrénystort akar venni, az nem fog megmaradni.

– Ja. – A töltőkocsis jelentősegteljesen a kiömlött szemet talicskába lapátoló másik deknis felé int. – Itt csak a hülyék maradnak.

A kemencetetőn egy év alatt negyven ember is megfordul: az új belépőket legszívesebben ebbe a mély vízbe dobják bele. Ide nem kell semmi: se szaktudás, se fizikum. Ne kezdjen öklendezni a gáztól, ez az egyetlen feltétel. A deknisség, hivatalosan „fedéllehúzó munkakör” egyszerű betanított munka: az ára egységesen 28 ezer forint bruttó. Ebbe úgysem öregszik bele senki.

Hacsak a villogó szemű, köpcös, bajszos emberke nem. Harmincöt éves, egyfolytában cigarettázik: még a gáz legközepén is képes rágyújtani. Első munkahelye az IKV volt, tíz éve jött át a Vasműbe. A nyolc általánost már itt, a vasműs munka mellett fejezte be. Öt testvére van, ő a húgánál él, a húga kisgyermekével veri el a legtöbb időt.

A társak nemigen szeretik, mert rengeteget beszél.

– Nahát, az olyan volt, mint egy fejlövés! Na mondom, ebből iszok még egyet! Aztán hajts! Esküszöm, nem is tekertem, vitte a bringát a lehelet! Ott kerekedett előttem a Józsi, na mondom, ezt megelőzőm! Pedig még messze volt, közelebb volt neki a kapu, mint ő énhozzám! De akkor is, mondom magamban: megelőzlek! És úgy is lett! Célegyenes, intik le a bringám: szonda! A jó durrogós kurva úristenit, ha nem előzőm le a Józsit, őt szondáztatják meg, nem lett volna semmi baj.

A felszállós és a deknis menekülnek, ő egyedül marad a kemence tetején, kezében a söprűvel. Nem akármilyen söprűje van, a nyele acélcső. Az a jó benne, hogy a vége nem gyullad meg, amikor a lángok közé löki vele az izzó deknit. A hátránya, hogy hamar átforrósodik.

A hirtelen magára maradt deknis odalép a tető széléhez, és mintha ő volna a felszállós, kihajol, lekiabál a parázsbedobónak.

– Hé, Fecó! Dobd fel a csikket!

A parázsbedobó hűledezve bámul fel a szerelvénycsipkék közül előbukkanó fejre. Aztán a kezében tartott cigarettára mered: nincs elszíva még félig sem.

– Minek? – kiabál vissza.

– Hogy rágyújthassak én is!

– Baszd meg, hát nincs odafenn elég tűz?! – méltatlankodik a parázsbedobó.

GÉPOLDAL

A hajókon ezt az oldalt kormányfélnek hívják, és piros lámpával jelölik. Itt a jobb kéz felőli szélnek gépoldal a neve, magas, keskeny ajtajain paszellszínű füst szivárog, és éjszakánként reflektorok világítják meg.

Mellette a két emelet magas faltörő kos jár kamráról kamrára, fél kézzel leveszi a kőművespalló méretű, téglával bélelt vasajtót, másikkal a kamrába tolja a nagy, cápauszonyra emlékeztető kitolórudat, és van még egy harmadik karja is, amivel elegyengeti a kilenc kamrával odább frissen betöltött szénelegyet.

Több sor vaslépcsőn lehet feljutni a kezelőfülkébe, majd még tovább, fel a planírrúdhoz.

– Tizenhárom méter hosszú a rúd, te ezt tudtad, Fecó? – kérdezi a gépkezelő a parázsbedobót.

– Hej, de sok főnököt végig lehetne fektetni rajta, megjártni a kemencében!

– Az! Mindjárt nem irigyelnék annyira tőlünk a melegségi pótlékot – nevet a parázsbedobó.

A kemenceüzem melósainak ez az aktuális legnagyobb sérelme: az addig minden év elején egy összegben kézhez vett, nagyjából egyhavi bérnek megfelelő „melegségi pótlékot” beépítik az alapfizetésbe, vagyis széthúzzák, elaprózzák: a decemberi kompenzáció például a januárhoz képest már egynegyeddel kevesebbet ér. Arról nem is beszélve, hogy egy vagy két év múlva már ki fog emlékezni rá, hogy miért magasabb egy betanított deknis fizetése, mint, mondjuk, egy szakképzett lakatosé? Senki! Egy vagy két év múlva a deknisnek majd csak pár forintot emelnek, hogy a fő ellenségnek, a „fizetésben elmaradt” lakatosnak többet adhasanak.

– Azért ami elúszik a vámon, én behozom a réven! – magyaráz parázsbedobójának a fiatal kitológépkezelő, miközben a kezelőpult fogantyúival hadakozik. A kitológép olyan hangon jár tripla széles nyomtávú vágányán, mint egy csörömpölő, zötykölődő vén villamos. – Képzeld, megy az Energomat!

– Az anyja! – bólínt elismerően a parázsbedobó. – Mi baja volt?

– Tudja isten. Ami volt, mindent kicseréltem benne, és beindult.

– Mennyiért is vetted?

– Tíz rongyért.

– Hát annyit a hülyének is megér.

A szóban forgó Energomat egy üzemképtelen automata mosógép, amit a bolt ötödáron adott el a kitolókocsi-kezelőnek. A kitolós szeret így elbütykölgetni, a franciaágyukat is ő maga csinálta.

Huszonnégy éves, nő, van egy kétéves kislányuk, albérletben laknak. A fizetése harmincezer forint bruttó, több mint a felét elviszi az albérlet, és még nincs is benne a rezsi. Albérleti hozzájárulást nem kap. A felesége önkiszolgáló boltban kisegítő családtag, jelenleg gyesen van. A harmincezer forint egy ígéretes parázsbedobó fizetése: egy átlagos kitolókocsisé nyolckilenc ezer forinttal magasabb. A kinevezett kitolókocsis most éppen szabadnapot, „csúszót” vett ki: Baracson a sufniban autókat hegeszt. Fekete szemű, sasorrú cigány fiatalember, nagy fekete kezéből kivilágítanak a kigömbölyödő ujjvég rózsaszín körmei: az orvosok ezt hívják dobverőujjnak. Szívelégtelenségre utal. Minthogy ő most nincs itt, a legrátermettebb parázsbedobója helyettesíti – jobban mondva ajtókezelő, mert egy ideje ez a munkakör hivatalos megnevezése.

A kitológépen elvileg hárman dolgoznak, a gépkezelő és két ajtókezelő, de a gyakorlatban ez a létszám inkább csak kettő. Pedig van munka bőven. Az egyes blokkon átlag minden huszadik percben levesznek egy kamraajtót, zuhog kifelé a 24 órája izzó kokszt, s mire mindennel végeznek, már vehetik is le a következőt.

Innen oldalról-alulról impozáns látvány az egymás mellett sorakozó több mint félszáz keskeny, magas kamraajtó, ormótlan zárrendszerükön fekete kátránylé folyik, fehéres-sárgás füstcsík száll, apró, vörös lángnyelvek lobbannak elő. A parázsbedobó, ha egy szabad perce van, hosszú vízesslauggal ezeket a lángocskákat oltogatja végig a falon.

A lángok a vízre eltűnnek, de a vékony, hajlékony füstindák szabadon burjánzanak, akár a vadszőlő, mindegyik más és más árnyalatú, attól függően, hogy a kamrában hány órája rothad, szelel, nyáladzik a szén: egy rutinos kitológocsis már a füst színéből tudja, jó helyre állt-e a géppel. A spektrum a tejfehértől az okkersárgáig terjed, de kivételes esetekben, ha valami nagyon nincs rendben a betöltött eleggyel, vagy már rég tolni kellett volna, vagy esetleg az exhausztor nem bírja kiszívni a felszállócsövekből, hidrából a kamragázt, ezek a kis sárgás pipafüstök bármilyen színűre haragosodhatnak.

A gépoldal kékre festett szörnyetegének legközepében ül a kitológocsis, s a pultja fölé görnyedve az ablakon túl vörösen izzó keskeny kamrarekeszt nézi, amint lassan magába fogadja a több mint 13 méter hosszú géptagot. Nyög, remeg, rázkódik az erőfeszítéstől a gép, körülötte kokszlabdák pattognak.

– Szólj fel, ne bámészkodjanak, inkább hozzanak egy kávét, mert meghalok! – utasítja hirtelen beosztottjává lett kollégáját a kitológépes. Ahogy jár a kamrában a rúd, úgy hajol előre-hátra ő is önkéntelenül. – Na, mi van, hoznak vagy nem hoznak?

A parázsbedobó kilép a fülkéből, fölkiabál a hidra vaskos, koszos csöve fölött merengő tetősnek, aztán visszalép, behúzza az ajtót.

– Na, mit mondott? – türelmetlenkedik a kitolós, nem akar végigmenni a rúd.

– Azt kérdezte, jó lesz-e Brazíliából – vonogatja a vállát a parázsbedobó, aki szintén nem hagyhatja el a posztot, rögtön mennie kell parazsat dobni, ajtót tömöríteni, kilángolást oltani.

– Hogy szakadna rájuk a széntorony! – A gépkezelő kék szemű, biggyedt szájú, borostás fiú: most döbben rá, hogy hiába kezeli most ő a kitológépet, a társak szemében változatlanul csak egy parázsbedobó. Ezekben a percekben rettenetesen sajnálja azt a bukást az autószerelő szakközépiskola második osztályában, matekból. Azóta, 16 éves kora óta itt dolgozik a kokszolóban. A szülei óragyári melósok, illetve az apja váltott: most Sándorházán fegyőr. A fiú azért jött épp a kemenceüzembe, mert úgy hallotta, itt lehet keresni legjobban.

Azért az ásvány-előkészítő szakmunkás-bizonyítványa már megvan.

A rúd csak-csak nem akar mozdulni.

– A szentségit, elment az áram!

A felszállós feje megjelenik az óriási ereszcsonakra hasonlító hidra felett, amelyből, mint nagy, fekete jégcsapokból olvadáskor, lassan, állhatatosan csorog a szurok.

– Ti basztátok ki a biztosítékot?

– Mi? Hát mi meg se mozdultunk!

– Se ti, se mi, se ők, akkor ki a kurva isten?!

– Ne ordítozz, inkább hívd a villanyszerelőket!

A két fiatal parázshedobó most felmehetne a váltóházba kávé inni, de inkább maradnak: a váltóházban nyilván mozdulni sem lehet, mert ha üzembavar van, oda tódu az eész kemenceszemélyzet. Itt meleg van, jó a fűtés, akár órákig is el lehet üldögni.

A kabin szűk, sötét helyiség, de most szemből a kinyitott, izzó kamra fénye vörösre fest mindent odabent. A kabinfalra ragasztott felhívás is mintha vörös betűs, rózsaszín röpcédula volna: VEDD A FEJRE, KÉZRE, LÁBRA, KISGYEREKED NEM LESZ ÁRVA. A szövegnek kezdetleges ábrák adnak keretet: vérszínű bakancsok, kesztyűk, sisakok, szemüvegek.

– Csak meg ne olvadjon, így is épp elég görbe! – nézi aggódu az egyre vörösebbnek látszó kitolórúdat a kemencefényben a gépkezelő.

Egyszer csak ott terem a JÉZUS SZIVE BRIGÁD – legalábbis ez van az ajtajukra kiírva –, és két perc múlva már folytatódhat is a munka: kitolórúd ki, s amíg a parázshedobó a kiszóródott vörös koksztögeket lapátolja, az ajtókeretet pucolja, a gépkezelő kiszalad a fülkéből, felkapaszkodik a planírajtóhoz vezető vasjárdára, és egy nagy, kétkezes kalapáccsal a zárat nyitogatja, aztán visszazalad, megjárátja a planírrúdat, itt most a változatosság kedvéért nem izzó kokszt röpköd, hanem porított szén, aztán visszaüti a planírajtót, ami a gyakorlatban egy ablak a magas vasajton, a géppel visszafordítja a most kitolt kamrát is, a felszállós feje eltűnik a magasban, jöhet a töltőkocsiból a szén.

A szemüveges parázshedobó az ajtó hézagait veri be seprűvel, híg sárral, aztán vödört vált, és az öreg, kiégett tömörítéseket locsolja mocsos vízzel. Amikor végzett, felmászik a társa mellé a gépre, mehetnek kilenc ajtóval tovább.

– Vezethetem egy kicsit? – kérdezi.

– Majd ha lefagy, meglökheted a kettessel.

A blokkokon minden gépből kettő van: az egyik üzemel, a másik tartalék. Télen gyakran előfordul, hogy az áramszedő eljegesedik, és a kitológép mozdulni se tud. Ilyenkor vagy kiszállnak, leverik a jeget, vagy hozzák a másik gépet, túllökik vele a kritikus szakaszon.

– Forma 1-es csúcstechnika!

A szemüveges parázshedobó sovány, szöke fiú. Valamikor belekezdett a ruhakészítő szakmába, de abbahagyta. A katonasághoz még mint postai hírlapkihordó vonult be, de amikor leszerelt, a szülei már azzal várták a vasútállomáson, hogy „fiam, nem mész a cimborákkal, te most jelentkezel a Vasműbe, a koksztolóba, lesz jó munkád”. „Mit kell csinálni?” „Lapátolni.” Azt már nem mondták, hogy izzó koksztot.

Azóta négy év telt el. A fizetése 27 ezer bruttó.

– Nem rossz hely ez, különösen, amikor csöpög rám a kátrány, annak olyan pikáns íze van. Apám mondja, ne finnyáskodjak, az ő idejében nem volt kóla, csak bambi, na, az készült kátrányból.

Az apja deknis fent a tetőn, az anyja a MÁV-nál takarítónő. Már nem élnek együtt. Az asszony élettársa taxis, Mitsubishi Galantja van. A fiú most tervezi, hogy elveszi a lányt, aki pár hónapja kisfiút szült neki. Rácalmáson fognak lakni: már a házat is kinézték. Nekik a boldogsághoz olyasmi is elég, ha, mondjuk, a vasárnapi ebéd mellé ki lehet nyitni egy üveg bort.

Leendő neje húsboltban dolgozott, aztán amikor terhes lett, a főnök kirúgta. A sógora kutyakiképző, és ha úgy jön ki a lépés, együtt mennek a német juhászokat egzecíroztatni.

Egyébként ő is nagy barkácsoló. Tavaly három szekrényt gyártott: egy akasztóst, egy fiókoszt és egy világító bárpultost.

– Húha, megint elakadt a rúd! – néz körül félrebillent fejjel, tyúkosan a parázsbedobó. – Tegnap két kamrát kézzel töltötték be, mibe fogadunk, hogy ez az?!

– Nem fogadunk – sóhajt az ideiglenes gépkezelő, és egy pillanatra azt kívánja, bár lenne itt a cigány Józsi, ne az összetört autókat hegesztgetné otthon a sufniában. – 54, 56, stimmel. És amilyen pechünk van, mind a kettőt úgy kell majd kikaparni.

KOKSZOLDAL

A blokk tulsó felén, amit itt koksoldalnak hívnak, a kemenceüzem rangtalanjai, a parázsbedobók és a deknisek hosszú nyelű szerszámaikkal az 54-es kamrában rekedt kokszt húzkodják, már amennyire hozzáférnek az alig negyven centi széles, több mint négy méter magas nyíláshoz, amelyet amúgy is éppen eléggé eltorlaszol a pajzskocsi.

– A francnak kellett ezt a szar hulladékszenet betalicskázni! – dühöng a gépoldali és a koksoldalali parázsbedobó.

– Hát mit csináltunk volna vele? Tűztük volna a kalapunk mellé? – méltatlankodnak a tetősök.

– Aztán gondolhatjátok, hogy nem magunktól jutott eszünkbe!

Az egész úgy kezdődött, hogy az átfagyott bunkerszáj nem akart lezárni, és mire sikerült befejezgetni, a kiömlő szén maga alá temette a töltőkocsit. A gépet nagy nehezen kiszabadították, de a szénhegy ott maradt. Egy darabig kerülgették, aztán jött a parancs: bele kell talicskázni az 54-es és az 56-os kamrába.

Nem kis munka kézzel betölteni a két, egyenként húsz köbméteres kamrát, de a bennrekedt koks kikaparása még keményebb feladat. Szerencsére most csak két-három méterről van szó: van, amikor az egész kamra nem mozdul. Olyankor átrendelik a másik blokk embereit is, nem számít se kor, se rang.

A koksoldalón két gép is ostromolja a magas, füstös-kátrányos kemencefalat. A rámpán az úgynevezett pajzskocsi, amelyik egyrészt leveszi és visszateszi az ajtót, másrészt ketrecet tart a kamrából kizúduló 15 tonna izzó koksznak, hogy az ne a vágányra zuhogjon, hanem pár méterrel odébb és lejjebb, egy ferde platójú hosszú vagonba, amit az oltómozdony tologat. Az oltómozdony az oltótoronyba viszi az izzó kokszot, aztán visszahozza, és kiereszti a palatetőre emlékeztető rámpára, amelynek földszintre lógó ereszében már a koksosztályozóhoz tartozó szállítószalag dohog, nyikorog.

Amikor a kitolás szünetel, az oltómozdony úgy áll meg a pajzskocsi alatt, hogy a két gépkezelő pár szót válthasson egymással.

– Hallottad? A Misi beesett a biciklijével a telefonosok árkába, nem bírt kimászni, úgy tolta hazáig az árokban!

– Nem mondod komolyan! Egészen a kocsmától?

A pajzskocsis 38 éves, tömzsi, bajuszos, komótos férfi. Jóval többnek látszik a koránál. Végzettsége nincs, 1985-ig az IKV-nál dolgozott, volt parképítő, sírköves, culáger, mikor mi kellett. Protekcióval jutott be a Vasműbe: először parázsbedobónak, aztán fel ide a gépre. A fizetése 37 ezer forint bruttó.

Vénlegény, Rácalmáson él. Sztálinvárosi munkásszülők gyermeke, a „birtokon” álló régi hétvégi faházból ügyeskedett téglaházat magának. A haverok segítettek. A haverokkal horgászni jár, vagy eldolgozgat a kertben. A nagyszülei még parasztok voltak: a vér időnként kiütözik belőle.

– A feje tetejére állt a világ! Hát mikor volt az, hogy a falusi gazda rossz termést kívánt?! Kevesebb munka, magasabb ár! Ezt hozta a piac! Régen volt egy szabott ár, eszünkbe se jutott azért imádkozni, hogy jöjjön már valami kórság!

– A Kádár-rendszerben nekem speciel frankó volt! – pöдри meg hatalmas, szalmasárga bajuszát az oltómozdonyos. – Mert akkor voltam fiatal, jobban tudtam dugni.

Az oltómozdonyos 51 éves, gömbölyű arcú, ráncatlan, kopaszodó öregember. Baracson él, öt gyereke van, az eredeti szakmája pék. 1979-ben szívlakpára cserélte a sütőlapátot, merthogy a sütőipari bérekre a Vasmű kerek húsz százalékot rákínált. Nem bánta meg. A havi pénze most negyvenezer bruttó. Mint pék már nem kellene senkinek.

Olajfoltos pufajkáján nagy, sárga kitűzőjelvényt visel: MOSOLYOGJ! A FŐNÖK A HÜLYÉKET SZERETI.

A kemenceüzem legkényelmesebb gépe az oltómozdony, a legkényelmetlenebb a pajzskocsi. Az előbbi egy jól fűtött, tisztán tartott aprócska dízelmozdony, valamelyest mégiscsak távol a gázt és port lehelő izzó anyagtól, az utóbbinak viszont éppen az a funkciója, hogy rányissák a kemenceajtót, sőt keresztülzúdítsanak rajta napjában hatvanszor tizenöt tonna égő kokszt. Ennek ellenére a pajzskocsin mindig hideg van, nincs hagyományos értelemben vett zárt kabin, csak egy többé-kevésbé nyitott vezetőállás. Fűtésre a sarokban egy ócska vaskályha szolgál, amit telente megtömnek saját termésű koksszal.

– Na, fiacskám! – mondja a szalmasárga bajszú oltómozdonyos, aki még nem sejt, hogy az év folyamán visszerműtéték sorozatán esik át, és leszázalékolják. – Lássuk a medvét!

A kocsik elindulnak a „teraszos művelésű” koksztoldalon. Elöl és fent a kurta pajzskocsi halad, kissé lemaradva mögötte és alatta az oltómozdony. A pajzskocsi megkeresi a program szerint következő ajtót, és rááll. Az oltómozdonyos szolgálatkészzen odatolja alá a lejtős platójú vasvagont, aztán barátságosan int: itt az idő, le lehet venni az ajtót.

– A villám rúgja meg, nem jön! – káromkodik a pajzskocsi a szűkre szabott kezelőállásban. Tőle alig egy méterre vaskezek markolják az ajtópofákat, újra meg újra nekifeszülnek, tépik-vonják, nem enged. – Biztos ott van mögötte a töpörödött lökött kölök, az húzza vissza!

Töpörödött lökött kölöknek az üzemvezetőt mondják az itteniek. A technológiai személyzet azért orrol rá, mert szerintük a kemenceüzem hagyja, hogy a farok csóválja a kutyát: ők, akik végül is csinálják a kokszt, mindenben ki vannak szolgáltatva, alatta maradnak a karbantartóknak.

Az ajtó végre recsegve-remegve elválik a faltól, vörös tűz világítja be a pajzskocsi zegzugos peronjait. A hasadéokban látszik a lángoló-izzó koksztakás.

A szalmasárga bajszú öreg oltómozdonyos komótosan cigarettára gyújt – egy kis füst legyen itt a mozdonyon is –, aztán felnéz a pajzskocsi ütközőin lógó parázsbedobóra, aki egyébként arról nevezetes, hogy munka után kukacokat ás ki a Duna-parton vödörszám, és eladja a horgászoknak, mert ilyesmire nem minden horgász ér rá. A parázsbedobó kihúzza magát, tiszteleg, fönn a tetőn a felszállós is vigyázállásban bohóckodik. Az oltómozdonyos könnyed csuklómozdulattal pihenjt vezényel, majd a kékre festett karért nyúl a mozdonyfülke bal felső sarkába, dudaszó harsan, kezdődhet a kitolás.

Ez a kokszyártás leglátványosabb mozzanata: a Vasmű mindig ide küldi a kíváncsi fotósokat, pedig a vasredőnyök közül előtörő füst- és lángtengeren kívül nem sok látszik az elkészült képeken.

A kicsapó füstbe-lángba bugyolálva egy bíbor színnel égő, repedezett fal bújik elő a pajzskocsi ketrecéből, s omlik szét a szabadba érve, izzó kövei a lent álló vasvagonba zuhognak.

Az oltómozdonyos lassú menetben elindul, hadd terüljön szét a tizenhárom méter hosszú, izzó falomladék a platón, majd amikor az utolsó göröngy is kirepül, úgy-ahogy felgyorsít, irány a sínpálya végében álló oltótorony.

Az oltótorony nagy-nagy búboskemencére hasonlít, amelynek a tetején kúp alakú kémény ül. A mozdony betolja a száján a kokszvagont, odabenn automata zuhanyrózsák nyílnak, záporozik az égő kokszra a víz, minden előtt a gőz.

Öt percig kell vízzuhany alatt tartani a kokszvagont. Az oltómozdonyos maga elé veszi a tolatási programot, akkurátusan átböki a most kitolt kamraszámot, majd kinéz, lesz-e elég víz a toronyban, de már elkésett: az indikátorok falra szerelt lámpácskáiból semmi nem látszik a gőztől.

A húsz kitolásból tizenkilenc esetben az oltómozdonyos nyugodtan ül a ködpárna közepén, és rá-ránézve az órájára, várja, hogy leteljen a technológiai utasításbeli öt perc. A műszak végén azonban egyszer csak sietős lesz, s az is előfordul, hogy nem bírja tovább idegekkel, már az etetés jár a fejében vagy a szétszedett kocsi a garázsban, és otthagy csapot-papot, kifarol az oltótorony alól, s a még égő kokszot a kokszosztályozó rámpájára zúdítja.

– Mi van, eszednél vagy, micsoda munka ez?! – kiabál egy terasszal lejjebb a szénosztályozó embere, a rámpás.

Az oltómozdonyos addigra már messze jár.

RÁMPA

A rámpás megy a vízeslaugért, odacibálja a korláthoz, megnyitja a csapot: azt azért mégse hagyhatja, hogy az izzó koksz kiégesse a rábízott szállítószalag gumiját.

A csőből azonban egy csepp víz nem akar folyni: a mínusz húsz fok körüli hidegben az egész rendszer befagyott.

A rámpás nézi az előtte tornyosuló égő tetőt, és nem tudja, mit csináljon. Aztán a fülkéjébe ballag, felveszi a telefont.

A művezető egy perc alatt ott van. Fiatal, kövér, nemrég érettségizett fiatalember, a fizetése 50 ezer forint. Amikor odaér, eltátja a száját: nem az égve hagyott koksz miatt, olyat már látott, hanem a jégcsapos vízcsap miatt. Egy kicsit gondolkozik, a csövet rugdossa, aztán vállat von.

– Te maradj itt – mondja a rámpásnak, akinek amúgy itt nincs más dolga, mint a tető szállítószalag-eresze előtt hófogóként felmagasodó kis zsilipkapukat felhúzni-leereszteni. – Szólok a tűzoltóknak.

A tűzoltók két perc múlva ellepik a környéket: minden hadra fogható kocsival kivonulnak. A leggyorsabb beáll a rámpához, letekerik a fecskendőt, vastag vízszugárral veretni kezdik az égő kokszrögöket.

A gyülekező újabb és újabb tűzoltókocsik legénysége tetterre éhesen nézi a környéket: biztos, hogy csak ez az egy tűz van? Honnan jön ez a sok füst?!

VÁLTÓHÁZ

A váltóház bent van a kemenceblokk belsejében: olajszagú, ódon gépterem közvetlenül a kamrák előtt. Rajta keresztül vezet a legrövidebb út a gépoldali és a koksoldali rámpa között: üzemzavar esetén csak úgy cikáznak rajta keresztül a kemencések és a karbantartók, a fűtésellenőr II. nem kis felháborodására.

A fűtésellenőr II. szorongásos, ötvenéves asszony. Főiskolát végzett óvónő volt, idegeit felőrölte a rengeteg szófogadatlan kölyök. Amikor szűk kis birodalmát egyszer csak elárasztják a hegesztőpalackokat, szerszámosládákat cibáló, mocskos ruhájú emberek, szólni se lehet hozzájuk, mert ugranak, ő mégse bírja ki megjegyzés nélkül:

– Nahát, hozzátok nagyobb türelem kell, mint az óvodásokhoz! Pedig kisegítősekkel is foglalkoztam.

Az arcbőre sápadt sárga, ezüstszürke haja kontyba tornyozva. Késpenge szája körül keserű ráncok görbülnek lefelé. Sárga kockás ing lóg melle fölé görbedő vállán, hozzá szénporos munkásnadrágot hord, a lábán kékeszöld zokni, szandál van.

A beszéde lassú, bizonytalan.

– Az üzemvezető úr azt mondja, hogy aki fél, az itt nem dolgozhat. Én nem tudom, miért mondja ezt épp nekem. Én nem félek.

Szó, ami szó, a váltóház elég nyomasztó hely. Legömbölyített, almazöld zománcú, himbás, excenteres, tolattyús, szelepes, kerek gépeivel régi szivattyúházra emlékeztet. Kétoldalt az ablakok olyanok, mint egy-egy modern festmény: sárga-szürke tónusaikba finom vonalkákat húzod a kívül-belül egyaránt csorgó kátrány. A műszerfal a nagy, ócska íróasztal előtt olyan elavultnak látszik, hogy nehéz elhinni: ezekről a kijelzőkről friss, érvényes adatok olvashatók le.

Az óvónőből lett fűtésellenőr II. ott ül egész műszak alatt: figyel, kávéfőz, írja a naplót. Az alapbére 28 ezer bruttó, de legalább van munkája. Egyedül él, a férje sok-sok évvel ezelőtt elhagyta – azóta meghalt.

– De mielőtt meghalt volna, még kifizettette velem a fél lakást!

Egy szem lánya hozta be ide, a kokszolóba, ő fűtésellenőr I. lent a kamrák alatt, az aláfűtésnél.

A helyiség időnként alapjaiban megrázkódik, őrlítő robajjal döngenek el fölötte és kétoldalt a hatalmas, súlyos gépek, s idebent a legnagyobb gépre kartontáblán ki van írva: VIGYÁZZ! A BERENDEZÉS AUTOMATIKUSAN BÁRMIKOR BEINDULHAT.

Ő persze tudja, hogy a *bármikor* nem egészen igaz. Mintegy húszpercenként kel életre minden, a blokk fűtőcsatornáiban a gázáram olyankor irányt vált, megfordul. Ha mégse tenné meg, mert mondjuk áramszünet van a gyárban, akkor kézzel kell áttekerni a váltókat, ami megint csödülettel jár, és az így is elviselhetetlen olajszagba férfiveríték szúrós, áporodott bűze vegyül, rossz rágondolni is.

Az élet számára problémahalmaz: minden személy, minden feladat egy-egy malomkő, de még a szavakon is őrlődik:

– Miért „vészbeállító”? Nem volna szabad így hívni, hiszen ez a biztonsági helyzet! Vész akkor van, ha már nincs mit tenni. Már gondoltam rá, hogy leragasztom, átirom, ne féljenek hozzányúlani a szerelők.

Ő főzi a kávé a falakon túl dübörgő gépek legénységének. Nincs rajta semmi haszon, néha még köszönetet se kap érte a faragatlan fedéllel húzóktól, parázsbedobóktól, fölszállósoktól, kocsisoktól.

A rövid folyosó túlsó végén van a fűtéstechnológus irodája. A fűtéstechnológus állandó dél-előttös, de gyakran bent van késő délutánig vagy még tovább: ahogy öregszik a két kemence-blokk, egyre több a gond a falazattal, az ajtókkal; itt minden üzemzavar egy nagy fejtörés, hogyan lehetne a kamrahőt, „kigázidót” optimálisan megtartani.

Az üzemvezető utáni rang a fűtéstechnológusé. Rövid, sportos frizurájú, 49 éves, öszülő férfi. Vékony arany-fekete keretes szemüvege körül az arcára apró, árpás duzzanatokkal van tele, mintha az izzó kamrákba való mindennapos belebámulástól volna hólyagos.

Sovány, ideges alkat: munkája örökös harc az anyaggal és a karbantartással.

– Az egy reguláris hadsereg, a karbantartás! Ott mindenki hivatásos lakatos meg villanyszerelő, a szakmunkás-bizonyítvány a minimum. Mi meg? Szedett-vedett népfölkelők, semmi végzettség, vagy ha mégis, azzal itt nincs mit kezdeni, cipész, cukrász, bádogos, ilyesmi. Csoda, ha minden csatát ők nyernek meg, övük az utolsó szó? Meg hát a főparancsnokunk is! Jobb, ha erről nem nyilatkozom.

A kemenceüzem üzemvezetője valóban az ügyeletes bűnbak a kokszolóban. Az üzemvezetők közt mindenben ő áll a legalacsonyabban: végzettségben, korban, presztízsből. Azt is ellene hozzák, hogy karrierjét – már ha ezt karriernek lehet nevezni – pártvonalon alapozta meg: vállalati, sőt városi pártbizottsági tag volt. Egy biztos: bármit csinál, kritikusi szemében az csak rossz lehet. A kemenceüzem izzó rekeszekbe sűrített káosz: sose tudni, mi sül ki belőle.

A vasműs üzemvezetők ettől a kiismerhetetlenségtől boldogtalanok. A saját embereiket ismerik, gyors parancsokkal mindenkit a helyére tesznek, de az üzemterületükön megjelenő idegenek ugyanúgy zavarba hozzák őket, mint a falak, üstök, géptestek mélyén zajló, kiszámíthatatlan folyamatok: biztos, hogy azért jött, amit mond? Biztos, hogy az lesz a végeredmény, ami tegnap?

Felülről egyetlen segítséget kapnak: pénzt. A két éve életbe lépett nyugati mintájú bérstruktúra alapján az üzemvezető alapfizetése öt és félszerese a nála dolgozó legalacsonyabb bérű munkás pénzének. Ezzel a vezetők és a munkások közt kíváncsian távolságtartás lassacskán minden szinten megszilárdul, csak épp a bázis vész el: onnan fentről már nincs mire, kire támaszkodniuk.

A fűtéstechnológus bérszorzója négy és fél (a szorzandó a legrosszabbul fizetett deknis fizetése), a műszakos üzemvezetőké három és fél. A fűtéstechnológusok hagyományosan nem léptek be a pártba: ide nemigen kellett más, csak szaktudás. Volt ebben némi szakmai különállás, magánvélemény, azt is lehetne mondani: arisztokratikus gőg, ha nem prolikörnyezetből, baloldaliságból jött emberekről volna szó.

A mostani fűtéstechnológusnak ugyanolyan végzettsége van, mint az üzemvezetőnek: veszprémi vegyipari technikum, plusz marxista–leninista esti egyetem.

– Csak filozófiai kíváncsiságomat kielégítendő végeztem el. Nem is volt olyan könnyű kívülről bekerülnöm!

Nagy könyvtára, lemezgyűjteménye van, sok minden érdekli. Eredetileg restaurátor akart lenni, dolgozott is a veszprémi múzeumban, aztán az előrejutás nehézségét látva feladta, inkább a többet ígérő vegyipari karriert futotta be. Volt fűtésellenőr II., fűtésellenőr I., gázmester. 1985 óta megbízott fűtéstechnológus. 1994-ben véglegesítették. Ha pártvonalra lépett

volna, pályája a műszakos üzemvezetői poszt felé hajlott volna: az az út rögzösebb, de elvezethet a csillagokig.

Itt nincs tovább. Abban bízuk, hogy ő előbb mehet nyugdíjba, mint a kemenceblokkok.

Nem tudni, mi lesz. Egyik oldalon áll a hercehurca a nyugdíjkorhatárral, a másik oldalon a mementó, a romos, tátongó, kísértetjárta kettes blokk.

Igaz, ott az egyes is. Az még megy, elnyűhetetlenül.

II / VASOLDAL, SALAKOLDAL

A NAGYOLVASZTÓ GYÁREGYSÉG

A Nagyolvasztó gyáregység az Acélművek Kft. része. A következő nagyobb alegységekre tagolható:

Ércelőkészítő és darabosító üzem	215 fő
Kohómű	158 fő
Salakfeldolgozó üzem	82 fő
Villamos karbantartás	99 fő
Gépészet	157 fő
Törzs	56 fő
Összesen	767 fő

Továbbá több ezer galamb. Ketreceik egykor ott lógtak mindenütt a kohó kritikus pontjainál, és ha a technológiai személyzet azt tapasztalta, hogy a galamb egyszer csak nyaklik egyet, elterül, haladéktalanul menekülőre kellett fogni a dolgot. Az évek során természetesen gázérzékelő detektorok váltották fel a galambokat, s ez utóbbiak, felmentve a gyilkos inhalálás alól, elszaporodtak. Persze a kohó környékén ma se ritka látvány a galambtetem: elég egy szippantás a kiömlő gázból, és a túl közel merészkedők máris bukfenceznek le az égből.

Különös állatok. Például nem eszik meg a kenyeret. Az ember odaszórhatja elébük, ők csak átlépik, és fekete szemcséket csipegetnek a földről.

Mangán-oxidot.

VAGONBUKTATÓ

A vagonbuktató nagy, szögletes, hangárszerű épület a 720-as pályaudvar legvégében. Az ércelőkészítő üzem itt fogadja az ércel és adalékokkal teli vagonokat. Két vágány megy rajta keresztül, mindkettő alatt egy-egy óriási tárolóbunker van. A túlsón egy roppant pneumatikus szerkezet egyszerűen megragadja a MÁV-vagonokat, és szép lassan beleforgatja a tartalmukat. Az innensőre a Dunaferri-vagonokat állítják, lenyitják az oldalajtókat, és kész.

Kivéve télen, amikor a szállítmány befagy, és csákányozni, légkalapálni kell. Ilyenkor vagonkimelegítő ide, vagonkimelegítő oda, örülnek, ha a napi száz vagon helyett nyolcat-tízet kibuktatnak. Van, hogy csak egyet.

Embereket leginkább a nagy, két végén nyitott épület száraz koksztoló felőli sarkában lehet látni. Itt vannak a vagonfordító úrkorszakot sejtető, krómtól csillogó, üvegfalú kezelőfülkéi, és ráadásul kávé is kapható.

A felszín többi részén kortalan rendetlenség uralkodik. Ha azonban valaki a túlsó sarokban lévő lépcsőn alászáll, menthetetlenül úgy érzi: időben visszafelé halad.

A sínek közt lapátos öregember küzd a fennakadt vagonszeméttel és a túlfolyt anyaggal. Időnként meghátrál, és a kiszolgált seprűket veszi kezelésbe: lebontja a nyélről a maradék cirokcsomót, a bunkerrácsra szórja, alágyújt.

Kora reggel van. A körzetirányító és a szalagkezelő szódásballont cipelve jönnek. Megállnak az öreg mellett, csípőre teszik a kezüket, ráförmednek.

– Mit csinálsz, Pista bá?! Nem szégyelled magad? Eltűzeled a galambfészkeket?!

– Ezek csak seprűk... Le kell adni a nyelet kötöztetésre – hebeg az öregember, és egy vaskonténer felé mutogat, amelyen tíz-tizenkét csupasz seprűnyél hever.

– Szegény kis galambok, mit ártottak neked? – A fiatal körzetirányító színpadiasan táncoltatja a szemöldökét. – Ennél bűdösebb, koszosabb akkor se lehetsz, ha a nyakadba fósanak! Egy kis galambszar nem ok rá, hogy lepiszkáld a fészkeiket! Teszed vissza azonnal?!

– Isten a tanúm! Seprűk... – túr bele a parázsló üszökbe inas, eres, sebhelyes kezével a vén bunkertakarító.

– Seprű, seprű, akkor meg honnan van ez a sok tojáshéj? Talán ciroktojásból sütöd a rántottát? – A körzetirányító és a szalagkezelő hátat fordítanak az öregnek, vigyorognak. A pincejáróból egy kis sárga gombócot dobnak a bunkertakarító felé. – Látod, Pista bá, mit csináltál? Most neveld is fel!

Felvijjog a vagonbuktató szirénája, érczuhatag morajlik, galambszárnyak csattognak, de még sokáig hallani a mélyből a szódásballont cipelő két fiú harsány nevetését.

Az ember nem is hinné, hogy a bukó alja, ahová ilyen felhőtlen vidámsággal ereszkednek le, sokak szerint az egész Vasmű legelátkozottabb helye.

A BUKÓ ALJA

Kilenc lépcsőforduló vezet le a 16 méter mély betonpincébe. A vége felé a betonlépcsők egyszer csak vaslépcsőkre váltanak, vashidak, átjárók, géptestek szövevényes rendszerébe vezetnek, s alattuk, legalább ilyen áttekinthetetlenül, szállítószalagok futnak egyesével, párosával, keresztül-kasul a talajvíz ólomszín tükre felett.

Egy nagyobb és egy kisebb kezelőfülke áll ki egymással átellenben a falból. Az ötvenszer ötvenes kitört ablakszemeket itt is, ott is műanyag zsákokkal pótolták, a lyukakon át behúz az odakinn kavargó ércpor.

A kezelőfülkékből, már amennyire a por és a gyenge megvilágítás engedi, épp rálátni a hatalmas bunkerpár tölcseres aljához illeszkedő tagos törőre és a kaliberrostára. Olyanok, mint két egymásba karambolozott, hernyótalpas dömpert: az állva maradtból fület próbáló sikolyok közepette régimódi láncaltalpi viszi át az anyagot a megdőltbe, vagyis a rostára, ahonnan az úgy-ahogy megszűrve a szállítószalagokra folyik.

A bukó aljában tulajdonképpen nem történik más, csak a szemét kiválogatása.

A fennakadt vascsövek, deszkák, drótok, fémlemezok ott ugrálnak az acélgörgőkből font láncaltalpi legvégén. Mozgásuk idővel lelassul: mint folyón a hordalék, torlaszt alkotnak. Ezt a kulcsfontosságú munkaterületet nagy bádoglámpa világítja meg, tompa fénye különös, barlangszerű látomás a feneketlen félhomályban. Odébb megrakott szemeteskonténer áll.

Az itt dolgozók nem sokban különböznek a hulladéktelepen guberálóktól. Ketten-hárman vannak, mocskos szövetruhájuk nehéz a nyirkosságtól: reggel felveszik, délben már cserélni lehetne. Nem csoda, ha észre sem veszik, hogy már hetek óta ugyanazt hordják. Fekete, nyálkás víz csöpög, csurog mindenütt.

A kettes műszak körzetirányítójáról senki nem gondolná, hogy a papírforma szerint kiemelt ember: csoportvezető. Göndör hajú, füstös Cupido-képű gyerek, az egyik fülében aranykarikát visel. A bal szeme kissé kifordult tengelyéből, néha úgy hat: a véres, fehér szemgolyójával néz; a koponyáján hátul-oldalvást van egy kopasz folt; vaskos ajka majdhogynem bambán félig nyitva van – a 26 éves fiatalember mégis olyan kisfiús, mint egy rajkó, aki most ébredt fel és mosolyog.

Sárbogárdon született, tíz gyerek közé, ő a legkisebb. Tanyán nevelkedett, a szülei téesz-nyugdíjasok. A testvérek közül csak az egyik nővére dunaferres: a vasútüzemnél dolgozik.

A nyolc általános elvégzése után ő is a vasútüzemnél kezdett, de két év múlva a Dunaújvárosi IKV kedvéért otthagytta, majd, ha már egyszer úgyis ott lakik helyben, beállt állatgondozónak az alapi téeszbe. Pár évre rá a téeszt felszámolták, akkor Oroszlányba ment bányásznak, s amikor a bányát is felszámolták, húszéves fejjel visszajött a Vasműhöz.

Egy évig volt szalagkezelő, aztán kúpostörő-gépkezelő, onnan került át körzetirányítónak. A fizetése 32 ezer bruttó, műszakpótlékkal nagyjából ennyit kézhez is kap. Melegüzemi pótlékja sose volt: itt mindig hideg van.

– Jó hely ez, csávókám! – vigyorog, ha valaki fölemlegetné, hogy épeszű vasműves hat és fél év után nem hagyja magát élve eltemetni. – Megkértek, csinálgassam ezt, mert én már jártam bányát.

Túl sok csinálgatnivaló műszak közben persze nincsen: akár elég az ósdi kezelőpult ellenőrző lámpái mellől figyelni, rendben mennek-e a szalagok és a gépek. Műszak végén azonban nagyon rá kell hajtani, hogy az egész bukó alja ki legyen takarítva.

A vagonokból a bunkerokba ömlő érc cseppet sem olyan, amilyennek a kívülálló elképzelné. Nincs érces hangja, nincs érces csillogása, és nincsenek ércrögei. Szürkésfekete por, meg pellet: szőlőszem méretű szürke golyók. Az előbbiből tömörítvényt készít a tömörítőmű, az utóbbi egyenesen a kohóba kerül.

A bukó aljában tett útja során mindkét ércfajta makacsul nyomot akar hagyni maga után. Ha az alsó járdalabirintusba tévedő azt hiszi, hogy majd a lábnyomain visszatál, nem jut messzire: a folyamatosan termelődő por percek alatt mindent elsimít. De a magabiztosan haladóknak se könnyebb: ők előbb-utóbb hanyatt vágódnak a mindenütt jelen lévő pelletgolyócskák görkorcsolyáin.

Legjobb, ha az ember be se teszi a lábát a bukó aljába.

Nem is adják egymásnak a kilincset a látogatók. A főnökök se.

A kettes műszak körzetirányítójában eddig csak kétszer kellett csalódnai. Mindkét esetben dezertált.

Az első úgy esett, hogy éppen üzemzavar volt a kohón, minden kicsit is nélkülözhető embert odairányítottak: műszakkezdéskor a körzetirányító egyedül ballagott le a bukó aljába. Ahogy leért, már fordult is vissza: a hernyótalpas fémkihordó szalag se alul, se felül nem volt kitakarítva. Éppen tél volt, az egész úgy nézett ki, mint egy lavina maradványa, tele sok-sok összetört, egymásba gabalyodott vasszánkóval, volt köztük jégtábla is. Az amúgy vidám és kedélyes körzetirányítóban felment a pumpa: fogta magát, visszaöltözött, szó nélkül hazament.

A második esetben viszont a roncsológép-kezelő nem tetszett neki, akit beosztottak hozzá. Megint műszakkezdés, lemegy, hát látja, hogy a cigány Gyuri gubbaszt az asztalnál. Már fordul is vissza, felöltözik, hazamegy az első vonattal, de ezúttal nem szó nélkül:

– Én azzal a részeges szeszkazán Gyurival nem dolgozok!

A legtöbb vasműsnek vannak ilyen megmagyarázhatatlan dühkitörései. Ezek a váratlan robbanások műszakkezdés táján szoktak bekövetkezni. Tapasztaltabb művezetők ezért a következő mondattal kezdik az eligazítást, miután megszámozták a belépőkártyákat:

– Na, egy embert még tudok nélkülözni. Kinek van valami halaszthatatlan dolga?

Ott ül előtte a durván ácsolt lócákon, vagy csak ácsorog a koszos fal mellett tíz-húsz-harminc-negyven ember, mélyen a szemükbe húzva piszkosan is rikító műanyag sisakjaikat, nem kis távolságokról utaztak ide, már átöltöztek fojtogató szagú munkásruháikba, mégis mindig akad, aki feláll vagy ellöki magát a faltól, hogy ő most akkor inkább hazamenne.

– Mi bajod volt a Gyurival? – ugratják a kollégák a körzetirányítót még hónapokkal az eset után is. – Hiszen a Gyuri nem is iszik.

– Olyan nincs, hogy valaki nem iszik – hunyorog rossz szemével, vakargatja meg a fején a félreeső foltot a körzetirányító.

– Kibírhatatlanul horkol, igaz?

– Mindegyik roncsológép-kezelő horkol.

A művezető még ennyit se kérdez. Nem engedheti meg magának, hogy lemerüljön a nyugdíjas szüleivel sokadmagával élő nőtlen, félcigány, vonaton ingázó körzetirányító vagy bárki más tudatvilágába. Beírja az igazolatlant, s ha ennek az embernek az átlagosnál jobban megmossa a fejét, azt csupán azért teszi, mert egy kvázi csoportvezető beosztású munkásnak jobban kellene uralkodnia magán. Odalenn a bukó aljában a körzetirányító nem magamagát, hanem a gyárvezetést képviseli.

Az egykor bányát is járt körzetirányító azonban nem érzi bárkinél is feljebb magát: mindössze négyezer forinttal keres többet az utcáról frissen felvett szalagkezelőjénél. Fizetésben a roncsológép-kezelője se sokkal marad el mögötte.

Ez a roncsológép-kezelő most nem a Gyuri. Huszonöt éves, magas, sovány fiatalember, a feje kopaszra van borotválva, keskeny arcponyója aszimmetrikusan ferde. Gyér bajuszkát, szakállkát visel, a bal fülében apró koszorúra emlékeztető ezüst fülbevalót hord. Torz, aszketikus koponyájából egyenes, értelmes tekintet sugárzik.

A roncsológép-kezelő nincs kibékülve sem a világgal, sem önmagával. Nagy álma Franciaország, az idegenlégió. Csalódott mindenkiben, különösen a nőkben.

Dunaújvárosban született. Az apja kőműves volt, ezermester, 48 éves korában meghalt. Az anyja cipőfelsőrész-készítőként, bolti eladóként dolgozott, jelenleg munkanélküli. A fiú – amúgy a nagyobbik, mert van egy öccse is – az általános iskola után szakmunkásképzőben tanult tovább, de nem fejezte be. Sok minden szeretett volna lenni, egy-két dolgot ki is próbált: volt betanított műszerész fonodában, teherautón rakodó, az egykori szovjet laktanyában objektumőr, munkanélküli, ismerősöknél bedolgozó. Két éve van a Vasműben: eleinte szalagkezelő az elegy-felsőn, azután udvari dobos, most roncsológép-kezelő.

Az anyjánál lakik, dunaújvárosi panellakásban, és már nemcsak öccse van, hanem mostoha-nővére is. Szeret a barátai számítógépeivel játszani, komolyabban is érdekelné a dolog, de tudja: a gyár sose fogja számítógépes tanfolyamra küldeni.

Ők hárman ülnek a bukó alja nagyobbik irányítófülkéjében: a bányát is járt körzetirányító, az idegenlégióba vágyódó roncsológép-kezelő és az utcáról felvett szalagkezelő. A bukó aljában az elnevezések igencsak megtévesztők, nincs különösebb jelentőségük, akár emberekről, akár gépekről van szó. Minden és mindenki ugyanazt csinálja. Szemetet rostálnak.

Ülnek a hevenyészett lócákon, középen csálé lábú, ócska asztal áll, rajta poros, régimódi rádiósmagnó díszleg, isten tudja, miért: ebben a mély betonpincében semmiféle adás nem fogható, kazettát pedig nincs senki, aki hozzon. Az asztalra vetett újságból úgy tűnik, inkább keresztretjtvény-fejtéssel ütik el az időt.

Hideg van, por száll, légnedvesség csorog, gépek kelepelnek, és időnként hatalmas robajjal alapjaiban rázkódik meg az egész pinceépület: a buktató épp kifordít egy ércel teli vagont.

– Ezeket ti rajzoltátok? – kérdezi a pár napja felvett szalagkezelő.

Körülöttük furcsa ábrák derengenek: tollas indiánfej félprofilból, megmarkolt pénisz, meztelen női torzó, kalapos pasas hátulról megdug egy disznót, BÍRÓNÉ, FERENCVÁROS. Vonalait mintha fehér krétával húzták volna a fekete falra, közelebbről azonban látszik: csupán ujjal vannak maszatolva az oldallemezeket borító porba.

– Egyesek ráérnek unatkozni, mi nem érünk rá unatkozni – jelenti ki a körzetirányító.

Tovább ülnek, nézik a félhomály takarta, otromba gépeiket, a kezelőpult zöld-piros lámpácskáit. A zaj irtózatos, de van benne rendszer: ha egy kicsit is másként szól, arra álmukból is felébrednek.

– Kéne szivattyúzni – mondja a körzetirányító.

– Megint elejti a vizet – felel a roncsológép-kezelő.

– Utána kéne húzni a tömszelencéknek.

– Nincs hozzá kulcsunk.

– Ha feltöltjük a csonkokat, egy darabig még elmegy.

– Oké, de a Nyílasék voltak az éjjel.

– Aszondod, megint bebaszták a szart a szalag alá?

– Be.

– Honnan veszed?

– Deszkák úsznak a vízben.

– A kurva életbe!

A frissen felvett szalagkezelő értetlenül nézi bizarr arcú betanítóit. Annyit már sejt, hogy erről a helyről, ahol még a poshadt vizet sem szabad az ember lába alól kimerni, menekülni kell.

– Mi van ma, kedd?

– Kedd.

Lenn, a bukó legalján van egy szivattyú. Öreg, negyvenéves jószág, ipartörténeti múzeumban látni ilyet. Ha beindítják, ráncos elefántormányhoz hasonló csonkjaiból dől a talajvíz. Ha mégis sikerülne kiszivattyúzni a talajvizet, abban sincs öröm: amennyivel csökken a nyirkosság, annyival nő az iszapbűz, arról nem is beszélve, mi minden kerül felszínre.

A bukó legalja igazi labirintus. Kisebb-nagyobb betoncellák, betontermek vannak erre is, arra is, az eldugottabb falak tövében salétrompenészes ürülékfurkák fekszenek, néhol papírral jótékonyan letakarva, a papíron fejléces szöveg: KIRAKÁSI NAPLÓ. Idébb rég elfelejtett tartalék gépek, villanymotorok, alkatrészek rozsdásodnak. Molylepkék csaponganak a gyér fényben. A tűzoltópalackok feketék a portól.

A központi helyeken izzó koksztól megroskadt, megnyomorodott vaskosarak sejtetik: itt kegyetlen hideg lehet télen. S mintha valaki óriási gyufaszálakat gyújtogatott volna, hogy melegedjen, elszórt hegesztőpálcák hevernek mindenütt.

Ezt a komor tömlőchangulatot egyedül a szállítószalagok csivitelése töri meg. Járnak egyfolytában, aztán műszak vége felé egyszer csak minden gép leáll, szinte kísérteties lesz a csend. De csak egy darabig: a takarítani induló bukó alji legénység olyan cirkuszt csap, mintha született bohócok volnának. Az új fiú majd megint csodálkozva nézi őket, és arra gondol: ezek itt, mint a víz a szalagok alatt, megzavarodtak. Máskülönben miért huhognának fennhangon a tagos törő hatalmas, üres fémkasznijában, ahová azt belülről kipucolni egy picsányi kis ajtón bemásztak? Nem vidámpark ez.

A műszak vége azonban még messze van. A kezelőfülkében, hogy ne zavarja a szemüket a fény, leoltják a villanyt.

TRANSZFERKÖRZET, ÉRCTÉR

A bukó aljából ide jön a szalagok egy része. Van itt két transzferkocsi, amelyek egyrészt kiviszik az ércároló tér szélére az anyagot, másrészt, ha kell, visszahozzák. A transzferkocsik kisebb páncélvonatra hasonlítanak. Behajtanak a fogadóépület alá, aztán csak állnak bele-törődve, mondjuk, a jégként kopogó pelletgolyók záporában. Villamos hajtással, rogyadozva viszik terhüket pár száz méter távolságra, ott aztán maguk alá ürítik.

A kopaszra borotvált fejű roncsológép-kezelő néha kikönyörgi magának a transzferkocsizást. Ilyenkor egymaga van, kinn a szabadban, majdhogynem friss levegőn: a töltés-ürítés pora semmiség a bukó aljához képest.

Az ércvér külső szélé, ahol a két transzferkocsi jár, fülkékre van osztva. Az ötven fülke változó ércvérrend szerint a következő alapanyagfajták között oszlik meg: lebegyinszki pellet, kosztamuszka pellet, durva mészke, finom mészke, dolomitliszt, agglóerc, dél-afrikai vöröserc, konci.

A kosztamuszka tulajdonképpen kosztomuszai, de úgy nincs semmi értelme, a konci pedig természetesen koncentrált ércet jelent.

A borotvált fejű, ideiglenes transzferkocsi-vezető néha elügyetlenkedi a dolgot, rosszul áll be a töltő alá, az érc melléfolyik, lesz nagy ordibálás.

– Mi van, baszd meg, hol jár az eszed, megint az idegenlégiónál?!

A visszaszállítandó anyagot a bakdaruval töltik be. A bakdaru kosara irdatlan magasban van, a bakdarus mégse rest kihajolni, leüvölteni a transzferkocsisra, ha az nem figyel eléggé, hova álljon, mikor induljon:

– Hé, mit csinálsz, kiírtam rád a T betűt?!

A fiú megharagszik magára, körmét a tenyerébe vájja, és mintha be akarná hozni a lemaradást, olyan vadul indít, hogy a transzferkocsi majd kiugrik a sínről.

– Lassabban, hej!

Látva az igyekezetet, amihez ugyan nem sok készség társul, az igazi transzferkocsi-vezető néha leereszkedően megveregeti a tiszta tekintetű, de nyilván habókos fiú vállát.

– Aztán ahhoz az idegenlégióhoz nyelveket tudsz-e?

– Tudok.

– Mifénét?

– Angolt.

– Aztán honnan?

– Rockdalokból.

– Akkor jó. Fogd a levegőcsőt, fúvasd le a gépet!

– Ott azt a kiömlött szart is takarítsd össze vele! – üvölt le a magasból a bakdarus.

A bakdarus, mint egy gyárkémény, olyan magas van az ércvér felett. Panorámában látja az egész gyárat. Bal kéz felől, a salakfeldolgozón túl a Duna csak azért nincs benne, mert túl mélyen folyik löszfalas medrében. Elöl a 723-as szénpályaúdvár sínszálai látszanak, mögötte a koksizó örökké füstölő-lángoló, hatalmas blokkjai. Jobbról a tömörítőmű komor épülete és az exhausztorokémény uralja a képet. Hátról már maga a nagykohó csatahajószerű felépítménye van.

Az ércvér akkora, mint két futballpálya. Az oldalvonalán elhelyezett sínárokon jár fel-alá a bakdaru: egész pályát átfogó, 1500 tonnás, irdatlan acélkeret. Két lába olyan, mint egy-egy vén őrtorony, háta mint egy rozszant vasúti híd. Galambok laknak benne.

Az ércvéren hegyekben áll a pellet, az ércpor és a mészkő. Legmagasabb a pelleté: akár egy hatalmas, vulkáni kúp. Csaknem a bakdaru kosaráig ér.

Ezeket a hegyeket a bakdarus halmozza fel. Markolókanalával elveszi a fülkék alól, behozza középre, lezúdítja. Amikor szükség van rá, elvesz az oldalából, transzferkocsiba önti. Vagy a bunkersoréba, és akkor mehet a kohóba, vagy a túloldali kettőbe, és akkor mehet vissza az előkészítőbe. Egy kanál anyag félig tölti meg a transzferkocsit.

Az érchegek tövében, markolókanál méretű, szögletes pocsolók partján galambok százai ülnek. A hegyek kékeszürkék, a vizet a vas-oxid élénkpirosra színezi, a galambok pasztell-színű pöttyök: az ércvér idilli, csaknem giccses tisztaság a négy melegüzem ziháló tornyai közt.

Minden darus a bakdarura kívánczik. Nyugodt és tiszta hely, a főnökök tízszer is meg-gondolják, mielőtt ellenőrzésre indulnának: a kosárig eljutni annyi, mintha valaki egy lift nélküli tízemeletes megmászására vállalkozna.

A bakdarus 54 éves, kerek arcú, köpcös, vidám emberke. Nagy, boglyas, ezüstfehér haja van. Pirospozsgás arca mintha ki volna kenve. Egyedül a barna SZTK-szemüveg tompítja a bohócküllemet.

Felvidéki, zsitvabesenyői parasztszülők negyedik gyerekeként látta meg a napvilágot a háború alatt. Ötéves volt, amikor a családot kitelepítették. Gyönkre kerültek, a kisfiú mezőgazdasági gépszerelést tanult, de másfél év múlva abbahagyta, pontosabban úgy látta, már eleget tud, hogy elbírjon a traktorokkal a gyönki gépállomáson. Tizennyolc éves koráig képesítés nélküli mezőgazdasági gépszerelő volt. Akkor, mint annyian, a Vasműhöz szegődött. Így tett az apja is, aki előzőleg téeszelnök-helyetteséig vitte, a bátyja is, akiből hamarosan főolvasztár lett. Az öt testvérből csak egy maradt Gyönkön.

1960 óta van a kohón. Üzemtakarítóként kezdte, majd a habosítóhoz került. Elvégzett pár tanfolyamot, így lett belőle gépész, majd darus, sőt bakdarus. A fizetése 44 ezer bruttó, az összes kohódarus közül az övé a legmagasabb.

Dunaújvárosban él, panellakásban. A gyerekek már kirepültek: a 29 éves fia a habosítón gépkezelő, a 23 éves lánya bolti eladó. Feleségével régen el-eljártak a szülőföldre, Érsekújvárra, a rendszerváltás óta már erre sem telik. Egyre kevesebbre telik, de a nyolc általánosával hova mehetne? Csak egy darus tanfolyampapírja van, néhány éve a nyugdíjig, és hát a darusok közül minden szempontból neki van a legjobb dolga.

– Depó 35-ről nyolc kocsi PK-61-est kérünk az elegytranszferre – szól ki a rádióból a diszpécser nő nyugodt, vigasztaló hangja, és innentől kezdve a bakdarust, amíg ezt a diszpót el nem végzi, senki nem háborgatja. A kosár fülkéjében saját hűtőszekrénye van, villanyrezsó hever a sarokban, és hibátlan testű, széttárt nők aktképei lógnak a falon.

Igaz, télen meg lehet fagyni, nyáron meg lehet sülni, ősszel nagy ködök nyelik el a markolót. De tavasszal, amikor hirtelen meglődul a szél, csuda dolgokat lehet látni: mondjuk, belobban, elszabadul a vagonkimelegítő kint felejtett fóliasátra, s mint egy nagy, boldog sárkány, felúszik a felhők közé az égbe.

Egy kis kárörömről persze nem kell feltétlenül távolbalátónak lenni. Nemrég egy külső káéfté elvállalta, hogy beton karbantartóaknál épít a bakdaru markolókanalának. Nekiálltak zsaluzni a fiúk, de már akkor látszott, hogy spórolni akarnak az anyagon. Amikor az akna végül is elkészült, kipróbálták. A markolókanál épphogy belefért. A karbantartó a zsírzópumpájával már nem.

ELEGYÉPÜLET

A föld alatti szállítószalagok másik része az elegyépülettel van összeköttetésben. Magas, keskeny, semmitmondó építmény, tizenkét nagy adagolóbunker van benne. Alattuk és felettük dolgoznak az elegy-összeállítás emberei.

Az elegy-felső olyan, mint egy huzatos csűr padlása, és mintha épp csépelnének, elviselhetetlen a por és a zaj. Két szalagkezelő állítgatja itt a szalagokat, lapátolja vissza a melléfolyt anyagot. Fiatalok, kezdők, ugyanolyan jellegtelenek, mint maga az épület. Csak a szalagok közé állított, vaskos csövekből és dobokból eszkábált kályhaféle sejteti, hogy esetenként öreg rókák is kerülhetnek ide.

De azért az elegy-felső elsősorban mégiscsak tesztpálya. Aki végigcsinálja, azt illik a továbbiakban komolyan venni.

Az elegy-alsó épp az ellentettje. Itt az adagoló dolgozik, az ércdarabosító üzem egyik kipróbált embere.

Ötvenhat éves, sovány, beesett arcú öregember. A fején vasutassapkának látszó kék kordbársony fejfedőt visel sisak helyett. Szúrós pillantása, pedáns mozdulatai, rövidre nyírt haja és elgyötört arca így a nyakig gombolt kék szövetrohával együtt akár egy vénséges váltókezelőhöz illenének. Pedig vasutas sose volt, csak földműves-szövetkezeti tag Csengődön, bányász Tatabányán, melós a Csepeli Papírgyárban. 1969 tavasza óta van az Ércelőkészítő és Darabosító Üzemben. A tömörítőgépészség kivételével mindent kipróbált. Úgy tűnik, ez itt a végállomás.

Csengődi parasztcsaládba született, öten voltak testvérek. Ő maga a hét általánosig vitte. Huszonöt éves korában nősült, felesége a Martinacélműből leszázalékolással ment nyugdíjba, előtte a papírgyárban dolgozott. Egy fiuk és egy lányuk született: az előbbi öreglegény, az utóbbitól most várják a második unokát. Az asszonylány a szandálgyárban dolgozik.

Az adagoló Rácalmásról jár be mindennap. Tévé nem nagyon néz; ami ideje marad, a kertre tartogatja.

Negyvenötezer forint az alapja.

– Nagyon Rácalmásan érzed magad, fater, ahogy itt ücsörögsz a padon! – zöttyen le mellé a fiatal mészégető gépész, cigarettásdobozt nyújt az öreg felé. – Megmetszted már az almafákat?

– Köszönöm. – Az öreg elvesz egy szál cigarettát, nagy, töredezett körmű ujjaival meg-sodorgatja, rágyújt. Az almafákkal kapcsolatban semmit sem mond, ez köztük olyan üdvözlő szólam, mint az angoloknál a how do you do.

Ülnek a padon, ami tényleg olyan, mint odakinn Rácalmásan: esetlen, göcsörtös, fényesre koptatta az idő. Itt nincs nagy zaj, nincs nagy por: az elegy-alsó tulajdonképpen egy keskeny folyosó a tányéros adagolók szállítószalagja mentén. Tizenkét ilyen lassan forgó tányér van, a bunkerok aljából veszik el az anyagot, és a számítógép vezérelte szalagmérlegekre folytatják. Az első hat bunkerban különböző ércfajták vannak, a többiben kocsz, őrlött mész, dolomit-liszt, konverteriszap, szállópor. Mire az utolsó tányéros adagolót is elhagyja a szállítószalag, már csak az égetett mész hiányzik az elegyből, és mehet a tömörítőbe.

– Ezt a szalagmérleget a kettes műszak műszakos művezetője, a Dezső találta ki, csak ellopták tőle! – A vén adagoló lassan, tátott szájjal nevet, csonka fogai apró tuskókként meredeznek a szájában. – Kapott egy fegyelmet, mert a koncinak állítólag csak huszonöt százaléka ment a szalagra, ami hazugság, rosszul olvasták le a mutatót, olyan adagoló nincs, aki ne venné észre, hogy egy bunker nyolc órán át áll... – Az öreg a nevetésből minden átmenet nélkül csúnya, kaffogó köhögésben tör ki, a mellére szorítja a kezét, begömbölytett ujjai közt nehézkesen, fordítva tartja a cigarettáját: a füstszűrő kifelé áll, a parázs befelé, mintha ennek az embernek az lenne a legfontosabb, nehogy valakit megégessen. – Akkor találta ki haragjában, csak ellopták tőle.

– Én nem így tudom – mondja a mészégető gépész.

– Mit tudsz te! – förmed rá az öreg. – Négy éve vagy a tömörítőben, én meg huszonhét éve! 1969. május...

– Jól van, no! – vágja a földhöz hirtelen mozdulattal a sisakját a fiatalember. – Adj egy barackot a fejemre, fater, aztán a dátumokat felejsük el.

Ülnek, nézik az előttük elzakatoló szállítószalagon a nyers elegy fekete-barna-fehér foltjait-csíkjait. Egy-egy nagyobb kupac útját hosszan követik a szemükkel, útban a gáztól bömbölő mészégető kemence felé.

– Összetakarítottál már? – szólal meg pár perc múlva az öreg.

– Nem merek a közelébe menni, nincs nálam gázdetektor.

– Ó, majd én megcsinálom, nekem egy kis gáz meg se kottyán.

Ez is a rituálé része: a vasutassapkás öregember valami miatt vonzódik a szokatlanul csillogó fém alkatrészeivel XXI. századi robotnak tetsző, hatalmas, lassan körbeforgó mészégető kemencéhez. Feláll, elindul az elegyépület L alakban kiszélesedő vége felé. Ott van a

körbeállványozott, fortyogó kemence, onnan veszi fel az elegyszalag az utolsó adalékot, az égetett meszet, és megy az udvari dobon át a tömörítőbe.

Az elegyépület bizarr fekete kontúrú, kitört ablakmaradványai között látszik az udvaron álló mészégetőkémény. Vasból van, a színe barnásvörös, és sok-sok ízből áll össze, az ízek között kis csápok meredeznek: pontosan olyan, mint egy hosszú-hosszú rovar teste.

– Hova ment az öreg? – ül le a mészégető gépész mellé a kalapácsosmalom-kezelő a rudasból, ahol a kokszt és a mészkövet őrlik.

– Lement helyettem a meszesbe takarítani – kacsint a mészégető.

– Baszd meg! – szól a kalapácsosmalom-kezelő mély áhítattal. – Figyelj, te meg nekem segíthetnél a rudast összeganajozni!

– Miért ne?

És már tápáskodik is fel: a mészégető gépész az egyik legsegítőkészebb ember a tömörítőben. Hatéves volt, amikor az édesanyja meghalt, tizenegy, amikor az édesapja. Munkásemberrek voltak mind a ketten. Ő maga nevelőotthonban nőtt fel.

– Kastélyban! – szokott elbüszkélkedni vele.

Csőszerelőszakmába kezdett itt Dunaújvárosban, de másodikban abbahagyta. A Vasmű gépkarbantartásán kezdett el dolgozni. Kiterjedt baráti köréből rövidesen jött a füles: a tömörítőben van felvétel.

Négy éve van itt. 38 ezer forint az alapbére, plusz albérleti hozzájárulás, havi ötezer.

Rövidre nyírt, előrefésült hajú, izmos, mozgékony fiatalember. A bal fülében arany fülbevalót hord. A viláért sem hagyná itt a tömörítőt. Az ő műszakjában különösen sok fiatal dolgozik.

– A szívemhez nőttek ezek az emberkék!

A barátnője varrodában dolgozik, az ő nagymamájánál laknak albérletben. A fizetség annyi, hogy minden hónap végén odaadják neki a maradék pénzüket.

A mészégető gépész boldog ember. Elégedett mindennel: az árakkal, amelyek kicsit „badisan” alakulnak, a rendszerváltással, amiből tulajdonképpen semmit nem érez. Nincsenek holmijai, nincs jogosítványa, útlevele. Jól érzi magát. Nyaralásra is telik: az idén a barátnőjével Agárdra mennek.

– Gond egy szál se!

Nem hord munkászubbonyt, kockás flanelinget: egyetlen szál pólóban rohangál forgókemencéje körül s a barátaihoz tömörítőszerte.

Harminc körül majd családot alapít. Addig még van hét éve.

A vasutassapkás öreg visszajön. Végigjárja tányéros adagolóit, megberregteti a vibrátort, ha valamelyikből nem jön tisztességesen az anyag, aztán leül a padra, a bádagszekrények közé. Hamarosan a mészégető gépész is előkerül.

– Mit lógatod az orrod, fater? Mindjárt fájront, mehetsz a kertbe!

– Felment a szerek ára, hát hülyének néznek ezek? Az idén nem permetezek!

– Nem baj, fater! – A fiatalember egy pillanatra átkarolja az öreg vállát. – Ezt hívják bio-kertésznek.

A falon régi, elmosódott graffiti: „Több szént!” (Goethe).

TÖMÖRÍTŐ

Hivatalosan Ércdarabosító Üzemnek hívják. Hatalmas, lepusztult, raktárszerű épületéből igazán csak a vasúti töltés felőli vége érdekes: nyitott fedélzeteivel, drótkötelekkel kikötött három magas vaskéményével, viharvert, rozsdás kormányosfülkéjével, a két surrantóról méltóságteljesen alázóduló izzó tajtékjával és a mindent elborító barna füsttel olyan, mint egy mississippi gőzhajó.

Az épület kilencszintes. Legalulra ez van fölmeszelve öles betűkkel: JÓSZERENCSE!

Aki már dolgozott ezen a helyen, szívélyesen paskolja meg az avatatlanok vállát: „Amíg nem jártál a tömörítőben, jobb, ha egy szót se szólsz, haver.”

KILENCES SZINT

A kilences szint olyan magas van, hogy oda már nem jár a lift. A hetesen ki kell szállni és felgyalogolni négy fordulót a meredek, szűk lépcsőházban. A reggeli napban az ablaküvegek olajbarnán vagy grafitiszürkén fénylenek, attól függően, hogy évtizedekkel ezelőtt kátránnyal vagy mésztejjel kenték-e be őket. Mintha szőnyegen lépdelne az ember, a lépcsőket vastagon, puhán belepi a vörös por.

A kilences szintre vasajtó nyílik. Rajta krétával felirat:

MATEO RICCI Pater

Meghalt 1600

Itt a bunkertöltő dolgozik, de mindenki csak tizenkilencesnek hívja, a szalagról.

Van tizedik szint is, az egész nem nagyobb egy padlásszobánál. Ide fut be a szállítószalag az épület mögött álló gólyalábtól. A szállítószalag mellett vékony, korlátszerű vészszinór feszül: ha valaki meghúzza, az épületből a gólyalábra könyöklő egész rendszer megáll.

Bunkertöltőnek lenni nem nagy dicsőség. Csupa fiatal gyerek váltja itt egymást: alázatosak, igyekvők, szolgálatkészek. Nem szeretnének ebben a beosztásban megöregedni.

A négyes műszak bunkertöltője 23 éves, alacsony fiatalember. A szeme feltűnően zöld, a fülei feltűnően hegyesek. Rövid, szőke haja a tarkóján fel van nyírva, elől csapzottan a homlokába lóg. Római plebejusportrékhoz faragnak ilyen szoborkoponyát, mint az övé: a beesett, csontos arcból sugárzik a társadalmi elégedetlenség. Az ötgyerekes segéd munkáscsaládból származó fiú nem tud fétet rakni a nyelvére, pedig már öt éve van a tömörítőnél, ismerhetné a dürgést.

– Nálamnál följebb csak az atyaúristen dolgozik, ez mért nem látszik meg a fizetésem?! – A kilences szintre néha-néha feltéved egy karbantartó vagy a művezető, a kis ember három lépés távolságból magyaráz nekik.

– Ki van ez találva: aki a két kezével dolgozik, úgysem ér rá a markát tartani!

Reng, dobog az egész kilences szint. A magasból, a surrantóról kis vasútikocsi-szerű szerkezeten át egy-egy jókora vasrácsra folyik a nyers elegy. A vékonyan csörgedező szürke porpatak időnként köveket, vasakat, deszkadarabokat görget, sodor magával: a gyűjtemény harsány zenéjével landol a bunkerrácson. Az idetévedt karbantartó a gépeket, szerelvényeket figyel, a művezető a nyers elegyet; a tizenkilences megbántott igazságérzete senkit nem érdekel. De ő csak mondja a magáét: a kilencedik szinten lassan megy az idő, és olyan ritkán bukkan fel élő ember.

– Én a pénzosztást nem az irodában kezdeném! Hanem a melósnál, aki megdolgozik érte! Aztán a léhűtőknek vagy jut, vagy sem.

A tizenkilences nem kiabál, nem használ trágár szavakat, valahogy úgy mondja a magáét, ahogyan a rá bízott szállítószalagból ömlik a nyers elegy, s néha a rostélyhoz koccannak a kövek. Kék munkásnadrágot visel, hozzá ezüstös kohászcipőt. Kockás vászoningén friss szakadások látszanak, a régieket gondos, finom öltések pókhálói fedik. Hanem a fülbevalója, amit a bal fülében hord, az nem ezüstből van, mint a legtöbb bunkertöltőnek, hanem aranyból.

A karbantartó lakatos a hegeszthenivalót nézi, s magában elkönyveli: ez is csak elégedetlenkedik, ahelyett, hogy a szalagfolyosót járná a tető és a gólyaláb között, szedegetné le a nagyobb szemetet, ne törjön össze itt minden. A művezető pedig arra gondol, hogy neki egy tizenkilencedik alabárdos ne tartson kiselőadást az ideális társadalomról, vagy ha ilyen magas lóról akarja szemlélni a világot, ám tessék, maradhat akár nyugdíjig a kilences szinten, itt egészen biztosan nem zavar senkit.

– Nekem kenyérgondjaim vannak, a másíknak benzingondjai vannak, a harmadíknak semmi gondja nincsen! Tudja, ki takarítsa össze lenn a placcot? Az a nevető harmadík!

Ilyeneket mond a dacos bunkertöltő, pedig ő is szeretne előrelépni a legalacsonyabb rangból, a legalacsonyabb fizetésből. Álma a hatos szint, ahol átégetik a tömörítvényt, de oda már, tudja jól, kohásziskola kell.

A bunkertöltőnek csak nyolc általánosa van meg egy targoncavezetői oklevele, amit már itt, a Vasműben szerzett. Első munkahelye a MÁV volt, majd az apja nyomdokaiba lépve ő is culágernek állt. Apja azóta munkanélküli lett, de ő még időben váltott: vasműsnek jelentkezett, s egyből ide került, a tömörítőbe.

Az öt gyerekből ő és az ikertestvére születtek utolsónak, mentőautóban, félúton Előszállás és Dunaújváros között. Már csak ők ketten élnek apjukkal Előszálláson: az anya három éve meghalt, a nagyobb testvérek kirepültek. A bunkertöltő vidéken szeretné leélni az életét, családi házat venni valahol, csak lenne miből.

– Harminckétezer-ötszáz bruttó – mormolja, és az állkapcsa megfeszül, pedig ez az összeg még mindig jóval több, mint amit az ikertestvére keres állandó délelőtti takarítóként a kohóbunkersoron.

A kilencedik szint fölötti padlósszobácskában nagy, üres ablakvágatok nyílnak az égre, odabenn fojtogató rétegekben vibrál a gőz és a por, a szalagdobok fülsiketítően csikorognak, s alattuk, a gólyaláb felé süllyedő szűk alagútban lapátnyi kupacokban gyűlik a takarítanivaló. A tömörítősök ezt a helyet úgy hívják: a pokol kapuja. Az egyik ablakvágathoz vaslétra támaszkodik: hat lépcsőfok, és az ember kinn van a szabadban. Szabadban? A tetőn itt-ott fél méter mély a por, évente egyszer takarítják. Látni a három keskeny vaskéményt: a középsőből sötétbarna füst gomolyog. Messzebbre nem látni: a tömörítő örök vörösbarna glóriáján minden fény megtörik.

A tizenkilences négy méter hosszú fújatócsővel a bunkereit tisztogatja. Két bunker van, két hatalmas, szögletes betontölcsér, hol az egyikbe, hol a másikba folyik az elegy, ami néha megtapad a falon, úgy kell sűrített levegővel fellazítani. A rács alatt magányos villanykörte világítja meg belülről a bunkert, fentről kis bádogbura védi a hulló törmeléktől. Most a sűrített levegő alulról spricceli rá a szilánkot: pár perc, és elpattan, a csupasz izzószál azonnal fölfénylik, kialszik. A tizenkilences kiemeli a hosszú acélcsövet, a kettes bunkerhoz már van alibije, a kiégett villanykörteket a villanszerelőknek kell kicserélniük.

A falon graffiti: UNATKOZOM, TEHÁT VAGYOK.

Kicsit odébb egy másik: SZERETLEK, BARBARA!

A melegedőkuckó bejáratánál: HA ELBASZTAD A FUJATÓCSÖVET, CSINÁLD IS MEG!

A tizenkilences az összevissza firkált falat nézi, félhangosan morog:

– A kezét törném el az ilyennek!

Erikának hívják a menyasszonyát. Dunaföldvári lány, húszéves, közgazdasági szakközépiskolát végzett. Biztosítási ügynök, de már beadta felvételi kérelmét a rendőrséghez. Diszkóba járnak, de nem fogyasztanak sokat. Erika arról ábrándozik, hogy egyszer majd eljut a Karibi-szigetekre vagy Hawaiiiba.

Ezen a nyáron a bunkertöltő a horvát tengerpartra szeretné elvinni.

Meleg van, sűrű por száll, szél se mozdul. A bunkertöltő a kigombolt ingét gyűrögeti. Izmos fiú, a nyakában ezüstláncan ezüstkereszt lóg, Krisztus lábán izzadságcsapp fénylik.

– Ide bezzeg nem jön el a Bokros vagy a Göncz! Ország-világ előtt elbeszélgetnék velük, miből utaznak annyit.

Erika igazából nem is a menyasszonya. Még olyan bizonytalan minden! Ha legalább a dohányzásról vagy a kávéról le tudna mondani! Egy héten háromszor is el tudná vinni Erikát táncolni. De ha leszokik a cigarettáról, akkor nem kívánja a kávé se, ezt már próbálta, és akkor nem bír az idegeivel.

A bunkertöltő fél. Nem attól fél, mint annyian, hogy a munkahelye megszűnik, hanem attól, hogy összedől. Sokemeletes, elnyűtt téglapépület: ropog, reng, inog az egész. Az asztalra nem tud letenni egy pohár vizet, azonnal kilotyog. Néha már azon kapja magát, hogy félelmében a körmét rágja, miközben görnyedten ül a melegedőkuckó előtti padon, szemben a vasrácsos doboló ércporos zuhataggal, nem hallja sem a telefont, sem a neki szóló hármasszirénajelt, egyfolytában az jár a fejében: most, most, most indul meg a padló.

A bunkertöltő nem beszél a rettegéséről. Helyette a sérelmeit sorolja, azt mindenki érti.

– Állam bácsi leveszi a fizetésemből a százalékot, de mire föl? Otthon is, állatok, vetemény, gyümölcs, abból is leveszi! Na most ő jár tökig a trágyában vagy én? Nekem ne blöfföljön, hogy ennyi meg ennyi százalék, azt mutassa, mit kapok érte!

Ha szél van, valamelyest elviselhetőbb a por, kiviszi a huzat az ablakon. Két ablak van, mindegyik egy-egy kéményre néz. A rácsos az exhausztoréra, a nyitott a mészégetőére. A sarokban, az ablaknyílás közelében furcsa szemétdomb emelkedik: a bunkertöltők ide hordják a rácsokon fennakadt hulladékot.

A bunkertöltők munkájában van egy rossz és van egy jó mozzanat. A rossz, amikor műszakonként egyszer vagy kétszer a vagon alját kell fogadni, olyankor az egész kóceráj begőzöl, meg lehet fulladni. A jó, amikor hétvégén azt a sarokban álló szeméthalmot úgy, ahogy van, kihajigálják az ablakon.

A macskaköszörű meszkódaraboknak nincs különösebb röppályájuk, hanem a többi, a megannyi rostán makacsul átjutott ipari hulladék olyan, mint sok-sok kis sárkányrepülő. Vagondeszkák, fél műanyag kanna, rongy, zsákpapír, drótgubanc, ékszíjdarabok, bádoglemezek dugóhúzóznak, orsóznak, piruetteznek, vagy éppen csak lebegnek alá kilenc emelet mélységbe. Ezek azok a pillanatok, amikor a bunkertöltő úgy érzi: mégiscsak jó, hogy ilyen magasra, a kilencedik szintre már nem jár az elevátor.

A tizenkilences voltaképpen el van vágva a külvilágtól. Egyetlen kapcsolata van: ha áthajol a korláton, leüvölthet a hetes szintre. Ezt gyakran meg is teszi, mondjuk, ha a szalagon a nyers elegy az addigi porfelhő helyett egyszer csak nyirkos gőzt lehel: ilyenkor nem árt fellármázni a keverődobost, ne aludjon, tekerjen a csapon, aztán egy-két mondat erejéig talán beszélgetni is lehet vele.

– Hé, Józsi bá, zabba mennek a lovak, sok a víz!

HETES SZINT

A nyolcas szint csak egy széles galéria, nincs rajta más, csak két tányéros keverő, ami a fölötte álló bunkerpárból veszi el az anyagot és továbbítja egy-egy újabb surrantón át a hetes szint tartálykocsi méretű keverődobjaiba.

A surrantókon elektromos vibrátor van. Ha megtapad, összeáll az anyag, meg kell nyomni a gombot, és az elmés kis gépezet kerregve-berregve addig rázza a vaslemezeket, amíg a tapadvány le nem szakad.

Már ez a vibrátoros surrantó is azt sejteti, hogy a hetes-nyolcas szint afféle rehabilitációs munkahely.

– Aha, na és hányszor nem működik a vibrátor? És hányszor nincs sűrített levegő sem? Akkor a csupasz kezemmel kell kipucolnom, vagy talán feljössz, megcsinálod helyettem?! – kérné ki magának a hetes szinten a keverődob-kezelő, mert errefelé senki nem szeret más helyett dolgozni, pláne, ha az a másik egy gép. – Közben meg nincs egy perc nyugta az embernek: egyszer sok, egyszer kevés a víz!

Akárhogy is, az egész tömörítőben a hetes szint a legbékésebb munkaterület. Itt nincs vagon-szemét, nincsenek kótyagosan maguk alá ürítő szállítószalagok, és ami a legfantasztikusabb: nincs por. Persze itt is reng, inog a padló, remegnek foglalatukban a lámpák, de a dübörgés-zakatolás elől a keverődobos egy külön üvegkalickába menekülhet, ahonnan épp rálátni a félig nyitott mennyezeten át a kilences szint legszélére, a bunkertöltő kölyök majd úgyis odaáll és hadonászik, bármi gond van az érkező anyaggal, de akkor sincs nagy baj, ha az üvegkalickában a keverődobos a szemébe húzza a sisakot: van itt egy tölcserben végződő vascső, a másik vége egy szinttel lejjebb, a gépészeknél ugyanilyen tölcseres, majd ők felüvöltenek ezen a fura szócsövön át, ha valami óhajuk-sóhajuk van az eleggyel kapcsolatban.

Persze a gépészek jól teszik, ha előbb kinéznak az ajtón: nincs kizárva, hogy a keverődobos ott ül a folyosói asztalnál és falatozik, vagy egy fél emelettel még lejjebb kávézik. A hetes szint emberét a hetes szinten lehet a legritkábban megtalálni.

A négyes műszak keverődobosának még oka is volna rá, hogy ott ücsörödjön egy szinttel lejjebb: hosszú éveken, évtizedeken át gépész volt ő is. 1992. december 18-án a hatos szinten egy ötkilós kalapáccsal a rostélypálcákat ütötte ki, amikor egyszer csak nem bírt fölegyenesedni.

– Na, mi van, a pöcsödre csaptál? – érdeklődött a társa a szomszéd gépsoron.

Egy szót sem bírt kinyögni. Az arca mézsfehér volt, a keze remegett. A fürdőbe még egyedül botladozott le, ott esett össze, mentő vitte el. Hetekig kórházban volt: heresérv, porcleválás, magas vérnyomás, cukor. Áprilisban megműtötték, egy évig betegállományban volt, kezelésekre, tornára járt, a fájdalomtól nem bírt elaludni, nem bírt felkelni, de leszálalékolni

nem százalékolta le. Örülhet, hogy a több mint húszéves tömörítő móltra való tekintettel az üzemvezető visszavette. Két éve már, hogy újra dolgozik.

A hatos szintre nem szívesen járna vissza. Itt a hetesen 43 ezer a fizetése, ott az ötven is meglenne. Inkább benn ül az üvegkalickában vagy csak egy széken a sarokban, esetleg kiáll a tetőre nyíló ajtóba, majszolja a venyimi „kertből” hozott gyümölcsöt, a magokat beleejti maga elé a vörös porba. Olyan, mintha itt kezdődne a sivatag: púpos-hullámos fövény, pár méter után már semmit nem látni a homokviharoktól.

Időnként odaballag a nedvesítődobokhoz. Két lassan forgó, enyhén huzagolt henger, bennük forog, keveredik, halad előre a nyers elegy. A keverődobos benyúl, tenyerébe vesz egy gombócra valót, meggyúrja, egyik kezéből a másikba dobálja, aztán vagy erre, vagy arra teker egyet a vízcsapon.

Meleg van. A két óriási keverő-nedvesítő henger rothadásszagot áraszt. A vasajtón felirat: LEHENGÉRLŐ HENGEREK. Kinn a lépcsőházban: JUMURDZSÁK.

A keverődobos 49 éves. Pomázon született, az apja rendőr és tűzoltó volt, az anyja a kastélyban főzött, szakácskodott. A kétgyerekes család a jobb megélhetés reményében költözött Sztálinvárosba. A keverődobos az általános iskola után rögtön munkába állt a Csőszigetelő Vállalatnál. Tizenhét éves volt, amikor felvették a Vasmű megleghengerdéjébe. Darukötözői tanfolyamot végzett. Aztán behívták katonának, a Vasműbe már vissza se jött, egy darabig a Vegyesipari Vállalatnál cipőtalpkészítésködött, majd megnősült, és a feleségéhez, Székesfehérvárra költözött. A MÁV járműjavító üzemében dolgozott, nagy vaslemezeket vágott, hajlított, hegesztett, köszörült. Másfél évig tartott a házasság és a járműjavítás. Huszonhat éves volt, amikor elvált és visszaköltözött Dunaújvárosba. Apja és bátyja ekkor már a tömörítőben dolgozott: az ő segítségükkel jutott be ő is. Végzettségéhez, adottságaihoz képest meglepő karriert futott be: egészen a darabosítómesteri címig vitte. Amikor újranősült, a Vasműtől kapott lakást. Ma is ott laknak.

Megjelenésre apját formázza: pontosan olyan, ahogy az ember egy régi vágású tűzoltót-rendőrt elképzel. Pirosposzgás arcú, tiszta kék szemű, nagydarab férfi. Harcsabajuszt és pofa aljáig leérő pajeszt visel. A haja őszesbarna; lehet, hogy kopaszodik, de azt a koszfehér sisak jótékonyan eltakarja.

A keverődobos, ahogy az egy testületi emberhez illik, mindig a fején viseli a sisakot. Mostanában fekete, régimódi SZTK-szemüveget is hord hozzá, mulatnak is rajta a többiek.

– Hát ez meg minek neked? – ugratják. – El tud olvasni a tűzrendészeti szabályzatot?

– Az újság miatt hordom – feleli. – Elegendő volt, hogy folyton fel kellett rajszokeznom a falra.

– Az újságot? Minek?

– Nem volt elég hosszú a karom.

A keverődobos már sok mindenről lemondott. Másfél évtizede, az új asszony kedvéért, lemondott a dohányzásról. Amióta visszavették, már inni sem iszik, legfeljebb kávé, azt is csak „édeskével”. Nincs már a hatodik szint nyüzsgése sem, nincs ki előtt megpödrögni a bajuszt, döngő léptekkel végigmenni a pillangószelepek nagy, sárga karjai közt. Már csak ez a két keverődob van, jön belőlük folyamatosan az anyag: ha sáros, zárni a vizet, ha száraz, megnyitni, meg persze ott van a venyimi kert, az élet értelme.

– Meleg van! – üvölt le odafentről, a plafonhézagból a tizenkilences.

– Mi van? – A keverődobos a füléhez emeli a tenyerét.

– Meleg! Kéne már egy kis szél!

– Dehogy kéne! Doszta elég volt a múlt héten az az istentelen vihar, letarolt a kertben babot, borsót, krumplit, mindent, szegény nejem sírva fakadt.

– Jó, akkor ne legyen szél!

A keverődobosnak nincs se autója, se jogosítványa. Biciklivel jár, most is itt van vele a hetes szinten, oda láncolta a liftajtó mellé: ha véletlenül elbóbiskolna, el ne vigyék. Régi, strapabíró bicikli, a csomagtartóra drótkosár van ráhegesztve, abban utazik a tácskó, ha mennek Venyimbe, a kertbe. Boldog olyankor a kutya is, a gazdája is. Az asszony vonattal jön, le van százalékolva a szívével. Ha nagyon kell, van kocsis is, van az asszony első házasságából a gyerekek.

– Kezd jönni a visszatérti, lassan lehet nyomatni a vizet! – kiabál le a tizenkilences.

A keverődobos bólogat. Egyszer beutalták Gyopárosra, de betegebben jött vissza. Megzavarodott a világ! Hirtelen autója meg biciklije lett mindenkinek, már a járdán sincs biztonságban tőlük az ember. És mindenki ideges. Ő nem, legfőljebb csak ha gyógyszertárba megy. Havonta egy pár ezrest sajnos otthagy az ember.

Belemarkol az anyagba, meggyúrja: tényleg kezd kiszáradni. Hogy is volt az a vicc? A tűzoltóegylet köteles minden tüzeset előtt egy héttel a fecskendőt kitisztítani... De hát végül is mi ebben a vicc?

Alulról a csövön át üvöltenek a gépészek.

– Baszd meg, lapos a massa, pucold ki a tányért!

A falon graffiti: UDE ÁLMOS VAGYOK.

A keverődobos csíkos szürke vászoningébe törölgeti a kezét. Belépett a most megalakult nyugdíjpénztárba. Már csak tíz év, és ott lehet egész nap a venyimi kertben.

HATOS SZINT

A hatos szint a gépészeké. Műszakonként kettő van belőlük, az összesen nyolc, plusz egy kilencedik, a beugrós. Ő az egyetlen fiatal, a többi mind középkorú, meglett ember, mert hogy milyen lesz a tömörítvényminőség, az a hatos szinten dől el. Ide rutin kell, jó pár év az alacsonyabb posztokon: egy darabosítómesternek, tömörítőgépésznek, mert így is, úgy is hívják őket, a kisujjában kell hogy legyen az egész technológiai folyamat, azt pedig igazából csak a számlátrát végigjárva lehet megtanulni. Csak az a baj, hogy mire valaki sorra veszi a stációkat: vagon alját, Schenk-rostát, multiciklont, mindent, menthetetlenül inni kezd.

Az átlagos gépészfizetés, már csak ezért is, mindössze ötvenezer forint.

A hatos szinten iszonyú a zaj: két Sumimoto-kemence zúg, dübörög, sistereg, ventilátorok berregnek, a darabosítószalag palettái döngenek, reng a padló. Pokoli meleg van, a két kemence között az oszlopon tábla: GÁZVESZÉLYES TERÜLET.

Ez az szint már kisebbfajta gyárcsarnok. Két széles, párhuzamos darabosítószalag halad át rajta, olyanok, mint egy-egy végtelen, egészen lassan mozgó vasúti szerelvény, a sínpárokon kicsinyített vasúti pórekocsik viszik az elegyengetett, elsimított elegyet az ingás adagolótól a Sumimoto-kemencéken át a nyitott csarnokvég felé, a csillagtörő házába. Ezeket az asztallap

méretű kocsikat hívják palettának, a paletta alját alkotó, jókora villás kulcsra emlékeztető háromszor ötven vasdarabot pedig rostélpálcának.

Az egész tömörítő ilyen rostélpálcákkal van tele. Térdmagasságú rakásokban, akár a tűzifa, ott hevernek a falak mellett a gépsorok között, a kémények tövében, udvaron, fedél alatt, mindenütt. Körülbelül húszezer darab. A legváratlanabb helyeken bukkannak fel, rejtély, hogyan kerülnek már a nyers elegybe. Annyi bizonyos, hogy ahol szalag jár, ott az anyag hátán rostélpálcák is utaznak, ki kellene szedni őket, de akkor csak a gond van velük, kupacba rakni, tárolni, elszállítani a hatos szintre vagy a gyűjtőhelyre, inkább hagyja az ember, sőt a maga fal melletti kupacából is odahajít egyet-egyet. A rostélpálcák elpusztíthatatlanok, mint szennyező anyag benne maradnak a kohóba menő tömörítvényben, s kisebbfajta galibát is okozhatnak, ha adagolás közben beékelődnek a kiskúp vagy a nagykúp alá. A szalagkezelők, bunkertöltők, keverődobosok, darabosítómesterek, Schenk-rostások meg a többi nem is értik, miért nem találják ki a főnökök valamilyen premizálási rendszert, mert amíg nincs külön pénz, ők ugyan ki nem szedik más „rostpálcáit”.

Egy rostpálca beszerzési ára 120 forint, de törötten is több mint negyvenet ér maga az anyag, az 1,70 kilónyi króm-vanádium ötvözet.

Az elegybe pottyanó rostpálcának soha nincs gazdája, a zsugorítószalagban százötvenesével haladóknak azonban annál inkább: minden palettán fel van tüntetve, hogy melyik műszak köteles rendben tartani. A darabosítómesterek naponta átlag három-öt palettát cserélnek a gépsor fölé szerelt öttonnás kisdaruval. A kiemelt palettában ilyenkor átmozgatják a rostpálcákat, kiütik a deformáltakat és a törötteket, újakat raknak be helyettük, aztán előbb-utóbb nekilátnak a halomban állók megtisztításának.

Egy műszakban kétszáz-háromszázat illik megcsinálni.

Rostpálcát pucolni egyik gépész sem szeret, rangjukon alulinak tartják. Pedig nem nagy ügy: párszor hozzá kell csapni a paletta vaskerekéhez, vagy pajszerrel megütögetik, és a salétromos-szilíciumos ráégés, a reve máris lepattogzik. A művelet közben minden harmadik rostpálca eltörik. Ezeket össze kell gyűjteni, levinni beolvasztani. A gépészek inkább felhajígják a zsugorítószalag tetejére.

Ha művezető lép a hatos szintre, a gépészek nyomban a rostpálcakazlak mellé telepednek, szaporán kalapálnak, cseng a hőálló fém, pattog-repked a sárga reve. Az egész csak addig tart, amíg a művezető el nem tűnik a vasajtó mögött. Akkor abbahagyják.

A darabosítómesterek torzonborz alakok, az egész tömörítőben egyedül ők nem viselnek sisakot, ebből áll az ő királyságuk. A ruhájuk cafatokban van, ők nem tudnak elmenekülni a munka elől, a két zsugorítószalagnak mennie kell, a hatos szint mindig szem előtt van. A sok sípú orgonára emlékeztető két Sumimoto-kemence üvöltve okádja a tüzet a 300 milliméter vastag nyers elegyre, a réseken át sűrű szikrazáport látni, táncoló csillagokat, izzó, vörhenyes szőnyeget, aztán, ahogy a paletta kilép a kemencéből és megérkezik a légelszívók fölé, az izzó anyagszőnyeg, mint egy vége nincs piskótatészta, összeesik, elszürkül, megreped, az égés a vákuum hatására lefelé halad, pár méter után az ezüstös felületre már rá lehet állni, sőt muszáj is, mondjuk egy palettacserénél.

– Menjek?

– Gyere.

A darabosítómesterek nem sokat beszélnek. Nagy a dübörgés, de amúgy sincs egymásnak mit mondaniuk. Ahogy az anyag, amivel dolgoznak, az évek során ők is összezsugorodtak, testben is, lélekben is: túl sokat vártak rá, hogy gépészek lehessenek, s amikor elérték, nem történt

semmi, s most már nem is fog, innen már nincs továbblépés. Ezt palástolandó a legtöbb gépész kifelé mérhetetlenül öntelt: ki viszi a vállán az egész üzemet, ha nem ő, ő süti ki ezt a végtelen nagy, szürke piskótát, egyes-egyedül őrajta múlik, hogy mennyire fog ízleni a kohónak. De ott legbelül érzik, hogy ez az elit, amibe végül is megérkeztek, valójában csupán a betanított munkásoké, bármennyire összevont szemöldökkel, fontoskodó homlokráncolással nyomogatják a piros-zöld gombokat, állítgatják a nagy, sárga szelepkarokat.

– Engedjem?

– Engedd.

Az egyik gépész viharvert, töpörödött öregember, nyugdíj előtt állónak látszik, pedig csak negyvenvalahány éves. Alacsony, barna férfi, az arca csupa ránc, és mint egy dakszli, kaffog mindenkire. Eredetileg bányász volt, majd bányagéplakatos, de mert nem sikerült elvégeznie a technikumot, megsértődött, eljött kohásznak. A szakmunkásvizsgát letette, a technikum itt se ment, s hogy ne lássa a munkatársak szemében az elnéző mosolyt, átjött a tömörítőbe. Haragban van a világgal: olyan, mint egy bokszoló, aki a pontozásos vereség után nem nyújt kezet. A kéz arra való, hogy üssünk vele! A harcias gépész, mondjuk a rostpálcák kérdésében, nekimegy még a művezetőjének is. Megteheti: a felesége ugyanebben a műszakban, egy épülettel odébb diszpécser. A művezető szíve szerint a férjet már rég áthelyezte volna valahová szalagkezelőnek, de akkor hogyan dolgozott volna tovább az ércelőkészítőben a feleséggel? Így a megszondáztatásnak sincs semmi értelme.

A másik gépészt pedig azért nem volna szerencsés megszondáztatni, mert hátha maradt még valami tegnapról a szervezetében, a grafikonok szerint fordított arányosság áll fenn a testsúly és az alkoholfeldolgozó képesség között, és bizony a gépészek közül ez az egykori szobafestő a legtestesebb.

Harminchét éves, középtermetű, mackóforma férfi. Nagy, kerek arcában apró barna szemek pislognak a lapos homlok alatt. Ha itt az üzemben meg nem legyintené a púderos vörös por, valószínűleg örökké sápadt volna. Többnyire olyan képet vág, mintha épp most csapott volna a homlokára, hogy hopp, valamit elfelejtettem, de mi is lehet az?

Igazi sztálinvárosi gyerek, a szülei vasműsök voltak, itt dolgoztak a FAM-nál. Dehogyan akart ő vasmunkásnak menni, a nyolc általános után inkább beállt szobafestő tanulónak. Nyolc évig csinálta a szakmát, aztán, amikor a Vegyesipari Vállalat felbomlott, gyorsan valami állás után kellett nézni, ha csak ideiglenesen is: másodmagával a Vasmű tömörítőüzemét választotta. A kollégája tavaly a kapunál szondáztatáson megbukott, azonnal kirúgták. Ő még bírja, amúgy se nagyon ugrálhat, három lánya van, a legnagyobb fodrász-kozmetikus szeretne lenni, nemsokára végez a gimnáziumban. A felesége varrónő, a Béke városrészben élnek két és félszobás panellakásban. Se hétvégi házuk, se kocsijuk, se jogosítványuk. A háztartás és a három gyerek taníttatása szép lassan elszívja az életkedvüket.

Az egykori szobafestő el-elmenekül a család elől. A kohósokkal horgászni jár, néha napokig távol vannak. Ülnek a széles víz mellett, az élet bonyolult képlete hirtelen egyszerűsödni látszik, a törtvonal feletti jó és a törtvonal alatti rossz azonosságai kiesnek: a végeredmény, ha már eleget ittak hozzá, a parmenidészi egy.

A hatos szinten a gépészek csak a maguk palettáival törődnek. Más műszakhoz tartozókon beroggyanhat az anyag, vagy épp fordítva, felpúposodhat, csak nézik, és a fejüket csóválják.

– Ezt látná a Loy! Szinte hiányzik, ahogy idegurul a nagy pocakjával és elbődül: „Mi ez?!”

– Csak emlegesd, mindjárt megjelenik! Bizony isten, nem segíték neked a négyesek palettáját kicserélni!

Loy Árpád az üzemvezető. Idős ember, a fél életét a tömörítőműben élte le.

A harmadik gépész is öreg róka. Már több mint tíz éve darabosítómester, előtte öt évig volt a rostán, még előtte tíz évet húzott le a törőn. Alacsony, erős férfi, szürkésárga, szakadt vázszoninget visel. Az arca olyan fekete a portól, mint egy kéményseprőé, de van is benne valami abból a fölényes érdektelenségből, amivel a kéményseprők vértetik fel magukat az utcán, miközben a sok szájtáti előtt tolják csőbörrel, kefével, létrával megrakott biciklijüket. Szabadjára eresztett hajába loknikat ragaszt az izzadsággal kevert por.

A sötétbarna füstpor nem a csarnokból való. A két zsugorítószalag között nincs is por, csak a fal mellett ülepszik meg pár centi vastagon, ahová a tömörítvény izzó paraszát szívó exhausztorvákuum már nem érhet el. A csarnokvég nyitott fedélzetén, pontosabban a „kormányosfülkében” lesz piszkos a gépészek arca: tízpercenként ki kell szaladnia egyiküknek, hogy új tömörítvényvagont csörlőzzön a surrantók alá.

Igazából két félfedélzet van itt: az egyik a hatos és az ötös, a másik az ötös és a négyes szint között. A felső a csillagtörőé, az alsó a rostáé. Ahogy az ember kilép a csarnokból, pofán vágja a por. A csillagtörő házához vaslépcső vezet le, a hatalmas acéldobozok tetején egy-egy vaskémény okádja a vöröses feketeséget. A paletták a csillagtörő házában fordulnak vissza, döntik le magukról a még szürke tömörítvényt, ami a következő pillanatban darabokra szakad, vörösen felizzik, és recsegve-ropogva eltűnik a hatalmas daráló tempósan forgó acélfogai között.

A csillagtörő cseppet sem emlékeztet csillagra, ellenben meghökkentően hasonlít egy delfincsapatra. A vasfogak delfin alakúak; testük, fejük, szemük, csőrszerű szájuk van, négyesével-ötösével ugranak fel, buknak alá az izzó-fortyogó anyagba. Másfél tucatnyi kölyök delfin, egyiknek-másiknak le van törve az orra.

Tovább elől a hajóhídon, ha kicsit széthúzza a szél a porfüggönyt, látszik a középső, vaskosabb kémény, mögötte a „kormányosfülke”, aprócska bádog őrbódé, benne a csörlőt irányító bűtykös karok.

Ez a félfedélzet és az alatta lévő a porvihar centruma. Az ide kimerészkedő orra és füle bedugul, a szemére barnahályog ül, és a munkásruhája, a bőrével együtt, mintha egy durva homokkal dolgozó farmerkoptatón menne át.

A gépészek mégsem azt sérelmezik, hogy ki kell járniuk ide, hanem a rostpálcatisztítást. Ülnek nagy mogorván a tartalékpalettákon, körülöttük további paletták, rostpálcák, levegőcsövek, pajszerok, csavarok, satupad satuval, öklömnyi tömörítvényrögök, vastalicska, és püfölik a ráégett portól kövér rostpálcákat. Ami eltörik, felhajítják a zsugorítószalagra. A lábuknál citromsárga körökbe gyűlik a lehámlott reve.

Itt hiába jár a szél, a kemencék ontják a meleget. A gépészek izzadnak, a sóveszteséget pótolandó védőitalnak korábban szózott málnaszörpöt kaptak, amit persze képtelenség volt meginni. A rendszerváltozás egyik kézzelfogható jele, hogy a védőitalt nem sózzák, de most is ihatatlan: a boltokban kapható sűrű kiviszörpöt a munkások, különösen akiknek kisgyerekekük van, hígítgatás helyett egyszerűen hazaviszik. Inkább szódát isznak, ballonból.

Az egyik tömörítómester kilóg a sorból. Magas, jóképű férfi. Negyvenhat éves. Ezüstös, felnyírt frizurája van, a szeme vakító kék. Hosszúkás arca elegáns barázdáit mintha a folyamatos megnyerő mosoly gyúrte volna fel.

Mezőgazdasági szakközépiskolát végzett, mesterséges megtermékenyítő volt a helyi Vörös Csillag MGTSZ-ben. Huszonegy éves korában átjött a Vasműbe, kohász szakmunkásbizonyítványt szerzett. Három éve elvált, az édesanyjával él. Feltűnően nyugodt ember.

– A vasműs meló olyan, mint a háború – magyarázza. – Tíz százalék akció, kilencven százalék dögunalom. A Kádár-rendszerben jöttek a komisszárok: fiúk, mielőtt rohamra indultok, igyatok egy kis pálinkát! Most az amik veregetik meg a vállunkat: fiúk, fiúk, pálinka nincs, de ha győzünk, a banketton ihattok Chivas Regalt! Ennyit a rendszerváltásról.

Amíg beszél, zsugorítószalagján az ezüstszürke szőnyeg kezd elvékonyodni, itt-ott parázsszín foltokban felfeslik. A volt inszeminátor nekidől a satupadnak, cigarettát pöcköl elő a dobozából.

Nem kell azt a rohamot annyira elkapkodni.

ÖTÖS SZINT

Az ötös szint Schenk-rostásságában végképp nincs semmi felemelő: mocskos és egyhangú meló ez, legfőljebb arra jó, hogy az ember közben kitanulhatja a gépészséget. A Schenk-rostás ugyanis feljár a hatos szintre besegíteni, mondjuk palettacserénél, vagy ha szabadságon van az egyik gépész. Egy ambiciózus Schenk-rostásnak jó esélye van rá, hogy előbb-utóbb tömörítő-gépész legyen.

Az egyes műszakban ez nem valószínű, hogy bekövetkezne. Bár még csak 41 éves, az itteni Schenk-rostás már leszálló ágban van: örülhet, hogy egyáltalán van munkahelye. A hajlott hátú, vékony testalkatú, lenyalt szőke hajú, pajeszos ember pár éve még masszív alkoholista volt. Az ismerős rendészek, főnökök ma is rendszeresen megszondáztatják, aztán lemondóan legyintenek: kiben lehet megbízni, ha már a Rigóban se? Bolond világ!

A Schenk-rostás fénykorában napi öt-hat liter bort ivott, emelkedett hangulatában többnyire a „Sej, Rigó, Rigó, részeges ló”-t nótázta, innen kapta a Rigó gúnynevet. Ha nincs rendszer-változás, nincs ez az alkoholizmus elleni keresztes hadjárat, Rigó ma is ott volna az élvonalban.

– Felőlem itt ihatjátok le magatokat a szemem láttára, csak ne leheljeteek rám, mert azt nem szeretem! – pergeti le magáról az ugratásokat, ha a kollégák célzásokat tesznek nagy pohár jaffájára az Egyujjasnak nevezett kocsmában. – Hú, de fárasztó volt, örökké versenyt inni az inflációval! Az ember sohase tudhatta, nem lesz-e a kisfröccs holnapra drágább, aztán már szidhatta magát. Éljen az absztinencia!

Rigó belső rendszerváltozása nem pusztán a vasműs szigorodásnak köszönhető. A sokadik rosszullet után egy doktornő közölte vele a kórházban, hogy ezzel a tempóval nincs sok hátra. A doktornő vörössesszőke volt, karcsú és gyönyörű, olyan, aki egy Schenk-rostásnak sose jut, és a Schenk-rostás hallgatott rá.

– Lehet, hogy sovány vagyok, de nagy az akaratom! – emeli fel figyelmeztetően a mutatóujját, a körmei aprók, gömbölyűek, a szélükön feketék. – A bátyám még soványabb, nem volt kitől húst örökölni, anyánk, szegény, 37 kilót nyomott vasággal.

A Schenk-rostás 1955-ben született Sztálinvárosban, de jóval öregebbnek látszik a koránál. Ha az anyja nem is, az apja erős ember volt, épp itt, az akkor átadott tömörítőben kezdte vasműs pályafutását. A szülők 62-ben elváltak, az anyagi helyzet nem alakult valami fényesen. A 37 kilós családfenntartó anya sokat betegeskedett, a kisebbik fiú a nyolc általános után a szakácsszakmát még elkezdte, de pár hónap után inkább elszegődött a 26-os építőkhöz, kenyérkeresőnek. Aztán amint lehetett, vagyis 17 éves korában, átjött a Vasműbe. Az öntődébe került, öntőbesegítő volt, formaösszerakó, majd amikor látták, hogy szorgalmasan dolgozik, odatették az ívfényes kemencéhez anyagosnak. 1975–76-ban elvégezte az olvasztáriskolát, üstös lett, másodsegéd, KISZ

agitpropfelelős, nem sok hiányzott hozzá, hogy a pártba is bevegék. E mozgalmas időszakának kellős közepén megnősült, Pusztavacsról hozott magának feleséget. 1986-ban egy kollégája átcsábította a FAM-ra, de ekkor már kezdték úgy ismerni, mint a rossz pénzt, s rá egy évre, édesanyja halála után a négytagú család Pusztavacsra költözött.

– Magyarország közepe! – A Schenk-rostás majdnem púpos testtartásával, kávaszerűen összeharapott ajkaival némiképp teknősbékára emlékeztet. – De sokszor elpáholtam az asszonyt, amikor nem akarta adni a pénzt!

Egyik ilyen eset után az asszony rokonai összefogtak, jól elagyabugyálták, aztán kirakták a holmiját a ház elé. Rigó felült a vonatra; hova is mehetett volna máshova, mint Dunaújvárosba, ahol az unokahúga a hideghengerműben üzemmérnök, az unokahúg férje személyzeti főnök, az édesapja pedig a radari szállón nyugdíjas bicikliőr? Így se volt könnyű bejutni; szerencsére a 4-es munkásszálló harmadik emeletén, egy kétágyas szobában és a tömörítő ötödik emeletén, a Schenk-rostánál éppen volt üres hely.

A Schenk-rosta szabadba nyíló félfedélzete a csillagtörőnek az alsó párja. Ha távolról, a vasúti töltés felől nézzük a tömörítőt, a szem rögtön megakad ott középtájon, ahol a kémények mintha alul is ontanák a még barnább füstöt, és sisteregve, fehérén szabadul el a gőz, vörösen-sárgán repked a tűz, ilyen lehet egy kazánrobbanás, pedig az csak a Schenk-rosta.

A Schenk-rostással csak egy örült cserélne, meg esetleg az, aki gépész szeretne lenni.

Maga a Schenk-rosta egy jókora rácsos keret, erre zuhog a csillagtörő házából a már göröngyökre darált, izzó tömörítvény. Az enyhén előredőlő rostát kövér villanymotorok rázzák, a por és az apróbb szemcsék lefelé, a második szintre hullanak, a méretes rögök pedig a surrantó felé ugrálnak, onnan zuhanycsövek vízsugarai alatt a töltésen álló vagonokba záporoznak.

Mindezt közvetlen közélről átélni nem tréfadolog. Már maguk a hangok: fej fölött, a csillagtörő házában iszonyú robajjal szakad le a palettákról az anyag, dübörögve járja végig az útját acél-fogak, acélrácsok, acéllemezek között, a súlyos, meteoritszerű ércgörmögyök eszeveszetten dobolnak, a rosta zúg, zakatol, a vízgőz sistereg, reng a padló, és vörös fények villódnak a sűrű porködben.

A Schenk-rostásnak negyvenezer forint az alapbére.

Amúgy itt nincs több dolga, mint egy őrkatonának. Figyelnie kell a Hardy-tárcsát, az olajcsövet, a surrantót, rendben üzemeljen a pokol.

Nagy a hőség és a por, alig kap levegőt az ember. A vízzuhany tulajdonképpen a por megkötésére van, de a Schenk-rostások, amikor lehet, visszavesznek belőle, sőt itt-ott el is zárják, mert a sarat, amit csinál, nekik kell feltakarítaniuk.

Akkor már inkább a por! Azt felerészt úgyis elviszi a szél, a másik fele rárakódik a függőleges felületekre, és csak egy töredékét kell föllapátolniuk.

Az oldalfalakra fantasztikus alakzatokban kövesedik rá a vörösesbarna lepedék. Mintha tengerfenéken járnánk, moszatszerű szakálla van mindennek, rácementálódik a bordákra, drótkötelekre, vízínövényként burjánzik, egységes rozsdavörösből árnyalatnyit sem enged. Jó áthajolni a korláton, kinézni a karnyújtásnyira álló, porsipkás vagonokra, mert legalább látni egy elütő szint, a friss tömörítvényrögök szürkéjét.

A Schenk-rostás a legkülönbözőbb nézetekből ismeri a látványt, merthogy ami időt itt a rostánál megspórol, azt munkahelyi ismerősei végiglátogatására fordítja.

- Na mi van, Dzsóker? – állít be, mondjuk, a spílházba, ahol a csörlő motorja van elhelyezve.
- A Napot kéne odábbcsörlőzni, nem tennéd meg nekem ezt a szívességet?
- Dunántúli község, négy betű, mi az? – néz fel a keresztretjtvényből a tömörítvényberakó.

A Schenk-rostás legyint, cigarettát vesz elő. Két és fél doboz a napi adagja, szívja a legnagyobb porban is, „tisztítja a tüdőt”, szokta mondogatni.

- Látom, nagyon kellett sietned – bök a tíz méter magas töltésoldal felé, amin vastagon megül a vörösbarna por, s benne fentről lefelé rézsút mély lábnyomok sora rajzolódik ki.
- Az te voltál – mondja a spíles.
- Én? Én annál csálébban járok!
- Én meg síléccel.

Ilyeneket beszélgetnek a Schenk-rostás meg a spíles, ha összejönnek.

Tovább-ballagva, mondjuk a mérlegház hídmérlegénél, esetleg már gyakorlatiasabb dolgokról is eshet szó.

- Rigó, baszd meg, hol a tévém?
- Nem tudom, Petya, miféle tévéről beszélsz. Azon a dobozon Noé nézte az esőt, el tudod te képzelni, mi munka a Janinak egy bele való csövet szerezni?

Jani a Schenk-rostás szobatársa a szállón, tejfehér bőrű, magának való negyvenes. A meleg-hengerdében dolgozik mint próbavágó, de a szíve mélyén villanyszerelő: szabad idejében rossz tévéket bütyköl. A szoba el van felezve, az ablak felőli részen a Schenk-rostás virágállványai zsúfolódnak, az ajtó felőli oldalon pedig tévé tévé hátán, fel egészen a plafonig. A Schenk-rostás keze alatt persze csak az egyszerűbb, igénytelenebb növények élnek meg, és nagyjából ugyanez mondható el a próbavágó tévékészülékeiről is.

- Csak nyugi, a jövő hétre meglesz.
- Atyaisten, hová tettem az eszemet, amikor rátok bízam a tévém?!
- Ezt szívd vissza, nem szeretem, ha a fark csóválja a kutyát, én hét olvasztárt nőttem ki az öntödében!
- Hét vezetőváltást segédként megélni, én ezzel nem dicsekednék.
- Kapj a fejedhez, az egész öntödében nekem volt először színes tévém! 81-ben videomagnóm, 81-ben! Trabantom! Kétszoba-hallos lakásom! A Bocskai ma is a Bocskai utcában lakna, ha nem ment volna Pusztavacsra.

Az egykori segédolvasztár az a tipikus késő Kádár-kori melós volt, aki az élet bonyolultságai elől két nagy szenvedélybetegségbe, a munkába és az alkoholba menekült. E kettő összehangolására kivételes alkalom kínálkozott a hetvenes évek végén, nyolcvanas évek elején. A munkásboldogságnak nem szabtak határt: Rigó válogathatott az üzemen belüli és kívüli pluszmunkák között. Bent gémkázott a tűzihorganyzóban, kint építkezésekre járt maltert hordani. Abban az időben szaporodtak el az autók, mindenki garázst épített, a hétvégi telkekre villákat húztak fel, az Újvárosban családi házakat emeltek, kellett a munkáskéz. Bocskai eljárt még a római kori ásatásokra is kubikolni, szerette, ha a munkanapkígyó a saját farkába harap, gyorsabban eljön a fizetésnap, egy hónapon belül háromszor-négyszer is, nem kell mindig otthon ülni, és az asszony is megnyugszik, ha dől a pénz. Ami pedig a másik szenvedélybetegséget illeti: minél többször megy az ember munkába, annál többször esnek az útjába időkurtító hatású helyek. Végül is, mi az élet? Harc az unalom ellen. Rigót kérdezhették

bármiről, na, milyen az ásatás, a XIV-es kapunál a garázssor, a tűzihorganyzó után a teke, ő csak a vállát vont: *elmegy*. Egy korsó sör alapozás nélkül át se lépte a gyárkaput. Senki nem szólt.

Ez a géemkás, ásatásos, garázsépítő világ bukott meg a nyolcvanas évek második felében. A munkáshatalom haszonélvezői, akik addig részben büntudatból, részben cinkosságból úgy álltak hozzá, hogy ennyit melózni józanon úgyse lehet, most beleszagoltak a piac felől fúvó szélbe, rácsodálkoztak munkásaikra, és azt mondták: ez így tovább nem mehet. A 33 éves nyakas vasmunkás azt hitte, hogy majd ő megmutatja. Fogta magát, elment Pusztavacsra „parasztizálni”.

Nem sikerült, nem sikerülhetett. Neki kellett meghajolnia, hogy egyáltalán talpon maradjon. Ma narancslét iszik, szabad idejében céltalanul lődörög a városban, állandó lakása nincsen, s ő, aki egykor szakácsnak készült, a munkásszállón bundás kenyeret süt ebédre-vacsorára. Azzal biztatja magát, hogy majd telket vesz a közelben, kis vityillót húz rá, ellesz valahogy. Elkecserezésre semmi ok: a szállóról végtére akkor se teszik ki az embert, ha nyugdíjba megy.

Ez a Schenk-rostás esetében, karkedvezményt is beleszámítva, még 15 év. Az ötös szint nem leányálom, de van rosszabb is. Ha feljön a kis vaslépcsőn a csarnokba, máris lényegesen kisebb a por és a zaj, és még tenni-venni is lehet.

Itt jönnek vissza az átfordult paletták, alattuk a padlón hosszúkás vasrácsoszat van, erre hull a rostpálcákra tapadt, illetve a palettacsere során lezuhanó tömörítvény. A Schenk-rostás kalapáccsal összetöri a nagy, lepényszerű darabokat, s közben a fél szeme mindig a magasban: nehogy a következő palettáról pont a nyakába szakadjon a rajta maradt izzó anyag.

Barátságtalan környék; szerencsére a portól és a félhomálytól nem sok látszik belőle. A vibráló körték folyton kicsavarodnak fogladataikból. Törött rostpálcákba botlik az ember mindenütt.

Nem csoda, ha a Schenk-rostás időnként lesétál egy kicsit kifűjni magát az épület elé, az exhausztorokhoz, ha már egyszer horpadt, repedt torkaikkal úgyis ezek a gigászi ventilátorok szívják el előle fönn az ötös szinten a levegőt.

A Schenk-rostásnak mindenütt van ismerőse. Valamikor együtt dolgozott, együtt ivott a fél Vasművel. Most csak állnak egymás mellett, ő és az exhausztorkezelő, és nézik a tájat uraló óriáskéményt.

– Hetvenvalahányban egy ipse felmászott, és kitűzött egy zászlót. – A Schenk-rostás karja csaknem függőlegesen áll, miközben a Vasmű harmadik legmagasabb kéményormára mutat. – Fegyelmet kapott érte.

– Milyen zászló volt? – kérdezi az exhausztorkezelő.

– Azt nem tudom – feleli a Schenk-rostás.

NÉGYES SZINT

A négyes szint a senki földje. Itt nincs más, csak a légelszívók és a surrantók hatalmas vascatornái, amikben hol halkán, hol hangosan sziszeg a gőzös, gázos levegő, illetve kong, kopog az eltévedt tömörítvény. Ez az egyetlen szint, ahol a padlót borító por háborítatlanul vastagszik, se lábnyom, se palettapálca nem látszik benne. Olyan az egész, mint egy kísértethajó gépháza.

HÁRMAS SZINT

Rövid, de zezugos folyosó végén itt van a vezérlőterem a diszpécserrel. Kisebb szoba, a bejárattal szemben a falon a tömörítő technológiai sémája: világító, színes lámpácskák mutatják, melyik szalagok, gépsorok üzemelnek. A szobácska közepén, számítógépes pultokkal körülbástyázva ül a diszpécserhölgy. Anyakönyv méretű, jókora napló van felütve a keze ügyében, az arca felé ezüstös nyelű mikrofon hajlik.

Az arc mongolos: nagy, domború járomcsont fölött nagy, fekete szem sötétlik, a széle keskenyre húzva, mintha festve volna. Fiatalos, negyvenes nő; a haja félhosszú, fekete. Csípője inkább csak alacsony termete miatt hat szélesnek, s mert a derekát bőrvével egészen keskenyre szorítja. Píse orra a tág orrlukakkal mogorva kifejezést kölcsönöz az arcnak, de hát a diszpécser nem ér rá édelegni: százalékok, kilók, mázsák, Celsius-fokok vibrálnak előtte a képernyőn. Ez a sokak által megbámult kis fekete nő már mindenkiben csak azt látja, hogy mikor mivel mennyit rontott a paramétereken.

Ő produkálja azokat a szirénaböndüléseket is, amelyek elől nem lehet elbújni, muszáj felvenni a telefont:

– A tizenhatos valahol betermel, mi az, hogy a kettes bunker még mindig csak negyven százalék?!

És ez így megy a műszak teljes nyolc óráján át.

A vezérlőteremben nagy valószínűséggel megtalálható az ércdarabosító elegymester is, mintegy két tucat ember csoportvezetője. Egyrészt azért szeret itt lenni, mert a kijelzők adatsoraiból azonnal kiolvasható, ha bárhol probléma van az elegy-összeállításban vagy az ércdarabosításban, másrészt mert itt légkondicionáló működik, no nem az emberek, hanem a számítógépek miatt.

Az ércdarabosító elegymester a háború alatt született Gyöngyösön, bombazápor közepette. A vajúdo anyát, a fiatal varrónőt már nem volt sem idő, sem mód levinni az óvóhelyre: az újszülött megkönnyebbülést hozott a vasútállomás épületében helytálló kis csapatnak. A család Észak-Erdélyből menekült, Szombathelyig jutott. A köztisztviselő apa a B-listázások miatt nemsokára állását veszítette, egy darabig autószerelőként dolgozott, majd a nagyszülőkhöz, Baracsra költöztek. A fiú Sztálinvárosban gimnáziumot végzett. A Vasmű laboránsnak vette fel, aztán a katonaság után meósként dolgozott tovább a tömörítőben. Később a hengerműbe került, pályája a hengerészségtől a technológusságon át a termelésvezetőségig ívelt, amihez persze főiskolai oklevelet is kellett szereznie.

Magas, megtermett ember. Kockás vászoninget, kék kertésznadrágot, bakancsot visel. Rosszkedvű, öreg arcát tovább öregíti a nagy lencséjű, fekete keretes SZTK-szemüveg. Ritkás, sárga haja csapzottan lóg a homlokába. Enyhén nyúlásájú, és mintha ezt akarná leplezni, beszéd közben folyton tekeri a fejét. Aggályoskodó, bizonytalan ember benyomását kelti, pedig, már negyvenévesen, engedett a kalandvágy csábításának, különböző téesz-kisszövetkezetek alapításában vett részt: Nemesvámos, Csopak, Százhalombatta, majd gondolt egy nagyot, egy évre kiment Minszkbe hűtőszekrényeket gyártani, de akkor már érződött, hogy nem ez a jó oldal, tehát Németország következett, Köln és Düsseldorf, üvegfalhomlokzat-szerelés, gipszkartonozás. 1994-ben, ötvenéves fejjel visszatért Magyarországra, egy évig káefténél magánvállalkozó volt, de aztán ennek is vége, marad a kiindulópont: Vasmű, tömörítő. Most se csinál mást, mint harminc évvel ezelőtt, laboráns-meós korában: az ő felelőssége, hogy az anyag pontosan legyen kimérve, jól összekeverve, megtermelve.

– Nagyon a birtokában kell lenni a nyelvnek – magyarázza, valahányszor ismerősei a külföldi munkavállalásairól kérdezik. – Ha megértetted, vagy ha jól fogalmaztál, akkor minden pénz a tiéd, ha nem, akkor te fizetsz.

Bizarr látvány, ahogy a számítógépek és monitorjaik tövében az elegymester zsírpapírból magának megteríti, és disznósajtot eszeget barna kenyérrel. Spórolós ember, ma már elsősorban az egy szem lányára költ, aki Budapesten a Ferihegy 1-en van, és albérletezik. Legszívesebben ő maga is felköltözne, de hát ez „egzisztenciálisan nehéz”.

– Mai viszonylatban korrektül nem lehet csinálni, az adó elvisz mindent – osztja meg a makacsabb érdeklődőkkel vállalkozói tapasztalatait. – Úgy számítom, itt a Vasműben két-három évvel később kapom meg az infarktust.

Az egykor aktívan kosárlabdázó elegymester mára elnehezedett, elkedvetlenedett: egyre magasabban van a bőségkosár. Régebben sokat olvasott, ma már csak Moldovát veszi meg, de azt is csak akkor, ha az útjába kerül.

– Tőlem tönkremehet a szeszipar – mondja a diszpécsernek két telefonutasítás között –, de ma jusst is vettem magamnak egy üveg sört.

A diszpécsernő felnéz, nem tudja mire vélni ezt a felesleges információt.

A lépcsőházban graffiti: DUNAFERR AZ ISTEN!

A folyosó elején, a falon: *Csukd be az ajtót, mert bejön a por!*

A por rövid o betűje fölött maszatolás látszik: valaki nyilván vesszőt húzott rá, valaki más pedig letörölte.

KETTES SZINT

Ez az a szint, ahová mindenhol megérkezik a törmelék és a por. Nagy, sötét, zajos labirintus szállítószalagokból, szívócsatornákból, szerelvény sorokból, nedvesítődobokból, kéményházakból, surrantókból, fel-, le- és átjárókból.

A kettes szint kakofóniáját többféle szerkezet adja össze. Itt vannak például az exhausztor hatalmas levegőcsövéből a szilárd anyagot lecsapoló szelepes porzarak, közel harminc darab, olyanok, mint egy-egy régimódi artézi kút, pontosan úgy nyikorognak és csattognak, s kiszámíthatatlan időközönként, amikor keresztülszáguld rajtuk egy-egy nagyobb tömörítvény-darab, vérfagyasztó, fémes hangon felsikoltanak.

Nehogy egy is elmaradjon a sikolyokból, a kettes szintes – mondják egyébként multiciklonkezelőnek is – rendszeresen emelgetni köteles a jókora artézikút-karokat, s ha nincs szívás a torokban, stangával ki kell pucolnia.

A tömörítő egyidős a Rakéta porszívón felnőtt nemzedékkel: képletesen szólva a kettes szintes az, aki kirázza a porzsákat. Ez még korántsem az eldobható porzsákok kora; aki már csinálta, tudja: ilyenkor porban úszik a kukák környéke, az egész lépcsőház. És amikor az ember azt hiszi, na, ebben már több nincs, még legalább annyi jön ki belőle, mint addig. Jön az, csak ütni kell.

Ez a multiciklonkezelő dolga. Műszak végére úgy néz ki, mint egy néger. A három vas-kémény közül a középső idáig lenyúlik, ami koszt összeszed, nemcsak fent okádja ki, hanem lent is, hiába spriccel bele alul a kéményajtón egy vaskos gumicső porkötő vizet. Itt van a

vasonok alól az anyagot összeszedő bunker szája is, azt műszakonként egyszer-kétszer nehéz, horgas vasrudakkal ütni-verni kell, hogy kiszabaduljon belőle a törmelék és a por.

Ha kérdezik, a kettes szintes letagadja, hogy ide szólna a kinevezése. Huszonöt éves, sovány fiatalember, lóg rajta a kék munkászubbonny, görbe lábán a nadrágszár előre-hátra táncol. Keskeny, csontos állát előreszegezve bizonygatja, hogy ő hol itt, hol ott dolgozik, nem szeretne örökké egy poszton maradni, mert az unalmas.

Három éve van a Vasműben. 38 ezer forint az alapfizetése.

Persze nem mindenki fogja fel ilyen tragikusan a dolgot. Van itt a csarnok szélén egy kis betonkuckó, tulajdonképpen óvóhely az irdatlan por elől, annak a vasajtájára valaki kiírta:

Dr. Mekk Elek szülész nőgyógyász kazánkovács szagorvos

Rendelési időn kívül megtalálható: Baracs, Kerék bár

Áraink:

Abortusz 20 000 Ft, mekktermékenyítés 25 000 Ft, szülés komplikáció nélkül 30 000 Ft, egyéb vizsgálatok 5–10 000 Ft, kerítésfoltozás 5000 Ft/m, TV javítás garanciával, talicskaszervizelés egész nap

Áraink az áfát tartalmazzák

Odabenn több centi vastagon áll a por. Bejut mindenhová, feketére festi a lépcsőházba nyíló előtér porcelán mosdókagylóit, felettük zománcos táblán abszurd felirat: IVÓVÍZ.

A kettes szinten egykor két ember dolgozott. Ma már csak egy. Azt is nehéz megtalálni a port és törmeléket begyűjtő szalagjáratok labirintusában. Pedig a vékonypénzű multiciklon-kezelő nem szokott elkóborolni. Amikor lehet, úgyis átrimánkodja magát máshová, mondjuk hétvégén, délutánonként vagy éjszakai műszakokban. Ennek fejében legalább ő hajlandó komolyan venni itt a kettes szinten a munkát.

Szabályokhoz szokott, félszeg fiatalember. Az apja rokkantnyugdíjas portás, az anyja takarítónő. A fiú csontjait mintha az örökölt alázat hajtogatta volna karikába.

Az ablaknyílás alatt guggol a padlón, és egy gyufaszállal vonalakat húzkod a porba.

– Gyere, haver, adjuk fel a vagon alját! – csap a vállára a mészégető gépész.

A kettes szintes hálásan néz fel rá. Jó érzés, ha az ember körül vannak olyanok, akik pusztán barátságból még a vagon alját is vállalják.

– Mi a fenét csinálsz? – kérdezi a mészégető gépész.

A kettes szintes feltápáskodik. Bakancsos lábával elsimítja az árkokat a porban.

– Jött ez az új üzemmérnök – mondja. – Volt nála egy alaprajz, azt forgatta, és megkérdezte tőlem, merre van észak.

– Na, azt jótól kérdezte! – nevet a mészégető gépész. – Azóta ezen töröd a fejed?

– Emlékszem, ezt tanultuk az iskolában. – A kettes szintes előbb a lába elé, majd az ablaknyílásra mered, ahol a messzeségben, pirithegyek mögött, frissen csapolt salak aranyszínébe öltözve megy le a Nap. – Ha a kismutató és a tizenkettes közötti távot megfelezzük...

– Kismutató? Hiszen neked nincs is órád!

– Hát ez az – sóhajt a kettes szintes. – Hát ez az.

– És kit érdekel, merre van észak? Szerintem az üzemmérnököt sem.

– Akkor mért kérdezte?

– Csak fel akart vágni. Nesze, hoztam neked is az orrodra óvszert.

Mennek a szelepes porzárak sorfala mellett a csarnok túlsó vége felé. A fal mellett, cserére készen, gumidobok és szalagtekercsek hevernek. A kettes szinten állandóan figyelni kell a szállítoszalagokat, a meteoritszerű, forró visszatérő anyag gyorsan tönkreteszi őket.

A csarnok végében kis vaslépcső vezet le a vasúti töltés oldalába ágyazott vagonbunker aljához. A két fiú beindítja a bunker tölcserés aljából elvezető rövid szállítoszalagot, vasrudat illeszt a tolózárba. Mielőtt elfordítanak, orrukra-szájukra húzzák a porvédő álarcot. A kettes szintes keresztet vet.

– Mehet?

– Mehet.

Porvédő álarcot tömörítősen ritkán látni. Ha mégis, akkor csaknem biztosra vehető: az illetőnek műszak után randevúja van. Az egyetlen kivétel a vagonbunker alja: ide gézmaszk nélkül senki nem merészkedik. Ha kinyitják a tolózárát, háromkeresztes a por.

Ömlik a szalagra a vagonok mellé-alá hullt tömörítvény. Nem magától: a kettes szintes és a mészégető gépész teljes erőből püföli stangájával a vasbunker kúpos alját. Hiába spriccel be kis ablakon itt is vízeslaug, pillanatok alatt olyan sűrű por tör elő a torokból, hogy kar-nyújtásnyira ha látni. Az egyetlen támpont a még izzó tömörítvényrögök röppályája: nagyjából oda kell sújtani a vasrúddal, ahol a zsarátnok vörös fénypontja megjelenik, legfeljebb egy arasszal rézsút följebb.

A két fiút por, gőz, hőség fojtogatja, zenebona süketíti. A bakancsokba langyos, sáros víz folyik.

Úgy öt perc múlva a vöröslő fénypontok fogyatkozni látszanak. A fiúk fordítanak egyet a záron, elhajítják stangáikat, és a lépcső felé menekülnek.

– Huh – tépi le magáról a kettes szintes odafönn a gézmaszkot, pedig még itt is vágni lehetne a port. – Mennyibe kerül ez a szar, nem tudod?

– Hogy te mikén nem problémázol! – zihál a mészégető gépész, és mielőtt messzire hajítaná, a szürkésfeketére koszolódott porvédő álarcra bámul. – A gyár fizeti, nem?

– Hát ez az! – tapogat a cigarettájáért a kettes szintes. – Inkább adnák ide a pénzt, szarok a munkavédelemre.

A kettes szintes apja már nem portás, és az anyja nem takarítónő. A papírgyár, ahol dolgoztak, megszűnt.

EGYES SZINT

Egyes szintről senki nem beszél. Egyes szint tulajdonképpen nincs is. Van egy nagy, földszinti csarnok, ami a karbantartóké, magasabb, tágasabb az összes eddiginél, és vannak galériaszerű mellékletei. Ilyenek a gépházak, a karbantartók üvegfalú irodái a csarnok egyik végén, a vagonbunker vastag fallal elválasztott verme a másik végén, és oldalt a szállítoszalag-rendszerek bádogtetős nyúlványai a töltés széléből kiálló hatalmas nedvesítődobbal.

Az udvari dob pontosan olyan, mint ami a hetes szinten van. Az előkészítő felől érkező elegy itt lép be a tömörítőmű területére, ez az első állomás, ahol megkeverik, átnedvesítik, s indulhat tovább, a kettes szint visszatértijével megszórva, az őrtoronyszerű gólyalábon át fel a kilences szint tetejére.

Az udvari dob mellett alacsony állványon konténerházikó áll, az oldalán felirat: UDVARI DOB MŰVEK.

Az udvari dobost nemigen lehet itt megtalálni. Neki olyan kevés a dolga, hogy folyton elküldik a különböző munkaterületekre besegíteni vagy betanulni, s a helyére kikapcsolódni vágyó „öreg” tömörítőseket állítanak.

De ha órákig üres a bódé, abból se lehet nagy baj: az elegy itt még úgyszólván homogén, egyszer be kell állítani a vizet, és kész. Aztán meg túl sokan járnak erre! Aki a nagyolvasztó irodaépületéből a tömörítőbe megy, ki se kerülheti, és mert a nagyfőnökök hajlamosak belekötni az újtukba eső első munkásba, legjobb, ha nincs itt senki.

Az irodák felől érkező nagyfőnök tehát – mondjuk az üzemvezető – elhalad az udvari dob mellett, viszont alig húsz méterrel odébb, a Tömörítő TMK hatalmas csarnokában máris két-három tucat karbantartóba botlik, akikben bőven lehet találni kivetnivalót.

– Mit keres az a csikk ott a padlón?! – Vagy: – Miért van malacságokkal teleragasztva ez a szekrény?!

Ősrégi háború ez a technológia és a karbantartás között. Olyanok, mint két testvér a közös örökséggel: az egyik folyton nyergeltetni, a másik folyton patkoltatni akar. Legszívesebben megfojtanák egymást egy kanál olajban.

– Ha még egyszer meghallom, hogy munka közben fütyörészik, hazazavarom!

Üvegfalú irodájából a karbantartók csoportvezetője azonnal kiszúrja, ha az embereit inzultus éri: csikkeket szednek, aktképeket tépkednek, lefelé görbül a szájuk. Ilyenkor kapja magát, lerohan.

– Tervbe van véve, hogy legyártunk harminc darab hamutartót, de valami mindig közbejön – magyarázza az üzemvezetőnek, miközben az elevátor felé kíséri, testével fedezve annak fürkésző pillantásai elől a satupadoknál dolgozókat. – Most éppen vákuumbéléseket készítünk, tiszta lyuk a rendszer a kettesen.

A csoportvezető 43 éves, középtermetű, csapott vállú, szemüveges férfi. Szőkésbarna, hullámos, félhosszú haját nagy, tömött gombafrizurában hordja, alig fér a sisakja alá. Többé-kevésbé mindenben szögletes: az arca, a fogai, a mozgása, a szemüvege, egyedül ez a tüntetően nagy lobonc utal rá, hogy ez az ember egy utópista lázadó.

Szelnokon született, mégis ízig-vérig dunaújvárosi: alig egyéves volt, amikor apja-anyja pártmegbízásból ideköltözött. Viszonylag korán szembefordult velük, a maga lábára akart állni. Amikor 1970-ben szerszámkészítő szakmunkás-bizonyítványt szerzett, bejárta a város összes munkahelyét, egyetlen dolog érdekelt: ki kínál többet. Így került lakatosnak a tömörítőbe.

A fiatal szakmunkás precíz és anyagi volt ahhoz, hogy korának és beosztásának megfelelően befogja a száját: mindent pontosítani akart, mindenre rávilágított, mindenhez hozzászólt. Ha nem ennyire „közülünk jövő” a megjelenése, vasas kollégái valószínűleg kiutálták volna, így azonban inkább megtették szakszervezeti bizalminak.

Szakszervezeti kellemetlenkedővel többnyire úgy bánt el egy üzemvezetőség, hogy előléptette középvezetővé. Vele is ez történt: egészen fiatalon, érettségizett várományosokat megelőzve a karbantartók csoportvezetője lett, művezető-helyettes.

Az érettségi megszerzésével ő maga is megpróbálkozott, de ezt már volt, aki túlzásnak tartotta, még a vizsgákra is csak nagy nehezen engedték el. A vastag szemüvegével koravénnek tűnő, amúgy is nehézkes, megfontolt és körülményes lakatos szakmunkás a négyéves vizsgaanyagból két és egynegyedet letett, aztán feladta.

Népszerűségének azonban semmi sem ártott. Ma is azt mondja: a végzettség nem számít. Diplomát is ki lehet seggelni, attól még nem lesz valaki jó vezető. A szakismeret se sokat ér, ha nincs mellette emberismeret, kapcsolatteremtő készség. Mert ez az egyetlen, ami fontos. Megtalálni a hangot az emberekkel.

– Aki századmilliméteres pontossággal dolgozik, annak jogában áll csikkhajításban öt métert tévedni – fordul az esztergályoshoz, miután az üzemvezető mögött becsukódik a liftajtó.

Azzal lépdél tovább az emberei között: egy nagy hajtömeg, egy nagy szemüveg, egy nagy mosolygó száj.

– Akinek nincs repedt fazék hangja, az nyugodtan énekelhet, fiúk! – hirdeti ki a határozatot. – Sőt lehet, hogy kötelezővé teszem a füttyörészést.

Aztán odaáll a bádogszekrényének támaszkodó, haragos tekintetű lakatos elé.

– Pistám, megvan az őzike – mondja. – Harminchat kiló színhús.

– Végre egy jó hír – morogja a lakatos, és a menetvágóért nyúl.

A tömörítő karbantartói harmincnégyen vannak: négy hegesztő, négy csőszerelő, két esztergályos, két raktáros, egy takarítónő, a többi lakatos. Minden évben egyszer egynapos szigeti bulit tartanak, az idei június elsején lesz, özpörkölttel ebédre-vacsorára. Ilyenkor a teljes Tömörítő TMK kivonul, mindenki hozhatja a családot, barátnőt az evés-ivással egybekötött sportprogramokra. A költségekre havonta kétszáz forintot szednek. Az üzem egyetlen fillérrel nem járul hozzá. A szakszervezet sem, de hát azt nem is kérték. A 34 + 1 főből mindössze egy a szakszervezeti tag.

Az épület különböző szintjein a munkások egymástól többé-kevésbé elszigetelten, magányosan dolgoznak: egyedül a lakatosok alkotnak csapatot. De ha csak ezen múlna, akkor a Vasműben még nagyon sok helyen őriznék a brigádpiknikek letűnt hagyományát. Ahogy a tömörítő-téemkások összetartanak, az egészen egyedülálló. Csoportvezetőjük, úgy tetszik, most éppen az új rend individualizmusa ellen lázad.

A gyáregység nem mindig nézi rosszállással ezt az élő kövületet. Múltkor a kohón a délelőtti műszak végén kipattant egy üzemzavar, a kohós téemkások pontban kettőkor letették a nagykalapácsot, vették a kalapjukat, nincs az az ígéret, amivel vissza lehetett volna tartani őket, kapitalizmus van. Na, akkor áttelefonáltak a tömörítőbe, „gépház, Gorác”, a nagy hajú, nagy szemüvegű csoportvezető leballagott a fürdőbe, „te és te és te visszaöltöztök, önkéntes alapon mentek a kohóra”. Egyik se mondta, hogy nem megy.

Negyvenéves, öreg gépeivel persze a tömörítő sem mentes az üzemzavaroktól. Mondjuk, ha áll az exhausztor, akkor áll az egész gépsor: az exhausztor a lelke mindennek. Egy forgórészcsere minimum tizenkét óra, de csak ha ott van az összes lakatos, és nem állnak meg egy pillanatra sem.

A csoportvezető, mielőtt összeszedné hozzá az embereit, ilyenkor néha megkérdezi:

– Jó, de mit mondjak nekik?

– Mondd azt, hogy nem fogják megbánni.

– Ezt mondtam a múltkor is.

– Baszd meg, azért vagytok, hogy megcsináljátok, hát nem?!

Túlórapénz nincs, célprémium nincs, az egyetlen ösztönző a nem hivatalos csúsztatás. Pedig a tömörítő karbantartói nem keresnek túl sokat: a legfiatalabb 37 ezer bruttót, a legidősebb 52 ezer bruttót kap. A csoportvezető 62 ezer forintja a legmagasabb. De mert ezekre a bruttókra nem jön rá a folyamatos műszak pótlékja, a karbantartók lényegesen kevesebbet visznek haza, mint a gépsorok mellett dolgozó technológiai személyzet.

A pénz kevesebb, de legalább mesterembernek mondhatják magukat, a szó hagyományos értelmében. Ami víz- és gázszerelés, kisipari munka adódik a városban, suba alatt bármit elvállalnak.

Na de ki látott már olyat, józanon bütykölni egy vécéartályt?! A tömörítő szakik fölött örökké függ a Damoklesz kardja: bármikor behívhatják őket üzemzavar elhárítására, s már a gyár területén bármikor megfűvathatják velük a szondát, és ha az elszíneződik, nincs könyörület, egyetlen műszak után felhajtott sör miatt is kirúghatják a gyárból.

És a külön bejövetelekért sem jár extra pénz. Lakatosok sokan vannak, főnökök kevesen: egyszerűbb, tisztább ez utóbbiakat megfizetni. Az üzemvezetésből felváltva, készenléti díj fejében egy-egy fő mindig készenlétben van. Munkaidőn túli nagyobb üzemzavar esetén az ő dolga szólni a lakatosoknak.

Ebben az ügyben még sokat várnak állhatatos csoportvezetőjüktől a tömörítő téemkások. Neki azonban, bár nem mutatja, egyre kevesebb kedve van a melegszívű őrmestert játszani. Ő, aki pártmunkás szüleivel jó húsz éve megszakított minden kapcsolatot, most egyszer csak azon kapja magát, hogy az ő eszméik védelmében folytat kétségbeesett utóvédharcokat. Amikor erre gondol, legszívesebben kiadná a hadparancsot: mindenki boldoguljon, ahogy tud, ő maga pedig elvonulna egy nagy fenyves erdő közepébe, ahol tiszták a színek, nincs por, nincsenek mindennapos gondok.

Van olyan kollégája, aki hetente ötven-száz lottószelvényt is összevásárol. A vágybéli fenyves erdei ház kedvéért egy szelvényt ő is megreszkíroz.

A csoportvezető a Római körúton lakik egy szalagházban, három emelettel a tizenötvezredik dunaújvárosi lakás fölött, 1950–1975, építette a 26. sz. Állami Építőipari Vállalat, átadta a IX. kongresszus tiszteletére, ahogy azt az ajtó mellé erősített kis bronztábla tanúsítja.

A jubileumi lépcsőház ugyanolyan lelakott, mint a többi. A lift padlójára valaki egészen monumentálisat, csaknem örökérvényűt köpött. Sok olyan ajtó van, amit a nyomokból ítélve egyszer-kétszer már kitéptek a tokból.

A csoportvezetőé ép. Ami furcsa rajta, az a díszes sárgaréz kilincsgomb, pontosabban az azt felerősítő négy csavar. Merthogy azok nem rézből, hanem vasból vannak.

Arany karikagyűrűjétől a csoportvezető még odabenn, a tömörítőben sem hajlandó megválni. A felesége pénzügyi előadó a Dunaújvárosi Munkásszövetkezetben; ő Baja mellett, egy kis faluban született. A csoportvezető és a 22 éves fia amikor csak tehetik, elébe mennek, megvárják, néha órákig várnak, mert kevés az ember és sok a papírmunka.

A fiú az apja csoportjában lakatos. Ez elvileg összeférhetetlen volna, de hát az egész Vasműt áthálózzák az ilyen kapcsolatok.

– Amikor a bérbesorolásnál a fiamhoz érünk, én mindig kimegyek, nem akarok befolyásolni senkit – magyarázkodik.

Van egy lánya is, közgazdasági szakközépiskolát végzett, a Postán dolgozik. A két gyerek lassan kirepül a lakásból, ez meglátszik a berendezésen is: NDK politúros szekrénysor, vitrintárgyakkal tele, régimódi hangfal, kazettás magnó, mind megérett a cserére, de most már minek, kettejüknek jó lesz ez így.

Tavaly eladták öreg Daciájukat, és az árából, kicsit hozzátéve, vettek egy 13 éves Opelt. Évente egy-két napot elkirándulgatnak vele a Balatonra vagy nagyobb városokba, igazi nyaralásra nem telik.

Sok éve még a pecázás volt a lakatos csoportvezető legfőbb hobbija. Négy márkás bottal járt le a holtágakhoz! A rendszerváltás első kézzelfogható jele az volt számára, hogy feltörték a pincéjét, és mind a négy botot elvitték. A szétvert pince és a botok hült helye láttán elment a kedve az egésztől.

A pincerablók magukkal vittek egy mountain bike-ot és egy Simson kismotort is. A negyedik emeletről, az ajtajuk mellől eltűnt két további bicikli, hiába voltak odaláncolva a korláthoz. A csoportvezető ma egy feketére festett, múzeumi jellegű, rozszant biciklit tart, legszívesebben azt is bevinné a lakásba. A szétvert pincét azóta se hajlandó megcsinálni, pedig minden lakás környéki munkát maga szokott elvégezni, de ez a romhalmaz maradjon csak mementó.

– Én visszaállítanám a halálbüntetést – mondja lassan, megfontoltan. – És aki nem fog legalább egy söprűt a kezébe, annak nem osztogatnék munkanélküli-segélyt.

Egy biztos kikapcsolódási pont azért ma is van: a zsemleszínű családi spániel. Az okos kis állat nagyon jól tudja, kihez kell odamenni, kit kell a bokájánál, csuklójánál fogva szelíden megrángatni, ki fogja őt sétálni vinni, akár tiltott területekre is.

A fia futballrajongó, de nem veti meg a hokimeccseket sem. A csoportvezető csak a városi tévén nézi a jégkorongot, merthogy nagyon fázós. Inkább legyen bármilyen meleg, csak hideg ne, azt az egyet nem bírja elviselni.

Ezért is jó a tömörítő, a gépház.

Állnak az ablaknál a régi szaktársakkal, megbeszélik a következő nagyjavítást, nézik a hatalmas kéményt, a tövében már olvashatatlanok az egykori mozgalmi feliratok.

– Emlékeztek? Amikor Duisburgban voltunk, a két nyugatnémet exhausztorért?

– Háromezer márka és az itthoni kereset! Lehet azt elfelejteni?!

– Hányan is mentünk? Heten?

– Nyolcan! Tudod, jött az a kiscsaj is a NIKEX-től, mert az még sose volt külföldön.

– Régi szép idők.

Nézik a kémény mellett a barázdásra szántott vörös térséget: éveken át ott hevert a két hatalmas légturbina. Aztán egy május elseje előtt valakinek szemet szúrt rozsdásodó fémtestük, össze lettek darabolva. Soha egy pillanatra nem merült fel, hogy beszereljék őket.

– Hú, mekkorák voltak! Be se fértek volna a mi gépházunkba.

– Na és ha befértek volna? Akkor volt a teljesítményük, hogy kivitte volna a palettákat a kéményen!

– Tíz évet adnék az életemből, ha tudnám, melyik göré bulija volt, és mennyit tett zsebre.

– Tíz évet adnál az életedből? Ne bolondozz, annyi neked már nincs.

Fejük felett a kémény hol vöröses, hol sárgás porfüstöt tereget. Holnap se lesz jó idő: udvara van a Napnak.

GYÁREGYSÉGIRODA

A Nagyolvasztó gyáregység kétemeletes, kaszányyszerű irodaépülete a vasúti töltés oldalában áll, hátát az érc tér palánkainak vetve, egy hatalmas, négy hétre elegendő tömörítvényhegy árnyékában. Egy fekete pólót és kék kezeslábast viselő fiatal nő hosszú nyelű partvissal rozsdaszínű port tol le a bejárat lépcsőjéről az udvarra. A vaskorlát nagyokat kondul a neki-csapódó partvistól.

A bejáratnál kicsit cirádás, majdhogynem szecessziós telefonkészülék van felszerelve a falra. A bordáknak és hajlításoknak azonban nincs díszítő funkciójuk, ez egy robbanásbiztos telefon. Ha az épület összedől, leég, ezen állítólag akkor is zavartalanul lehet beszélni.

A lépcsőház falán ehető és mérges gombokat ábrázoló poszterek lógnak. Megnyugtató látvány: itt törődnek az emberek egészségével, és különben is, az ehető gombok többségben vannak.

Az előkészítő és tömörítő vezérkar irodái az első emeleten találhatók. Számítógépeik képernyőjén, amikor nem használják, a táguló világegyetem lassan, majd egyre sebesebben mozgó apró fénypontjai villódnak.

A délelőtti műszakban nagy a nyüzsgés. Délutánra, éjjelre már csak a műszakos művezető marad.

Aki most van, nagydarab, mosolygós, széles arcú, szakállas férfi. Göndör barna haja rövidre van nyírva, a szeme is barna. Krisztusi korban van, épp 33 éves. Az apja prédikátor egy pünkösdi közösségben, a bátyja is azon a pályán állapodott meg, a mi emberünket azonban kevésbé érintette meg a vallás. Mindig, mindenben szeretett eltérni a bevett iránytól.

1983 szeptemberében a Miskolci Nehézipari Egyetem kihelyezett tagozatán 16 elsőéves főiskolás gyűlt össze egy kis tanköri ismerkedésre. A tankörfőnök elmesélte, ő hogyan került Dunaújvárosba, aztán felszólította hallgatóit, ők is mondanák el elképzeléseiket. Többen siettek leszögezni, hogy ők kizárólag a Vasműbe vágnak, az acél- vagy nyersvasgyártáson kívánnak lendíteni. A diplomatikusabbak oda nyilatkoztak, hogy még nincs határozott elképzelésük. Az ifjú titán prédikátorgyerek meg azt találta mondani, hogy ő maszek fröccsöntő szeretne lenni.

A tankörvezető felháborodott. Szocialista társadalmunkban az ilyen-olyan maszek fröccsöntőknek nem kell hogy főiskolai diplomájuk legyen! Egy éven át nem is igen kapott mást, csak kinkeserves ketteseket. Aztán a második évben megnősült, aláírta a gyárral a szerződést, s a jegyei nyomában felugrottak négyesre, ötösre.

A másoktól való elkülönbözés családi hagyomány. A nagyszülei még jómódú parasztemberek voltak, de apja már bányászból lett hivatásos prédikátor. A család Zirc mellett, Csetényen lakott, a három gyerek szigorú, puritán nevelésben részesült, amiből a középső fiú az első adandó alkalommal kitört. Miután nem vették fel autószerelőnek Veszprémbe, Győrbe, gépipari szakközépiskolába ment: kollégiumban lakott, nagyokat stoppolt, s ha sikerrel járt, már másnap

elmulatta a barátokkal a megspórolt buszpénzt. Tanulni nem nagyon tanult, figyelni nem nagyon figyelt: a főiskolai felvételinek nulla pontszámmal indult neki.

Nem is vették fel. Amikor az értesítés megérkezett, ő éppen a jugoszláv tengerpartot járta, Dubrovniktól Rijekáig, gitárral a nyakában, úgyhogy a szülei töltötték ki helyette Miskolcra a pótfelvételi űrlapot, hiába.

A középiskolában öntő szakon végzett, ezért a Videoton alumíniumöntödéjébe ment dolgozni a következő felvételiig. Az már sikerült.

1987 legelején vehette át metallurgus üzemmérnöki oklevelét, és mindjárt munkába is állt a tömörítőben, ahová a szerződése kötötte, és ahová a diplomamunkája is szólt. Már az első pillanattól kezdve lakáskérelmekkel bombázta üzemvezetőjét, gyáregységvezetőjét, akit csak ért. Volt ugyan egy dunaújvárosi garzonlakásuk, amit az asszonyka pénzéből vettek, de egy évvel a házasságkötés után hárman laktak benne, sőt mire lediplomázott, munkába állt, művezető lett, az is kiderült, hogy télre már négyen lesznek.

- Egy év – mondta karácsony táján a gyáregységvezető.
- A múltkor még fél évről volt szó!
- Rossz idők járnak az építőiparra.
- Fél év, egy év, lesz ebből kettő is!
- Ne legyen ennyire bizalmatlan! Egy éven belül megkapja, garantálom.
- De addigra szétdurran a fejem a gyereksírástól!
- Az ember többet kibír, mint gondolná.

A fiatal művezető megharagudott. Eladták a garzont, és szülőfalujukban, Csetényen a tervezett víkendházacska helyett családi ház építésébe kezdtek: onnan legalább van munkásbusz Székesfehérvárra, ahová a fiatalember öntőtechnológusnak visszament, és Dudarbányára, ahol az asszonyka korábban SZTK-ügyintézőként dolgozott. Az építkezés szépen haladt, szaporodtak a lakható négyzetméterek, és a második gyerek után megszületett a harmadik is.

Időközben nagyot fordult a világ. Először úgy tűnt, jó irányba: a Lenin-képet az egykori prédikátorgyerek akaszthatta le a falról a Videotonban, s két és fél év múlva már mint rutinos öntőtechnológust hívták át egy jól fizető szerszámkészítő káeftébe. Aztán egyszer csak bealkonyult a Videotonnak és a káeftének is: ő már az első elbocsátási hullámban a kapun kívülre került. Munkanélküli volt két évig.

Az 1992-től 94-ig tartó időszakot körültekintően használta ki. Először is, leállt a már majdnem kész csetényi építkezéssel, a megmaradt pénzből vásárolt egy nyolcvan négyzetméteres dunaújvárosi tetőteret, és azt kezdte beépíteni. Másodszor pedig új munkalehetőségek után nézett, elvégzett egy külker-tanfolyamot, németül tanult, életbiztosításokkal ügynökösködött, de amikor azt tapasztalta, hogy itt már mindenki potenciális munkanélküli, alig van ember, akit nyugodt lélekkel csöbe húzhatna, ismét kacérkodni kezdett a biztos munkahely, a Vasmű gondolatával.

1994 tavaszán a család beköltözött az elkészült tetőtérbe, ő pedig visszaállt műszakos művezetőnek a tömörítőbe. Nem kellett bemutatni: a régi műszakját kapta vissza.

Szigorú, korrekt főnök hírében áll. Nem könnyű átverni: lemegy a bukó aljába is, és addig fel nem jön, amíg ki nem szivattyúzzák a vizet. Azt is tudja, hogy a tömörítősök hol, merre szoktak egy kis semmittevésre összegyűlni: ezeken a helyeken ő is rendszeresen megjelenik.

Például a tömörítő ötös és hatos szintje között, a lépcsőfordulóban, ahol az úgynevezett mintavételi helyiség van, csőposta-összeköttetésben a laboratóriumokkal és kávéfőzési lehetőséggel a dolgozóknak.

– Húha, Mikike, ez neked kávé, tiszta tömörítvényíze van, már megint ezen daráltad le?

Van itt egy linóleummal fedett ócska asztal, rajta kézmosáshoz vödörben víz, egyetlen törött lábú szék, amelyre nem mer leülni senki, pár bádogszekrény, valamint egy további asztal a forgókéses, tálszerű őrlőgéppel, amellyel a tömörítvényrögöt csőpostázás előtt analizálható méretű szemcsékre őrlik. A meglehetősen régimódi szerkezetet a mintás – amúgy cérnahangú, madárfejű, csapott vállú, legalább fél tucat ezüst fülbevalót viselő nyegle fiatalember – csakugyan néha kávédarálónak használja.

– Én? Kávét? Ezen? Soha! – rázza meg madárfejét a fülbevalókkal.

– Akkor meg mi a franc rastog a fogam alatt?

– Koszos kézzel fogdossátok a kockacukrot!

– Verjem beléd, Mikike, egyszer még megérem, hogy a Sumimotón főzöd le a kávét!

A pici helyiségbe bezúfolódik négy-öt ember. Állva isszák a kávét; sokszor van, hogy egyetlen szót se szólnak, de ez most nem az a pillanat.

– Festik a kamragázcsöveket! Egy külsős káefté! Kerek egymillióért!

– Ne baszd meg, hát én tizedannyiért is elvállalnám! Te, én bemegyek a Horváthhoz! Ha ilyen van, először a melósoknak szóljon!

– Gyerekek, ne tegyétek magatokat nevetségessé! Nem kétcolos cső az, állva elférnétek benne! Aztán meg honnan vennétek festéket, szórópisztolyt?

– Én ismerek egy festékraktárost, fog az menni!

– Én meg elhozom a telekről a permetezőgépet!

A szélesen mosolygó, szakállas művezető, aki ez idáig csöndben megtámaszkodott az ajtóban, most megszólal:

– Fiúk, neki lehet állni a takarításnak. Nem muszáj seprűvel, elég lesz lapáttal is.

És türelmesen megvárja, amíg a mintás kivételével mindenki elhagyja a helyiséget.

– Egy kávét? – kérdezi a mintás.

A művezető hangulatember. Van, amikor kér, van, amikor nem.

A szétszéledők a lépcsőházban még összenéznek.

– Hát ilyen a Kádár-rendszerben nem volt! Hogy egy góré csak úgy belepofázzon a melósok dumájába!

– Az, az! Odajött, meghallgatta, aztán elment a picsába.

A tömörítőben és környékén nincs egyetlen négyzetméternyi felület, amelynek ne volna kijelölt takarítója. Maga az udvar is négyféle van osztva: a szakállas művezető műszakjához tartozó legnagyobb tétel, a betonúttól az exhaustorkéményig húzódó jókora földdarab például szabályosan föl van szántva. Ez tulajdonképpen fricska a gyáregységvezetésnek: a földművesből lett munkás üzenete, hogy ő nem fog naponta gyárudvart sepregetni. Az irodaépület ablakaiból ez a „bevonalkázott” négyszög látszik a legrendezettebbnek. Közelebről azonban

kiderül, hogy az ekebarázdák mélyén ugyanúgy ott hever a takarítanivaló, mint a tér többi részén, csak nem olyan feltűnő.

A tömörítő egyfolytában termeli a port és a törmeléket, öreg berendezései pedig az elnyűtt, elvászott alkatrészeket. Aki túl közelről nézi, és nincs perspektívája, nem is érti: minek itt rendet tenni, amikor fél óra múlva ugyanolyan lesz minden.

A legalább száznyolcvan magas, megtermett, szakállas művezető kezdődő pocakja érdekében liftre száll, leviteti magát a diszpécsterszintre, benéz az elegymesterhez.

– Mitől van ennyi ember, nem tudod, Imre? Jó lesz, ha a körmükre nézünk, már megint osztják a dinnyeföldet.

Érdekes tapasztalat, hogy telt ház esetén, amikor majdnem mindenkinek megvan a takarítanivalója, nemigen akaródzik nekiállniuk. Ilyenkor előjönnek a régi adósságok: ki ki helyett húzta össze a placcot ekkor és ekkor. De ha foghíjra jár az üzem, sokan vannak szabadságon vagy C-napon, valami különös lelkesültség lesz úrrá az embereken: szó nélkül nekiállnak, és percek alatt végeznek az egészszel.

A műszak masszív alkoholistaiból hármat már kiszondáztatott a művezető, de maga se tudja, mit csináljon a maroknyi túlélővel.

– A pokolba is, hát jobban remeg a kezük, amióta nem isznak!

Vannak műszakok, ahol a művezető, sőt a főművezető sörözni jár az embereivel. Ő nem: tartja a három lépés távolságot.

És tartja a főnökeivel is. Az egyetlen közös témája velük a technológia, de a szakmai beszélgetések meglehetősen egyoldalúan zajlanak.

– Nem a te asztalod, ne üssed bele az orrod!

– Na de kérlek, ez a malőr soha többé nem fordulna elő, ha a kürtöt megfordítanánk, itt átbújtatnánk, alá beszerelnénk egy porzárt...

– Ez nem kísérleti üzem, unom már, hogy mindent megmagyarázol!

A tervek szerint a tömörítőnek 2010-ig mennie kell. A Sumimoto-kemencék és a szalagmérlegek újak, minden más régi, nyögvenyelősen működik: a „semmi se számít, csak a minél több tömörítvény” jelszavú szovjet életfelfogás korai, nyugdíj előtti halált sejtet.

– Van egy példabeszédbeli seprű – vitatkozik a művezető. – Hol a fejét, hol a nyelét cserélték le, mégis megvan százéves. Miért ne csinálhatnánk ezt mi is a tömörítővel?

– A kényszerfejeket jövőre átépítjük, több nem fér a keretbe – morogja sötétén a felettese.

– Amiket mondok, nem kerülnek pénzbe, a téemká megcsinálja nekünk.

– Amíg a meglévő technológiával nem bírsz, addig te nekem újat ne tervezz!

Egy évvel ezelőtt az üzemvezető megunta, hogy a palettákkal örökké baj van, s a tömörítvényminőség dolgában mindennap felelősségre vonják: a technológiai rend be nem tartása miatt kollektív figyelmeztetésben részesítette a négy műszakos művezetőt.

– Ha valami bajuk van velem, mondják a szemembe, de engem kollektíven ne fegyelmezzenek! – háborog még ma is, ha eszébe jut az eset. – Ilyenek ezek: érzik, hogy a végén vannak a cérnának, ha belefeketednek, innen akkor se kerülhetnek feljebb, ide is úgy rugdosták fel őket, igyekeznek tehát az alattuk lévő kicsit mélyebbre nyomni, nehogy a nyakukra jöjjön.

– De hát mi bajuk van veled? – csodálkozik rá a felesége, a három gyermekével otthon ülő főállású anya.

– Mi? Hát az, hogy én a műszakpótlékkal közel ugyanazt a pénzt megkapom, mint ők! Hogy nekem nincs karácsonyom, az nem számít. Hogy a golyóstollam öt perc után nem fog a portól, az se számít. Ej, elegendem van ebből, elmegyek vállalkozónak.

– Azt hiszem, ezt már megbeszéltük – fordul fagyosra a fiatalasszony hangja.

A művezető nagy álma, hogy egyszer végre a maga ura legyen, önálló vállalkozásba fogjon. Üzleti élet, kereskedelem, pláne külkereskedelem járna a fejében, ha az asszony ki nem verné belőle. Ultimátumot kapott: ha otthagyja a biztos állást, a Vasműt, akkor útjaik elválnak, mehet, amerre lát.

Elég vállalkozásnak a csetényi erdő. Azzal is nagyot lehet bukni.

Amikor jött a privatizáció, vett Csetényben egy kis erdőt-mezőt. Tíz hold az egész: kisebb részben akác, nagyobb részben feketefenyő. A maradékba nyárfát telepít. Megvan még a ház is, kis Fiatjukkal rendszeresen eljárnak nomadizálni a Bakonyba.

Az erdészkedés tölti ki most a szabadnapjait. Amikor pedig otthon van, és nincs különösebb műsor sem a gyerekeknél, sem a tévében, előveszi ütött-kopott gitárját, és újra eljátssza régi énekeit. Lágy rockot, ami a hetvenes-nyolcvanas évekre, ifjúságára emlékezteti.

Most éjszaka van, a művezető meg az emberek állnak a mintás helyiség kitördelt üvegű ablakánál, várják a hírt a csőpostán elküldött mintáról: hogy áll a kovasavtartalom, bázikusság, minden; nézik a csillagokat, és arról beszélgetnek, hogy van-e isten.

– Azt is el kell hinni, hogy van, és azt is el kell hinni, hogy nincs – magyarázza.

Lassan hajnalodik, vehetik kis batyuikat, mehetnek a fürdőbe, ami az irodaépület földszintjén van. Ilyenkor összetart a csapat. Nincs más választásuk, egymásra vannak utalva: aki nem segít a másiknak a csutakolásban, annak a háta közepe fekete marad.

– Figyelitek? – nevetik a lefolyóban eltűnő ércporos vizet. – Ide be kéne építeni egy ülepítőt, kanalas elevátort, szárítót, aztán mehetne ez is a visszatértivel a kettes szintre.

MASSZAHÁZ

A masszaház száz méterre esik a kohótól, mellette kolompolnak el a vasoldal felől érkező nyersvasüstök, a váltókhöz érve meg-megugranak, apró, ezüstös vasfigurákat fröcskölnek a porba.

A masszaház nagy, dobozszerű csarnok. A kohóval átellenbeni végén van egy magas hangár-ajtó, amit reggel kinyitnak, hogy ki-be jár hassanak dugaszmasszás és csatornamasszás ládáikkal a vasúti pórekocsik, aztán pontosan kettőkor már be is zárják: a masszaház csupán egy műszakban, hétfőtől péntekig üzemel.

A masszaház egyrészt tömítőanyagot állít elő a kohó számára, másrészt raktárul is szolgál: végig a vasúti sín melletti rámpán fehér szódászsákok fekszenek egymás hátán, a csarnok legvégében pedig a legkülönbözőbb méretű ládák halmozódnak látszólag céltalanul: némelyik deszkaborítása már egészen megfeketedett. Elöl egy vasemelőnyen két nagy keverőgép zakatol: egy-egy tempósan forgó, napernyő méretű fényes acéltálban mintha két ósdi traktor-kerék járna körbe, döngölné az anyagot. Fölöttük s tovább a csarnok közepe felé betonlábakon,

vasbakokon tölcserék, tartályok, tárolóbunkerek ágaskodnak. A plafon alatt egy öttonnás daru jár ide-oda.

Nyugodt, kispénzű munkahely ez, bár, minthogy közel van a kohóhoz, a nagyfőnökök elég sűrűn benéznek. Hálás állomás ellenőrző körútjaikon: nehéz elképzelni, hogy a masszaházban bármi gond legyen.

Aki itt mindjárt leginkább szem előtt van, maga a megtestesült szorgalom. Elég ránézni: halálfejszerű, csontos arcán a cserzett bőr széntől feketéllik, a haja portól és gondoktól ezüstös, ahogy az egy munkában elnyűtt munkásemberhez illik, de a legmeggyőzőbb mégis a járása, ahogy a lábát húzza, miközben fel-alá rohangál az emelvényen.

Munkát és sántaságot nem lehet egyszerre szimulálni. Olyasfajta ember, aki még inaszakadtán túl is dolgozik, akit a sürgés életben tart, felvillanyoz.

Teszi ezt havi 32 ezer forint bruttóért, amiből, minthogy nem dolgozik folyamatos műszakban, jó, ha húszezret kézhez kap.

1948-ban született Dunakömlődön, a kilenc testvér közül ő a középső. Kőműves akart lenni, mint az apja, két évig járt is Székesfehérvárra, ipariskolába, aztán megunta. Öt-hat évig kőművessegéd volt az apja mellett, majd téglagyárba ment berakónak, később szállító-munkásnak; mi minden volt még, számon se tartja. 1991 óta itt van. Abban az időben minden munka nélkül maradt ember a Vasműt ostromolta, de ez a hely nem kellett senkinek. Ő megnézte: látta, hogy nincs megállás, vödörözni, lapátolni kell, tízpercenként kapával lehúzni a kés alól az anyagot, kartól karig szaladgálni. Beesett arcához képest meghökkentően élénk kék szemével ekkor elmosolyodott, és az üzemvezető tenyerébe csapott.

Bölcskéről jár be vonattal. Pusztán él, két biciklit tart, ez a legnagyobb fényűzése. Az egyikkel a pusztá és a bölcskei állomás között ingázik, a másikkal a Vasműn belül közlekedik. Zár is, lakat is van rajtuk: a biciklire mostanában nagyobb vész jár, mint a jószágra kint a pusztán.

Állatokat nevel, és van háromszáz tő szőlője. Kitöltik az életét. Régebben ultizott, eljárt a választásokra, ma már egyikkel sem foglalkozik. Három lánya rég kirepült, Dunaújvárosban élnek. Kettő takarít, a harmadik varrónő. A felesége is varrónő volt, jelenleg munkanélküli, ami még az ő esetében is súlyos probléma: csak a tanyasi életből ma már nem lehet megélni.

– Dolgozunk, a végén már fizetést se kapunk, ez lett a szocializmusból – mondja egyetlen munkatársának, a fiatal gépkezelőnek, miközben darura segítik a megtelt vasládát. Szükszavú ember: ha a gépkezelő nem kérdezné meg, mi újság, egy szót se szólna.

– Ha kijön a tízezer, mindennek vége – teszi hozzá, és cigarettára gyújt. Ilyenkor lehúzza kezéről a kihasadozott bőrkesztyűt, a zsebébe gyűri. Munkásbakancsán olvadt kátrány folyik.

Az emelvény túlsó szélén van egy bizarr vízcsapféle, abból folyik a kátrány az aláakasztott vödörbe. A csapba pedig egy magasra helyezett, kocka alakú nagy tartályból érkezik: nem nehéz felismerni a tartályfal fekete megfolyásairól.

A tálba a samott-agyag-koksz-szurok szürkésfehér keverékét egy úgynevezett csészéből a darus önti. Ezt locsolja meg a masszakeverő egy-másfél vödörnyi szurokkal, mikor mennyit vesz fel az anyag. Hogy ezt megállapíthassa, sűrűn belenyúl a forgó tálba, gombócot gyúr, megnyomkodja, néha meg is szagolja. Pedig az orrával itt nem sokra megy: szurokszaga van mindennek.

– Hé, öreg, ne játssz az egészségeddel, nem szeretnék a helyedre kerülni! – kiált fel hozzá a gépkezelő, aki a bunkerok alatt a csészéket töltögeti. – Még jó, hogy nem eszel pirítóst, együtt lenne minden rákkeltő.

A masszakészítő felnéz, mosolytalanul int egyet, ő még soha nem volt beteg. Alacsony ember, kékes-fehéres kockás flanelinget visel. Ősz haja kezd belenőni a nyakába. Egykor vörös sisakja kosztól, kátránytól fekete.

Időnként galambok menekülnek ki a nyitott ajtón: fent laknak a darupálya hézagaiban. Számukra a masszaház luxus villanegyednek felel meg: csak a hivatali órákat kell kibekkelni, kora délutántól és hétvégén teljes a csend.

Addig azonban dobol, csikorog, meg-megrázkodik minden, porfelhők úsznak fel a magasba, sűrített levegő sistereg. A bolygókerekek dübörögve táncolnak a kátránytól megfeketedett, arasznyi vastag masszalepényen, a terelőlemezek nyivákolnak, reng a föld. A masszakeverő óra nélkül is tudja: itt a tizedik perc. Belepöckölni a keverőtálba a csikket, gombokat nyomogat, aztán meghúzza a szelepkart: a vonókés a tálba zuhan, nagy, esetlen, aszfaltszerű darabokban hasítja le róla a tűzálló dugaszmasszát. A bányászarcúra koszolódott masszakészítő most kapát ragad, azzal húzkodja a garat felé a fekete kéregdarabokat. Fél perc múlva eldobja a kapát, hatalmas, kétkezes kalapácsért nyúl, azzal üti hol a kést, hol az emelőszerkezetet, ne maradjon a tálban masszatapadvány. A kés csikorog az egyre fényesedő acélon. Aztán a masszás elhajítja a kalapácsot, rossz lábával rohangál a kezelőgombok és karok között: a kés fel-emelkedik, a tálba újabb adag szürkésfehér por ömlik, a kátrányosvödör is megtelt: kezdődhet minden előről.

A csészéket töltögető fiatal gépkezelő munkája jóval egyszerűbb, fizetésben azonban csupán négyszáz forinttal marad el kollégájától. Igaz, neki se könnyű: 14 ezer forintot fizet havonta az albérletért, ahol feleséggel, gyerekkel él. Ez a kézhez kapott fizetésének kétharmada, de még így is kedvezményes, mert ismerőstől, egy üstfalazóbeli asztalostól bérlik. Természetesen a Vasmű neki is fizeti a szokásos hozzájárulást, de az a díjnak alig egyharmadát fedezi.

Huszonkét éves, Dunaújvárosban született. Az apja téesztag volt, korán meghalt. Az anyját nem ismerte.

Az iskolai átlaga nagyon gyenge volt, tanárai könnyű szívvel eleresztették, hadd menjen, ha akar, lakatossegédnek a kohóhoz. Ez 1991-ben volt, ekkor már baráti protekció kellett a bejutáshoz, és másfél évvel később is, amikor át akart jönni a masszaházba.

Kerek arcú, zöld szemű, örökké mosolygó izomember. Sárga kalapot visel, kilóg alóla amerikaiasan felfésült, egyenes szálú, dús barna haja. Az arca borostás, az állán lenszőke kecskeszakállt ígér. Apró kockás vászoningén, kék munkásnadrágján, bakancsán a kátránycseppekbe porfoltok ivódnak.

Az ő munkaterülete valamivel tisztább, sőt a szalag végén van porelszívó is. Előtte a magasban ott sorakoznak állványaikon a kisméretű elegybunkerok, alattuk keskeny sínen csillénél is kisebb vasúti kocsik járnak, gombnyomásra viszik a bunkerról bunkerra a hordó méretű csészét. A bunkerokból ágytálszerű szerkezettel lehet a csészébe adagolni az előírt mennyiséget, a kiszóródott anyagot meg lapáttal: nyolc lapát tesz ki egy adagot. Mire a kiskocsi a sín végére ér, a csésze megtelik. Akkor a darus elveszi, üreset állít a helyére.

Egy csészébe mintegy kétszáz kiló anyag kerül: hófehér samottpor vagy sárisápi fehér homok, fehéres-rózsaszín agyagliszt, őrölt fekete koks, granulált szurok.

Gépies, unalmas munka a csésze fölött a súbert húzkodni, pénz se sok van belőle, de a „gépkezelő” egyelőre elégedett. Kisfia már két éves, a felesége, ha minden igaz, rövidesen tiszta, rendes álláshoz jut az óragyárban. Egy kislányt is szeretnének, de az még odébb van.

Munka után nagyokat sétálnak a kiskölykökkel és rotweiler kutyájukkal a Duna-parton. A nyugodt, családias délutánok hangulata egy csapásra szétfoszlanak, ha most átmenne egy folyamatos műszakba. A pénz persze akár a mostani kétszerese is lehetne, de inkább nem kér belőle. Ráér majd akkor földadni ezt az idillt, ha esetleg megszorulnak.

Egyszer már megszorultak: akkor eladta a horgászbotot. Amúgy se volt már rá szüksége: az apátlan-anyátlan fiatalembernek pár éve igazi családja van.

A masszaház harmadik állandó dolgozója nagyon alacsony, dundi, zöld szemű nő. Minden nevet, mosolyog: szőkésbarna, félhosszú haja az egyik válláról a másikra repked. Harminckét éves, a szakmája cukrász. 1991 óta ő a masszaházi darus.

Mezőfalván született, nyolc gyerek közé, a szülei a mezőgazdaságban dolgoztak. A cukrász szakmunkás-bizonyítványt 1982-ben, Székesfehérváron szerezte meg. Még abban az évben férjhez ment, sőt gyereket is szült. Nagy diákszerelm volt: a venyimi illetőségű férj ácsnak tanult, együtt buszoztak az iskolába. Egy ideig Mezőfalván laktak, az asszonyka anyjánál, de mert nem tudtak kijönni az anyóssal, Dunaújvárosba költöztek. Albérletben kezdtek, a második fiú már a saját egyszobás lakásukba született. Azóta is ott élnek, négyen, létminimumnyi pénzből.

A férj egyből a Vasműhöz jött, nagyolvasztói darusnak. Pár éve ment át a hengerműhöz. Az asszonyka cukrászként kezdte, de mert a gyerekek miatt szüksége volt a hétvégekre, elszegődött varrónőnek. Közben annyiszor hallotta a férjétől, hogy a darusok közt mennyi a nő, és hogy milyen sokat keresnek, hogy ő is átjöjjön. Fél évig takarítónősködött, tanfolyamra csak utána jelentkezhetett. A daruspapírt aztán három hónap alatt megszerezte.

Harmincegyezer forint a fizetése. Nem nagy pénz, de a varrodához képest rengeteg.

Szeret itt lenni. Ül odafenn a kosárban, és olvas. Szerelmes regényeket, képes ismeretterjesztő műveket. Ami most éppen nála van: *Az élet – Hogyan jött létre*.

Nem kell másra figyelnie, csak a szisszenésekre. Az első azt jelenti, hogy a masszakészítő leeresztette a kést. Ekkor még fél oldalt nyugodtan el lehet olvasni. Aztán fél oldal múlva a második szisszenés: emelik a kést. Most kell a könyvet félretenni, a csészéből az anyagot kiereszteni és hátragurulni, hogy az üres csészét telire cserélje. Akkor újra visszaállhat a keverőgép fölé, olvashat tovább a következő két szisszenésig.

A Vasműben csak a nők képesek az olvasás kedvéért így megszervezni az életüket.

A három masszaházi ember magányosan, gépek közé zárva végzi a dolgát. Még sincsenek mindig egyedül: az elülső rész melegedő-öltöző helyiségeit más üzemszempontok dolgozói is használják. Kiülnek a kispadra, cigarettáznak, kávéznak, esznek. Beszélgetnek ők a masszaháziak helyett is.

– Ez a Kati nagyon helyre kis nő! – A villamos csoportvezető a zsebkése hegyével kiékel az öngyújtója gázszelepét, közben a tűzkő dörzskerekét rángatja, próbálja meggyújtani a szájából kilógó cigarettát. – Ő a legbelevalóbb darus.

– Hú, olyan balpinákat láttam én itt már, hogy ihaj! – hadonászik egy bajuszos, nyurga, sárga sisakos karbantartó. – Az egyik a csészét úgy nekicsapta a betonoszlopnak! Kis híja, hogy az egész kóceráj össze nem dőlt. A Kati részegen se vezetné így a darut.

A villamos csoportvezető cigarettája végre felparázslík. Hárman is ülnek körülötte, mégse kínálta tüzzel senki.

- Nem úgy gondoltam – mondja.
- Hát hogy?
- Olvastam a jellemzését. Miket össze nem irkált a főnöke róla!
- Miket?

A csoportvezető hátradől, keresztbe veti a lábát, nem válaszol. A daruban a molett kis nő megérzi, hogy róla beszélnek: feléjük fordítja a fejét, rájuk nevet. Ha elpirulna, az is jól látszana, olyan tisztán tartja darukosára ablakait.

FELSŐ BUNKERSOR

A bunkersor a tömörítőt is érintő, a 720-as pályaudvartól kiinduló meredek vasúti töltés legvége. A kohó éléskamrája. 72 mély vasverem, kohónként 36–36. Pellet, tömörítvény, mész, oxidos mangán, vasforgács és koksz van bennük. Kettős sorban helyezkednek el a kohó salakoldala mentén, egy-egy sín pár halad el fölöttük.

Ez itt az elegy- vagy bunkermester birodalma. Ő mondja meg a vasutasoknak, melyik bunkerra álljanak rá, mit hova ürítsenek. A lényeg, hogy minden anyagfajtából elegendő legyen. Nem könnyű feladat: olyan, mintha nagy, lyukas hordókat töltögetne. Odalent ugyanis mérlegkocsisok nyitogatják a bunkerokat, viszik a kohónak az anyagot.

– Mért hagyod, hogy a fejedre nőjenek? – veszekszik ősszel nyugdíjba vonuló elegymesterével a műszakos üzemvezető. – Ha azt mondd, hogy a 34-esből szedjék a mangánt, akkor onnan szedjék! Naná, hogy berohad, ha hónapokig nem nyúl hozzá senki. Állj a sarkadra, öreg, te vagy a főnökük!

– Már hogy lennék én a főnökük, amikor ők öten vannak, én meg csak egyedül?

Az öreg elegymester kokszportól szürkellő képén látszik, hogy komolyan gondolja, amit mond. A műszakos üzemvezető rossz fogait mutogatva nagyot nevet: szereti ezt az egyszerű, tanulatlan, vidéki embert. Talán még vállon is lapogatná, ha nem félne, hogy dőlni fog belőle a por.

– Na majd akkor leviszem nekik én a cumit! Úgy itt lesz mindjárt a pihenős a vízesslauggal, mint a szél.

A kohómester elsiet. Kacsázva jár: nem könnyű a mindenütt jelen lévő pelletgolyócskákon közlekedni. A bunkermester megvárja, amíg testes alakja eltűnik a lépcsőlejáró mögött, aztán már húzza is a víz- és levegőcsövet a 34-es bunker felé.

– Még csak az kéne! – morogja. – Hogy kivegyék a kezemből a munkát?!

1940-ben született a Csongrád megyei Kisteleken. Huszonöt éves korában Kisapostagra házasodott. Két gyerekük született: egy lány és egy fiú. Világéletében prolimunkát csinált. Utoljára öt évig szalagfűrészgépen deszkát vágott, tűzifát aprított, és igen büszke volt rá, hogy neki, társaival ellentétben, megvan mind a tíz ujja. A Vasműbe a családi viharok elől menekült: hátha használ a folyamatos műszak, az ingázás. Nem használt. Negyvenhat éves fejjel elvált.

A fiával él Kisapostagon, ezer négyszögöles kertben. A lánya révén van két unokája is, de már hónapok óta nincs hír róluk. Az elegymester magának való, visszahúzó ember: ha nem hívják, nem tolakszik. Volt felesége azt mondja róla: mogorva vénember.

A Vasműben ötös olvasztárként kezdte. A hőségtől kisebesedett az arca. Átment a Martin-acélba, aztán amikor az megszűnt, üstkísérőt csináltak belőle. Utóbb módjában állt kitanulni a mérlegkocsit, s onnan már csak egy ugrás volt az elegymesteri cím. Ötvenéves korára érte el. Melegüzemi korkedvezményeivel most, 56 évesen végre nyugdíjba mehet.

Magas, ösztövé, elhanyagolt öregember. Portól összetapadt, hosszúra nőtt barnásszürke haja úgy lóg ki koszos fehér sisakja alól, mintha nemez tarkóvédő volna. Rendszertelenül, találomra borotválkozik: borosta nélkül még senki se látta. Amint van egy kis ideje, rögtön lapátot ragad, és a kiszóródott pelletet, tömörítvényt, mészkövet tünteti el a bunkerok közt húzódó, keskeny vasjárdákról.

– Nehogy a főnökök orra bukjanak! – nevet rekedtes fejhangon, ha ilyenkor furcsállva megállnak mellette a vasutasok. Régimódi szemüvege zsírfoltos lencséi hatalmasra nagyítják szemében a rajtakapottság zavarát.

A négy elegymester közül ő az egyetlen, aki már az első órában úgy néz ki, mint egy bányász. Amúgy az ő fizetése a legmagasabb: ötszáz híján ötvenezer forint.

– Kicsivel többet keresünk, de minden drágább – nyilatkozik meg hadarva-dadogva a rendszerváltásról, ha a melegedőben a politikára terelődik a szó. – Amiért felemelték az árakat, már most megmondom: engem többet szavazni ne hívjanak.

– Nem úgy van az, papa! – dörren rá a kölyökarcú mozdonyvezető. – Négyévente egy történet mindenki kap a puskájába, azzal tessék valagba löni a gazdagokat!

– Jól van, csak a szám járt, mit tudom én, mi lesz 98-ban. Eltervezni soha! Még a mai napba sem érdemes.

A vasutasok most nincsenek itt: pelletért mentek a kikötőbe. A szénfekete képű elegymester vizet locsol a 34-es bunkerba, aztán sűrített levegős acélsővel döfködni kezdi az odalent összeszorult oxidos mangánt. Sok minden miatt megtapadhat a bunkerban az anyag: ha a depóról emeli be a bakdaru, az nemegyszer dőzerral van összetaposva, a nap kiszikkasztotta, olyan lesz, mint a beton, vagy pont fordítva: porrá törik, mondjuk a pellet is, lomhán megtapad, hiába emelgetik odalent a mérlegkocsisok a záróvasat. Aztán bár ott van a rács a bunkerok fölött, csak azt látni, mi minden akad fenn rajta: rongycsomók, drótok, deszkák, vaspántok. Nem kell nagy képzelőerő hozzá, hogy ugyanez a vagon szemét megvan odalent is, készen rá, hogy galibát okozzon.

Mire a műszakos üzemvezető által felküldött mérlegkocsis odaér, a 34-es bunkerban már fel van lazítva az anyag. A bunkermester végignézi a síneken: a talpfák fölé emelkedő kis törmelékkúpok jelzik, hogy itt is, ott is százszázalékosak a bunkerek.

Bemegy a melegedőbe, kinyitja öreg, fekete aktatáskáját, hátrahőköl: kokszzarabokkal van tele.

– A jó bűdös kurva életbe!

Lerogy az asztalhoz, az jár a fejében: egy percet se vár, most azonnal hazamegy. Aztán megnyugtatja magát, minek előre tervezni akár egy perccel is: lesz, ami lesz.

Az öt váltó elegymester már sokkal könnyebben fogja fel az életet. Nem csoda: 27 éves, előzőleg élsportoló volt, s ezt az irigyelt, jól fizető beosztást is minden különösebb számarlétrajárás nélkül kapta meg. Igaz, az apja kohász, 88-ban Ózdról került át ide a nagyolvasztóhoz.

A hatgyerekes család Baracsra költözött, nagy építkezésbe kezdtek, három évvel ezelőtt fejezték be. A fiú még Ózdon kezdett el súlyt emelni. Autószerelőnek tanult, el is végezte, de dolgoznia nem kellett: sportállása volt előbb Ózdon, azután Székesfehérvárott.

Ez a jó világ szűnt meg 1990-ben. A fiú munkanélküli lett, és csak azért jött el apja biztatására a kohóhoz, mert azt forgatta a fejében: ha közben pár hónapot dolgozik, magasabb lesz a munkanélküli-segély. Aztán hamarosan rájött: jobb, ha nem ugrál, hanem marad szép csendben a fenékén.

Azért néha kitör belőle a hajdani edzőtábori virtus. Ha a neve szóba kerül, a kohósok csak így emlékeznek róla:

– Ja, a Józsi? Hú, azt József-napon de elverték a kollégái!

Akárhogy is volt, itt a bunkersoron cseppet sem látszik kötekedőnek. Valóban olyan, mint egy súlyemelő: alacsony, izmos, a nyaka majd szétfeszíti a zubbonygallért, de az arcából sokkal inkább jóság és előzékenység sugárzik, semmint nyers erő.

– Hallom, hogy koksztot raktatok az öreg táskájába – néz fel az asztallap méretű munkanaplóból, amikor a vasutasok belépnek a kis helyiségbe a hírrel: itt van a pellet. – Ha ez még egyszer előfordul, belehúgyozok a lábosotokba.

– Ugyan, hát az csak egy kis móka volt! – vigyorog a kölyökképű mozdonyvezető.

– Az is az lesz – mondja az elegymester.

A vasutasok hárman vannak, és itt az elegymesteri kuckóban egy villanyrezsón rendszerint nagy fazék ebédeket kotyvasztanak maguknak. A vasműsök fitymálva nézik a gasztronómiai akciókat, és általában sincsenek túl nagy véleménynyel a vasutasokról, akik különben az övékétől elütő, 12–24 órás munkarendben dolgoznak.

– Ti melyik műszak is vagytok? Egyes? Kettes?

– Megjegyezhetnéd már, mi a B vagyunk – felelik önérzetesen a rezsó körül forgolódók.

– Ja persze, mindig elfelejtem, hogy ti, vasutasok nem tudtok számolni – nevet az elegymester. – A kocsmában is úgy mondjátok: a B kört én fizetem?

– Nem kell a duma! – szigorodik el a kölyökképű mozdonyvezető. – Azt mondd inkább: kérsz lecsót?

– Ez nektek lecsó? Azt hittem, a felmosórongyot főzitek.

És mielőtt a vita elfajulna, mindenkit a vagonokhoz rendel. A kohó bunkersorra önürítő kocsik járnak: hatalmas vasrudakkal lenyitják az oldalajtókat, és már zuhog is a bunkerba a pellet. Amikor eláll a pelleteső, az ajtókat meg kell alaposan kopogtatni, mert igaz ugyan, hogy a tapadvány előbb-utóbb lejön, de nem mindegy, hogy a bunkerba hull vagy pár száz méterrel odébb a töltésre, aztán lehet takarítani. A legnehezebb a salakképző adalékokkal boldogulni: a halnainak nevezett olajos fémforgács például az istennek se szokott kijönni, akár negyedórakon át lehet zuhogtatni a vasajtókat, zeng a környék. Aztán ott van az időjárás szeszélye: nyáron belesül, télen belefagy a vagonokba az anyag. És persze esőben-hóban is csinálni kell.

– Baszd meg, nem megmondtam, hogy sok lesz?

Néha csak félremegy az anyag: azt az ember belőki lapáttal. Előfordul azonban, hogy telepúpozódik a bunker: megfogja a vagon, nem lehet elhúzni. Ilyenkor le kell szólni a mérleg-

kocsisnak, soron kívül szedje meg azt a bunkert. Ha a kohómester megtudja, rögtön előkerül, mindenkit leteremt. S ha már ott van, végigjárja a bunkerokat.

– Ember, hát ilyen nincs, ez most tömörítvényes vagy mészköves?!

Természetesen mészköves, csak a mellette lévő tútelített bunkerból átfolyt a tömörítvény.

– Akkora volt a por, hogy nem vettük észre – mondja fapofával az elegymester.

Hát por, az valóban van. Minden vagonürítés egy-egy sötétebb árnyalat a ruhán, az arcon. De a robbanásszerű füstfelhők viszonylag hamar elülnek: ami állandó, az a kokszipor. A kocsz-bunkerokat ugyanis részben szalagról töltik, megállás nélkül, sűrű kékes-feketés-zöldes porban.

Állnak a megszorult vagonnál: nézik, mikor fogy ki alóla a pellet.

– Tulajdonképpen hogy a francba lesz ez a pellet? – kérdezi kivételes érdeklődéssel a kocsi-kísérő, aki többnyire csak unottan ácsorog, sárga zászlóját markolva, kicsit úgy, mint egy megfáradt katona a géppisztolyával.

– Hát ezt se tudod? – förmed rá a mozdonyvezető. – Na jó, akkor elmondom, mert én már jártam a világban, sokszor láttam. Szóval ott ülnek az asszonyok a nagy orosz pusztában, és azbesztkesztyűs kézzel gyúrnák a gombócot.

A kölyökképű mozdonyvezető nagy dumás, bár már valóban járt a világban, legalábbis az egykori NDK-ban, sőt be is nősült egy német családba, ott élte meg a rendszerváltást, aztán tavalý elvált, azóta újra itt van.

– Pont ezen a 28-as gépen húztam le iksz évet! Ez már nyerít, ha meglát engem.

A kölyökképű mozdonyvezető azt játssza, hogy ő egy világfi. Alacsony, zömök férfi; az arcából ítélve senki se hinné, hogy már elmúlt negyvenéves. Sötétkék posztó vasutas tányérsapkát visel, hozzá hatalmas motoroszemüveget, amit csak akkor húz a szemére, ha menet közben kibámul az oldalablakon, máskülönbén feltolja a sapkaellenzője fölé. Katonabakancsa fölött vasutas halinacsizma levágott szárát hordja, alatta kapcát, mert mint mondja: fél a fertőzéstől. Ruhája egyszerű kék munkásruha, de két széles derékszíj is tartozik hozzá: az egyikén ácskáka lóg. Ebben tartja a dohányzókészletét. Amíg a többiek a vagonúritik, sodor egy cigarettát magának. Néha kinéz, visszahajol a dolga fölé, és ha indítani kell, fennhangon káromkodik. Amúgy az édesanyjával él.

– Untam már odakinn – mondja, aztán eltűnődve hozzáteszi: – Bár ki tudja, még micsoda nőket meg nem kaphattam volna!

A nők közös téma az exsúlyemelő bunkermesterrel, akit különben már rávett, hogy ő is hordjon a bakancsában fertőzéstől védő kapcát.

– Én nem tudom, mi volt itt azelőtt, de most a város tele van elvált nővel – panaszkodik a fiatal sportember. – Keringenek, keresik a prédát, be akarják pótolni, amit eddig elmulasztottak, néha már hányingerem van tőlük.

– Vigyázni kell velük – ismeri el a mozdonyvezető. – Konkrétan kire gondolsz?

A fiatal elegymester egyelőre nem akar családot alapítani. Hazaadja a teljes fizetését.

A kohó bunkersor július–augusztusban a legkegyetlenebb. Az alig négyszáz méterről, vasúton érkező tömörítvény még izzó állapotban kerül a bunkerokba: egész nyáron fortyog felettük a levegő. Ha tűz a nap és tele vannak a bunkerok, az elegymester és a három vasutas a kétszeres kánikula elől a kuckóban keres menedéket. Ablaktalan téglahelyiség, a sarokban a csapból

légkondicionálásképpen egyfolytában folyik a hideg víz. Az alacsony bádogszekrények tetején újságok hevernek, az újságok alatt művészi szénrajz: egy aktkép. A Zsaru Magazin és a Szuper Pszt! lapozgatása közben bárki megnézheti, de inkább nem akasztják ki: nehogy valaki elemelje, vagy hogy a kettes műszak elegymestere elrakja.

Ugyanis ő rajzolta egy darabka szénnel.

A kettes műszak elegymestere egészen biztosan nem fogja a kezébe venni a Zsaru Magazint vagy a Szuper Pszt!-et: ő annál emelkedettebb lélek. Ha megtalálná ezt a régi szénrajzát, nem azért tüntetné el, mert szégyelli, hanem mert úgy gondolja: osztályos társai kezébe nem való művészet.

Szombathelyen született 1961-ben, egy tanácsi anyakönyvvezető és egy ápolónő házasságából. Apja a felemelkedő pártértelmiség tagja volt, meggyőződéses kommunista, aki családi körben gyakran elmondta a véleményét a világról, a fia meghallgatta, soha nem szólt közbe. Klasszikus zenére taníttatták, s mert szilárdan hitték, hogy az alumíniumé a jövő, Inotára küldték középiskolába.

Negyedikben otthagyta Inotát, Veszprémben tette le az érettségit, de csak a rend kedvéért: író szeretett volna lenni. Novellákat, verseket írt, némelyik meg is jelent.

Akkor valahogy természetesnek tűnt, hogy első munkahelyének a Vasműt válassza: bele akart merülni az élet sűrűjébe. A kohó műszerházba került, mint minden csodabogár, de ő olyan idegennek, fölöslegesnek érezte magát abban a nagy, hol üres, hol tele teremben, mint egy iskola tanári szobájában. Pár év múlva átkérte magát a legtávolabbi, a legmagányosabb helyre: ki a bunkersorra, elegymesternek.

Magas, sovány, aszkéta alkat. Szenvedő, komoly, szakállas Krisztus-arca van, és nyugodt, megnyerő bariton hangja. Persze mint mindenki, aki a nagy céljaival kudarcot vallott, ő sincs híján a pózoknak: szakállt például azóta hord, hogy a Jehova tanúin keresztül megismerkedett a Bibliával; legkorábban a zenébe, majd az irodalomba, később a képzőművészetbe vetett hite után most a filozófia felé fordult.

– Volt negyven év, amikor az ekéhez kötött bivaly elhitte magáról, hogy ő szánt – magyarázza zengő, szép hangján lassan, tagoltan. – Pedig nyilvánvaló, hogy nem a bivaly szánt, hanem aki ott megy mögötte, és fogja az eke szarvát.

– Az már hétszentség, hogy a kommunizmus adott akkora öntudatot az egyszerű dolgozónak, hogy most nem tudja hova tenni – vigyorog a kölyökképű mozdonyvezető, aki a vasút és a kohó eltérő munkarendje miatt ezzel az elegymesterrel is állandó munkakapcsolatban van. – Én például még mindig az uralkodó osztály tagjának érzem magam. Te hogy vagy vele?

– Én úgy hiszem, hogy aki igazából cselekszik, az sem ez, sem az, hanem az Isten – mondja az elegymester, és méltóságteljesen veszi a sisakját, indul a transzferkocsihoz pelletet átrakni.

Ha a kohó bunkersor a depóra fanyalodik, akkor az elegymester a diszpécseren keresztül felszól a bakdarura, az ezeröttszáz tonna súlyú, kétszer 32 kerekű monstrum odaáll a megfelelő anyaghegy fölé, és elkezd hordani kanalanként a bunkersor transzferkocsijába.

A szakállas elegymester szereti ezt a mozdonykerekekre szerelt vasputtonyt: a kocsit mindkét vége annyira leszűkül, hogy a vezetőfülkékbe csak egy ember fér. Az elegymester irtózik a tömegtől, és neki a három vasutas már tömeg.

Amúgy a transzferkocsizás nem nagy élmény. A bakdarus beleengedi markolójából az anyagot: a sok tízezer apró ércgolyó olyant suhint a gépre, hogy az ember azt hiszi, rögtön a nyakába szakad a bádogplafon. Belereng, hintázni kezd az egész kocsit. Amikor két markolónyi anyag

már benne van, lehet vinni a legjobban ürülő bunker felé: pelletgolyók durrognak az acélkerekek alatt, mint sok-sok pici akna.

A transzferkocsi néha úgy néz ki, mintha palástot viselne a rászakadt porból.

Az elegymester a bunkersor legvégére áll a géppel. Kiszáll, fel-alá sétál a vasvermek között, hátratett kézzel nézi: még mindig mennyi a takarítanivaló.

– Engem már tíz évvel ezelőtt lerajzolt! – A kölyökképű mozdonyvezető a gőzölgő tömörítvénybunkerok mögött szinte lebegni látszó sisakos alak felé int. – Ti olyan szupert még nem láttatok.

– Belehúzok egy keretet a fejedbe, aztán elképzelem – mondja unottan a kocsikísérő.

– Pont az a baj, hogy sajnos nem volt bekeretezve! Csak egy rajzlap, valahol elhagytam a világban, persze ki tudja... Minden csajom el akarta csaklizni.

– Mikor megyünk a kikötőbe? – érdeklődik a sarus. – Le kéne gurítani a Lajosnak egy hordóval.

– Micsoda fuvaros az, aki ellopja a lovai elől a zabot, he?! – förmed rá a mozdonyvezető.

– Szomjas.

– Én nem iszok gázolajat!

– Én se úgy gondoltam.

Az elegymester visszajön, leül az asztalához, felüti a bunkernaplót. Háttal ül a vasutasoknak, a sisakját se veszi le: titokzatos ember. Itt senki se tudja, hogy már régen nem rajzol, hanem fest. A nagyolvasztósok mindenféle praktikával igyekeznek megszabadulni a bőrredőikbe ivódott vörösesbarna portól: van, aki permetlébe nyúlkal, van, aki kukoricáskenyeret dagaszt a halaknak, van, aki az autója olajtól fekete alkatrészeit fogdossa, és akad, aki a kocsmapultnak dőlve egyszerűen csak a látását homályosítja. A szakállas elegymester akkor boldog, ha palettát vehet a kezébe, s végigcsorognak az ujjain egy mindennél szebb világ színei.

Mostanában azonban egyre kevesebb jut ecsetre, vászonra, festékre. Négy gyereke van, két lány, két fiú, a legnagyobb tízéves. Adony legszélén építettek maguknak házat, pár éve költöztek be. A felesége otthon van, a háztartást vezeti: istenfélő, takarékos asszony, különösen azóta, hogy a harmadiknak várt gyerekből ikrek lettek. A képeket még csak-csak elfogadja a falon, de újaknak szerinté már nincs hely, és a könyvtári késedelmi díjak miatt is orrol.

– Miért nem tudtad idejében visszavinni?

– Mert még nem olvastam el.

– Miért vagy ennyire lassú?

– Nem én vagyok lassú, a könyvtár drágul.

Éjszaka van, a bunkersor mögött dübörög a kohó. Sötét tömbjén, akár egy karácsonyfán, égnek a lámpások. Az elegymester és a három vasutas a tömörítvényvagonokkal harcol: mintha szájjárat kaptak volna mind, nem akarják kinyitni a pofájukat. Ütik-verik a zárszerkezetet, feszegetik a hatalmas oldalajtókat, porlepte arcukra, homlokukra csíkokat húz az izzadság. Körülöttük a reflektorfényben vulkáni kőtenger csillog.

Hajnalba a 7812-es tömörítvényvagon kisiklik. Nem sok látszik a dologból: kicsit félreáll, a hátsó kerék a sín mellett a tömörítvényen ül. Megpróbálnak aláfeszíteni, a mozdannyal visszahúzni. Csikorgás, recsegés: a vagon sötétben térdel tovább az izzó anyagon.

Az a legnagyobb baj, hogy nem tudják kihozni mögüle a többit. A négy ember a sínre ül, szótlanul szívják a cigarettát. A vágánydaru személyzetét úgy kell összeszedni a környékbeli falvakból, eltart egy darabig. A sínen ülők az ágyukból kivert társakra gondolnak, s magukban imádkoznak, hogy jöjjenek mielőbb. Kocsik híján a tömörítő nemsokára leáll, s ha ezt a kiesett vagonat reggelig el nem intézik, gondok lesznek az egyes kohó adagolásával is.

Bakancsuk körül sokasodnak a csikkek. Az erőmű óriás hűtőtornya felől már szürkül az ég. Körülöttük egyelőre zúg, dörömböl, csattog a nagyolvasztó, s ők, mint egy süllyedő hajó tengerészei a szivattyúk moráját, azt fülelik, mikor szűnnek meg a hangok, áll le minden.

KOKSZ-SZALAGHÁZ

A bunkersor tetejére az amerikai tűzoltólépcsőkhöz hasonló meredek vaslétrákon lehet feljutni. Furcsa látvány ilyen közletről nézni a töltésoldalt: olyan, mint egy tengerparti dűne. A szélfúttá homok sűrűlábnyomokkal van tele.

Balra, közvetlen a tető alatt van egy odvas fekete lyuk. Akár rókabarlang bejáratának is tetszhetne, ha nem szállingózna belőle fekete por. Az ember szinte kényszert érez, hogy lelépjen a vaslétráról, és közelebb menjen, belegázolva a lejtőt borító porba: mi lehet az a lyuk? Ha fölé hajolunk, mintha kéménybe bámulnánk: koromfekete úr. Látni nem látni, csak hallani: valami zakatol és nyikorog odalenn a mélyben.

A lyuk az úgynevezett kokszt-szalagház szellőzőnyílása.

A kokszt-szalagház a bunkersori töltés kohó felőli oldalába van beleágyazva. A bunkerok magasságában bádog hullámlemez fedi: olyan, mint egy hosszú-hosszú karám. Az eresze alól hol itt, hol ott kokszt záporozik füstszerű por kíséretében a megfelelő bunkerokba. Ha szélcsend van, a porfüst elborítja az egész bunkersort.

A kokszt-szalagház egy L alakban futó, beláthatatlan hosszúságú alagút, amelynek hosszabbik szára a koksztolíg ér. Koksszal megszórt szállítószalag halad benne. A rövidebbik szárban két úgynevezett ledobókocsi ékelődik a szalag közé. Olyanok, mint egy-egy kis mozdonyfűlke. Ahol állnak, ott folyik ki a bunkersor felé a kokszt.

Nem könnyű végigmenni az alagútban: a portól és a félhomálytól az ember nem lát a lába alá, és csak bukdácsol a járdára hullt koksztöngökön. Azt, hogy hol a ledobókocsi, lapátol-e valahol vagy bent ül a gépben, csukott szemmel is meg lehet állapítani. Menni kell, és előbb-utóbb belebotlik az ember.

Most éppen nincs a gépben. Az ülésen puha fedelű könyvecske hever, nemrég hajíthatták le, még olvasható a fülszöveg:

Janine... A szenvedélyes szerelem regénye.

Az elbűvölő Corey számára Marvin és Rita egy pár – mégis hagyja, hogy Marvin bele-szeressen... Valóság vagy álom? 89 Ft.

A piros borítót lassan feketére mázolja a por.

A szalagházban kizárólag nők dolgoznak. Március 8-án, amíg elmennek a nőnap ünnepélyre, férfiak állnak a helyükre.

– A kurva életbe! – mesélnék aztán erről az élményről évek múlva is. – Szegény csajok, élő porelszívónak használják őket! Te olyat még nem láttál, a muffjuk is csupa szén lesz!

A ledobókocsisok ketten vannak, és mert a kokszosztályozóhoz tartoznak, ők is 12–24 órás, vasutas munkarendben dolgoznak. Ez persze csak az ideális felállás: a szabadságok és a szabadnapok miatt többnyire egyedül vannak. Ha mégis ketten, akkor hatóránként váltják egymást a kokszalagút rövidebbik szárában: amíg az egyik a ledobókocsiban fuldokol, a másik hátul, a porcsendesebb szakaszokon lapátol.

– Szól az anyósom: látom, moziba mentek, szépen kihúztad a szemed! – nevet a Janine-füzetregény gazdája, egy zöld szemű, csinos kis asszony. – Mondom neki: én már 95 áprilisa óta nem veszek se festéket, se ceruzát! Úgy kihúzza nekem a szempillámat meg a szemem táját a koks, hogy lemosni se tudom.

Negyvenéves, de nem látszik annyinak. Szeghalmon született, az apja traktoros volt, aki egyszerű téesztag feleségével és öt gyerekével szolgálati lakásról szolgálati lakásra vándorolt. Sokat betegeskedtek: a férfi a tüdejével, az asszony a szívével. Legidősebb lányukat már 13 éves korában munkába állították: a család akkor éppen a pusztahencsei téeszben dolgozott. Ő azonban hamar megunta a téeszmunkát, és Szekszárdon keresett magának állást a városi kórházban. Ápolónő szeretett volna lenni, de csak az alagsori konyháig jutott. Korai házassága zátonyra futott: nem csoda, hogy ő is az ígért földjére, Dunaújvárosba csábult.

Kezdetben volt az óragyár, albérlet, az első házasságból egy gyerek. Aztán az óragyárból csak az onnan importált második férj maradt, az asszonyka átpártolt a Vasműhöz, amely két évvel a második gyerek megszületése után lakást adott. Az anyós segítségével az egyik szobába még került bútor, de mire futotta volna a másik szoba bebútorozására is, az anyós mást gondolt: elhívta őket, lakjanak inkább nála, az Óvárosban. Átépitették, megnagyobbították a családi házat. Három fiúgyerekekkel költöztek be 1988-ban.

1995 tavaszán leépítések kezdődtek a Vasmű lemezalakítójában, ahol dolgozott. Két lehetőség közül választhatott: vagy bekerül egyfajta Vasműn belüli nagykalapba, és akkor bármilyen munkát kioszthatnak neki, akár vécépucolást is, vagy elfogadja a felkínált ledobókocsisi állást a kokszosztályozóban.

Harmincezer forint az alapfizetése, de a műszakpótlékot rászámolva ennél még valamivel többet is kap.

– Ismerek olyat, aki feleennyiért is eljönne, csak dolgozhasson!

A munka mocskos, de legalább elmondhatja magáról, hogy nem utolsó takarítónő vagy egyszerű szalagmunkás, mint egykor a lemezalakítóban. *Ledobókocsis*.

– Ha akarok, állok, ha akarok, leülök! Ha szomjas vagyok, iszok! Ha kell, vécére megyek!

Alacsony nő, az arca szív alakú: nagy, zöld szemek világítanak ki belőle. Homlokába hulló, őszülő haja melírozottnak tűnik a koksportól. Ezüst fülbevalót, bal keze mutatóujján ezüstgyűrűt hord. Kék kertésznadrágot visel zöldeskék-lila kockás flanelinggel, alatta fekete pólóval. Szép arcú, jó alakú. Amikor felveszi a porvédő álarcot, amely különben még jobban kiemeli fénylő zöld szemét, inkább látszik doktornőnek, semmint betanított munkásnak.

Az elegymesterek, már amelyik, időnként udvarolgatnak is neki.

– Jól áll ez a kis szénfesték, Annuska! Mit néztetek meg a moziban?

– Az Emmanuellét.

– És hogy tetszett?

– Láttam már jobbat is.

Videójuk van, filmeket kölcsönöznek, csereberélnek. A mozi csak arra való, hogy utána beüljenek valahová egy mignonra vagy egy sörre.

Az igazi kimozdulás azonban a hétvégekre, illetve a hosszú szabadnapokra esik. Ilyenkor autó híján biciklire ül a család, és addig kerekeznek, amíg vízhez nem érnek. Ott aztán sátrat vernek, horgásznak, bográcsgulyást főznek. A halat csak fogják, enni nem eszik. Eljutottak így már egészen a Kiskunsági-csatornáig is. Általában négyen mennek, a három fiú közül egy rendszerint kihúzza magát.

Ha másnap dolgozni kell menni, akkor inkább körbebarangolják a ház mögött az erdőt.

– A múltkor az általános iskolás fiam, a Jácint egy icipici pókkal állított be! – meséli a kolléganőjének. – Mondom neki: viszed ki innen?! Erre ő azt mondja: anya, hadd maradjon, ez idei kelés!

Ezen nagyot nevet: vakító fehér, egészséges fogai vannak.

A két ledobókocsis a melegedőben fűjja ki magából a kokszept. Pici helyiség ez a kokszalagút fordulójában, viszont van egy az érctéri galambokra néző ablaka. A berendezés szokványos: pár bádagszekrény, ócska asztal, két lóca, vaslábakon álló hűtőszekrény. Ami rendkívüli: itt tükör is van. A foncsora repedezett, a széle csorba, de mégiscsak tükör.

A zöld szemű ledobókocsis a hűtőszekrényhez lép, előveszi az ebédjét. Két vékony szelet kenyér közé egy szelet parizert és egy darabka bácskai fejhúst szendviccsel, és a széntől fekete műszaknapló fölött enni kezdi. Hosszúkás, mélyen ülő körmei vannak.

– Nem tudom, mi van velem, egyre gyakrabban jövök ki a sodromból – mondja. – Pedig tavaly az orvosin külön megdicsérték, hogy milyen kiváló idegrendszerem van.

– A Feri? – kérdezi a kolléganő. – Már megint rágyújtott a lakásban?

– Az. De ne féltse te engem, kiosztottam két szóval!

– Jó neked, nálatok a gyerekek se bagóznak.

– Még csak az kéne, le is törném a derekukat!

Még megbeszélik a hétvégi költségvetést, egy kiló karaj, egy kiló csirkecomb, fél kiló szárny, a gyerekek 600 forint diszko, aztán mennek a dolgukra.

A ledobókocsis nagy gondban van: szemüveget kell csináltatnia. 4400 a legolcsóbb keret, 200 forint a lencse, plusz 200 az ügyintézés, 4800 forint összesen, és akkor az még mindig csak egy otromba SZTK-szemüveg. Holnap kell mennie érte.

– Csinos lesz benne! – mondja az elegymester.

– Na, eredj a francba, nem tudok tőled dolgozni!

– Helyi bunker: dió 1, dió 2, dara... – recseg monoton géphangon a ledobókocsiban a rádiótelefon.

A zöldesfekete szénpor glóriájában a kis fekete nő előregörnyedve figyeli a szalagot. Lassan húsz éve, az albérlet ideje óta nem kért segítyt a szakszervezettől. Mi volna, ha most mégiscsak hozzájuk fordulna? Ez az átkozott szemüveg felborít mindent, de mégse mondhatja, hogy nem kell, mert nélküle az orráig se fog látni ebben a porban, és azt se fogja megtudni, hogy Corey odaadja-e magát Marvin izzó férfiasságának.

– Miért nem lottózol? – szokta kérdezni a kolléganője, de ő csak a fejét rázza, mosolyog. Láttá elégszer, hogy meg lehet szédülni egy kettős találattól, aztán már nincs megállás, rászoknak, reménykednek, szórják kifelé a pénzt az ablakon.

Ő ennél realistább. Nem fog lottózni, ahogy nem foglalkozik a fiatal, kisportolt elegymesterrel sem.

ALSÓ BUNKERSOR

A bunkerok alatt, a töltés mélyén van egy további alagút, ebben mozognak a mérlegkocsik. Összesen négy van, kettő közülük folyamatosan adagolja a két kohót, a másik kettő a vágány legvégén áll mint tartalék. Ez utóbbiak már majdnem a szabadban várakoznak, az arra járók rácsodálkozhatnak különös, gólyalábakra szerelt postavagon formájukra, amiben, talán a középrész üregezése és a hosszú lábak miatt, mégiscsak van valami törékeny szítakötő-szerűség. Negyvenvalahány éves, agyonjavított masina mind a négy: addig hajtják őket, amíg szét nem esnek.

A mérlegkocsizás egykor bizalmi állásnak számított: senki se tudta ellenőrizni, hogy az illető melyik bunkerból mennyit szed, továbbít a kohónak. A mechanikus mérlegeket pár éve számítógépes vezérlésű váltotta fel, természetesen nem a munka megkönnyítése végett, hanem mert a vezérkar úgy képzelte: végre egy precíz, könyörtelen főnököt ültethet az ilyen-olyan mérlegkocsis legénység nyakába.

Az elgondolás jó volt, csak hogy nem számoltak az alsó bunkersoron uralkodó viszonyokkal. Abban a hőségben, rázkódásban és porban a számítógép jó, ha a minimálprogramot teljesíti, vagyis a kezelő számára kiírja az átfolyó mennyiséget, az adattovábbítással és rögzítéssel már rendszerint gond van.

Nem látszott más megoldás, legalább a folyamatosan üzemelő kettőbe kellett venni egy-egy klímaberendezést. Igen ám, de a klímaberendezés is ugyanolyan érzékeny szerkezet, mint a számítógép: csak beleszagol az alsó bunkersorba, felhőrdül, zajosan tiltakozik, aztán sértődötten meghúzza magát a sarokban, csak nagy ritkán mordul egyet. Végso eszközként a gyáregység-vezetés szigorú utasításba adta, hogy a számítógép és a klíma védelmében a mérlegkocsi fülkéjének ajtaja minden körülmények között csukva legyen.

A mérlegkocsis persze, már ha nem akar megfulladni, néha csak-csak kinyitja az ajtót. Nem biztos, hogy jobb lesz neki, de az illúzió kedvéért, hogy ő most szellőztet, időnként megteszi.

A mérlegkocsisok egytől egyig pályaelhagyók. Többnyire bohém fiúk, akik jó balhénak tartják, hogy afféle egyszemélyes tengeralattjárón teljesítenek szolgálatot. Mert az élmény ahhoz hasonló: be vannak zárva egy fémhengerbe, ami a vaksötét mélyben mozog, s minden koppánást, reccsenést tízezerszeresére erősít. Akinek klausztofóbiája van, egy héten belül elmenekül.

A mérlegkocsisok megszállott emberek: ilyen vagy olyan mellékállásokban dolgoznak tovább műszak után is. Tisztában vannak a munkakörük perspektívatlanságával, hogy ötükből legföljebb egy lehet elegymester, és abban posztban sincs sok köszönet. Ennek megfelelően rendezik be az életüket.

Műszakonként öten vannak, egy közülük mindig kiveheti a C-napot, kettő-kettő pedig változtatja egymást a két mérlegkocsin. Elméletileg négy órát kocsiznak, négy órában pedig a koksrendszer figyelik, besegítenek a bunkermesternek, összetakarítják a melléfolyt anyagot. Gyakorlatilag azonban a második négy órát szabad csatangolással töltik. Ha jó kedvében van a kohómester, akár idő előtt a zuhanyozóba is küldheti őket.

A fizetésük 39 és 47 ezer forint között változik, de ezért a pénzért abban az aktív négy órában keményen megdolgoznak. Nem fizikailag, hanem szellemileg. Nincs még egy betanított vasműs munka, amely ekkora koncentrációkészséget követelne.

– Bassza meg a jegesmedve, már megint túlszaladt! – viaskodik a kezelőkarokkal a négyes műszak legidősebb mérlegkocsisa, nem akar lemenni a záróvas. – Ezerháromszáz kiló háromszáz helyett! Le van szarva, ha megint jön az O, kihagyom háromszor.

Az „O” a számítógépes program nyelvén oxidos mangánt jelent. Azokra az esetekre, amikor a mérlegkocsis besokall, van egy úgynevezett Mechman-szelep: a fölösleget le lehet üríteni a kocsi alá. Erre az aktusra azonban csak egészen kivételes esetekben kerül sor, merthogy a földre került anyagot egy kis munkagép segítségével a mérlegkocsisoknak kell összetakarítaniuk. Ha eddig nem szóltak rá a műszerházból, akkor már nem is fognak: a számítógép megint nem viszi fel a programot.

– Indulj már el, az anyád keservit! Na végre!

A bunkersor alján borzalmas zenebona uralkodik. Mintha nem is gép akaszkodna össze géppel, a hétköznapi csörömpölésbe, csattogásba, dübörgésbe időnként földöntúli hangok keverednek: macskanyávogás, sikoltozás, prüszkölés, lövések robaja. És mindez a sötétből, közvetlen az ember háta mögül, feje fölül! Nem csoda, ha a mérlegkocsisok többsége a biztonság kedvéért magában beszél.

– Szóval még egy numerát ebből a kökeményből? Na jó, én nem bánom, most tedd szét!

A mérlegkocsis odaáll a bunker alá, egy pneumatikus szerkezettel megemeli a záróvasat, s ha jó a bunker, már folyik is az anyag. Ha rossz, akkor egy fogaskerék segítségével meg kell pörgetni a bunker aljában a dobót. Ha ez se használ, akkor ki kell szállni, stangával megpiszkálni és imádkozni, nehogy az egész anyagoszlop leszakadjon. Olyankor még az olvasztároknak is le kell jönniük a kohóból, kiszabadítani a mérlegkocsit.

A koránál jóval idősebbnek látszó mérlegkocsis egykor maga is olvasztár volt, egészen a hármass olvasztárságig vitte. A szakmája szerint vendéglátós. A hetvenes évek elején, még fiatal fejjel körbekóborolta a Balatont, a Velencei-tavat: bárhová beállt, ahol megfizették. Amikor megkapta a katonai behívóját, megijedt, és gyorsan valami fix állás után nézett. Így került a Vasműbe.

Talán meg is ragadt volna a kohónál olvasztárnak, ha munka közben minduntalan nem esett volna össze. Folyton megrogyant a térde, nem a legjobb ajánlólevél fenn a pódiumon. Az orvosok először azt hitték, epilepsziás. Másfél évig küldözgették erre-arra, azután elkezdtek a lábával foglalkozni. Háromszor műtötték, a combjából ültettek át a térdébe ínszalagot, a negyedik műtétet már nem vállalta. Inkább átjött mérlegkocsisnak: ha az ember ismeri a dürgést, nem csinál magának fölösleges takarítanivalót, ez a munka rossz lábnak, rossz deréknak szanatórium.

– Télen megszede a hátsó táskát forró tömörítvénnel, aztán azon ülök egész nap, ki se jövök a kocsiból.

Persze sok szabad idő amúgy sincs: a mérlegkocsis ahogy bezúdíttja a szkipp puttönyába a megszedett anyagot, a számítógép máris kiírja a programban következőt, s mire a szkipp visszaér a kohó tizenhatodik szintjéről, az újabb tételt is ki kell szedni a megfelelő bunkerből, vinni a szkippálya alá. És így tovább és így tovább. Három perc lélegzetvételnyi idő akkor van, amikor a programban a kokszt következik. A kokszt külön rendszeren jut a kohóba. Ennek felügyelete a szabad mérlegkocsis dolga.

Mintha puskalövés csattanna, majd irtózatosszerű csörömpöléssel rázkódni kezd a mérlegkocsi, ömlik a 8000 kilogramm pellet az első és hátsó táskába, földrengés és mennydörgés egyszerre, por szivárog be az illesztéseken. Aztán villanymotorok nyüzszítenek, kerekcsattognak, újabb zuhogás. Az alagút sötétjét csak a kabin fölé szerelt zománcos bádoglámpa töri meg, hideglelős, kontrasztos fényt kölcsönözve az emelőkaroknak, fogaskerekeknek, záróvasaknak, de a kabinbelső még ennél is sötétebb: a monitor számsorait semmiféle zavaró fény nem halványítja el.

A 7400, villog fel a következő tétel. Ez hetvennégy mázsa tömörítvényt, agglomerátumot jelent. A mérlegkocsi rááll a 18-asra, ez a bunker van a legjobb állapotban, ezt tudja az elegymester is, amíg lehet, ebbe ürítetteti a vagonokat. Ehhez a bunkerhoz a mérlegkocsi behunyt szemmel is odatalál, de akad olyan, amelyikhez már évek óta nem nyúltak: bele van rohadva az anyag.

Hetvennégy mázsa forró tömörítvény nyáron nem tréfádolog: a szakácsból lett mérlegkocsi kitarja a kabinajtót. Ha nem tenné, megdöglene a hőségtől, így viszont fuldoklik a tömörítvényportól. Ezek azok a pillanatok, amikor mégiscsak kihasználja a három perc kokszzünetet, beront az alagútból nyíló melegedőjükbe, iszik a langyos szóдавízéből, belekanalaz az ebédjébe.

– Na, mi van, ma nincs kislábos? – kérdi tőle a pihenős kolléga.

– Ó, hát te nem nézel tévét? Befaragott a mama, vagyis a cége, már egy hete lenn a redőny.

– Szalmonella?

– Valami olyasmi. Nem veszélyes, csak nyolcvan ember alá adtunk betegágyat.

A szakácsból lett mérlegkocsi borostás, beesett arcú, hórihorgas férfi. Negyvennégy éves, Kerekegyházon született. Felesége, fia, lánya mind vendéglátósok. A fiú nemrég végzett, és most ugyanazt csinálja, mint az apja negyedszázaddal ezelőtt: szakácskodik hol ebben, hol abban a balatoni étteremben.

– Majd benő a feje lágya, és rájön, hogy nem élet a cigányélet. Nincs semmi biztos pont mögötte, és fél napokat dolgozik hús rongyért.

Legnagyobb félelme, hogy a gyerekei egyszer csak unokákkal ajándékozzák meg.

– De akkor letöröm a derekukat! Hát hogy néz az ki, így is eltartok két felnőtt kölyköt, nehogy már a kölkeiket is!

Évekkel idősebbnek néz ki, mint egy átlagos negyvenes. A sok lenyelt portól reszelős, rikácsoló hangjával, nagyra növesztett, ezüstös hajával itt amúgy is ő a rangidős. Munka után otthon különpenzért az óragyárnak kollektorokat szerel össze. Kell a pénz. Hobbija nincsen.

– Pár éve én is vettem egy pecabotot, de képtelen voltam egy helyben megülni.

Amikor ő a pihenős, többnyire odafönt van az elegymesternél. Tetszik neki az a munka. Szeretne onnan nyugdíjba menni. Számára ég és föld különbség, hogy valaki alulról vagy fölülről néz egy berohadt, ganés bunkert.

– A múltkor húsz perccel hamarabb elmentem fürdeni, mert műszak végére úgy nézek ki, mint a kutya, hát pont annyi pénzre büntettek meg, mint a kurva nagy stiklijéért Bokros pénzügyminisztert!

– Most menj, most nem látja senki – biztatja az elegymester. – Van mit lemosni magadról.

– Én már csak a parlamenti közvetítéseknek tudok örülni – legyint a mérlegkocsi. – Hát az egy bohóctréfa! Kár, hogy olyan vontatott, kicsit fel kéne gyorsítani.

A már teljesen ős mérlegkocsis nem akármilyen teljesítményt könyvelhet el: egészségileg is, anyagilag is talpon maradt, mindkét gyerekének lakást vett, sőt a sógorát is idehozta a kohóra mérlegkocsisnak.

A sógor 31 éves, vakító kék szemű, nagy fejű, birkózó testalkatú fiatalember. Szívesen és önfeledten nevet, villognak hibátlan, sűrű fehér fogai. Dús barna haját felfésüli, a bal fülében kis aranykarikát hord. A szakmája szobafestő. Öt éve van a Vasműben.

Budapesten született, munkáscsaládból származik. Még óvodás se volt, amikor a szülei elváltak. Négy testvére van három apától. Téeszekben dolgozott, Szigetmonostorról nősült. A kislányuk még Pesten született, azután költöztek a könnyen megszerezhető lakás reményében Dunaújvárosba. A lakással eladósodott, elment kazettaárusnak, édességekkel is házalt, anyagbeszerzősködött, majd amikor nyugdíjba ment egy ember a kohótól, némi rokoni protekcióval a helyére került.

– Ez a munka annak jó, aki szeret dolgozni. Úgy értem: munka után.

Az egykori szobafestő havonta-kéthavonta összegyűjtögeti szabadnapjait, és festést-mázolást vállal. Megrendelő bármikor akad a műszakról, ő haveri alapon megcsinálja, olcsójánoskodik, de így is megéri: van egy kis toldat a havi 44 ezer forintos mérlegkocsisi fizetéshez. Tavalyelőtt kivett szabadságot, a bátyja elhívta Németországba lakások gipszkartonozására, vagyis hőszigetelésére, felújítására: három hét alatt többet keresett, mint idehaza három hónap alatt. A bátyja most is odakint van, hívja mindig, de ő nem szeret távol lenni a családjától. A bátyjának Mercede-se van, neki Trabantja, de az is ugyanúgy elviszi hármójukat az anyóshoz a „nyaralásba”, fel a Szentendrei-szigetre. Néha két-három napokra összepakolnak, lemennek horgászni a Körösre, a Tiszára.

– Csak a kohósokkal össze ne fusson az ember, mert ott nagyban megy a bor, a pálinka meg a sör! Nem nekem találták ki az ilyen rekeszes horgászatot.

Külföldön egyszer voltak a családdal, Jugoszláviában, 88 táján: a kislányuknak mutatták meg a tengert.

– Jó, hogy kimentünk, az még a békebeli tenger volt. Azt mondják, ma már tiszta Amerika, nem lehet megfizetni.

A választásokra nem megy el. A felesége sem, aki különben szociális gondozó: vonzó, csinos asszony. A Béke városrészbeli lakásuk külön birodalom, ülőgarnitúra van az alkóvos nagyszoba mindkét térfelén, díszítmények lógnak-állnak mindenütt: falióra, szalmapajzs, lopótök, korsóban bambusz, szárazvirág, sarokban asztalkán nagy rézmozsár, kis rézmozsár, petróleumlámpa. A padlószőnyegen további szőnyegek fekszenek, a falat gigantposzter borítja: pálmafás tengerpart.

– A melós csak az otthoni dolgokba tud beleszólni: süssön-e az asszony tepertős pogácsát vagy ne süssön. A nagypolitika olyan magasan van nekünk, mint a nagyfeszültségoszlopok teteje. Lentről nem látszik, hogy milyen magasak. Pedig két-három óra beletelik, csak mire fölér az ember. És akkor még mindig nem csinált semmi különöset.

Az, hogy milyen magas egy nagyfeszültségoszlop, a gyakorlatból tudja. Bármilyen kampánymunka adódik a környéken, kiterjedt baráti köre révén mindről tudomása van.

– Szép kis rendszerváltozás, nem mondom! Beledobálták az embereket a mély vízbe, és jóccakát! Aki megtanult úszni, annak már hajója is van, aki meg nem... Elég csak reggelente kinézni az ablakon, hányan túrják a kukát.

A szíve szerint kisvendéglőt nyitna, de fél otthagyni a Vasműt, a biztos állást. Nemrég beadott egy újítást: legyen kettős záróvas, ne folyjon ki a pellet a sarkaknál.

Régebben az ilyen újításoknak begyakorolt koreográfiája volt. Az innovatív lélek beadta a leírást az újítási osztályra, onnan leküldték az illető üzembe véleményeztetésre, és akkor az üzemvezető azt mondta:

– Ide figyelj, ha újítani akarsz, vonj be egy tapasztaltabb elvtársat a munkába.

– Akkor, Árpi, megkérnélek – hajtott fejet az innovatív lélek –, próbáljuk meg együtt.

Aztán az üzemvezető vagy rábólintott, vagy azt mondta: – Nem magamra gondoltam.

Hogy most hogyan mennek ezek a dolgok, pár hónap múlva kiderül. Itt az alsó bunkersoron a rendszerváltás óta senki nem adott be újítást.

– Már egy éve beléptem a szakszervezetbe, de még senki nem küldött egy papírt, hogy baszd meg, gyere taggyűlésre! – panaszozza kollégáinak a fiatal mérlegkocsis, akibe az átlagosnál jóval több közösségi szellem szorult, egykor KISZ-propagandista is volt, szerette az ilyesmit. – Akkor most mi van?

Odalenn az alsó bunkersoron a mérlegkocsisok magányosan, koromsötétben viaskodnak az előregedett bunkerokkal: először azért, hogy meginduljon belőlük az anyag, aztán meg azért, hogy megálljon. Munka közben nem látnak mást, csak a reflektor csóvájába fogott rozsdás vasszerelvényeket, embert egyet se, legföljebb egymást, ha az egyes kohó mérlegkocsisa épp az utolsó bunkert szedi, s a kettes kohóé a legelsőt. Ilyenkor egymást is szidják, mint a bokrot, mert akár össze is ütközhetnek.

– Vidd innen a valagadat, mi van, az én bunkereimet szeded?!

– A francba hát, itt dolgozik tízezer ember, mért pont veled kell mindig összefutnom!

Hallani nem nagyon hallják egymást, de a gesztusaik egyértelműek. Beszélgetni inkább műszak után, biciklijeiket eloldozóban beszélgetnek.

– Azt mondd, betondarab?

– Aha, akkora volt, mint egy baszomnagy kikötőbak. Naná, hogy megfogta a tölcser.

– De hát hogy az istenbe került bele? Ami átmegy a záróvason, az a tölcserben sem szabad, hogy megakadjon!

– Franc tudja, talán a koksszal jött vagy akárhonnan. Nem látok bele.

Senki sem lát bele. Egyszer csak azt hallani, hogy zörög a szkippálya, mintha jégeső verné a lemezeket. Ilyenkor fel kell menni a kohó legtetetejére, kiugrasztani valahogy a dugulást. Probléma persze lenn is akad bőven: ha valaki például csak töketlenkedik, nem tudja centire, hova álljon, annak előbb-utóbb törés a vége, kocsicsere, lehet folytatni a még rosszabb tartalékkal.

A mérlegkocsisi rutinon nem a szabályos, hanem a szabályellenes működtetés beidegződését kell érteni. Az összes bunkert és az összes mérlegkocsit mégse lehet leváltani.

– Állítom, hogy a góréknak halvány fingjuk sincs, hogy mi megy itt lenn – nevet a szobafestő-mázoló-mérlegkocsis. – Eljárnak tanulmányútra Dortmundba, Kassára, rosseb tudja, hová, de itt lenn még egyiket se láttam.

A mérlegkocsis a mítoszbeli révészre hasonlít, aki csak úgy szabadulhat meg a fel-alá ladikázástól, ha valakinek a kezébe nyomhatná az evezőt – csak hogy nem jön senki. Magányosságára az egyetlen gyógyír, ha kigyullad a csupasz, hatvanas villanykörte a melegedő alagútra

nyíló ajtaja fölött, ami azt jelenti, hagyja abba az evezést, telefonja van, még az is meglehet, hogy leáll a kohó.

A kohó üzemzavara a mérlegkocsis számára ünnepi alkalom. Akinek van szeme, láthatja, hogy mondjuk egy formacserét, amire más akár fél műszakot is elver, meg lehet csinálni egy óra alatt. Vagy ha nem tudják bezárni a csapolónyílást, és mind a 18 fűvócső elsalakosodik, olyankor rangra való tekintet nélkül az egész legénység körbeállja a kohót, hatalmas vasrudakkal és hatalmas pörölyökkel ütik ki a befagyott salakot, pokoli munka, épp mint a régi vitorlásokon a horgonyfelhúzás, tiszt és matróz egyaránt a csörlőnek feszül, szitkaiknak szinte dallama van, indulhasson mielőbb a hajó.

KOHÓ

A kohó a Vasmű esszenciája. Nemcsak képletesen, külalakra is: mintha minden elemét a legkülönbözőbb gyáregységektől kölcsönözte volna, zsúfolta volna egybe. Felépítményét tornyok, tartályok, hágcsók, kémények, csövek, daruk és függőhidak alkotják, akár egy csatahajóét.

Van mindenekeelőtt egy hatalmas, hullámlemezről épült, sátoztetős csarnok, melynek két végéből nyújtózkodik fel tizenhárom emelet magasába az egyes és a kettes kohó páncélzata, s középen, kissé oldalvást áll az úgynevezett műszerház, amely eredetileg bent volt a csarnokban, de hét évvel ezelőtt egy kohórobbanás alkalmával sokan megégtek a műszerházból, akkor építettek nekik egy külön tornyot, ahonnan vaslépcsőkön, vasjárdákon át közelíthető meg a kohó.

A kohók társadalma élesen kettéválik: a műszerház a tisztéké, a csarnok a legénységé. A kettő között csak látszatra van átjárás: a valóságban vagy ide, vagy oda tartozik az ember.

A különbség már a horgászlegendákban tetten érhető. Az egyik főgázkezelőről például az a hír járja, hogy mielőtt a horgot bedobná, megméri a levegő hőmérsékletét, aztán a vizét, majd a szélereősséget, szélirányt, páratartalmat, légnyomást, és csak a paraméterek ismeretében választ csalit, szerszámozza fel a botját, ül ki a stégre. Egy kohómestert pedig többször látni véltek a kohó melletti ülepitőmedence partján, amint békésen pecáztat. Ezzel szemben egy olvasztár legfőljebb arról lehet híres, hogy mikor, hol, melyik halastó partján mennyire itta le magát.

MŰSZERHÁZ

A műszerházon a vezérlőtermet kell érteni. Neon világította, tágas, klimatizált terem, 1989 óta számítógépesítve van. Modern minden: monitorok mutatják a fűvóformákat, a nyersvas-üstöket, a salaktálakat, az öntőcsarnokot, a csapolónyílást. Regisztrálóműszerek, számítógépes diagramok, klaviatúrák, skálák, tárcsák, mutatók, gombok és kapcsolók sorakoznak a pulton és a falon. A kohó műszerházáról az első pillanatban azt hinné az ember: atomerőműbe tévedt. Aztán kezdi észrevenni a különbségeket.

Egyik, hogy a modern műszerek panelja mellett van egy ormótlan üvegcső, benne higanyoszlop tart egyensúlyt közvetlen gumicsövön keresztül a kohóban uralkodó toroknyomással. Olyan, mint egy száz évvel ezelőtti fizikaszertárból felhozott szemléltetőeszköz. Valójában az egész műszerházban ez az egyetlen nélkülözhetetlen műszer.

A másik zavaró részlet, hogy bármennyire patikatisztán akarnak tartani itt mindent, a számítógép billentyűzete szürkésfekete a szénporos ujjnyomoktól.

A műszerházban műszakonként elvileg heten dolgoznak: a szállóporeresztő 2, szállóporeresztő 1, két gázkezelő, két főgázkezelő és a kohómester. Ez a felsorolás egyben a számárlétra is, alulról fölfelé.

A szállóporeresztők szinte kivétel nélkül vasműs csodabogarak. Ez azért van, mert ide már sima érettségivel be lehet jutni. Következőleg itt egyaránt előfordulnak egykori geodéták és leendő pszichológusok, fekete bárányok és szép reményű ifjak. Aki most például szállóporeresztő 1-ként igyekszik betanítani egy szállóporeresztő 2-t, rockzenész.

– Felejtsd el ezt a szállóporeresztőt, mi inkább elegykiegyenlítőnek mondjuk – magyarázza. – Persze így is, úgy is megalázó, én hiába vagyok most tulajdonképpen gázkezelő, mert a kinevezett szabadságon van, ez a megfogalmazás is elég gennyes. A haverjaim kinevetnek, hogy gázkezelő, az meg mi, gázpalackokat pakol?! Bezzeg az irodán egy kis gépíróőnek azonnal előadói státust adnak.

Legalább 190 centi magas, 24 éves, boltozatos koponyájú fiatalember, a homlokát a megfelelni igyekvés jeleként egyfolytában ráncolja. A szeme kékeszöld, húsos ajkai szépen formáltak, bal fülében nagy aranykarikát hord. Rövidre nyírt, szőkésbarna Lenin-szakáll van, dús mellszőrzete kikandikál apró kockás flanelinge nyakából. Nemrég a haját még hosszúra növesztve hordta, ahogy egy rock- és dzsesszgitároshoz illik. Amióta átállt menedzselésre, koncertszervezésre, rövidre vágatja: így is elég csapzottan tapad grafitporos homlokába.

– Ráült a zenekarokra az üzlet. Valakinek a futkorászást is el kellett vállalnia, és hát az egész branchesből nekem volt a legrepedtebb hangom.

– A múltkor jöttem a buszállomástól a garázssoron, és az egyikben épp gyakoroltak – mondja a szállóporeresztő 2. – Nem ti voltatok?

– Még hogy garázsban? Profi zenekar garázsban nem gyakorol! Nincs akusztikája, és a felszerelés sincs biztonságban.

Az elegykiegyenlítő zenekara, a Crazy Granat – kis szójátékkal: „Kézigránát” – befutás előtt áll. Tőlük kértek zenét egy készülő magyar horrorfilmhez, és már tévéklippet is forgattak velük. Egy a saját számait játszó fiatal zenekarnak persze nem könnyű betörnie a piacra: ha egy nagyobb koncerten előzenekarként pár dalt eljátszhat, azért gázsi helyett neki kell letennie, mondjuk, kétszázezer forintot. Ez hosszú távú befektetés. A Crazy Granat zenei karrierjének a felépítése a bohém elegykiegyenlítő dolga.

– Kemény dió, ma már mindenki csak rágógumizését akar!

Az öt plusz egy tagú zenekar első két embere vállalkozó, a harmadik középiskolában számítógépes szakoktató, a negyediket eltartják a szülei, az ötödik pedig, a basszusgitáros, itt az alsó bunkersoron mérlegkocsis. Ő különben az elegykiegyenlítő bátyja.

A két testvér dunaújvárosi melóscsaládba született, a szülei nyolc általános végzettséggel a Vasműben dolgoznak. Az elegykiegyenlítőt már kiskorától elbűvölte a számítástechnika, s mert ilyet közel s távolban csakis a Bánki Donát Kohóipari Technikumban tanítottak, oda iratkozott be. 1991-ben, technikus végzettséggel egyből a műszerházba került, szállóporeresztő 2-nek. Ma már szállóporeresztő 1. Az alapja 34 ezer forint bruttó. Azért ilyen kevés, mert neki legutóbb nem emeltek: közel fél évig kint volt Amerikában, és nem lehetett tudni, visszajön-e.

Tulajdonképpen szilveszterezni ment ki Atlantába egykori középiskolás barátjához, aztán ott is ragadt. A Pennsylvanai Egyetemen angolt tanult és számítástechnikát, júniusra azonban minden pénze elfogyott, a vízuma is lejárt, hát hazajött. Azt, hogy az állása egyáltalán megmaradt, édesapjának köszönheti.

– Hol van ez a felhőkarcolóktól Atlantában! – kiabál a szállóporeresztő 2 fülébe a kohó tizenkettes szintjén, s látva a tériszony borzadályát fiatal, kezdő társa szemében, ugrálni kezd a rácsos vaslépcsőn. – Nem kell félni, nem szakad le!

A magasság hetven méter, a kohópáncélból e fölé már csak a „sisakforgó” nyúlik: az úgynevezett zászlódaru, a baj esetén a toroknyomást leengedő két hatalmas gyertyaszelep, a ráégett portól nagy, korhadó gerendákra emlékeztető, két-három percenként iszonyú süvöltéssel megnyíló két kibocsátószelep és a szkipkocsik kúpcsörlei.

– Ha esetleg műszakon vagy augusztus huszadikán, és feljössz megnézni a tűzijátékot – okítja tovább beosztottját az elegykiegyenlítő –, ne az ittenit nézd, az lófing, innen a Gellért-hegyit is látod!

És észak felé mutat, ahol a messzeségben markáns hegyvonulatok kéklenek.

– De itt, ugye, semmit nem kell csinálni? – A szállóporeresztő 2 a vaskilépő rácsozatára bámul: az élére állított szalagvasak réseiben inog-mozog az egész Vasmű.

– Ez a lakatosoké! – nevet az elegykiegyenlítő. – Ne tudd meg, miket összeakrobatáskodnak, ha lerohad a szkippálya! Na most kapaszkodj, jön a puttony!

Fejük felett a kibocsátószelep elbődül, gőzoszlop lövell az ég felé, aztán mindent elborít a vörös por: a budavári Siklóhoz hasonlóan működő szkipkocsi ebben a pillanatban zúdított be a tölcserbe hét-nyolc tonna tömörítvényt.

– Na, tűnjünk innen! – mondja az elegykiegyenlítő, és lejjebb lifteznek három szintet.

A kilences szinten már dolgozniuk is kell. Ez a kúpkamra fedélzete, benne a kiskúppal és a nagykúppal. Oldalán a robbanóajtókkal, tiszta ezüst színével, formájával maga a kúpkamra pontosan olyan, mint egy Apolló-ürkabin. Elüt a környezetétől: rozsdás, girbegurba állványzat veszi körbe, oldalt ércporos farönkök várnak a sorsukra, hogy leálláskor behajigálják őket a forró gázzal teli, nagy, otromba felszállóvezetékbe, a sarokban pedig olyasfajta törmelékdomb púposodik, amilyent a kéményseprők szoktak hagyni maguk után. A két szállóporeresztő ez utóbbit kezdi lapátolni a toronyházak szemétdobójára emlékeztető takarítócső felé.

– Hú, jobb, ha innen is eltűnünk!

A CO-mérő egyre gyorsuló ütemben kattog-villog: aki fölmege a kohóra, ezt a kis műszert mindig vinnie kell. Egyedül senki nem mehet, mert ha megcsapja a gáz, nincs, aki kimentse. A nagyolvasztóban azonban soha nincs ki a létszám: nem könnyű kísértőt is keríteni holmi pizslicsáré munka elvégzésére. Az ember azt hinné, hogy az állványzaton semmi baj nem érheti, hiszen ez egy nyitott fedélzet, jár a szél, még a padlók-járdák is rácsosak, nehogy megüljön rajtuk a szén-monoxid, a kohó azonban öreg, páncélja repedéseiből alattomosan fűj egyet, és már hullanak is a galambok. Az utóbbi években két magányosan kimerészkedő ember halt meg a kohó körül: egy vizeslakatos és egy villanyszerelő. Az utóbbi nem is az állványzaton, hanem lent a földön.

Az egyes kohót 1996-ban át kellett volna építeni, de anyagi okokból erre csak 1997-ben kerülhet sor. Hétéves, roskatag páncélzatára körben a hetes szinten vízfűggőnyt folytatnak, nehogy túlhevüljön. Az acélköpenyen végigcsorgó hűtővíz egy szinttel lejjebb már gőzölög.

A szállóporeresztőknek még két nagy, a kohóhoz csatlakozó szelvényesor ellenőrzéséről kell gondoskodniuk. Az egyik az óriási termoszpalcokhoz hasonlító négy-négy léghevítőtorony. Szorosan egymás mellett állnak, és mint valami furcsa kórus, hangosan búgnak. A tetejükre a hetes szintről vezet vashágcsó. Kezelőcsarnokuk, az úgynevezett gőzház a kohók talpával van egy magasságban.

A másik már maga a névadó: a szállóporos terület. A felszállóvezetékeket egyesítő hatalmas, sárgára festett nadrágszárvezeték a kilences szintről hozza a torokgázt, első állomása egy jókora, köpcös tartály, az úgynevezett porzsák, a második a finomabb porszemcséket is megfogó minaretszerű, ezüstös torony, a ciklon, a harmadik a harangszelep keskeny, magas vaskéménye: nagy üzemzavar esetén itt eresztik le a túlnyomást, gyűjtják be a fáklyát.

– Az élővilág kedvence! – grimaszol az elegykiegyenlítő a harangszelep égbe nyúló vasfáklyája felé. – Húsz-huszonöt százalék szén-monoxid: milyen találó szó rá, hogy harangozunk!

A torokgázból kiszűrt szállóport műszakonként egyszer kell leereszteni a porzsákból és a ciklonból. Ez az egész rendszer lábakon áll, és itt is vasrácsozat a padló. A lecsapolt por az odakészített rossz salaktálakba folyik: a porzsákból egy csigán keresztül, a ciklonból egy szállítószalag betoldásával. A körülményeket tekintve nem csoda, hogy nem működik a szalag, a ciklonból a szállópor így a földre folyik, a kohóüzem tolólapos kis Volvo munkagépével kell feltakarítani.

– Na, honnan fűj?

A szélirány sorsdöntő. Bár ez is gázveszélyes terület, s a figyelmeztető táblácskák ott függnék minden fordulóban, a porzsák és a ciklon alatti járdák és teraszok rácsos padlózata igazából egy másfajta méregnek enged szabad utat: a pornak, amit, ha nem hullhatna tovább a vágányok közé, a szállóporeresztők életük végéig lapátolhatnak. Így is megtelepszik, furcsa kis sátortetőket rak a szalagvasak, korlátok éleire.

Odalenn a környék egyetlen vörösbarna portenger, befedi a vágányokat is. Tükrébe finom fodrokat, dűnéket rajzolt a szél. Az aprócska sárga Volvo ott áll a szélén, makacsul meri a tengert. Szitakötő repked felette zavarodottan.

– Ja, szélcsend van? – néz körül az elegykiegyenlítő. – Akkor most megdöglünk.

A porzsák és a ciklon súlyszelepeit a rácsos plató mindkét végéből működtetni lehet, széljárástól függően. Ha nincs szél, akkor a porfelhő megül, nem lehet benne megmaradni, pedig a szállóporeresztőknek egészen addig ki kell tartania az őrhelyén, amíg a vezetékekből a torokgáz hangosan ki nem fűj. Ez kohónként akár nyolc-tíz perc is lehet vagy még több, ha mondjuk törmelékes volt a koks, vagy ha nem volt megfelelően átégetve a tömörítvény.

A szállóporeresztő 1 a szelepeket nyitogatja, a szállóporeresztő 2 pedig odalenn a háromszáz fokos port locsolja, ne égjen le a gumi a kis Volvo munkagép kerekéről, s miután ezzel végezett, az oszlopok tövéből, a hozzáférhetetlenebb helyekről lapátolja ki a felgyülemlett port.

A kohó mögötti porvihar amilyen gyorsan támad, olyan gyorsan elül: a szállóporeresztők mehetnek vissza a csendes, légkondicionált műszerházba.

A műszak hátralevő részében a gázkezelők, főgázkezelők munkáját figyelik, hogy ha majd úgy adódik, a helyükre léphessenek.

Eleinte nincs túl nagy kedvük hozzá. Nem is a munkát figyelik, hanem a gázkezelőket, főgázkezelőket, kohómestereket, és dacosan megfeszítik az állukat: nekik a kohó ne legyen mauzóleum, ők nem akarják így végezni. Mint minden fiatal tiszt, kezdetben ők is láznak, aztán egy idő után mégiscsak beletörnek a taposómalomba. A Crazy Granat–Kézigránát rock-

együttes menedzsere, a hajdani Snakes-gitáros is levágatta a sörényét, és hazajött Amerikából. Nemrég még esze ágában sem volt megnősülni, de most úgy érzi, hogy azt a lányt, aki annyi időn át visszavárta, muszáj feleségül venni. A lány a Mátrában lakik, abban a falucskában, ahonnan a fiú édesanyja való, és Egerben vállalkozásirányítást tanul. Ha végez, eladják a családi örökséget a Mátrában, s a ház árából talán neki tudnak indulni együtt az életnek itt, Dunaújvárosban. Jogosítvány van, kocsni nincs: sűrűn buszoznak.

De a fiatalember legnagyobb színeváltozása mégiscsak az, hogy most már felnéz a főgázkezelőre, s büszkeséggel tölti el, ha helyettesítheti a szabadságon vagy C-napon lévő gázkezelőt.

A műszerház szimmetrikus terem: a bal oldal az egyes kohóé, a jobb oldal a kettesé. Mindkét oldalon egy-egy gázkezelő és főgázkezelő ül, az ő feladatuk figyelni, ellenőrizni és szabályozni a kohó belsejében zajló folyamatokat. Ritkán teljes a létszám: ilyenkor a valóságos vagy megbízott főgázkezelő gondterhelten jár fel-alá a skálák, monitorok és képernyők előtt, írja az egész íróasztalt beborító műszaknaplót, szorít, hogy odaát minden rendben legyen.

Szállóporeresztő-elegykiegyenlítő pozícióban sokan megrekednek, különösen azok, akik másfele kacsingatnak, és sokat várnak az élettől. Ezt le kell vetközni. Gázkezelő azokból lesz, akiket nem érdekel más, csak a kohó.

A főgázkezelő az egyes kohón őszes borostájú, kék szemű, alacsony, 38 éves férfi. A homloka közepébe tízforintos méretű dudor nőtt, a jobb kezén arany karikagyűrűt visel. Két gyereke van, a fizetése 60 ezer bruttó, s ha lehet, karácsonyra kéri a C-napjait.

– Két éve nem ettem hagymát, most úgy megkívántam – mondja, mint egy záradékot, a szállóporeresztők hagymával kapcsolatos disznó viccére.

Kék-fehér kockás flanelinget és fekete bakancsot hord. Sötétkék, poros vászonnadrágját öv helyett masnira kötött, kék vászoncsík tartja.

Ő is kohóipari technikumot végzett, szállóporeresztő 2, majd 1 volt nyolc éven át, azután öt évig gázkezelő. Nagyjából a rendszerváltás óta főgázkezelő.

Ez eddig egy szokványos karrier. Ettől fölfelé – jó nagy ugrásnyira – már a kohómester státusa van, a még továbbiakról, a főkohómesterről, üzemvezető-helyettesről, üzemvezetőről nem is beszélve.

Hogy melyik főgázkezelőt nevezik ki kohómesternek, az általában agresszivitás kérdése. Az előbbi csak ül és rája a körmét a műszerei előtt, az utóbbi viszont berohangálja az egész nagyolvasztót, veszekszik az emberekkel. Ezt a különbséget demonstrálandó, pár éve a kohómesteri címet felcserélték a „műszakos üzemvezető” elnevezéssel.

Ma már a végzettség is számít, de korábban nem sokat mérlegeltek: a nagyolvasztó hat kohómesteréből négy már csak a koránál fogva is annak köszönhetette az előléptetését, hogy párttag volt.

GALÉRIA

A csarnok első emeletnek megfelelő magasságában keskeny függőfolyosó fut körbe, ez a galéria. Mögötte a fal valamikor tele lehetett transzparenszekkel, ma már csak a salakoldal egyes kohóra eső szakaszán olvasható egy meszelt egyenbetűs, öles, különös felirat:

DOLGOZNI TANULNI ÉLNI VÍZTORONY

A galérián végigsétáló szeme elől semmi sem maradhat rejtve abból, ami a csarnok két végében álló kohók körül történik. A műszerházat unó műszakos üzemvezetőt, vagyis a kohómestert leginkább itt lehet megtalálni, amint a vasoldal korlátjára könyökölve szemlélődik. Az odalenti dolgozók ilyenkor tempósabban takarítanak, és szebben előkészítik a csatornákat.

Gyakran a váltás is itt történik, merthogy az olvasztárok nagyon jól tudják, hogy a pódium mely területei vannak a műszerházi kamerák elől takarásban, ott mindig nagy a disznóól. A galériáról aztán át lehet sétálni a vas függőhidakon a bunkersorhoz, nincs-e valami fennakadás, beleszagolnak a szélbe, pislantanak egyet-egyet a koksizoló, a tömörítő és a konverter felé, rendben csap-e fel a füst, a por, a láng, majd visszabaktatva a műszerházbeli kis irodaszobába ugyanezt telefonon is ellenőrzik: mi újság, mi várható? Aztán ha minden oké, be lehet telepedni az irányítóterembe, várni a dolgok rosszra fordulását. Az agilisabb kohómesterek azonban inkább föl-alá járkálnak a galérián.

A hat közül a legrosszabb híre egy 48 éves, élénk világoskék szemű, köpcös és kopaszodó, kedélyesen mérges kohómesternek van. Ha ő áll műszakon, még a legkezelhetetlenebb népség, a vasutasok is úgy hozzák-viszik az üstöket, tálakat, mint a kisangyal. Ennek persze története van.

– Én már nem emlékszem: mi nem tudtuk bezárni a csapolónyílást, vagy ők nem jöttek időben, a lényeg, hogy csurig voltunk. Átszólók: gyerekek, tépjetek, baj van! Nem jönnek. Megint veszem a kagylót: basszátok meg, ha nem hozzátok az üstöt seperc alatt, akkor cumi! Erre álmosan visszaszólnak a toronyból, hogy öt kilométer a megengedett sebesség. Hú, anyám, ekkora volt a burám, hát ilyen nincs! Begurultam, aztán tűz! Mit csinálhattak ott a toronyban, aludtak vagy kártyáztak, vagy ott se voltak, a jó ég tudja! Lehet, hogy a piros ultit még megfogták, a jó ég tudja! Mire odaértem, már minden parádéban, pedig úgy futottam, mint a nyúl! Szétróbbantottam őket, tegeztük egymást, mint a záporosó, menjetek, mert szétrúgom a valagatokat! A bakterok már rég bent álltak az üres üstökkel a lefolyó alatt, amikor az irányítójukkal még mindig a szavakat kerestük egymás jó édesanyjára! Na, azóta ha kell, jönnek, mint a golyó! Nekem egyszer elég volt, hogy lerámoltuk a vágányok közé a vasat, bennmaradtak az üstök, le kellett állni a kohóval, ú, anyám, kész tragédia.

A vasutasokkal való bánásmódot néhai mesterétől, Iván Miklós bácsitól tanulta el.

– Szegény öreg, isten nyugosztalja, egyszer úgy lekapta a mozdonyról a baktert, hogy csak úgy zörrent! Százhusz kilós volt az öreg, lekapta fél kézzel. Na de az se volt rest, az meg jól kupán vágta a lámpájával, egy ilyen füles irányítólámpa volt nála, avval verte fejbe, sose felejttem el. Na de minél jobban belemelegszik az ember, annál könnyebben békül.

Sokak szerint ő a legrabiátusabb a főnökök között. Nála soha nem lehet előre tudni, hogy min fog megakadni a szeme. Az egyik pillanatban még azért üvöltözik, mondjuk, a bunker-mesterrel, mert az túl gyorsan kapcsolta hátramenetbe a transzferkocsit, kiverte a biztosítékot, aztán a következő pillanatban meg azért, hogy tele vannak a bunkerok, mér nem megy már a franca fürdeni.

– Nagyon frankó ez a rendszerváltás! – hirdeti. – Régebben elég volt csúnyán nézni a dolgozóra, az már szaladt is a párttitkárhoz vagy a főnökhöz, és a végén még nekem kellett mentegetőzőnöm. Most mehet akárkihez, hogy hogy beszélek vele! Az ateizmusnak vége, reklamálni az atyaúristennél lehet. Én haver vagyok mindenkivel, de a munkában a haverságot nem ismerem.

A kohómester Rácalmásra született. Az apja vasműs segédmunkás volt, az anyja helyben dolgozott. Ma már csak az öreg él, s minthogy a fiú – ki a panelből! – Rácalmásra vett „virágoskertet”, azaz egy csupasz földdarabot, gyakran összefutnak, nagyokat politizálnak.

A fiú kohóipari technikumot végzett Dunaújvárosban, öntő szakon. A hengerműben kezdte, majd bevonult katonának, s a leszerelés után kiment dolgozni az NDK-ba. Két évet húzott le egy Drezda melletti acélműben, aztán hazajött, „hazanósult”. Az unokabátyja például kint maradt. A milliommossáig nem vitte ugyan, de lett 1200 márka nyugdíja. Na, azzal már hazatelepült.

A fiatal technikust a kohó vette vissza, szállóporeresztőnek. Jó svádája lévén KISZ-titkárkodott, szakszervezetiskedett is. A szakmában rövidesen a főgázkezelőségig vitte, de mert a pártba elég későn lépett be, csak a Kádár-rendszer vége felé lett belőle kohómester. Igaz, korábban nem sok differencia volt a két funkció között fizetésben. Ma már a főgázkezelőnél a kohómester, pontosabban a műszakos üzemvezető húsz-harminc ezer forinttal keres többet. Az úgynevezett ösztönzőről nem is beszélve, amely a pozíció függvényében erősen növekszik.

Még annak idején elvégezte a marxista esti egyetemet: Rácalmáson a faterral nagyokat vitatkoztak a tételeken. Mindenesetre sublótban tartott esti diplomájával rálátása lett a világra: amikor a földcsuszamlás után megkeresték az új szocik és az új munkáspártiak, mindkettőnek széttárta a karját: hagyjatok engem dolgozni!

Két fiuk született, az egyik üstfalazó, a másik kohólakatos, az utóbbi most készül az érettségire. A feleség szintén vasműs, a konverter diszpécser. Van már unoka is, a házaspár pénzének jó része a fiatalok támogatására megy. Közben azért, két éve, maguknak is megengedtek egy nagyberuházást: húszéves, frissen felújított, Római körüti panellakásukat egymillió forinttal megtoldva elcserélték egy újtelepi kertesi családi házra. Öreg Skodájukat viszont eszükben sincs lecserélni. Olyan keveset járnak vele, hogy aláfészkelnek a tyúkok.

Mert itt végre tarthatnak csirkét, nyulat. A fűtés is sokkal olcsóbb, mint a lakótelepen. De az a legnagyobb nyereség, hogy itt az ember a sövénynek dőlve bármikor szót válthat a szomszédal, aki történetesen egy nyugdíjas kohász.

– Régebben legalább hoztak egy naptárt! Ma meg? Csak szedik a pénzt, pedig kéménylyuk sincs!

– Ja, dehogy, Tóni bácsi, én most a szennyvizesekről beszélek! 2160 forintért elvittek hat köbmétert, aztán állítom, öt kilométerrel odább a Dunába eresztették!

– Azt mondom, fiam, én is! Az egyik kutya, a másik eb!

Beszélgetéseik azonban többnyire másképp indulnak és másképp végződnek.

Meglátja az öreg, hogy a szomszéd megjött a műszakból, egyből ott terem a kerítésnél, és titokzatosan azt mondja:

– Gyere gyorsan, mutatok valamit!

Az öreg almabort készít, a kohómester meggybort. Felséges mindkettő, de különösen az utóbbi.

Poharazgatásaik közben persze előbb-utóbb a kohónál kötnek ki.

– Azt mondd, fiam, még mindig semmi? Atyavilág, hatéves páncél, olyan lehet, mint a szita! A múltkor is láttam a képeden a vörös csíkot. Gázalarc, mi?

A lassan ötvenbe hajló kohómester nagyot nevet, aztán elégedetten dörgöli meg pirospozsgás, sima arcát.

– Tegnapelőtt ekkora repedést hegesztettek be a fiúk! – mutatja két kézzel, akár egy horgász. – Behegesztették azt seperc alatt.

– Te is tudod, fiam, hogy ha sokat hegesztenek egy acélt, abból a karbon előbb-utóbb kiég. És az a rettenetes hőterhelés! Hat év után le kell bontani, újat építeni, most tavasszal volt egy halottatok, mire vártok?

– Pénzre.

– A fenébe a kézilabdásokkal, a ti pénzeteket lövöldözik a kapufára!

– Eh, Tóni bácsi, az nem tétel! Sokkal nagyobb baj, hogy a vezérkarban egy kohós sincsen.

Az egyes kohót már csak a hetedik évben fogják átépíteni. Addig mese nincs, üzemeltetni kell. Az elaggott, beteg acéltest és szerelvényei a rendellenes működés legkülönbözőbb tüneteit mutatják, az alkalmazható gyógymódok köre azonban korlátozott. A konzíliumra siető műszakos üzemvezetők a főnökeiktől rendre megkapják:

– Ne izgulj! Én vállalom a felelősséget.

A széles ábrázatú, tonzúrák kohómester erre mindig eltátja a száját.

– Jól van, arany apám, tiéd a felelősség, de enyém a munka! Ha ma nem állok le, akkor majd holnap kell leállnom, de nem négy órára, hanem nyolcra, tizenkettőre! Nem te dőgözol vele, hanem én! Te csak imitálsz kívülről.

Mindazonáltal a kohómester is hasonló szellemben igazítja el az embereit, mert hát az egész rendszer mégiscsak erre épül.

– Ha valami gond van, meg ne próbáljatok sumákolni! Szóljatok, onnantól enyém a felelősség! Nem elsikkasztani, továbbpasszolni, mert ha utólag tudom meg, úgy nyakon váglak benneteket, hogy elszáll a fejetek.

A kohó úgy néz ki, mint egy a pódiumba derékig beásott óriás: nagy hasán a léghevítőtől érkező széles körvezeték az öv, ezerfokos levegő kering üvöltve benne. Meleg van, az óriás felsőtestéről szakad a víz. Válltól felfelé megint nem látni belőle semmit, eltakarja a széles hullámlemez tető.

Körben a kohón van tizenhatalc úgynevezett szekrény, abban tizenhatalc forma, abban tizenhatalc fűvócsó: a körvezetékbl azokon keresztül áramlik a kohóba a forró levegő. A szerelvények mind vízhűtésesek, s ha a hűtőrendszer valahol szétmegy, hajlamosak a kiégésre. Különösen a forma szokott kiégni, az elég, ha vasat kap valahol. Ilyenkor irtózatosan fűj, lehetetlen nem észrevenni. Vannak alattomosabb hibák, melyekre leginkább a fűvócsó apró, kerek kukucskálónyílásán át lehet felfigyelni. A kohómesternek óránként illik végigjárnia a mikroszkópéra emlékeztető szemlencsét. Mintha napfogyatkozást nézne távcsővön, kezében kormozott üveggel: narancssárga korongot lát, és repkedő fekete szemcsét. Ha a kép elsötétül, baj van: elöntötte a fűvócsövet a salak.

A salakot persze ki lehet belőle ütni, s ha muszáj, a közel százkilós fűvócsövet is ki lehet cserélni vagy a kiégett formát, és még van jó pár egyszerűbb eset. A legsúlyosabb üzemzavar abból van, ha az egész szerelvény észrevétlenül kiég, és a kifolyt hűtvíz elárasztja a kohót. Ezt hívják lefagyásnak.

Most tavasszal épp volt egy ilyen lefagyás az egyes kohón.

– Hú, kapom a papírt, hogy fegyelmi tárgyalása lesz ekkor és ekkor, jelenjen meg, hozza a jogi képviselőjét, ilyen és ilyen paragrafus – meséli a kohómester a nyugdíjas szomszédnak. – Én meg a főgázkezelőm, mind a ketten! Ki voltunk ám akadva, mint a sezlönrugó. Krisztusom, most mi lesz? Hát ilyen nincs, ezek beírtak a naplóba mindenféle marhaságot, csak épp a merev utasításait hallgatták el.

- Ez mindig is így volt, fiam. Azt a lovat kell ütni, amelyik húz – bólogat a szomszéd.
 - Basszák meg, folyton a vas után nyávognak, amióta a konverternél körtét cseréltek! Jó, egy kicsit valóban leragadtam a bunkersoron, de miért nem adnak legalább nekünk rádiótelefont?! Akkora a terület, hogy nem győzőm bejárni, és ott az a rengeteg lépcső!
 - Még mindig spórolnak a lifttel?
 - Naná! Liftakna van, lift nincs, ez a mi szocialista örökségünk. Bezzeg a finneknél, ott fedett folyosó köti össze az üzemet az irodákkal! Léghakondicionált a lift, és enni lehet a padlóóról...
 - Na és a tárgyaláson, azon mi volt? – vág közbe az öreg.
 - Ja, a tárgyaláson? Hát az idézés fél háromra szólt, délutánosok voltunk, fél kettő lehetett, már az öltözőben halljuk: valami nagy zűr van az egyesben. Na, mondom, máma lesz a fegyelmi tárgyalás, milyen jó! Fölballagtunk, mindenki toporog, nagy csatornát csináltak, de nem bírtak kinyitni, hú, csúnya munka volt. Már akkor nem csapoltak vagy négy-öt órája. Itt gebasz lesz, tűkön az egész főnökség, tisztára betegek voltak. Próbáltak belebeszélni, rájuk szóltam: menjetek odébb, volt időtök elég, inkább azt nézzétek meg, van-e elég szék a tárgyalóteremben. Nem kellett harangozni, megindítottuk a vasat, ahogy illik! Na, akkor kezdtünk megnyugodni. Hanem nézem az órát: atyavilág, negyed három, mindjárt kezdődik a tárgyalás, a szép fehér inggallérom meg csupa kosz!
 - Na!
 - Jó, ezt csak úgy mondom. Tapogatom az idézést a zsebemben, veszem elő a szemüvegem, akkor jön oda a főnök: te, elmarad a fegyelmi tárgyalás. Ó, felelem, szerintem inkább tartsuk meg, egy füst alatt ezt a délelőtti bulit is megbeszéljük. Hagyjuk, mondja ő. Nem úgy van az, mondom én, hát ügyvédet fogadtam, ti írtátok, hogy hozzák, most ki fizeti ki az ügyvédet?! Szó, ami szó, akkorra már nagy lett a pofám, láttam, minden rendben. Még azt is mondtam nekik: mind a ketten a beosztottjaim voltak, a cipőtöket se vetettétek le, úgy aludtatok a műszerházban az asztalon, de kár, hogy nem akasztottam a nyakatokba fegyelmit!
- A kohómester fölemeli a söröskriglijét, mert most sört isznak, a cserépkorsó oldalán felirat: 1994 – 40 ÉVES A NAGYOLVASZTÓ. Közelebb hajol, hunyorogva mondja:
- Maradjon köztünk, Tóni bácsi: hát micsoda főnök az, aki belekezd egy ilyenbe, aztán mégse csinálja végig?
- A kohóüzem legfelső vezetői valóban mind fiatal emberek: a rendszerváltozás időszakában a fiatal diplomások lépcsőfokokat ugrottak át a kohós számárlétrán. A főkohómester például harmincvalahány éves, csepei gyerek. Már volt egy infarktusa.
- A műszakos üzemvezető végigsétál a galérián, aztán megy tovább lépcsőkön, átjárókon. Fizetés előtti időszak ez, itt is, ott is megállítják az emberek: „Adj egy cigarettát, főnök, hétfőn megadom!” Kilenc éven át nem dohányzott, de most újra rászokott. Valahol muszáj levezetni a feszültséget, amit a kohó, ez a szeretett-gyűlölt boszorkányfázék kelt a körülötte szorgoskodókban. Egy időben fontolgatta, hogy beáll valamelyik horgászbrigádba, de aztán inkább letett róla, csak a macera van vele meg a hókuszpókusz. Akkor már inkább a piacra jár kifűjni a kohógázt a tüdejéből.
- Van mit kifűjni. Aki a Vasműn keresztülgyalogolva a kohók környékére ér, egyből megcsapja a szag. Még csak nem is kellemetlen: fanyar, kesernyés, afféle régi spájkok szaga. Aztán ott vannak a hangok: a léghevítóbúgás monotóniájából a két-három percenként kiemelkedő furcsa, sóhajtásszerű moraj. Mindehhez párosul egy fantasztikus kép: időnként emberek jönnek elő, és gereblyével csíkokat húzkodnak a porba.

– Megáll az eszem, ennyi maradt a május elsejéből! – kacag a kohómester. – Felvonulás nincs, takarítás van! Fogadok, valaki újítási pénzt is felvett ezért a gereblyés rigolózásért. Szegény kőművesek, ahelyett, hogy az üstöket faloznák, ezzel szarakodnak! Ha megmaradna, se volna értelme, hát még így, hogy mindjárt eresztik a szállóport.

Mint a legtöbb vasműs középkauder, a műszakos üzemvezető sem tud felhőtlenül örülni, hogy hirtelen megvastagodott a fizetési borítékja. Bérrendezéskor ő az egyik döntnök, s képtelenek lelkifurdalás nélkül tudomásul venni, hogy azok, akikkel a nyolcvanas években még voltaképpen egy szinten volt, most ennyire alul maradnak.

– Itt vannak ezek az ösztönzők – magyarázza a kertszomszédjának. – Először is, nem az átlagfizetés, hanem az alapbér után adják: a folyamatos műszakban dolgozó melós eleve rosszul jár. De ez semmi: addig osztanak, szoroznak, amíg még jobban pofára nem ejtik. Adnak a melósnak tíz százalékot, a csoportvezetőnek tizenötöt, a főkohómesternek már negyvenet! Na de bocsánat, ott már százezer fölött vannak a fizetések, akkor minek megdobni még a százalékkal is? Ha mondjuk egy ötös olvasztár kap tízezret, a bunkermester durván húszat, akkor a főkohómester legalább százat! Hát hol itt az igazság?

– És te mennyit kapsz ebben a példában? – kérdezi a szomszéd.

– Hatvanat. Már ez is felháborító, mi lehet akkor a legfelső szinten? Amikor a melós már az élés határán van! Hát egy százasért meg lehet őket szakítani, egy százasért tiszta betegek tudnak lenni! És mi az, egy százas? Jövök haza a melóból, megiszok egy pohár sört, annyi!

– A múltkor elaludt a buszsofőr, egyszerűen nem jött a húszas – dörmög az öreg. – Jön fél óra múlva, hogy lerobbant. Már hogy robbant volna le, most kapták ezeket az új zöld buszokat! Elaludt, és még neki állt feljebb. Ilyen világ ez.

– Nekem meg leütötték a haveromat, amikor vitte visszaváltani a büfébe a sörösrekeszt. Fényes nappal, isten az atyám, fényes nappal! Én még ilyen világot nem láttam, minden a pénz körül forog. Elég egy tízfilléres, csak pénz legyen! Na, mindegy. Csak sajnálom szegény ördögöket, nincs semmi luxusuk, vagy ami van, azt a hasukon spórolják meg.

Elgondolkozva forgatja az ujján az arany pecsétgyűrűt. A szomszéd krákog egyet.

– A benzin...

– Na, az is! – csap le a kohómester. – Aki keres kétszázezer forintot, annak mindegy, hogy mennyi. A vállalkozó meg úgyis leírja, neki is mindegy. Csak annak a szerencsétlen melósnak, aki visz haza jó esetben negyvenet, annak nem mindegy. Szerencsétlenek, inkább kibicikliznek a világ végére, és ilyen bokorról metszett mogyoróbotról lógatják a kukacot a vízbe. Miközben ismerek olyat a Vasműben, aki félmillióért rendelt magának pecabotot Olaszból! Űrhajógyárosok fejlesztették ki az anyagot, tizenkét méter hosszú, és nincs egy kiló. Na, azzal már át lehet nyúlni bárki feje felett.

– Azt mondják, szerves élet nyomait találták meg a Marson – tapogat a szemüvege után az öreg.

– Azt csak az újságírók találták ki! Az űrkutatók horgászbottal foglalkoznak.

Aztán kicsivel később, meggybortól, almabortól elpilledve, visszakanyarodnak a kohóhoz, hogy mi pénzt, milliókat lehetne megspórolni például azzal, ha az üstökben a nyersvas csak egy fokkal, mindössze egyetlen picurka fokkal kevésbé hűlne le, mire a konverterbe ér. Éves szinten mégiscsak egymillió tonnáról van szó!

– Ezek itt csak fedőben tudnak gondolkodni! Bezzeg a finnek...

A kohómesternek nincs különösebb hobbjja. Itt vannak a gyümölcsfák, a csirkék, a nyulak. És már van két kisunoka, az egyik múltkor azt mondja neki: édes drága papucika! A kisebbik fiúnak az idén volt az esküvője, nagy esküvő volt, ők állták azt is. És amikor előhívták az esküvői képeket, amiket a kohómester öccse fényképezett, forgatják, nézik: kettő felvételen, mindössze kettőn tejfehér fénynyaláb látszik! UFO! Elküldték az UFOmagazinba, meg is jelent. Azóta szakértők vizsgálják a negatívot, fotótrükkéről szó se lehet. Egészen rendkívüli eset.

CSARNOK, PÓDIUM

A csarnok közepén paravánnal, egymásnak tolt vasszekrényekkel ketté van választva: a műszerházi átjáró felől nézve a bal térfél a kettes kohóé, a jobb az egyesé. Ezen az egy-egy kézilabda-pályányi területen dolgoznak az olvasztárok, elvben kétszer hét ember. A gyakorlatban inkább csak a fehérgalléros főnököktől hemzsegő délelőtti műszakban vannak ennyien. Olyankor szükség is van mind a hétre: ez látványos munkaterület; az illetékesek vagy a saját, vagy a hivatalos vendégeik, vagy csak a technológiai utasítás különböző értelmezései kedvéért folyton ugráltatják őket.

Az ötvenes évek elején még számos képzőművészeti alkotás öröközte meg a nyersvasolvasztár jövőt építő, heroikus munkáját. Hullámos karimájú filckalapos, ormótlan bőrkötényes, ezüstös halinacsizmás, azbesztkesztyűs, arcvédő drótszítás alakjuk a munkásosztály rendíthetetlen falanxának jelképe lett. A hátracsúszás a Martin-kemencék üzembe állításával kezdődött: Somogyi József híres Dunaújváros-jelképe, az 1954-es Martinász-szobor már acélolvasztárt ábrázol. Az évek, évtizedek során a nyersvascsapolás a Vasmű protokoll-listáján egyre hangsúlytalanabbá vált, majd a késztermékkor beköszöntével s különösen a rendszer-váltás időszakára csupán helyi érdekességgé degradálódott. A nyersvasolvasztár, az egykori hős a kilencvenes évek közepére végképp lefokozva érezhette magát.

– Azt mondja a főolvasztár: így csináld! Jön a főnök: ne így csináld! Hát olyan sose volt, hogy a főnök mindenki előtt lehurrogja a főolvasztárt! Azelőtt legalább meghallgatták! – panaszkodnak az olvasztárok. – Eh, már a béka seggében se vagyunk.

Éjszaka van, éjjeli műszak, bár ez az örökké sötét, reflektor világította csarnokban a fényviszonyokból nem érzékelhető: sokkal inkább az emberek kótyagosságából. Az egyes kohón a szabadságolás miatt mindössze négyen dolgoznak: ez a minimális létszám. Nincs itt az egyes olvasztár, a helyébe lép tehát a kettes, és az egyébként két négyesből, két ötösből ma csupán egy-egy van.

Csapoláshoz készülődik a csapat: mindenki elfoglalja a helyét. Az ideiglenes főolvasztár bent áll a ragasztott kettős üvegablakú betonbódében, gombokat nyomogat, kapcsolókat húz kod, és a hatalmas robotkarra emlékeztető bontógép a kohó tövében kékes rőzselángokkal égő csapolónyílás felé fordul. A robot alkarja közel öt méter hosszú, pneumatikus fúró: pöfögve fúrni kezdi az ezelőtt alig két órája dugaszmasszával lezárt furatot.

A fúrófej beér, a légkalapácsszerű pöfögés leáll, a bontógép visszafordul. Ez kritikus pillanat: ha a vas most elindul, meg lehet spórolni a fúvatást. A szabályos nyitás ugyanis oxigénbe-fúvatással történik: a főolvasztár veszi a bőrkötényét, az oxigénpalackra kapcsolt ötméteres acélcsővet, és mintha egy hosszú-hosszú lándzsával keresné a tűzokádó sárkány szívét, döfi a fegyvert befelé. Előfordul, hogy három-négy acélcső tűnik el a torokban, mire hangos bőföggéssel, hatalmas szikraesővel megindul az izzó anyag. Nehezebb nyitásoknál néha egészen a paravánig lövell ki a tűz, a főolvasztár hoplitaszerű alakjából másodpercekig semmi sem látszik.

A csapolónyílástól pár méter hosszú csatorna vezet a gyomorkőig, amely kétfelé választja a narancssárga lávafolyamot: jobbra, a salakoldal tálai felé fordul a felszínen úszó salak, balra, a vasoldal üstjei felé a nehéz nyersvas.

Amikor már az első tálba és az első üstbe szép, egyenletes sugárban folyik az anyag, az olvasztárok a homokos ládának támasztják stangáikat, és elindulnak befelé az étkezőbe. A sarokban, a hűtőszekrény tetején úgyis van egy kis tévé, amely a csapolónyílást mutatja: ha valami baj van, fél percen belül a helyükön vannak.

A melósok ilyesfajta helyiségeit vasműszerte melegedőnek hívják, az ezerfokos anyaggal dolgozó olvasztárok esetében azonban ez az elnevezés meglehetősen abszurd volna. Számukra ez bizony étkező, már csak azért is, mert az olvasztárok a munkaszünetekben szinte egyfolytában esznek. Ehhez a munkához sokat kell enni. A hazulról hozott átlagos fejadag fél kiló kenyér és negyed oldal szalonna. Felvágottnak nincs értelme: abban a kapkodásban, a hőségtől pállott szájjal úgysem érzik az ízt. Az étkezőben mindig nyomott a hangulat.

Mindjárt az ajtó mellett áll egy szódaautomata. Néha minden ok nélkül folyik, nyálkás tócsákat ereszt a lába alá, és áporodott szagot áraszt, mint valami hajófenék. Kicsivel odébb van egy kólaautomata is, ez új, de az olvasztárok bojkottálják, mert éremmel működik, és a 29 forintért alig porcióz ki többet egy kávéspohárnyinál. Kísérleti jelleggel kapott itt elhelyezést, leginkább a szemközti melegedőben ügyeletet tartó kohólakatosok és villanyszerelők látogatják.

– Úgy hallom, valamelyik üzemben rövidre zárták – nézi komoran a hármas olvasztár, indián arcú fiatalember. – Nem kell hozzá pénz, csak leteszed a poharad, és kapod a kólát.

– Tartsák meg! – vonogatja a vállát a kicsivel idősebb, testesebb, kerekesebb arcú kettes olvasztár. – Egyszer kóstoltam, hamisítvány.

A kettes és a hármas olvasztár Ózdról jött. Sokan vannak itt abból a régióból, sőt távolabbról is, az ötös olvasztár például kubai. Az egész nagyolvasztóban az olvasztárok között van a legtöbb vendégmunkás. Végül is mi kell ide? Három év szakmunkásképző és hőálló szervezet. Vagy legalább az egyik.

A kettes olvasztár egy Ózd melletti kis faluból származik. Az apja hengerész volt, az anyja takarítónő: amikor a vasgyárat felszámolták, mindketten nyugdíjba mehettek. Négy gyermekük van, két fiú és két lány. A fiúk hengerésznek-forrasztárnak tanultak. Ő, a kisebbik, eredetileg szeretett volna falun maradni, de alig tíz kilométerre Ózd füstjétől nemigen látott más lehetőséget, mint az ipart. Aztán mert Ózdról amúgy is elvágott, 1990-ben egy ismerős segítségével átigazolt a Dunai Vasműbe. A hengerműhöz nem volt elég a protekció: hely csak itt volt, a kohón.

Huszonkilenc éves. Az alapfizetése 47 ezer forint.

Ózdról nősült, a nagyobbik gyerek még ott született, a kisebbik itt, Dunaújvárosban. Egy évet albérleteztek, aztán két gyerekkel már helyet kaptak a családszállón, s végül, három éve, másfél szobás, 46 négyzetméteres, lakótelepi OTP-lakáshoz jutottak. A lakás kicsi, a havi törlesztés nagy: eszközbe sem jut folytatni a nagycsalád-hagyományt. Fiatalok még, szórakozni, utazni szeretnének, csak enyhüljön kicsit az anyagi prés. Nyaralásnak azt nevezik, amikor a szülőkkel valami gond van, és pár napra hazautaznak Ózdra. Jogositványuk nincs, autóra semmi remény, marad a vonatozás, buszozás.

Az asszonyka munkanélkülije nemsokára lejár. Egy villamossági üzemben szeretne elhelyezkedni mint betanított munkás. Ami szórakozásuk van, az a zenehallgatás, a videonyúzás és a picivel a nagy, lakótelepi séták.

– Művészársadalomban élünk – nyilatkozta vontatott hanghordozásával, mintha rágógumit tologatna a szájában. – Az mind művész, aki saját zsebből, hónapról hónapra megél.

Zömök fiatalember, alkatra épp olvasztárnak való, nem fújja el a kohó. Keskeny szeme, duzzadt orra, barna bőrű, gömbölyded járomcsontja egymásra torlódnak, keleties vonásokat kölcsönöznek az arcának.

– Állítólag nem fogják kifizetni a negyedéves ösztöndíjakat – mondja.

– Én úgy hallottam, hogy kifizetik, de *szelektíven* – nyomja meg a szót a hármaskör olvasztár.

– Mit vártok, a múltkor azt vágták a fejünkhöz: vegyük bérrendezésnek, hogy egyáltalán van munkahelyünk! – babrál a kólaautomatával az ügyeletes vizeslakatos.

– Nem tudok eltartani ennyi embert! Nem tudok eltartani ennyi embert! – pipiskedik éles fejhangon, utánozza a városi televízióban a minap nyilatkozott vasműs személyzeti főnököt az étkezőbe tévedt műszakos üzemvezető. – Phú, le is köptem a tévét, csak úgy csurgott! A jó kurva életbe, most mi tartjuk el őt, vagy ő tart el minket?!

– Jól mondd, mester, adj egy cigit, mester! – használja ki főnöke „veletek vagyok” rohamát a vörös képű, bodros szökecsőrű hajkoronájú darus, és mindjárt két szállal is kivesz a pakliból.

Aztán mennek vissza a pódiumra a vasat, a salakot terelgetni. A kóllázgató lakatosokon kívül csak a darus marad a helyiségben, nemigen akarózik felmennie a kosárba: rühelli, amikor egy szem maga van mind a két kohódarura. Majd szólnak, ha már nagyon hiányzik.

– Hát ez olyan, mint a faszom – panaszkodik a már huzamosabb ideje betegállományban lévő társára. – Egyszer-egyszer megemberli magát, aztán hónapokig semmi. Papíron megvan a létszám, de állítom, hogy már legalább hatvenszor-hetvenszer berúgtam, amióta utoljára két darus volt a kohón!

A csarnokban a darupálya úgy van kialakítva, hogy a kezelőnek nem kell lemásznia: közvetlenül át tud szállni az egyik daruról a másikra.

– Bravó! Megspóroltunk egy melóst, föl lehet venni a helyébe két irodistát! Hát csak oda kell állni a kapuhoz, meg kell nézni: öttől fél hatig beszédeleg néhány manusz. Hanem hét-fél nyolckor! Egyszer csak ömleni kezd a sok ingyenélő. Hogy nem szégyellik a pofájukat! Gyertek csak, gyertek! Ez a Kádár-rendszer kikupálódása! Ugyanazok a főnökök, csak most jobban lopnak.

Az orosz-lángörényes, pajeszos, foghíjas demagóg egykor maga is párttag volt. Baracson született 49 évvel ezelőtt. Az apja vasműs, az anyja téleszttag volt. Három gyerekükből az egyik 39 éves korában meghalt. Már a szülők sem élnek, a baracsi házat a nagy, göndör hajú darus lakja feleségével és három fiával.

– Hát még az óvodában is rászólnak a gyerekekre: te, kapsz a pofádra, ha bohóckodsz! De én is mondom neki: gyerek, jó legyél, az anyád hétszentség, vigyázz! Hát akkor a parlamentben mért nem szól a büdös isten se rájuk? Hát mint a bohócok a cirkuszban, egymást röhögik, majmoskodnak! Hát ez az ország megcsúfolása! Annyi pénzért én is eliszogatnék a büfében! Szavazzon rájuk legközelebb a jó kurva anyjuk.

A lakatosok jól szórakoznak a daruson, ahogy egyre jobban hergeli magát, horgas, repedezett körmű kezével nagyokat sújt a levegőbe.

– Jó, én is beléptem a pártba, mit lehetett tenni, kiemelt csoportvezető voltam, de mi hasznom volt az egészből? Az, hogy egy nappal előbb tudtam az áremelést?

Különösebb végzettsége nincs. Villanyszerelő iskolába járt, de kirúgták. Akkor Tatabányára ment, a 14-es aknára, de mert nem tudott annyi pénzt keresni, amennyit el tudott volna inni, 19 éves fejjel visszajött a szülőföldre, vasműzni.

Majdnem húsz évig volt a tűzállóban: segéd munkásként kezdte, csoportvezetőségig vitte, dolgozott kinn a cseheknél is, közben a biztonság kedvéért megszerezte a daruspapírt.

Ebből a papírjából él 1985 óta.

– Kikészült a derekam, nem bírtam hajolni, muszáj volt pályát módosítani – magyarázza.

– A derekad ? – nevetnek a lakatosok. – Nem inkább a májad?

– Értetek is hozzá! A pia nem betegít, hanem gyógyít. Fél évig nyomtam az ágyat, az orvosok már lemondtak rólam, de én akkor egy utolsó erőfeszítéssel leittam magam, és azóta semmi bajom.

1992-ig az acélműben daruzott, akkor áthelyezték a kohóhoz. A darus posztok között ez a legrosszabb hely. A fizetése jelenleg 37 ezer forint bruttó. A felesége a hengerműben szerszámraktáros, a három fia közül kettő protekcióval szintúgy ott dolgozik, csak a harmadik maradt munka nélkül.

Ül az asztalnál koszos kék munkásruhájában, vöröslő kék szemét a plafonra szerelt ventilátorra szegezi.

– Hát már egy motrot nem bírok eltartani, nemhogy egy autót! Bezzeg a képviselő uraknak ingyen jár! De szívesen odaadnám nekik a fizetésem, hadd tudják meg, mi az, harmincvalahányezer forintból élni.

– Hát add oda nekik! – biztatják a lakatosok. – Ne félj, elfogadják, zsebre teszik, ezeknek az isten pénze se lenne elég.

Cseng a telefon, a kettes kohóról keresik a darust, kell menni rókát szedni, ládát pakolni.

Az egyeseken szép tempósan jön az anyag. A vasoldalon a csatorna deltatorkolat-szerűen négyfelé ágazik: kis zsilipek szabályozzák, hogy a négy üst közül melyikbe folyjon a vas. Vörös füstköd, szikraeső, narancssárga lüktetés jelzi, hol tör elő s hol tűnik el az izzó olvadék. Az olvasztárok a végpontok között állnak, stangáikkal hol a partra húzzák, hol visszalökdösik a csatornába a fekete salaktorlaszokat. Messziről nézve mintha lassított filmet látnánk: a pódiumon pár ember ácsorog, néha megindul, belepiszkál a lába előtt csörgedező patakba. Közeli azonban elképzelhetetlenül nehéz munka: a forróság elszívja az erőt, a salaktorlaszok súlyosak, alattomosak, és ők csak négyen vannak.

A hármas olvasztár, az indiánarcú fiatalember ugyanúgy kitűri kék vászoningét zöld, lángálló nadrágjából, mint a kettes: így védekezik a meleg ellen. Már letette a sapkáját, kötényét, arcvédőjét, fekete hajából verejték csöpög. Így, az elemeknek kiszolgáltatva szakadt, elesett ember benyomását kelti, úgy néz ki, mint egy menekült.

Bizonyos értelemben az is. Már állt a vasgyár, amikor Ózdról Dunaújvárosba jött. Tíz főre volt szükség, körbekérdezték a munka nélkül maradtakat, kinek van hozzá kedve. Feleséget, gyereket hátrahagyva ő nekivágott: lesz, ami lesz. Ez 1993-ban volt. Munkásszállón lakik, kéthetente hazajár. A felesége fonodában dolgozott, pár éve munkanélküli.

– Aki keletről jön, az ráfarag – mondja. – Ki vesz ma Ózdon panellakást? Bagóért árulom, mégse kell senkinek.

Huszonnyolc éves, 44 ezer forint az alapfizetése.

Ózdon született, édesapja korán meghalt, édesanyja nyugdíjas, egyedül él. Két bátyja maszek káeftékben segédmunkás, járják az országot. Ő nem akarta követni a példájukat, elvégezte a kohász szakmunkásképzőt, szeretett volna egy helyben, maradni, mégis cigányéletre kényszerült.

A most épp szabadnapos főolvasztárral van egy szobában a munkásszállón. Hazafelé meg szoktak inni egy pohár sört, ez minden szórakozásuk.

A csapolónyílás egyre hangosabban bugyborékol, és mint egy vulkán, a magasba szórja a lávát.

– A szentségit, ez bekokszolt!

A műszakos üzemvezető előjön a kohó mögül, a kezében sötét nézőüveget tart.

– Zárunk!

Egy átlagos csapolás ötven-hatvan percig tart. Akkor a főolvasztár újra bemegy a betonbódéba, s ezúttal a csapolónyílás túloldalán álló dugaszológépet forgatja be, ami éppolyan, mint egy régimódi ágyú, csak talppal az égnek. A dugaszológép csőtorkolata elmerül a narancssárga lávafolyamban, tömni kezdi a csapolónyílásba a hőálló masszaanyagot.

– Nem ette meg!

A zárógép kilendül, kicsit hűl, aztán újra visszafordul.

– A kurva életbe, köpköd, mint az állat!

Odafenn a műszerházban cseng a telefon a főgázkezelőnél: vegye le a nyomást. Jönnek az elegy-kiegyenlítők, mindenféle csapokat tekernek egy betonpincében, aztán fúvóformától fúvóformáig rohangálnak.

A műszerházi üvegcsőben a higanyoszlop először hatvan centire zuhan, majd onnan fokozatosan tovább esik. Tizenöt percen át negyven centin áll, hátha lecsillapszik a kohó gyomrában az anyag háborgása. A következő óvintézkedés a harangszelep kinyitása volna, de ha azt megteszik, a kohó nem egyhamar talál újra magára: az a leállítás már üstökben mérhető.

– Nem harangozunk!

Ha viszont nem tudnak bezárni, perceken belül előnti őket a vas, úgy kell majd Paxittal szétrobbantgatni, bent a szerelvények pedig elsalakosodhatnak, azokat se kis munka kicserélni.

Nyalábokban száll a szikra, nagy vaslávakoloncokat bőfög fel a csapolónyílás. A főolvasztár és a segédje tetőtől talpig bőrbe, filcbe, azbesztbe öltözve megközelítik, öklömnyi masszagolyókkal hajigálják, stangával bedöngölik.

– Jobb, mint egy tűzijáték! – nézi meredten a műszakos üzemvezető. – Ehhez legalább nem kell szponzorokat gyűjteni.

És már fordul is rá a dugaszológép újra. Odabenn a betonbódében a kohászok az ablaknak dőlve figyelnek. A nekicsapódó forró anyag egyik helyen pókhálószerűen megrepesztette, máshol csak megolvasztotta a biztonsági üvegben a ragasztót, különös, egészen apró levélmintákat préselve az üvegtáblák közé.

– Megfogta!

A fröcsögés eláll, a dugaszológép diadalittasan füstöl. A kohászok előjönnek a fedezékből, vizet locsolnak a szerteszt hányt salaktócsákra, aztán gyorsan visszavonulnak az étkezőbe.

Negyedórájuk van a pihenésre. Ennyi idő alatt hűl le a pódium, aztán már rá lehet menni takarítani, a következő nyitást előkészíteni.

A műszakos üzemvezető nem megy velük. Megáll a galérián, mint egy kapitány a hídon. Itt még bármi előfordulhat.

– Szóljatok fel, hogy emeljen rá három centit! Aztán majd igyekezzetek vissza, mert akkora kupleráj van itt, hogy hajnalig nem végeztek vele!

Az olvasztárok harapnak egyet, isznak a szódavízből, és mire nekiállnak a takarításnak, már újra hetven centin jár a kohó.

A nagy hajú, nagy pajeszú vörös darus most átül az egyes kohódaru kosarába, üres ládákat hoz a pódiumra, és elkezd szedni a csatornákból a rókát. Gerendaszerű, beledermedt vas-salakmaradványok ezek, nevezik dögnék is. A jókora harapófogóban végződő daruhorgot az ötös olvasztár segíti egyenként rájuk kapcsolni, majd a szemetesládánál kioldani, végül a teli ládákat az üstök helyére állt vasúti pórekocsikra leadni.

Az ötös olvasztár kubai. Jutalomból tartották meg a hajdani nagy csapatból, merthogy ő és még egy másik tengerentúli megtanult dolgozni. Persze ha megszakadna, magasabb pozícióba akkor se raknák.

Ez így pont jó, legalább a vörös képű darussal folytatott levegő–föld kommunikációból leckét kap magyar igeragozásból.

– Szopok én eleget, Armandó, te is szopatsz? Ne szopass, mert ha én megszopatlak, akkor... – és így tovább.

Az ideiglenes főolvasztár és segédje, a két ózdi a csatornák környékét tisztogatja: vastalicskába lapátolják a szétfröccsent anyagot, viszik a szemetesládához. Amikor ezzel úgyahogy készen vannak, sódert talicskáznak körbe egy másik ládából, kiegyengetik a csatornafalakat. A pódium tulajdonképpen a kohó felé emelkedő homokos domb: igencsak neki kell szaladni, ha fel akarnak jutni a sóderral teli talicskával a vascsatorna legfelső szakaszához. A homokban grafitszemcsék milliói csillognak, salakdarabok gőzölögnek; a lapátnyelek a forráságtól többen elszenesedtek.

A négyes olvasztár a dugaszgépet tisztogatja, tölti újra. Tizennyolc éves, nyurga fiatalember. Durva, egyenes szálú, szőke haja a tarkóján a füle magasságáig alá van nyírva, elől középen ketté van választva. Finom metszésű arcát kis kaporszakállal igyekszik öregíteni. Tavaly végzett a szakmunkásképző iskola olvasztár szakán. A fülcimpáján az egyik fülbevaló függőlegesen kétszer áthúzott ezüst S betű, a másik pedig széles, cifrázott, megfeketedett ezüstkarika.

A fizetése 38 ezer bruttó, a szüleivel lakik együtt. Az apja nehézgépkészítő, az anyja biztosítási ügynök.

A zárógéptisztítás eszközei és módszere a napóleoni háborúk korát idézik: a gombafrizurás, szőke fiú egy hosszú nyelű kanállal kikotorja az ágyúcsőből a dugaszmassza maradékát, azután friss masszával megtömi, bedöngöli. Mellette a földbe szúrt kis kézi légkalapács anakronisztikusan hat: ha a ládában a dugaszmassza kiszikkad, összeáll, ezzel kell betölthető darabokra hasogatni.

A zárógép ágyúszerű alsó része közel öt méter hosszú, rengeteg masszát kell belegyömöszölni. A szőke fiú jó fél óra hosszat elbabrál vele, és akkor még kívülről hozzá se nyúlt, pedig a cső és a tartószerelvények ráégett masszától, salaktól rücskösek. A műszakos üzemvezető épp arra sétál, de nem szól érte. Van, aki szólna, ő nem. Magas, jó felépítésű, ötvenes

férfi, a szabad idejében futballbíróskodik. Csak ránéz a dugaszológépre, és belelát. Tudja jól, a külsőn nem múlik. Főlöskégesen nem szeret igazságot osztani.

Az olvasztárok lassan végeznek az előkészítéssel, takarítással: rosszkedvű seregük az étkezőbe vonul. Két csapolás között átlag két óra negyven perc telik el, és mert az imént elhúzódtott a zárás, jó lesz sietniük.

A pódiumon vasládák, csövek, láncok, horgok, deszkák, csatorna- és gépdarabok, zsákok, gázpalackok és titokzatos szerszámok hevernek mindenütt, akár egy kirakodóvásáron. Az összevisszaság azonban csak látszat: az olvasztárok nagyon jól tudják, miért hová kell nyúlniuk.

Éjjel egy óra van, a pódiumdomb tetején hangosan sistereg a magára hagyott kohó. Páncélja eresztékein itt-ott rongydarabok lógnak, gőzölgő víz mossa őket: a kohó tövében már olyan, mintha trópusi eső esne. Odafejj a vaskos körvezetékbe zárva vihar zúg, sziszeg. Lenn a pocsolák közt parányi lidércfények égnek: kékek, sárgák, pirosak.

Nemsokára újra nyitni kell.

TÖRZS

A nagyolvasztó irodaépülete felől egy zöld munkáskabátos, bakancsos férfi lépdel a poros úton. Délután hat óra van. Kora esti nyugalom, kihalt minden, csak egy narancssárga locsolókocsi járja a betonutak hálózatát, hátulján kerek tábla: 75 KM. A sofőr tisztelettudóan félreáll, megvárja, amíg a munkáskabátos elhalad mellette, csak utána folytatja a locsolást.

A lassan baktató férfi idős ember. Dús, őszes, hátrafésült haja van, barna keretű, régimódi szemüveget hord, a válláról szíjon divatjamúlt, kopott, fekete aktatáska lóg. Nagy, szegletes arcából az önfegyelem szigorúsága sugárzik: itt minden ráncnak helye van. Az ember azt hinné, vén szakí lehet, talán esztergályos. Pedig mérnök, sőt főmérnök: az egész nagyolvasztó műszaki vezetője.

A nagyolvasztósok összesúgnak a háta mögött:

– Nézd, kí megy ott!

– A főkomcsi? Hát már azt hittem, sose akarja hazatolni a bringát.

A törzs legismertebb személyisége kétségkívül az 57 éves, rendszerint fél napokat az üzembn töltő műszaki vezető. Egy órával a hivatalos munkakezdése előtt bejön, hogy lássa, mit hagyott maga után az éjjeles műszak, aztán újra és újra előjön irodájából, és mint egy álrühás Mátyás király, járja a birodalmát. Mire felismerik, hogy ő jön a lépcsőn, már késő.

– Szóval azt mondják rólam, hogy takarításmaniás vagyok – nevet. – Érdekel is engem a takarítás! Rend legyen, rend! Mert ha nincs, abból lesz az üzembavar, abból lesz a baleset.

A műszaki vezető rendpárti, keményvonalas: megtestesítője a letűnő kádári Vasműnek.

– Rendszerváltás? Minket, műszakiakat nem érdekel a rendszerváltás! Ugyanúgy barátságban maradtunk a kassai, tulai, Krivoj Rog-i kollégákkal. Levelezünk, találkozunk. Nem lehetnek olyan rossz kohók azok, amik évente több mint százmillió tonna nyersvasat produkáltak.

A műszaki vezető 1939-ben született Ózdon. Az apja fizikai munkásként kezdte, a technológiai osztály vezetőjeként ment nyugdíjba a durvahengerműből. A fiú pályája még meredekebbre ívelt, beépült a Vasmű legendáriumába, része lett a pályakezdők oktatási anyagának.

– Nekem is elmondták, úgylágy te sem úszod meg – magyarázza a betanító a betanítottnak, utánabámulva a műszaki vezető lassan távolodó, kissé meggörnyedt alakjának. – Szóval végy példát az öregről: egyszerű olvasztárból felküzdötte magát a legfölső vezetésbe. Csak arról nem szokás beszélni, hogy milyen áron.

– Miért, milyen áron? – kérdezi a betanított.

– Mindenáron – feleli a betanító.

– És az mit jelent?

– Csak annyit, hogy nagy komcsi volt az öreg.

De mindenekelőtt jó szakember. A középiskolai tanulmányait az ózdi kohóipari technikumban kezdte, amely azonban 1954-ben megszűnt, s a két alsóbb évfolyam Dunaújvárosba került. A technikus oklevelet itt szerezte meg, de dolgozni hazament Ózdra: olvasztár, léghevítő-technikus, gázkezelő lett. A katonaság után megnősült, egy volt iskolatársát, hódmezővásárhelyi lányt vett feleségül, és utánajött a Vasműbe. Az első között kaptak lakást a Barátság városrészben, a Duna soron. A kohóhoz kerülve először elegykiegyenlítő volt, aztán gázkezelő, főgázkezelő... Még főgázkezelő volt, amikor nekivágott a főiskolának, közben léptették elő kohómesternek, s már mint friss diplomást tették meg üzemvezető-helyettesnek. Azután tíz évig volt a kohó üzemvezetője. 1987-ben kapta meg a műszaki vezetői kinevezést.

Jövöire átépítik az egyes kohót, azt még ő vezényli le, azután nyugdíjba vonul.

– Remélem, ezúttal nem akarják a fogukhoz verni a garast, és az alapokig mindent eltúrunk!

Az irodája falán kis karikatúra függ: egy kohó torzképe, nincs egyetlen szabályos vonal benne: mintha valaki delíriumban rajzolta volna. Alatta felirat: „Haladj a korral!”

Az íróasztala sarkán agyagelefánt csücsül, a titkárnők ajándéka. Arra figyelmeztet, hogy nem lehet mindent nyers erővel elintézni, meg kell válogatni a szavakat. A hátán perselynyílás, oda kell bedobni a büntetéspénzt, ha az íróasztal tulajdonosa mégiscsak elragadtatná magát. Nem lehet tudni, csörög-e érem az elefánt gyomrában: a főnök íróasztalához még a takarítónő se mer közelíteni.

A harmadik személyre szabott dísz egy kis fa automobil az autózás hőskorából, a motorházra azonban Suzuki-címke van odabiggyesztve. A műszaki vezető öreg Skodáját alig egy éve cserélte le Suzukira, megfosztva magát talán legnagyobb hobbijától, a vén kocsi örökös szét-szedésétől-összerakásától.

Mindegy, úgylágy kevés a szabad ideje. Korán kel, s mire hazaér, örül, ha a vacsora után az újság elolvasására jut ideje, kedve. Régen az volt a legfőbb program, hogy a két lányával jött-ment, de kinöttek a vidámparki túrákból: az egyik férjnél van, a fejlesztő karbantartóknál informatikus, a másik most végzi a főiskolát. A szülőkhöz ugranak néha haza Ózdra, Hódmezővásárhelyre, az se kis távolság. Az egykori ózdi durvahengerműs osztályvezető már 81 éves, de még versenyszerűen sakkozik: néha leül egy-egy partira a fiával is. Iparvárosi indíttatású a család, kétlaki hajlamaik nincsenek, hétvégi telkük sose volt. Maximum gyümölcsszüretre jár, ha hívják a vasműs kollégák, de csak módjával, mert a derekával műtve van.

A nagyolvasztó betölti az életét. Lassan negyven éve van azon a pályán, amely megköveteli az övéhez hasonló mentalitást: termelni kell mindenáron, mert ha a kohó leáll, a nyitott réseken át kiszabadulhat a pokol. Technikus korában már megélt egy kohórobbanást: rémálom!

A nem leállni gyakorlatának is megvannak persze a határai. Például az utolsó, 1989-es kohólyukadás sem következett volna be, ha a tervezett átépítést idejében megcsinálják. Márciusban szerettek volna sort keríteni rá, de a kettes volt rosszabb állapotban, azt kezdték el bontani. Az egyes átépítése húzódott, húzódott, aztán júliusban kilyukadt a medence, a benne lévő pár száz tonna nyersvas kifolyt, a környező víz elbomlott, annyi hidrogéngáz szabadult fel, hogy a lángok körbenyalábolták az egész csarnokot.

Egy kohós főmérnöknek a leállni és a nem leállni Szkülájája és Kharübdiszé között kell lavíroznia. Teszi ezt úgy, hogy a keze is kötve van: a „teljes gázzal előre” utasítást a változtatásra például csak akkor adhatja ki, ha megvan rá az anyagi fedezet.

Nemrég a „műszaki vezető” titulust „termelésvezető”-re cserélték. Lényegre törő kifejezés.

Felmegy a lépcsőn; minden rangjelzés nélküli, hajlott alakja eltűnik az öltözőajtó mögött.

– Én nem értem, hova teszi azt a rengeteg lóvét, amit itt összekeres! – mondja a betanító.

– Mért, mennyit keres? – kérdezi a betanítandó.

– Tudja isten! A törzsben már köbösen nőnek a fizetések! Nem is mernék utánaszámolni, sose voltam büfé matekból.

SALAKFELDOLGOZÓ

A salakfeldolgozó valóságos oázis a porsivatag szélén. Itt csend van, szabadon jár a szél, és egy teremtetett lélek sem mutatkozik. Néha egy fekete macska keresztülsétál a síneken: rengeteg errefelé a galamb.

A salakfeldolgozónak vasúti pályaudvar hangulata van. A három vágány egy földszintes, állomásszerű épület előtt fut el, az épületben a hosszú-hosszú folyosó fala olajzöld, a műköpadló szürke. Az ablakok alatt lilomok, jukkák, gumiabroncs ágyásba ültetett növények pompáznak. Háttrébb, a tájképet fekete iszaphegyek zárják le, itt-ott fa meredezik: nem tudni, mi volt előbb, a fák vagy az iszap.

Az állomás környéke sárgás granulált salakkal van felhintve, boronával elhúzkodva. S mintha az épület folytatása volna, salakdombvonulat nyúlik el hosszan a távoli Vasmű-kerítés felé.

A vágányok innenső oldalán két nagy híddaru magas oszloplábakon álló pályája látszik, alatta hatalmas betonmedence terül el, kénzagú zöld vizéből további salakdombok emelkednek. A darupálya innenső végében zöldre-barnára festett, vasszerkezetű torony áll: ebben osztályozzák a salakot. Van itt a sínek mentén még két betonóvóhely: vidéki vasútállomásokon látni ilyeneket.

Csend van, béke és nyugalom. Aztán egyszer csak száncsengők harsány csilingelésével tehervonat érkezik, beáll a kérgezővágányra. A dízelmozdony vontatta salaktálcákat sárga zászlós vasutasok kísérik. A csilingelésre előjönnek az állomásépületből a salakfeldolgozó emberei: ha most ráhajtanak, tizenöt-húsz perc alatt végeznek, s mehetnek vissza a következő salakszállítmány érkezéig a vackukba. Ha a kohó tartja a menetrendet, és nincs kimaradás vagy torlódás, akkor nyolcvanpercenként várhatók a vonatok.

KÉRGEZŐVÁGÁNY

A szerelvény fogadására az épületből elősietők többnyire hárman vannak: a kérgező, a habosítómester és kissé lemaradva a csoportvezető.

A granulálógép-kezelőnek is nevezett kérgező Székelyudvarhelyen született, 1990 márciusa óta él Magyarországon. Alacsony, izmos cigányember, dús, rövid szakállt és bajuszt visel, a haja hullámosra van dauerolva. Harmincöt éves, elől pár foga hiányzik: kiverték a román határőrök, de az is lehet, hogy az enyészet vitte el.

Az apja bányász volt, a tíz gyerek közül ő az ötödik. Nyolc általánost végzett, utána a székelyudvarhelyi vasöntödébe ment dolgozni. Megnősült, két kislánya született, elvált.

– Hatvan deka kenyér volt a család fejadagja, jegyre adták, ahogy a húst, cukrot, olajat mindent. Nem lehetett ott megmaradni.

1987-ben indult neki először a határnak. Szerbia felé szökött, egy volt munkatársával Kikindáig jutott, ott többedmagával betuszkolták egy csukott teherautóba. Kérdezgette a katonákat, hova viszik, Beograd, Beograd, mondták. De nem Belgrádba vitték, hanem a román határra. Egy évet kapott, a harmadát letöltötte Temesváron és Csíkszeredán, amnesztiával szabadult.

A következő évben újra megpróbálta, ezúttal Magyarország felé, onnan már csak nem adják vissza! A zöld határon elkapták, de ezúttal nem csináltak nagy ügyet belőle: az őrszobán gyorsított eljárással jól elagyabugyálták.

Amíg él, azt a verést nem felejtí el. 1989-ben mégis tett egy utolsó kísérletet.

– Sokan mondogatták, erre meg erre menj, ott a legkönnyebb. Én ebben nem hittem. Fogtam a térképet, behunyt szemmel húztam egy vonalat, úgylis lutri az egész.

Ahogy az lenni szokott, a határtól hatvan kilométerre megjelentek a belügyisek a vonaton. A magyarázkodás már nem segített: ugrani kellett.

– Mondom a havernak, ugorj! Az meg csak hezitál, gondolkozik. Nekem közben az járt a fejemben: úristen, micsoda verés lesz ebből! Rákiáltok, állj félre! Az meg úgy beszart, hogy meg se bírt moccanni. Kilöktem, mert ha nem lököm ki, mindkettőnket legombolnak. Aztán kiugrottam én is. A román MÁV mindig kurva lassú; állítom, a mi vonatunk volt akkor az egyetlen kivétel.

Összevissza törték magukat. Bicegve, egymást támogatva nem jutottak messzire. Az őrszobán megint jól meggumibotozták, megrugdosták őket.

Aztán 1990-ben, nagy meglepetésére, útlevelet kapott. Egyik öccsével azon nyomban vonatra ült, s gond nélkül eljutott álmai földjére, Budapestre. Ennyi haszna származott a romániai forradalomból.

A kérgező Magyarországra menekülésének történetét szívesen meghallgatják a kollégák: hátha megnyugszik a fiú, idő van bőven, beszélje csak ki magát.

– Az hétszentség, hogy én is tiktakolnék, ha háromszor kaptak volna el a román határon! – csóválják meg a fejüket együttérzően a háta mögött.

A kérgező idegei valóban nincsenek rendben. Nyugtatónak Rudotelt szed, de mint mondja, igazándiból egy lottó ötös lenne a gyógyír a bajára. Alapbére itt a salakfeldolgozónál mindössze bruttó 27 ezer forint.

Budapesten a mélyépítőknél kezdett dolgozni, éhbérért. Nem nagyon kellett akkor már a segédmunkás.

– Fogtam a térképet, behunyt szemmel ráböktem egy pontra, kinyitom a szemem: Dunaújváros. Mondom az öcsémnek: te itt maradsz, én lemegyek körülnézni.

A 721-es pályaudvarra került kocsirendezőnek. Hamarosan jött az öccse is, sőt meg is ragadt: benősült egy előszállási lányhoz a műszakjából. A báty kevesellte a pénzt, és mert nem biztatták semmi jóval, átment a koksizolóba. Ajtótomító volt a hármaskocsin, nem éppen annak való hely, akinek baj van az idegeivel. Magasban nem dolgozhatott, a tanfolyamok közül csak egy nehézgépkészítőt tudott összekaparni. 95-ben áttették a kocsizoló kis lapátos markolójára, azt már csak öt hónapig bírta. Műszak után a legfőbb munkaerőpiacot járta, azaz a kocsmákat. A kampány kettős eredménnyel zárult. Egyrészt belekeveredett egy csúnya háromszögtörténetbe az Iparos kisvendéglő végcséniijével és főpincérével, nagy verekedés lett a vége, melynek következtében elutasították a honosítási kérelmét. Másrészt viszont a sörcimborák adtak egy jó tippet: nézze meg a salakhabosítót, ott dolgozni felér egy üdüléssel. Megnézte, rábólintott: egyelőre jó lesz.

Csilingelve jön a négy tál a kérgezővágányon, megállnak a granmedence partján, egy vaslábakra szerelt bódé alatt. A kérgező vaskos kábelt vonszol a legelső kocsihoz, beköti, aztán egy kezelőállványhoz lép, gombokat nyomogat, a magasból két ormótlan vas sodrófa a tálba zuhan, feltöri a frissen csapolt salak felszínén a szürke kérget: lehet beleborítani a tölcseren keresztül a medencébe.

A salaktál valamivel kisebb, mint a nyersvasüst, és nincs tűzálló téglával kibélelve. Bordázott alakjával hatalmas, megfordított trópusi sisakra emlékeztet. A villanymotor hajtotta fogaskerekek különös, lüktető, Stravinskyt idéző zene kíséretében billentik fokról fokra a granmedence felé. A kiömlő narancssárga massa már a tölcserben nagy erejű vízszaggal találkozik, s a következő pillanatban mintha vulkán törne ki: gőz-, gáz- és tűzoszlop lövell ki a sínek alól, csapódik bele a granmedence smaragdzöld vizébe.

Kénszagú köd támad, borít el mindent, és szemerkélni kezd az eső. A levegőben szállás üveggyapot száll: sok-sok apró, fehér, gonosz tű keresi, hová fúrhatná be magát. A szürke ködben vörös fények villódnak, s ha már megfogyatkozni látszanak, a dízel odébb húzza a szerelvényt: jöhet a következő tál.

Szélcsend van, a tüneményesen változó helyi időjárás egyre több ködöt produkál. Mire a salakot mind a négy tálból a granmedencébe folytatják, olyan sűrű a köd, hogy az ember az orráig se lát.

– Ne keressetek, itt állok, aki rátapos a cipőmre, isten uccse, kipucolja! – kiabál a csoportvezető.

Nagydarab, kedélyes, 41 éves férfi. Sötétbarna szakálla és göndör, odüsszeuszos haja van. Az életútja is kisléptékű Odüsszeia.

Székesfehérváron született, újértelmiségi, „szellemi” családból: az apja gépészmérnök volt, munkavédelmis, végül párttitkár, hajaj!

– Most már kicsit meghiggadt, nem kapkod annyira – nevet harsányan, felszabadultan. – Csinált sok hülyeséget, engem például orosz tagozatra adott.

A szülők 1964-ben költöztek pártmegbízásból Dunaújvárosba, aztán nemsokára elváltak. Tisztességgel elfelejték mindent: az anya a kislánnyal ment erre, az apa a kisfiúval arra. Az a bizonyos orosz tagozatos gimnázium Kazincbarcikán volt, ahol az apa a fiát humán

ismeretekkel, mostohaanyával és mostohatestvérrel ajándékozta meg. A fiú az érettségi után inkább az édesanyjához pártolt, és hogy valami gyakorlati tudásra is szert tegyen, jelentkezett a székesfehérvári geodéziai főiskolára. A felvételi nem sikerült. Ekkor egy barátja behozta a kohóba.

Vasipari alapismeretei igencsak kezdetlegesek voltak, viszont volt érettségije, és úgy-ahogy tudott angolul, németül, oroszul. Természetesen a műszerházba került, szállóporeresztőnek.

A katonaság után szerencsét próbálni ő is az NDK-ba ment. A drezdai Robotron cégnél barátkozott meg a számítógépekkel: abban az időben egy kábelfonat még harminc méter hosszú volt, maga a számítógép pedig akkora, mint három szekrény. Bár a szerződéséből csupán egy évet töltött le, Drezda mégis meghatározó az életében: későbbi hobbjá, a számítógépek mellett megismerkedett Judittal, későbbi feleségével is, aki közgazdasági érettségijével ugyanúgy a Robotron vendégmunkása volt.

1980-ban összeházasodtak, másfél év múlva lakáshoz jutottak. A Béke városrészben laknak tizenegy éves kislányukkal. Érdeklődési köreik egybeesnek: számítógép, nyelvek, régi diszkózene. Van egy ócska Trabantjuk, de nem telkesgazdák, és a horgászat is hidegen hagyja őket.

Az asszony a Vasmű energiaüzeménél helyezkedett el, a férfi kohós pályafutása jóval kacsaringósabban alakult.

Minthogy a szállóporeresztésben nem látott sok fantáziát, üstkísérőnek kérte magát. A Martinban aztán megtetszett neki a darusok munkája, ahogy a nyersvasat öntik le az üstből, gyorsan el is végzett egy darustanfolyamot. Dolgozott a nagyolvasztó különféle daruin, sokáig úgy tűnt, hogy érettségijével várományosa lehet a darus csoportvezetői széknek, de aztán egy pártvonalon futó külsős megelőzte. Ezen nekikeseredve visszakönyörögte magát a műszerházba, beköszöntött a rendszerváltás is, s ő nekiállt tanulni, odafigyelni: hátha megcsíphet egyet a nyugdíjba menők posztjai közül.

Egy dologgal azonban nem számolt, azzal, hogy csak rá kell nézni: szaporodó évei ellenére megmaradt léha fiatalembernek, aki hippisen öltözködik, és folyton vicceken töri a fejét. Márpedig a gázkezelő és pláne a főgázkezelő legyen komoly ember!

Szerencse, hogy a karrierjét gátló vonások a barátságsszövésnek annál inkább kedveznek, így került két évvel ezelőtt, 1994-ben, a salakfeldolgozóba műszakos csoportvezetőnek.

– Na, jó lesz vigyázni, azt se fogom tudni, honnan kapom a pofont! – nevet fennhangon a szűrős, szitáló ködben.

Ezt csak félig mondja viccből. Mint afféle ejtőernyőst ellenségesen fogadták a salakfeldolgozóban. Ez itt egy parányi, távoli tartománya a nagyolvasztónak: merev, hierarchikus társadalmi rend uralkodik benne. Legalul vannak az egyszerű gépkezelők, a kérgezők: a fizetésük 28 ezer forint. A rangsor közepén helyezkednek el a habosítómesterek, akikből műszakonként csak egy van, és a fizetésük körülbelül 42 ezer forint. A négy műszakos csoportvezető már 52 ezer forintot keres, és ők nem nyomogatnak gombokat sem: főnökök. Ez a csúcs, innentől fölfelé csupán a főművezető és az üzemvezető van, elérhetetlen magasságokban. Nem csoda, ha a legöregebb habosítómester rossz néven vette, hogy nem ő kapta meg az íratlan szabályok szerint neki járó kinevezést. Ebben a rokoni szálakkal csaknem áthatolhatatlanra bogozott közösségben általános megütközést és riadalmat keltett az intézkedés. Valóban vége lenne az aranykornak?

Az utolsó lapátosból egyik napról a másikra főnökké lett csoportvezető érthetően az alacsonyabb rangú melósok felé húz, bennük talál szövetségesre. A kérgezők, gépkezelők, vagontöltők és darusok java része egyébként is fiatal: felnéznek rá az érettségije miatt, és jókat derülnek a viccein.

Ott ül közöttük a salakvonatok érkezése közötti szünetekben: szálfá termetével, magas, hátrahajló homlokával, aranykeretes szemüvegével és dús barna szakállával olyan, mint egy narodnyik, aki lemerül a nép közé.

– Nehogy már kidobd, hé! – szól rá a mokány kis erdélyi kérgezőre, aki épp befejezte uzsonnáját, s a keze már lendül a marhamájkrémes dobozzal a szemeteskosár felé. – Hát micsoda jó kis marhahúslevest főz még neked abból az asszony!

Aztán a darusra pirít rá, aki az íróasztalon ül, és egyvégtében telefonál:

– Ne tarts itt lelki klinikát, hé! Tedd már le, így sose tudnak ideszólni, ha felrobban a kohó, hogy most légi úton jönnek a tálak!

Még az öreg habosítómester felé is megkockáztat egy jó tanácsot:

– Mért adsz ki annyi pénzt gyógyszerre, Laci bácsi? Amikor itt van ez a jó kis termálvíz! Én a te helyedben mindennap húznék egy vödörrel, azzal kúrálgatnám magam.

– Nevetni fogsz, volt itt egy csoportvezető, a Molnár Pista, aki pontosan így áztatgatta a kezét – dörmögi a habosítómester. – Te persze nem emlékezhetsz rá, te akkor még nem voltál sehol.

A csoportvezető az ilyen megjegyzéseket meg se hallja, már a következő tromfon jár az esze.

– Kevesled a pénzed, fiú? – fordul egy újonnan felvett gépkezelőhöz. – Hú, olyan mellékállást mondok neked, hogy a szádat is eltátod! Tegnap megyek keresztül a restin, hát odajön egy madárijesztőről öltözködő, kaktuszképű gyerek, hogy aszongya: jó uram, mi a nótája, egy tízesért eléneklek! Na most, a figura tényleg énekelt! Szerintem, fiú, ha te nem énekelsz, avval kétszer annyit megkereshetsz!

És ez így megy, amíg be nem fut az épület elé a következő salakvonat. Akkor a csoportvezető veszi a sisakját, amire stencilezett betűkkel az van ráírva: ENYÉM, és mennek elébe ködnek, kénsavas esőnek, repkedő szálkáknak, a földön juharfa terméseként sodródó üvegyapotnak.

– Papír zsebkendőt, esernyőt, fehér botot hozzatok!

Amikor a salaktálakból kifolyik a salak, a szerelvény mintegy száz métert előrehúz, megáll. A tálak most újból oldalra buknak, a szürke kéreg repedéseiből a maradék salak a hatalmas kéreggödörbe csorog, aztán a granulálódarus föléáll, meglengeti a golyót, ami valójában egy liszteszsák méretű, körte alakú vaskolonc, és kétszer-háromszor nekiüti a tál peremének.

Az ütközésnek messze zengő, igazi haranghangja van.

Az ütéstől a kéreg leomlik, a salakgödörbe csúszik, és a daru ráállhat a következő tálra. Amikor már az összes ki van ütve, a tálak a különös, zakatoló zene hangjaira visszafordulnak, és a szerelvény megy tovább a mésztejező házhoz, melynek hídjáról a kérgező egy gumicsőből mésztejet locsol az alatta elhaladó forró acéledényekbe, ne tapadjon bele majd a kohónál a következő csapolás.

Az Erdélyből elszármazott kérgező a mésztejezést szereti legjobban. Különösen azóta, hogy van egy nálánál is zöldfülbűb, most már annak a dolga a PORÍTOTT ÉPÍTÉSI OLTOTTMÉSZ feliratú zsákokból nagy kádakban kikeverni az anyagot, neki csak a gumicsővel a spriccelés marad.

Az egésznek van valami vásári hangulata. A kérgező egy ilyen világ szélén nőtt fel, mélyen kivágott trikókat hord, mint az erőművészek, hatalmas, dagadó vállizmán kék tetoválás: LOWE YOU. A felszín alól néha persze előtör az elesettség tajtékja: idegrendszeri fékezhetetlenség, korai szívkoszorúér-elmeszesedés, előszállási szoba-konyhás lakás, OTP-részletek, új felesége ki-kiújuló klausztrófóbiája, magas vérnyomása, tályogjai és két gyereke. Mert hát újránősült, hogy egy kereszttel több legyen; az új asszonyt a radari szállón ismerte meg, ott volt portásnő, ma már csak munkanélküli, a leszázalékolás „nem jött össze”. Azért vettek lakást Előszálláson, mert egyrészt ott viszonylag olcsó volt, másrészt pedig az öcskös közelében akartak letelepedni, az embernek mégiscsak tartoznia kell valahová. A lakás picit, viszont van hozzá egy hatszáz négyszögöles kert, de a kérgező már annak se tud igazán örülni, mert a neje olyan beteges, hogy nem hajthatja ki kapálni, tevékenykedni: egyedül kell nekimennie.

– Ökör kapál magában! – mondja, és elmegy inkább sörözni a cimborákkal.

De legalább ez a salakfeldolgozó, ez jó. Kihúzza a dízel, majd visszatolat, elhaladtában a tálakba még egyszer mésztejet kell locsolni, s azzal vége: a szerelvény rááll a kohó salakoldalához vezető vágányra, és a kocsikra szerelt kolompok szava lassan belevész a Vasmű morájába.

A következő kohózárásig nyugalom áll be a pályaudvarra, csak a szegény darus kénytelen egyfolytában meregetni a medencéből a frissen granulált salak szürke hátú szigeteit: legyen egybefüggő zöld víztükör újra.

HABOSÍTÓVÁGÁNY

A salakfeldolgozóban a munka persze csak látszatra ilyen idilli: a robbanásveszély minden pillanatban fennáll. Elég, ha egy kis nyersvas kerül a vízbe, s máris detonációk sorozata rázza meg a környéket. A habosítómesterek például minden arra tévedőnek felhívják a figyelmét a darupálya egyik oszlopának csorba voltára, majd még ugyanazzal a karlendítéssel a legtávolabbi vágányra mutatnak: ezt a röppályát írta le egyszer egy salaktál, amikor a habosítótálca berobbant.

Egy salaktál körülbelül akkora, mint a Bazilika nagyharangja, és a legvékonyabb pontján is tizenkét centi vastag. Ha időben kiderül, hogy nyersvas is került bele, akkor a vasutasok el se hozzák a habosítóba, inkább kiöntik félúton a szemétlerakónak is használt, halastó méretű salakgödörbe.

A habosítóba csak a garantáltan vasmentes kohósalak kerülhet. Így is két betonóvóhely fogja közre: lőrésszerű, rostéllyal, szűrővel védett kémlelőnyílások néznek a habosítótálca felé. A betonépítményekre az évek során vastag, rücskös salakpárna rakódott, falaikon becsapódások nyoma sötétlik.

A rendszerváltás előtt a salakfeldolgozóban lényegesen több habsalak készült, mint granulátum, ezért is nevezik gyakran az egész salakfeldolgozót habosítónak. Aztán az arány fokozatosan megfordult: a habsalakot nagy mennyiségben felhasználó gigantikus állami építkezések visszaszorultak, a cementgyártás alapanyaga, a gransalak iránt viszont nőtt a kereslet.

Ma már van olyan műszak, hogy egyetlenegy salakkocsi sem áll be a habosítóvágányra.

A habosítómester persze soha nem csupán a habosítással foglalkozott. A munkát a vasutasok mellett besorolástól, kinevezéstől, bérezéstől függetlenül ugyanaz a három-négy fős csapat végzi, akár granulálásról, akár habosításról van szó.

A habosítás természetesen rázósabb dolog. Van a két betonfedezék közt egy nagy dömpers-platóhoz hasonló vastálca, amelybe alulról, furatokon keresztül víz áramlik, s ebbe a pezsgő, kavargó vízbe öntik apró adagokban a tálból az izzó salakot. A tálca is mozog: a már habsalakká szilárdult szürkessárga salakleányokat a vizesmedencébe lötyköli.

A habosító medencéje a granulálóéval szomszédos, csak sokkal kisebb. Ez egyébként a darupálya innenső vége, itt áll a zöldre-barnára mázolt, ormótlan osztályozótorony is, amelyben nők dolgoznak. Ha habosítás van, ki szoktak állni az erkélyre, onnan a leglátványosabb a folyamat.

A habosítótálca ilyenkor olyan, mint egy tűzhányó torka. Fortyog, sárszerű darabokban táncol a vörösen izzó salak, gőzfelhő lobog az égig, s időnként hangos böffenéssel fekete salakgolyócskák repülnek szerteszét.

Ilyenkor a vasbeton öntőfülkében tartózkodó habosítómester is behúzza a fejét: ha a dolog komolyra fordul, az olyan, mintha közvetlen az orra előtt napalmbomba robbanna.

A habosítómester 53 éves, pirospozsgás, vékonypénzű parasztember. Előszálláson született, Daruhegyen, máshol otthona sose volt.

– Azt a házat még az apám építette, azért is rajongok annyira érte!

Apja-anyja gazdálkodó parasztok voltak, legalábbis 59-ig, aztán muszáj volt belépniük a téeszbe. A kisfiú korán kimaradt az iskolából, 13 éves fejjel már kanászbojtkodott. 29 éves koráig a szülei nyomdokában járt, megnősült, két fia született, végezte a paraszti munkát. Talán még ma is azt csinálná, ha a bátyja nem tett volna bogarat a fülébe: jöjjön el a Vasműbe ő is, a folyamatos műszakban jól lehet keresni, és még ideje is bőven marad odahaza a kertre.

1972. november 28-án jött a Vasmű habosítóüzemébe. Itt dolgozott a bátyja is, aki annyit ecsetelte a vasmunkáslét jó oldalait, aztán mégiscsak visszament a téeszbe: a gyomra nem bírta a folyamatos műszakot.

Azért a habosítómesteren is nyomot hagyott a Vasműben eltöltött közel negyedszázadnyi idő: kék szemét az örökös kialvatlanság hályogja szürkíti, ízületeiben reuma ropog.

Igyekezete azonban töretlen: jön, megy, nyüzsög. Ő a szakszervezeti bizalmi is, kilépni senkit nem hagy, az újakat pedig belépteti. A habosítóüzem szervezettsége példátlan az egész Vasműben.

Szeretett volna feljebb lépni, csak hát hibádzott az iskolai végzettség. Pedig neki is van papírja, növényvédő gépszerelő. Régen a csoportvezetőséghez még ennyi se kellett.

– A Rákosi-rendszer lesöpörte a padlást. A Kádár-rendszer tetőt tett a fiatalok feje fölé. Na most, ha így haladunk, nem lesz se padlás, se tető – összegzi történelmi tapasztalatait a melegedőben. – És ez azért van, mert mindenki csak a száját jártatja. Ha rajtam múlna, nálam az emberek a nyolc órából kilencet ledolgoznának.

Az öreg habosítómester a munka megszállottja. Odahaza nem is lehet megtalálni máshol, csak az ólak körül vagy a kertben. Van szőlő, gyümölcsös, veteményes, sertés és baromfi.

– A tiszteletes úrtól tudom, hogy a bibliai időkben a házakon nem voltak ablakok – magyarázza. – De miért is lettek volna? A ház arra való, hogy aludjék benne az ember. Ha már ablak is van, akkor csak bámul kifele.

– A múltkor még azt mondtad, Laci bácsi, hogy a kolorádóbogár az oka mindennek! – szól közbe a csoportvezető. – Most meg kiderül, hogy az ablakok?

– Ne forgasd ki a szavamat! Itt egy a gond: a mai fiataloknak bűdös a meló!

– Hát igen – sóhajt a szálfatermetű, szakállas ember –, ettől a bűztől tágul az ózonlyuk.

SALAKOSZTÁLYOZÓ

A salakosztályozó lábakon álló, állványzatos tornyában két nő dolgozik folyamatosan. Persze többnyire lent tartózkodnak, egy a torony tövébe épített kezelőhelyiségben, ahol mindenféle gombok, karok és villanyrezsók vannak, s időnként átszólnak telefonon a főépületbe: hol késnek a vagonok, elindult-e már a teherautó, hány cukorral kéred?

Aztán jó óránként felmennek a vaslépcsőkön, ellenőrzik, rendben mennek-e a szalagok, rosták és elevátorok, hatalmas papundeklire engedik az elektromágnesen fennakadt vastörmelékét, összelapátolják a kiszóródott habsalakot, a korlátnak dőlve elnézik a tovagördülő zöld hullámokat, a szürkéssárga fővenyt, a habosítótálcában bugyborékoló görögtüzet, hallgatják a meg-megkonduló harangszót, és a filléres regények nászutaspárjaira gondolnak: a végén úgyis minden jóra fordul.

Osztályozni csak a szétfröccsenő sárhoz hasonló alakzatokban megszilárduló habsalakot kell. A darupálya sarkában áll egy nagy, szögletes tartály, az előtörő, amely mindig tele van merve habsalakkal, feltéve persze, hogy a habosítódarus a helyén van. Az anyag innen kerül egy rövid szállítószalag-rendszeren át a toronyba, s a toronyból surrantón keresztül az alatta megálló szállítójárművekbe.

Az itt dolgozó nők hivatalos elnevezése vagonöltő. Nincs korkedvezményük és nincs C-napjuk: a salakfeldolgozóban negyvenórás a munkahét. 26 és 28 ezer forint között keresnek, és mint a legtöbb vasműs munkásnő, nagyon félnek, hogy ez a kevéske pénz is elvész. Habsalakért egyre ritkábban jönnek vagonok, gépkocsik, s előfordul, hogy a rossz hangú gépek naphosszat csöndben heverésznek a torony különböző szintjein. Ha ez így megy tovább, az lesz a vagonöltők legfőbb dolga, hogy kiverjék a csapatostul betelepíteni szándékozó galambokat.

Ülnek a kopott pléhborítású kezelőpultok előtt és szotyoláznak: az jót tesz az idegeknek. Nem lehet tudni, mikor fognak szólni, hogy ezt a munkát ezentúl egy ember is elvégzi. Igaz, ebbe talán a munkavállalói oldálnak is lesz beleszólása: a salakfeldolgozóban erős a szakszervezet, és az egész üzem egy emberként áll mögöttük. Efelől, merthogy rokoni kötelékekről van szó, biztosak lehetnek.

A most műszakon lévő idősebbik vagonöltő az öreg habosítómester felesége, a fiatalabbik pedig az úgynevezett beugrós csoportvezető lánya. A beugrós csoportvezető három lánya közül férfiruha-készítő szakmunkás-bizonyítványával ő vitte legkevesebbre, sokáig bolti eladószkodott, majd az apja idehozta vagonöltőnek. Egyik húga vendéglátós, most éppen Olaszországban dolgozik, a másik még tanul: elsőéves a műszaki főiskolán.

A beugrós csoportvezető lánya törekeny, alacsony nő. Az arca is finom, az a típus, melyet ha rajzfilmben mintáznak meg, orrot és állat nem rajzolnak neki. Göndör, barna haja a füléig ér, elől a homlokába kunkorodik, tiszta kék szempár ragyog ki alóla.

Inge ujját könyékig feltűri, kék munkásruhája zsebéből arasznyi hosszan vécépapírtekercs lóg ki. A nyakában félig használt porvédő álarc lóg.

– Minek vesznek ide félmillióért klímaberendezést? – mondja vontatottan, mint akit a dolog különösebben nem is érdekel. – A por úgyis agyonvágja, inkább osztották volna szét a pénzt.

Észreveszi a zsebéből kilógó vécépapírt, visszagyűri.

– Nagyon lefogyott ez a macska, te nem úgy látod? – néz ki a sínek felé a széles arcú, ezüstös hajú másik vagonöltő, a habosítómester felesége.

– Rég hoztunk neki csirkecsontot – feleli a beugrós csoportvezető lánya.

A fiatalasszony talán csak a hanghordozásában emlékeztet az apjára. Az apja hórihorgas ember, az arcvonásai szigorúak, a szája vaskos. Szükszavú, s ha mégis sokat talál beszélni, pici sárga salaklepedék ül ki az ajkára.

Egyidős a habosítómesterrel, falujabeli, sőt osztálytársa is volt a nagykarácsonyi általános iskolában. Az apja állatokkal foglalkozott, de mind az öt gyereket már sokallta volna a mezőgazdaságban: öt 14 évesen eleresztette a Vasműbe hatórásnak. 1962 óta van a salaküzemben: abban az időben még pajszerrel ütötték ki a kérget.

1966-ban tett egy kis kitérőt: függetlenített KISZ-titkári állást vállalt a nagykarácsonyi téésben, abban a faluban, ahová nősült. A házassága tartósnak bizonyult, a mozgalmi vonal nem: másfél év múlva visszament kérgezőnek. Tíz év telt el, mire kinevezték habosítómesternek, de azután viszonylag gyorsan, három év múlva csoportvezető lett.

A feleségével a második gyerek születése után határozták el, hogy a városba költöznek. Az asszony is nagyolvasztós: mielőtt a cukorbetegségére fény derült, műszakozott. Azóta raktáros. Van egy kis telkük, ennyi maradt a falusi életmódból. Egy dolgot sajnálnak igazán, azt, hogy a gyerekeiknek már nem tudnak a korábbi színvonalon segíteni.

– Az a baj, hogy semmit nem lehet előre kalkulálni. Mostanában azon kapom magam, hogy a székeknek csak a sarkára ülök: ne essek akkorát, ha kihúzzák alólam.

A salakfeldolgozóban különös dolgok történnek. Van egy üzemmérnök, most éppen környezetvédelmi iskolára jár. Tejfelesszájú kölyök, fölösleges dolgokat taníttatnak vele, mégis úgy hírlík, ő kerül a jövő márciusban nyugdíjba vonuló főművezető helyére.

DARUPÁLYA

A darupálya az osztályozótoronynál kezdődik, aztán elhalad a habosítómedence, a granmedence és végül a kéreggödör fölött. Daru kettő is jár rajta, az egyik a granulálóé, a másik a habosítóé, kezelő azonban csak ritkán van mindkettőre. A megoldást nem nehéz kitalálni: meg kell csinálni az egyik darun a munkát, aztán át kell ülni a másikra.

– Inkább viszek itt két darut, mint a masszaházban egyet – hörpöli ki a kávéját, s indul a vaslépcsők felé a habosítódarus, nagy testű, gypjas barna hajú, feltűnően fehér műfogsorú, negyven közeli nő. – Kátrányszagú lenne a bőröm! Itt legalább azt füllenthetem, hogy Igalban voltam, a kénes fürdőben.

Eredetileg varrónő volt, azután kórházban műtőtakarító: nehezen szánta rá magát, hogy a Vasműbe jöjjön. 1990 óta van itt, darura négy éve került. A fizetése 32 ezer bruttó, de a folyamatos műszak pótlékjával együtt nettó ugyanannyit visz haza, mint az 56 ezer fixet kereső csoportvezető férje a tűzállóban. Két ipariskolás fiuk van, nem tudni, mi lesz velük, lesz-e majd munkájuk.

A család egyelőre kétlaki: kétszoba-hallos panellakásuk van a Béke városrészben és egy kétszintes hétvégi házuk Dunavecsén. Ez utóbbihoz tartozik még három hold föld; paprikát, hagymát, krumplit, kukoricát termesztenek. Hat éve vettek egy használt Citroënt, azzal ingáznak a két támaszpont között, aztán a gyerekek kedvéért eljárnak horgászni is a kunsági csatornákra.

– Alig várom már, hogy az iskolával végezzenek. Nem bírom a szomszédaimat, vidékre akarok költözni.

A lakásukat 1,4 millióra taksálják. Félre is tudnak tenni, de csak mert minden percüket munkával töltik: vagy itt a Vasműben robotolnak, vagy a vecsei három holdon tesznek-vesznek.

– Aki irigyli tőlünk, csinálja utánunk!

Energikus, vidám, szabadszájú nő.

– Hol az a Kamaty, álljon már alám, nem mer?! – kiabál le az út szélén ácsorgó, cigarettázgató Kamaz-sofőröknek, hátha így jobban odafigyelnek. – Kamatyot akarok!

A salakfeldolgozó darusa mindig el van látva munkával. Folyamatosan meri a medencéből a granulátumot, viszi a dömperekhez és a vagonokhoz, illetve depóba halmozza, ha nincs szállítás. A kéreggödörben helyet csinál a hasznavehetetlen salaknak, a kérgezővágány mellől átviszi a túloldalra, s ha van rá vagon, egyből abba szedi. Átszáll a másik daruba, és az osztályozó előtörőjét töltögeti. Mindeközben persze azt se tévesztheti szem elől, hogy hol tart az öntés, nem kell-e már hozni a golyót, kiütni a kérget a tálakból.

A két hatalmas hiddaru megérzi, hogy súlylökő természetű, négeres frizurájú kezelőjük nem veszi komolyan őket, salátán meg retken jár az esze, s ahelyett, hogy törlőruhát venne a kezébe és megszabadítaná a portól, a kosztól, a vegyi esők mindenféle mocskától dróthálós ablak-szemeiket, a munkatársakkal trécsel. Bosszúból megmakacsolják magukat, vonakodva vagy egyáltalán nem engedelmeskednek neki, különösen a habosítódaru viselkedik úgy, mint egy féltékeny kisgyerek.

Ez privát háború közöttük. A kollégák jókat mulatnak rajta, hogy műszak végén mindig beírja a naplóba: fékcseré, hidraulikacsere, aztán a következő műszak gond nélkül dolgozik a géppel.

– Tessék, nézzétek, nem csinálok vele semmit, a saját súlyánál fogva megy lefelé! – panaszkodik a darukarbantartóknak, akik, becsületükre legyen mondva, azonnal megjelennek, ha a darusnő farkast kiált.

A karbantartók hümmögnek, csavarkulcsaikkal valamit állítgatnak, aztán visszabicikliznek a helyükre a lovardába, ahol az ötvenes években a szállítás derékhadát, a lovakat tartották, ma pedig a darukat, vagonokat javítják.

– Valld be, Marika, tetszenek neked a fiúk, azért hívod ki őket annyiszor! – ugratják a habosító kollégák.

– Tetszenek, hát hogyne tetszenének, ha egyszer szemrevaló gyerekek, de mi hasznom belőle? Ahhoz szűk a kosár, csak kirúgnánk az oldalát – nyelvel vissza.

A darusoknak nem könnyű: mindenki nekik dirigál. Ezt megszokták, arról viszont már nehezen mondanak le, hogy ők maguk legalább egyvalakinek ne dirigálhassanak: a darunak. A habosítódarus sem egykönnyen hagyja magát: a kollégáitól ellesett összes trükköt beveti, csak hogy jobb belátásra bírja csökönyös masináját. Igencsak megizzad, mire feltölti habsalakkal a nagy, szögletes tartályt.

A darukosár olyan, hogy felerősíti az időjárás szélsőségeit. Most éppen meleg van: odabent pokoli meleg. A darus háta mögött a villamos szekrény eszeveszetten bűg, elnyomja a darupályán a kerekek különös, majdhogynem ábrándos zenéjét. Csendes, lágy eső esik a derült, tiszta égből: nemrég egyszerre érkezett kilenc tál salak, a levegő telítve van áttetsző, kénköves gőzzel. A darupálya alatt, a külső vágányon üres tehervagonok állnak: bádoglemezekkel pótolta, foghíjas fenékdeszkáik idefentről egy kirakójáték darabjainak látszanak. Az iménti habosításkor szétröppent izzó salakkocsonyák tüze az egyik vagonban megfogant: az olajos-kátrányos

fenékdeszkák apró, sárgáspiros lángokkal égnék. A darus vizet húz a markolókanálba, aztán az égő vagon fölött kiüríti. A tűz elfullad, a vasúti kocsi, ezer hézagán át, csobogva eresztí a forró, gőzölgő vizet. Kicsit odébb egyfajta szabadtéri raktár terül el: szemetosládák, nagy, pohos kérgezőgolyók, kéregtörők, szivattyúk, tartalék habosítótálca, három új és két törött tál. Az utóbbiakból tenyérnyi foltok vannak plazmavágóval kivágva: óriási teaszűrőkre hasonlítanak.

ÜSTFALAZÓ

Az üstfalazó épülete a masszaház mellett van. Hatalmas hangárajtaját csak hétköznapi délelőttönként nyitják ki.

Az üstfalazóban kőművesek és lakatosok dolgoznak. Nyersvasüstöket bélelnek ki tűzálló téglával, transzferkocsikon, mérlegkocsikon végeznek nagyjavításokat, meg ami jön.

Az épület azonban inkább arról nevezetes, hogy benne található a darus csoportvezető irodája: reggel és kora délután itt gyűlnek össze a műszakváltásra készülő darusok. A csoport hivatalosan a salakfeldolgozó állományába tartozik, amit azzal magyaráznak, hogy a betanuló darusoknak az a két daru a gyakorló pályájuk, csoportvezetőjük pedig azért kapott irodát az üstfalazóban, mert az hogy nézne ki, ha onnan a világ végéből, a habosítóból kellene szemmel tartania az embereit. Kicsit nyakatekert magyarázat, de jobb nincs.

A darusok főnöke alacsony, körszakállas férfi. Dús, barna haja a homlokából nő ki, itt-ott már szálánként öszül. Az arca telt, apró szemei barnák, szomorkásak, a fogazata hiányos. Lassú beszédű ember, megjelenésre olyan, mint aki kettőig se tud számolni. Ha eljön az ebéd ideje, piros lábaskát vesz elő a hűtőszekrényből, sült szalonna van benne. Abroszból kenyeret hajtogat ki, hozzá dinoszauruszmintás bádogbögréből szóдавizet iszik. Mindenben ilyen akkurátus: a csoportnapló lapjait havi osztásban gemkapoccsal összetűzi, ha számárfület talál, kisimítja. Huszonöt éves korában belépett a pártba. Ez 1980-ban volt, akkor a kokszolóban dolgozott mint darus.

– Megkérdezték, van-e földbirtokom. Mondtam, hogy nincs. Hát gyárad? Az sincs. Apádnak volt? Annak se. Megveregették a vállam: na, haver, akkor köztünk a helyed.

És mindjárt ki is nevezték műszakos csoportvezetőnek.

A pártból hét év múlva lépett ki. Akkor már diszpécser volt.

– Hát ki voltam én? A szürkénél is szürkébb. De amikor szorulni kezdett a hurok, mégis engem vettek elő, hogy két kategóriával magasabb tagdíjat fizessek. Mire föl, kérem. Mert te maszekolsz! Hogy honnan vették, nem tudom. Nézem a besorolást, hiszen vannak itt nálamnál lényegesen magasabb keresetű vezető emberek, akik kevesebbet fizetnek! Otthagytam őket, hülyének azért ne nézzenek!

Persze olyan könnyen azért nem engedték el. A fejére olvasták, hogy mi mindent köszönhet nekik, és csak most látják: kígyót melengettek a keblükön.

– Azt mondták, segítettek a lakásban. De hát előbb volt lakásom, mint beléptem a pártba! Aztán hogy kiemelték a melósok közül. Sokra mentem vele, a diszpécserszolgálat megszűnt, mehettem vissza egyszerű lakatosnak.

1955-ben született Dunaföldváron, de a család még abban az évben Sztálinvárosba költözött. Az apja szobafestő volt, az anyja eredetileg női szabó, de a négy gyerekkel otthon maradt mint háztartásbeli.

A fiú gépészeti szakközépiskolába iratkozott, aztán kimaradt: a családnak nagyobb szüksége volt kenyérkereső segédmunkásra, mint kenyérpusztító diákra. A gépészoklevelet és az érettségít levelező tagozaton szerezte meg, akkor már a kokszolóban daruzott. Párttagságától sem teljesen független kacskaringói után negyvenéves korára lett másodszer is darus csoportvezető, ezúttal a nagyolvasztónál. Az állást pályázati úton, tavaly év elején nyerte el. Az alapfizetése 69 ezer forint bruttó, de mivel állandó délelőtti, a magas levonásokat nem kompenzálja semmi.

Ötvenhét négyzetméteres panellakásban él a feleségével és a kisebbik lányával: a nagyobbikat tavaly adták férjhez. A veje lakatos itt a Vasműben, a lány gyors- és gépirőiskolát végzett, egy bété alkalmazza havi 16 ezerért: a két családnak össze kellett adni apait-anyait, hogy a fiatalok saját lakásban kezdhessenek. Különösen a fiú falun élő szülei, nagyszülei segítettek, és segítenek „hazaival” most is. A lány valamikor igencsak válogatós volt, ma már megeszi a szalonját is. Amúgy estin végzi a közgazdasági szakközépiskolát, jövőre érettségizik. Rossz jel viszont, hogy gyerekbolond.

– Részemről nem bánnék egy unokát – töpreng a csoportvezető –, de ők az biztos, hogy nagyon megbánnák.

A kisebbik lány tavaly végzett a szakmunkásképző kertész szakán. De kinek kell ma egy kertész Dunaújvárosban? Egyetlenegy osztálytársa nem tudott elhelyezkedni a szakmában, ő is hónapokig járta a várost, míg végre talált egy maszek zöldségest, aki hajlandó volt felvenni kisegítő eladónak. Ez hatórás állás, időnként szombat-vasárnap is be kell mennie, és a fizetése csupán 11–12 ezer forint.

A csoportvezető felesége is vasműs. Lenn a kikötőben dolgozik mint kereskedelmi ügyintéző. Fiatal korukban kedvenc időtöltésük a motorozás volt, szakadtra hajtottak egy vén Pannóniát. Egy kis Simsonjuk ma is van, de azzal már csak a lányuk jár. Nagyobb utakra a család Trabantot tart, sőt a családfő néha azzal jár be a munkahelyére.

Újabban a lakásban éli ki magát: tavaly beüvegezte az erkélyt, most épp egy beépített szekrényen gondolkodik. Van mitől elszakadnia, amikor kilép a gyárkapun: a vezetőség, a technika és a beosztottak háromfejű sárkányával kell mindennap megküzdenie.

A vezetőséggel az a baj, hogy smucig. A nagyolvasztós darusok fizetése mintegy tízezer forinttal kevesebb, mint az Acélművek Kft. többi darusáé, ami következtében az emberek sorra szökdösnek át a FAM-hoz vagy a hengerműhöz. Új darust fogni pedig már csak azért is nehéz, mert egy friss rendelkezés értelmében a próbaidő alatt csupán a bérkategória minimuma adható, ami jelenleg 27 600 forint bruttó. Három hónapon át ennyi pénzért nemigen jön el senki se daruzni. Plusz pénzre sincs semmi kilátás. Valamikor külön fizették például a darupálya-takarítást, ma a vezérkar csak a vállát rángatja: nem érdekel, hogyan, oldjátok meg. A régi darusok nehezen fogadják el, hogy amiért eddig pénz járt, most ingyen csinálják meg.

Aztán ott vannak a listák. Hiába kérnek klímaberendezéseket, csak nem érkeznek meg. Vagy ha mégis, akkor kiderül, hogy máshonnan leszerelt, használt vackok.

– Bezzeg az irodistáknak még a vécébe is jut! – háborog a csoportvezető. – Nekünk meg kánikulában, fagyban, koszban csak hadd sípoljon a tüdönk!

– Hát éppen ez az – nyugtatgatják. – Lásd be, hogy olyan körülmények közé nem szabad felvinni a legdrágább berendezést!

A vezetőségről lepereg minden kérdés, de azért a csoportvezető tovább bombázza őket.

– Március nyolcadikán adtam le a papírt az SOS kicserélendő törött daruablakokról. Már július van, és még mindig semmi.

– Meglesz, meglesz, ne legyetek annyira türelmetlenek!

A vezetés az ilyen kényelmi kérdésekben korábban is hajthatatlan volt, de legalább érzett némi büntudatot, amire rá lehetett játszani. A jól bevált dramaturgia a következő volt:

– Főnök, kéne valami tisztességes fűtés, fáznak a darusok.

– Jól van, itt van egy forint, és felejtjük el!

Ma már nyugodtan lehet fázni, az órabért attól nem emelik fel. Igaz, meg se tehetnék, hiszen órabér sincs.

Ami a darukat illeti, hát azok se viselkednek valami jellemesen.

– A hosszmeneti ellenállás úgy melegszik, hogy tojást lehet sütni rajta – jelentik a bakdarusok. – Sír a motor, nemsokára annyi.

A két bakdaru korát senki se tudja. Annyi bizonyos, hogy Németországból származnak, háborús jóvátételként hurcolták őket keletre. A Vasmű beindulása óta itt szolgálnak, és egyre több jelét mutatják, hogy most már szeretnének nyugalomba vonulni. Egy új bakdaru milliárdokba kerülne, ezért azt tervezik, hogy az egyikre új meghajtást, miegymást vesznek, a levetett holmikat pedig megkapja a testvére. Két rosszból egy jót csinálni, ez nem lehet szokatlan feladat a lovardásoknak. A kohói csarnokban orosz daruk vannak. Nincs hozzájuk se alkatrész, se műszaki leírás: amikor valami tönkremegy bennük, nemcsak a rosszat kell szétszedni, hanem a jót is, hogy az ép alkatrészeiről a téemkások méretet vehessenek.

A habosítón magyar daruk vannak. Azokhoz legalább van dokumentáció: nyilván ezért is lettek tanulódarunak kinevezve.

– Azért akik az itteni kosarakat megtervezték, életükben nem ültek darun. Az egyik kapcsoló itt, a másik ott, ki se lehet látni, az ülés egy merev vasszék... Tisztára ortopéd helyzetet kell az embernek felvennie, ha dolgozni akar.

A darusok legnagyobb szívfájdalma, ha gépük „fapados”. Legalább egy kicsit rugózzon! A csoportvezető még az üstfalazóban, az íróasztala mögött sem tűr meg hagyományos széket: hidraulikus IFA-üléssel ül, mint a kamionsofőrök. Az álcázás kedvéért a szék és a csuklós fémszerkezet vörös zászlóanyaggal van letakarva, amitől a látvány csak még bizarrabb: egy vörös trónszék!

Az öltözékéről azonban korántsem lehet azt mondani, hogy fejedelmi volna. Kopott kék munkásnadrágot és lila flanelinget visel, s amikor elhagyja irodáját, kifakult viharkabátot kanyarít magára: az ötvenes években hordtak ilyet az emberek. Könyékig érő zsebében kulcsosomók csörögnek, mélyén rejtőzködik még egy-két golyóstoll is, amit szóváltás közben ki-be pattogat, ha a munkaterületen felkeresi valamelyik beosztottját. Itt az üzemben kis kempingbiciklivel jár, amit lelkiismeretesen karbantart.

Merthogy nincs különösebb veszténivalójuk, az emberei rendszeresen ordibálni szoktak vele.

– Baszd meg, Karcsi, hol a gázdetektor? Azt ígérted, kapunk a kosárba gázdetektort, a rossebb akar itt megdöglöni a kedvetekért, vagy talán te fogod felnevelni a gyerekeimet?!

A viharkabátos csoportvezető tétova, kerek arccal hallgat, nem próbál pörölni, szót belefojtani. Esetleg néhány nyugtató félmondat hagyja el a száját, aztán odébbáll, az utolsó szóra sem tart igényt, s ezzel élnek is a darusai.

– És nekem még egyszer el ne engedd szabadságra a Sanyit, mert szétrúgom a valagatokat!

A látszat azonban csal: a szelídnek látszó csoportvezető nagyon is keményen fogja a csapatot. Szemtől szembe nem vitatkozik: ha valakivel valami baja van, írásban tudatja. Vagy közvetlenül, vagy a műszakbeosztáson, daruvezenylyésen, bérbesoroláson, szabadságterven és egyéb listákon keresztül, no meg persze a szondáztatások útján.

A tíz darura 35 embere van. Minden harmadik darus vidékről jár be vonattal vagy busszal. A nők nyolcan vannak. Szabálytalan ugyan, de néha őket is beosztja olyan területre, amit hivatalosan nem láthatnának el.

– Mást se csinálok, mint azon töröm a fejem, hol tudok egy embert megspórolni! De nem is egyet, inkább kettőt, annyira nem lehet ezekben megbízni!

Nyolc olyan darust számol össze, akik egy vesével, fél tüdővel, magas vérnyomással és különböző kórházi zárójelentéseikkel bármelyik pillanatban betegállományba mehetnek. Érdekesmód ezt többnyire akkor teszik meg, amikor elkezdődnek a tavaszi kerti munkák.

– Amióta ez a háziorvosi rend van, a kuncsaftot táppénzes papír nélkül ki se engedik a rendelőből. Hát magamon tapasztalom: nincs különösebb bajom, csak kapar a torkom, valami tablettát... De már írja is, táppénzes papír, ezt ki kell feküdni, punktum! Hát a vidéki ember eddig orvoshoz se járt, a városi se nagyon, most meg ha nem akar is, rátukmálják.

Aztán ott vannak a kisgyermekes anyák, ott is előfordulhat bármi. Egy fő szülési szabadságon van, ő egyébként a végzettsége szerint óvónő.

A darusokra nem jellemző, hogy bármilyen végzettségük is volna, vagy ha mégis, akkor nem tudnak vele mit kezdeni. Erre a pályára sokan végső elkeseredésükben jönnek: egyszerűen nincs más választásuk. A kéreggödör mellé állított salaktálat kitörött, elcsorbult, megrepedt peremei haragról, kedvetlenségről, leépülésről árulkodnak.

– A cigarettára költött pénzt én se helyeslem, de ha a meló utáni korsó sört, nagyfröccsöt sem engedhetik meg maguknak, akkor jogos a kérdés: minek élnek? – mondja a nyáron is viharkabátot viselő csoportvezető. – Csak az a baj, hogy túl sok csábításnak vannak kitéve. Ha kimegyünk a Béke téri kapun, rögtön mindjárt van egy ilyen műintézmény, bal egyesnek csúfolják a fiúk. Száz métert se kell menni, ott van a bal kettes. Akkor kiérünk a piactérre, ott aztán teljesen mindegy, hogy balra, jobbra vagy egyenesen megy az ember, egymást érik. Van olyan szakasz, ahol az út mindkét oldalán. Akkor ott van a „Becsületsüllyesztő”, ilyen téglakerítés veszi körbe, azon belül, ha jól tudom, négy is van. Annyi van belőlük a városban, hogy a fiúk már nem is számolják.

A csoportvezető nem jár el velük. Ő otthon ülő ember, és mert nem veti meg a bort, családi körben, vendégek köszöntésére vagy csak magában ülve, odahaza issza meg.

– Apám szokott a borral mesterkedni. Egyszer a magas vérnyomása miatt eltiltották tőle, és ami hordó volt a pincében, nekem kellett megiszogatni. Akkor fordult elő velem először, hogy nem voltam megfázva a télen. Erre rákaptam, és a nátha azóta is elkerül.

Ez is egyfajta hobbi: évente kiprésel magának 200–250 liter bort, az egy évre elég. Ősszel felke-rekedik, öreg Trabantján átkompozik a Dunán, Egyházán, Földváron vagy Szentmiklóson megvásárolja a szőlőt, aztán egy barátjánál kipréseli, merthogy neki se szőlőskertje, se hétvégi háza nincs.

– Én itt nőttem fel a flaszteren. Nekem már nincs ambícióm kötözni, permetezni, metszeni.

A barátja, akinél présel, szívbeteg. A Vasműben volt esztergályos, folyamatos műszakban dolgozott, munka után géemkázott, aztán otthon várta még a kert. 90-ben nekilátott a ház földemcseréjének, a régit már leszedte, az újat éppen rakta, amikor rosszul lett, mentő vitte el. Rokkantanynyugdíjat kap, minimális összeget. A felesége takarítónő. Az egy kisebbfajta ünnep, amikor elkezdik préselni a szőlőt: egy évre megint előretekintenek.

III / BUGA KONTRA BRAMMA

AZ ACÉLMŰ

Az Acélművek Kft. lelke az Acélmű. Ők adják a Kft. műszaki és az Rt. gazdasági igazgatóját. Az itt dolgozók közül minden nyolcadik embernek diplomája van.

Konverter	140 fő
Folyamatos öntőmű	160 fő
Gépészet	141 fő
Villamos üzem	52 fő
Energetika	75 fő
Daruüzem	170 fő
Törzs	112 fő
<hr/>	
Összesen	850 fő

KONVERTER

A konverterüzem a Vasmű legmodernebb, leghatalmasabb csarnoka. Egyszerű, tiszta formájával, szürkésfekete, dobozszerű tömbjével és nagy, féloldalas felépítményével olyan, mint egy repülőgép-anyahajó.

A konverter új, mindössze 15 éves. Belül a vaskorlátokon még hosszúkás, finom erezetet alkotnak az elvékonyodó festékrétegek s alattuk a fényesre csiszolódó fém: a sárga-míniumvörös-fekete-ezüstszürke csíkok tűzzománca egyedülálló látvány a Vasmű többi üzeméhez képest, ahol már minden az ötvenhez közelít, és tompán, vigasztalanul matt fekete. Öt-tíz év múlva a festék majd itt is elkopik, először a sárga tűnik el nyomtalanul, aztán az alapozó pirosa, s akkor már senkinek se lesz kedve megfogni a korlát szögvasát, a zománkos fény elhalványul, s a korlátot, ahogy mindenütt máshol, vastagon belepi a por.

A konverter csarnoka karácsonyhangulatot áraszt. A forró anyag szikraesővel reagál minden beavatkozásra, itt mindennek csillagszórószága van, ezüstös, csillámló grafitpelyhek szállnak, a nyersvasoldalon bokáig tapos a grafitóban az ember.

ADAGOLÓCSARNOK

A konverterüzem égisz érő paravánokkal hosszában úgy-ahogy ketté van vágva: a felmagasodó, impozánsabb oldalt adagolócsarnoknak, a másikat öntőcsarnoknak hívják.

Az adagolócsarnok nagyolvasztó felőli végén a nyersvasüstöket fogadják, a túlsón a hulladékvasat. Oldalvást egy emelet magasan masszívan megépített, teraszos pódium húzódik, mögötte

háromszintes vashomlokzat dereng a hideg halogénfényben, örökké sötét balkonjaiban géptestek gubbasztanak: az egyetlen, amit időnként dicsfény övez, maga a konverterkörte.

Konverterkörte kettő van: általában csak az egyik üzemel, közben a másikat újrabélelik, nagyjavítják. Nincs igazán körte formájuk, inkább betonkeverőre hasonlítanak, csak sokkalta nagyobbak: kitöltenének egy lépcsőházat, akkorák. Forgástengelyük a pódium síkjában van, egy teljes perc kell, hogy teljesen körbeforduljanak. Negyvenpercenként csapolható belőlük egy acéladag.

A templomi magasságoknál is magasabb plafonon négyzetes világítótestek függnek ötös sorokban, nem egy közülük sötét, az egész olyan, mint egy hosszú-hosszú, nagy, szabálytalan sakktábla. Alatta két óriási híddaru jár ide-oda.

Hangra az adagolócsarnok elvarázsolt erdőt idéz: a körkeverő ezerháromszáz tonnás dobja munka közben kakukkol, a konverterkörte alatt az üstkocsi pittyeg, daruk tilinkóznak, mintha mind túl akarnák kiabálni a vészt: fejszecsattogást, dőlő nagy testek recsegését-ropogását.

NYERSVASKEVERŐ

Kolompolva-dudálva óránként érkeznek a nyersvasüstök a nagyolvasztó felől. A beöntődaru a szerelvény fölé áll, ember nagyságú horgaival egyenként leemeli a kocsikról az üstöt, pár métert kell csak vinnie a körkeverőhöz, és egy kisebb horog segítségével tartalmukat a dobba üríti. Szikraeső, vörös láng, füst és grafitpernye kavargog a két egymáshoz közelítő hőálló acélszáj körül.

A keverő a pódiumból nyíló legelső teraszba van beleágyazva. Az alakja olyan, mint egy óriási automata mosógépben a fémdob, a tetején beöntőnyílással, zárófedéllel. Mintha sárral volna beverve, minden porcikáján vastagon megtelepszik a salak és a grafit.

A nyersvaskeverőn két keverőolvasztár dolgozik. Ha rendben mennek a dolgok, egy is elég: természetes hát, hogy az üzemvezető innen küldjön át valakit takarítani, ha túlságosan szemet szúr, mondjuk, az átépítés miatt álló 2-es konverter lándzsaszintjén a hegyekbe gyűlt por.

A keverőolvasztárok melegedője közvetlenül a dob mögött van. Tágas, barátságos helyiség, a radiátoron narancshéj szárad. A másik kellemes illat a kávéé: a nagydarab, széles és lapos arcú, csapzott üstökű keverőolvasztár nemcsak nyersvasat gyűjtöget, majd csapol le csőrös üstbe, hanem kávé is a kollégáknak, kis pohárba.

1951-ben született Győrben. Még hároméves sem volt, amikor a család Sztálinvárosba költözött: az anya hegesztőként ment nyugdíjba, az apa 56-ban disszidált, a fiúból martinász lett. Négy évvel ezelőtt, amikor a Martin leállt, őt is kiküldték egy két hónapos konvertertanfolyamra a Szovjetunióba, azóta itt van a keverőnél. Az alapfizetése 52 ezer forint bruttó.

– Ha még egyszer felhívsz, apám, én kihívom a rendőrséget, az már kurva isten! – kiabál bele a telefonba. – Igen, ma még vagyok, aztán bort fejtek, disznót vágok, *azt* is csinállok, aztán szarok bele az egészbe. Képzeld el, az a gondom, hogy most húsz vagy harminc liter bort hozzak be. Na, szervusz!

Van itt hűtőszekrény, asztal padokkal, öltözőszekrény, az egyik szekrény az oldalát mutatja az ajtó felé, nagy mellű pucér nő fotójával, alatta felirat: IGEN! EURÓPA KEDVENC SZEX-MAGAZINJA.

– Abban legalább három-négy tonna salak volt! – fordul vissza a vendége felé, aki nyersvasolvasztár, és a kohóból kísérté el az üstöket, „ma már senkiben nem lehet megbízni”. – Tisztán lehetett látni: ami nem csillog, az már nem vas.

– Ott kezdődik az egész, hogy az a mérleg nem jó! – vitatkozik fejhangon a grafit színű hajú kohódelegált. – Egy tonnával mindig kevesebbet mutat.

– Honnan veszed, hogy nem jó? Egy tonna plusz-mínusz, ezt a főnökeitek is tudják!

– Na de kérlek, hogy mindig mínusz, az mégiscsak túlzás!

A keverőolvasztár legyint, és az ablakra hajol: innen a melegedőből lehet irányítani a körkeverő munkáját, akár be-, akár kiöntésről van szó. Karokat húzkod, a körkeverő megbillen, és már folyik is a nyersvas az előkészített csőrös üstbe. A nyersvasüstnek puttonyszerű formája van, a fenéke gömbölyű, a csőrös üst alja azonban már lapos, hogy le lehessen tenni a földre, és van egy csőrszerű kiöntője. Mind a két üstfajta hőálló téglával van kibéleelve.

Ezeket a téglákat figyeli a csőrös üst töltése közben a keverőolvasztár: amikor rátelefonál a diszpécser, hogy hány tonna nyersvasat kér a következő adaghoz, ő már rutinból tudja, hogy a bemondott adat melyik téglasorig ér az üstben. A fröcsögő-bugyogó, napszínű olvadék lassan már a felülről hatodik téglasort nyalogatja: a keverőolvasztár visszabillenti a dobát, a kakukkolás elhallgat, jöhet a daru a teli csőrös üstért, viheti a konverter körtéjéhez.

De előbb mintát kell venni belőle és megmérni a hőmérsékletet.

Sikátorszerű rövid átjárókon át vezet az út a félemeleti mintavevő erkélyre. Az ember közben elhalad a keverő tátongó bugyra előtt: vasparavánok és sűrű, durva láncfüggöny mögött narancssárgán, gonosan pislog ki salakszemhéjai alól a vas. Jobb meg sem állni, oda se nézni: elviselhetetlen a hőség.

A mintavevő erkély a nullszint bakjain pihenő csőrös üst fölé magasodik. A nullszinten ezüst hó hull, betakar síneket, mindent, látszanak benne a lábnyomok, s ahol letapossák, csúszik, akár egy korcsolyapálya. Az erkély alatt grafitporba temetett régi, törött mintavevő csatornák fekszenek, mint ágyúgolyók és puskacsövek egy ódon várakban, rongycsomók, lánckötegek, elszenesedett papírcsövek és elhagyott porvédő álarcok társaságában.

A keverőolvasztár a bűvárok szigonypuskájához hasonló hosszú készülékkel méri a hőmérsékletet és veszi a mintát, a nagy, nyeles csatornákat arra az esetre tartogatják, ha a szondák felmondanák a szolgálatot. A papírhüvelyű szondát ráhúzza a szigonypuskaszerű eszköz végére, belenyomja a csőrös üstbe, bugyogás, lángok, a falon felbúg a készülék, 1324, jelenik meg a kijelzőn, most jöhet a minta, azt egy másik típusú papírhüvellyel veszi, vízbe nyomja, homokba rázza, a minta egy kis kapszulából esik ki, szürke medál, csőpostával a laborba küldi.

A csőrös üstben a szondázás után mintha rózsa nyílna, szíromalakban izzik, ragyog a nyersvas.

A keverőolvasztár visszaindul, aztán megtorpan. A csillagszóróillatot valami fojtogató, lúgos szag nyomja el, és a szállingózó por ezüstös színe is feketébe fordul.

– Krisztián, baszd meg, annyira ne porolj! – üvölt fel a szomszédos terasz fölötti magasba, ahonnan a fekete felhő gomolyog.

A daruk búgnak, síneken kerekcsukások csattognak, gázhevíző zúg, sűrített levegő sziszeg, a hangszóróból egy álmos fűtásvázvezető-hang számokat sorol, és időnként, mintha a föld indulna, meglódul az egész csarnok.

A keverőolvasztár megrázza a fejét, visszasiet a támaszpontjára. A melegedőben már várják a svédlánczások.

– Kávét? – tudakolják.

– Húsz forint.

– Holnap hozom.

– Holnap már nem érdekel!

A keverőolvasztár jószívú ember, megkönyörül a svédlánczásokon: önt nekik a termoszból.

– Karácsony szenteste ír viszkít fogok inni két darab jégkockával. Már eltettem félre.

– Mit, a jégkockát? – csodálkoznak a svédlánczások.

A keverőolvasztár nem figyel rájuk. A sarokba telepített kezelőpultok előtt áll, karokat húz, a körkeverő láncokon lógó vasfedele megemelkedik, vörhenyes fényben úszik a környék: a beöntődaru újabb kohóüsttel közelít.

– Na, mi van, már megint nem tudjátok bedugni a lukat? – mordul, de a kérdés inkább költői, mert a grafit színű hajú kohóolvasztár már nincs a helyiségben. A puttony formájú nyersvasüst megbillen, ömlik a vas. A darukosár alatt a mérlegkijelzőn a vörös számok mintha megbolondultak volna: az eddig csak a tizedesértékben ugrabugráló 160,4-ből csak az első számjegy marad mozdulatlan.

– Kakukk, kakukk, kakukk – füttyög a számítógép.

A keverőolvasztár kibámul a nyitott csarnokajtón: odakinn éppolyan szürke a tegnapi hó, mint idebent a grafitpor.

– Hú, imádom a telet! – mondja a svédlánczásoknak. – Nem kell kimenni a kertbe.

A „kert” Előszálláson van, az anyós tukmálta rá a keverőolvasztárra, „jó lesz az, fiam!”. Ő azonban inkább eljárna teremfocizni a haverokkal, s utána meginni egy korsó sört. Világéletében sportolt: kézilabdázott, futballozott megyei osztályú csapatokban. A tévében mindig megnézi a sportközvetítéseket. Sportkönyveket, klubszámlákat gyűjt, már egész falra való van belőlük. Jár még uszodába is, szaunába: valahol muszáj elfeledtetni magával a kertet.

– Szőlő, oda menni kell! – Az egykori hátvéd és kapus mindig üvöltve beszél, hatalmas természetével eltakarja az ablakon túli tűzzuhatag látványát: ezt az embert valószínűleg ma se könnyű átjátszani a pályán. – Aztán mi lesz belőle? A sógor issza meg. Taxis szegény, sosincs fuvarja. Legalább a bor fogyjon, ha már a benzin nem.

– Igazi kohász sört iszik, ez már igaz – bólogatnak a svédlánczások, és lassan indulnának is vissza a helyükre, az öntőcsarnokba, ki-kitekintgetnek az ablakon, de az üveg itt szándékosan homályosítva van, nehogy a kezelőt elvakítsa az izzás. – Mondd csak, sokáig szórakozik még a fiú?

– Menjetek csak nyugodtan, majd lebaszom, ha a nyakatokba suvaszt egy lapáttal – int nagylelkűen a keverőolvasztár, és leengedi a fedelet. – Nekem pont ekkora fiam van otthon, úgyhogy én napi két műszakban nevelek gyereket. Hebrencs mind a kettő, legszívesebben mást se csinálnának, mint a lányokat hajtának.

– Jó is az! – vigyorognak a svédlánczások, és még elüldögélnek egy darabig: a keverő melegedője jó környéknek számít, lám, Pick szalámi címkéje van felragasztva a falra, aztán ott van az aktfotó, itt adnak a minőségre.

Kicsivel odébb, fenn a konverter lándzsaszintjén összeszorított fogakkal lapátol a másik keverőolvasztár. Huszonegy éves, kerek fejű, rövid hajú, összenőtt szemöldökű, álmos tekintetű fiatalember. Porvédő álarcot és piszokzöld lángálló munkaruhát visel, s mint egy repperen, lóg rajta a nadrág. A szakmája vasolvasztár, de mert nem tetszett neki a kohó, a katonaság után ide kérte magát. Szabad idejében búvárkodik: szereti a víz alatti munka izgalmát, és még pénzt is keres vele.

– Hullakeresés, rácsisztítás... Mindenki tehet egy szívességet!

Öt-hat évig a sportbarát keverőolvasztár is búvárkodott. Kicsit sajnálja is, hogy a most érettségizett fia, aki egyébként szintén kohásznak készül, s végzi az ötödik évet a Bányai szakközépiskolában, csak népi táncos.

ELEGYTÉR

Az elegytér az adagolócsarnok túlsó vége. Van itt egy kézilabda-pályányi terület, amelyre az egyik oldalról tehervagonokból, a másik oldalról dömperekből ócskavasat rakodnak le. Ha jól megy a bolt, egész hegy gyűlik össze rossz csövekből, szögvasakból, drótokból, lemezekből, vasrudakból, vasajtókból, kádakból, lavórokból, mindenféle fémhulladékból, amit csak el lehet képzelni.

Az elegytér konverterkörte felőli szélén, földre fektetett nagy teherautógumikon két hatalmas adagolóteknő, úgynevezett rakéta áll. Alakjuk természetesen cseppet sem hasonlít rakétára: olyanok, mint két sűrűn bordázott, rozsdás vasbárka, a halászok szokták ilyesmibe gyűjteni a kifogott halakat.

Az elegytér fölött félmagasan két kisebb híddaru mozog olyan összehangoltan, mintha sziámi ikrek volnának: ők rakják magasra a vagonokból és a teherautókból a hulladékhegyet, illetve töltik meg a rakétákat.

Ezt a két darut nők kezelik. Az egész üzem felnéz rájuk. Nemcsak azért, mert a magasban dolgoznak, hanem mert nekik nincs egy perc megállásuk: ha sok az ócskavas, akkor alig bírnak a mennyiséggel, ha kevés, akkor meg bilifül méretű darabokból kell összeszededegetniük. Közben mindenki őket sürgeti: a vasutasok nem szeretik, ha állnak a vagonok, a sofőrök szeretnék mielőbb hazaindulni, lehetőleg ép gumikkal, és az olvasztárokat is csak az érdekli, mikor lesz már tele a rakéta.

A csarnokban dolgozó daruk olyanok, mint egy szakadékot átívelő, vasszerkezetes gyaloghíd, egyik pillérénél kosárnak nevezett szűk, csupa üveg bódéval, amely csak akkora, mint egy telefonfülke, és felülről kell létrán bemászni, akár egy tankba. A hidacska alatt szaladgál fel-alá egy nagy vasláda, azaz a macska, karmai közt drótkötélen nagy, korong alakú elektromágnest tart, azzal emeli fel, teszi le a vashulladékot, miközben persze az egész híd is előre-hátra mozog a darupályán.

Ennek az összetett mozgásnak a látványa mindenkit lenyűgöz, de legjobban az egészen alacsony meg az egészen magas végzettségűeket. Az előbbieket mind szeretnék darus-tanfolyamot végezni: ha egy ilyen monstrumot vezethetnék, az lenne munkáséletük netovábbja. Az utóbbiak, a főnökök pedig a délelőtti műszakban meg-megtorpannak az elegytér szélén, néha ott ácsorognak órák hosszat, mindegyiknek van valamilyen ötlete, mit hova kéne tenni, mit hova ne, satöbbi. Ilyenkor mutogatnak, kiabálnak, toporzékolnak; még jó, hogy nincs rádió-összeköttetés a darukkal: odafönn a két nő meg is bolondulna.

– Nekem a Juventus bejön – mondja a festett szőke, fiatalabb darus, útban felfelé a vaslépcsőkön.

– Valami pimpilimpi nekem is, de én inkább magyar nótát hallgatnék – mondja az ősz hajú idősebb.

Délután kettő van, este tízig valószínűleg ezek lesznek az utolsó emberi mondatok, amiket bárkivel válthatnak. Az is majdnem mindegy, hogy mit tudnak befogni kisorádiójukon: a lezuhanó vasak lármájától úgyse hallani sokat.

Az elegymester előjön a sarokba épített kuckójából, három ujját mutatja kétszer egymás után, ez azt jelenti, hogy 33 tonnát kér a rakétába. Annak, hogy ezt az utasítást még odalent átvegyék, nincs sok értelme: mire fölrnek gépeikbe azt irgalmatlanul sok lépcsőn, az adat már valószínűleg érvényét veszti. Még az is előfordul, hogy a beöntődaru a konverter torkából hozza vissza a rakétát, vegyenek le róla két tonnát, vagy, mondjuk, tegyenek rá hármat.

Titokzatos dolog ez az acélgyártás.

Nehezen jön össze egyetlen tonna is, nemhogy a harminchárom, illetve a negyvenegy, mert nemsokára újra előjön az elegymester, és most már négy ujjat és egy ujjat mutogat, s félreáll, mert Dunaferr vagonokban épp nyersvasöntecset hoznak, odébb az ajtón óriásdömper tolat be, platóján a hengermű selejtes tekercei hintáznak. A darusok egymásra kacsintanak gépeikben: ha nem szól bele egy főnök se, ezeket a legjobb szedni.

Szemre legalább tíz év a korkülönbség a két nő között, pedig valójában csak négy: az ősz hajú negyvennégy éves, a festett szőke negyven. Nem könnyű egyiknek sem. Az előbbi két életpólus, Dunaföldvár és Dunaújváros között meríti le életét megannyi kényszerű rövidzáraton át, az utóbbi azonban legalább rendszeresen szabadjára ereszti magát: a köves aranygyűrűt az ujján például Isztambulban vette magának.

A Dunaföldvárról bejáró darus ott is született. Hárman vannak testvérek, három lány: amikor csak tehetik, összejárnak, hájas tésztát csinálnak, húsvétkor együtt várják a locsolókat, az az ő igazi családi ünnepük.

Varrónőnek tanult, nem is akárhol: Pesten. Mégse sokáig bírt megmaradni a szakmában, mert a szalagon alig lehetett keresni. Minthogy már kislány korában is a gépekhez húzott – biciklit szerelt, apját kísérgette a traktoron –, 18 éves korában átjött daruzni a Vasműbe. Huszonhat éve csinálja. A havi alapbére 46 ezer bruttó. Dunaföldváron van kert, 400 négyszögöl szőlő, az udvarban tyúkok, kacsák. Karácsony előtt mindig disznót vágnak.

– Nincs jobb a világon, mint disznótoron a forralt bor, kenyérrel! – mutogat át a szomszéd darunak. Nem mindig értik a másik pantomimját, de legalább jót nevetnek.

Egyébként nem dohányzik, nem iszik, legfeljebb mustot. Ha már borra forrt, igya meg az ember!

Élettársa van, annak két fia: az egyik vasműs, a másik asztalos, mint az apja. Őneki egy lánya van, kereskedőnek tanult, de hamar munkanélküli lett, és inkább eljött ő is a Vasműbe darusnak. A lány mellett volt egy fiú is, de tízéves korában meghalt.

Félretenni nem tudnak: amijük van, fölélik. A rádióban a híreket még szívesen meghallgatja, bár az az érzése, hogy nem mindig mondanak igazat. Nagyon sok vaj lehet a fejükön, ha ennyi idegen szót használnak.

– Idehordják nekünk az ország mocskát! – kiabálja az ablaküvegnek. – Ez nektek vas?

Odalenn az elegytéren ez már az ócskavas alja. A darumágnesek hamuval teli sparheltet, sittesvödröt, földdel megtömődött vaskos csövet, fél talicskát és benne cementet, mindenféle szemétbe kapaszkodó sorjás, gyűrött vaslemezeket emelnek a magasba, dől belőlük a por és a kosz. Ez persze még mindig jobb, mint az innenső tehervagonokban a hóval fedett ócskavas: a maszatból legfeljebb salak lesz, hó azonban nem kerülhet a konverterkörtebe, mert azonnal hidrogéngáz szabadul fel, és robban, szór mindent szanaszét.

Hanem azért betöltik a rakétába a havasat is. Arra, hogy megforgassák, nincs idő.

– Mennyi? – gesztikulál a korán megöszült darusnő, mert odalent az elegymester újra kiáll a bódéja elé, és mutogat. – Negyven?

Aztán egymás felé is fordulnak, ujjait dugdossák, tátognak, kacagnak. A két daru kettőst jár: ha az egyik balra léptet, balra kell mennie a partnernek is, s ha jobbra, akkor a másiknak is ugyanúgy. Lehet persze félreállni, petrezselymet árulni, de nem illik. Enni munka közben esznek. Éjjeli műszakban néha előfordul, hogy összecsattannak, esetleg kimegy a biztosíték. Ilyenkor ott vannak szorosan egymás mellett, nem is kell gesztikulálni, szájról olvasni: érteni mindent.

– Mi van, mi szépet álmodtál?

– Ott, ott, ami csillog, az nem a kiskakas gyémánt félkrajcárja?

– Hülye...

Az egy műszakban dolgozók többnyire barátnők, de az egymást váltókról ez nem mindig mondható el. A festett szőke és a férjét tizenöt év házasság után elcsábító kollegina például ugyanazon a darun dolgozik.

– Nemcsak a gépen váltották egymást – mondják a hátuk mögött.

Lehet, hogy a daru az oka mindennek. Ennek a kosara ugyanis pont annyival tágasabb, hogy egy kis ülőke a darus mögé még rézsút beférjen, lehessen udvarolni. A daruablakra egy kis tükör is fel van ragasztva, és a műbőr ülésbe beitta magát a parfümszag.

A férj egyébként beöntődarus. Csak egy kicsivel odébb, a felső darupályán dolgozik.

A festett szőke most egyedül neveli a gyerekeit: egy tizennyolc éves, férfiakban csalódott lányt, és egy húszéves, nőkben csalódott fiút. Ez utóbbi egyébként szintén darus.

A csonka családra a plusz pénzt mindenféle üzletelgetéssel teremti elő: Amway, édességárulás a piacon, seftelés, meg ami jön. A gyerekek mindig szóvá teszik, amikor előhúzza a nagy táskákat az ágy alól: „Anya, mikor hagyod már abba?” És ő csak ennyit válaszol: „Nemsokára, kicsim. Ezt most nem hagyhatom ki, de legközelebb nemet mondok.”

Az az igazság, hogy szeret így jönni-menni, hozni-vinni. A daruk között is legjobban ezt szereti. Mert nincs megállás, és mert a munka változatos. Az elegytéren nem unalmas üstökkel van dolga, hanem mindenféle jópofa holmival: soha nem lehet tudni, mit hoz a holnap. Leemel egy vaslemez, alatta fekszik egy rozsdás bicikli, amire rá lehet csodálkozni: jé, egy bicikli. Vagy egy korcsolya. Vagy akármi.

Odalenn egymáshoz csapódó fémtárgyak szikráznak-dübörögnek, a daruk rázkódnak, remegnek az erőfeszítéstől. Az egyik rakéta végre megtelik, a beöntődaru már viszi is, s hozza a helyére az üreset. Az elegymesteri kuckó tetején vörösen világít a mérlegkijelző: 16,10 t és 0,00 t.

Az elegymester előjön, hármast és hetest mutat, és a félig tele felé int.

– Oda nézz! – A festett szőke darusnő a karját lengeti, és a pódium felé mutogat: néha úgy viselkednek, mint két süketnéma.

A csapolás vörhenyes, rejtett megvilágításában acélolvasztárok állnak a körte előtti nagy, széles teraszon, és egy fekete tekegolyót lökdösnek egymásnak.

– Férfiak! – Egy pillanatra odanéz az ősz hajú darusnő is, mimikájából ez az egy szó tisztán kiolvasható.

PÓDIUM

A konverter körül a pódiumon legkevesebb négyen, jó esetben öten dolgoznak. Köztük a legmagasabb rangú az úgynevezett acélgyártó.

Ennek a műszaknak az acélgyártója ózdi születésű. Az ottani acélkohóban dolgozott mint technológus, majd csarnok üzemvezető-helyettes. Épp egy éve jött át a Vasműbe. A fizetése 79 ezer forint bruttó.

Negyvenöt éves, előregedett arcú, alacsony, barna ember. Az apja az ózdi tömörítő gépmestere volt, négy gyereket nevelt fel. Belőle lokátortechnikus lett: gimnáziumot és katonai főiskolát járt. Egészségügyi okok miatt leszerelték, akkor olvasztárnak állt szülővárosában. 1979 és 1983 között jelessel elvégezte a dunaújvárosi kohóipari főiskolát, s hogy a ranglétra fokait simábban vegye, belépett a pártba. Számára az, hogy az ózdi süllyedő hajóról átvette acélgyártónak a Vasmű, tulajdonképpen lefokozás.

Igaz, mostanában előfordul, hogy ő helyettesíti a szabadságát vagy csúszónapját töltő műszakos üzemvezetőt.

Ózdinak lenni nem könnyű Dunaújvárosban.

– Azzal gúnyolódnak, hogy pálócos a kiejtésem – panaszkodik otthon az asszonynak. – Na és? Ők meg őznek.

Az ellenszenv bizonyos fokig érthető. Az acélgyártó előkelő rang, azt már jegyzik az évkönyvek, lett volna rá helyből is elég jelölt. A Vasmű ezt azzal próbálja ellensúlyozni, hogy az adott pozícióba mindig egy fokkal magasabb végzettségű vagy gyakorlatú ózdi bevándorlót helyez, de ez csak olaj a tűzre.

– Nagyképű mind, azt hiszik, ők szarták a spanyolviaszt! – Érdekesmód nem a kenyérharcnak leginkább kitettek a hangadók, ez például egy fiatal, szálfá termetű acélgyártó egy másik műszakból. – Kit érdekel, hogy már az ükapja is acélt gyártott?

– Az, az, ha megkaparjuk, semmi sincs mögötte! – kontráznak a társak. – Legföljebb egy öreg haver, akivel együtt énekelték az Internacionálét.

S ha valaki ennek ellenére is védelmébe venne egy ózdit, rögtön lehurrogják.

– Még hogy a vérében van a szakma! Megmondom én, hogy mi van a vérében, az alkohol!

A konvertert, ezt a vastag betonfalak és kazettás acéllemezek között bólogató hatalmas betonkeverőt az acélgyártó és az olvasztár kezeli. Az alantasabb vagy lényegtelenebb munkákat meg a takarítást az olvasztár I. és az olvasztár II. végzi.

– Nem nekem kell eltaposni a mintát! – szokták mondani dölyfösen a rangban feljebb állók. Nem mintha olyan nagy dolog volna bakancsral rátaposni, miután kiemelték az acélüstből és a pódiumra hajították a hosszú szigonypuska végéről a még lángoló mintavevő szondát, csak

hát ez egy olyan fázis, amikor ez az egyetlen teendő, öten is körülállják az égő papírhüvelyt: ilyenkor egynek rá kell taposnia, le kell hajolnia, föl kell szednie és a csőpostához vinnie, a másik négy csak nézi.

Ha ezt az acélgyártó vagy az olvasztár teszi meg, a többiek kinevetik.

Az 51 éves, bozontos ősz üstökű olvasztár néha megteszi. Csendes, összeaszott ember. Most, hogy őzdi főnöke-kollégája egy napra előlépett műszakos üzemvezetőnek, egyszerre acélgyártó és olvasztár. Ott áll a konverterkörte mellett a fedélzeten, és ahogy a repülőgép-anyahajókon a leszállást irányító tisztek, széttárt karjával mutatja a darusnak, milyen szögben közelítsen a rakétával.

A 650 tonnás konverterkörte iszonyút dördül, amikor a két vaskos száj találkozik. Kritikus pillanatok: a rakéta farát úgy kell a magasba emelni, hogy a rakomány simán a körtebe csússzon. Ritkán sikerül ravaszkodások nélkül: hol a rakétát, hol a konvertert kell időnként megzötykölni. Ez a beöntődarus és az olvasztár magánszáma: ha valamelyikük egy kicsit is türelmetlen, ócskavasápor zuhog a pódiumra.

A hatalmas köteg gubancos ócskavas végre eltűnik a körte vörösen izzó torkában. A konverter, mintha nyeldesne, előre-hátra hintázik, azután újból a daru felé nyújtja a száját. A beöntődarus most a csőrös üstöt hozza, a pódiumon fedezékbe húzódnak az acélolvasztárok.

A körte egy pillanat alatt olyan lesz, mint egy mozsárágyú: láng- és füstoszlop csap ki belőle, a löszere ócskavas. Odafele a darupályán látszanak is a becsapódásnyomok.

– Emlékeztek, amikor hozták a vagon szifonpatront? Hú, az volt ám a tűzijáték!

A ropogás és a lángszórás elül. A konverterkörte kiszolgálószemélyzete szusszanhat egyet: jön a fúvatás. Azt már szemköztről irányítják, egy hosszan elnyúló, sötét ablakos építményből. Ezzel a pár perccel a pódiumosok nem nagyon tudnak mit kezdeni: még szerencse, hogy a IV-es műszak nemrég talált egy tekegolyót.

Az ősz, koraöreg olvasztár háttal a korlátnak dől, hallgatja az anyag rotyogását. Ő, mint a legtöbb konverteres, a leállított Martinból került át, acélgyártó főolvasztár volt, nem tudta megszeretni ezt az új munkát. A konverter végül is egy nyakkendőbunkó: amit tud, azt helyetted tudja, te legfeljebb a cipőjét pucolhatod, nincs benne semmi varázs. Bezzeg a Martin! Ahhoz érzék kellett, mint egy jó halászlé elkészítéséhez, abban benne volt a fakanál íze, meg az ujjadé, ahogy megkóstolni belenyúltál... A konverter ahhoz képest csak zacskós leves, amiből negyven perc alatt kész van egy adag.

Az olvasztár 1946-ban született Mohács mellett, a Csele-pataknál, nem messze II. Lajos király emlékművétől. Anyja Erdélyből, apja Újvidékről menekült, ő egy szekéren látta meg a napvilágot. Kemény, csikorgó tél volt, a menekülők az újszülöttet lópokrócba csavarták, nemigen hittek benne, hogy életben marad.

Amíg lehetett, apja a kapott földből tartotta el a lassacskán hat főre szaporodó családot, aztán a padláslesöprésekre meghátrált. Bányász lett Pécsen, majd 53-tól melós Sztálinvárosban.

A Csele-pataknál született legnagyobb fiú acélolvasztárnak tanult, 63-ban megszerezte a szakmunkás-bizonyítványt, azóta a Vasmű dolgozója. 1975-ben leérettségizett: estin kezdte, levelezőn fejezte be. „Én már csak ilyen nevelt gyerek vagyok” – szokta mondogatni.

– Ég a pofám, hogy nem tudom a fiaimat behozni a céghez, ez az életem legnagyobb kudarca
– panaszkodik a munkatársaknak.

– Mért, mi van velük? – kérdezik a még be nem avatottak.

– A nagyobbik azt állítja magáról, hogy zenész. – Az olvasztár megtörli izzadó homlokát, görbe orra a hegyén billegő verejtékcsepptől még görbébbnek látszik; itt, szemben a körtével elviselhetetlen a forróság. – Abbahagyta a főiskolát, hazajött Pestről, hozott egy unokát.

– Melyik bandában játszik? – érdeklődik egy olvasztár II., mert az olvasztár kettők mind elvetélt tehetségek, és szeretik a kudarc történeteket.

– Az Akela szőlőgitárosa – dörmögi az olvasztár, és gyorsan át is tér a másik fiúra. – A kisebbik meg asztalos, mit mondjak még?

– Hát, ez bizony nehéz

A famunkát az ősz üstökű olvasztár se veti meg, sőt a barkácsolás a hobbija, meg a kőműveskedés. 1987-ben otthagyták a panellakást, Óvárosban épített családi házat: szinte mindent a saját kezével.

– Vaszól csináltam a tetőt is, ha már egyszer vasas a szakmám.

Abba a házba sok mindent beleöltek. Például a 89-es találmányi díjat, kerek félmillió forintot. A MAHART-os feleség lottón nyert autóját. Autójuk azóta sincs.

A ház viszont szép; különösen a saját gyártású boltíves ajtók, ablakok. Az emelet a hálószobáké, a földszinten egy nagy nappali van. Mind a négy sarka külön világ: az első olvasósarok, a második zenesarok, a harmadik bársarok, a negyedikben üldögegni lehet.

– Csak ne szólna örökké az az átkozott tévé! Ha nem nézi senki, akkor is mennie kell. Hiába mondom, inkább a rádiót járassátok fölöslegesen, az nem kerül annyiba.

A hatvanezer forintos fizetésének jó része rezsire megy.

– Fújás befejezve, öt perc múlva tiszta, friss hegyi levegő lesz! – szólal meg a fűvátásvezető unott, fölényes rádióhangja.

Az acélolvasztárok most a betonfoglatat mögött gyülekeznek. A fal résein át a pokol bejárata látszik: hatalmas, rücskös barlangszáj, vörösen izzó, málló boltozat, a mélyén lángoló tócsa. Van itt egy sínen gördülő vassaroglya, rajta vASFEDezék, még előtte vaskos, lelógó láncokból függöny: innen kell a tócsába döfni a szondát. Egyszer a hőmérséklet, egyszer a vegyi összetétel kedvéért.

Az olvasztár II. feláll a kocsira, a hosszú nyelvű, zsinórban végződő szondáért nyúl, bele nyomja az anyagba, tartja, amíg mögötte a készülék fel nem bűg, akkor kirántja, jöhet a másik, amit, miután kihúzta a tűzből, el is kell taposni.

– Nem jó, csináld újra!

A vassaroglya környéke tele van szórva apró mintakanalakkal. A négy ember leül a lépcsőkre, vasbakokra. Csapolni majd csak akkor lehet, ha a laborelemzés hozza a várt paramétereket. Ha nem, folytatni kell a fűvátást.

– Három és fél, húsz, tizenöt, húsz – visszhangzik a csarnok a szigorúvá váló fűvátásvezetői hangtól.

Az acélolvasztárok fölpattannak, a helyükre sietnek. A konverterkörte lassan fordulni kezd, a pokoli torok a magasba emelkedik, aztán alábukik a túloldalon. Itt, a láncfüggöny mögött elvonuló hőálló acélköpenyen feltűnik a szökellő vörös csillag reliefje, alatta a felirat, Szgyelano v SZSZSZR, aztán a mozgás lelassul: a körtében a folyadékszint elérte a csapolónyílást.

Oldalirányban van egy szűk vasbódé, az úgynevezett segédállás. Az acélgyártó egyrészt innen billenti meg a konverterkörtét, vaslemez redőny mögül figyelve a mozgását, másrészt a számítógépes irányítópanelon itt vezérelheti az ötvöző- és adalékanyagok bunkereinek nyitását-zárását.

A segédállás padlója tele van szórva salakgolyócskával, salak folyik az ablak szélén, sőt a falon is. A páncélüveg mögött harsányan, kihívóan fortog a narancssárga massa. A konverter körül nem szokás hordani a sisakot, most is csak azért veszi fel az ősz hajú olvasztár, hogy a sötét szemellenzőt lecsapva jobban lásson.

Lent, a körte alatti nullszinten pokoli a zaj: az alumínium, a mangán, a szilícium és a kokszt őrült csörömpöléssel rohan végig egy jókora esőcsatorna-félén, és hull a vasúti kocsin álló üstbe. Látni semmit sem látni, csak a szikraesőt, ami elborít mindent, és az öntőnyílásból kiömlő vékony, állhatatos narancsszín sugarat. Aztán a sugár hirtelen megszakad, az üstkocsi pittyegve kijön a konverter alól, az ellenkező irányból pedig bemegy a salaktál. Ezalatt a körte is a másik oldalára fordul, sőt tovább, szájával lefelé: kezdődhet a salakcsapolás.

A konverter alatt a nullszint elétkozott hely: ide rendszerint valamelyik olvasztár kettőt küldik, akiért nem kár. Már lejutni se könnyű: a lépcsők tele vannak salakgolyócskákkal. Odalenn örök félhomály uralkodik, amit még a csapolások tűzőzöne se tud bevilágítani, és a fővenyből ócskavasdarabok meredeznek.

A nullszint a darupálya alatt olyan, mint egy mélytengeri árok, amit egyszer csak egy másik árok keresztez, melyben már sínek is futnak: ez a konverterkörte alatt elhaladó salak- és üstkocsi vonala. Csupasz vágányok, nincs bennük semmi különös, ha csak az nem, hogy hasra esés nélkül nem könnyű átkelni rajtuk. A vágánypár mellett mindkét oldalon egy-egy fura áramvezeték húzódik, pontosan olyanok méretre, színre, alakra, mint a legöngyölt tűzoltófecskenő. Az egyik a salaktál kocsijáé, a másik az acélüsté: menet közben az áramszedő pár centit megemeli a földről, aztán rögtön vissza is rakja. Ariadne fonala a labirintusban.

A kocsikat az olvasztár II. mozgatja. Rusnya jószág mind a kettő: platójuk a rájuk kövesedett salaktól olyan, akár a trágyadomb. És csökönyösek is: ha a pályát már elborítja a vashulladék, megállnak, egy tapodtat se mennek tovább.

Márpedig a vasak szakadatlanul hullanak. Magasan odafönn járnak a bárkaszerű rakéták, hol ez, hol az lóg túl a peremükön, s időnként el is szabadul. Ha pedig rosszul sikerült a betöltés, egész zuhatag érkezik a pódiumra, s onnan a réseken át le a sínek közé.

Ha rakéta emelkedik a levegőbe, az acélolvasztárok, akik nem különösebben hívei a biztonsági szabályoknak, mégiscsak felteszik a sisakjukat, vagy legalább behúzódnak egy félreeső sarokba.

– Én nem hiszem, hogy ezt Amerikában is így csinálják – nézi hitetlenkedve a sokadik eredménytelen beöntési kísérletet az olvasztár II., nagy hajú, nagy bajszerű, nyurga fiatalember. Azaz már nem is olyan fiatal, 43 éves, de nem fog rajta a kor.

Sztálinvárosban született, heten voltak testvérek. Az apja a Vasműben dolgozott, az anyja a kórházigazgató bejárónője volt. Végzettsége nincs, csak a nyolc általános. A Vasmű pályafenntartásnál kezdte, aztán darukötöző volt, munkagépen kotrozott. 1971 óta van az acélműben, bejárt sok jelentéktelen munkakört. Az alapja 42 ezer bruttó.

– Na, ugye, megmondtam!

A konverterkörte két és fél méter széles torkán megakadt az ócskavasszendvics: sínszálak, kerítésajtók, lámpavasak, gázcsövek, kipufogódobok merednek ki belőle. Az olvasztár előre-hátra billegtetni a körtét, megpróbálja belerázni: a vasrakomány nem mozdul. A darus hoz egy üres rakétát, azzal döfködi, de csak pár vasdarab hull le nagy robajjal a pódiumra, ez minden.

Az olvasztár még reménykedik, rángatja a karokat a bódéjában. Messziről olyan, mintha integetne egy bizzar óriásvázába tömködött nagy csokor száraz virággal.

– Gyerekek, ne szórakozzatok, kifutunk az időből! – jelenik meg a pódiumon a megbízott műszakos üzemvezető, és már int is a horgai közt csőrös üsttel várakozó beöntődarunak.

A pódiumon mindenki behúzza a nyakát, csak a piros sisakos, harcsabajszú olvasztár II. dől hanyagul az egyik vasfedezék oldalának, neki akkor is van mondanivalója, ha a többiek nem figyelnek rá.

– Hát megmondom én neked, miért vettem családi házat, meg én! Mert már elegendő volt a társasházból, jön ki a szomszéd, azt mondja: „Hát neked már sose lesz kocsid, mindig csak a biciklit tolod?” Legszívesebben hozzávágtam volna a bringát, de aztán inkább annyit mondtam neki, szép csöndesen: „Na és te hogy nézel ki? Nem te vagy a saját öregapád?” Legalább ezektől megszabadultam, a részleteket meg majd kifizetem!

Gőz, láng, füst gomolyog a konverter szájánál, de egy perc se kell hozzá, az idomtalan vascokor belecsúszik a vázába.

– Kétszáz négyszögöl, három szoba!

A harcsabajszú olvasztár II. a vasműs fix mellett sok mindent kipróbált. Elment például „aranyat ásni”, azt szerette legjobban, a római kori ásatásokat. Tavasztól őszig ásott, aztán cserepet mosott, télen teremőrködött. Még a feleségét is beszervezte a múzeumba: eredetileg műszaki rajzoló lévén, lerajzolt mindent, amit kellett, akár könyvbe is.

– Kinek kell ma egy műszaki rajzoló? Most épp óvónő, nem tudom, meghosszabbítják-e a szerződését. Allergiás lesz, ha megiszok egy pohár sört, tiszta kiütés lesz a bőre, ki érti ezt? Ez szerintem valami ragály. Arra múlik el, ha otthon ülök, és vágom a bőrszíjakat a havernak pár rongyért. Azt mondja, a csersav szaga gyógyítja meg. De akkor miért nem ő vágja?!

A fúvatás perceire a kollégák el is menekülnek, mert még sok a mondandó: a két főiskolás fiú, akiknek sokba kerül a kollégium, az óvodás harmadik, akire nem számítottak, de végül úgy gondolták, hadd jöjjön, legalább lesz egy kislány, erre tessék, fiú lett, Bence, és ott vannak a számlák: most jön a telefoné!, a nincsek: nincs időm semmire!, a tapasztalatok: ma már nincs fantázia a bálás ruhákban!, a tervek: ha most úgy szabom a bőrnyakkendőket... satöbbi.

– Baszd meg, én vegyem le a mintát?! – ordítanak a fülébe, mert a csapat már túl van fúvatáson, csapoláson, és az acélüst ott áll a pódium alatt, 1658 fokos felszíne lilásan-vörösen didereg a hidegben, jutna mielőbb tovább, a svédlándzsához, ott legalább lefedik.

A bajuszos olvasztár II. fogja a hat méter hosszú mintavevőt, áthajol a korláton, beledöfi a kéregbe, sistergés, bugyogás, zubogás, kihúzza, eltapossa, mondja tovább.

– Tudjátok, hogy csinálják? Azt nézik, hogy aki két korsóval iszik, az melóból jön, aki csak egygyel, az melóba megy, na, annak utánamennék, rádiótelefonon beszólnak a portára, hogy az a bórdzseki, micisapkás, fújassátok meg! Rohadt varnyúk, fejpénzt kapnak minden bezöldült szonda után...

Egyszer csak azt veszi észre, hogy egyedül maradt a pódiumon, csak ő és a fekete tekegolyó, a többiek már félúton vannak a melegedő felé.

– Mi van? Hova mentek?

– Nem látod? Folyik a lándzsa!

A bajuszos olvasztár II. a konverter felé bámul: fentről, a hűtőkazánból csorog a víz, de már ott tornáznak fölötte nagy kulcsaikkal a vizeslakatosok. A 17 méter hosszú oxigénbefűvő lándzsának nyilván nem tett jót a fennakadt ócskavasköteg: a vízhűtés kilyukadt. Amíg a lakatosok a hibát javítják, a konverter leáll.

Csupán az elegytéri darusok rakják tovább az ócskavashegyet.

MŰSZAKOS IRODA, OLVASZTÁRMELEGEDŐ

Hosszúkás építmény a konverter pódiumszintjének a hátsó végében. Az irodarész hosszabb, és csak páran tartózkodnak benne, a melegedő viszont nyúlfarknyi, és vannak rá háromszor-négyszer annyian.

Különösen ilyenkor, ha üzemzavar van. Nem mintha nem volna mit csinálni, például takarítani, de hát a műszakos üzemvezetőnek most a legkisebb gondja is nagyobb annál, hogy a technológiai személyzetet ugráltassa.

A konverter emberei ezekben a ritka pillanatokban többnyire sakktáblát ragadnak: ketten leülnek egymással szemben, a többiek kibicelnek.

– Ne légy bunkó, nem te kezdesz, te vagy a sötét!

– Te vagy a sötét, világít a szádban a rágó!

A készlet figurái rosszul öntött, elnagyolt műanyag bábok. A királynő letört fejét gyufaszál helyettesíti.

– Vedd le azt a sapkát, mert volt egy haverom, akinek ilyen sapkája volt, és belehalt!

A sarokban, a hűtőszekrény tetején álló villanyrezsón az ősz olvasztár teát főz magának. A keskeny bádogszekrények előtt vörös ceglédi kanna áll, az oldalán fekete kerékpárcsománccal odafestett szöveg díszelg:

Nyári Laci hangszere

ROMA BEND

Az ajtó melletti sarokban a legnagyobb helyet egy óriási kólaautomata foglalja el. Az asztalon, fűtőtesten, szekrények tetején szürkés árnyalatú, színes sisakok heverésznek, lecsapható sötét szemüvegekkel nagy, pihenő teknősbékákra hasonlítanak.

– Ezek a porvédő maszkok szart sem érnek, öt perc után benedvesednek – magyarázza a nagy bajszerű olvasztár II. – Én már pucoltam sörtartályokat sörétes homokszórával, ott adtak szűrőbetéteset, na, olyan kéne ide!

– Ha csak a felét komolyan vehetném, amit süketelsz – mordul a sakktábla mellől a svédlándzsás –, akkor te már acélgyártó volnál.

– Mért pont acélgyártó? Mért nem inkább termelésvezető? Tessék, itt ezzel egy udvarban nőttünk fel, együtt ettük a zsíros kenyeret, és most háromszor annyit keres, mint én, télen síel, nyáron szörföl, és lecseréli az ötéves Opel Astráját, mert az neki már öreg.

– Na ja, de ő volt itt a párttitkár, téged még a KISZ-be se vettek fel.

A műszakos termelésvezető ugyanennek a hosszúkás épületnek a nagyobbik felében ül a számítógépe előtt, citromos teát iszik, és gyümölcshúsról vadászik kiskanállal a kinyomott citromban.

– Örület! Megeszik a mikrofont! – morogja maga elé.

A konverter rádióforgalma valóban döbbenetes. Az adásba bármelyik munkaterület beléphet, és meg is teszik, de odakinn, a konverter gigantikus csarnokában ez a hangszórókból ömlő bábeli szövegfolyam egyszerűen elveszik, itt viszont, a szűk falak közt nincs előle menekvés.

A termelésvezető 43 éves férfi, sötétbarna szakállal és haja rövidre van nyírva, épp csak a homloka közepén van napóleonosan hosszabbra hagyva. Ezüstös keretű, nagy, szögletes lencsés szemüveget hord. Megjelenésére ravasz kereskedőembernek látszik, pedig valójában munkásivadék, sőt munkáskáder, akit íróasztalhoz sodort a „forradalom”.

– Túl sok itt az ülés-várás-figyelés, ez nem az én habitusom – panaszozza. – Vannak ezek a tíz-tizenöt percek: van, aki hülyén néz maga elé, van, aki relaxál. Én inkább az előbbiekhöz tartozom.

A termelésvezető fontos ember: ő hangolja össze a konverter és a FAM, a folyamatos acélöntőmű munkáját. Elsődleges szempont, hogy mind a két öntőgép folyamatosan menjen: ha sok a konverteracél, akkor nagy átmérőn húzzák a bugát, ha kevés, akkor szűkítenek. A lényeg, hogy ne legyen fennakadás. Az anyag sehol nem fogyhat el, és csupán egy helyen torlódhat, a nyersvaskeverőben, mert ott a hőntartás meg van oldva. A konverterkörte alól kijövő üstöket már egy állomáson sem szabad megvárakoztatni, mert abból a FAM-on szálszakadás lehet, ami a legszörnyűbb dolog, a szétömlő acél elárasztja a húzóhengereket, a cseréhez mindent szét kell szedni. A nyersvasüstöknek, csőrös üstöknek és acélüstöknek állandóan a helyzethez igazodó, rugalmas menetrend szerint kell haladniuk, attól el nem térhetnek, de hogy a menetrend megtartható is és gazdaságos is legyen, az a termelésvezető felelőssége. Még csak fél éve termelésvezető. Előtte műszakos üzemvezető volt, még előtte acélgyártó, annak előtte acélolvasztár a Martinban, de az már történelem.

– Mentünk az utolsó leheletig – büszkélkedik.

Kitűnő minősítésű szakmunkásvizsgát tett, egyből csapolóként kezdett a Martinban, ennek már 26 éve. A középiskolát munka mellett, estin végezte el.

Világéletében közösségi ember volt, már az úttörőséget komolyan vette. Nemcsak a pártban, a szakszervezetben is funkciót vállalt, ez utóbbiban a sportügyekkel szeretett foglalkozni. A sportot ma is aktívan űzi: úszik, szörfözik, kajakozik, sél. Hobbija még az utazás: kocsival bebarangolni fél Európát.

A felesége könyvelő. 1983-ban Újtelepen építettek maguknak családi házat.

– Én nem értem, ezek a nagy közösségi emberek sose tudnak megmaradni a lakótelepen, magukban akarnak lakni, családi házban! – intrikál a volt gyerekkori kenyerespajtás.

– Te csak ne beszélj, te is családi házban laksz! – dörrennek rá a társak.

– Az más – jelenti ki öntudattal. – Én mindig is individualista voltam.

A műszakos irodában van elhelyezve még az operátorhölgy, vagyis a diszpécser és a műszakos üzemvezető. Az előbbi egy morózus, szórakozott, túlsúlyos könyvelőnő, aki időnként magában beszél, az utóbbi pedig egy kedélyes és cinikus építésvezető, aki néha megelégedi a vele szemben ülő titkárnője humortalanságát, fogja aktivitása jelképét, a sisakját, és elindul körülnézni, hogy halad a munka az állványzatokon.

VEZÉRLŐHÁZ

A konvertert két csarnokra osztó bizonytalan válaszfalnak egy komor, szürke, erődszerű építmény ad tekintélyt. Egyetlen hatalmas homlokzati fal maga is, mélységre csupán szobányi. Magasra helyezett két keskeny, hosszúkás ablakával mozik hátsó frontjára emlékeztet, ahová ültében csodálattal fordul hátra az ember: onnan jön a hang és a kép.

Az egyik ablak az egyes, a másik a kettes konverterre néz. Üvegük sötétített üveg; érdekesmód bentől rosszabbul látni kifelé, mint kintről befelé, már amennyire persze onnan a mélyből be lehet nézni. Mindenesetre a fűtásvezető hórihorgas alakja fel-feltűnik a hosszan elnyúló homályos ablakban, szemben a neon világította mennyezettel.

Természetesen nem mindegyik fűtásvezető hórihorgas, de nyolcuk közül a legfiatalabb az. Azért vannak ilyen sokan, mert előfordul, hogy mind a két konverter egyszerre üzemel, és akkor műszakonként két fűtásvezetőre van szükség. A konverterüzemen nem múlik: a leállított „öreg” konverterből a kőművesek, lakatosok és villanyszerelők tizenkét nap alatt „újat” csinálnak, és akkor elvileg egy-két hétig, a következő szerepcseréig párhuzamosan működhet az „öreg” és az „új”. Ennek az úgynevezett 2/2-es üzemmódnak a kohó nyersvas-termelése és a FAM áteresztőképessége szab határt. Szó, ami szó, többnyire csak az egyik vezérlőben égnek a neonok, és a fűtásvezetők, ha megvan a létszám, négyóránként váltják egymást.

A vezérlőhelyiség hosszúkás szoba, az ablak előtt nagy, régimódi kezelőpulttal, odébb további elektromos szekrényekkel, ablakoskáikban lámpák égnek, számsorok világítanak, érzékeny, rovarszerű tűk rajzolnak reszkető ábrákat lassan mozgó papírcsíkokra. Hátul a falon egy ma már klasszikusnak számító aktnaptár lóg: combját emelő meztelen nő a homokos tengerparton, MAGÉV 1986.

A hórihorgas fűtásvezető még csak 27 éves. Az apja bádogos volt, korán meghalt, az anyja a női szabóságot cserélte fel a Vasmű-laboránsággal, ma már nyugdíjas. A fiú kohóipari szak-középiskolát végzett, a Bánkit, sokáig acélolvasztár volt, olvasztár II., de mert szemlátomást jobban konyított az elmélethez, mint a gyakorlathoz, és a végzettsége is megvolt, felkerült ide a vezérlőbe. A technikusképzőn az idén sikerrel átjutott, a főiskolához már nemigen fűlik a foga. Többre tartaná, ha bejuthatna egy számítógépes tanfolyamra. Addig is angolul tanulgat. A fizetése 67 ezer bruttó.

Kettő kivételével az összes fűtásvezető fiatal. Ez összefüggésben van a 2/2-es készülség alig kétéves bevezetésével, az ahhoz kapcsolódó létszámbővítéssel. Ide nagy koncentrálóképeség kell, és persze segg, mert folyamatos kontaktusban kell lennie kapcsolóival és indikátoraival, nem ugrálhat fel csak úgy, mert, mondjuk, pisilnie kell, vagy mert elege van az egészszől. A kopott, lelakott helyiségben a fűtásvezetői rugós forgószerk az egyetlen kifogástalan állapotú berendezési tárgy.

– Karbon 6, mangán 29, kén 22, foszfor 19 – diktálja a szája elé húzott mikrofonba tárgyilagosa, monoton hangon.

A közel két méter magas fiatalember almazöld pólót visel, a haját sörényesre növeszti. Kölyökarca van. Hobbija a zenehallgatás, koncert, futball. Itt a vezérlőben is szól a zseb-rádiója, de a lelki békéjéhez ez időnként édeskevés, mondjuk, ha azt látja, hogy az olvasztárok a konverter előtti széles teraszon egy fekete biliárdgolyóval fociznak.

– Mindjárt jön a váltás, lemegyek, beállok én is! – szól le a régi kollégáihoz a rádión.

Aztán van még egy csábítás: rézsút mögötte, az övéhez hasonló régimódi kezelőpult mögött ül egy fiatal nő, az energiás. Ő felügyeli a konverterkörte fölé nyúló, óriási konyhai szagelszívóra emlékeztető hűtőkazán munkáját, aztán a füstgázok következő állomását, a gáztisztítóét, ahol a fűtások közben keletkező, tonnákban mérhető port kötik le sűrű fekete konverteriszapba, és végül az elszívóét, amely a lehűtött, megtisztított égésterméket a csarnok sarkánál álló óriáskéményen át a magasba fűjja.

Ez a legnagyobb kémény az egész Vasműben. Rácsos körerkélyeivel, piros-fehér csíkjaival, erős, támfalas lábával olyan, mint egy karcsú világítótorony.

– Alsóöblítés még harminc másodperc – mondja a fiatal fűtásvezető a mikrofonba.

Félig háttal ülnek egymásnak, és van úgy, hogy egész műszak alatt egyik se szól a másikhoz. A fiú azért állja meg, mert amúgy is rengeteg a dolga, a lány meg azért, mert már férjes asszony.

Ilyenkor, amikor a konverterkörte függőlegesen áll, a vezérlőből éjsötétnek látszik a pódium, épp csak a körte nyakán világít egy csecsbimbószerű dudorban a csapolónyílás furata. Aztán amikor csapoláskor vagy betöltéskor a vöröses-narancsos fényben izzó száj lassan előbukkan a hűtőkazán fekete teste alól, az olyan, mintha a Nap kelne fel, s ragyogná be vörhenyes sugaraival a különben lehangelő, salakkal befröcskölt tájat s körbe a horizonton a gigászi buborékfűjás idomtalan eszközeit. Vörös arcukkal, hosszú, fekete árnyukkal titokzatos, kísérteties alakot öltenek még az olyan egyszerű tárgyak is, mint az állványok, ládák, hordók.

A sötét ablaküveg tulajdonképpen a lándzsa miatt van. A lándzsa hőálló betonba ágyazott, 17 méter hosszú cső, amelyen keresztül oxigéngázt fűvatnak a nyersvas és hulladékfém olvadékába. A vezérlő számítógépéből és műszereiből minden lényeges adat megtudható, egyedül ennek az oxigénlándzsának az úgynevezett acélfürdőtől való távolsága nem, így a fűtásvezető rutinjára van bízva, hogy eldöntse, milyen mélyre kell leengedni a lándzsát a konverterkörtebe, hogy a felbugyogó oxigén minden nemkívánatos szennyeződést kiégessen, a hőmérséklet az acél olvadáspontja fölé emelkedjen, ne kelljen utánfűvással időt veszíteni.

A fűtásvezető a konverter szájából feltörő lángcsóvák intenzitásából ítél, és ha ezt elsötétített üveg nélkül tenné, az olyan volna, mintha egy csillagász szabad szemmel akarná tanulmányozni a napkitöréseket.

– Három, tizenkilenc, huszonhat, tizennyolc.

Idegesítő, hogy az energiás csajnak nincs semmi különösebb dolga. Most például tisztán hallani, ahogy éppen a körmét reszeli.

– Huzalból mindjárt mondom, mennyi lesz.

Itt minden „betét” fölött ő dirigál: ő kéri ki a csőrös üstbe a nyersvasmennyiséget, a rakétába a hulladékvasat, a körtebe a meszet, a folypátot, aztán „lefűjja” az adagot, indítja-zárja az alsóöblítést, előkészíti az ötvözőket, a hozaganyagot, és utánfűvat, ha kell.

Néha feláll, megpogtatja a derekát, kinyújtja elzsibbadt tagjait, iszik a szódavízből, visszaül. Nem szól egy szót sem, az energiásra rá sem néz. A nő tünetően elfordítja a fejét, a tíz éve lejárt naptárt nézi a falon.

DARUPÁLYA

Odafönről, a plafon alól nézve egészen más perspektívában jelenik meg a konverter: mintha fegyveresek állnának körül egy vergődő, lebéklyózott, csupaszáj szörnyet, és ingerelnék.

Időnként a beöntődarus úgy is beszél vele, mint egy élőlényel.

– Picsku mátyeri! Nem akarod megenni?! Na, megállj, hozom a körmöst!

Összesen hat adagolóteknő, vagyis rakéta van a csarnokban, közülük a legkisebb az úgynevezett körmös rakéta. Csak méretében és orrkiképzésében különbözik a többitől: döfősarkantyújával le tudja hasogatni a konverter szájáról a rádermedt salaklepedéket. Ha a műveletet sokáig halogatják, az eredetileg két és fél méter átmérőjű száj annyira összeszűkül, hogy nem fér át rajta a hulladékvasadag.

Az adagolócsarnok két beöntődaruján férfiak váltják egymást. Aki most van, 51 éves, Komarno mellett született, az apja asztalos volt. A háború után földönfutóvá lett nyolcgyerekes család Békéscsabára került, ő a nyolc általános után vágártanulónak ment, attól kezdve a nők határozták meg az életét. Az egyik révén téglagyárban kötött ki mint betanított esztergályos. Aztán jött egy másik, akinek a kedvéért uránbányásznak állt. Nőt követett 71-ben is, amikor a Vasműhöz jelentkezett martinásznak. Nősülni csak egyszer nősült, akkor is kényszerűségből, mert azt a vegyesboltot Kisszentmiklóson, életpályája következő állomását, csakis házaspárnak adták ki gebinbe.

– Sose vettem volna el. De isten nem bottal ver, meg is bukott a bolt, a nagyságának ragadt a keze.

1978 óta a Martin, illetve annak jogutódja, a konverter darusa. Az alapja 51 ezer forint bruttó. Utolsó élettársi kapcsolata már tíz éve tart: Pentelén laknak, családi házban. Szabad ideje a ház körül telik, van rá tér bőven: hatszáz négyszögöles a kert.

Petyhüdt arcú, nagydarab, öszes férfi, az orra cyranói méretű. Magasra helyezett, hidraulikus csillapítású padfélén ül, szüksége is van rá, mert munka közben rázkódik, remeg az egész darukosár.

Nemrég jött vissza hét hónap betegállományból. Csigolyaműtétje volt, titánlemezt építettek a nyakába.

– Velem gúnyolódtok, szarháziak?! – ráncolja a homlokát a pódium felé. Csapolás van, az olvasztárok a korlát mellett csoportosulnak, és egymás után, mint a gólyák, lábukat emelik, karjukat széttárlják: bizarr látvány.

– Na azért! – mordul a darus, merthogy különös tornamutatványaik közben az olvasztárok föl se kacsintanak; úgy látszik, mégsem őt figurázzák.

A darus magányosságát nem könnyű elviselni: miközben, mondjuk, beönti a csőrös üstöt, fél szemmel látja, hogy odalenn az olvasztárok dőlnek a hahotától, valamelyikük biztos mesélt egy jó viccet, és ő ilyenkor odafönn egy kicsit mindig zavarba jön: mintha neki is érteni illett volna.

Innen fönről minden más. „Azért kértétek a zárógolyót, hogy elfocizzátok?!“ – morog magában, mert a műszak elején beemelt a pódiumra egy vasládát, benne vagy két tucat zárógolyóval, amelyek csakugyan hasonlítanak a futball-labdára, csak a színük rózsaszín, és kemények, mint a biliárdgolyó.

A zárógolyó vasműs találmány, és a salak visszatartására szolgál. Speciális hőálló kerámiából készül, amely a fajsúlyának megfelelően az acél és a salak között úszik: csapoláskor előbb kiengedi az acélt a csapolónyíláson, csak utána fészkel bele magát. A konvertercsapolás legmulatságosabb mozzanata, amikor a középkori katapulthoz hasonló, széles nyomtávú sínen gördülő jókora szerkezet fontoskodva odacammog a körte elé, karjával benyúl, és potty: beleejti a jelentéktelen méretű, rózsaszín zárógolyót.

Persze ha egy ilyen zárógolyót sokáig rugdosnak a poros vaspadlaton, gyorsan megfeketedik.

A zárógolyók mellett a darusnak még rengeteg beemelnivalója van a pódiumra. Például ő tölti-cseréli a konverter mellett sorakozó, lábakon álló nagy tartályokat, melyeken csak innen fentről látszanak a feliratok:

Al FeMn FeSi
SiMn C

A beöntődarussághoz két dolog kell: rutin és szerencse. Van egy kis vurstliizgalom abban, ahogy nagy horgaival az ember felhalássza a mélyből a rakétákat és az üstöket, a betöltés pedig szintisza lutri: ha az ócskavasak széthullanak, a darusnak kell apránként fölszedegietnie némi olvasztár II. segédlettel, aminek a fele hangsúlyos alkarlendítésekben testesül meg, és a horgokat tartó olajos-zsíros macska is könnyen kigyulladhat, amikor nyersvasbetöltés közben túl magasra csap a láng.

– Nagyseggű bagázs, előbb vesztek helikoptert, mint darukötelet! – A darus egy pillanatra a szomszéd beöntődaru felé néz, amely épp egy nyersvasüstöt emel fel, vaskos darukötélén jól látható a mintegy két méter hosszú hurkásodás, mementója a múlt heti kötélszakadásnak, amikor kizárólag a darus lélekjelenlétén múlt, hogy nem zuhant le a sínek közé a forró nyersvassal teli üst.

Cserekötél azóta sincs: túl sokba kerülne ahhoz, hogy mindig legyen egy tartalék a raktárban, az újat meg talán még meg se rendelték. A 01-es beöntődarun minden emeléskor azért imádkoznak, hogy csak most ne pattanjon el.

Aztán egyszer csak leáll az élet: talán az imádkozás sikerült túl jól, valami üzemzavar van a kohón, egy darabig nem jönnek az üstök.

A beöntődarus beönti a konverterbe a vashulladékot, aztán a konverterkörte, mintha álomba gömbölyödne, befordul. A hátsó láncfüggönyön át rálátni vöröses fényű rakományára: féltengelyek, lökhárítók, antennák, sárhányók, vasrudak pittegnék-pattognak a lángtalan tűzben.

Odafönn a darus nem jön le a kosárból: sok ahhoz a lépcső. Inkább a pótülésre vetett könyvért nyúl, rácsodálkozik: ÉRZÉKI JÁTÉKOK. Valamelyik nő hagyhatta el.

A jó ég tudja, mi dolga lehetett itt: a beöntődarut nő nem kezelheti.

ÖNTŐCSARNOK

Az öntőcsarnokban a tér hirtelen kitágul, az embernek olyan érzése támad, hogy innen leszereltek, elvittek valamit. Nincs itt más, csak egy radarállomás-szerű, fura építmény az üstkocsik vezérlőház alól kijövő két sínpályája között, majd tovább, a válaszfal mentén egy szabadtéri lakatosműhelynek berendezett masszív téglaterasz, s azzal szemben, a sarokban áll három óriási tusoló, zuhanyrózsáikból harsogó kék gázláng folyik, alattuk üstök szárítkoznak.

A placc többi része már csak raktár.

SZERELŐPAD

A szerelőpad a vezérlőház hátsó sarkából egy emelet magasságban messze kinyúló terasz. Korlátja nincsen, csak a hátoldalát védi paraván. A paravánra három hatalmas fémdoboz van felcsavarozva, amikről úgy tudni, légfűvók, de működni még senki se látta őket. Fűtésre egy nagy, lyuggatott bádoghordó szolgál, fenékkal fölfele állítva, benne gumicsövön át bömbölő hanggal gáz ég, gonosz kis lángnyelvek csapdosnak ki a lyukakon.

A nagy terasz élére állított téglával van kikövezve. Hézagait, foghíjait szürke beton tölti ki. Az építmény nyitott oldalának acélüst dönti fenekét: mellette még kettőnek van hely.

A téglapadlón két satupad áll, szerszámokkal teleszórva, jut belőlük bőven a földre is, odébb szekrények, ládák oldalának támaszkodnak: hatalmas csípőfogók, harapófogók, franciakulcsok, villáskulcsok, kalapácsok, pajszerok és csavarhúzóok. Itt minden ugrásra készen áll, sejtelmes és félelmetes: a hordóban égő tűz, az óriási, fekete üstfenék, a vörös téglás, kihalt tér, és körben a szerszámok, egy titokzatos inkvizíció eszközei.

A szerelőpadon a tolózárszerelők dolgoznak, műszakonként három fő, de többnyire csak ketten vannak. A vezető szerelő, egy jóképű, elől homlokba lógó, oldalt felnyírt hajú fiatalember a csarnok sarkában épp a kimelegítők gázégőit ellenőrzi. Szakszerelője, az ősz loboncú, zömök, idős ember a tolózárások melegedőjében egy falnak tolt lócán alszik.

A melegedő aprócska, L alaprajzú helyiség a fűtásvezető szobája alatt, ablaka az üstkocsi vágányára néz. A falból pár ujjnyira kiáll egy átlós szerkezeti elem, megül rajta a por és a kosz: olyan, mint egy félig lezuhant, elszenesedett gerenda.

A szakszerelő hirtelen felül, a szája elé húzza a zsinóron lógó, lapos, régimódi alumínium-mikrofont, és beleszól: „Ötös lesz harmadikra”, aztán hátradől, alszik tovább. Feje fölött a harang alakú bádog hangszóró szájába rongyot tömtek, meg se nyikkan.

– Nálunk a faluban, tudod, az a Horváth, a szobafestő – lép be az ajtón a vezető szerelő, leül az asztalhoz, és nejlonzacskóból üres kenyérmaradékot eszeget. – Már Volkswagen mikrobusszal jár.

– Mindig az volt a bajod, hogy az elvtársakból lettek az urak – mormolja lehunyt szemmel a lócán fekvő szakszerelő. – Most legalább láthatod: esélyegyenlőség van.

– Esélyegyenlőség! – A vezető szerelő akkorát legyint, hogy majd hanyatt esik a billegő, ócska székkal. – Tudod, mire van egyenlő esély? Hogy tőlem lopják el a tyúkot vagy a szomszédától.

– Hát menj, lopj te is!

– Aki folyamatosan jár, az ilyet nem csinál.

A vezető szerelő 33 éves. Perkátán él édesanyjával és második feleségével. Az asszony is folyamatosan műszakban dolgozik: ápolónő a dunaújvárosi kórházban. Család, egy gyerek az első házasságból van.

A Bánkiban végzett, gépész szakon. Egyből ide került, a konverterhez: először mint olvasztár, aztán keverőolvasztár, végül ez. A fizetése hatvanezer forint bruttó. A szakszerelőjéé 52 ezer.

– A délelőtti lakatosoknak nagyobbat emeltek, mint nekünk – füstölög tovább. – Állítólag valahogy kompenzálni kell, hogy ők nem kaphatnak éjszakai pótlékot. A kurva életbe, mondom, hogy van ez!? Most már azért is adnak pénzt, ha valaki valamit nem csinál?

A tolózárszerelők melegedőjében kenyérdarabok hevernek az asztalon, a szekrény tetején, de még az ablakban is. A legnagyobb sercli fölött az üvegbe ez van belekarcolva: GÜLÜSZEMŰ BUZI.

– Az ember hiába lenne egy kicsit igényesebb, kiöltöznék és elmennék színházba is, de hát nem jut rá.

A vezető szerelő vékony arcéle borostás, a szeme vörös, éjszakai műszak van. Ujjatlan vattapufajkát visel, alatta kékeszöld, kockás flanelinget. A keze könyékig maszatos: furcsa látni a fekete alapon körmei tiszta rózsaszínét. Cigaretta kitor ki a pakliból, de még nem gyújt rá, csak az öngyújtóját forgatja. Az ujján arany karikagyűrű.

– Azért arra a színházra a múltkor, arra mégiscsak ki kellett volna öltözni és el kellett volna menni. – Az öreg szakszerelő már ül, hátát a falnak dönti, de a szeme még mindig csukva.

– Most járjak fel Székesfehérvárra hadakozni? Rajtam ezer forint nem segít.

A vezető szerelőt nemrég egy besült tolózár miatt ezer forintra büntették. Pár éve még helyben előadhatta volna panaszát, hogy szerint az üst igenis jól elő volt készítve, a lap volt anyaghibás, de munkaügyi döntőbíráóság ma már csak a megyeszékhelyeken van.

A tolózárszerelők az öntőműtől visszaérkező ovális üstökkel foglalkoznak. Az üstöket a vasút hozza vissza, a daru leemeli és odamutatja a melegedőjükhöz vezető vaslépcsőn ácsorgó tolózárasoknak, érdemes-e egyáltalán foglalkozni vele. Ha igen, akkor a darus kilencven fokos szögben megbillenti, és fenékkal előre a szerelőpadnak támasztja. A tolózárszerelők nekiesnek, az üst fenekén a zárószerkezetet próbálgatják, javítják, cserélik, kenegetik. A zár lelke egy lekerekített sarkú, vaskos, átfűrt acéllap. A másik alkatrész, ami szintén nagy tételben fogy a szerelőpadon, egy kerámiakúp, az úgynevezett csöcs, az acélüst kifolyója.

A szerelőpad alatt a föld kiégett kerámiakúppal és irizálódott acél tolólapokkal van tele.

– Hé, de szeretném én is így lecserélni a bútort! Hatszor beleülök a fotelba, aztán mehet a francba!

A vezető szerelőnek egy 14 éves Wartburgja van, horgászni járogat vele. A bohém ifjúkornak vége, már nincsenek se diszkók, se nyaralások. Ha ki akarnak menekülni a többgenerációs együttélés fojtogatásából, meg kell fogni a pénzt.

– Te vagy a hülye, nyalhattad volna feljebb magad – mondja az öreg.

A vezető szerelő legyint egyet, lebaktat a lépcsőn, megy az üsttörőért.

Az üsttörő az aszfaltbontó munkagépekre hasonlít, csak a rúdja hosszabb, és a végén a két kapával olyan, mint egy alabárd. A magas, borostás-macsós fiatalember odahajt az üst elé, és a hangosan pöfögő géppel szaggatni kezdi a téglabélésre gyűrű alakban rábörösödött salakot.

Most látni csak, milyen hatalmas ez az ovális szájú, tűzálló téglával kifalazott acélüst: Diogenésznek egész palota. A bélés vörösen izzik, a leszakadó salakdarabok most még hamuszürkék, hűlés közben megfeketednek, feketéllik tőlük a környék. Odébb, helyet hagyva az arra érdekesebbnek, egy már teljesen kihűlt üst támasztja fenekét ugyanilyen pózban a szerelőpadnak, téglabélése csorba, okkersárgára fakult. Vele már nincs mit kezdeni: arra vár, hogy elszállítsák az üstfalazóba. A még üzemképes üstöket nem szabad hagyni kihűlni: arra valók a sarokban a fedeles, gázégős kimelegítők.

A hórihorgas munkagép Don Quijote-i figurája újra és újra nekirugaszkodik az üstnek, recseg-ropog a belülről rákövesedett kéreg, fűjtat-pufog a pneumatika, hosszú percekig tart a huzakodás.

Odafenn a daru csak arra vár, hogy vége legyen, már emeli is az üstöt, kiönti belőle a törmeléket, aztán odaviszi, ahol eredetileg is kezdte, a tolózárszerelő vaslépcsője alá. A szakszerelő úgynevezett nyitóport hajít bele, lehetőleg rá a zárbélésre, aztán a daru már teszi is fel az üstkocsira, indulhat be a konverter alá.

Az könnyen kiszámítható, hogy mikor jön vissza a FAM-ról a következő üres üst, de főleg: elég végigheveredni a melegedőben a lócán, s amikor az épület apró staccatókban, finoman, jellegzetesen megrebeg, jön a dízel az üsttel.

ARGONÓZÓ

A bennfentesek üstmetallurgiai állomásnak hívják, a helybeliek csak argonózónak, s akinek egyik elnevezés se jut eszébe, az svédláncsának mondja.

Az egész egy nagy, lábakon álló bódé a hozzá tartozó terasszal, emelvényekkel, vaslépcsővel. Radarállomáshoz hasonlóvá a parabola alakú, hatalmas üstfedél teszi, amely üst híján függőlegesen áll, de ugyanezt a benyomást erősítik a bódé sarkából kiforduló vaskos, antenna-szerű karok is.

Az állomás mögött a falat mintha srapel szaggatta volna, pedig csak rücskös a szertefröccsenő salaktól, az ablakok füstösek, repedtek, törtek, a korlát meggömbülve, a több méter átmérőjű, egykor nyilván fényes, makulátlan tálba lángszórával fekete lyukakat égettek, a láncsafordítón megpörkölődött, félig megolvadt szürkésfekete-okker betoncölöpök lógnak, alattuk a földön elvékonyodott, elszenesedett társaik hevernek, odébb kisebb máglya ég a szondák papírhüvelyéből.

Itt az úgynevezett svédláncsások dolgoznak. Szám szerint ketten, de gyakran csak egy. Aki most van, annak például évi harminc nap szabadsága plusz 13 C-napja van. Ha ügyesen gazdálkodik, akkor a gyártól évente 11 teljes héten át lehet távol.

A svédláncsás perkátai, akárcsak a vezető tolózárszerelő. Az argonózó köhajtásnyira van a szerelőpadtól, a kettő között az üstkocsi salakkal teleszórt vágánybevágása a határ. A két földi néha átkiabál egymásnak:

– Na, mi van?

– Sok a lépcső!

– Mért, a magasles alacsonyabban van?

– Az más!

A svédláncsás 46 éves, kék szemű, ősz fejű ember. A legjobb barátja vadór: együtt szokták járni a határt. A svédláncsás világlátásban nagy kóborló volt, minden érdekelte: 13 éves korában egy talált lőszer a kezében robbant, levitte három ujját.

– Azt hittem, ólom. Gondoltam, ellapítom.

Földműves családból származik, a hat gyerek közül ő született utolsónak. Azóta is a szülői házban lakik, édesanyjával, nagynénjével, feleségével, három gyerekével. A ház folyamatosan újult, bővült, ahogy terebélyesedett a család. Hatszáz négyszögöl a hozzá tartozó birtok, jó része szőlő; ebéd után, vagy amikor megkívánja, a saját borát issza. Kocsija, jogosítványa nincs, nem is volt.

Ipariskolában, acélolvasztár szakon végzett: harmadéves korában már folyamatos műszakba járt. Jövő tavasszal lesz harmincéves törzsgárdatag. A fizetése 54 ezer forint bruttó.

Mindvégig kitartott a Martinnál: az utolsó adagot 1992 decemberében ő csapolta le. Addigra az acélműben már minden jobb helyet elfoglaltak a volt martinokok, így lett belőle svéd-lándzsás.

Nem mintha bármi gond lenne ezzel a munkával, legfőljebb a lépcsőzés fárasztó: 36 lépcsőfok a fülkéből a földre, és azt napjában pár tucatszor meg kell tennie.

A frissen csapolt acéllal teli üst onnantól kezdve az övé, hogy kijön a konverter alól. Akkor a daru leemeli a kocsiról, és odaállítja a bakokra az argonozó alá.

– Nem szőlőt kell ültetni, hanem babot, aztán lehet nyomatni! – kiabál át a fiatal tolozár-szerelő.

A svéd-lándzsás odabiccent, vigyorog, aztán megy, megkerüli a bódét, fogja a hat méter hosszú hőfokdetektort, belenyomja az üstbe, tűzszökőkút lobban, a készülék felbúg, 1639, jöhet az oxigén–alumíniumra beállított szonda, bűgös, a lángoló papírhüvelyek kirepülnek, újak kerülnek a helyükre, lehet rohanni vissza a fülkébe, alul az ajtó az örökös rugdalástól különös, száj formában kikopott, a falon stencilezett felirat díszileg: SCANDINAVIAN LANCERS.

A bódé belülről olyan, mint egy zsúfolt raktár. Van itt egy kisebbfajta vezérlőpult, amely kijelez minden tudnivalót, aztán van egy ütött-kopott írógépasztal, radiátorok, ötféle ócska szék, köztük egy IFA-ülés, egy katonaláda-szerű szekrény, de a legfantasztikusabb tétel két karvas-tagságú, krómozott acélcső, amelyek ablakmagasságban ferdén keresztülhúzódnak a helyiségen, hozzáférhetetlenné téve a fele bútort: az egész olyan, mint a tűzoltók csúszdája, csak itt rossz irányba építették be. Valójában karbonhuzal és CaSi-huzal fut bennük, ez itt az utolsó pillanat, amikor még korrigálni lehet az acélösszetételt. A bódé alól egy harmadik ötvözhuzal tart még az üst felé: ez szintisza, ezüstös alumínium.

A svéd-lándzsás a kezelőpulthoz ül, gombokkal, kapcsolókkal babrál: az üstre nagy nyikorgással leereszkedik a fedél, és oldalról befordul az argonbefúvó lándzsa.

A hőálló betonba ágyazott acélcső már a végét járja: védőburkolata leolvadt, leégett, s fent egy keskeny szakaszon a fortyogó salakhártya szabályos nyakat véselt neki.

A fedő nyílásán át az argonlándzsa az üstbe ereszkedik, és megkezdődik az argonozás. Ezek néha nyugodt pillanatok, amikor a folyamatból csak a zubogás és az alumíniumhuzal csörgése hallatszik, s közben egy állhatatos fénygyűrű tündököl az üst és a fedő között, de néha az is előfordul, hogy kifut, odakozmál, beveri az ablakot.

Az argonlándzsa valójában egy jókora fakanál, amellyel alaposan át lehet mozgatni az acéolvadékot, hadd ússzanak fel az üst aljáról a zárványok: ez az, ami időnként túl jól sikerül.

– Két perc argon, harminc kilogramm alumínium – húzza a szája elé az özőn víz előtti mikrofont, majd tömzsi termetét meghazudtolva fürgén átbújik az akadályrudak alatt, bejegyzí az adatokat a munkanaplóba is, és rohan vissza az erkélyre, nézi, mit mutatnak a szondák.

A végére marad még egy kis dokkmunka. Áll itt a háttérben két óriási papírdoboz, tele cementeszsák méretű műanyag zsákokkal: ezekből kell hatot az acélüstbe dobni, lehetőleg úgy, hogy a belőlük kiömlő grafitos rizshéjból mindenhová jusson.

Van, aki a zsákolást ellógja. Pedig ez a nyersvas köpenye, ki ne hűljön.

A svéd-lándzsás mínuszos teleken három pulóvert is felvesz. A zsák alig több tíz kilónál, de terjedelmes, és amikor a volt martinász fáradtan, izzadtan a korláthoz ér vele, a java még hátra van: jót lendíteni rajta.

Mint különös, sötét tetemek, úgy úsznak a zsákok a vörössárgán izzó acél felszínén. Műanyag burkuk egy lobbanással leég róluk, aztán lassan roskadni kezdenek, fekete köpenyük szétterül, az izzás már csak itt-ott parázslík elő.

Aztán a daru jön, vasúti kocsira teszi az üstöt, mehet az öntőműbe.

A svédlánczsás egyedül marad a lánczsáival. Ez itt a fordítószerkezetben most olyan, mint egy lámpavas méretű, girbegurba karotta: sárgarépaszínben izzik az acélfürdő hevétől. A svédlánczsás leköti róla a gázvezetéket, kioldja a mechanikát: az elnyűtt monstrum lehull a mélybe a többi közé.

Kiszámíthatatlan, hogy egy lánczsa meddig bírja. Van, hogy 48, van, hogy 24, van, hogy 2 óra hosszát. Mindenesetre egy forgópisztoly tárához hasonló szerkezetben nem kevesebb mint hat számára van hely.

Egy új argonlánczsa még szürkésfehér, szabályos hatszög átmetszetű betonoszlop. A cseréjéhez daru kell, hiába húzható karnyújtásnyira egymáshoz a lánczsafordító és a lánczsátartó. Az öntőcsarnokban két ugyanolyan daru van, mint az adagolóban, de itt többnyire csak az egyik üzemel, igyekezni kell, mert a negyvenperces ciklusokba nem fér sok üresjárat.

– Érdeklődnék tisztelettel, mi a lószar lesz most – mordul fel konverterszerte a hangszóró. – Ne a darusoktól kelljen megtudnom!

A testes, ősz-szőke svédlánczsás megvidámodik. Ha a főnökök felemelik a hangjukat, az jó jel: vagy a kohón van üzemzavar, vagy a FAM-on szálszakadás. Ilyenkor meg lehet inni egy kávét vagy esetleg rendbe szedni a munkahely környékét.

A svédlánczsás az utóbbit választja. Leballag az argonozó alá, drótkötéllal csokrot köt az elüszkösödött lánczsákból, majd int a darusnak: lehet vinni a szemetesvagonba. Aztán ha még mindig van idő, érdemes ellátogatni az olvasztármelegedőbe. Jó pár lépcső ugyan, de befektetésnek is megéri: ha a svédlánczsás jóban van az olvasztár kettőkkel, akkor megcsinálják helyette az alsóöblítés be- és lekötését, ami egy újonnan bélelt konverter esetében műszakonként 864 lépcső plusz.

1979-ben a világon negyedikként jött létre a Vasmű svédlánczsás alakulata. Az akkor korszerű technológia mára elavult, az elegy semleges gázzal való átmozgatására a konverterkörte sokkal alkalmasabb hely. Ezt az eljárást hívják alsóöblítésnek.

Az alsóöblítéssel a fenékbélés érdekében spórolni kell. Ha új a körte, többnyire helyben rotyogtatják át valamilyen nemesgázzal az adagot, s ahogy öregszik a falazat, úgy viszik át a munkát egyre gyakrabban az argonozóba. Akármi is a helyzet, az argonnal vagy nitrogénnel való keverés – bárhol történjék is – a svédlánczsás dolga. Az amúgy is a konverter alatt tevékenykedő olvasztár II. persze elvégzi helyette a gázcsövek csatlakoztatását, majd leszerelését, de cserébe elvárja, hogy a svédlánczsás segítsen a darusnak horogra akasztani a konverter-acéllal teli üstöt, mert az meg, hiába esik messze a konvertertől, papír szerint az olvasztár II. dolga.

Annyit mászkálni a nullszint roncsokkal borított fövényén, különösen amikor a beöntődarus ott lebegtetni a fejek felett a peremén vastárgyakkal egyensúlyozó rakétát, hát az senkinek se jó.

A svédlánczsásnak különben is vigyáznia kell magára. Igaz, a három gyerekből már csak a legkisebb tanul, a középső hengerész, a legnagyobb állattenyésztő, de bizony volt olyan időszak, nem is olyan régen, amikor egyedül keresett hetedmagára. A felesége gerincbajokkal kényszerült elhagyni a Vasműt, több mint tíz éven át egy fillért nem kapott, s csak pár évvel

ezelőtt sikerült kijárniuk némi rokkantnyugdíjat. Neki magának, a férfinak, még öt-hat éve van hátra a munkából.

Az olvasztármelegedőben épp az egyik olvasztár II. viszi a szót.

– Na, a darus Gyuri értelmi képességeiről egy szót se! Ülünk a váróban, töltjük az űrlapokat, és akkor a Gyuri odahajol hozzám: „Te, Laci, ezt hogyan kell?” Mondom neki: baszd meg, ha ennyire nem megy, nézd le az enyémről. Megírjuk, beadjuk, oké. Egyszer csak jön ki halálsápadtan a főnövér: „Uraim! Baj van! Két Horváth Lászlónk van, ugyanaz minden adat, csak a kézírás más!” Hú, elborul az agyam, oldalba bököm a Gyurit: te barom! Szóljál már! Ő meg az okos tekintetével visszanéz: „Mért én szóljak? Te vagy a Horváth László!”

A szűk kis helyiség majd szétdől a kacagástól. Nevet a svédlálandzsás is: a füstös képű olvasztár szokta feltenni helyette a konverter gázcsatlakozóját.

Ezekben a nyugodt, derűs pillanatokban a svédlálandzsás szívesen elszalonnáztat: megkínálja a füstös képű olvasztár kettőt is. Ha folyamatosan jönnek az üstök, a szeletelgetés, katonáztatás öröméről le kell mondania: elő kell venni az otthonról hozott szendvicset, amit falatonként lehet enni, vissza-visszahajítva a kezelőpultra – ez nem az ő világa. A Martin mellett persze más volt, egészen más.

– Te, vigyázz, mit dobsz be abba az automatába! A múltkor a húszasom helyett nem a te sliccgombodat kaptam vissza?!

Aztán előbb-utóbb kedvüket szegi a fúvátásvezető hangja: „Jó urak, öt óra tízkor indulunk!”, s az olvasztármelegedő lassan kiürül, legutoljára a sakkozók maradnak, végül csak a sakktábla a ledöntött bábukkal.

A svédlálandzsás leereszkedik az olvasztárpódium vaslépcsőin. Félúton, a fordulóban megtorpan: jobbról, a hulladékvasak tornyai felől friss hó illatát hozza a szél.

Hajnal van, nemsokára itt a reggel, aztán a dél, és a délutánnal az erdő, vadetetők, hó és széna illata, kukorica a vaddisznóknak, faggyú a cinkéknek... Ma megmaradt a szendvicse, odaadja azt is.

– Na, mi van? – szól át a perkátai tolózárszerelőnek, aki a szerelőpadon valami nehezet emel éppen, innen lentől csak a nekivörösödött, felfújtt képe látszik.

A tolózárszerelő erőlködve biccent, valamit kiált is, de a hangja elvész a konvertercsarnok robajában.

– Az nem jó – mondja a svédlálandzsás, és elindul fölfelé a lépcsőn.

FAM

Sokak szerint az a kohászat csúcsa, ahol a folyékony anyag megszilárdul. Ezt természetesen leginkább az öntőműben hallani, mert a Vasműben a csúcs a FAM.

A FAM a folyamatos öntőmű rövidítése. Csarnoka fekvő hasáb alakú, hatalmas doboz, amelynek egyik vége az út túloldalán álló konverterüzemre nyílik, a másik pedig közvetlen egybeépült az azóta megszűnt Martinacélmű jóval alacsonyabb, századelős hangulatú csarnokával.

A Martinmű pucolatlan téglafalára meszelt BÉKÉT! felirat végül is meghallgattatott: odabent csönd van, a kivert ablakokon háborítatlanul szállnak ki-be a galambok, befészkelnek még a négy halott vaskémény elektrofilteres füstszűrői közé is.

A FAM-csarnok közel negyedszázada áll. Az ablakai kívülről nézve bádognak látszanak, pedig csak porosak. A konverterből jövő vasúti sín végighalad a hosszanti fal mellett, s megy tovább, ameddig a Martin romjai engedik.

A konverter felőli csarnokfél tágas, üres: legalábbis a homokjára kihúzott, ladikyszerű közbenső-üstök serege semmiképpen nem indokolja a szédítő magasba nyúló mennyezetet.

E fura halászkikötőből persze már látni a több mint harminc méter magas mennyezet okát: az öntőtornyot.

ÖNTŐTORONY

Az öntőtorny nagy betonépítmény a csarnok Martin felőli végében, tulajdonképpen doboz a dobozban: amíg az ember fel nem ér a tetejére, nem is érti, miért kellett e köré a masszív épület köré még egy külön csarnokot építeni.

Odafönn aztán kiderül: az öntőtorny teteje egy darabka pokol. Üstök izzanak, lángok lobognak, szikraeső fröcsköl, s körös-körül az emelvényeken, mint szorgos ördögök, acél-öntők rohangálnak.

A mennyezet a Vasmű minden csarnokában a galamboké, és mert nincs még egy csarnok, ahol az emberek ilyen közel dolgoznának a mennyezethez, a galambok néha úgy viselkednek, mintha ez a Bábel tornya nekik épülne. Télen ott melegszenek az üstök közelében, nyáron szódát isznak a ballon alatt összegyűlt tócsából.

Az öntőtorny konverter és Martin felőli oldalán egy-egy lift működik. Az egyik gombjai szerint hat emelet van, a másik szerint csak öt. Végére is mindegy, mert az acélöntők úgysem az emeleket számolják, ők milliméterben számolnak.

A legnagyobb lifthasználó egy lenézett öntőmunkás, az üstforgalmazó. Az üstforgalmazó a FAM-on dolgozók szemében senki, nincs komoly feladata, csak egész nap megy az üst után, toronyba fel, toronyból le, zárnyelveket kapcsolgat és vasutasokkal bratyzik.

Az öntőtorny tetején a minimális létszám kilenc fő, vagyis nyolc, mert az üstforgalmazó épp csak megfordul odafönn, a húszeszes szinten. Tél van, a nyolc öntő összebújik a házilag barkácsolt lemezkályhák körül, ők végül is egybetartoznak.

A kilencedik, a fekete bárány a nagy hidegeket az öntőtorny lábánál vészeli át. Fönről, a húszeszes szint korlátja mellől látni is, ahogy ül a pusztában, előtte tűz ég, s a háttérben a Martin sötét romjai meredeznek.

Az üstforgalmazó szeret egyedül lenni. Szeret itt ülni, és várni az üstre.

– Mindenki öntőmester akar lenni – vonogatja a vállát. – Nekem ez is megfelel.

Alacsony, fekete bajszerű, kunforma mokány ember. Harmincegy éves, Daruhegyen él, ott is született. A jobb szeme alatt vékony sebhely húzódik, kocsmai verekedésekben lehet szerezni ilyet, felér egy érdemrenddel. Munkásruhája piszkos, különösen a nadrág. Ha liftbe száll, leveszi fejfédőjét, hosszú, loboncos haja sátorként a vállára borul. Amúgy sisak helyett régimódi pilótasapkát hord: kívül bőr, belül prém. A vasutasoktól kapta.

– Jó srácok azok! Csak érteni kell a nyelvükön.

A szakmája nyersolvasztár. Egy darabig a kohón dolgozott, aztán három évig egy mikrokémiai szövetkezetnél nikkel-szulfátot gyártott, de mert a cég csődbe ment, egy sertéstelepen helyezkedett el, és amikor a sertéstelep is ugyanarra a sorsra jutott, megadta magát: visszajött a Vasműhöz.

A magánéletében is voltak hullámvölgyek. Kétszer nősült, van egy nyolcéves kisfia és egy másfél éves kislánya. A szülei daruhegyi házában laknak. Szeret kertészkedni, ház körül tenni-venni. Se kocsija, se jogosítványa.

A fizetése 42 ezer bruttó.

Háttal ül a toronynak, konverternek, de nem is kell odanéznie, a föld remegéséből tudja, hogy jön a dízel, hozza az üstöt. Feltápáskodik, megy rásegíteni a horgot.

A FAM-csarnokban is két nagydaru dolgozik, csak hát ezek tíz évvel öregebbek a konverterénél. Alakra olyanok, mint egy gigantikus pisztoly, szögletes csövük odafenn jár fel-alá a plafon alatt, mintha nem tudnák eldönteni, hova lőjenek, a markolatuk pedig mélyen lenyúlik az oldalfal mentén haladó sínpálya fölé, a legalján darukosár üvege töri meg a fémtest ormótlanságát, akár egy gyöngyházberakás.

– Még, még, gyere! Lassan!

Az üstforgalmazó széles kézmozdulatokkal navigálja az óriási, kettős daruhorgot, a két darus közül itt ez a fiatalabbik még nagyon hebrencs, bizonytalan: mintha vakok kopogtatnának a botjukkal, kopp-kopp-kopp, keresgélnek helyüket a fémtagok.

Az üst végre elemelkedik a széles vasúti pórekocsiról, a pilótasapkás üstforgalmazó most versenyt futhat vele fel a harmadik emeletre. Onnan, a gőzben úszó oldalerkélyről kell beledöfni a szondát.

Nem könnyű. A hat zsák grafitos rizshéj elfekszik a felszínen, üszkös fekete kérgét stangával kell feltörni, hogy hozzá lehessen férni a folyékony, izzó anyaghoz. Vannak ugyan a fekete üszök között narancsvörösen derengő repedések, de ezeket nagyon nehéz három méterről eltalálni, s ha sikerül, akkor csak az derül ki, hogy a narancsvörös szín is kéreg, csak vékonyabb.

Az üstforgalmazó áthajol a korláton, és mintha dobolna, veri a stangával az üstöt. A bíborfekete hártya finoman beleremeg: jó pár ütés kell, mire lángolva-bugyogva felszakad.

A mokány ember a korlátnak dönti a stangát, nyúl a hőszondáért, belenyomja a lékbe, a szondafej sziporkázva elmerül, öt másodperc múlva bűg a készülék, ki lehet húzni, oda lehet támasztani a stanga mellé: úgy állnak ott, mint horgászbotok a mólón. Háta mögött, az öntőtorony nyitott mellkasában húzóhengerek zihálnak; nehéz, párás leheletük ködként sodródik végig a betonon.

A versenyfutás folytatódik: a darus följebb húzza az üstöt, az üstforgalmazó rohan a lifthez, legközelebb már csak a tetőn találkoznak.

A tető látképét két zömök, vörösre festett forgóhíd uralja, ezek az úgynevezett üstfordítók. Az egyes gép daru felé eső hídfője üres, ide, ebbe a nagy, üres marokba kell belemesterkedni a konverteracéllal teli üstöt.

– Hé, baszd meg, ne gyere nekem zuhanóban! – kiabál az üstforgalmazó. A fiatal darus persze nem hall semmit: a tetőn több tucat gázégő bömből, a hangjuktól meg lehet süketülni, a szaguktól meg lehet fulladni, már csak ezért is csukva tartja a kosarán az ablakot. A gesztusok azonban egyértelműek, megpróbálja hát a 210 tonnás tömeget úgy-ahogy visszafogni.

A sima landolás nem mindig a daruson múlik. Például van egy kis zötykölődés, olykor csengés-bongás is, ha mondjuk a tető túloldalán a kormányos nem pont merőlegesen állt meg a fordítóvillával.

Ez az üst itt most nem olyan, mint a többi: valaki a 6-os sorszám alá krétával egy Chaplin-fejet rajzolt. A behemót acélputtony végre megállapodik, az üstforgalmazó felkúszik a vaslétrán, helyére nyomja a záróhidraulikát, aztán behúzza a fejét: jön a daru a fedővel.

A fedő vaskeretbe ágyazott öttonnás téglafal. Már a méreteivel is tekintélyt parancsol, ahogy lebeg odafenn, de részleteiben még félelmetesebb: egy szétégett plafon, tele síkjából kiálló, meglazult, törött féltéglával.

– Józsi, várj már, az istenedet!

Errefelé kétféle dolog hull az égből: döglött galamb és hőálló téglafal. Az utóbbi az egyik szálöntőt épp ma délelőtt találta fejbe. Hordta a védősisakot, nem esett nagy baja.

Az üstforgalmazó mindenesetre a vaslépcső alá húzódva várja meg a nagyüst lefedését. Közben kinéz az irányítófülkék felé: lapos tetejű, elől csupaablakos házikóik felett két-két digitális kijelző világít. A felsőről leolvasható, hogy még hány tonna van hátra az üstcseréig. Ha még nincs itt az ideje, akkor a darussal neki lehet állni anyagot pakolászni: fedőporos zsákokat, szemetesládákat, oxigéncsőveket, szondák és sugárvédők dobozait.

A nagyüstből 50–55, illetve 70–75 perc alatt folyik ki az acél, attól függően, hogy mekkora szálát húznak. Széleset, ha anyagbőség van, keskenyet, ha akadozik a termelés.

Nyiú-nyiú-nyiú: szirénahang vijjog, fordul az üstfordító. A teli nagyüst helyet cserél a kiürülttel: az előbbiből folytathatják az öntést, az utóbbit lehet visszavinni a konverterbe.

Mielőtt a daru leemelne, az üstforgalmazó kihúzza a tolozár-hidraulikát, aztán indul le a nullszintre, intézni a továbbiakat. Most kissé ráérősebben ballag: egyrészt ez csak egy üres üst, másrészt jó kezekben van: az innenső nagydaru jött érte, öreg, rutinos pilótával a kosarában. Lent, a nullszintről int is neki, a darus visszaint, az üstöt már rég letette a torony tövében álló bakra. Ennek a darunak a kosarában nagyméretű atkák díszítik a biztosítószekrényt, letről is jól látszik sziluettje: mintha egy gyönyörű hegycsúcsra nézne fel az ember.

A bakról az üstöt egy igazi martinós túlélő veszi el: az egykori csarnokdaru. Feleakkora sincs, mint a FAM két nagydaruja, és csak feleolyan magasán jár: mindkettő az egykori Martin-acélmű sajátosságaiból következik. Az üstforgalmazó helyére húzza a horgokat, aztán a kisdaru eldöcög terhével a hajdani Martin-pódium fölé, s a csarnok végében, úgy a legelső kemence maradványainál, ahol már hegyekben áll a törmelék, a kishoroggal megemeli az üst fenekét, kiönti a benne maradt salakot. A narancsvörös massa fénye beragyogja a sötét, komor romvárost.

A kemencefront olyan, mint egy hatalmas, összedőlt híd. A négy boltív beomlott, a vasak meghajoltak, korlátok görbültek, téglafal, habarcs, beton és salak görgetege szabadult el. A leszakadt híd roncsait lassan előnti a hulladék.

A kisdaru visszahozza az üres üstöt, leteszi a nagy, széles vasúti pórekocsira. Az üstforgalmazó kiakasztja a horgot, előresiet a mozdonyhoz: hátha a vasutasok tudnak valamit, amit ő nem.

A szerelvény elindul. Az üstforgalmazó leugrik a gépről, megy vissza a tűzhöz, amit a gázégő egy ócska kazánfenékbe fűj bele, itt-ott már vörösen izzik a vas. A primitív kályhácska mellé húzott pad nemrég lángot foghatott, mert ülésdeszkája nagy, térképszerű foltban szénné égett. Az üstforgalmazó hungarocelldarabot tesz a fenéke alá párnának, leül, rágyújt, nézi a tüzet.

PÓDIUM

Az öntőtorony teteje körülbelül akkora, mint egy tenispálya, a térfelek közepén vannak az öntőgépek. Az öntőgépeket idefenn az óriási üstökkel egyensúlyozó erőművész, az üstfordító híd testesíti meg: minden más eltölpül mellette.

Az üstfordító híd mindig keresztbeáll: az öntésre előkészített vagy éppen kiürült nagyüst a daruoldal felé esik, és a túlsóból, az öntőoldal felőléből engedik bele a rendszerbe az anyagot. Karnyújtásnyira az üsttől egy vaskorláttal körbekerített emelvény áll, olyasmi, mint az ökölvívók szorítója, csak feleakkora, a padlója vasból van, és el lehet járni alatta.

A FAM-on ezt a két kis vasemelvényt hívják pódiumnak.

A FAM-pódiumon a nagyüstkezelő, röviden a nagyüstös dolgozik. Huszonkét éves fiú, itt született Dunaújvárosban. Az apja vasműs, az anyja vasutas, három fiuk közül ő a legkisebb. Kijárta az öntő szakmunkásiskolát, de a gyártól valahogy elment a kedve, inkább elszegődött „vízörnek” az uszodába. Ez részben úszómesteri, részben gondnoki munkát jelentett. Csaknem három évig bírta, végül is azért hagyott ott csapat-papot, mert nagyon a szívére vette, hogy neki kell mindennap kitakarítania a férföltözőt.

– Miért, a nőit jobb? – érdeklődnek a kollégák, amikor az előéletéről mesél.

– Ó, a női, az egészen más... – mondja sejtelmesen a felnyírt hajú, szemüveges fiú.

Nagyüstösnek lenni nem valami dicsőséges dolog, ez a poszt éppen csak fölötte áll az üstforgalmazónak: nem kell lótni-futni, a nagyüstös beletartozik a csapatba, ez igaz, de nem több, mint egy őrszem a vámon, aki azt figyeli, nem akarnak-e átcsempészni valami tiltott holmit.

Az örökös unalmas óráira a nagyüstös magára marad. Körülötte trópusi vihar tombol, rothadó virágok illatára emlékeztető gázszag kavarg. A hőség akkora, hogy nem jó egy helyben maradni: az ember bőre azonnal cserepesedni kezd. Van itt egy szék a szorító tűztől legtávolabbi sarkában: már annyira szétégett, hogy védőhuzatnak egy fedőporos papírzsákokat húztak rá. A barna csomagolópapír érintésre kemény, hólyagos, és apró, fekete csillagokat süttött rá a nagyjából óránként ismétlődő szikrazápor.

A lapos fenekű puttonyt formázó nagyüst a keskenyebbik oldalával fordul a pódium felé. Alsó pereméből kiáll a zárhidraulika gépfegyverszerű mechanikája, léghűtése hangosan sistereg. Az üst fenekéhez egy rövid, zömök, vörösen izzó cső tapad, ezt az úgynevezett sugárvédő csövet egy mérleghintára emlékeztető, villás végű szerkezet szorítja rá a zárnyúlványra, a csőcsre. Ennek az emelőnek manipulátor a neve.

A manipulátor a pódium meghatározó eleme, nincs is más berendezés az egész vasemelvényen. Megbízható, hűséges jószág: ezüstös karja meghajlik az erőfeszítéstől. Az egyes öntőgépen szögletes vascsizmák az ellensúlyok, a kettesen nagy, kerek vassajtók.

A nagyüstkezelő a manipulátor ekeszarvára könyökölve nézi a néznivalókat. Egyrészt a sugárvédő csövet, amely néha kibír hat adagot, de van, hogy már a harmadiknál kidurran: szikrázik, orrán-száján dől az izzó acél, ilyenkor le kell állni, és gyorsan kicserélni. Másrészt ügyelnie kell a közbensőüstben a folyadékszintre, s a három nyílásba, ahol ez ellenőrizhető, rendszeres időközönként fedőport szór, le ne dermedjen a több mint 1500 fokos anyag.

A közbensőüst ladik alakjából innen a pódiumról már semmi sem látszik, fedők takarják el. A nagyüstös két nagy szekrényt lát maga előtt, az innenső a hátán fekszik, az ajtajai résre nyitva vannak, a sugárvédő csövön át folyik bele az acél, a mögötte lévő pedig fordítva, arcra borulva hever, nincs rajta az égvilágon semmi látnivaló, hacsak az nem, hogy habarcs-

törmelékkal van teleszórva, mintha pincében tartották volna. A hason fekvő szekrény, bár nem úgy néz ki, egy önjáró villamoskocsi, amely két erős karjával alulról fogja át a rábízott közbensőüstöt.

Az egész Vasműben nincs még egy ennyire leegyszerűsített formájú munkagép, mint a FAM üstkocsija.

A közbensőüst fedlapjai s mögötte az üstkocsi teteje egy szintben vannak a pódium vaspadlójával: ha nem állná útját a korlát, a nagyüstös akár végig is sétálhatna rajtuk, s kilyukadna az üstfordító toronyvastag tengelyénél.

Persze nem csak a korlát van a nagyüstös útjában, szigorú parancsa van rá, hogy az őrhelyét el nem hagyhatja. Csak áll, kicsit meghintáztatja magát a manipulátoron, egy-egy zacskó fekete fedőport dob a fedlapok réseibe, stangával elpiszkálja, aztán a hatvan kilóját hozzáadva a csizma alakú vaskoloncokhoz, hintázik tovább.

Igazából vagy onör szeretett volna lenni, de azt mondták, hogy szemüveges nem kell. Bárhol érdeklődött munka után, belekötöttek a szemüvegébe. Még a jogosítványába is bele van írva, hogy anélkül nem vezethet. Végül is sikerült, egy vízilabdás haver acélműs faterja segített. Kicsit várni kellett, de 94 júliusában szóltak: ha ez a poszt megfelel, jöhet. Ő azonnal ugrott, kilépnie se kellett: az a vízőrség az uszodában feketén ment.

Bár a haverja vízilabdás, ő meg éveken át úszómesterként működött, alkatilag mégis távol áll a sportos megjelenéstől. Középmagas, sovány fiatalember, aszkétaarcán a szemüveg lencséje felnagyítja a sebhelyeket. Nemcsak az arca; a nyaka és a keze is tele van szikrák verte, nehezen gyógyuló égési sebekkel. Mégsem hord se kesztyűt, se sisakot, ahhoz meleg van a pódiumon. Ha szikra száll amúgy is rövid hajába, az ujjáival lesöpri.

Nőtlen, a szüleivel él, negyvenezer forint az alapbére. Szabadidejében focizni jár a barátaival.

– Politikával nem idegesítem magamat.

Másfél éve van itt, és egyre jobban szereti ezt a munkát. Nem szólnak sem azért, hogy mért van szemüvege, sem azért, hogy mért nincs sisakja. Szabadnak érzi magát.

Időnként hátrapislant. Ha az irányítófülke fölött a kijelző százharminchoz közelít, akkor rövidesen cserélni kell a nagyüstöt. Ilyenkor magában azt kívánja: bárcsak ne kerülne elő a folyamattírányító öntő, megcsinálná ő a cserét egymaga, vagy ha nem indulna meg a sugár, megnyitja oxigénnel, legfeljebb segítségnek küldjenek fel mellé egy szálöntőt.

Százharminchoz érve azonban a folyamattírányító öntő mindig előkerül. Belenéz a közbensőüstbe, kicsit vár, aztán nekiállnak leszedni a vaskoloncokat a manipulátor ekeszarváról, az üstfordító a két üsttel megemelkedik, most már el lehet venni a sugárvédőt, egyszerűen ki kell fordítani a manipulátor karjával a nagyüst alól, és máris ömlik a narancsszínű acél.

Acél csak addig, amíg a nekivadultan rotyogó-fröcsögő sugár szórja a szikrát. Aztán jön egy hirtelen váltás a vakító narancsszín árnyalatában, és a szikrazápor is alábbhagy: ez már salak, az öntők gyorsan visszazárják a nagyüst hidraulikus tolózárját.

A szirénahang ismét felnyávog, és az üstök körbejárnak, mint figurák egy óratoronyban. A nagyüstös visszafordítja a manipulátort, felnyomja a sugárvédőt, a zárhidraulika megremeg: nem történik semmi.

– Oxigén – bólint a folyamattírányító öntő, és nyúl a korláton átvetett acélcsőcsokorhoz, kihúzza egyet, a végét a térdén egy rántással meghajlítja, aztán bedugja a nagyüst fenekén a kúpba.

Elképesztő szikragejzír tör fel a nagyüst alól. A pódium elveszik a rőtvrös zuhatag alatt, hosszú másodperceken át semmit nem lehet látni, aztán felragyog a keskeny, aransárga tűzoszlop, de rögtön el is tűnik: a készenlétben álló nagyüstös ráhúzza a csonkra a sugárvédőt.

A szikrazuhatag nem vész el nyomtalanul: a pódium sarkában meggyulladt a szék papírhuzata, ég néhány zacskó is, és az acélöntőkön füstöl a pufajka.

A nagyüstös felrakja az ekeszarvra az ellensúlyokat, aztán gondolkozás nélkül beleül a lángoló székbe, úgy oltja el.

– A Gyula megmondta, hogy ne hozzatok fel egyszerre egy zsáknál többet, mert előbb-utóbb ránk ég az egész kóceráj! – törölgeti csillagszóróporos arcát a folyamatirányító öntő.

– A fene tudja, ki hozta, biztos épp kéznél volt a daru. – A nagyüstös fedőporos zacskókat pakol ki a papírzsákból, és viszi új huzatnak a székre. Fedőporos zsákból valóban van itt egy egész raklappal, burkolatuk több helyütt megperzselődött, de hát kinek van kedve egyenként, kézben felhordani, ha van rá kényelmesebb módszer.

– Majd figyeld a sugárvédőt, szerintem nem sok van neki hátra – biccent a folyamatirányító öntő, és már ereszkedik is le a lépcsőn a pódium alá, neki elsősorban ott a helye.

A nagyüstös megtörölgeti a szemüvegét, bár nem sokra megy vele: a lencsék tele vannak apró, szivárványos kráterekkel. Hátrafordul, a mérlegkijelzőkre hunyorog: 205.75, 24.16. Ha rendben mennek a dolgok, akkor most majdnem egy órán át semmi sem történik. Esetleg a sugárvédőből egyszer ki kell fúvatni a salakot, de az nem nagy ügy.

Fedőporos zacskót hajít a közbensőüst réseibe, aztán azt nézi, hogyan rendezi el magát az üszökszerű fekete por a narancsvörös olvadék tetején. Középen a sugárvédő cső köré kell folyamatosan port töltögetnie, kétoldalt pedig az argongázzal hűtött dugók köré. A közbenső-üstbe ömlő acél ezen a két dugón keresztül folyik tovább, immár két szárra válva, melyek pár emelettel lejjebb hatalmas, lapos oszlopokként jelennek meg a kormányosok kettős üvegablakai előtt.

Mindez persze túlesik a nagyüstös látókörén. Az odalent zajló folyamatokból hozzá egyedül a dugók mozgását szabályozó izotópos szintmérő hangos szó-dó-szó-dó vészjele ér el. Ez akkor szól, amikor a kristályosító betonjába ágyazott radioaktív ólomtartályt egy pillanatra felnyitják, mondjuk ki- vagy bekapcsoláskor: az ilyenkor kiszabaduló sugárzás állítólag rossz hatással van a férfiaságra. A nagyüstös azonban nem hisz benne: jóllehet igazság szerint az izotópnýtás hangjelére neki is le kellene jönnie, ő a helyén marad, és nagyot nevet a menekülő kollégákon.

Jól is néznénk ki, ha ilyen hülyeségeken múlna a férfiaság.

ÖNTŐSZINT

Húszezres szintnek mondják, pedig valamivel magasabban, 20 640 milliméterre van a talajszinttől.

Ez az öntőtorony teteje. Dermesztő hideg van, gázégők bömbölnek, nagy kádag izzanak, bőrröndszerű vaskályhák körül emberek ülnek, lehetük ezüstös pára a fagyban.

A hol sürgő-forgó, hol csak üldögélő emberek härman-härman vannak: gépenként két szálöntő és egy előmunkás, az úgynevezett folyamatirányító öntő. Egy közülük, ha muszáj, szabadságra vagy szabadnapra mehet, de két főnek mindig lennie kell, és műszak végén is csak akkor mehetnek haza, ha már megjött a váltás.

Ez persze mindkét öntőgép teljes legénységére érvényes: a szálakat egy pillanatra sem lehet felügyelet nélkül hagyni. Néha az is előfordul, hogy egy öntő, váltótárs híján, egyhuzamban két műszakot végigcsinál.

– Normális ember éjszaka vagy alszik, vagy lumpol – morog a hármashálón az öntő, jól megtermett, nagy fejű, kis arcú, 42 éves férfi. – Csak a hülye dolgozik éjjel.

Éjszakai műszak van. Ez leginkább a galambokon látszik: nem repkednek az üstök felett, hanem megülnek egy-egy sarokban, néha csak pár méterre az emberektől, és bóbiskolnak.

– Mért, és amikor te vagy a kidobó éjjel a krimóban, akkor mi van? – néz fel a lapátolásból a kollégája a négyes szálón.

– Az se jó – vonogatja a vállát a medve termetű szálöntő. – De én egy percre se állítottam, hogy normális vagyok.

A hármashálón az öntő csupa jókedv, csupa jóindulat: csipkebogyóteaát iszik egész nap, ő maga főzi a vaskályhára állított téglákon, és aki arra jár, mindenkit megkínál, akár a saját bögréjét is odaadja. Az ember nem is hinné, hogy szabad éjszakáin valóban kidobóemberkedik. Amúgy mindent megcsinál: vaskerítést hegeszt, kipufogódobot foltoz, s ha arra van kereslet, beáll csaposnak. Régebben nagy kártyás volt, ma már csak családi körben forgatja az ördög bibliáját, de csak ha nincs valami jó a tévében vagy videón, mert hát, ugye, mégiscsak a fotelé az elsőbbség. A felesége ápolónő, dunaujvárosi panellakásban laknak, két iskoláskorú lányuk van.

– Sajnos már ők hazardíroznak helyettem.

A tizennégy éves odáig ment „hazardírozásban”, hogy állami gondozásba került Erdőcsokonyára, ráadásul olyan jól érzi magát, hogy haza se akart jönni karácsonyra.

– Rád ütött a gyerek, majd megkomolyodik, mire olyan vén marha lesz, mint te! – ugratják a kollégák.

– Na jól van, de ez nekem havi tizenegy rongyomba kerül, és lőttek a családi pótlékra. Ha látástól mikulásig dolgozok, akkor se érem utol magam.

Budapesten született, munkáscsaládban nőtt fel, az öccse sofőr. A sofőrködést ő is kipróbálta, vezetett mozdonyt is, de egy helyen sokáig nem maradt. 1990-ben is úgy jött a Vasműbe, hogy jó lesz ugródeszkának valami németországi melóhoz, még egy alapfokú német nyelvtanfolyamot is elvégzett, de csak pár hónapos munkákra hívták, és ő két évnél alább nem adja.

Úgyhogy kinyújta az acélolvasztárságot, mert itt a szálón csak szakmunkás dolgozhat. Az eredeti szakmája karosszérialakatos. A szálöntői alaphére 45 ezer bruttó.

– Azért én még mindig bízik benne, hogy nem innen kell nyugdíjba mennem.

Szeretne a maga ura lenni. Talán boltot kéne nyitni, de ahhoz meg tőke kell. De tőke nincs, nem is lesz.

– Pedig a Ladát is eladtam, már tisztára önellátók vagyunk, itt ezt a mellényt rajtam az asszony kötötte, meg ezt a sapkát is a fejemen.

– De hát nincs is semmi a fejeden! – nevetnek a kollégák.

– Húha, akkor már megint elhagytam valahol!

Azért egy dolog mégiscsak van, amiért kész akár költségekbe is verni magát: csónakot épít. A hossza öt méter, épphogy befér a garázsba, áprilisban vízen kell lennie. Egy vasműs vállalkozó barátjával kettesben csinálják, aztán majd hol az egyik megy vele horgásztúrára, hol a

másik. Nem ez az első csónak: a régit eladták, abból vették a faanyagot. Vízimádó az egész család.

– Állítom, hogy a tévé rontotta el a lányt – vakargatja bozontos, fedetlen mellkasát kigombolt zubbonya-inge hasadékaiban. A mellén őszül, sünfrizurája viszont szénfekete, talán festve van.
– Legszívesebben kihajítanám az ablakon, mármint a tévét, de akkor még mindig marad egy másik. Kértek egy kis csipketeát?

Szálöntőnek lenni korábban kemény dolog volt. Nyolc teljes órán keresztül ott kellett állnia a pódium alatt, és egy héblinek nevezett vaskos emelőkarral az átfolyást szabályozni, állandó folyadékszintet tartva a kristályosítóban. A hébli és a hozzá kapcsolt karok és emeltyűk ma is megvannak, de már csak vészhelyzetre: a folyadékszintet pár éve számítógépes rendszer vezérli. Van itt egy nyomógombos telefonhoz hasonló kezelőpanel, amelyet mikrofonállvány-szerű szerkezet nyújt be messziről a szálöntő keze ügyébe: ez időnként sípol, bűg, vörös számokat villogtat, ami persze nem azt jelenti, hogy ne tudná önállóan megoldani a feladatot, csak udvariasan felkínálja mesterének a beavatkozás lehetőségét. A mester természetesen nem él a lehetőséggel, megnyom egy gombot, és mehet minden tovább.

A szálöntő hivatalos őrhelye a pódium alatt van. Előtte combmagasságig lenyúlik a közbensőüst vasladikja, oldalán a salakfelverődések mintha rákövesedett kagylók volnának. A közbensőüst alatt, mint egy alvó óriás horpasza, lüktet, fel-alá jár két hatalmas betonlap, a kristályosítók fedele. Közepükön perselyszerű nyílás látszik, abba merül bele a közbensőüst kifolyócsöve, az úgynevezett merülő. Ezt a merülőt markolják a hébli és a hozzá csatolt instrumentumok.

A szálöntő ötpercenként fedőport lapátol a kristályosító nyílásába, le ne fagyjon az acél. A dermedés úgy egy méterrel lejjebb, a kristályosító vízzel hűtött rézfalai között kezdődik, de abból már semmi sem látszik, legföljebb a gőzfelhők, melyek pár emelettel lejjebb törnek elő s burkolják sejtelmes ködbe a darukosarakat.

– De a kurva anyját, mégiscsak van pozitívuma a rendszerváltásnak: kaptam telefont! – ül le a folyamatirányító öntő mellé a lócára a jól megtermett szálöntő. A pad itt van a pódium vas-emelvényének a tövében, egy százkilencven magas ember akár ülve is belelát a kristályosító nyílásába, nem bugyog-e a hideg levegőnek kitett acél, nem kell-e rádobni még egypár lapáttal. A lóca csak egy másfél colos csupasz deszka, de a találékony szálöntő oxigéncsőből szabályos háttámlát hajlított rá, fedőpordoboz hullámpapírjából bekárpitozta, és minden lapátolás után elégedetten dől hátra: még rugózik is.

– Remélem, vettél hozzá üzenetrögzítőt is – mondja a folyamatirányító öntő. – Úgysem vagy soha otthon.

– Micsoda? Te jobb, ha egy szót se szólsz. Épp tegnap, nem a te feleséged panaszkodott, hogy már megint kint vagy Rácalmáson?

– Nem a feleségem, csak az élettársam.

– Neked mániád, hogy nincs feleséged, csak élettársad. Már harmadszor játszod el. És az a kétéves kiskölyök, az micsoda? Zabigyerek?

– Én megmondtam a Zsuzsinak is: ha kenyértörésre kerülne sor, én a méheket választom. Amikor megismerkedtem vele, nekem már húsz családom volt.

A folyamatirányító öntő a szabadidejében méhészkedik. Csendes, szelíd, alacsony fiú, jóval fiatalabbnak látszik a 39 événél. Itt született Sztálinvárosban, az apja az építőiparban dolgozott, az anyja fonónő volt: már mindketten meghaltak. Az öccse az építőipart, ő az acélolvasztárságot választotta. A Vasmű az első munkahelye, innen is akar nyugdíjba menni.

– Én a te helyedben nem dicsekednék azzal, hogy itt nőttem fel. – A szálöntő előrehajol, elgémberedett ujjait melengeti a zúgó, lángoló vaskályha felett. – Ki kell próbálni mindent, és csak aztán választani. Most már baszhatod, azok a szép vándormadár-idők elmúltak.

– Húszféle dolgot nem lehet szívből csinálni. – Az alacsony, barna fiatalember is előre-görnyed, a térde környékét masszírozza, a nadrágja agyon van foltozva. – Akkor meg minek?

A szakmunkásképző után magánszorgalomból leérettségizett, sőt tíz évvel ezelőtt Miskolcon kohóipari technikus oklevelet is szerzett: azóta előmunkás, folyamatirányító öntő. A fizetése most 65 ezer forint bruttó.

Ez az öntők között még mindig nem a csúcs. A következő s egyben végső pozíció az öntőmester lenne, belőlük csak négy van, mind a két öntőgépet felelősek. Az alacsony, barna folyamatirányító öntő érettségijével, technikusijával végzettségben már fölöttük áll, még sincsenek öntőmesteri ambíciói. Annaira azért nem szeret embereket dirigálni.

– Ő csak jöjjön be műszak után, én addig méhészkedek!

Rácalmás a téli bázis, aztán ha virágba borul a határ, teherautót bérel, és vándorol az ötven kaptárjával. Hat éve csinálja, egy öreg méhésztől leste el a szakmát, megvannak a kapcsolatok. Repce, napraforgó, olajretek, mustár, lucerna, vadvirágok, gyümölcsfák: ő már gondolkodni is a méhek fejével gondolkozik. Fut a tavasz után: a Bakonyban három-négy napot késik a virágnaptár.

Már harminc családja volt, amikor egy télen cickányok fűrták át magukat a parányi bejáraton, és a harminc családból tizennégyet elpusztítottak. Ez egy hagyományos vállalkozásnak a végét jelentette volna, de a makacs kis ember nem adta fel. Panelban él, van egy rossz Trabantja: számára a méhészkedés több, mint egyszerű keretkiegészítés. Kap eleget otthon az asszonytól, hogy a méhek a fontosabbak, pedig hát nincs fontossági sorrend. Esetleg rászorultsági sorrend van, de azon nincs mit variálni.

Idén, 1996-ban egy tonna méze termett, októberre mind elfogyott. Kilós kiszerezésben adja, mélyen áron alul: helyben, üzemen belül elkapkodják. Nyolcvan családig mindenképp el akar menni: az már egész kis birodalom.

– Jövőre is vevő vagyok tizenkét üvegre, de aztán sisakról egy szót se! – dörmögi a szálöntő.

– Jövőre is félreteszek neked tizenkét üveggel, de aztán látni akarom a fejedet a sisakot – bólogat a folyamatirányító öntő.

Túl sokáig nem üldögezhettek ott egymás mellett: az egyik megy lapátolni a cementszerű szürke port, a másik felkapaszkodik a pódiumra: esik a szint a közbensőüstben, ki kell fúvatni oxigénnel a sugárvédőből a salakot.

A kép amúgy sem mindig idilli. Időnként örült sürgés-forgás támad, a merülők nem sokáig bírják, elsalakosodnak, a nyaknál szétégnek, elvékonyodnak, ilyenkor le kell cserélni az egész közbensőüstöt. Az öntőgép két oldalán egy-egy közbensőüst csak erre vár, téglabélésük vörösen izzik az előmelegítő gázrőzsák alatt, kicsit odébb tartalék merülőtölcsérek sülnék egy jókora gázrezsón, mint speciális recepttel készülő kürtőskalácsok. Zúgnak-dübörögnek a lángok, fejük felett drótkötélen lebegő nagyüst, közbensőüst, üstfedél takarja el a neon-napot,

gázszelel fűj, a mellvéd tövében összebújnak a galambok: mintha vihar készülődne, és a jószágot kéne menteni, úgy tereli be fedél alá az új közbensőüstöt a kis öntőcsapat.

Aztán minden megnyugszik. Az előmunkás egy horgászbotszerű szerkezettel mintát vesz a kristályosítóból, itt a mintavevő végén vákuumüvegce van, az eredmény egy vékony acélrudacska, ami a papírszonda korongjához képest sokkal kézenfekvőbb a labornak, csak drágább.

Ami a hőmérsékletet illeti, itt 1530 fok a bűvös határ. Ha kevesebb, akkor az öntőmester dönthet: vagy visszaküldi az adagot, fúvassanak rá, de akkor meg kell állni a géppel, vagy vállalja a kockázatot, és kézi vezérléssel megpróbálja átbűvészkedni a szálat a kristályosítón. Az öntőmesterek vagy távollétükben az előmunkások, folyamatirányító öntők általában az utóbbi mellett döntenek, mert hát a FAM mégiscsak azt jelenti: folyamatos öntőmű, itt legfőljebb anyagihiány miatt szokás megállni, s akkor is inkább szűkítenek a kristályosítón, legyen keskenyebb a szál, de folyamatos.

1530 fok alatt azonban könnyen előfordulhat, hogy a szál elszakad.

A szálszakadás a FAM-on rejtélyes dolog. Sohase tudni igazán, mi miatt következett be: salakosodás, lefagyás vagy bármilyen mellékkörülmény előidézheti. Mindössze egy dolog bizonyos, az, hogy az öntők közül valakinek a nyakába varrják. A büntetés nem nagy, általában ezer-kétezer forint, de az acélöntők öntudatos emberek: úgy érzik, folt esett a becsületükön. Ilyenkor többnyire szabadságot vesznek ki, és kiülnek a vízpartra egymagukban, és egész műszakokat végigpecáznak. Akkor megnyugszanak, és vágyódva gondolnak a húszezres szint förtelmes gázszagára, amitől minden normális ember rosszul van.

1 PU

Az 1 PU valamilyen orosz rövidítés, senki se tudja, mit jelent. Mindenesetre a húszezres szint oldalában álló két kisebb irányítóhelyiséget kell érteni rajta, ahol a számítógépek és a kezelőpultok vannak.

Az 1 PU-ban örök félhomály uralkodik: így jobban látszanak a monitorok számsorai és az odakinn zajló események. A legtöbb műveletet innen kell irányítani, például az üstöt fordítani, zárni, nyitni, továbbá itt lehet szemmel követni a képernyőkön és kijelzőkön az amúgy rejtett folyamatokat.

A helyiséget pár éve átépítették, modernizálták, klimatizálták. Két úgynevezett folyamatirányító kormányos ül a kezelőpultok előtt kényelmes forgófootelokban, és mögöttük rendszerint ott ácsorog vagy üldögél a műszakos üzemvezető is.

A kormányosok közül a folyamatirányítóké a legmagasabb rang: hajóhasonlattel élve főkormányosi pozíció. Vagy öreg rókák, akik középfokú végzettséggel a tarsolyukban végigjárták a számlátrát, esetleg némi pártsegítséggel, és most, nyugdíj előtti éveikben érkeztek a legkényelmesebb székbe, vagy ambiciózus fiatal emberek, akikből még akármi is lehet, például műszakos üzemvezető vagy még annál is több.

E műszak műszakos üzemvezetője nemigen igyekszik feljebb. Harmincöt éves, erősen kopaszodó, szemüveges, korpulens fiatal ember. Az apja vegyész-mérnök a kokszolóban, az anyja mérlegképes könyvelő. Ő kohóipari szakközépiskolát végzett, három év múlva belekezdett a főiskolába is, de az első év után kirúgták.

A FAM műszakos üzemvezetők között ő a legnépszerűbb: minden gyarlóságot mély megértéssel kezel.

– Szeretem nézni, ki hogyan fogja a gyufát – magyarázza az egy generációval korosabb folyamatirányító kormányosoknak, s a pultnak dőlve kinéz az ablakon. – Másképp kell bánni azokkal, akik hegyes szögben, fejjel előre csapják a skatulyára, másképp, akik ívben előre végighúzzák, és megint másképp azokkal, akik előbb rászorítják, aztán megrántják. De a kézmeg az ujjtartásnak is módozatai vannak, árnyékolod-e a lángot satöbbi. Ezeket én szépen kifigyelem, aztán az illetőt beskatulyázom: amíg él, tudni fogom, mit lehet rábízni, tűzbe merjem-e tenni érte a kezem.

És vidáman, elégedetten összedörzsöli a tenyerét.

– Na de mi van azzal, aki nem dohányzik? – néz fel rá a kapcsolókkal bajlódó öreg folyamatirányító kormányos.

– Hogyhogy mi? Hát kap két hét haladékot, és ha addig se szokik rá, kirúgom!

És megrázza a válla fölé emelt két öklét, ahogy a sikeres kísérlet után a súlyemelők.

Olyan elkényeztetett fiúnak tűnik, aki szeret másokkal is puhán bánni. Itt a FAM-on különben sincs nagy gond, a körülmények az utolsó átépítés óta rengeteget javultak. A műszakos üzemvezetőnek egyébként csakugyan az a legfőbb erénye, hogy ismeri mindenki tyúkszemét, tudja, hová nem szabad véletlenül se taposni.

– Nem bírom, ha valaki nekiáll hisztizni.

Lehetséges, hogy éppen ezért maradt aggregény. Jól érzi magát egyedül, sokat olvas, zenét hallgat, s telente eljár síelni.

Kormányos háromként kezdte, lent a nullszinten, azután hat év alatt karriert futott be: eggyel följebb került, kormányos kettőbe, onnan ide fel, kormányos egybe, és mert kevés balhéja volt, szóba jött a műszakos üzemvezetői előléptetés is.

– Na, jól van, hát most adjátok vagy nem adjátok? – nézett a főnökeire ártatlan kék szemekkel a fiatal, másodgenerációs értelmiségi. – Ti vetettétek fel, hát akkor most mi van?

– Hát, tudod, van itt ezzel kapcsolatban még egy kis papírmunka...

Értett a szóból. 1986 októbere volt, megírt egy felvételi kérelmet a pártba, két nap múlva megkapta a kinevezést.

A főiskolát bánja, de hát neki a szakmáról már sok újat nem mondhatnak. A forma kedvéért mindenesetre elvégzett egy felsőfokú termelésirányítói tanfolyamot.

Nem rossz hely ez, csak a folyamatos műszaktól kavarog a gyomor, és az ember néha úgy érzi, mágnes van a fejében, húzza a vaspadló.

VÁGÓSZINT

A húzóhengerek állványa egy nagy, félig nyitott, gőztől ködös teraszon van a szál szerinti 8820 milliméter magasságban. Közvetlen e szint alatt van a 2 PU irányítóhelyiség, a vágókormányosok harcálláspontja. Nyolcezres szintnek mondják mind a kettőt.

Minden szálnak külön kormányosa van. Aki most itt a négyes szált felügyeli, valójában folyamatirányító kormányos, de szívesen helyettesít bármilyen munkakörben, mert úgy sokkal érdekesebb. Különösen itt, a vágószinten. Odafönn, az 1 PU-n nincs sok dolga a kormányosnak,

a 2 PU-n már annál inkább: talán ez a legkritikusabb pontja a FAM-nak. A szál ott halad el az ablaka előtt, a színe halvány rózsaszínben játszik, még képlékeny, könnyen elhajol: ilyenkor neki kell a pult mellől kapcsolókkal korrigálnia.

Odafönn az 1 PU-n hasonló aktív beavatkozásra nincs se szükség, se mód.

A vágókormányos, aki valójában folyamatirányító kormányos, mohaszakállú, 36 éves, alacsony férfi. Az arca fiatalosan sima és kicsi, az állkapcsa alól előbodorodó barna szakáll némi ravaszságot kölcsönöz neki.

Dús haját kétféle választva hordja, zöldeskék, keskeny szemei egymáshoz közel ülnek. Foltosított, kopott zöld flanelinget visel, és a nadrágja is mintha rongymaradékokból volna, több darabból van összevarrva. A bakancsa ezüstös kohászbakancs, az orra feketére kopott.

Sztálinvárosban született, a szülei eredetileg munkások voltak, de azután kifutották magukat: kohómérnökké lett apja most nyugdíjas vállalkozó, kohóátépítési koordinátor, az anyja a konszerntől ment nyugdíjba. Van egy öccse, a nagyolvasztónál főgázkezelő.

A Bánki Donát Kohóipari Szakközépiskolát járta ki, egyből a FAM-ra került. Öntőként kezdte, aztán elvégezte a technikumot, belépett a pártba, végigjárta a kormányosszinteket, két éve folyamatirányító kormányos odafenn. Nőtlen, nősülni nem is akar. Öt éve saját lakása van. A fizetése hatvanezer bruttó.

Szabadidejében olvas, zenét hallgat, kirándulni jár. Sokáig lepkét gyűjtött, aztán két-három éve megelégedte, tele van velük egy szekrény, abbahagyta.

– Pedig nyolcadikban azért nem adtak ötöst élővilágból, mert nem volt rovargyűjteményem. Akkor kaptam rá, amikor öt évvel később az öcskösnek segítetttem, nehogy úgy járjon, mint én.

Most, hogy megcsömörlött a denaturált szeszbe áztatott lepkéktől, műanyag repülőgépmaketteket gyűjt. De érzi, valahogy ez sem az igazi, hamar tele lesz velük két polc, aztán megint jön a kérdés: na és most?

De nemcsak otthon, valahogy idebenn is el kell verni az időt. Egy kormányos, ha van kedve hozzá, az üresjáratok perceiben, óráiban egész könyvtárnyi könyvet elolvashat.

A folyamatirányító kormányos főleg a fantasztikusakat, a kalandosakat szereti. Például Leslie Lawrence-t.

– Megéheztél, Józsi? – szól át a társához, a hármasként ülő vágókormányoshoz. Amaz, egy hatalmas szendviccsel a kezében, bólint.

A 2 PU olyan alacsony helyiség, hogy ha a hármasként ülő vágókormányosa feláll, beleveri a fejét a plafont tartó betongerendába. Oldalirányban és mélységben viszont annál tágasabb, van helye bőven a kezelőpultoknak, monitoroknak. A legfeltűnőbbek a nagy, hosszú ablakok: három vastag üveglapjukat és az elsőtétítőlemezt jókora csavarok, fogantyúk szorítják vaskeretbe. Az ember úgy érzi magát, mintha egy első világháborús tengeralattjáróban ülne.

Az ablakból egy sötét barlangra látni, amelyben vízesés nyaldossa a lassan a mélybe ereszkedő, másfél méter széles, vörhenyes fénnel világító szálát. Oldalról két csővég nyúlik be, hirtelen szúróláng csap ki belőlük, égetni kezdik a mintegy húsz centi vastag acéloszlopot, szikrák spriccelnek szerteszét. A két lángvágó felveszi a szál húzási sebességét: négy-négy és fél percük van rá, hogy összeérjenek, s a kész acélbuga a görgőkről kibuktatható legyen.

– Nagyüst üres, előkészület – szól ki a főkormányos hangja a hangszóróból.

– Oké – mondja a vágókormányos, és nekiáll kapcsolókat nyomkodni.

Itt is régimódi, lapos alumíniummikrofon lóg a kormányosok szája elé a plafonról.

– Négyes szál befejezte az öntést.

A vágókormányos feláll, a pultnak támaszkodva előredől, hogy minél közelebből nézze a gőz- és szikrafürdön át leereszkedő izzó acéloszlopot. A lángvágók összeérnek, aztán mintha röstellnék a dolgot, szétrebbennek, kihunynak, fölemelkednek alaphelyzetbe.

Kicsit pihennek, hűsölnek a gőzölgő vízben, aztán újrakezdik.

– Mi a vége? – reccsen a hangszóróból a folyamatirányító kormányos.

– Hétszázharmincas a négyesen.

– Oké, átállunk kilencszázás szelvényre. Négy tízkor indulunk. Mi a helyzet a görgővel?

Egy lépcsőfordulóval feljebb van a húzóhengerek szintje. Mindkét oldalról két-két hatalmas vashenger fogja közre a szálát, állványuk mellett nagy, piros villanymotorok hasálnak a betonpadlón, mint bors ökröcskék, amint épp nekifeszülnek, hogy elhúzzák az öles rönkökkel teli szánt.

Mire a húzóhengerekhez ér, a frissen öntött acélszál hossza meghaladja a tíz métert, keresztülment három hűtőzónán, s már eléggé megszilárdult, hogy a vashengerek megragadják, és a mélybe húzzák. Odafele az üstök most üresek, áll a gép, a nyolcezres szint terasza elhagyott, sivár gyárudvarnak látszik, a rácementálódott galambürüléktől girbegurbának tetsző vaskorlát mellett tartalékhangerek, állványok, görgősorok ácsorognak, dölyfösen elkülönülve a rangjukon aluli szemetesláda társaságától. Az utóbbi tetejére egy még félig zöld karácsonyfa van odahajítva. Szétnyitogatott szaloncukorpapírjait meg-megtáncoltatja a huzat.

Üzem közben ebből az egészből semmi nem látszik. Nincs ember, aki bemerészkedne a vicsorgó, hörgő, csörömpölő, áthatolhatatlan ködbe.

Most csak az egyes gép jár, oszlik a köd, csitulnak a hangok. A vágókormányos a húzó-hengerállvány előtt áll, és egy görbe vascsővel piszkálja a görgőket fenn a magasban. A fején sisak van, véd a hűtőzónából hulló, meleg esőcseppek ellen. A gép körül rácsos a padló: le tudjon folyni a víz.

– Álljál már meg, várjál már, baszd meg!

Két lakatos jön ki a ködből, vasrúdjaikkal vadul hadonásznak. A vágókormányos szó nélkül félreáll, ez itt már tényleg nem az ő asztala, bár az arcán látszik, hogy kétségei vannak a téemkások hasznavehetősége felől.

– Ezerszer megmondtuk, ne nyúljatok hozzá, nincsenek célszerszámaik! – hangoskodnak a lakatosok, és egy pontosan olyan görbe vascsővel nekiállnak feszegetni a kiakadt görgőt.

Kezdi úgy, hogy mind a ketten a rácson állnak, aztán az egyikük megkerüli a hengerállványt, oldalról nyúlkal, aztán hátulról, majd fölmászik az állványra, onnan feszít alá, aztán a térsa is, kész cirkuszi mutatvány.

– Legalább világítsál már, baszd meg!

Elemlámpát hajítanak a vágókormányos felé, az reflexmozdulattal elkapja, világít. A kis sárga fénykör bejárja a géptestek sötét, lucskos hajlatait.

– Most nyomd meg!

Az elszabadult görgővég végre a helyére ugrik. A magas, zöld pulóveres lakatos visszaveszi a zseblámpáját, és búcsúzóul közvetlen közletről belevilágít a vágókormányos sápadt arcába.

– Aztán a Dallast megnézni ám! – mondja, és elvonulnak.

A vágókormányos az órájára néz. Odafeñ tíz perc múlva végeznek a kristályosító átfalazásával, indulhat újra az öñtés.

NULLSZINT

Az egyes öñtőgép melletti liftből a legalsó szintre érkezőt táblák fogadják. Az egyik vasajtóra ez van felcsavarozva: HOTEL ALAGSOR. Mellette a falon címeres-koronás, zománcos és domborított, ovális intézménynévtábla függ: IZSÁK NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA IDŐSEK KLUBJA.

Elhagyott hely ez is: a Bábel-torony alja. Egyik oldalon épp rálátni az üstforgalmazó magányos tűzrakására a féltéglás, betontörmelékes pusztá szélén. A másik oldalon a brammatér csarnoka látszik, óriási, félmagasan mozgó, forgózsámolyos daruival, melyek egy hatalmas rákhoz hasonló szerkezettel ragadják meg, viszik a vasúti kocsikhoz a kész brammákat.

Brammának csak nemrégtől, az új ISO-szabványrendszer bevezetése óta mondják a bugát. Már ha mondják: a bramma szóra még nemigen áll rá az acélmunkások szája.

Hogy buga vagy bramma, az már-már világnézeti kérdés.

Míñthogy a folyamatosan öñtött acélszálat a nyolcezres szinten vágják, a bugák többnyire nyolc méter hosszúak. A leérkező elvágott szálat egy bugakiadónak nevezett berendezés kilencven fokos szögben előrebuktatja, görgősorra ejti, amely aztán egyenesen a brammatérre, a daruk karma ügyébe viszi.

Egyetlen állomás van még közbeiktatva: az alsó kormányosállásé. Kis kezelőhelyiség ez, a görgősor felőli végén háromfelé néznek az ablakok: balra a bugakiadóra, szemben a festőgépre, jobbra a forgózsámolyos darukra.

A parányi helyiségben ketten ülnek: a kormányos, akit régebben hivatalosan kormányos háromnak hívtak, és az úgynevezett kiszállító, aki a brammák további sorsáról intézkedik. Ő az ajtó mellett ül a sarokban, ahonnan nem látni sehova. Talán ezért is többnyire odakínn lelhető fel, a bramarakásai közt.

A FAM íratlan törvényei szerint a szakmunkások a nagyüstön, a szakközepesek az alsó kormányosálláson kezdenek. Az előbbieknak a fürgeséghez, az utóbbiaknak a komótossághoz kell hozászokniuk. Itt lenn a kormányosoknak nincs más dolguk, csak figyelni, ellenőrizni, hogy rendben haladnak-e végcéljuk felé az acélbugák, nincs-e valami fennakadás a folyamatban.

A függőlegesből lassan vízszintesbe forduló, nyolc méter hosszú acélszál szélei szénfeketék, a közepe fokozatosan halványuló tűzpiros. Mire a görgőkön végigkúszik, a háromnegyed órája még ezeröttszáz fokos láz már épphogy csak bujkál benne. Útja hatalmas satukhoz hasonló szerkezetek, fekete vaskorlátok, csövek, vörös motortestek, sárga tengelyek és alacsony betonfalak között halad el. Pont szemben a kormányosfülkével egy koffer méretű alumínium-skorpió ugrik a két buga közé, először letörli a revét, aztán közel félszáz festéktüskéjével egy 13 jegyű kódszámot ír az oldalára, majd elvégzi ugyanezt a műveletet a szomszédos bugán is. Olyan, mint egy holdjáró robot.

Persze ő sem tökéletes. Ha a buga ferdén jön a görgőkön, nem tudja rápötytyözni a számot. Ilyenkor a kormányosnak kell ott rögtön pótolnia a hiányt: erre a célra egy doboz fehér zománccfestéket és egy botra drótozott azbesztcsíkból eszkábált ecsetet tartogat a szekrénye aljában. Nem szívesen veszi elő: a buga még forró, megvan vagy nyolcszáz fokos, nem jó a közelébe menni.

Az igazán bajos dolog azonban azt felismerni, hogy a festőgép, ez az ízekből álló, előrecsapott farkú óriásskorpio ellazsálta a feladatát. Az egyes szál festőgép felé eső oldalát természetesen látni a kormányosfülkéből, de a kettes szálé átellenben van; ki kell jönni a helyiségből, átmászni a forró bugákon, megkerülni az egész berendezést, hogy látni lehessen.

Ha nyolcméteres bugákra szól a megrendelés, az negyedóránkénti ki-be rohangálást jelent. Ha csak fele olyan hosszúakra, akkor az idő is felére rövidül.

A kormányos, aki most itt van az egyes gép bugakiadó görgőinél, kitalált erre egy megoldást. Fel kell szerelni a festőgép mögötti betonoszlopra egy visszapillantó tükröt! Abból azonnal lehetne látni, működik-e a masina, nem fogyott-e ki a festék.

– Mit gondolsz, érdemes beadnom újításnak, vagy csak menjek oda, és csavarozzak fel egy borotválkozótükröt? – kérdezi a félig mögötte ülő kiszállítót.

– Ha rám hallgatsz, azt csinálsz, amit akarsz – mondja a papírjaiba mélyedő kiszállító.

A kormányos különben nem igazán műszaki beállítottságú ember. Huszonkét éves, és csak azért végezte el a Bánkit, mert az itt, Dunaújvárosban egy jobb családból származó fiúnak így természetes. A főiskolai felvételi papírt már a saját feje után adta be: a képzőművészetre jelentkezett. Nem vették fel: a következő évben megpróbálta az iparművészetit. Az újabb kudarc egy homlokegyenest más művészi pálya felé lökte: most már zenész akar lenni. Igaz, ez sem újkeletű szenvedély, már tizenhét éves kora óta különböző együttesekben játszott. Először volt a Csirkebüfé, aztán az Ellenpont, s legutoljára az Alkaloid. Idénre lemorzsolódtak a társak, az egyiknek gyereke született, a másikat elsodorta az élet, hiába, nem könnyű együtt tartani egy ritkán fellépő bandát. Pedig daliás idők voltak: pincét béreltek az IKV-tól, ott gyakoroltak, csináltak CD-t is.

Ő mint szintetizátorzenész egyedül folytatta tovább a harcot. Komponálni szeretne, instrumentális zenét játszani, időnként egy-egy CD-t piacra dobni. Nem közönségre vágyik, évente legfeljebb egyszer volna hajlandó a nyilvános fellépésre, inkább valami spirituális kapcsolatra gondol előadó és befogadó között.

– Én olyan zenét szeretnék csinálni, mint az afrikai őserdők mélyén a bennszülöttek. Ösztönös, mély zenét, amihez nem kell konzervatóriumot végezni meg kategóriát szerezní. A sok tudás csak sablonossá tesz, az ember belefeledkezik a diplomájába, és amit csinál, nem szívmengető, hiányzik belőle az esszencia. Amit én akarok, ahhoz elég egyetlen másik ember, aki felfogja, megérti, és akkor ez már élő, létező zene.

A kiszállító nyilván nem az a bizonyos ember, mert alig figyel ifjú kollégájára, inkább fogja a papírjait, kimegy.

A kormányos amúgy szívesen van egyedül. Délutános vagy éjszakai műszakban el tud olvasni egy könyvet: különösen a lélekkel kapcsolatos filozófiai munkák érdeklik, könyvtárba jár.

Most nincs könyv, keresztretjtvényt fejt. Ül a pultjánál, csökkentett koffeintartalmú Nescafé-t iszik, mert abból a nyolc óra alatt kétszer-háromszor is kotyvaszthat magának. Időnként rágyújt. A fekete keretes, vörhenyes fényű bugák csak jönnek, egyre jönnek, a festőgép rohangál, billogoz: ha van isten, nem csak azon az egy oldalon.

A kormányos finoman formált arcú, rövidre nyírt hajú, vékony ujjú fiatalember. Eredetileg kecskeszakállt hordhatott, mert a szája körül és az állán jóval dúsabb a szőrzet, mint a pofacsont környékén. Kék munkáskabátja van, a nyakában vékony aranylánc lóg.

Arcából, egész megjelenéséből süt az értelmiségi származás, neveltetés. Az apja tervezőirodán dolgozik, az anyja asszisztens. Három gyermekük közül ő a középső: a húga munkanélküli, de a nővére bankban dolgozik, aminek köszönhetően a családnak most már két panellakása van: az egyikben a szülők és a nagyi lakik, a másikban a három gyerek.

A fiú a Bánki, no meg a sikertelen főiskolai felvételik után választhatott: vagy a konverter, vagy a FAM.

– A konverter nekem kínai, a FAM-on legalább normális gépek vannak, nem is lehetett vitás, melyik inkább. Nem mintha szeretném, de elmegy. A városért se vagyok oda, de mit lehet tenni.

– Lottózni – mondja áhítattal a kiszállító, aki folyton jön-megy, hol hideget, hol meleget hoz be a helyiségbe. – Meg totózni. Több ötletem nincs.

A fiatal kormányos kis zománcos bögréjében a gyorskávét kavargatja, hallgat. Szíve szerint professzionálisabbra cserélné a szintetizátorát, már fizetéselőleget is felvett rá, hat hónap alatt kell visszafizetnie, de ki tudja, jól döntött-e. Nincs senki, akivel megbeszélhetné.

– Hé, fiú! – dugja be a fejét az ajtón egy ezüstös hajú, pufajkás férfi az irodáról. – Föl vagy készülve lelkiekben? Jövő héten odabenn kezdesz, lesz egy kis meló.

Ez egy másik kitörési pont: ha valamit rajzolni kell, vele csináltatják meg. Pénzt nem kap érte, csak csúszónapot. Pedig ráférne egy kis kiegészítés: a fizetése 41 ezer forint bruttó.

A FAM-irodán a fehérgallérosok olyasmiken törik a fejüket, mint az öntőporadagolás automatizálása, a primer és szekunder hűtés összekapcsolása, a húzónyomás redukálása, számítógépes minősítő rendszer kialakítása stb. A fiatal kormányos persze nem ilyen izgalmas feladatokhoz kell. Tőle csupán sematikus rajzokat várnak a meglévő rendszerekről, berendezésekről. Ilyenkor újraéled az első szerelem: nehéz megállnia, hogy ne húzza másképp a vonalat. Ahogy régen bicikliből is mennyivel szebbeket álmodott papírra annál, mint amilyenre mindennap felül.

BRAMMATÉR

A FAM-csarnoknak csak az egyik felét foglalja el az öntőtorony és a többi technológiai vagy karbantartási egység: a másik fele az úgynevezett brammatér. Hatalmas raktár, ahol az óriás híddaruk hol ide, hol oda pakolásszák a kész acélbugákat. A brammatér darui egyedülállóak az egész Vasműben: amit felemelnek, körbe is tudják fordítani, ezért hívják őket forgózsámolyosoknak.

A darusoknak odafönn résen kell lenniük: amint kijön a görgősoron a két acélhasáb, azonnal egymásra kell tenni, el kell venni, hogy legyen helyük a következőknek.

A brammatér nem túl izgalmas hely. Van azonban a csarnok sarkában egy kis melegedő a brammatéri személyzetnek. Ide menekülnek a brammafúvatók, akik vékony csövű lángszóróikkal a revét égetik le a bugákról, aztán a brammatéri munkások, afféle mindenesek, és végül a vasutasok, a vonatlegénység, akik a bugával teli szerelvényt innen a 721-es pályaudvarra viszik, ahonnan az útjuk vagy a hengerműbe, vagy már a gyárkapun kívülre vezet.

Minél hidegebb van odakinn, annál nagyobb élet van idebenn.

Most éppen mínusz húsz fok a kinti hőmérséklet. A vizesblokknál a slaugból egyfolytában ömlik a víz, be ne fagyjon a vezeték. Különös látvány, ahogy széles, lapos teraszokban egymásra fagy a hol erre, hol arra igyekvő víztükör.

Este tíz óra van, műszakváltás. Szálöntők jönnek a toronyból. Az egyik benyit a brammatériek melegedőjébe: magas, vékony, bajuszos férfi; jó negyvenes lehet, akár a Vasmű.

– Jó szerencsét, urak! – köszön, és mosolyog, mintha nem is lenne mögötte egy vasárnap délutáni műszak, két közbenső üstcserével. – Hol a szociográfus? Hoztam neki valamit.

– Miféle szociográfus? – bámulnak rá a brammatériek.

– Hát aki a gyárat írja. Azt mondta, ide jön. Még nem ért ide?

– Ja, az író? Az már elment.

– Hogyhogy elment? Azt mondta, egész éjjel itt lesz. Hova ment?

A melegedőben jó meleg van. Egy vasszekrény tetején újságpapíron kávézacc szárad szétteregve, látszanak benne az ujjnyomok. Rövid ideig vállvonogató csend van, aztán egy sötét tekintetű darukötöző felnéz.

– Nem mindegy, hova ment? Itt ült egész este, épp ideje, hogy elment. Mi dolgod vele?

A szálöntő nekiáll tapogatni a pufajkabélést, jó darabig kotorászik a ruharétegek közt, s közben, mintha az segítene a koncentrációban, a kávézaccot nézi a szekrény tetején. Végre előhúzza egy agyonhajtogatott papírlapot, fölmutatja.

– Ez a cikk a Hírlapból... Most megtaláltam, a másik kabátom zsebében volt.

A brammatériek értetlenül néznek.

– Egy pesti lap azt írta, depressziós város vagyunk, ez rá a válasz – folytatja a szálöntő, és bele-beleolvas az újságvivágásba. – El is tettem, mert sose tudtam, hogy a Dunafernek 130 milliárd az árbevétele, 5,9 milliárd az adózás előtti nyeresége, 11,5 milliárddal járul hozzá a költségvetéshez, a MÁV 45 millió tonnás vasúti forgalmából 5,5 millió Dunaújívárosé, a MAHART-szállítás fele Dunaferre, itt az átlagfizetés havi 65 ezer forint...

– Álljál már le, ember! – markolják meg az asztal szélét, emelkednek meg ültükben a brammatériek. – Sok lesz ez így egyszerre! Előbb egy spiclit küldenek a nyakunkra, most meg egy hittérítőt?!

– Miféle 65 ezer? Hol van az a 65 ezer? – hadonászik görbe nyelű sárga zászlójával egy vasutas.

– Itt van, itt írják fehéren feketén! – A szálöntő úgy érzi, nem hátrálhat meg, ő mégiscsak szakmunkás, ezek meg itt elvetélt pékek, cipészek vagy még azok se. – Mutassatok még egy ilyen várost! Mutassatok még egy ilyen céget!

– Jól van, nem kell a rizsa, vegyenek maguknak helikoptert, én nem bánom, de ha olyan kíváncsiak, hogy mi van velem, akkor a vezér jöjjön ide, vagy a Göncz papa, ne firkászokat küldözgessenek! De a Karcsi meg is mondta neki, meséld csak el, hogy volt, Karcsi!

Egy csontos képű, pamacsbauszú öreg vasutast lökdösnek a társak. Nem nagyon akarózik szerepelnie, de mert nagyon lökdösik, elkezd.

– Én már találkoztam vele egy éve, még a kocsizóban. Mindenfélét kérdezgetett, aztán azt hallgatta, miket beszélünk, meg leírta az egészet. Meg is kérdeztem tőle: nem arról volt szó, hogy egy év? Az egy év letelt! Adszad ide, hadd lássam, miket írkálsz rólam össze!

– És odaadta? – A szálöntő cigaretta után tapogat a zsebében, de aztán rájön: az utolsót már elszívta odafönn.

– Oda.

– És?

– Volt nála egy magnó is. Azt kikapcsoltattam.

– Azt mondd, amit mondtál neki! – biztatja a mozdonyvezető.

– Á, nem mondtam neki semmit – somolyog a pamacsbajszú. – Az égvilágon semmit.

Odakinn nagy vasak zuhognak, távoli szelepek morajlanak, máskülönben csönd van.

– Na, én megyek, elfelejtettem behúzni a viharféket – tápázkodik fel az egyik vendég darus.

A melegedő kiürül. A szálöntő egy darabig tanácstalanul álldogál, aztán lassan összehajtja az újságkivágást, elteszi kockás flanelingje zsebébe, megy a többiek után a fürdőbe ő is. Nem kell sietnie, ez nem olyan gyár, mint a többi: itt mindig van meleg víz.

IV / CITIUS, ALTIUS, FORTIUS

A MELEGHERMŰ

A meleghermŰ az Acélművek Kft. utolsó gyáregysége. A technológiai folyamat itt lépi át a bűvös határt: innentől már visszafelé forog a pénz. A „mi tojjuk az aranytojást” gondolatától a meleghermŰsök egy kicsit kackiásabban járnak, a hangjuk is nagyobb, s csak azt sajnálják, hogy hamar ki kell válniuk a munkába indulók közül: az ő csarnokuk rögtön ott van a városhoz legközelebb eső két nagy Vasmű- kapu mögött.

A meleghermŰ végre gyár a szó hagyományos értelmében: nagy esztergapadok és esztergapad-formációk uralják a funkcionális, hatalmas csarnokot, ahol a legfőbb természetalkító tényező már nem a por, hanem az olaj. Nehéz szaga ott ül kiszellőztethetetlenül minden sarokban, épp csak műszakkezdéskor nyomja el kissé a friss kávé illata, itt minden fekete, kikerülhetetlen olajnyomot hagy maga után, a tócsákba beledermes a fűrészpör, a reve és a sár, a legforgalmasabb helyeken egymásra kövesedő, pogácsás rétegeket alkot.

A majd hétszáz méter hosszan hátranyúló csarnok előtt öt magas téglakémény áll. Pocakos testüket jó méterenként vaspánt fogja össze. 1992-ben volt egy technológiaváltás, azóta nem üzemelnek. Mögöttük a hullámbádorgó fal a sok kifelé forduló, olajsín bukóablaktól olyan, mint egy tollászkodástól felborzolt, irdatlan griff horpasza.

A meleghermŰ április elejétől a szúnyogok tanyája.

Összességében és területenként a következő táplálékforrásokra tarthatnak számot:

Kemenceüzem	85 fő
Hengersorüzem	120 fő
Kikészítőüzem	182 fő
Gépészeti üzem	180 fő
Villamos üzem	70 fő
Darukarbantartó üzem	60 fő

Van még a törzs, a magasabb rendű koordinációval foglalkozó több mint kétszáz ember, de az ő irodáik nem a szúnyogokkal teli csarnokba nyílnak.

Őket is beszámítva a teljes dolgozói létszám 910 fő.

MÉLYKEMENCECSARNOK

Alaprajzra a meleghermŰ olyan, mint egy fejes vonalzó. A fej a keresztirányú, ódon mélykemencecsarnok, nevét a földbe süllyesztett kemenceiről kapta, ahol 32 éven át bömbölt a gáz, izzottak a Martinacélmű öntecsei – erre utal a másik neve: öntecsmelegítő. Két öreg daru most is ott strázsál a csarnok Martin felőli végében, mintha szállítmányra várna. Horpadt, régimódi kosaraik úgy csüngenek alá a vastraverzről, mint denevérek a padlásról.

A mélykemencecsarnoknak egyébként is padláshangulata van. A kemence földből kiálló, roppant fekvő gerendára emlékeztető blokkjára minden létező limlomot rápakoltak: óriási fogaskerék-koszorúk, szelepek, görgők, tengelyek, hengerek, ládák, villanymotorok, kábel-dobok, vaskerekű pórekocsik gubbasztanak két és fél méter magasan.

Az egykori kemence igazi méreteit egy monumentális betonmedence sejteti a Martin felőli oldalon: innen indul, húzódik végig a csarnokon a blokk. Az ember megáll a partján, lenéz a padlásról egyenesen a pincébe: ha valamilyen vaskacatot eddig nem talált, odalenn biztosan megleli.

A mélykemencecsarnok nyersfaillatot áraszt: kisebb-nagyobb deszkarakások támaszkodnak a raktárkakasülő vaslemezes-kerítéses oldalának. Némelyik mögött krétával felirat: ALPEK; HORVÁTH ATTILA; CSIBÉSZ, NE VIDD EL!, vagy csak ennyi: NEM A TIÉD.

A mélykemencecsarnok személyiségjegyei közé tartozik továbbá egy fantasztikusan girbegurba sínpar: érkezik a Martin felől, és bár a csarnok túlsó vége is nyitva, nem megy tovább. S hogy a vonat még jóval előtte meggondolhassa magát, a bejáratnál, a daruk alatt régimódi, súlykaros váltó áll, pontosabban készül kidőlni a földből. Rudazata összevissza van verve, körülötte széttaposott vassaruk hevernek.

Hihetetlen, de ez a vasútvonal üzemel. Ha minden jól megy, naponta többször is bugákat hoz a csiszolóba.

BUGACISISZOLÓ

Ha a megrendelés különleges finomságú lemezekre szól, akkor meg kell szabadítani a bugát a felületére tapadt oxidrétegektől. Az ilyen speciális minőségjavító aktusok rendszerint lehangoló körülmények között esnek meg. A mélykemencecsarnok túlsó végében lévő bugacsiszoló is leginkább isten háta mögötti téesz-melléküzemágnak látszik, ablaktalan konténerháza ütötköpött vassufinak, ahol, erre lehetne következtetni a kétoldalt elhelyezett terelővályúkból, korlátsorokból is, például birkákat nyírnak. A sufniiban köszörűkövek jajgatnak éjjel-nappal, tövig kopott korongjaik s a malomkő átmérőjű újak tornyokban állnak elől a rámpán.

A bugacsiszoló a meleghengermű mostohagyereke. Egyrészt legszívesebben letagadnák, másrészt, ezt ellensúlyozandó, időnként extra ajándékokkal lepik meg. A legszembeötlőbb ajándék a rádióvezérlésű daru. Maga a daruszerkezet olyan, mint akárhol a Vasmű csarnokai-ban: plafon alatt mozgó, faltól falig ívelő irdatlan függönykarnis, rajta a függönyt egy vagy két drótkötélfonat képviseli, bojtjuk jókora vashorog. Hanem 1993 óta ezt a darut már nem üvegkosárban ülve vezetik.

A darus odalenn áll a nullszinten, a válláról széles vászonhevederen olyasfajta táska lóg, mint a kalauzoké. A bőrfedél áttöréseiben apró karok és gombok lapulnak: velük irányítja a darut. A girbegurba vágányra betolt vasúti kocsiból fél vagy háromnegyed óránként elvesz egy bugát, kiteszi a konténerház fogadóoldalának embermagasságú, acélsín bakjaira, ahonnan óriási bicikliláncokkal húzzák majd tovább, rá a csiszológép kocsijára.

– Papíron 14 tonna mind, de én még olyat sose láttam! Ma reggel mindjárt egy 13.640-essel kezdtem, de tessék, ez se több 13.980-nál – mutogatja a darus a daruhorogba akasztott digitális mérleg parázsló fénypöttyeit az arra járóknak. – Írjuk föl, írjuk föl, de tollat hozzá már én vegyek!

A digitális mérlegbe egy furcsa vasszerkezet kapaszkodik. A neve bugaemelő fogó. Alakra-méretre a másodosztályú vonatok háttal egymásnak forduló üléseire hasonlít. Fejtámlájánál fogja a daru, vaskos lábaival pedig ő fogja a bugát.

– Csak ne volna ez az átkozott huzat! – panaszkodik tovább az arra járóknak a gyalogdarus. – Nem tudnátok becsukni magatok után az ajtót?

A kérdés költői: a mélykemencecsarnok kikopott, szétszakadt rolós kapujait már hónapok óta nem lehet behúzni. Persze korábban se volt jobb: a hosszú építmény úgy viselkedik, mint egy kürtő, két köszörülés közben rossz hallgatni, hogy rázza, zörgeti a repedt redőnyöket a szél, ami egyszer mintha a Szaharából, másszor mintha az Északi-sarkról fújna.

– Huzat? Én csak ezt a jó kis fenyőillatot érzem – térnek rögtön a tárgyra az erre járók, mert hát aki a mélykemencecsarnoknak ebbe a végébe téved, azt nemigen érdeklik a bugák súlyvesztései vagy a helyi légköri képződmények. – Szednék egy kis deszkát a telekre. Majd úgy intézem, mintha tűzifa lenne.

– Mintha? Már csak az van – komorodik el a darukezelő.

– De hát ott...

– Azok foglaltak! Mit güriztünk a fiúkkal! Nehogy már elvigyétek!

A faanyag az importbugák tartozéka. Néha érkezik egy szállítmány, mondjuk, Ukrajnából, és a bugacsiszolósoknak kell rohamtempóban kirakodniuk. Ha importról jön a hír, a legénység már előre szívja a fogát, kivéve azt, aki a csomagolóanyagra spekulál. A megleghengermű dolgozói jóval áron alul megvehetik az ukrán ütközőfát, és még olcsóbban, ha nagyon megtört, és már csak tűzre való. A névre szóló farakást okos ember a következőképpen építi fel: alulra jönnek az ép szálak és deszkák, felülre-oldalra a törött darabok.

– Azon ott nincs név!

– Majd lesz – dörmög a hasa elé húzott távirányító gombjait nyomkodva a darukezelő. – Négy kilót fogytam a nagy rohangálásban a daru után.

A darukezelő vézna fiatalember: testsúlyából az a négy kiló már jelentős veszteség. 1988-ban fogott bele az építkezésbe Előszálláson, vékonyka pénztárcával, úgyhogy beköltözni csak öt év múlva tudott a családdal: feleséggel, kisgyerekekkel, majd pár év múlva jött a másik gyerek, de a ház még mindig messze van a házatától, például kerítés sincs, műhely azonban igen, a darukezelő nagy barkácsoló, ahhoz kell neki a fa. S ha már ez a háromfős csiszolói csapat rakodta ki a vagonokat, hát persze hogy kiválogatták az alátétdeszkák közül a legszebbeket. Elkelnek a háznál, de csinál belőlük megrendelésre kerítést vagy lambériát is. A villanszereléshez is ért. A faluban ezermesternek ismerik.

Huszonnyolc éves, Dunaújvárosban született, de a család előszállási: az apa nyugdíjas vasutas, az anya nevelőotthonban állandó éjszakás nevelő. Mind a három gyerek a Vasműben dolgozik: a báty az erőműben fűtésszerelő, az öcs a mechanikában esztergályos.

Ő, a középső, cukrász vagy szakács szeretett volna lenni, de a bejutáshoz túl magas volt a lécz. Számára két lehetőség maradt: vagy Seregélyesre megy mezőgazdasági gépszerelőnek, vagy „Dunába” cipőfelsőrész-készítőnek. Ez utóbbit választotta, letette a szakmunkásvizsgát, de mint annyian, a katonaság után elcsábult a Vasműhöz. A különleges kikészítőhöz került, saválló lemezeket köszörült. Amikor a honvédségi megrendeléseket teljesítő különleges kikészítő 1991-ben megszűnt, az akkor induló csiszolóba került mint gépkezelő. De mert darusvizsgája is volt, leginkább daruzott.

– Én nem tudom, talán mégiscsak jobb volt a kosaras daru – mondogatja kollégájának, a konténerházba igyekvő fehér hajú gépkezelőnek egy-egy műszakkezdés előtt. – Jó, most nem kell megmásznom annyi lépcsőt, de nem állhatok egy helyben sem, így is mennem kell a daru után, különben nem látom, mit csinál.

Fenn a plafonon öt sorban függenek a szögletes tokba zárt halogénlámpák, alig egy-kettő van kiéve, mégse tudják úgy bevilágítani a csarnokot, hogy mondjuk a csiszolóház mellett álló gyalogdarus a kirakodásra váró harmadik vagonig ellásson. Ott már közel vannak a tolókemencék, vibrál a levegő.

– A múltkor azt mondtad, hogy a kosárban sokkal unalmasabb volt – mosolyog szelíden a hófehér hajú gépkezelő.

– Ja, ha azt nézem, akkor a legjobb mégiscsak a cipőgyárban, a futószalag mellett volt! – paprikázza fel magát a fiatal gyalogdarus. – Ott igazi hangulatot csináltak a nők.

– Minden nap nőnap – mondja rejtélyesen a gépkezelő, és a sárga-fekete vashídon át felballag a vezérlőfülkébe, ahonnan aztán, hacsak nincs valami fennakadás, műszak végéig ki se jön.

Papíron mindketten kinevezett gépkezelők, a fizetésük egyaránt 36 ezer bruttó. Jól megvannak így: mindkettő a másik munkáját tartja fárasztónak, babrásnak.

Az öreg szeret idebenn üldögelni rugós kamionülésén a vezérlőben, és nézni a drótháló és páncélüveg mögött a szikraesőt, ahogy a köszörűkő belemar az acélba. Amúgy így munka közben egész sor megpróbáltatásnak van kitéve, például a kezelőpult alatt rettenetesen hideg van, lefagy a lába, aztán egyfolytában rázkódik a padló, de különösen amikor rossz az orsó, és hát ott van, a fejtől pár centire harsan fel az az iszonytató korongvágóhang. Az öreg gépészt azonban mindez nem zavarja. Az ő igazi gondja Nagyvenyim, az 560 négyszögöles telek, rajta házikó, borospince, hogyan lehetne azt elmenteni a tolvajok elől. Legutóbb kerettestül kifordították a vasajtót, elvitték a fürdőkádat és a zománcos vaskályhát.

– De jó lenne, ha jövőre elengednétek nyugdíjba! – mondja néha a főnökeinek. – Tartanék odaki egy farkaskutyát.

Most 55 éves, van pár év karkedvezménye. Kecelen született, szegényparaszti sorba, a mostohaanyja tizenöt éves korában szolgálni küldte Kalocsa mellé, Szatmárra. Onnan lépett meg először a 26-os építőkhöz, aztán, amint lehetett, be a Vasműbe. Eleinte a vasútüzemnél volt kocsirendező, mozdonyfűtő, dízelgépkezelő. Aztán ív- és lánghegesztést tanult, dolgozott a meleghengerműben, hideghengerműben, a mostanit leszámítva az utolsó állomáshelye a különleges kikészítő volt, ott a megszűnésig mint marós dolgozott.

Huszonkét éves korában megnősült, a felesége harminc éven át dolgozott a FÉKOM-ban, most előnyugdíjas. Két fia közül a nagyobbik már itt van a Vasműben, a kisebbik meg majd ide fog jönni az ő helyére, amint végre nyugdíjba engedik. Elcsöszködik ő odakinn Nagyvenyimben! Mert hát vidéki embernek dunaújvárosi panelban lakni nem nagy élvezet. Szöknek, amikor csak lehet. Nemcsak a telekre: az asszonnyal megjárták már a Tátrát, az Isztriát, Velencét. Öreg Daciájukat nemrég Fiat Regattára cserélték. Tavaly Krétára repültek.

Megjelenésével inkább ez a kép, a békés, szemlélődő utazó képe vág egybe, semmint a borospincéjéért aggódó szőlősgazdáé. Középtermetű, zömök férfi. Nagy, kerek feje csupa élénkség, csupa szín: az arcbőre pirosposzsgás, feszes, a szeme sugárzó, tiszta zöld, rövidre nyírt haja, mélyen fül alá lógó pajesza hófehér. Lapított hegyű nagy orra van és keskeny, szintelen szája, de az se zavarja meg az arc harmóniáját.

A három plusz egy fős csiszolói csapatból egyedül neki van útlevele. A vasműsök többsége egyszer az életben elmegy nászútra az ország másik felébe, aztán később még egy vállalati kirándulásra Pécsre vagy Pestre, és ezzel vége, a májusi szabadságpénznek ezer helye van, marad a tévécsatorna-turizmus.

Ül a széles konténerház aprócska vezérlőfülkéjében, a feje búbján zöld vászonsapka, előtte kezelőpult kapcsolókkal, monitorokkal, számítógépes botkormánnyal, körülötte elektromos-vezeték-dzsungel, ez egy szűk világ, csak egy keskeny sáv tartozik hozzá a vaskos, tűzverte ablakon túlról. Az egészet egy borzasztó remegés-dobogás tartja össze, a két nagy JVC monitor kékeszöld, lángálló munkásnadrágból hasított csíkokkal van a plafon alá kikötve, itt jól meghúzott csavarral nem sokra lehet menni, alátétnek is legjobb egy papírcsomó.

Odakinn, a páncélüveg ablak alatt mély akna tátong, abban mozog bugával a hátán a kocsi. Vastag drótkötél rángatja előre-hátra, csörlődob zakatol, a villanymotor minden irányváltáskor felbődül. A drótkötél már rojtos, nemsokára cserélni kell.

A túlméretezett bicikliláncok új bugát húznak le az acélbakokról, rá a kocsira. Az öreg gépkezelő kilép a fülkéből, odaballag, ráköp. A köszörűkövet mozgató hidraulika lobbanáspontja 196 fok, igazság szerint meg kell várni, amíg a buga hatvanfokosra hűl. A hófehér hajú gépkezelő a biztonság kedvéért még egyszer ráköp: ha már nem pezseg, lehet csiszolni.

Egy csiszolás 25–45 perc, attól függően, hogy mennyi a bugán a cunder. A köszörűkövet az előre-hátra járó acélhasáb fölött számítógép mozgatja, majd amikor végzett a teljes felülettel, a gépkezelő ismét elhagyja fülkéjét, ezúttal azt szemrevételezi, hol kell még külön rámenni a géppel. A buga most acélkéken csillog, s ahol a köszörűkő marta finom függőnyminta megszakad, azt bekrétázza, hogy odabentről, az alvilági kísértetmoziból is lássa. A szikraeső olyankor a legszebb, amikor ő maga dirigálja: parányi tűzhányó lobog fel a homályba borult acélfennsíkon, reng, vijjog, dübörög minden, s a staccatók közti szünetekben azt is hallani, hogy a szikráktól halkan zizeg az ablaküveg, mintha esne a hó.

Megállás nincs, legfőlőbb ha csiszolókorongot kell cserélni az aknában: nyolc csavar tartja, és kopottan is megvan több mint húsz kiló. Ilyenkor előjönnek az ebédlőből a kollégák, segítenek, aztán indulnak is vissza a törzshelyükre, ott mégiscsak kellemesebb.

Az étkező egy kis vasbódé rézsút a csiszoló mellett, a sarokban. Van benne egy hosszú pad, három vasvázás szék, egy sárgásfehér dekorítlemezzel borított asztal. Odébb van még egy szutykos kis asztalka hatos vaslemezről, rajta villanyrezsó, olajoshal bádogdobozza hamutartónak. A fal zöld, odafönn kékes neon ég, az ablakon geometrikus mintázatú csipkefüggöny lóg. Az ablak és a plafon közötti holtteret öt hatalmas, színes aktfotó tölti ki. Az ötből négy jókora, duzzadó mellbimbókkal sokkolja az asztal körül ülőket. Lehet, hogy az ötödik is ez a típus, csak hát ő háttal áll, és a fenekével riogat.

Az étkező igazából a csiszolói csapat harmadik emberének, a műszakos csoportvezetőnek az állomáshelye. Kifejezéstelen arcú, 57 éves öregember. Nyakig begombolt, sötétkék munkás-zubbonyával úgy néz ki, mint egy maoista, de a sapkája terepszínű amerikai katonasapka, GALVANO posztójelvénnel. Ritkás, seszínű szemöldöke fölött a homloka feltűnően gyűrött.

Rácalmáson született, a szülei földművesek voltak. Két fiút neveltek fel: a bátyjából katonatiszt lett, alezredesként ment nyugdíjba. A bátyja még igen, ő már nem tudta elvégezni a gimnáziumot: a téeszesítés miatt a család nem tudta vállalni a taníttatását. Az építőiparban helyezkedett el, aztán, amint lehetett, ájtött a Vasműbe.

– Három napig álltam a főportán, mire bekerültem. Ajánlólevél is kellett: egy az üzemtől, hogy kellek, egy a téesztől, hogy nem kellek.

Volt esztorgályos, darus, bugamarón gépkezelő, majd munkavezető a savállóban. Tizenhat elitelt dolgozott a keze alá, mert ez már Pálhalmán volt, a rabgazdaságban.

– Öt fegyőr, negyvenkét civil, ötszáz elitelt! Volt, aki beszélni se tudott, mi tanígtattuk magyarul.

Amikor beszél, pár milliméterrel elnéz az ember halántéka fölött: ezt a szokását valószínűleg a rabgazdaságban vette fel. Nem szívesen csinálta azt a munkát, de hát az a fajta, akit ha a pártja küld, megy és csinálja.

Pálhalma felszámolása egybeesett a bugacsiszoló beindulásával. Azóta csoportvezető, 38 vas-műs év van mögötte. A fizetése negyvenezer bruttó. A felesége mátészalkai, az egészségügyben dolgozik. Két nagylányt taníttatnak Szegeden a főiskolán. Dunaújvárosban élnek, panelban. Rácalmásból csak egy darabka kert maradt. A kocsijuk Skoda.

Ül az asztalnál, adminisztrál. A gyalogdarus fiatalember minden bugafeltétel-bugalevétél után bejön, az asztalra lódítja a távirányítót meg a kék védősisakot, megbámulja a lányokat a falon, ásít, aludni próbál.

– Azt mondják, most már mi következünk a számítógéppel – néz fel a súlyok, méretek, kódszámok rubrikáiból a volt rabgazdasági munkavezető. – De kérdem én, ki fog felelni érte, hogy el ne lopják?! Hát épp kinn vagyunk, kötelet cserélünk, ládát, mit tudom én, valaki meg csak belép innen az útról, és már viszi is.

– Nem lesz abból semmi, akkor már léghondi is kéne, annyit meg nem érünk. – A gyalogdarus karperecnek egy keskeny fekete tömszelencét hord a jobb csuklóján, a vékony gumigyűrű időnként felcsúszik az alkarján, a húzába vág, vörös nyomot hagy, azt dörzsölgeti. – Ez egy harmadlagos jellegű üzem.

Erre a csoportvezető se tud mit mondani. Egy darabig csend van, csak a csarnok vinnyog-dübörög, aztán a zajtengerből a gyalogdarus egyszer csak kiszűr egy csörrenést, és már veszi is a sisakját, távirányítóját: a hang azt jelenti, hogy a buga a gép széléhez ért, most a daru következik.

Mire visszajön, egy szederjes képű, nagy, kövér ember ül az étkezőben, kék munkáskabátja zsebéből hosszúkás papírívek lógnak le a pad deszkájára, széles, tömpe kezével veri az asztalt.

– Sztálin, Hitler, volt kitől tanulni! Hát saját emberüket, Jézus Krisztust felsegítették a fára!

A gondolat félbemarad, a nagydarab ember rávillantja világoskék szemét a belépőre, és most már neki üvölt.

– Na, hol állt a tíz úttörő, hadd hallom!

De a választ meg se várva bordó diplomatafűzőjét lök az asztalra, eloldozza a fedelét lefogó ócska szíjat, s kihúzza belőle egy nyolcórát hajtogatott Vasmű-alaprajzot.

– Dehogya ott! Itt! – bökk rá, és már teszi is el, visszaszíjaz, a fedél alá csípett nemzetiszín szalagdarabkán húz egyet, hogy jobban látsszon, aztán mennydörög tovább. – Oda érkezett be a vonat a 720-as pályaudvarra, és ott álltunk mi. Andocs Marika kötötte a nyakkendőjét Rákosi pájtás nyakába. A tíz úttörő! Iskolaigazgató Farkas József! Szerette a piát, együtt ivott a hetedikeseivel, nyolcadikosaival. Kilencszázötvenháromban.

Megtörli szökés, gyérülő haját, és ellágyulva folytatja.

– Nem tudja ezt már senki. Senki! De én még arra is emlékszem, hogy mi volt az első főnöki kocsis rendszáma. DD 630! Fekete kocsis. A pártbizottságé és a NEB igazgatójáé. Mi meg szaladtunk a locsolókocsis után, hogy megázzunk. Ja-ja. Tizenhárom éves voltam akkor.

Kis szünetet tart, előveszi kulcsosomóját, azt babrálja. A kulcsosomóra is nemzetiszín szalag van rábogyva.

– Először volt hét kockaépület – kezd bele dörögve a gyárváros-genezisbe. – Első és második: építőipar. Harmadik: kórház. Negyedik: NEB, Nehézipari Beruházási Tröszt. Öt: szakszervezet és pártbizottság. Ott volt gondnoknő az anyám. Hat: étterem. Ott ettem először késsel-villával. Hét: lakóház. Apám, a rendészet vezetője, abban kapott fürdőszobás lakást. Ja-ja.

A kék munkaskabát alatt kockás flanelinget visel. Ahogy gesztikulál, sárga trikója kivillog a nyitott ingnyakból.

– Másodjára épült két hosszú barakk. Az első: bolt. Csak igazolvánnyal lehetett bemenni, nekem is vinnem kellett az apámét. A másodikra az volt kiírva: PRESSZÓ, de azért az kocsma volt a javából. Úgy hívták: Bivaly.

– Oda is igazolvánnyal kellett menni? – kockáztat meg egy kérdést a gyalogdarus.

– Nem, oda bicskával. Muszáj volt, ha az ember nem akart alumínium széklábakat tördelni.

A gyalogdarus mosolyog, aztán veszi kék poliészterkalapját, megy újra a daruhoz.

Mire visszaér, a kövér, gutaütéses képű férfi már a pálhalmi rabgazdaságnál tart.

– Faszomat, mondom, hogy nem ő írta! – veszekszik a csoportvezetővel. – Vadszakács-könyvet? Ő?! Igazgatót is csak azért csináltak belőle, mert a Borovszky haverja volt. Küldönc az illegális kommunista pártban. Életében nem írt semmit, de amit a kezébe nyomtak, azt remekül el tudta vinni. Ezt is: megírták a rabok, ő meg elvitte a nyomdába. Ja-ja. Amikor már nem volt se párt, se munkásörtség, egyből nem kellett Pálhalma sem. Ott locsolták a kukoricát Pálhalmán ceglédi kannával. Kik? A képviselő urak! Az ügyvezető igazgató urak! Tudjátok, miért utálok én az értelmiséget? Mert elfelejtettek visszapiillantó tükröt tenni az asztalra.

Az üvöltve ágáló kövér ember 33 évig volt gépkezelő a koksizolóban és a hideghenger-műben, aztán egyszer csak elege lett a váltóműszakból, és megpályázott egy középiskolai posztot a pálhalmi különleges kikészítőben. És mert jó kommunista volt, megnyerte, sőt az üzem megszűnése után 1991-ben tizennégy válogatott emberével beindíthatta a buga-csiszólót. Azóta a bugatér és a csiszoló állandó nappalos művezetője. Egy éve van még vissza a nyugdíjig, a fizetése 94 ezer forint.

– Azért csak-csak jobb volt a népi rendszer. – A csoportvezető megigazítja a fején a sapkát, aztán lemondóan az asztalra ejti a kezét: egy kivételével szabályos ívű, tiszta, nem melósra valló körmei vannak. Az az egy felpuffadt, repedezett, gombás. – Lehetett tudni, hogy hány mennyi. Ma már egy futbalcsapatról se lehet tudni, hogy jövőre mi lesz a neve.

– Én is, az idén háromezret költöttem permetszerre, mert azt hittem, hogy... – kapcsolódik bele a beszélgetésbe a gyalogdarus –, és most tessék, kilenc forinton áll a krumpli! Két vermet televehettem volna abból a pénzből, amennyit ráköltöttem, és akkor még a munkámat nem is számolom.

– Ja-ja, ezzel nem lehet megvenni a világot! – üvölt a művezető, és veri az asztalt. – Hatszázezer tonna krumpliból lesz egy számítógép. Nem alma meg krumpli kell ide, hanem görgős eke meg Heller–Forgó. Hát átjáróházban lakunk, ide mindenki bejöhet és leszedi az almát, kiássa a krumplit. Ne ezzel piszmojunk, amikor a sivatagban is tudunk építeni hűtőtornyot! Ja-ja, ez volt a baj a kommunizmussal, hogy hagyta magát almára váltani.

– Izé, hatszázezer tonna krumpli, az... – kezdené a gyalogdarus, de a csoportvezető az asztal alatt a bokájába rúg, és belefojtja a szót:

– Főnök, ez a fiú holnap C-napra menne, valami lehalászásra van meghívója, és az apjától megkapja a Wartburgot...

– A Misivel megbeszéltétek, ugye? – ráncolja össze amúgy is ráncos tenger közepén úszó kék szemét a művezető. – Hát akkor? Csináljátok! Egy kikötésem van! Halat nekem még egyszer ne hozzon! Én csak azt a halat eszem meg, aminek egy ilyen tűszúrás van a szája sarkában.

Nevet, tátott szájában foghíjak és műfogak váltogatják egymást.

– Mindenben ez a partizánmunka megy: phú, csináljuk meg gyorsan, aztán pucoljunk innen! Így basszuk el ezt az országot! Ahelyett, hogy mindenki kiülne egy stégre és megfogná a maga halacskáját, most odamentek hárman ötven zsákkal.

A gyalogdarus és a csoportvezető kimenekülnek a bodegából: ideje cserélni az aknában a reszelékes ládát.

Innen hátulról nézve a konténerház már sokkal tagoltabb. Legfeltűnőbb része az elszívóház, ami olyan, mint egy jókora kamra, ajtaján két hatalmas retesszel: fel kell állni a korlátra és összehangolt akció keretében egy-egy hosszú vasrúddal kell ki-, illetve visszaugrasztani. Az elszívóházban millió acélreszelék tapad a falra, szorosan egymás mellé rendezi őket a dörzselektromosság és a hőség.

A csoportvezető piszkavassal lekotorja. Az összesült, megégett cafatok oda hullnak, ahová a többi reszelék: bele a forgácsos ládába. Ezt a ládát aztán kis kézidarúval előrevontatják, kiemelik, üreset tesznek a helyébe.

Az elszívó házának külső-hátsó fala sem akármilyen: szétrobbant köszörűkövek becsapódó darabjai vulkanikus lánchegységre emlékeztető domborzatot alakítottak ki rajta. Volt már itt kő legalább tízfajta: kanadai, német, svéd, magyar, indiai... Az indiai például már a gyors fordulattól felrobbant. Most éppen svéd gránitzemcsék kopognak a falon.

Zakatolás, csörgés, olajszag. Elöl a fülkéjében az ősz hajú gépkezelő a zöld vászonsapkáját húzkodja előre-hátra, hogy el ne aludjon.

A gyalogdarus és a csoportvezető az étkező felé néz: a művezető öreg fekete biciklijé még mindig ott támaszkodik a falnak az ablak alatt. Késő délután van, az egykori pártcsoporthizalmi már rég hazamehetett volna, de ha belelendül a politizálásba, nehezen hagyja abba.

– Mátyás király móc volt. Nem magyar király! – üvölt rájuk, amikor belépnek az ajtón. – És Németh Miklós? Bankár Angliában. De ha most visszajönne, én azonnal elmennék szavazni rá. Így nem megyek. Pedig nincs jobb, mint a Horn társasága. Tudják, mit csinálnak. Ez olyan, mint amikor valamit fölforralnak, aztán várni kell, amíg hatvan fokra lehül. Ők tudják, miért és meddig kell várni.

– Azért az adókkal egy kicsit elgaloppírozták magukat, befelé már nincs több lyuk a nadrágszíjon – mondja az ami-sapkás, Mao-zubbonyos csoportvezető, és pár milliméterrel elnéz a művezető izzadságtól csapzott bal halántéka felett. A gyalogdarus hallgat, ő az a fajta, akit nem keserít meg a kerítéstelenség. Neki az az öröm, amikor eltűnik a víz, és a szürke hátú kárászok százával vergődnek a csizmája alatt, szatyorral lehet merni őket. És még csak nem is magának: már azt számolgatja, kinek visz majd, az öreg gépkezelőnek és az öreg csoportvezetőnek biztosan.

Neki és apjának, a hajdani vasutasnak az a gazdagság, amikor halpénzzel van tele a Wartburg.

KEMENCEÜZEM

A meleghengermű a Vasmű legimpozánsabb csarnoka, nyolckéményű, profán katedrális, főhajójában legbelül, díszhelyen áll az orgona. A meleghengermű soksípú, cifra és bonyolult orgonája a kemenceüzem. Egész nap zúg-búg-harsog a törtüveg ablakok alatt, és szerencsés, aki a kántorai közé számíthatja magát.

A kemenceüzem kétregiszteres: az egyes tolókemence 1976, a kettes 1986 óta üzemel. Forrasztáraik, főforrasztáraik már a munkásarisztokráciához tartoznak, ez a munka amúgy is megkíván bizonyos hűvös nyugalmat, s csak ha valami baj van – vízkimaradás, gázkimaradás, bugaelakadás –, akkor kell kivetközniük pár percre magukból. Szerencsére ilyen helyzetek ritkán adódnak, s ha mégis: azt már megkártyázták, hogy legyenek rá elegenden.

P-4A

Persze a forrasztári kinevezés még nem automatikus belépő az elitbe. Vannak bizonyos stációk, amiket végig kell járni. Itt van mindjárt a P-4A jelű őrbódé, ahol az úgynevezett feladóforrasztár teljesít szolgálatot.

A P-4A őrbódé a csarnok kemenceüzemet magába foglaló százszor száz méteres szakaszának épp a közepére esik, mégis elmennek mellette a fő folyamatok. A krómbevonatú hengereivel ezüstös pataknak tetsző görgősor éppenséggel mögötte: fémes csobogás a háttérzajban. A jobb kéz felőli negyedben vannak a tolókemencék, viszont nem ide nyílnak, csupán egy alacsony fal látszik, benne kocka alakban kidülledő vakablakokkal, s a fal fölött, fenn a tetőn áthatolhatatlan erdő terül el бүккезүст csövekből. Balra, messze hátranyúlik a bugatér, ami pontosan olyan, mint egy bútorraktár, tele egymásra polcolt lapra szerelt bútorokkal, de ebből csak egy kisebb rész tartozik ide, néhány magányos bugahalom között egy rövid kikötőmóló, mögötte újabb ezüstös görgősor, amely innen indul és visz a kemencék torkaihoz.

A P-4A szűk kis fülkéből azonban odáig már nem látni. Hiába van a legközepén, ez itt a kemenceüzem legelhagyatottabb pontja. Provinciális helyzetét fokozza, hogy nincs is megemelve, a feladóforrasztár alulról nézi a világot. Egy jelentősebb tereptárgy van még a közelében, a tartalékszivattyú. Ha szivattyúprobléma van, legalább van kit azonnal ugrasztani.

A P-4A fülkéje nem sokban különbözik egy darukosártól, csak van rendes ajtaja. És fel van szerelve számítógéppel is! Abba írja bele az érkező bugák kódszámát a feladóforrasztár.

– Az isten szarja le!

Ha kézzel van felírva a bugára a szám, az odabentről általában olvashatatlan. Ilyenkor nincs mit tenni: a feladóforrasztár nagyot káromkodik, kiugrik a fülkéből, megpróbálja közvetlen közletről kisilabizálni.

– Oké, tedd le, rendben!

Pár hónapja ő és a keze alá dolgozó darus rádiót kapott, elegáns fekete vókitókit, de igazán még egyikük se szokott hozzá, inkább a régi jól bevált taglejtésnyelven kommunikálnak. Rádióan csak akkor, ha valami gond van a bugával. A feladóforrasztár látja utoljára közletről a bugát, mielőtt eltűnne a kemence torkában. Repedtet, sérültet nem engedhet tovább. És le is kell takarítania, mert a bugát csak tiszta felülettel szabad feladni.

Szerencsére a bugák általában tiszták, úgyhogy a feladóforrasztár leginkább odabenn ül a kuckójában, szemben egy több száz wattos reflektorral, ami egyrészt jó, mert az erős, súroló fényben meglátszik minden kis szilánk, másrészt rossz, mert olyan, mint egy vattalátolámpa. Az üveg egy papírsákdarabbal félig be is van ragasztva. A sárgásbarna papírra valaki egy esetlen, hatlapfejű emberkét rajzolt, s a nevét is odaírta alá: CSAVARFEJŰ FERCSIKE.

– Le ne szedd! – figyelmezteti váltótársát a feladóforrasztár, s az ajtóban még megállva boldogan nyújtózik egyet: ez a szolgálat is letelt. – Sötétített szélvédő, BMW-ben százezres extra!

Ez a másik forrasztár, aki most jött, harmincéves, felfésült szőke hajú, esetlen, álmatag fiatalember. Nemrég a feladói poszton egy repedt bugát fedezett fel, és azóta feléledt benne a vadászösztön. Most is majdnem egy órával előbb jött.

A P-4A nem az a hely, ahol forrasztári tudást vagy gyakorlatot lehetne elsajátítani. Aki főforrasztár akar lenni, az innen, ha lehet, menekül. Hogy erre a legfiatalabbnak vagy a legügyetlenebbnek is esélye legyen, ezen a poszton négyóránként váltják egymást az emberek.

– Én úgyis kint leszek – mondja a szőke, kivillantva hibás fogait, és némi adminisztrálás után máris fogja magát, kapaszkodik a vasmólóra, hogy ne üveg mögül nézze, mit ad fel.

Időnként, amikor senki se látja, kalapáccsal megkongatja a bugát. Bunkós végű vaskalapácsa van, tűzálló téglák darabolására szolgál. A tűzálló téglák egy raklapon hevernek az irányítófülke tövében. A bugára hajított két negyedtéglát azt jelenti, hogy ez már új adag, más összetétel: az előző sorozattól eltérően kell kezelni.

A lényeg, hogy itt ez a kalapács. Igaz, csak feleakkora a nyele, mint azé, amivel a vasutasok a vonatkerekeket vizsgálják olyan unott könnyedséggel, mintha nem is emberéletek tucatjai függnének tőle, de talán ez is megteszi. Ha majd jön a repedt, az nyilván másképp fog csengeni.

Ezzel itt most nincs semmi baj. A feladóforrasztár visszamegy a fülkéjébe, és egy hatalmas vas tolólapal a görgősorra küldi a sínekről a hosszúkás, lapos acéltömböt.

A daru már hozza is a következőt. Nem kell messzire mennie: a FAM bugákkal teli vagonjai itt állnak meg a fal tövében. Két ötventonnás daru rakodja ki őket: ami sürgős, azt egyenesen ide, a feladóhoz hozzák, a többiből tornyokat építenek. Az egymásra pakolt hosszú bugák csúnyán meghajolnak a saját súlyuk alatt. Itt-ott könnyű ráncokat vető megfolyásaikkal olyanok, mintha szürke papírba volnának csomagolva.

A szőke forrasztár kijön a fülkéből, az oldalának dőlve nézi a közeledő bugát. Az itteni daruk bugafogója olyan, mint egy pókot utánzó hatalmas marionettbábu: ezüstre festett lábaihoz drótkötelek futnak le odafentről.

A szőke forrasztár ellöki magát a bódéjától, és már ott áll a vasmólón. Tenyeréből ellenzót csinál a szeme fölé: ha úgy vesszük, sok a fény, ha úgy vesszük, kevés.

– A fejedre tegyem? – üvölt ki kosarából a darus. A bugatéri csarnoknak olyan az akusztikája, hogy az utolsó szavakat visszadübögi: – Baszd meg!

A forrasztár leveszi a sisakját, annak takarásában gyűjt rá, borostás, szögletes arcát szinte belefúrja, nagy itt a huzat. Fáradt mozdulattal visszaveszi a sisakot, szív párat a cigarettán, és csak azután áll félre.

Egész élete félreállítások, aprócska ellenszegülések története. Dunaújvárosi melósok gyereke, válás, csonka család, túloldalt féltestvér. Költöztetések: Oroszlány, Győr, majd még idejében vissza, hogy kijárhassa a hengerész-forrasztár szakiskolát. Ez egyszer tényleg jól döntöttek a feje felett: 13 évvel ezelőtt végzett, azóta itt dolgozik. A fizetése most 46 ezer bruttó.

Megnősült, fia született, elvált, de még együtt élnek. Perkátán, mert ott olcsóbb. Az asszony az energiánál gépkezelő. Kerülik egymást a műszakjaik.

Amikor lehet, maszekol. A meleghengermű olyan hely, ahol üzemen belül is lehet. Az egykori géemkák leszármazottjaként van itt egy „létszámpótló bété”. Aki benne van, az hetente, kéthetente különpenzért helyettesítheti a szabadságra-szabadnapra menőket, illetve időszakos munkákat vállalhat. A szőke forrasztár legutóbb például gázégőt tisztított.

A feladóforrasztár 8 óra pihenés – 8 óra munka – 8 óra szórakozása otthoni mellőzöttségéből, munkahelyi kiszorítottságból és falujabeli olcsójánoskodásból áll. Olyan vetésforgó ez, ami hamar kimerül. A Vasmű legnagyobb problémája ez az egyivarúság: itt minden ugyanarra a tőre vezethető vissza, legföljebb a ragok változnak.

A feladóforrasztár tehát 13 éve áll a kemenceüzem rendelkezésére. Itt nagyon jó szemű vezetés van: csak ránéznek a buga színére, és megmondják, hány fokos. Ránéznek egy csőre, és megmondják, mennyit bír, mikor fog kidurranni. A felfésült hajú forrasztár felfésült hajából, széles, lengő gesztusaiból, arcának mosolygörbéjéből előre kiszámítják, hogy ha, mondjuk, beültetik a műszerházba, egy gáznyomás-csökkenéskor melyik kapcsolóhoz fog nyúlni és mikor.

Ül az őrbódében, ellenőrzi a rendszámot: ez itt a síneken már egy másik konverteradagból húzott szál első darabja lesz. Kijön a pult mögül, körbejárja a bugát, két samottdarabot hajít a széles, vaskos acéltest hátára, és közben, mintha csak véletlenül érne hozzá, megpendíti a kalapáccsal.

Ez sem az.

P-4

Nem messze innen egy jóval tágasabb, komfortosabb, üvegezett oldalú irányítófülke van a falhoz tapasztva. Vaslépcső vezet fel hozzá a magasba. Ez a P-4, a betolókormányosok otthona.

A P-4-es irányító U alakú kezelőpultja a helyiség bal oldalára esik: racsnis, fekete bakelitkarok és kifakult ernyőjű tévémonitorok uralják. Jobbra még egy ugyanekkora rész gardrób-nak van kinevezve: a ruhákat ugyan paraván takarja el, de a takaros fa cipőtartó állványra már szabad a rálátás: öt-hat pár cipő és papucs sorakozik rajta. Női cipők, papucsok.

A betolókormányosok nők. A munkához nem kell különösebb iskola, csak nyolc általános és egy tanfolyam. A fizetésük havi 35 ezer forint körül mozog.

Egy repkedő kedvű kis barna nő ül a pult előtt, pontosabban görgős székével épp visszavonulóban van, hogy az ügyeletes villanyszerelő odaférjen a pléhburkolat alá.

– Na, ez a nap is jól kezdődik! – tolat a vakítóan fehér hűtőszekrény mellé, és egy ronggyal nekiáll ablaküveget fényesíteni. – Ilyenkor tudok örülni, hogy már nincs teljesítménybér.

Negyvennyolc éves, de fiatalabbnak látszik. Oldalcsíkos melegítőt visel, fehér pólót CHALLENGE-DAY felirattal és apró, színes, kötélhúzó figurákkal. Széles, erős állkapcsú arca gyűrhetetlenséget sugároz, a szeme rakoncátlan, barna. Fiatalosságát egy pár fűrjtojás

nagyságú, ovális, köves fülbevalóval hangsúlyozza. Tévétételkedőkön látni ilyen egyszerű, középidős arcokat, amint átfesti őket a körülöttük támadt hirtelen csillogás.

A betolókormányos fogadott gyerek. Egy vasműs házaspár vette magához őt és egy másik kis lelencet. A testvér néhány hónapja halt meg.

– Mi van, neked meg valaki leharapta a nyelved? Láttam, a nagy igyekezetben kint felejtetted.

A villanyszerelő fiatal fiú. Elvörösödik, nem tudja, mit feleljen: ez a nő mégiscsak a főnöke felesége. Azt már hírből tudja, hogy nem szereti, ha udvarolnak neki, de ezek szerint azt se, ha nem.

– De most már jó lesz – dadogja zavarában, és már tűnik is el.

A betolókormányos visszaül a helyére, jöhetnek újra a bugák a feladó felől. Amikor elérnek egy bizonyos pontra, ami a megfelelő monitoron zöld filccel be van jelölve, meg kell állítania, és a zöld filc vonala mentén be kell tolnia a kemencébe. Az ő kis fekete bakelitfogantyúi odalent hatalmas acélkarokat mozgatnak.

A P-4-es kormányosfülke a kettes tolokemence szájára néz, az egyes valamivel arrébb esik. Nagy, lapos, skatulyaszerű testük van, a bugák keresztben haladnak végig bennük. A kemence tetején a száztíz égő karcsú, ezüstös füstgázvezetékei egy hatalmas orgona sípjaira emlékeztetnek, magasságuk előlről hátrafelé nő; olyan az egész a közeiket áthálózó gázcsövektől, mint egy utólag elektromosra alakított orgona vezetékdzsungele. A füstgázvezetékek nagy, keresztirányú gyűjtőcsövekben egyesülnek, a legutolsó cső átmérője közel három méter, vastagságához képest könnyed ívvel ereszkedik bele a rekuperátor földön fekvő, óriási hengerébe, majd mintha meggondolta volna magát, ugyanazzal a kecses ívvel kiemelkedik belőle, áttöri a csarnok falát, s becsatlakozik a csarnok mellett álló óriáskéménybe. A csőkígyók hullószínűek: a hasukat kifehérítette a hő, a hátuk portól szürke.

A kormányosállás ablakfala valamit visszafog az odakinti dübörgésből, de amikor nyílik az ajtó, beszabadul a kakofónia.

Márpedig mindig jön valaki. A bugatér felőli csarnokfal tövében fontos útvonalak haladnak el: valamivel odébb témkások, irodisták és más ráérő emberek birodalma terül el. Az a másfél tucat vaslépcső nem nagy kitérő.

– Kati, szóltak, hogy tizedikéig el kell vinni a fát – néz be az ajtón egy harmincöt-negyven körüli nő, a haja sötétvörös, homlokából-halántékából egyetlen nagy, természetellenes hullámmal simul hátra: most jöhetett a fodrásztól.

– Igen? Nem baj! Ma még csak hatodika van, intézkedünk – mondja a betolókormányos. – Ülj le, mesélj valamit, szép a frizurád.

– Ó, csak egy pillanatra – mondja a látogató, és széket ragad, közelebb húzza. – Ötpercenként cseng a telefon, mindenki fát akar venni. Tizedikéig el kell tüntetni, ne legyen szem előtt.

– Mondom, hogy semmi gond! – A betolókormányos a bakelitkapcsolókat rángatja, a kezén látszik meg leginkább, hogy már benn van a korban. – Majd kölcsönkérek egy utánfutót.

Van egy kis telkük az adonyi szőlőhegyen, rajta rossz sufni: azt fogják az ukrán bugák alól felszabadult faanyagból megreparálni. Huszonnyolc éve házasság, Dunaújvárosban, panelban laknak. A férj, a villanyszerelő művezetője saját családi házról álmodik, de abból valószínűleg nem lesz semmi.

Ha eladnák a kétszobás, 53 négyzetméteres lakást, abból legfőljebb egy telket tudnának venni. Így hát marad az 53 négyzetméter, és kikapcsolódásnak az adonyi szőlő, a kert. Van egy Aleko kocsijuk, azzal járnak ki, azzal szállítják majd el a fát.

– Kacsalábat építünk a sufni alá.

Az egyik buga kicsit ferdén jön a görgőkön, el is akad, a Challenge-pólós barna nő megemelkedik ültében, kibámul az ablakon, aztán vissza a monitorra, ide-oda kapkodja a fejét.

– Told csak meg bátran, nem fog beszorulni! – javasolja a látogató.

– Micsoda? Mi bajod? – A betolókormányos döbbsen fordul hátra, egy másodpercre még a kapcsolókat is elereszti.

– Miért? Amikor itt van a Jocó, nem ezt szokta mondani?

– Megáll az eszem! – Visszafordul, újra beletemetkezik a kapcsolóiba, a tologép két hatalmas karja végre eltünteti a bugát a kemence szájában.

– Megkérdeztem a Rózsikát, mitől olyan szépek a növényei. – A látogató fölnyúl, lakkozott körmét végigfuttatja a falra celluxozott DUNAFERR műszaknaptáron, egy ponton megáll, megnézi a dátumhoz tartozó rubrikát, de közben beszél tovább –, képzeld, tojáshéjból csinál tápoldatot. Kóláspalacknak így a tetejét levágja, telerakja tojáshéjjal, vízzel fölengedi, aztán egy hét múlva azzal locsolgat. Én meg még azt hittem, a kupakok miatt vesz annyi kólát!

– Én is azt hittem. Jó, hogy mondod, legalább elkérem.

– Jaj, elkéstél, már másnak ígérte.

A betolókormányos megint hátranéz: vörös hajú barátnője lesüti a szemét, golyóstollat vesz elő kék vászonköpenye zsebéből, megnyomogatja, visszadugja. A kupakkal most, ha szerencsés az ember, értékes dolgokat lehet nyerni.

– A Feri újra megpróbálja, fölviszik a követelést a minisztériumba, hogy legalább a váltóműszakos pótlékot ne adóztassák meg.

Amikor egy beszélgetés elakad, vagy a téma a vasműs melósok anyagi helyzete felé közelít, óhatatlanul fölmerül a váltóműszakos pótlék nettósításának gondolata. A dunaújvárosiak érthetetlen okból bíznak egy ilyen adóeltörlesztésben, s a szakszervezet is lovat ad alájuk, lelkesen továbbítja a kérést, amit aztán illetékes helyen tüstént elutasítanak. Az ötletparázs azonban tovább izzik a hamu alatt, s fel-fellángol. A váltóműszakosok nem tudják elfogadni, hogy a biológiai ritmusuk feláldozásáért kapott megváltás x százalékából az állam utat építsen, képviselőket hizlaljon, elitgyerekek egyetemi tanulmányait pénzelje.

– Az én Évim is három műszakban dolgozik, 23 éves, 23 ezret keres. Szakápolónő, szakmája van, mégsem viszi semmire – kesereg a velük élő egy szem lányuk perspektíváján a betolókormányos. – Belegondolok: ha mi nem lennénk, mi lenne vele? Hol lakna, mit enne? Menjen ki a hatosra stoppozni? És ha nem olyan típus?

– Hát igen, legalább a váltóműszakos pótlékot odaadhatnák egészben! – mondja a barátnő olyasfajta felkiáltással, mintha ebben a pillanatban pattant volna ki az ötlet az agyából.

Még megbeszélik, hogy a Rózsika tojáshéjas tápoldata valószínűleg nagyon bűdös, aztán a vöröslő hajú nőnek rohannia kell. Szia-sziát intenek, megdicsérik egymás fülbevalóját, frizuráját, de lesír róluk, hogy magukban egészen mást gondolnak.

Ha a technológiai folyamatban nincs fennakadás, és pláne ha a bugák rövidek, akkor a telefon olyan gyors ütemben csörög-csörög, hogy a kormányosnak az öléből, papírból kell ennie.

A főforrasztár 52 éves, a haja félhosszú, őszes, rideg. Barna, kerek arca borostás. Zöld szemét nagy lencséjű, vastag szemüveg nagyítja fel. Középtermetű, teste ruganyos, mint egy sportolóé. Igaz, az is: versenysakkozó. Csapata az OB II-ben küzd. A tizenkét játékos fele vasműs.

Arról, hogy párttag volt, nem szívesen beszél, de amikor műszak elején körbejárja az üzemet, és elkap egy olyan végszót, amihez hozzákötheti régi kommunista hitének téziseit, azonnal él a lehetőséggel.

– Hát micsoda dolog az: százan belepofázni az edző dolgába? Hát persze hogy nem megy a verkli. Pedig ott ül a nép a lelátón, előbb-utóbb bedobálja a sörösüveget! A parlamentbe is egy kemény kezű faszi kéne, aki irányítsa az országot, aztán másnak nem belepofázni!

– Igaz, igaz – bólogatnak a villanyszerelők, akik eredetileg a Dunaújvárosi Kohász futballcsapatának gyászos szerepléséről vitatkoztak –, egy emberrel könnyebb is lenne megértetni, hogy a váltóműszakos pótlékot most már tényleg ne adóztassák meg.

A főforrasztár harcálláspontja a műszerházban van, félmagasan a csarnok oldalán. Jó elrendezésű, kétosztatú, tágas és tiszta helyiség, a kemenceüzem két évvel ezelőtti modernizálásakor épült. A bal fele a tulajdonképpeni műszerház, a jobb oldala pihenőrész. Ablakaik a csarnok falával esnek egy síkba, és a kemencék kiadóoldali görgősorára néznek. Az ajtó is ugyanide nyílik, vaslépcsőn, vasgalérián át lehet megközelíteni.

A főforrasztár műszak alatt többször is veszi a sisakját. Egészen hátratulja a tarkójára, látni engedve boltozatos homlokát, és nekivág, a görgősoron átvélő vashidakon át kerülgeti a kemencéket. A lelkiismerete akkor nyugodt, ha a beadóoldali görgősoron minden tégladarabkákkal megjelölt bugát ellenőriz. Az enyhén és közepesen ötvözött anyagokkal nincs gond, de az erősen ötvözötteket az öntéstől számított öt órán belül nem szabad feltolni, azokat előbb az első két zónában pihentetni kell. Ez vonatkozik mindenekelőtt az egyenletes szalmasárga színnel érkező bugákra, amelyek mintegy kilencszáz fokokak. Izzásukból hétszáz fokon már csak egy vörhenyes szív marad a nagy acéltábla közepén, s százhoz közeledvén az is kékbe fordul.

A kemence harminc méter hosszú és csaknem tíz méter széles. Fűtőanyaga kamragáz, a koksizoló üzemzavara esetén földgáz. Négy vízzel hűtött csúszósínén mintegy 370–450 tonna acél mozog odabenn. Az utazás átlagosan három órán át tart, a kilépő bugák körülbelül 1300 fokra melegszenek fel. Az utolsó zóna lőrészzerű oldalajtaja nyitva: a főforrasztár a homlokára tolja a szemüvegét, sötét szemlencsét vesz elő a zsebéből, azon át néz bele a gázmedencébe. Akkor jó, ha az aranyfénnel izzó bugán nincsenek fekete pöttyök.

Aztán le lehet menni még a kemence alá, amit itt nullszintnek neveznek. Mint minden nagy vasműs pince, ez is nyomasztó hely, de labirintusai legalább kiismerhetők, és a forrasztárok kis villanytargoncával hajtanak végig a surrantók vonalán, amikor műszakonként egyszer a zárósúlyt megemelve konténerbe engedik a zónák alján összegyűlt izzó revét.

A betonoszlopok között otromba meleglevegő-kürtök, izzadó vascsövek és karcsú, elegáns gázvezetékek tekergőznek. Az alacsony plafon repedésein át sávokban folyik a víz. Hátral a padló egy jókora darabon ki van törve: ott eresztették le egy szinttel lejjebb fekvő aknájába a nagyszivattyút. A mélyből szörcsögés hallatszik.

A főforrasztár megjegyzi magának a szörcsögést.

Jön fel a lépcsőn, szemben ott a szürke csarnokfal, vaslépcső, vasjárda, kékes-sárgás fényű ablakok. A műszerházban legalább fél tucat ember teljesít szolgálatot, nyüzsgésnek még sincs semmi jele. A kemenceüzem statikus munkahely, ülni és figyelni kell azért, hogy csak ülni és figyelni kelljen. A minimális forrasztárlétszám négy fő, normális esetben tulajdonképpen kettő is elég volna, de ha valami üzemzavar van, arra azonnal reagálni kell, gáz-, víz- és áramellátást kell kimaradás esetén villámgyorsan átkapcsolni, újraszabályozni, ilyenkor a négy forrasztár is kevés. A kemence nem hűlhet ki, mert akkor a bugákat megette a fene, de túl se hevülhet, mert azon a hőn és azon a súlyon a boltozat beszakadhat, és az már milliárdokba kerül. Érdekes tehát több forrasztárt tartani, még akkor is, ha néha bosszantó látni lebzselésüket.

– Ha elromlik a szivattyú, meg lesztek baszva. – A műszerház ajtaja a pihenőre nyílik, a főforrasztár belép, ráfordul az asztal mellett ülőkre. – Nem megmondtam, hogy az legyen az első, amikor bejöttök?! Már levegőt szívott!

– Megnéztük, azzal kezdtük – felel a nyugábbik forrasztár, fölényes képű, huszonvalahány éves fiatalember. – Velünk volt a Feri is.

Feri a művezető. Harminc körüli, alacsony, sürgő-forgó fiatalember. Amióta megszerezte a diplomáját, a szemöldökét összehúzza, szigorúan jár-kel. Művezetőre itt a kemencéknél tulajdonképpen semmi szükség, de mivel belátható időn belül két főforrasztár is nyugdíjba megy, érdemes valakit készenlétben tartani. Elmúltak azok az idők, amikor még a párt nevezte ki a főforrasztárokat, bizalmi alapon. Ma már egy ilyen középvezetői poszthoz is szakirányú felsőfokú végzettség kell. Addig is, legalább van egy művezető, aki felveteti az emberekkel a sisakot, mielőtt kimennek a csarnokba.

A főforrasztár nem szól semmit, megy tovább a tulajdonképpeni műszerházba.

– A Jani mindig szeretne piros pontokat gyűjteni, de ez most nem jött össze – hajol a társához a nyurga forrasztárgyerek, s fejével előbb a főforrasztár, majd az átjáró ajtófélfájának támaszkodó üzemvezető-helyettes felé bök.

– Na igen, látszik, hogy délelőtt van – morog félhangosan egy keresztretjvényébe mélyedő, még fiatalabb forrasztár.

Az átjáróban álló üzemvezető-helyettes a műszaknaplót lapozza. Fekete hajú, alacsony, negyvenöt-ötven körüli férfi. Nagy lencsés, vékony keretes szemüveget visel, az ajka keskeny, az arca szögletes, széles, a vonásai mégis megnyerők.

Miután átpörgette, az asztalra teszi a műszaknaplót, és magabiztos derűvel a szemében azt mondja: – Aztán majd délután a mesekönyvbe mindent beírjatok! – és elmegy.

Kék munkászubonyos eleganciája tökéletes: még a bal gallérba kapcsolt, négylevelű lóhere alakú alumíniumbárcáját is úgy hordja, mint egy rendjelet, amit a tisztiszolgája reggelente kötelességtudóan kifényesít. A meleghengerműsöket erről a kis fémjelvényről lehet megismerni: van rajta egy M betű és egy háromjegyű azonosítószám, ez a biztosítéka, hogy mosatás után minden meleghengerműs a saját munkásruháját kapja vissza.

Időnként a kemenceüzem üzemvezető-helyettese is rászorul egy alapos zsávolymosásra. Ha leállás van, ő és a főnöke végigcsúszik-mászik az egész rendszeren, mert a saját szemükkel akarnak meggyőződni, hogy minden rendben van-e, nincs-e valahol nyoma anyagfáradásnak, túlzott igénybevételnek, mert ha ilyesmi miatt üzem közben kell megállni, az elképesztő pénzekbe kerül. Három-négy nap kiesés, amíg a kemence lehűl és a hiba kijavítható, aztán az is még két nap, mire újra üzemi hőfokra hevül.

Az üzemvezető-helyettes az üzemiroda felé távozik, ami a mélykemencecsarnokból nyílik, a főforrasztár pedig megáll az oldalfalra rögzített műszerpanel előtt. Hatalmas tábla ez, számítógépes kijelzők mutatják a zónákban uralkodó hőmérsékletet, nyomást, gáz–levegő arányt és még vagy tucatnyi egyéb paramétert. A főforrasztár látszólag a mutatókat és a számsorokat nézi, de valójában dühöng, szidja a liberális oktatást, egyáltalán a liberalizmust, ami az értékek arculcsapása.

– Az értékek arculcsapása!

– Tessék? – néz hátra az ablak előtt húzódó kezelőpult mellől a fogai közt gyufaszálat rágszáló köpcös helyettes főforrasztár.

– Nem volt az egyesen kilángolás? – kérdezi a főforrasztár, és lassan elindul vissza, a pihenő felé.

Két gyereket nevelt fel úgy, ahogy kellett: a fiú vegyészmérnök Zalaegerszegen, a lány most járja Dunaújvárosban a főiskolát. Ezek nem voltak utcagyerekek, nem csatangoltak a panelházak között a flaszteren: kertes családi házba születtek bele, amit ő maga épített, a saját kezével, Újtelepen. De hát úgy látszik, mindenki gyerekét nem nevelheti meg, ez egy ilyen világ, ennek már borotválkozni sem érdemes. A mai fiatalok már csak számítógéppel játszanak, mert az személytelen, nem kell szégyellni magukat előtte. Focizni, küzdeni vagy akár sakktáblához leülni már egyiknek sincs kedve.

Megáll az átjáróban, ránéz a nyurga forrasztárgyerekekre.

– Voltatok már a tetőn?

– Nem.

– Na, akkor szaladj, nézd meg, mi a helyzet!

A nyurga fiú jobbnak látja, ha nem vitatkozik. Már lépne ki az ajtón, amikor a radiátoron trónoló, újságot olvasgató művezető utánaszól:

– Tessék felvenni a védőfelszerelést!

A nyurga fiú szó nélkül a fejébe csapja a kopott fehér sisakot, átballag az ezüstösen csillogó görgősor felett, lejön a túloldalon, azután újra fel.

Ez itt már a kemence teteje, keskeny járdával, korláttal a széleken. A forrasztár elsétál az égők, csövek és kürtők torokhangon hurrázó hadserege előtt, megbámulja a rekuperátor öblös vezetéken a krétafeliratot: MAJOM ÉJJELI BAGOLY, beleszaglászik a levegőbe, nem fűj-e gáz valahol, erőszakos kis lángnyelveket keresve körbehunyorog, aztán mielőtt visszatérne a műszerházba, a szomszédos kemencetetőn is megtartja a szemlét.

Öt perc múlva újra a tágas, neon világította pihenő részben ül.

A túlsó teremben a főforrasztár a monitorokat figyeli. A monitorok elvileg színesek, de a képen a sárgán izzó kemence olyan, mint egy óriási, hófehér jégszekrény, amiből szabályos időközönként hatalmas, halvány rózsaszín jégtáblák csúsznak ki. Az ilyen torzított színek között jól érvényesül a képernyőre precízen berajzolt kettős vonal, melyen a bugáknak ebben vagy abban a fázisban meg kell állniuk.

– Tegnap temetésen voltam, a haverom faterjét temettük – mondja a köpcös forrasztár, azaz helyettes főforrasztár. – Tüdőrák. Túl sok tüzes revét szívott be.

– Marhaság. – A főforrasztár a szemüvegét törölgeti egy papír zsebkendővel. – Sokat dohányzott, az volt a baj. Az öreg Beleznaíró van szó, ugye?

– Az idén ez már a harmadik. Elmennek nyugdíjba, egy évet még élnek, és kész.

A köpcös embert mostanában egyre gyakrabban foglalkoztatja a halál gondolata. Apja itt kovács a kovácsműhelyben, súlyosbodó szívproblémáira keményen ráiszik. Az anyja bútorboltban dolgozik, neki a mája beteg, állítólag a friss bútorkalk kigőzölgéseitől. A felesége érettségizett, gyógyszerárban dolgozik, és jóllehet már tizenkét éves kora óta ismeri, a rokonságához Hajdúhadháza most először utaztak el, bemutatni négyéves kisfiukat, és hát amit ott látott, azt el se meri a kollégáknak mondani. A főforrasztárnak is, akit pedig majdnem atyai barátjának tekint, csak annyit ejtett el, hogy olyasmi, mint könyv, nem volt egy darab se. A főforrasztár ért ebből, hiszen az ő lakása tele van könyvvel, és tud olyat, amit itt csak kevesen: sakkozik. És itt van ő maga, aki egyszerű hengerész-forrasztár szakunkásságból indulva jutott át az érettségi és a kohóipari technikum akadályain, s most végzi a felsőfokú termelésirányítói tanfolyamot. Lehetséges, hogy Istennek, akinek keresztjelét vastag aranyláncon a nyakában viseli, különös szándékai vannak vele? És akkor mit gondoljon erről a körlevélről, amit Csíkné aznap küldött ki a dolgozóknak, köztük neki is, az egészséges életvitelről, a korszerű táplálkozási szokásokról, aznap, amikor az öreg Beleznai meghalt?

A helyettes főforrasztár szeret a nagyvagány pózában tetszelegni. Gyufaszálat rágszál, nagyra növeszti a haját s nem fésüli, hozzá bohém kis szakállkát visel, bő, kockás ingét hagyja a nadrágból kilógni, a jobb csuklóján ugyanolyan vastag aranyláncot hord, mint a nyakában, a lélegzetvételnél szünetekben lezserül elfekszik a székén, megjátssza magát, de néha megretten, belegondol: vajon az is véletlen, hogy éppen ezekben a napokban jelent meg esténként a város felett, s mint aprócska lámpás világít ki a sötét káoszából a Hale-Bopp üstökös?

Az alapfizetése 67 ezer forint, ennyit a váltóműszakos pótlékkal általában haza is visz, sőt a létszámpótló bétében meg is fejeli. Nászútra Velencébe mentek, valahová minden nyáron eljutnak, ha már nem is Jesolóba, mint amikor még csak ketten voltak, legalább a Balatonra. Trabantjukat részletre vett Opel Astrára cserélték. Talán nem is volna ez a nagy tépelődés, ha a múltkor egy idelátogató szociológus neki személyesen nem mondta volna, hogy mese nincs, a munkások az értelmiséghez képest öt-tíz évvel korábban halnak... De igaz-e ez egyáltalán? És ő, ha most elvégzi a felsőfokot, akkor értelmiségi lesz vagy munkás? És a fia? A fia most milyen származású?

Odakinn, a pihenőhelyiségben egy kis hangzavar támad. A helyettes főforrasztár kicsit hátralöki magát a görgős, fotelszerű székkal, és kinéz.

Három-négy pattanásos képű, nagy hajú ipari tanuló köröz a kinti étkezőasztal körül, melyik székre telepedjenek le, aztán egy pillanat alatt közös hangot ütnek meg a két fiatal, pihenős forrasztárral.

– Ja, nekünk is az volt a tanműhelyvezetőnk! Egyszer egy tanműhelygyűlésen felállt a székre – kiabálja a nyurga, majd hirtelen forgatni kezdi a szemét, s a hangja élesbe csap át: – Hogy egyesek ilyen parasztok legyenek! Valaki szart a vécében, kitörülte a kezével a valagát, aztán végighúzta az ujját a falon! De megtudom, ki volt, lenyalatom!

A helyettes főforrasztár mosolyog. Ha akarna, ő is kinn ülhetne közöttük, nézhetné az aktképeket a falon, potyoghatna a könny egy-egy vicc után a szeméből: hát mitől választódott ki épp ő arra, hogy több időt töltsön egy unalmas, volt komcsi főforrasztárral és egy számító-gépébe görnyedő, arctalan operátorlánnyal az innenső műszerházfélben, mint a haverokkal a túlsóban? Az egész mögött csak annyi állna, hogy abban az időben, amikor még az összes zóna ablaka nyitva volt, és a hőségtől az ember tökeit kimosta a sólé, mert ott kellett állni és a láng színéből nézni, rendben van-e keverés, akkor őt ez az egész érthetlenség érdekelte? A nagy egyenlet, amit csak a kiválasztottak oldhatnak meg?

– Nehogy már pénzt dobj bele, haver! – harsognak tovább a szomszédban a hangok. – Inkább gyertek holnap is, itt lesznek a karbantartók, kinyitják, letéemkázzák, és közben annyi kólát ihattok, amennyit csak akartok.

A helyettes főforrasztár lopva a főforrasztárra néz, aki ott ül mellette az állítható IFA-ülésben, a szeme fel-alá jár a két jeges monitor között. Neki végképp nem kellene itt ülnie, ő a főnök, járhatna, megkínáltathatná magát kávéval legalább hat helyen, de mégis itt ül. A köpcös forrasztár ilyenkor arra gondol, hogy nem, ez az ember mégsem bízik meg senkiben, még ö benne sem, pedig csináltak már végig cifra dolgokat. Mint egyszer egy éjjel, amikor a csúszósín eltörött, elment a lágyvíz, és ők átálltak ipari vízre, folyt, mint a Niagara, ömlött orrán-száján, de legalább volt hűtés, a nullszint úgy nézett ki, mint egy süllyedő tengeralfutár, ropogtak a falak, forró víz zuhogott be a réseken, gőzfelhő kavargott, szivattyúk nyüsztettek, és odafönn, a gázégők bömbölése utáni halálos csöndben hallani lehetett az örült csikorgást is, ahogy az erőfeszítéstől üvöltő gépek bugánként átcibálták hét zónán át a még izzó, több száz tonnányi anyagot.

P-1

A P-1 egy régen szebb napokat látott nagy irányítófülke, ami széles, tágas balkonként áll ki a tűzfalból. Sötétített, nagy táblaüveg ablakai előredőlnek.

A P-1 a legfurább irányítóhelyiség az egész Vasműben. Először is a kongó üresség vágja mellbe a belépőt: ez egy kiürített lakás, nem hagytak benne mást, csak a sarokban egy asztalt meg egy széket, hogy legyen hol megírni az átadást-átvételt. Aztán a második meghökkenés: az összes ablaktábla, márpedig itt a falfelületnek legalább a kétharmada üveg, pucér nők kisebb-nagyobb fotóival van teleragasztva. Épp csak az asztal fölött maradt egy kis üres hely.

A harmadik meglepetés: két lépést tesz az ember a félhomályban, és az egyébként üres és tiszta linóleumpadlón jókora rongyhalomba botlik. Ha elfogadjuk, hogy ez egy speciális tárolási megoldás, akkor is érthetetlen: ki az, aki hajlandó fel- és lelépcsőzni másfél emeletet csak azért, hogy itt, ezen az elhagyott helyen törölje meg a kezét?

A P-1-ben csak a plafonon világít egy halvány neonhold, a sok száz fehérén derengő mell és ágyék sejtelmes Tejúttá olvad össze végig az üvegfalon, és mintha a Nap jönne fel, a beragasztatlanul hagyott ablaksarokban fel-felragyog az előnyújtó felé induló narancsszín acélbuga.

Az irányítóhelyiség üres. Majd egyszer csak egy dongalábú ember jön fel a lépcsőn, kinyitja az ajtót, a rongyhalomhoz lép, felvesz egyet, beletörli olajtól-zsírtól maszatos kezét, egy másikkal a cipőjét tisztogatja, aztán leül a sarokban lévő székbe.

Közelről az is látszik, hogy amire könyököl, az nem asztal, hanem kezelőpult. A kezelőpult kétosztatú: a bal oldalin a kettes kemence kiadóoldalának fekete bakelitkapcsolói sorakoznak, a jobb oldalin az egyeséi. Az előttük ülő mokány, bajuszos férfi az ablaküvegre ragasztott meztelen nők feneke alatt épp rálát a kemenceajtókra.

Ez fontos, merthogy ő a kisedőkormányos: neki kell felcsévélnie az ajtót, egy hatalmas acélkeretben mozgó villával kihúznia a bugát és elindítani az előnyújtó felé a görgősoron.

– Jól van, próbáljunk meg egyet! – reccsen a hangszóró.

A kisedőkormányos az imént az előnyújtónál volt hengert cserélni, most is a hengerészekből kapja a parancsot. Megnyom egy gombot, és a folyamat beindul. A hosszú bugát négy-négy és fél percnként kell adni, azzal nincs gond, hacsak össze nem ragadnak, a rövidet azonban nemigen győzi az automatika, folyton elmaradás van, ilyenkor jobb átállni kézi vezérlésre.

Villanymotorok nyüzsitének, a kemenceajtó felgördül: vörhenyes fény árasztja el odakinn a csarnokot. A kemence alja izzó holdtalaj, smaragdzöld lángfátylak csapnak fel a pereméről. Iszonyú dübörgéssel a villa is beindul, reng, rázkódik a csarnok fala, benne a kormányos-állással. A kemence szájában élénk narancsvörös színben játszó hasáb jelenik meg: a buga. Miközben a villa ráhúzza a görgőkre, alulról gyors ülőfürdőt kap: nagy erejű vízszugár mossa le róla a kemencében megtett háromórás út porát. A görgősor alatt mocskos áradat rohan a lefolyó felé, néha akkora revedarabokat sodor magával, hogy a rostély megfogja, és egyenként, kézzel kell kisedegetni.

Ilyenkor, nyitott kemenceajtónál látni, hogy az ablaküvegre ragasztott aktképeknek funkciójuk van: esernyők a fényviharban. Ha nem lennének, a kezelőhelyiség templomi fényességben úszna, a kisedőkormányos a legkritikusabb másodpercekben alig látna kifelé. A szabadon hagyott minimális felület így is épp eléggé becsillog.

A 44 éves kisedőkormányost mégis feszélyezi az a sok meztelen nő a falon: mit lehet tudni, egyszer még valaki nagykutya idetéved, és rajta kéri számon. Mi a fészkes fenét mondjon majd neki?

– Tetszik tudni, nagy a befénylés...

Ez nem jó, mert erre a nagykutya azt fogja mondani:

– Igen? Ezért van teleragasztva a vasgerenda is?

Akkor most két lehetőség van: közösséget vállalni, vagy kiadni.

– Tetszik tudni, van közöttünk egy hóbortos, vagyis volt, mert már elment...

Ez se jó, mert a nagykutya tisztában van vele, hogy itt a meleghengerműben gyakorlatilag nincs fluktuáció.

– Tetszik tudni, ez már nagyon régóta így van... Tessék nézni, ez a Tollasbál 86-os...

Áh, nyilván őt se ejtették fejre. Nem lesz ez jó sehogy se.

A végén még szégyenszemre vele fogják leszedetni.

Pedig a Tollasbál '86 évében a kisedőormányos még bizonyíthatóan Ózdon volt. 1989-ben jött át a családdal, de az asszony pár év múlva elunta a dolgot, fogta a kis lelenci gyereket, és visszament. Nem kellett féltetni: az uszodában dolgozott, amolyan összeállós nő volt.

A kisedőormányos szülei Nyíregyháza környéki gazdálkodók voltak. Még meg se melegedtek az új termelőségvetkezeti formában, amikor, mint az ötvenes-hatvanas évek fordulóján annyian, az iparba csábultak. A dongalábú kisfiú nyolcéves volt, amikor a négytagú család Ózdra költözött. A lábával egyszer műtötték, azt mondták, csontvelőgyulladás, de segíteni nem nagyon tudtak.

Az általános iskolát nehezen végezte el, az anyja meghalt, ő már tizenhat éves korától a hengerműben dolgozott. Még legénykorában építkezni kezdett. A ház ma is áll, munkanélküli apja és öccse laknak benne. Ő a munkanélküliség elől idáig szökött. Kéthetente hazajár, a Vasmű az útiköltség nyolcvan százalékát megtéríti.

Már több mint hét éve van itt, most éppen hengerésztanfolyamra jár, hogy valami papírja azért neki is legyen, de hát a tudomány az ilyen öreg, tanulatlan fejben olyan, mint a Déva vára: amit raknak estig, leomlik reggelre. A szobatársa a munkásszállón nagy pecás, amúgy rakodómunkás a kikötőben, legszívesebben vele üldögel bambuszbót markolva a Dunaparton.

Az alapfizetése mindössze havi 39 ezer forint, ebből ötezret vonnak le a munkásszállóért. Van konyha, időnként főzőcskézik, apjától tanult tésztás pásztorételeket. A gyárba gyalog jár, azt a másfél kilométert a szálló és az üzem között nem nehéz lebicegni. Örül, hogy egyáltalán van hova mennie.

Zúg, dübörög, rázkódik a csarnok, a kataklizma kellős közepén négypercenként felkel a nap: aki belenéz, fekete foltot éget a recehártyájára. Körös-körül minden elhalványul a nagy ragyogásban, még a meztelen nők is kifakulnak az üvegfalon, kitakart testükön szellemképek ütnek át: betűk, karikatúrák, más nők a túloldaltól.

A hengermű teljes fordulaton jár. Hangok és fények pulzálnak, s fontos közlendők hangzanak el az egybekapcsolt üzemi vonalon:

– Szerbusz, drága barátném!

A válasz gyakran csak egy vadmacskaprüsszentés: vagy mert rossz a vonal, vagy mert ez a válasz.

– Pedig én figyeltem a szoknyád alját!

Erre azért már felelet is van, tisztán csengő:

– Te bűdös paraszt, te!

A kisedőormányos nem vesz részt a körkapcsolásban, szóttanul húzkodja az apró kezelőkarokat, melyek között, mintha csak oda lenne hajtva, egy sertésmájkonzerv sárgás színű doboza lapul. Az ember azt hinné, ez lesz majd a kisedőormányos ebédje, ha nem volna egy másik is a túlsó pulton, tükörképeként az innensőnek: a kunforma férfiról egyrészt lerí, hogy rendet tart maga körül, nem hagyná kétfelé a májkrémjeit, másrészt tudható, hogy takarékos ember, egyszerre két konzervet nem enne meg.

A konzervdobozok üresek. Amit takarnak, az egy-egy vészgomb. Ezeket az öreg kezelőpultokat még nagyon tehetségtelenül tervezték meg, a vészgombot odatették a többi kapcsoló közé, a kezelő a karok húzkodása közben véletlenül hozzáér, és akkor az egész rendszer leáll, a villanszerelők hosszú percekig bajlódhatnak vele, mire újraindulhat.

A koránál jóval öregebbnek látszó kormányos a konzervdobozáival még az esélyét is ki akarja zárni ennek. Így is éppen elég gyakran előfordul, hogy odébb a hengersoron élesben meg kell nyomni a gombot, leállítani mindent.

HENGERSORÜZEM

A tolókemencék után a meleghengermű templomhajóját betonoszlopok és köztük itt-ott zárófalak tagolják fő- és mellékhajóra. A mellékhajót keresztirányú falak szabdalják tovább vagy fél tucat raktár- és műhelycsarnokra: ezek között az első a bugatér.

A főhajó meghatározó eleme az a több mint félezer hatalmas acélsodrófából álló görgősor, amely az egyes tolókemencétől indulva egészen a csévélőig végigfut a csarnokon. Olyan ez, mint egy két méter széles, fél kilométer hosszú ezüstpatak. Katonásan szögletes gyaloghidak vezetnek át fölötte, korlátjuk sárga-fekete.

A hengersorüzem ott kezdődik, ahol az úgynevezett melegbuga a görgősorra lép, és annál a válasznál ér véget, ahol a belőle melegen kihengerelt tekercs vagy befordul az alagútba a hideghengermű felé, vagy a levegőbe emelkedik, hogy majd ötven vagy száz méterrel odébb landoljon, a kikészítőknél.

A kemenceüzem jóval elvontabb tevékenységéhez képest a hengersorüzemé a kézzelfoghatóbb. Az előbbi bűvész: ha valami nem sikerül, még mindig csinálhat úgy, mintha mi sem történt volna. Az utóbbi zsonglőr: az ő kudarca egészen nyilvánvaló.

A melegbugából születő lemez pedig szívósan keresi a bajt.

ELŐNYÚJTÓ

A krómtól csillogó, nagy görgők egy része szabadon forog, egy részüket villanymotorok hajtják, és van egy kis hányad, ami ugyanúgy sorolható mindkét típushoz: a meghajtó villanymotoruk elromlott. A görgősoron egymástól köfhajításnyira vannak az állomások: a tolókemencék után az első az előnyújtó.

Röviden csak nyújtónak mondják, még rövidebben P-2-nek, bár ezt a formulát ritkán használják. A nyújtó kormányosfülkéje a csarnok hosszanti válaszfalába van beépítve: első emeleti, csupaüveg balkonjáról tökéletes kilátás nyílik a két hét-nyolc méter magas, óratoronyszerű hengerállványra.

A P-2 állomáson hárman teljesítenek szolgálatot: egy meleghengerész csoportvezető és két előnyújtó meleghengerész. A megfogalmazás azért ilyen bonyolult, mert a meleg anyaggal dolgozóknak elvileg nyugdíj-korkedvezmény jár, amit a P-1 és P-2 személyzete már régóta reklamál, és az üzemvezetőség most éppen úgy próbál melléjük állni, nyomást gyakorolni a minisztériumra, hogy minden munkaköri beosztás elé odabiggyeszti a „meleg” szót: nem kerül semmibe, legföljebb adminisztrálás közben egy kicsivel több tinta fogy a tintasugaras nyomtatóból. Korábban mindenki csak kormányos volt, most még a P-1 embere is „melegbuga-kiszedő kormányos”.

Egy vasműs legenda szerint ez ügyben már ketten is perre mentek, és meg is nyerték, de addigra mindketten meghaltak.

Az előnyújtó az egész Vasmű egyik legkimerítőbb helye: ha nincs aznap hengercsere, ami persze szintén nem egy kikapcsolódás, ott kell ülni végig a székben, régi buszsebességváltókra emlékeztető, nagy kapcsolókkal hadakozni, pedálokat nyomkodni, és mindezt a Forma-1 autóversenyzők tempójában. Három nagy váltókar esik a bal kézre, kettő a jobbra, plusz odalent a két pedál.

– Ó, hogy mért nem tettek még két kapcsolót a farkamra is! – A csoportvezető nagydarab, kerek fejű, kopaszodó férfi, időnként hangosan káromkodik, kiabál: valahogy le kell vezetni a feszültséget.

– Fiúk, nekem mért nem mondta senki, hogy ez a hengerészség?! – dühöng, vakarja szűnyogcsipéseit a másik kezelőülésben egy vékony arcú, vékony bajszú, sovány fiatalember, neki valamivel kevesebb kapkodnivalója van. – Hát én azt hittem, hogy a hengerész az valami szobafestő, aki falakat hengerel!

– Hoppá! Hoppá! Ez felvillant! – kiált fel a harmadik nyújtóhengerész, kövér, teljesen kopaszra nyírt fiú, és ütni-verní kezd a gombokkal, kapcsolókkal, lámpácskákkal, telefonokkal teli műszerpultot. – Felvillant! De most elkapom!

Annyi bizonyos, hogy komoly, sőtlan emberek nemigen tudnak megmaradni a nyújtón.

A kormányosfülke nem túl nagy: ők hárman a pultjaikkal épphogy elférnek benne. Balra az ablak előtti IFA-ülésből vezérlik a bal hengerállványt, jobbra egy jóval bonyolultabb forgószékből, amit még golyós-makramés autóülésbetéttel is elláttak, a jobbort. Középen ül egyszerű vasszéken a pihenős nyújtóhengerész, figyeli a monitorokat, kijelzőket, s alkalomadtán tanácsokat ad.

– Én a te helyedben fognék egy nyolcas fűrőt, és annak a szarvastrófeának a koponyáját itt a szeme között kifűrnám, és akkor mindenki el lesz ájulva, hogy te egy micsoda mesterlövész vagy.

A vasszékekben most éppen a kopaszra nyírt fiú ül, kövér testére Metallica-együttes pólo feszül, füléből kis aranykarikák lógnak, és akinek tanácsokat osztogat, az a golyós-makramés ülésben izzadó csoportvezető.

– Én meg azt mondom neked, fiú, hogy foglalkozz inkább a macskáiddal: ha így szépen előrefésülsz a fenekükről a szőrt, mindenki azt fogja hinni, hogy dugod őket, és el lesznek ájulva a kanságodtól.

Odakinn, a két fura óratorony tövében négypercenként zajos őrsváltás zajlik. Első mozzanatként a tolókemence felől egy narancsvörösén izzó hasáb jelenik meg a görgősoron, lassan közeledik, majd hirtelen felgyorsít, belerohan egy vízágyú előreszegezett sugarába, gőz, víz, tűz csap fel, tenyérszerű izzó revedarabok szállnak, aztán a buga keresztülszalad a két hengerállványon.

A kezelőállás felől nézve az első hengerállvány óratornya karcsúbb, zártabb. Hatalmas, sárga-fehér számlapja a kis- és nagymutatóval a torony közepén van. Függőlegesen forgó, a lemez szélességét szabályozó hengereiből nem látszik semmi.

Közvetlenül mellette áll a második hengerállvány. Ez már sokkal nagyobb erőhatásoknak van kitéve: óriási vízszintes hengerei közt a buga végül mindössze két-három centi vastagra lapul. Emiatt ez az óratorony vaskosabb, robosztusabb, s „óra”-szerkezetének bizonyos részei ki is látszanak. Odafönn mindkét torony teraszban végződik: az utóbbinál a számlap a mutatókkal a korlátra van felerősítve.

A látványosság csúcsa, amikor előhengerlés közben a mutatók megbolondulnak. Egyszer csak pörögni kezdenek, aztán hirtelen megdermednek, majd újra nekilódulnak, megint megállnak, egymás után hétszer-kilencszer-tizenegyszer.

A nyújtó hengerészei többnyire hétszer, kilencszer vagy tizenegyszer „szúrják” meg az anyagot: mind szűkebb és szűkebb rést hagyva ennyiszer engedik rá a nyújtóhengereket. A hengerállványok környéke másfél percen át bíborfényben úszik, szikrák és zsarátnokok pattognak, víz zuhog, gőz lobog, habfehér tajték csapkod a vöröslő vason, látni a kövér vízcseppeket is, ahogy szaladnak az egyre nyúló, soványodó vaslapon, és közben pneumatika cuppog, sóhajt, zihál és döng, a görgőkön átrobogó acéltest fülsiketítőn zakatol.

– Na, kisgyerekeim, de csendben vagytok! – A csoportvezető előrehajol a hátmasszírozós főszékben, keze-lába jár, mint a motolla, a buga vitézül átverekpsi magát a hengerállványokon, aztán, amikor már tűzön, vízen, krómozott acélon túljutott, egyszer csak rükverbe kapcsol, most az ellenkező irányból rohamoz, oda-vissza, oda-vissza: az utolsó szúrás előtt a vége már csaknem a tolokemencéig hátrál, hogy az eleje kijöhessen a hengerállványok alól. – Meséljek nektek arról az időről, amikor az ember még nem ismerte a távirányítót, és napjában többször is átzarándokolt a szobán, hogy csatornát váltson?

– Mesélj! – bólintott megadóan a kövér, kopasz fiú, aki úgy fél óra múlva fogja átvenni a kormányzást, ezt az örült zsipsz-zsupsz játékot nem lehet csinálni egy egész műszakon át, kétóránként csere van, s amíg eljön a váltás ideje, ő addig is segít figyelni a monitorokat. A legfontosabb odaát a távolban a hengersor csévéelőjét mutatja: ha valami fennakadás van, nehogy továbbküldjék az anyagot, mert abból selejthegek nőnek egy pillanat alatt.

– Ki vele, ne kímélj! – mondja a fiú, mert tudja, hogy bármennyire cséphadarózik is a kéz és a láb, ezek egy idő után már rutinszerű mozdulatok: épp mint mikor autót vezet az ember, beszélni kell, hogy el ne aludjon.

De a csoportvezetőnek mégsem akarózik beszélni, csak ennyit mond nagy vigyorogva:

– Szar volt.

Jönnek a bugák, mennek a lemezek, és ők úgy ülnek ott, mint vasúti szolgálattevők egy teherpályaudvar irányítótornyában, odalenn dübörögve-csattogva robognak át az éjszakán a vörösen izzó gőzvonatok, a forgalom legfeljebb egy-egy percre csitul.

Nyolc-tíz ilyen vonat után a csoportvezető mégiscsak folytatja.

– És válóok. Mert a nejem olyan lusta volt, mint a bűn, mindig kikiabált az ágyból, hogy „szívecském, kapcsolj át jugóra! szívecském, kapcsolj át magyarra!”, így vette észre, hogy nem is vagyok otthon.

A csoportvezető 44 éves, és valóban elvált: a fizetésének jó része gyerektartásra megy. Keményfejű, bohém ember, nyáron horgászik, ősztől tavaszig vadászik, van egy golyós meg egy sörétes puskája, több nem is kell a boldogsághoz. Bár Budapesten született, Szalkszentmártonban nőtt fel, tanyán, most pedig Dunavecscén lakik, onnan jár munkába.

Apja a kohónál dolgozott, ő villanyszerelő szakmát tanult. Azt, hogy most itt van, és nem is rossz pozícióban, a bátyjának köszönheti. A bátyja a hetvenes évek elején itt volt művezető a hengerson, ő hozta be az előnyújtóra. Arra is rábeszélte, hogy tegye le az érettségét. 1978-ban neki is ugrott, de hát neki ezek a nyomtatott dolgok nem nagyon feküdtek. A bátyjából azóta üzemvezető lett, s belőle, aki 81-ben elnyerte a szakma ifjú mestere címet, csoportvezető, ami azt jelenti, hogy szabadságolás, betegség vagy C-nap esetén ő helyettesíti a hengersori művezetőt, de a tényleges kinevezéshez nagyon kellene az az érettségi.

– Majd veszek egyet az Ecserin.

Az alapfizetése 72 ezer forint. A kopaszra nyírt fiatal hengerészé 39 ezer. A bajuszos, sovány, hosszú gyereké 41 ezer.

Hátul a csarnokfalon, a két „óratorony” mögött van egy igazi óra a falon. Olyan, mint amelyet elhagyott utcasarkokon és régi pályaudvarokon látni: nagy, szögletes doboz. A kövér és kopasz fiú időnként odapillant, aztán egyszer csak felkiált:

– Meleg most! Melegváltás!

– Hangyás vagy, kisgyerek? – A csoportvezető a fejét csóválja, kikászálódik az ülésből, már arra sincs ereje, hogy nyújtózkodjon egyet.

– Én? Én hetvennégyes.

– A fiam lehetnél.

– Mért? Hát nem vagyok az?

A nyújtós humorba ez is belefér, pedig a Metallica-pólós fiú apja, a téesztagból lett egykori papírgyári munkás a napokban halt meg. Ötvenkét éves volt.

– Felkötötte magát. Most mit gondoljon ilyenkor az ember?

Az apját persze nem sokat látta. A szülei tizenhárom évvel ezelőtt elváltak. Papírgyári házasság volt.

Bátyja lakatosnak tanult, ő inkább hengerész-forrasztárnak. 1992-ben végzett, a katonaság előtt a kikészítőben dolgozott, azóta itt.

Nős: a felesége munkanélküli. Kétszobás, 57 négyzetméteres panellakásban laknak Dunaújvárosban. Jogositványa nincs, valószínűleg nem is lesz, mert – saját bevallása szerint – lusta, és nem szeret tanulni.

– Dolgozni se, de ha már valamit muszáj csinálni, akkor inkább ezt. Én innen fogok nyugdíjba menni, előreláthatólag 43 év múlva.

– Megvárlak – dörmögi a csoportvezető.

A fiatal hengerésznek két nagy hobbi van: az egyik a videó, a másik a macskák. Filmeket vesz fel az HBO-ról, eljár kölcsönzőbe is. Ami pedig a macskákat illeti, most kettő van. Elajándékozta őket. Lehetne persze pénzt is csinálni a dologból, egy állatkereskedő szólt, hogy egy kölyköt átvenne, de ő nemet mondott.

– Hogyne, születik négy, neki meg csak egy kell, akkor a másik hárommal mit csináljak? Fojtsam vízbe? Olyan isten nincs! Akkor inkább nem kell a pénze. Annyit az ember itt mindig fog keresni, hogy tudjon farmert venni. Meg cipőt venni. Aztán parizert.

– Megnöveszthetné a hajad megint, mert amióta levágattad, hülyeségeket beszélsz – dörmög a csoportvezető.

– Mér? Itt a nyár, két hónapon belül úgymint mindenki kopaszra nyíratkozik, mert különben megdöglünk.

– No-no! – tiltakozik a sarokban a vékonypénzű, bajuszos. – Hát én úgy hogy néznék ki? Így is olyan hosszú a nyakam, mint egy zsiráfnak.

És közben dolgozik kezük-lábuk, a kibic figyeli a monitorokat. Hiába láthatók a szűrési paraméterek a pultok kijelzőin, a nyújtósok inkább a kinti számlapok mutatóállásait nézik, megszokták már, és nem kell annyit kapkodni a fejüket.

– Mennyi van még? – érdeklődik a zsiráfnyakú.

– Baszd meg, tele a kemence! – méltatlankodik a csoportvezető.

– Melegfőnök! Majd írd be a melegnaplóba melegtollal, hogy melegem van! – kiabál a kopasz.

– Ne strapáld magad, előnyújtósna nincs előnyugdíj.

Aztán a bugák mégiscsak elfognak: magas szilíciumtartalmú adag jön, amíg melegszenek a tolókemencében, a sor és a nyújtó hengert cserél. A rohammunka első jeleként a kiszedőkormányos bekopog az ajtón.

– Jöttek?

Odakinn az ablak előtt méltóságteljesen elúszik egy hatalmas, ezüstösen csillogó törpe tengeralattjáró: a két támcapágy közé fogott nyújtóhenger. A kiszedőkormányos hátrahőköl, és már rohan is, amennyire sánta lábától telik: a darukötelet neki kell kiakasztania.

Az előnyújtó személyzete pufajkát, sisakot, kesztyűt húz, és indul le a kormánypad előtti térre.

A darus már letette a biciklitároló elé a két új nyújtóhengert, és belekapaszkodik most a hengerállvány előtti hatalmas vaspadlóba, felhúzza a magasba, olyan, mint egy gigantikus, esetlen satupad, ketten is fogják a végét, el ne billenjen. Oldalt félreteszik, a helyén akna tátong.

A négy hengerész most ellepi az óratoronyszerű hengerállványt: kapcsolgatnak, szerelgetnek, óriási csapszegeket húzkodnak, blokkolótégla méretű alátéteket hajigálnak, csavaroznak, kalapálnak.

Aztán félreállnak: az aknában lapuló villanymotorok egymás után kihúzzák a helyükről a két elgyötört nyújtóhengert. A daru értük jön, és a biciklitároló elé teszi őket: bajban volna, aki most akarna elkerekezni. Az új és a régi nyújtóhengerek ott fekszenek egymás mellett, de nem lehet összekeverni őket: a régin a krómozott felület fénye megtört, olyan karcos, mint egy műjégpálya edzés után. Az új henger a következő műszak végére pontosan ilyen lesz, akkor majd azt is lecserélik.

Egyelőre azonban közel s távol nincs még egy ilyen tiszta, nyugodtan csillogó felület, mint az övék: a magasból leereszkedő, horgony formájú daruhorog megbámulhatja magát benne. A környék nyakig úszik a sárban: a hengerállványok vízcsöveiből még mindig folyik a víz, az emberek lapáttal merik a revét, kényesebb helyeket tisztogatnak. A nagy, üres torony párás odvaiban kék lidércfény mozog: mint egy elszánt harkály, aki most végre mindenhová eljut, vörös sisakos lakatos cibálja egyre feljebb és feljebb hegesztőpisztolyát.

Az előnyújtó legénysége időközben már a felső hengerrel hadakozik. Az alsó könnyen bement, de hát annak az akna fenekén sima útja volt. A felső még lóg a darukötélen, úgy kell bejátszani a helyére. A kövér hengerész szétvetett lábakkal ül rajta, pajszerrel próbálja befeszíteni, a társai odalentről nyomják. Arcukról, tarkójukról izzadság csorog.

A csarnok halkan bűg, szerszámok kopognak, csörögnek, aztán egy tompa puffanás hallatszik: a pajszer kicsúszik a fiú kezéből, és a mélybe hull. Senki nem mászik le érte. Az akna alja tele lehet ilyen pajszerokkal. A csoportvezető, a kövér, a zsiráfnyakú és a dongalábú tovább

zsonglörködnek, át-átpillantva a görgősor következő állomására, a hengersorra, ahol velük egy időben garnitúracseré zajlik: az előnyújtósok kényesek rá, hogy ők legyenek előbb készen.

Szóltanul, összeszorított fogakkal dolgoznak: mintha ez a dübörgés utáni mély csönd a szavukat vette volna. Sőt amikor már túl vannak a nehezén, és a beállításokat mérik, akkor sem üvöltözik fel a kormánypadra a számokat, hanem az ujjukkal mutogatják. Egy idegen szemében nevetséges fontoskodásnak tűnhet, ahogy aprócska sublerekkel, ollószerű hézagmérőkkel másszák körbe a hatalmas, otromba, szutykos gépeket.

A hangjuk azonban rögtön megjön a kormányosházban, amint kiverték bakancsaikból a revés sarat, és prüszkölve derékig megmosakodtak a mosdónál.

– Hol az a kávé? Hol az a kávé? Még mindig nem tettétek fel?

– Csesszétek meg, mit csináltok, már megint milyen a padló?

– Ó, mutasd a melled, te kis első bálozó!

A zsiráfnyakú egy percre eltűnik, aztán egy nagy kék Aral olajoshordóval a vállán jelenik meg újra.

– Hát ez meg mi a francra kell neked? – A csoportvezető lehet, hogy csak barátságosan hátba akarta vágni kollégáját, mindenesetre jót szór a hordó fenekére.

– Nem nekem, hanem a nagyapámnak. Ebből csináljuk a gabonátárolókat – feleli a zsiráfnyakú, és már teszi is be a kormányállás oldalából nyíló kis öltözőbe.

– És hogy viszed ki?

– Leengedélyeztetem. Ha már a hátizsákba nem fér bele...

– Fordítva kell – szól közbe a kövér. – A hordóba tedd a hátizsákot!

– Ja, és ha a kapunál kinyitattják, látni: csak egy hátizsák van benne!

Érdemes volt ráhajtani, az erősen szilíciumos bugák még mindig a kemencében melegszenek. A nyújtósok körbeülik a sarokban a kis asztalt, kirakodnak, nekiállnak falatozni. Kenőmájas, kolbász, zöld uborka szaga keveredik a kotyogó kávé illatával.

– Szerintetek még jó ez a májas?

– Melegmájas, edd csak meg szépen, előbb mész nyugdíjba.

A sovány, magas, bajszos fiú kiönti a kávékat, a magáéba sűrített tejet is nyom, tejszínport is szór. Föláll, behajol az öltözőhelyiségbe, pár másodpercre elgyönyörködik az égszínkék olajoshordóban, felvesz egy papírszemetet a padlóról, a szemetesvödörbe dobja, visszaül.

Ő huszonnégy éves, nős, a felesége a nyomdában dolgozik. Van egy óvoda lányuk, panellakásuk a városban, de azt inkább kiadják, és Nagyvenyimben laknak a szülőknél. Ő is hároméves ipariskolát végzett, hengerész-forrasztár, 89-ben kezdett, ez az első munkahelye. Venyimben munka után kőműves mellett is dolgozik, kell a pénz, hogy egyenesbe jöjjenek. Bár ezt a hordót a nagyapjának viszi, őt magát a paraszti gazdálkodás nem különösebben izgatja. Lakni szívesen lakik falun, de nem szeret a földdel bajlódni. A föld, ő ezt már régóta tudja, nem különösebben jövedelmez.

– És mivel mosod ki? – érdeklődik a csoportvezető.

– Van itt trisó meg gőzborotva. De otthon is átmosom.

– Villanyborotvával?

– Azzal, amivel az ereidet szoktad felvágni?

Talán azért is erőltetik rossz vicceiket, hogy nevetés közben megtáncoltathassák pillantásukat, ne kelljen egyfolytában azt nézni, hogy az ablak alatt, lenn a nyújtó előtti kis téren egy magányos férfi áll, arcát a csarnok túlsó vége felé fordítja, és csak áll, majdhogynem mozdulatlanul, de ők hárman odafönn tudják, hogy ha elindulna, a bal lábát erősen húzná.

– Mi a fenét keres ez ott?

– A darut várja. Még itt vannak a régi hengerek.

– Ki most a darusunk? A Simon? Lehet, hogy egy óra múlva jön csak erre.

Meleg van. Hátuk mögött a falra ócska, házilag hegesztett vasdoboz van felcsavarozva: ha nem lenne rajta eligazító felirat, az ember sose jönne rá, mi az:

XXI. SZÁZADI TECHNOLÓGIA

Dipl. Ing. KLIMA

A vasdoboz elromlott. Klima úr csendben van.

A csoportvezető átnyúl az asztal fölött, megveri az ablakot.

– Gyere föl, egyél!

A sánta ember felnéz. Most már mind a hárman az ablakot ütik, integetnek.

– Gyere már, baszd meg!

Ő elmosolyodik, lábat vált, alakja lassan kiegyenesedik. Csupasz, kesztyűtlen kezével vissza-int, aztán elfordul, pillantását abba az irányba szegezi, amerről a darunak majd érkeznie kell.

KÉSZSOR

A hengersor, pontosabban készsor a meleghengermű görgősorának leglátványosabb állomása. Többnyire garnitúracsere előtt fényképezik, amikor a hat komor hengerállvány és az előttük sorakozó cserehengerek egy páncélos csatahajó üteg sorára hasonlítanak.

Nem kevésbé figyelemreméltó működés közben sem, bár akkorra már lefoszlik róla a hideg pompa és félelmetesség: huppogva futó, vörösen fénylő vasszőnyegével nagyon is vidám hangulatot áraszt, a hengerállványok óriási régi prések képét öltik magukra, gyorsan forgó tengelyeik között mintha nem is víz, hanem must csorogna.

A hengersort azért mondják hivatalosan készsornak, mert a hatodik hengerállványon a lemez már elnyeri végleges alakját: lencse- vagy rombuszmintával vagy csak simán fut tovább. Kormányosháza az előnyújtóéval esik egy vonalba, ezt itt P-5-nek hívják.

A P-5 az egész meleghengermű legmodernebb kezelőállása. Mintegy húsz méter hosszú, pormentes, légkondicionált konténerház, egyszerre tíz ember tud leülni az ablakai mentén elhelyezett számítógépekhez, kezelőpultokhoz. Ez persze az optimális létszám: ha nem kellene időnként hengereket cserélni és egyfolytában adminisztrálni, feleannyi is elég lenne.

A P-5-ön dolgozóknak kulcsos vécéjük van: oda nem mehet be akárki csak úgy, a csarnokból. A konténerház hátsó frontján van elhelyezve, vasangra nyíló kettős ajtaján számítógéppel nyomtatott embléma díszleg: a FÉRFI WC felirathoz aktatászás, öltönyös sziluett tartozik, a NŐI WC-hez kosztümös, kézítászás.

P-5

A P-5 konténerházba felvezető vaslépcső még nem sok jót ígér, de odafönn mintha irodába lépne az ember: a tágas és tiszta helyiségben kávéillat száll, neonfény ragyog, nők csivitelnek. Talán egyedül a coil-box-kezelő van némiképp elszigetelve kollégáitól-kolléganőitől: az ő helye rögtön itt van az ajtó mellett, és kicsit kifelé is kell fordulnia, ha rá akar látni a rábizott berendezésre.

Aki most a coil-box kettős kezelőpultjánál ül, kamera- és számítógépmonitorok, gombok, kapcsolók, piros, sárga, zöld, fehér lámpácskák és egy tárcsa nélküli fekete telefon mellett, nincs túl jó kedvében. Huszonkét éves, cingár fiatalember. Tüskehaja van, állán kis pelyhes kecskeszakáll nőtt, tejfeles színű, alig látszik. A szeme zöld, egyszerre ideges és szomorú.

– Ne légy mérges! Mosolyogj! Az jobban áll neked! – szól rá a mosdóból visszatérő készsori kormányos, harmincas, kissé széles testű, mosolygós nő.

– Azt csinálom – mondja a coil-box-kezelő, és kibámul az ablakon.

Három éve végzett a Bánkiban hengerész-forrasztár szakon, azóta itt dolgozik, hol ebben, hol abban a székben, hogy beletanuljon. Ezt a coil-boxozást szereti legkevésbé, mert el van vágva mindenkitől. Akit most helyettesít, idősebb hengerész, az ilyen idősebb hengerészek még tudnak örülni annak, hogy már nem kell ott állni közvetlenül a hengerállványok mellett, és jobban is bírják a magányt. Ő még a diszkó bűvöletében él, néha eljár pecázni a kollégákkal, de az igazi begombolkozott meleghengerésszé válástól még messze van. Fizetése is: az övé 42 ezer, a korosabb hengerészeké a hatvanhoz közelít. Az előhengerész hetvenvalamennyit is megkeres. Kezdőnek lenni nem könnyű, de ő legalább már túl van a hat hengerészi poszt rangsorában a hatodikon: a termesterén. Itt ülhet már a kormánypadon, pukkaszthatja festett-tetovált karjával a kollégákat: direkt ezért hord ujjatlan pólót, hogy mindenki megbámulhassa nem túl kidolgozott bicepszén a nagyon is kidolgozott nyuszifülű, telt keblű női felsőtestet. Miért ne lehetne ez is életstílus? Nappal lemezt hengerelni, este nőket!

Adódnak persze rossz periódusok. Volt egy komoly barátnője, most szakítottak. És tessék, itt ez a lemez is... elakadt.

– Zoli, próbáld meg visszahúzni! – Az előhengerész innen jó tíz méterre ül, pontosabban most már áll, s kihajol, hogy a közbeeső fejek fölött rálásson a sörtehajú kormányosra. – Hátha ki tudod ezt a huplit vágni!

A coil-box egy közel két méter átmérőjű, oldalán nyitott csigaház a görgősoron: a vezérlőből tisztán látni, ahogy a tíz-húsz méter hosszú előlemez teljes hosszában felcsavarodik benne, aztán már csavarodik is le, csak éppen az ellenkező irányba, a hengerállványok felé. Az utolsó egy-két araszt a coil-box után egy könyörtelenül lecsapó, vasládászerű alkotmánnyal le kell vágni: a coil-box-kezelőt ezért hívják más néven végvágó repülőolló-kormányosnak.

Bumm-bumm-bumm, a nagy vasláda újra és újra lesújt: a becsípett, meggyűrt lemezdarabok egy aknába hullnak. Aztán a narancsvörösen izzó óriási lemezcsga ismét kifordul a házából, a nyelve hegye még átjut az első hengerállványon, aztán mire a másodikhoz ér, lelaffan, meggörbül, és a tajtékos vasszerelvényeket nyalogatja.

– Állj meg az egyes hengerrel! – Az előhengerész utasítása most másvalakinek szól, de ért belőle az egész kormánypad. – Kivesszük.

A hányatott sorsú lemez útja most már végérvényesen kettéválik: ami még átjutott a hengereken, dübörögve továbbindul a következő állomás felé, a hoppon maradt hátsó rész pedig lassan visszacsévélődik a coil-boxba.

A P-5 kormányos-irodaház közepén a nagy hajú, jól fésült előhengerész és a még nagyobb hajú, nagydarab, fekete szakállas művezető gyors haditanácsot tart. A helyzet azonban egyértelmű: az anyag túl kemény és nem elég meleg. Ha tovább erőltetik, henger törés lesz a vége.

A döntést a diszpécser közli a kormánypaddal.

– Zoli! Neked ami van, az a 186-00-21. Következő buga megy vissza a kitolóval.

Az ablak előtt csendben elúszik az izzó acéltekercs. Olyan, mint egy hatalmas, félregyűrt bejgliszelet. A kormánypadnál ülők csendben figyelik.

A kitoló egy kisebbfajta falanx, hét vasdárda mered előre belőle, ezt is a coil-box-kezelő működteti: ha az előnyújtott buga valami ok miatt nem kerülhet fel a készsori hengerekre, akkor a vasdárdák nekiindulnak, letolják a görgősorról a bugát, rá egy ott várakozó pórkocsira.

A következő sorozat kis nyújtású buga, megy Pestre, a Lőrinci Hengerműbe. A hengerészek boldogok, nincs vele semmi dolguk. A coil-box-kezelő ismét pechesnek érezheti magát: neki kell az első pult kapcsolóival a falanxot mozgatnia, s nem vehet részt az össznépi kávézásban, falatozásban, nem fogócskázhat számítógépes gremlinokkal. Igaz, a tőle pár méterre ülő adagolók sem, de hát ők úgyis csak a számítógépeikkel és saját magukkal vannak elfoglalva.

– Szerintem nem is pesti! Megkérdeztem, volt-e már az új bevásárlóközpontban. Hát azt se tudta, hogy hol van az Europark meg a Duna Plaza!

– Tuti. Megint egy kis hazudós. Én azt mondom, el se menj arra a randira.

Az egyik 22 éves, a másik 29. Dunaújvárosban születtek, itt is laknak. Mindkettőjüknek saját lakása van. Dunaújvárosban a panel nem túl drága, feltéve, hogy van az ember mögött szülői támogatás. A két fiatal adagoló egyaránt vasműs családból származik. A fizetésük 35 ezer, illetve 30 ezer forint.

A fiatalabbik molett, petyhüdt arcú, a csalódásoktól gyanakvó tekintetű, barnavörös nő. Zöldeskék blúzt visel, hosszú haját hátul csattal összefogja. Fémpari technikumot végzett, azóta itt van. Az édesapja meghalt.

Az idősebbik azért keres kevesebbet, mert ő még csak egy éve van a Vasműben. Szakközépiskolát végzett, minőségellenőr volt a néhai ruhagyárban. Az apja az előnyújtón kormányos, az anyja a csévélnő operátor, nekik köszönheti ezt az állást. Csak egy számítógépes tanfolyamot kellett elvégeznie hozzá.

Vonzó, zöld szemű nő, a szemhéját éles fekete vonallal festi, és ez az éles fekete vonal külön rejtjel a pillantásában. Melltartót nem hord: kivágott ujjú lila pólóját majd átbökik ágaskodó, hegyes mellei. Ahogy a P-5-ös kormányház neonfényes, modern homlokzat a meleghengermű olajos tapintású, 1960-as bunkerépítészetében, úgy ez az átlagos termetű, átlagos testalkatú nő is kirí a sorból. Messzire persze nem jut vele: akivel most összejött, az is meleghengerműs.

– És átugrottak rajta? – szörnyülködik, csak hogy érdeklődést tanúsítson molett kolléganője kutyatörténetei iránt.

– Azt azért nem, de idáig fölugrottak! – A molett-gesztenyebarna adagoló felpattan, kezét a magasba emeli, vonalat húz a levegőbe. – Kár, hogy nem volt nálam fényképezőgép.

Számítógép pittyeg, nyomtató kerreg, hátuk mögött a falban regisztrálóműszerek póklábmutatói lépdelnek fehér papírcsíkon. Elöl az ablakon át a készsor hengerállványaira látni: ha jön a lemez, mintha vörös varázsszőnyeg hullámszöngye át mesebeli akadályokon.

– Tegnap a Duna-parton sétáltunk, és a King egy fészket talált, benne tizenkét fürtojással.

– Biztos, hogy fürjtojások voltak?

– Hát... Olyan aprók. – A molett-gesztenyebarna mutató- és hüvelykujjával mutatja is, mekkorák. – Hazavittük, belekevertem a fásírozottjukba.

Az adagolói megnevezés tulajdonképpen operátori és diszpécseri munkakört takar. Ők ketten elvben mindenről tudnak, ami egy száz méter sugarú körben történik, és ők hozzák az üzemvezetőség és a különböző állomások forgalmistáinak tudomására, ami rájuk tartozik. Vannak adagolók, akik e feladatuknak különös fontosságot tulajdonítanak, s ennek megfelelően meglehetősen magasan hordják az orrukat.

A következő kormányospadi pozíció a készsori kormányosé. A készsori kormányos ülését is pultok veszik körül, rajtuk rengeteg gomb, kapcsoló, tárcsa. Az ő dolga beállítani és felügyelni a hengerek fordulátát, s ha gond van, az automatikát megkerülve kézzel korrigálni, továbbá a hengerállványokban a víznyomást szabályozni. A finom összehangolásokhoz legalkalmasabb a női kéz.

A készsori kormányos harmincéves, Szentesen született. Édesanyja irodai dolgozó volt, édesapja tanácselnök. Elváltak, azóta van két féltestvére. Gimnáziumot végzett, sokáig képesítés nélkül tanított Cserkeszölön, elkezdte a pécsi tanárképzőt is. Aztán abbahagyta, férjhez ment, gyerekeket szült. Ideköltöztek Dunaújvárosba, az apósa protezsálta be a Vasműbe. Először meós volt, majd operátor, de azt nagyon unta. Hat éve kormányos, ezzel a posztal már ki tud békülni. 43 ezer forint az alapfizetése.

Kék szemű, kissé tenyeres-talpas, csinos szőke nő. Farmernadrágot és piros kockás flanelinget hord, a haját bordó gumival fogja össze. Mellette ül az előhengerész, sőt a művezető is, ha itt tartózkodik a P-5-ön. A készsori kormányos túlradó jókedve rendszerint magával sodorja őket is.

– Legalább akkora tajtékja volt, mint itt a zuhanynak az egyesén! Fárasztottuk, fárasztottuk, fárasztottuk, aztán amikor már egészen elfáradt, fogta magát és elment.

A férje a távfűtésnél dolgozik, és amikor szabadnapjaik vannak, sátorral-kocsival horgásztúrára mennek, többnyire Akasztó felé. Természetkedvelők, szívesebben lankának vidéken, de a panelből a „szökési sebesség” megvan egymillió is. Ráadásul költséges hobbijaik vannak, a horgászat mellett csak könyvre havonta hatezret költenek, és szívesen felújítanak régi szokásukat, hogy havonta egyszer étterembe menjenek, de arra már végképp nem telik.

– Széklet dezodor! Hát hogy lehet ilyen nevet adni egy parfümnek?

– Nem széklet az, hanem secret! – nevet az előhengerész. – Titok, angolul.

– Jó, tudom én, de isten bizony, úgy hallom, hogy széklet.

Nyelveket tanul, most éppen németet. Együtt kávézik, cigarettázik a branccsal. Épp mögötte rálátni a hosszan hátranyúló pihenőhelyiségre is, a nagy összeülések helyszínére: vadonatúj fenyőfa asztal, körülötte hozzá való vadonatúj székek, lábuk-támlájuk szegélye tulipánvonalú, szív alakban áttört. Egyedülálló, rendkívüli látvány: népművészeti hídfőállás egy iparüzemben.

– Szerintem ez is félrehallás: ez kézsor, és nem készsor – folytatja, és leheletfinoman megmoccintja a hengersebesség-potmétereket, a piros digitális kijelzőkön az érték nem is ugrik, de odakinn a gőzölgő, izzó, csatakos vaslemez hengerállványok közti tánca érezhetően csitul.

– Abból az időből, amikor még ott helyben, kézzel kellett beállítani mindent...

– Na, erre te nem emlékezhetsz, te csak ne öregítsd magad!

Szőkesége, nyílt tekintete és könnyed, meleg mackóssága van olyan vonzó, mint a nagyjából ugyanilyen korú adagoló tükör előtt kimódolt szépsége. De hát itt nincs rivalizálás, legföljebb leállások közben, amikor abban kell versenyezni, hogy ki ül le előbb a sarokban álló szabad monitor elé, számítógépes kirakósdit játszani.

Erre a hengercserék adják a legjobb alkalmakat, amikor a hengerészek, az összes férfi felkerekednek, és levonulnak a kormányosház előtti térre, s egyenként kihúzzák-betolják a régi-új hengereket. Az első öt henger cseréjére egy körülbelül hat méter hosszú, fél méter vastag, bordázott vascső szolgál, éppolyan, mint a régi, elöltöltős bronzágyúk, két oldalán fogantyúkkal, a végén ágyútalppal, hogy húzni-vonni lehessen. Amikor a felső hengert cserélik, az ágyútalp alá egy olajtól és használattól megfeketedett hokedlit tesznek.

A hengerészek idefönn általában hárman vannak, és a kormányosház sarkáig érő hosszú irányítópult mellett a hengerek munkáját figyelik. A szűrés értékeit külön-külön állítják, egyedül a hatodik állványon nincs mit állítani: annak olyannak kell lennie, amilyenre szól a megrendelés. A 28 milliméteres előlemezről most éppen három és fél milliméteres lemezt kell kihengerelniük: az eredeti bugahossz ilyenkor közel százszorosára nyúlik.

A hengerészek fiatalok, energikusak, többnyire nem is ülnek, hanem állnak az ablak előtt, és a táncoló lemezkígyót nézik, nem kell-e megzabolázni. Itt nincs semmire garancia: tíz átmegy, senki nem nyúlt a beállításokhoz, a tizenegyedik mégis elakad.

Aki most a kezelőpult legvégén ül, illetve néha feláll, mert hát az ő szeme is ahhoz a látószöghöz szokott, idős embernek látszik, pedig csak 46 éves. Bölcskén született, ma is ott él, busszal jár be naponta. A szülei 1964-ig a mezőgazdaságban dolgoztak, akkor jöttek Dunaújvárosba, az iparba: Volán, papírgyár, Vasmű. Ő kertészeti szakközépiskolát végzett, az előszállási téveszben dolgozott, aztán a katonaság után ő is inkább átjött a Vasműhöz. A kikészítőüzemben kezdett, sikerült a hengersorra kerülnie, munka mellett szerezte meg a hengerész-forrasztár szakmunkáslevelet. A beosztása készállványhengerész, helyettes előhengerész. A fizetése 58 ezer forint.

Ahogy a kormánypad túlsó végén a coil-box-kezelő, kicsit ő is el van vágva a többiektől. Nem is annyira fizikailag, hiszen közvetlen mellette ül egy másik hengerész, aki a hármas-négyes hengerekre ügyel, egymás pultjára akár át is nyúlhatnak, ahogy meg is teszik, ha nincs ki a létszám. A nagy fejét a vállá közé húzó zömök, alacsony férfi generációs elszigeteltségben él: ezek itt majdhogynem a fiai lehetnének. Nincs velük semmi baj, csak hát ők még pecázni is másképp pecáznak.

Két gyereke van. Az egyik most végez mint autószerelő. A másik, a lány, még általános iskolába jár.

A régi szakmából, a kertészeti szakérettségiből csak a kertészkedés maradt. Ebben az újban, a hengerészségben már nincs hova továbblépni, ez már nem az a világ, ahol egyszerűen csak meg kell öregedni, és az hozza a percenteket.

Jön a lemez, áttekergőzik az állványok között, minden hengerpár nyújt rajta egy kicsit, az izzó anyag minden nyújtás után hatalmas ráncot vet, alulról egy himbakar emelgeti is, nehogy hurkosodni kezdjen, és becsípődjön. A helyettes előhengerész komoran, meredten nézi: hosszanti irányban minden görbeség megengedett, de keresztirányban feszesnek kell lennie. Ha a lemez széle csak pár millimétert lankadni, ereszkedni kezd, ő nyomban közbelép, állít a hengernyomáson.

A csapat utolsó embere kint sétál fel-alá a hengerállványok és a coil-box előtt. Elképesztően magas figura, legalább kettő-tíz. Amikor a karjával int a darusnak, mintha sorompót emelne fel. A feje kicsi, a haja nagy, egészen a válláig ér. Arcéle indiános: nagy sasorr, merev, büszke tekintet, nyugodt, rezzenetlen izmok. Mozgása kimért, fájdalmasan lassú.

Ez a húszéves fiatalember a termester. Ebben a munkakörben egyedül a megnevezés szép. A termester dolgozik a lemez hulladékos konténerek kezelésénél. Ilyen konténerek vannak egyrészt a végvágó repülőolló alatt, másrészt lejjebb, a selejtvágó placcán. Amikor megtelnek, a termester int a darusnak, az felnyalábolja, és elviszi ugyanarra a vonatra, amelyikre a vasfalán a visszamenő bugákat tolja.

A termester a darus földi helytartója. Ezer dolgot kell még megmozgatni, ládákat, hordókat, hengereket, támcsapágyakat, cserélőhüvelyt és kocsit, hűtőventilátort: ezeket mind ő adja fel, veszi le. Időnként módja van a szakmája gyakorlására is: ha hengereket kell cserélni, beállhat ő is.

Merthogy a termester szakképzettsége hengerész-forrasztár. 1995-ben végzett: azóta arra vár, hogy jöjjön valaki nálánál is fiatalabb, aki majd felváltja. A napok lassan telnek: itt a szemeteskonténerekkel, otthon, Baracson zenehallgatással és néha focival a haverokkal. A szülei vasműsök.

A sudár fiú úgy sétál fel-alá, mintha mi se történne körülötte. Pedig alig pár méterre tőle hatalmas robajjal, mennydörögve jön az előlemez, izzó szőnyege belecsavarodik a coil-box orsójába, amit egy óriásventilátor fűj hatalmasra dagadt vaspofával, majd a lávaszínű szőnyeg-göngyöleg váratlanul az ellenkező irányba kezd forogni az orsóban, s mintha sár röpködne róla, hánnya le magáról a revét, sebesen göngyölődik lefele, aztán egy bizarr szőnyegtisztítóban megkapja az első vízzuhanyt, iszonyú sistergés nyomja el a ventilátorbúgást, gőz rotyog, a narancsfényben ragyogó vasszőnyeg átzakatom pár görgő víztől csatakos hátán, és puff, eltűnik két lassan forgó ezüstös henger között, de már bújik is ki mögülük, csapkod, huppog, rázza magáról a gőzölgő vizet, siet tovább, egyre gyorsabban, minden egyes hengerállvány szemből frissítővel fogadja, aztán hátulról jókorát taszít rajta, a lemezszőnyeg kótyagosan szalad, a hatodik állványban a hengerek már sebesen pörögnek, a közülük kiszabaduló acéllemez nagy ribillióval mutogatja végig a készsor utáni görgőknek a testébe sajtolat rombusz- vagy lencsemintázatot.

Több mint egy percig tart, mire a teljes szőnyegmennyiség kitekerődik a coil-boxból.

A termester közönyösen járkál, időnként belenéz az olló mellett sötétlő szögletes aknába, amiben víz van, mert a levágott lemezvégeket a hengersor alatt átzúduló forró víz sodorja bele az odalent várakozó konténerbe. A termester bosszankodva nézi, hogy már megint félig tele van, ez az új coil-box-kezelő képtelen úgy elkapni a ritmust, hogy épp csak pár centi kerüljön a hulladékba.

A termester bosszankodik, de nem mutatja. Az sem rendíti meg, amikor a műszak vége felé a sor egyszer csak leblokkol: a hatos hengerbe becsípődött a lemez. Unottan felnéz a neonfényben úszó kormánypadra, némi elégtétel neki az a sok megkövült arc az ablakban. Int a darusnak, most lesz bőven tennivaló.

HENGERCSISZOLÓ

A P-5 konténerháza alatt van egy biciklitároló, a fekete loboncos, őszes Kossuth-szakállú, jól megtermett művezető a bicikliknek dőlve dohányzik. Ahány művezető, annyi szokás: ő a műszak alatt legszívesebben odafenn tartózkodik a P-5 kormánypadon. Most is csak a hengercsere kedvéért húzott sisakot a fejébe, s jött le ide a szűnyogok közé.

A hengercsere pár perc alatt megvolna, csak épp nincs henger. A hatost közvetlen a begyürődés előtt cserélték, és most meg kell várni, amíg a hengercsiszolók gyorsan újat köszörülnek. A tönkrement hengert már kihúzták, van rajta némi elmaszatolódás, ráégés: az ember nem is hinné, hogy ennyi elég, hogy a lemez egyenetlen, deformált legyen. A daru ebben a percben jön érte, az akasztóhorog csapszegébe piros-fehér-zöld zászló van beletűzve.

– Milyen ünnep van ma, Józsi? – kérdezzetik a művezetőt a hengerészek.

– Mi lenne? Ivó-nap.

A művezető 44 éves, nagy bohém. Háromszor nősült, de ez a harmadik asszony már tíz éve megvan, eladó egy maszek butikban. Két és félszobás panelban élnek, három gyereket nevelnek. A család közös horgászatokra jár, s emellett van egy vidéki „birtok”.

Mezőkövesden született, két húga van. A szülei a gabonaforgalmazásban dolgoznak, ő gépipari technikumot végzett Miskolcon. A Leningrádi Műszaki Egyetemen tanult tovább, azaz csak tanulgatott, mert idejét jobbra kitöltötték a lányok, a mozik és a zenés-táncos szórakozóhelyek.

– Ital csak később, szigorúan KISZ-vonalon!

Nemhogy vörös diploma, de semmilyen diploma nem lett a dologból. Az a bizonyos KISZ-vonal már a Dunai Vasműben volt, ahová úgy került, hogy egy szép és okos veszprémi lánnyal még Leningrádban elhatározták, hogy együtt fognak élni és együtt fognak dolgozni: elég lesz ahhoz egy diploma is.

Az első néhány év nem sok jót ígért: a hengercsiszolóba vették fel köszörős-lakatosnak. Apja nagy kommunista volt, az ő indíttatására 1980-ban belépett a pártba, még abban az évben átkerült hengerésznek, előléptették előhengerésznek, majd végül 1990-ben művezetőnek. Alapfizetése 92 ezer forint.

1990-ben az SZDSZ-re szavazott, 94-ben a Horn-csapatra.

– A Népszabadságot járatom, ezerkétszáz Zsigulim van: azt hiszem, ezzel mindent megmondtam!

A hengerészek rosszkedvűen szívják a cigarettájukat: ebből kinéz egy félórás üzemzavar, az annyi mint négymillió forint kiesés. Itt most minden összejött: a buga 1050 fokon érkezett a boxba, a nemrég cserélt hatos henger még hideg volt, a bejövő sebességet talán nem kellett volna annyira visszafogni, ellenben bátrabban alkalmazni a hurokemelőt, s ki tudja, a szűnyoginvázió mellett még miféle elektromos hibákat hozott a hirtelen májusi meleg...

– No, Tádé, sose tanulod meg, mikor nem szabad lapot kérni, mert bejön a fekete? – A bozontos, profán-kossuthi művezető odaballag a cserélőkocsihoz, ahol az előhengerész körül már igencsak elszaporodtak a félig elszívott csikkek: együtt támaszkodnak az olajos, mocskos vasnak.

– Te csak ne dumálj, hányszor voltam az esküvői tanúd? – Az előhengerész arcot vált: az előbb mintha citromba harapott volna, most meg mintha édes narancsba.

– Nem emlékszem. Te is ott voltál?

– Szóval hányszor?

– Nem tudom, miről beszélsz, de egye fene, elismerem: néha kockáztatni kell.

Az előhengerészek nincsenek irigylésre méltó helyzetben, mindig rajtuk csattan az ostor. De most küldje vissza az anyagot, mert az ötven fokkal hidegebb?! Hát a felét visszaküldhetné! Jó, nem a felét, negyedét. Ha bekeményítene, már másnap lefokoznák mezei hengerésznek.

Kockáztatni kell. Ki kell kérni a darabot, és ha a nyújtó megcsinálta, márpedig a nyújtó biztosan megcsinálja, akkor már nincs visszaút. Kommunizmus van vagy kapitalizmus: a termelésnek mennie kell.

A hengerészek szótlánul cigarettáznak. Éppenséggel elvonulhatnának, fel az étkezőbe, hogy ott várják be a fejleményeket, mégsem hagyják el előretolt állásaikat, bármennyi a szűnyog: ha hozza a daru a hengert, egy perc alatt a helyére tehessek.

A művezető, az előhengerész, a három hengerész, a repülőollós és a térmester most úgy ülnek ott a legkülönbözőbb tereptárgyakon, mint bevetésre váró katonák: bakancsuk sáros, sisakjukon repesznyomok, gallérjukon dögcédula, sápadt arcuk csapágyzsírtól kormos. Az egyik hengerész fehér rongyot húzott a sisakjára, mint a britek a világháborúban.

A művezető ellöki magát a torpedókilövőre emlékeztető szerkezettől, és elindul a henger-csiszoló műhely felé. Nem mintha bármi dolga lenne ott, őneki az a feladata, hogy a henger-sorüzem műszakos személyzetét rázza gatyába, az ügyeletes köszörűsöknek megvan a saját főnökük, sűrösse őket az. Ő csak nosztalgiazni jár vissza: mégiscsak innen indult, neki a hengerccsiszoló volt a melósság alma matera.

– Vagy szilva mater? Valahogy így, a kettő között.

A hengerccsiszoló műhely igazából nem is műhely, hanem egy tágas, magas csarnokrész a megleghengermű bal hajójában, nem sokkal a bugatér mögött. Ami közbeesik, arról nemigen tudni, micsoda, paraván választja el a hengerccsiszólótól, az ajtaján felirat:

KULCSMÁSOLÁS A CSAPÁGYSZERELŐKNÉL

Olajos lábnyomok vezetnek a küszöbhez. Csak egészen közelről látni, hogy a MÁSOLÁS szó krétával van odabiggyesztve.

A hengerccsiszoló műhelycsarnokát három oldalról plafonig érő, bordázott alumíniumfal határolja, a negyedik oldal maga a csarnok poros üveglakokkal tagolt téglafala. A fal tövében mintegy száz méteren át monumentális vas tartóbakok sorakoznak, van belőlük vagy másfél tucat. Mindegyik más és más, csak a szerkezetük közös: vaskos acéllemezből kivágott két karácsonyfa-sziluett, széles távtartókkal összehegesztve, s az „ágvégeken” különböző méretű acélhengerek ülnek. Vannak köztük egészen keskenyek, de hátul, a „törpefenyők” csúcsán akadnak akkorák is, mint egy úthenger.

Odébb a falak mentén körbe kisebb öltözők, melegedők, magányos vasládák, vasszekrények, szabadtéri iroda- és műhelyféleségek húzódnak, kivéve a paravános oldalt, amely szabadon áll, pontosabban itt halad végig vágányán az a csörlő vontatta vasúti pórekocsi, amelyik a hengersorral tartja a kapcsolatot, hozza-viszi a nagycsarnok óriásdaruja és a hengerccsiszoló valamivel kisebb, tűzpiros daruja között a régi-új hengereket. A vágány mellett vas munkasztal áll, rajta alátétdeszkákon óriási hengerek fekszenek. Odébb csapágyak sorakoznak: némelyik akkora, mint egy telefonfülke.

Aztán vannak még nagy műgonddal elrendezett ládák, hordók, raklapok, konténerek, de a csarnokot magát mégiscsak a négy monumentális esztergapad tölti be, a hengercsiszolók.

Messziről úgy néznek ki, mint rajtvonalon álló, özönvíz előtti versenyautók. Közvetlen közelről a legnagyobb különbség köztük a vezetőüléssel szembeni műszerfalon tapasztalható: nem annyira a műszerezettségben, inkább a felragasztott aktfotókban.

Az első csiszológép nagyon öreg. A képeket valaki letépkedte, és most olyanok, mint miniatűr vakablakok egy koszzöld tűzfalon. A maradványok egy részét egy szemlátomást rendszer-változás utáni kétoldalas magazininfó takarja: bokafogás hátulnézetből, széttárt vulva.

A második csiszológépen a képek még megvannak, és egészen ősi állapotot sejtetnek: a kopott, széle nincs fotókon nagy mellű nők, megmarkolt péniszek és munkára fogott vaginák láthatók a hatvanas-hetvenes évek jugoszláv modorában.

A harmadik csiszológép képei fekete-fehér, művészi aktfotók, a hetvenes-nyolcvanas évek endékás stílusában. Szépek, sejtelmesek, sarkuk mégis áldozatául esett egy-két felsőbb szintű üzembejárásnak.

A negyedik csiszológépet Németországban gyártották, és számítógép vezérli. Annyira új, hogy még egyetlen aktfotó sincs a műszerei közé ragasztva.

– Ez mindent tud, még a gondolataimat is kitalálja! – Nyergében a fiatal hengerszerelő mindkét karját széttárva integet a fekete szakállas művezetőnek, mintha azt akarná bizonygatni, hogy a kezére itt semmi szükség.

– Ajaj! – torpan meg a művezető. – Mihez kezd azzal a sok mocskos gondolattal?

– Direkt fiken Tag! – énekel, és köszörüli az új hatos hengert a hengerszerelő. – Keletnémetbe így hívták a szabadnapot! Na, erre mit mondsz?

– Vodka i balalajka v Petrogragye! – nevet a művezető. – 89-ig kaptam a nyelvpótlékot!

– Az semmi! Ezek elvesztettek két háborút, de ilyet tudnak! – veregeti meg alatta a gépet a hengerszerelő. – Azok meg? – int a másik három gépmonstrum felé. – Nyertek, és tessék!

– Na, azért volt közben egy Lajka kutya is!

– Volt hát, amíg el nem fogyott a levegője! Aztán megdőglött.

A hengerszerelő három éve van a Vasműben, a bohém művezetővel már kiderítették, hogy közös a fiatalságuk: egyikük a keleti blokk keleti végében, másikuk a keleti blokk nyugati végében meríthetett erőt a szocialista internacionalizmusból.

– Magyar fasz világmárka! – üvölti túl a köszörűharsogást a hengerszerelő.

– Mikorra leszel kész? – sóhajt a művezető, és felnéz a plafonra: közvetlen fölöttük ott áll a piros daru, látni a darus arcát is, ahogy kibámul a fülkéből.

– Tizenhatszmillió egy állványban a henger. Nem kellett volna egymás után kettőt szétbasznok!

A hengerszerelő aszimmetrikus arcú, szúrós szemű, 33 éves fiatalember: szereti, ha övé az utolsó szó. Magas, a haja vállig ér. Szabad idejében MZ motorkerékpárját és a lányokat hajtja. Nyugdíjas martinász apjával és gyors- és gépíró anyjával él. Van egy húga és egy nővére, mindketten a vasasszakmában dolgoznak.

Az eredeti szakmája autófényező. Egészségügyi okokból hagyta ott: allergiás a festékre, megugrott a vércukorszintje.

Az alapfizetése 41 ezer bruttó.

– Na, most mit csinálnátok, ha én nem lennék? – néz le vasparipájáról a művezetőre.

A nagydarab, szakállas embernek fogytán a türelme.

– Elmész te a jó fenébe – mondja, és hátat fordít a csiszológépnek. „Magyar fasz világmárka”, hallja még a kiáltást, de nem áll meg, ennek a szócsatának már nincs semmi íze. Siet ki a csarnokból, de a fal mellé húzott ügyeletesi asztalnál megtorpan. Van ott a közelben egy Shell olajoshordó s az asztalon pár szörpösüveg. A művezető megemeli az egyiket, a fény felé tartja, megrázza, beleszagol.

SELEJTVÁGÓ

A készsor utáni első húszvalahány görgő két oldalán tömzsi villanymotorok kuporognak, ők adnak lendületet a kilométer hosszú, néhány milliméter vastag acéllemeznek, amit most egy minden eddiginél nagyobb vízzuhany fogad. A vörösen izzó lemez alulról is, felülről is bőven kapja a fürdővizet. A felső a látványosabb: mintegy húsz méter hosszan henger alakú tartályok sűrű lugasa magaslik a görgősor fölé, indaszerű, görbe csövek százaiból ömlik a víz. Vastag, egyenes sugaraik mintha üvegpálcák volnának.

A következő szakasz a selejtvágó. Nagy, szabad térség a görgősor mentén, a lemez itt halad át a megleghengermű hosszú-hosszú csarnokának a közepén. Ez a nagyjából kézilabda-pályányi terület néha üres, néha pedig úgy néz ki, mint egy repülőgép-katasztrófa helyszíne: tele van szórva szétszakadt, meggyűrt fémlemezekkel és hajtóműmaradványokra emlékeztető, eltorzult, megégett acéltekercsekkel.

A lemezingovány szélén egy ősz hajú férfi hétrét görnyedve hegesztőpisztollyal darabolja a vasakat. A szájából cigaretta lóg, átizzadt szürke inge a hátára tapad. Mozdulatai esetlenségét csak fokozza kezén a hatalmas védőkesztyű és pipaszár lábán a harmonikázó piszkoszöld munkásnadrág. Hosszú, ezüstszerű hajában éles csík a hegesztőszemüveg vékony, fekete pántja. Sisakot nem hord, de ezért neki már senki se szólna: leírt, megtűrt ember, exalkoholista.

Debrecenben született, munkáscsaládba, négy testvér közé. Most 52 éves: 22 évvel ezelőtt a nővére hívására jött Dunaújvárosba. A Vasműbe öt éve került, addig az építőiparban dolgozott. A felesége a vasútnál van, egy szem lányuk külföldön; ketten lakják a dunaújvárosi panelt.

Az alapfizetése most havi 26 ezer forint. Lassan másfél éve, hogy nincs vele semmi baj. Hátról, az épületféle előtt sárgára festett pad áll, rajta bádoggödör, benne vízzel hűtött, másfél literes fantáspalack.

Meleg van, a roncsok több száz fokos hőt okádnak.

A selejtvágó tempósan darabol. Ha a daru ráér, elektromágnessel felszedi és viszi a selejteskonténerbe a lemezoldalakat, ha pedig megjön a dömpér is, egyenesen abba zúdítja. A hegesztőpisztoly lángja kék öblű, a hegye sárga, és sárga a szikraeső is, ahogy a legtöbbször még izzó lemezeket vágja. Mellette a görgősoron időnként elszakatol a frissen kihengerelt lemez eleje, aztán több mint egy percig csönd van, az ember azt hinné, csak a meleg levegő remeg a görgők fölött, pedig az maga a lemez, majd hirtelen újra felhangzik a gyorsvonatrobaj, egy pillanatra látni is a lemez magasba csapott, dühösen csapkodó végét, ahogy elrobog, és úgy egy percig csend lesz megint, csak a hegesztőpisztoly harsog.

Selejtvágóból kettő van, minden második műszaknak jut egy. Többre nincs is szükség: a meleg-hengermű megtűrt selejtje másfél százalék alatt van. Időnként persze feltorlódik, olyankor egész műszak alatt vágni kell, a hegesztőszeműveg beleragad az ember arcába, a levegőnek csillagszórósza van.

Most öt coil-box-tekeres hever a placcon: roggyantak, egyenetlenek, csonkák. Anyagfaluk hol hüvelykujjni, hol karvastagságú. A színük iszapszürke. Kettőnek még rőt fénnel izzik a közepe.

Ez a könnyebbik eset: a kezelő visszatekeri a coil-boxba a rontott példányt, a daru kiveszi, idehozza, és folytatódhat a hengerlés. Bonyolultabb, ha a lemez begyűrődik a hengerek közé, annak a kisedése másfél-két órába is beletelhet. Ez a selejttípus könnyen felismerhető lebontott, szétvert, roppant esőcsatornára emlékeztető alakjáról.

A selejtvágó kibotorkál a lemezek közül, jön, leül a sárga padra, kifejezéstelen arccal nézi a vödörben a fantáspalackot.

– Bejött a meleg, mi?

Ennek a műszaknak a művezetője szeret a művezetői irodában tartózkodni, és a művezetői iroda itt van a selejtvágó tér mögött. A művezető idős, kopaszodó, természetes ember, az orrából évekkel ezelőtt kioperáltak egy daganatot, s azóta az orra olyan lapított, mint a fejükre nejlonharisnyát húzó rablóknak. Leül a selejtvágó mellé, nézi a roncsokat.

– Azért ott – mutat az egyik még izzó, félig kibomlott tekercsre – majd a villanyosok anyját szidjad.

– Meglesz. – A selejtvágó füle vattával van betömve, de nem szedi ki, csak a kesztyűjét húzza le, rágyújt: nagy, görbe, fekete körmei közt billeg a cigaretta.

– A május a legrosszabb – folytatja a művezető. – Hirtelen bejön a meleg meg a por, az érzékelők nem látják az anyagot. Amíg az áramot nem lehet megfesteni, a villanyosok a legnagyobb szarból is kidumálják magukat.

– Nincs jobb – mondja a selejtvágó, és bólint. – Nincs jobb.

– Tegnap az „A” műszakban volt egy földzárlat, a hengerközi hűtés nekizúdult, négy henger eltörött.

– Mindjárt megyek, csak ezt még elszívom.

A távolban tajtékozva-dübörögve elhúz egy lemez eleje. A művezető belenéz a selejtvágó beesett, üres arcába, nagyot sóhajt, és hogy világos legyen a dolog, cigarettásdobozt halász elő tiszta kék köpenye zsebéből, odanyújtja.

– Vegyél egyet.

Ezt az embert már kétszer kihúzta a slamasztikából. Most megy a szekér, nincs semmi gond a műszakkal, s ilyenkor fáj látni, hogy valaki lemarad. A görnyedt hátú, lassú mozgású, lassú beszédű selejtvágóból süt az életuntság. A művezető legszívesebben vállon ragadná, meg-rázná, aztán megölelné, mert ő még olyan eszményeken nőtt fel, hogy a munkahely a második otthon, a kollégák a tágabb család, és nincs erősebb kapocs, mint amikor tíz, harmincöt vagy akárhány ember valamit együtt végigcsinált vagy csak ült, dekkolt, nehéz ezt megfogalmazni. Ő maga is átment már kemény dolgokon, egyszer Dorogon harmadmagával lent maradt az omlásban, 1050 méter mélyen, és hét órába telt, mire a bányamentők kikaparták. De ezért az 52 éves öregemberért ki fogja a kezét nyújtani? Vagy már csak egy bernáthegyi tudná kihúzni a jégből, és az is csak azért, mert rumoshordó van a nyakán?

Most jön a lemez vége, keresztüldübörög a selejtvágó feltételes megállóján, azután újra zümmögni kezd a csend.

– Nagyon magadba vagy te itt – mondja a művezető.

Úgy látszik, a selejtvágó mégiscsak hall a piszkos vattatömésen át, mert így felel:

– Eleget dolgoztam már hülye emberekkel.

Balról, a hengersor felől egy tejfölösképző termester közeleg. Megy a selejtládához, belenéz, kesztyűs kezével a magasba int. A háttérben óriásdömpér áll.

– Második félidő – mondja a selejtvágó, és föltápáskodik. – Megyek az irodámba.

Fogja a hegesztőpisztolyt, indul vissza a roncsok közé.

Az operált orrú művezető behátrál a művezetőibe. Odakinn az ajtó mellett néhány vaskos lemezdarab támaszkodik a falnak, pajzsokra hasonlítanak. A legelsőre jelmondat is van írva: NEDOBDEL.

A művezetői iroda négyzet alakú kis szoba, amelyből még kisebb szobák nyílnak. Fenn a plafonon csövek haladnak. A szellőzőben valami hangosan ciripel.

A művezető leül az asztalához, belelapoz a műszaknaplóba. Mindig ugyanaz a nóta: hidegek a kemencéből kijövő bugák. Felveszi a telefont.

– Tóth vagyok. Tibi, mondj valami biztatót!

– Malacunk van, átszúszik minden. Főnök, miért nem hordod a rádiót?

– Gyerekek, ezt nem kívánhatjátok tőlem, olyat húz a zsebemen, hogy kész csípőficam. Mi a baj?

– Engedélyt akartam kérni, hogy sisak nélkül mehessek ki pisilni.

– Szó se lehet róla! Déli szél fúj, még hajsza kerülne a lemezbe.

A rádiótelefon valóban ott hever az asztalon. Nagy, hosszúkás, hasáb alakú készülék, a napokban kapta az üzem, ez most a sláger. De ami igaz, az igaz: súlya van.

A művezető 55 éves, Szobon született 1941-ben. Az apja postamester volt, eltűnt a keleti fronton, és mire 48-ban az oroszok visszaszolgáltatták, a felesége már másnak szülte tovább a gyerekeket, a két apától összesen hetet. Volt egy csúnya válás, a család Szentlászlóra került, a fiú az általános iskola után Pécsen járt gimnáziumba, de harmadikban abbahagyta. Téli szünet volt, ő épp Szolnokon karácsonyozott, abban az időben mindenfelé jártak a városokat a bányásztoborzók: a családi bonyodalmak után önállóságra vágyó 17 éves fiú egyből a tenyerükbe csapott. Másfél év múlva már az újságok címlapján szerepelt mint a nagy bányaomlás egyik túlélője.

– Még maradtam két hónapot, nehogy azt higgyék...

De azután leszámolt, s ment az anyjáié után, akik időközben Sztálinvárosba költöztek. Orosz protekcióval, amit a család hozott össze, a kokszozó felvette deknisnek. Ott munka mellett leérettségizett, sőt még a főiskolát is elkezdte.

1968-ban átjött a megleghengerműhöz, csoportvezető lett az előnyújtón, s mert megszerezte az üzemmérnöki diplomát is, hamarosan művezetőt akartak csinálni belőle.

– Megmondtam nekik, hagyjanak békén. Amíg így több a pénzem, mint az üzemvezetőnek, addig nekem melós a nevem.

Viszont belevetette magát a szakszervezeti mozgalomba. A pártba egyelőre nem lépett be, egyrészt mert a melósok így jobban elfogadták szakszervezeti bizalminak, másrészt mert itt nem volt kötelező. A hengersor 89-ben elhunyt üzemvezetője sem volt az.

– Hát, szegénynek nem volt könnyű dolga – szokta mesélni a fiataloknak. – Kossuth-szakállt növesztett, és azt mondta: addig nem vágja le, amíg az oroszok ki nem vonulnak. Na, fogták, bevitték, és addig verték, amíg nem kérte a borotvát.

Ezekről a régi időkről szívesen tart népmesei elemeket sem nélkülöző szemináriumokat, mert normálisak, okosak ezek a Bánkiból jött gyerekek, de a történelemről, sajnos, fogalmuk sincs.

– Hát azt tudjátok-e, hogy miért hívták Kádárt a kompromisszumok emberének! Nem? Na, majd én elmondom. Szóval az úgy volt, hogy Kádár nem szeretett vadászni, csak a neje. Ha az ment, neki is mennie kellett. A Czinege meg a Korom akkor ott leitatták, mindenfélét aláírtak vele. Aztán amikor kijózanodott, elcsodálkozott, és mindent visszavont. Na, ezért hívták a kompromisszumok emberének.

Sajnos nem mindig tud hallgatóságot toborozni maga köré. Az emberek bezárkóznak, félnek kiadni magukat, ha ugyan van egyáltalán mit kiadniuk.

– Hát a mi időnkben, pedig azok piszkosul kemény idők voltak, mindig le tudtunk ülni egy marék szotyolával, és órákig elbeszélgettünk. Most, ha van egy vendégség, azt nézem: hogyan tudom visszaadni.

A felesége ex-OTP-hivatalnok, a nyugdíja havi negyvenezer. A fiuk helyettes előhengerész, a lányuk Szegeden pedagógus, a vejük meg a szegedi dóm főkantor-organistája. Ha jön az unokájuk Szegedről, és a városban sétálnak, ő, a nagypapa mindig megáll az uszoda előtt, és elmondja:

– Nézd csak! Ezt az uszodát mi csináltuk, társadalmi munkában. Ma úgy mondanák: ingyen.

Azért a pártba mégiscsak belépett. 1986-ban, amikor művezető lett. A legnagyobb fegyverténye az volt, amikor három év múlva ő javasolta, hogy oszlassák fel az alapszervezetet.

Mint művezető elismert ember. Nemcsak azzal, hogy az alapfizetése százezer forint, hanem például azzal is, hogy bár ez abszolút nem szokás, egyszerűen áthelyezték a saját „C” műszakjáról, hogy szedje rendbe emezt is. És ő nem tiltakozott, mert az ő altruizmusa műszaktól független.

– Susánszky professzor magyarázta a főiskolán, hogy a vezető az első húsz percben ne marasztaljon el munkást, mert a negyedik órában ugyanazért már valószínűleg nem is szól. Ezt én nagyon megjegyeztem.

Nagy, boltozatos koponyáján, hátraszaladó homlokán sebhelyek nyoma: van egy 250 négy-szögöles kiskertje Nagyvenyimben, s nem kíméli magát, ha gallyazni, metszeni kell. A felesége szeret utazgatni, az már bejárta az összes környező országot, de ő nem tart vele, szívesebben időz Nagyvenyimben. Ami terem, elosztogatja. Ha bort présel, pálinkát főz, azt is. Néha kiül pecázni. Ha van hal, jó, ha nincs hal, úgy is jó, legfeljebb nem lesz a kollégáknak mit odaadni. Wartburgja van, pedig, saját bevallása szerint, bármikor vehetne egy két és félmillió kocsi.

A Vasmű újra és újra ráemel a középkáderi fizetésekre, és nem érti, hogy alkalomadtán miért nem viselkednek még mindig úgy a kiválasztottak a beosztottaikkal, mint tiszt a közlegénnyel. Pedig hát tudhatnák: ez egy lövészárk-barátság, egy egész generációnak kell eltűnnie, hogy megtörjön, hogy a pénz legyen az egyetlen isten.

TEKERCESELŐ

A tekercselő a görgősor végállomása. Útközben a lemez még elhalad egy nagy, vaslemez paravánnal elkerített térség mellett, amiből akkora fogaskerék mered ki, mint egy szélmalom. A vasparaván hézagain át további fogaskerékmonstrumokra, óriási hajtótengelyekre, rozsdás, de kényesebb pontjain zsíros papírba bugyolált hengerekre, géptestekre, görgőkre látni.

Aztán a görgősor kiszabadul a vasszurdokból, pályája sík vidéken fut tovább, maga mögött hagy még két fölötte átívelő fekete-sárga vashidat, kicsit leszűkül, befut egy jókora dobot forgató csónakdaru alá, nem messze mögötte ott áll egy másik is, és azzal a görgősor, mintha elvágták volna, véget ér.

A végállomás irányítótermét P-9-nek hívják. Zömök, örtonyszerű építmény a nagycsarnok fala mellett, első emeleti, kinyúló üvegablakaiból belátni az egész gyáracsarnokot. A hengersor felé persze legfeljebb a selejtvágóig: onnantól a táj vöröses ködbe burkolódzik, amiből a távolban néha kiemelkedik egy hengerállvány vagy vashágcsó sziluettje, mint messzi városok tornyai.

Minthogy ebben az irányban nincs különösebb gyakorlati látnivaló, itt kapott helyet egy-egy számítógéppel az operátor és a meós. Most azonban nem a helyükön ülnek, hanem egy nagy csövön odakinn a csarnok előtt. Az operátor 27 éves, barna hajú, alacsonyka-csinoska nő, a szeme érdekes zöldesbarna fényű. Pólót, rövidnadrágot, sportcipőt hord. A fogai vakító fehérek, a szája széle sebes, mintha idegességében összeharapdálta volna. Az édesapja a profilüzemben dolgozott mint darukötöző; még nem volt negyven, amikor a szabálytalanul polcolt vasidomok összedőltek, szó szerint kettévágták.

A meós egy évvel fiatalabb és jó pár kilóval nehezebb. Kék munkaköpenyt és farmernadrágot visel, vöröses hajába öregítő, vaskos szemüveget tűz. Hetvenhét éves, csípőprotézises nagymamájával lakik az Erkel körúton.

– Szerintem a vasműsök ötven százaléka iszik – mondja az operátor.

– Ugyanúgy, mint máshol – rándít egyet a vállán a meós.

– A váltóműszakosok jobban.

– Ismersz mást?

Ülnek, szívják a cigarettát, süttetik magukat a langyos májusi nappal. Az operátor kinyújtja izmos, meztelen lábát.

– Hál’ istennek, új nője van, azóta nem zaklat.

Akiről így beszél, csaknem általános alanyként, soha ki nem mondva a nevét, a férje. Most váltak el. Bármilyen szemrevaló nő, még sincs könnyű helyzetben: az a válás inkább menekülés volt, vissza az anyjához, panelba, magával cipelve egy két- és egy ötéves kisgyereket. Az anyja itt a Vasműben mérlegkezelő, a férje halála után négy gyereket kellett továbbvinnie, a balesetért a férjét tették felelőssé, senki se állt ki mellette.

Az operátor már 15 éves kora óta a Vasmű dolgozója. Eredetileg nagyon jó állása volt: az igazgatóságra került mint titkos ügyiratkezelő, elkezdte a dolgozók esti gimnáziumát is, de a harmadik év után abbahagyta. Egyrészt meghalt az apja, másrészt megszűnt a TÜK. A rendszerváltás után már nem volt szükség az igazgatóságon se titkos ügyiratokra, se csinos, fiatal aktatologatókra.

Azóta itt van, nemrég a gyedről 34 ezer forinttal vették vissza. Volt férje a nagyolvasztóban daruvillamossági karbantartó.

– Én nem akarok férjhez menni – jelenti ki a kövérkés, szemüveges kolléganő, a meós. – Csupa ilyen történeteket hallok.

Neki érettségije van, egy darabig mint képesítés nélküli nevelőtanár dolgozott. Szeretett volna továbbtanulni, kétszer felvételizett az ELTE-re, egyszer a JATE-ra. Van egy húga, most érettségizik, annak talán majd sikerül.

Az elszívott cigaretta csikkjét nem dobja el, arról gyújt rá egy újra. Másik nagy szenvedélye az olvasás, abban sem ismer szünetet, egyik könyvet a másik után falja. Leginkább a verseket szereti meg a történelmi regényeket.

– Tegnap nem bírtam elaludni, hajnali háromig olvastam Leon Uris Exodusát.

– Jesszusom! – sikít fel az operátor. – Órákor elszámolás!

Azzal felpattan, rohan vissza a csarnokba: forrónadrágjával, hullámmzó pólójával igazi jelenség az olaj, a reve és a szúnyogok miatt állig begombolkozott munkásnők között. A két hengermű közötti úton mindig nagy a jövés-menés: aki látja, megbámulja.

Odabenn, odafenn a P-9-en közben a munka megy tovább. Három-négy-ötperces tempóban jönnek a lemezek, lazacszín hátukon tócsákban pezsegve forr a víz. A görgősor végén a csévélőgomb állja útjukat, a lemez alábukik, rácsavarodik a dob alatt elhelyezett csévélőhengerre, és tekeredik, tekeredik, tekeredik úgy egy percen át, aztán befut a halfarokszerű lemezvég is, nyolc méter per szekundum sebességgel becsapódik a csévélődob alá: most már együtt az egész tekercs.

A P-9 irányítófülkéjéről nem sok jót lehet elmondani. V alakban megtört keskeny és zsúfolt folyosó, az egyik oldala csupa ablak, az ablakok mentén öreg, régimódi, kopott zöld kezelőpultok húzódnak, a másik oldal fal, előtte számítógépasztalok állnak, majd rögtön utánuk ócska, kibelezett íróasztal, foghíjas fiókokkal, barna-ezüst kávéfőzővel, azonkívül kétféle székből összesen tíz; az egyik közülük tulipános-szíves, szemlátomást a készsori pihenő garnitúrájából való.

A P-9 leharcolt pultjai három kormányosálláshoz tartoznak:

Az 1-es kormányos a tulajdonképpeni csévélő. A pontos megfogalmazása, szintén a nyugdíj miatt: melegszalag-tekerceselő.

A 2-es kormányosállás közepén helyezkedik el, az ablakfal fordulójában, ahonnan rálátni a DAB-toronynak nevezett vasliftre, amely a tekercset felhossa a pincéből és elindítja a tekercsíró kunyhója felé. A 2-es kormányos hivatalos megnevezése: melegszalag-tekerceskiemelő csoportvezető.

A 3-as kormányosállásból már csak a csarnok vége látszik, illetve az előtérben a tekercsíró kunyhója, s mögötte a fordítóasztal, ahonnan a tekercsek útja kétfelé válik; az egyik a daruhoz megy, a másik két hatalmas hernyóalp közreműködésével a hideghengerműbe. A 3-as kormányos hivatalos megnevezése: fordítóasztal- és hideglánckezelő.

A gyakorlatban a munkát két kormányos végzi, és attól függetlenül, hogy melyikük a csoportvezető, négyóránként váltják egymást az 1-es állásban. Nem mindegy, hogy hogyan jön be a lemez a csévélőbe. Ha balra csúszik, akkor a tekercs közepe kidudorodik, „teleszkópos” lesz, ha jobbra, akkor a közepe besüllyed, ezt hívják „stadionos”-nak, s van még a „kardos”, amikor a lemez nehezen szabadul ki a csévélőből, a tengely szabályos csacsifület

húz ki a tekercs közepéből. Mindez természetesen nem csupán a P-9 kormányosain múlik: a daru gyakran tesz egy sétatutat a kész munkadarabbal a hengersor felé, hogy az ottaniak is megnézhessek, mit műveltek.

A műszakos művezetők közül az egyik rendszeresen a P-9-en strázsál, merthogy ő erről a pontról szereti eldönteni: a hengersorüzem kifogástalanul működik-e. Középmagas, testes, ötvenes férfi. Áll a kormányoshelyiségben, nem szól, rezzenetlenül, némán figyel.

A csoportvezetője is ugyanilyen alkat, legföljebb az arca más, talán az egész Vasműben nincs még egy ilyen szomorú arc. A csoportvezető 46 éves, Budapesten született, két testvére van. 1954-ben a család Sztálinvárosba költözött, az apa szobafestőként dolgozott. A fiú első munkahelye a papírgyár volt, sokáig aktívan futballozott, 21 évesen letette az érettségit, aztán az NDK-ba ment dolgozni KISZ-vonalon, a feleségét ott ismerte meg. Panelban laknak, két gyermekük van, a tévében a német adókat nézik. A feleség német tolmács.

Jobbról, a vöröslő ködből újabb lemez jön. A csoportvezető fáradt rutinnal húzkodja a kapcsolókat, a rádióból tánczene szól.

A fizetése hatvanvalahányezer forint.

Kollégája, a 2-es kormányos mindössze 21 éves, ovális arcú, szakállas, sovány, mozgékony fiatalember. Homlokába hulló fekete haját közepén kettéválasztva hordja. Rövid ujjú pólót visel: az itt elhelyezett számítógépekhez képest meglehetősen meleg van.

Dunaújvárosi fiú, a szülei tanárok. Az anyja eredetileg vasműs volt, a munka mellett járta ki a főiskolát. Ő a Bánkiban végzett, technikus-gépész szakon. Minden lehetséges számítógépes tanfolyamot elvégzett, még a számítógépes esztergályosít is. Politikával nem foglalkozik, tévéje sincs. Bár a szülei jóvoltából már van egy kis lakása, hol itt van, hol ott: barátoknál, barátnőknél. Az alapfizetése 38 ezer forint bruttó.

– A szentségit, ráz ez a pult! – kapja vissza a kezét egy pillanatra a kapcsolókról.

– Nem a pult ráz, te rázod a pultot – nevet a háttérben a sortos-pólós operátor. – Tele vagy energiával.

– Hozz egy vödör vizet – javasolja a kávézni a P-9-be járó darus –, állj bele, az leszigetel, és hűsölsz is egy kicsit.

A fiú egy darabig még sziszeg, tenyere élét a pult sarkaihoz próbálgatja, aztán a melankólia újra visszakúszik az arcokra.

A P-9-hez tartozik még egy egészen infernalis munkahely: a tekercsíróé. A meleghengerműben minden gondosan elrendezett, kínosan pedáns, ódonságában is szép: a tekercsíró ócska vassufnija mintha nem is ide tartozna. A toldozott-foldozott, girbegörbe, vastagon összefestékezett, füledt buszmegállóféle afféle purgatórium, ahol az ilyen-olyan alkoholisták még egy utolsó lehetőséget kapnak.

A vassufni egy nem túl magas pódium végében áll, innen lehet például hozzáférni a tekercseket a hideghengerműbe vivő hernyótalpakhoz. Keskeny helyiség: kinyújtott kézzel elvben egyszerre megérinthesz a göncökkel teleaggatott, lemezdarabokból összeüttött ócska fal és túloldalon derékmagasságban az óriási bicikliláncon utazó lemeztekercesek. A fal a gyakorlatban még csak-csak megérinthesz, bár a frissen ráfröccsent festék miatt az sem ajánlatos, a lemeztekercesek azonban végképp megközelíthetetlenek: több száz fokon izzanak.

A vassufniban mindig pokoli meleg van. A belépőben álló ventilátor még fénykorában sem tudott volna megbirkózni ekkora hővel, most meg már alig szelel. A vassufni berendezése

csupán egy ócska vaslemezből tákolt pult közvetlenül a bejáratnál, egy báránybőrrel letakart vaslábú asztalka és egy szivacsülőkéjű szék. Ezeken a berendezési tárgyakon kívül van még három nagy, ezüsfestékes vödör, egy ecset és két pótecset, amik valójában vékonyka botok, a végükön rádrótozott rongycsomóval. A falon spárgán lógó tábla hirdeti:

FIGYELEM! MINDEN TEKERCSTRE A TELJES TEKERCSSZÁMOT RÁ KELL ÍRNI
FELESLEGES RAJZOK, SZÖVEGEK FELÍRÁSA TILOS!

A kunyhón nincs ablak. A fal és a méltóságteljesen elvonuló tekercsek mögött gépek dohognak, csörögnek, konganak, egyfolytában remeg, rázkódik a fal és a padló. A tekercsek között időnként rálátni az óriási, vaskos körzökhöz hasonló DAB-toronyra, amint hol erre, hol arra forog, nagy emelővillájával a csévélőből elveszi, megemeli és a szállítóláncre rakja a kész tekercseket.

Csak innen, egészen közélről látni, hogy a tekercsek milyen óriásiak. A tekercsírónak időnként kihúzható mérőszalaggal meg kell mérnie a magasságukat. A fém mérőszalag durván két hónap alatt kirepedezik, megroppan, elég.

A tekercsíró a vaspultra zsírkrétával felírja az aktuális sorszámot, aztán amikor ráírta a soron következő tekercsre, a zsírkrétás utolsó számjegyet nedves szivaccsal letörli, eggyel megemeli. A szám hatjegyű, előtte a BF vagy EX betűjel azt mondja meg, hogy belföldre vagy exportra megy-e.

BF 141427 – festi a kódot a lassan tovailléggő tekercsre a tekercsíró, pemzlije vége füstöl a hőtől. A festéke kályhaezüst, az elfolyásoktól púpos a föld, hígító szaga száll, ezüstszerű minden.

A tekercsíró 51 éves, töppedt kis öregember, erősen kopaszodik, izzad, kék szemével vaksin hunyorog, vékony aranykeretes szemüveget visel. Bolháson született, az apja juhász volt, pásztozember, öt gyereket nevelt fel. Ő 1977 októberében jött a Vasműbe, előtte az AFIT-nál dolgozott. Volt repülőollón kormányos, kisegítő hengerész, de aztán 1982-ben elvált, munkásszállóra költözött, egyre nehezebben tudott megülni a tévé előtt, hívták a fröccsök, a kocsmák. Az életét műszak után ma is ez tölti ki, az ember keze itt a tekercsek közvetlen közelében így is, úgy is remeg, ha mástól nem, hát a hőségtől, akkor meg nem mindegy? Hatodik éve tart életfogytiglani száműzetése. Az alapfizetése 33 ezer forint.

– Szegecselt a lábom, nem bírtam a sok jövés-menést, azért vagyok itt – magyarázkodik, ha olyasvalaki toppan be a sufnijába, akinek nem akarja az orrára kötni az igazi okot.

Persze látogatója, csak úgy, nemigen akad. Legföljebb lakatosok, akiket csak az érdekli, hogyan lehetne minél könnyebben, gyorsabban az elakadáshoz férni, aztán eltűnni ebből a pokolból.

No meg a fiatal, keskeny arcú, szakállas kolléga, aki azért rohangál be a kormányosállásból egy nagy zseblámpával, hogy azt nézegesse, nincsenek-e bekarmolva a tekercsek, mert azt helyben ki kell köszörsülni.

– Mennyi az idő? Mikor állunk át ezerötszáz anyagra? Lesz még mintás? Kis tekercs? – A tekercsíró ilyesmikről faggatja a 2-es kormányost, mert számára ezek létfontosságú kérdések. Például kis tekercsből egy műszak alatt 140–160 is átmegy, akkor már kapkodni kell. A mintás anyagra jóval nehezebb számot írni. Az ezerötszáz fokon hengerelt, gyengén ötvözött lemez csak úgy ontja a hőt.

– Öreg, valld be, hogy te itt titokban szipuzol! – vigyorog a tekercsíróra a kormányos, aki még nem döntötte el, hogyan viselkedjen a műszak különböző posztjain dolgozó emberekkel, fönn kell-e hordani az orrot, vagy inkább leeresztve. – Figyellek: sose csukod rá a festékesvödőre a fedelet!

– Álljál itt és csukdosd! – kaffog a kisöreg: ami humorérzéke volt, rég elfőtt ebben a melegben.

A tekercsek pedig csak jönnek és jönnek: üstök a pokolban. Az öreg fél kézzel az arasznyi ezüstszámkat írja, fél kézzel cigarettázik. A padlóra taposott csikkek mintha rúzsosak volnának, ezüstrúzsosak.

Odafönn a P-9-en a két kormányos és a művezető a monitorokat bámulja. Az imént csináltak egy számárfület, már volt egy készsori elakadás, mi jöhet még?

A képernyőn egyelőre rendben mennek a dolgok, a coil-boxból egyenletesen göngyölődik ki a fehérén világító anyag, simán átfűződik a hengereken, és ha most felnéznek a monitorokból, a vörös ködbe vesző görgősor ezüstsín fodrain máris megpillanthatják a sebesen közeledő, vörhenyes lemezkígyót, amint fejét a víz fölé emelve vágat az újabb kameraállások felé.

Azután, amikor már a fele itt van feltekeredve a csévélőhengeren, a coil-box kiürült és a távolban csapkodva jön az uszonyoszerű lemezvég, a lemez közepe a dobnál váratlanul becsípődik.

A következő percben öten-hatan is körülállják a pincelejárót, amely a csévélődobhoz és a csévélőhengerhez vezet. A hadibunkerre emlékeztető betonaknát reflektor világítja meg, hideg fényében vasszerelvények nyújtózkodnak, minden szegletből víz csöpög. A falak és a vasalások az árnyékos oldalon miniumtól és rozsdától vörösek, a reflektor világította sarkok mohazöldek. Van nyálkás moszat, zuzmó és kalaposgomba is: itt, az acéltekercek hévizében és a volfrámizzók mesterséges fényében az élet kipusztíthatatlanul újra és újra előtör.

A lépcsőn legalul az 1-es kormányos áll, fölötte egy ősz hajú, nagy körszakállú gépész, még följebb egy fiatal lakatos, egészen fent a művezető: mind a hengerek közé szorult acéllemez gordiuszi csomóját nézik, és a feladványon törik a fejüket. A két legalul állónak zseblámpa van a kezében.

A 2-es kormányos is megjelenik, kiskocsin tolja a kettős hegesztőpalackot, mászna fel a hegesztőpisztollyal a görgősorra, de a nagy szakállú karbantartó rászól:

– Igen betekerte. Ha elvágod, sose jön ki.

Csévélő és DAB-torony kettő van: várakoztatás nélkül lehessen fogadni a lemezszőnyegeket akkor is, ha túl gyorsan jönnek. Ha pedig valamelyikben megszorul a lemez, csak el kell vágni és behúzni a másikba, s mehet minden tovább.

Most azonban ez az út nem járható. A nagy szakállú gépész átveszi a parancsnokságot, és fölébük inti a darut.

Első kísérletként a daru rátesz egy tíztonnás tekercset a lemezre, és megpróbálja visszahúzni a készsor felé. A lemez dörög-csikorog, a daru erőlködik, az emberek a hengereket, himbákat feszegetik. A gyűrlemény nem mozdul.

Második kísérletként darukötéllel igyekeznek megemelni, szétfeszíteni az összeszorult vaspofákat. A gépész és a csoportvezető odalenn állnak, felváltva integetnek a daruvezetőnek és kapaszkodnak a különböző vasakba, lábuk beleragad a lépcső nyálkájába.

Ezalatt a 2-es kormányos a hengerek között bujkál, és egy féltényérnyi köszörűkövel a felverődéseket csiszolgatja. Azután mégiscsak szükség lesz a lángvágójára, és rövid tusakodás után a harmonikává gyúrt lemezdarab csörömpölve a mélybe hull.

A nagy szakállú gépész feljön, olajos kezét törölgeti, elégedetten mosolyog.

– Nem bánnám, ha annyi sört fizetnének, amennyit én idejárok.

Mögöttük minden eddiginél irtózatossabb zenebona kezdődik: az aknában lévő kék villanymotorok csévélni kezdik a lemezmaradékot. A kihűlő, egyre merevebb acéltest éktelen csattogással-dübörgéssel-dobogással vonul végig a görgőkön.

DARUPÁLYA

A darusok némiképp hasonlítanak a kamionosokra: mesterségükhöz nincs szükség végzettségre, egy tanfolyam kell hozzá, esetleg kettő, és kész. Sok köztük az egyedülálló, a dolgokat a könnyebbik végén megfogó férfi, viszont büszkék rá, hogy egy akkora gépezetet mozgatnak, ami a legtöbb emberben félelmet kelt.

Aki most itt, a nagycsarnok 73-as számú darujában ül, tipikus képviselője a szakmának, ráadásul tíz éven át teherautósofőr volt. Középtermetű, nagyhangú, 42 éves férfi, a szeme kék, a szája biggyedt. Rövidre vágott haja fel van fésülve, látni engedi feltűnően alacsony homlokát. Szemlátomást ügyel a megjelenésére, mindig frissen borotvált, óvatosan nevet hiányos fogsorával, s kesztyűt húz, mielőtt felmegy a darura, mert a magasba vezető vaslépcső korlátja poros. Budapesten született, három gyereke van, elvált, de már van egy új kapcsolata. Egykori felesége révén került 1982-ben Dunaújvárosba és a gyárba. Az alapfizetése 43 ezer forint bruttó.

A nagycsarnoknak négy daruja van, darusa műszakonként többnyire csak három. Ennyi azonban elég is kiszolgálni a sort, sőt vannak üresjáratok, amiket az exsofőr rendszerint a P-9-en tölt arra való hivatkozással, hogy neki a meóssal munkakapcsolata van, de azért nyilvánvaló, hogy csak a női társaság kedvéért jár oda.

– Mi már úgy megértjük egymást a Tónival – int ki az ablakon a csévéelő lejárója felé, ahol pár perce még a körszakállas, idős gépész állt, és finom karmozdulatokkal a darut dirigálta –, hogy amikor a múltkor becsípte a biciklilánc a nadrágja szárát, én már ott is voltam fölötte, és darukötéllel szépen kihúztuk.

A meós nevet, a művezető ráncolja a homlokát.

– Nem kértem én tőled, Pista, hogy azokat, még mielőtt továbbmennének, taposd meg?

– Igen? Lehet, én nem hallottam – enged meg magának egy tréfásan megrettent grimaszt, majd fogja a kesztyűjét, indul kifelé, de útközben még odasúgja a meóslánynak: – Alkalmi süket vagyok!

Amíg mászik fel a vasgrádicson, a melles-faros meóslányon jár az esze, és félhangosan morfondíroz: „Azt, hogy minden daruban van egy kis ejtőernyő, elsütöttem már neki vagy még nem?”

A magasból monumentális látvány a csarnok. Itt újra egyesül a két csarnokhajó, az embernek az az érzése támad, hogy a többszörösen egymásra pakolt, óriási vécépapír-gurigák mindent elöntenek.

A darupályák persze továbbra is külön futnak a nagycsarnokban és az úgynevezett rövidcsarnokban. A kettő közötti átjárást egy hosszú sín pár biztosítja, amin az áradókocsi jár: amit az egyik daru rátesz, átvissza a másikhoz. A sorról leíró tekercsek durván egyharmada erre az áradókocsira kerül, megy a rövidcsarnoki leíróba, egyharmadot a nagycsarnok végébe, a tekercskikészítőkhez tesznek le, és a maradék egyharmad utazik lánctalpon a hideghengerműbe.

A darus indít, a gépmonstrum rázkódva-döcögve nekiul, viszi a taposót, ami egy másra nemigen jó vastekercs, párszor ráereszti a frissen elkészültekre, ne legyenek se púposak, se beesettek.

– Hetvenen dolgoznak rajta, hogy elbasszák, én meg egyedül hozzam helyre!

Van itt az új tekercsek között egy olyan, amelyiknek a közepéből a kála virágjához hasonló jókora vastölcsér áll ki. A darus kétszer-háromszor megtapossa, apró, sárgáspiros szikrák szállnak, de az eredmény csak annyi, hogy a kibomlott rész rálapul a tekercsre.

– Hát ezt meg kellett volna lassítani, elvtársurak!

Leteszi a taposót, indul a fordítóasztalhoz, amit keresztnek is mondanak, de leginkább egy hatalmas, ezüstre festett négylevelű lóherére hasonlít, erre kerül a tekercsírótól a tekercs, s attól függően, hogy az asztal merre fordul, jut a hideghengerműbe vagy a daruhoz.

– Hülye, hülyébb, leghülyébb, postás, rendőr, hengerész... – énekelget egyre forrószódó fülkájében a darus. Van ugyan klíma, sőt búg is, de csak arra jó, hogy elalmosítsa az embert. Állítólag volt már hetven fok is a kosárban, de hát a darusok szeretnek nagyot mondani.

– Következik a pótbuga, száma 66-88-11. – Az operátor hangja olyan tisztán ér fel a darushoz, mintha itt ülne mellette.

Mint egy öreg, megfáradt villamos, zötykölődik át a daru a fordítóasztaltól az áradókocsiig, illetve a kikészítőig tartó rövid szakaszokon. A darusnak nincs könnyű dolga: sorozatban jönnek a tekercsek, és neki még játszania is kell a horgába akasztott, nagy bádogvágó ollóra emlékeztető tekercsemelővel, hogy a tekercs minél tömörebb legyen.

– Milyen vastag, mehet egymásra? – kérdez bele a rádiótelefonba.

A tekercsek kiismerhetetlenek. Jönnek, vaskos kéménytestükből meleget pöfögnek, szikrát hánynak a legkisebb érintésre, nagy, szürke szárnyukkal csapkodnak. A darus ilyenkor dühödten cigarettázik, és úgy érzi, az egész világ ellene van, még a váltótársa is, aki ilyesmiket ír fel krétával a plafonra: BAROM! OTTHON IS A SAROKBA GYÚJTOD A SZEMETET?

ÜZEMIRODA

Az üzemiroda a kisebbik csarnokhajóban van középtájon, ablakai a szabadba, a külső bugatérre néznek. Az üzemvezető irodája bal kézre esik, tolóajtós szekrényekkel, a szoba végében nagy íróasztallal, középen hosszú tárgyalóasztallal van berendezve. A szekrény tetején cserepes növények zöldellnek, jut belőlük az ablakba is. A sarokban két számítógép áll monitorral, nyomtatóval. A falon két szürke mágnesábla lóg, apró, színes lapocskáik között eluralkodott a káosz.

Kedd délelőtt van, az üzemvezető értekezletet tart. Rajta kívül jelen van az üzemvezető-helyettes, rövid, fekete hajú, kis, nyírott angol bajuszkát viselő, komoly, kissé szögletes fejformájú férfi, és a hat művezető, köztük a fekete szakállas, az operált orrú öreg és az alacsony, szótlán, köpcös.

– Tisztelettel üdvözlök mindenkit. Kezdeném a nagyolvasztóval. A kohóbontás ütem szerint halad, eddig öt baleset volt: szombaton egy levágott éles cső átfúrta egy szlovák manus sisakját, de már túl van az életveszélyen, aztán volt egy combnyaktörés, a többi nem súlyos.

Az üzemvezető tar koponyájú, kerek arcú, 52 éves férfi, farmernadrágot, feltűrt ujjú inget és kötött mellényt visel. Halántékán a még mutatóba megmaradt rövid, őszesbarna haj barkóban folytatódik. Bőre cserzett: látszik, hogy sokat tartózkodik a szabadban. Elegáns, vékony szemüveget és arany színű karórát hord.

– A számokat magatok is megtaláljátok, 4350 tonnával túlteljesítettünk, de a hetedik-nyolcadika elég sötét nap volt, henger törés. Lapozzunk: nem sajtóhiba, ezt kell megenni, előreláthatólag plusz 7700 tonna lesz az import. Sok lesz a vékony lemez. Cserék, nagycsere, támhengercsere. Amíg el nem felejttem, a szabadságospénzt tizedikén fizetik, előfeltétel egy év DUNAFERR.

Az üzemvezető Szalkszentmártonban született, technikumot végzett, azóta a Vasmű dolgozója. Előnyújtó kormányosként kezdett, úgy lett csoportvezető, majd művezető, 78-tól üzemvezető-helyettes, és 89-től üzemvezető, amihez kijárta a két éves felsőfokú termelés-irányítóit. Üzemvezető-helyettes korában két évre függetlenített SZB-titkárnak választották, amihez nemigen fűlött a foga, de a pártbizottságon megveregették a vállát, és azt mondták, hogy az ilyesmit illik elfogadni. A fizetését egyharmaddal megemelték, de ő mégse volt boldog, az első nem melós május elsején a felvonulás után járó üveg sör átvételekor el is futotta a szemét a könny, a felesége szólt rá, hogy most már hagyja abba.

A munkáscsaládból jött exmelósok nemegyszer áldozatnak élték meg, ha a párt felemelte, kinevezte őket, ha kiűzetek a kormánypad Édenéből. A melósévek visszasírása része volt annak a rituálénak, amivel elfojthatták a nagy terített asztalhoz üléstől támadt lelki furdalásukat: az élcsapatba, a párttagok közé csak minden ötödik ember tartozhatott. Akik ennél is feljebb jutottak, ő például két cikluson át volt tagja az üzemi pártvezetőségnek, további önigazgatóra tehettek szert azzal, hogy egymás között jól odamondogattak. Ezekről a küldetéses időkről az üzemvezető így gondolkozik:

– Valahogy úgy voltunk ezzel, mint a vallással. Az ember nem jár templomba, de valahol mégiscsak hisz benne. Mi meg eljártunk a pártgyűlésekre, munkásörtségbe, de valahol nem hittünk benne.

A Vasmű üzemvezetői a konfliktusos gyáregységekben rosszkedvűek, harapósak: felbukkanásuk valamely munkaterületen rossz ómen az ott dolgozóknak. Az olyan olajozottan működő helyeken viszont, mint a hengersor, nincs tétje azt figyelni, ki jön felfelé a lépcsőn: az üzemvezető mackós külseje mackós jóindulatot takar.

– Felmentünk Linzben a kormánypadra, hát látom, ott is teszi el a manus az újságot a fiókba. Akkor most veszekedjek a mieinkkel? Aztán voltunk Szmederevóban, azok még pontszerű revésedéssel küzdenek, örült kosz van, a munkások az asztalon hasálnak. Na és Kanadában? A coil-box-kezelő máshoz nem ért, csak a coil-boxhoz! Hát én oda teszem az embereimet, ahová akarom! És állítom, nálunk egy hengerész jobban van informálva a gyár dolgairól, mint máshol egy művezető.

De ezt nem most mondja: itt az értekezleten az alapokat rakja le, hogy aztán eldicsekedhessen barátainak, kollégáinak a csapattal.

– Egyeseknek piszkosul sűrűn vannak családi eseményei. Nem gond, csak a bétével vigyázni kell: két és félmillió az éves keret, és a felét már elhasználtuk. Kaptunk száz túlórát, a kemencések háromszázat. Nagyleállítás: átépítik a tolókéményt, mi meg eltüntetjük a tekercsíróbungit. Darus képzettségű embert nem lehet szabadságra küldeni, mindenki más mehet, csak előbb nézzünk ki egy kuglinapot. Visszük a kolleginát is, mindenkinek meg kell tanulni egy szem rizst pálcikával fölvenni.

A kollegina alacsony, csupa mosoly dél-koreai diáklány, üzemi gyakorlaton van a hengerson, pillanatok alatt összebarátkozott az itteniekkel. A kuglinap pedig a nagy közös buli, amit a hengersoriak a dunavecsei Tökjő kiskocsmában tartanak minden évben.

– Mostanában olyan kétpúpú tevék jelennek meg a nyolcas lemezeken. A jobb érzésű kormányosok bevallják, hogy a nyomáscsökkentő használatával a peremesség leesett. Sajnos vannak ciklusok, amikor a benyomódás előjön. Revésség: azt tapasztaltuk, hogy nem jó megoldás, ha az elejét vastagra hagyjuk.

Beszéd közben az asztallapra könyököl, időnként a jegyzetpapírai sarkára rajzolgat. Íróasztalát üveglap alatt tucatnyi fotó díszíti: a zöld posztóruhás, zergetollas, csizmás vadászember a képeken ő maga, s mellette, előtte, mögötte kiterített vagy kitömött vadak hevernek-függnek.

– Teleszkóposság örült alacsony. Szélességi mérethiba úgyszintén. A revésséggel kapcsolatban a próbapácoláskor kiderült, hogy a lemez mégiscsak jó.

A munka az egyik nagy hobbi, de a másik a vadászat. Harminchárom éves volt, amikor valakinek a valakije a füle hallatára visszautasította a „gyere, komám, vadássz velünk!” ajánlatot. Ő akkor félénken odament, hogy helyette nem mehetne-e ő. Műszakos művezető volt, este ment haza a Simson kismotorral a szép havas tájon, s kiszabadulva a gyár nagy acél vécépapírgurigái közül, fölémagasodva a jégbordás csipkebokrokra, kökénynek, farkascseresznyének, egyszerre érezte magát hatalmasnak és kicsinek: ugyan ki fog szóba állni vele, vadászpuskát adni a kezébe?

Aggodalmai alaptalannak bizonyultak, s ma szülőfaluja, Szalkszentmárton polgármestere mögött ő a helyi vadásztársaság elnökhelyettese. A vadásztársaságnak ötven tagja van, ebből négy vasműs.

Mint minden, a kilencvenes években a vadászat is átalakult. Korábban, de gyakran csak a közvélekedést ellensúlyozandó, sokan kerültek a körön belülre olyanok, akiket a vadászat rejtvényfejtéshez hasonlítható izgalma vonzott, s őket most kezdik kiszorítani a zajos, látványos és gyors tévévetélkedők világához tartozó újvadászok. Az üzemvezető sose venne Land Rovert, s mondjuk amikor húznak fel a szalonkák a német–lengyel erdőségekbe, ő hússzor is kimegy, hat alkalommal süti el a fegyverét és lő hármat, de ugyanolyan boldog mind a hússzor.

Aztán őzbakra évente ötvenszer megy: egyetlenegyét ejt. Legjobban a vaddisznóvadászatot szereti: ötvenötöt lőtt eddig életében. A zsákmánnyal ő csinál mindent, maga vágja le a fejét, lenyúzza, lehúsolja, kiáztatja, lefőzi, tisztítja, fehéríti, és a kész trófeát otthon fölrakja a falra.

Két szoba hallos, 59 négyzetméteres panelban lakik Dunaújvárosban. A felesége korábban az óragyárban dolgozott, most itt a hengerműben jóléti csoportvezető. Kisebbik lányuk az Acélművek Kft.-nél van, a 29 éves nagyobbik Veszprém-ben él, kereskedelmi szakközépiskolát végzett, ott már ikerunokák vannak.

– Uraim, tiétek a szó. Sanyi?

A hat művezető közül négyet ő nevezett ki, a másik kettő kinevezésébe pedig még üzemvezető-helyettes korában beleszólhatott. Van köztük egy egészen fiatal. Ami mondanivalójuk most van, az többnyire a szabadságolásokkal kapcsolatos. Az alacsony, szótlan, köpcös megjegyzi, hogy a csévéőkormányosai méltatlankodnak, mert egy héten belül kétszer kellett nagytakarítaniuk.

– Uraim, ez nem időhöz van kötve, hanem koszhoz! – mondja az üzemvezető, és hozzáteszi: – Ja, és mielőtt elfelejtem: a darusfűlkéket kérem rajtaütésszerűen ellenőrizni. Nagyon kíváncsi vagyok, hogy egy darusfűlke hogy néz ki.

A székek lassan, egyenként hátracsúsznak, lábuk legalul kopott, fekete, mintha szívnák magukba az olajat. A helyiség kiürül, az üzemvezető is veszi a sisakját, megy ki a területre. A számítógép képernyőjén egy kéz ilabda pattog keresztül, s amikor átér, megfordul, kezdi újra.

KIKÉSZÍTŐÜZEM

A kikészítőüzem a lemezek csomagolásával, szállításra való előkészítésével foglalkozik. Két fő részre oszlik: a tekercskikészítők a nagycsarnok legvégében lángvágóznak, pántolnak, címkéznek, majd a lemezt változatlanul tekercs alakban küldik tovább; mellettük, az úgynevezett rövidcsarnokban elhelyezett lefejtő-daraboló soron pedig a tekercsből táblákat vagdosnak, s azokból csinálnak nagy, lapos pakkokat.

Ha a meleghengermű első két üzemének dolgozóiról megkockáztatható, hogy a munkárisztokrácia tagjai, akkor itt bizony a plebs csomagol. Lehet körülírni, de ez itt elsősorban betanított munka: akik a kikészítőben dolgoznak, alacsony képzettségűek, pályaelhagyók, szűk horizontú emberek. Emellett közvetlen kontaktusban vannak a késéles vassal: a munkahelyi balesetek gyakoriságában a kikészítőüzem a második helyen áll az egész gyárban.

A kikészítőüzem igen nagy területen fekszik: egész kísértetváros. Hatalmas acél vécépapírgurigákból rakott bábeli tornyai, gépek és munkaasztalok közti utcái-terei kihaltak, aztán egyik-másik ponton hirtelen embereket látni, a vasműs szétszórtságához képest szinte egymás nyakában vannak, reflektor rajzolta körben hajladoznak, ülnek, állnak. Közel s távol a többi városrész rideg, üres és komor. Elhagyatottságát csak hangsúlyozzák a mindenütt jelen lévő feliratok és táblák, a leggyakoribb a SZOTYIZNI TILOS, pointilista stencilbetűs kartonlemezeik fel vannak szögelve a szürkésfehérre meszelt falakra, több tucat van belőlük. Üdítő kivétel egy kézzel írott: HA NEM TUDSZ SÖPÖRNI, EDD MEG A SZOTYI HÉJÁT.

Minden jel arra mutat, hogy a kikészítőben központi probléma a pótcselekvéses szotyolarágás. Emellett kiemelt figyelemre tarthat számot a másság kérdésköre is, az ilyen jellegű krétafeliratok közül a leglátványosabb egy piros tűzcsap ládáján olvasható:

BEDRÉNY

SEGGRÉM

SEGGREGÉNY

ANAL-STORY

MI?

GÖRÉM

Kicsivel odébb a vécéajtókon csupán szögön lógó NŐI WC, FÉRFI WC táblákat valaki megcserélte. A női ajtajára még külön címke is került: ARAL TÁMHENGER CSAPÁGYZSÍR – TÖBB, MINT SZUPER.

Továbbá zöldre festett vastáblák lógnak a falon, mágnesdarabkával lefogott fehér papírlapok lobognak rajtuk a huzatban: kirándulásra, üdülésre, akciós vásárra felszólító hirdetések.

A kikészítőüzem éppen azáltal támasztja a legnagyobb követelményeket a belépni szándékozókra szemben, hogy egyáltalán nem támaszt követelményeket: mindenki jönni akar. Ahhoz, hogy valaki itt munkát kapjon, nagy-nagy protekció kell. Ez alól a fiatal üzemvezető se kivétel: az összeomlásakor úgy nyomták be ide a városi pártbizottságról, ahová amúgy a Vasműből került: mint KISZ-titkár a gyárlátogatások lebonyolításával volt megbízva. Ezekről az időkről mindenféle történetei vannak.

– Volt egy csoport, szürke madarak Sopronból, sose felejttem el, olyan komor pofával vonultak utánam, hiába mutattam nekik a kohót, kokszolót, mindenre csak hümmögtek: „Szép, szép, de a természet szebb!” Hát a végén kiderült, hogy természetjárók voltak, biztos kikapcsolódni jöttek.

LEFEJTŐ-DARABOLÓ SOR

Az úgynevezett rövidcsarnok még így is vagy kétszáz méter hosszú. Az elején tekercshegyek várják, hogy átjussanak a túlvégbe, s ott már mint táblalemezek lapos bálái szállhassanak fel a Vasműt elhagyó tehervonatokra. E kezdő és végpont között helyezkedik el a lefejtő-daraboló sor uszályvontára emlékeztető géprendszere.

A sor első állomása rögtön a tekercshegy lábánál egy sínfele, amelyre a plafon alatt mozgó nagydaru egyenként ráállítgatja a tekercseket, s a nagy LD betűkkel jelölt tekercsek megkezdik utazásukat a vontatógőzös-szerű lefejtőgép felé. Pár méter után máris egy nagy zöld vagonütköző állja útjukat, az élen haladó borzalmas csikorgással-ropogással tiltakozik, aztán az ütközőről a következő pillanatban kiderül, hogy egy buktatható emelő: elfekteti a tekercset, s viszi tovább zajos vesszőfutásra görgők, karok, tengelyek cséphadarói között, s végül belöki a vontató orrának lánckamrájába.

Ezeket a mozzanatokat két nő felügyeli, a darus és a bevezetőkormányos.

A bevezetőkormányos 48 éves. Tizenhat évig cipőgyárban dolgozott, 94-ben jött át.

– Itt nagyobb a por és a zaj, de legalább nem vagyok bezárva.

Hát, tér az van, bár nem határtalan: mindenütt tekercsekbe, lemeztáblákba ütközik az ember. Van egy zöld vizű hűtőmedence is, mellette óriási csepegtetőtálca: hatvanfokosnál melegebb anyag nem mehet fel a sorra. A tekercsek végéből egy téglalap alakú mintának ki van vágva, olyan, mintha ajtó volna egy kerek épületen, az egyikre valaki ablakot, tetőt is rajzolt krétával, s ráírta: NAPKÖZI.

A bevezetőkormányos csinos barna asszony, a haja összesen futtatott. Az egész családból csak ő meg a csiszolóban dolgozó veje vasműs: a férje kőműves, a lánya varrónő, a fia külföldön talált magának munkát. Panelban laknak, Mezőfalván van kertjük, pici házzal.

Zöld munkásnadrágot visel, hozzá csak ujjatlan pólót. Most meleg van, de hogy télen kegyetlen idő tud lenni a rövidcsarnokban, arra bizonyíték a kezelőpult mellett álló, repülőgép-hajtóműre emlékeztető hőlégfúvó. Sisakot nem hord, ez az engedetlenség itt általános női privilégium. A lábán magas szárú, fűzős bőrcipő van, fazonra épp mint a szövőnőké.

Átlag tízpercenként kell feladni egy tekercset a sorra. A bevezetőkormányos rajta tartja a szemét a folyamaton: van egy kis oszlopon álló kezelőpultja a légi úton érkező tekercsek leszállópályája mellett, és egy másik, valamivel nagyobb a lefejtőnél: a vaskamrába belökött tekercset innen kell pontosan a helyére igazítani, egy tengellyel felnyársalnia, és már lehet is húzni a lemezt végig a vontató testén.

Az a tengely nem mindig megy be. Ilyenkor szól a próbavágóknak, akik jönnek hegesztőpisztolyaikkal, hegesztőpalackjaikkal, és kívágnak egy darabot a fellazult acélguriga közepéből. A próbavágók a végletek emberei: lángvágás közben vagy egyfolytában udvarolnak a kormányos asszonynak, vagy rá se mernek nézni. A kormányos asszony ilyenkor leül a székre, mert az itteni kezelőpult mellett asztalka is van két székkal, és taglejtéses néma párbeszédbe bocsátkozik a magas kosarában ülő, hasonló korú darusnővel.

„De jól megy annak, akinek mind a tíz ujjára jut egy!” – pantomimel odafentről a darus.

„A hátam közepére se kívánom az ilyen férfit” – mutogat vissza a bevezetőkormányos.

„Nana, könnyű a Katit táncba vinni!” – hányja-veti magát a darus, majd szétrázza a kosarat.

Aztán jót nevetnek mindketten: ki tudja, elértették-e egymás szavát.

A rövidcsarnok betonján rázkódó-remegő, orrkamrájában nagy acéltekercset forgató robusztus vontatóhajó az előegyengető, más néven nagy egyengető. Mellette álló kormányosát egyengetőkormányosnak hívják: egy újabb földből kinőtt pult segítségével ő irányítja a tekercsvég befűzését az előegyengető görgői közé. A görgőket hidraulika nyomja föl-le, itt is kerek óralap mutatja az emelés-süllyesztés mértékét. A legmagasabb hidraulikavezetékéről drótra kötött vaspatkó lóg.

Most épp nem hozott szerencsét: a berendezés túlmelegedett, nincs kenés, a hőkioldó automatikusan kikapcsolta a motort, le ne égjen.

A sor áll, a kormányosok a kormányosház előtt gyülekeznek, zsebből szotyoláznak, és a helyzetet tárgyalják. Négyen vannak: a melírozott hajú, még mindig feltűnően csinos bevezetőkormányos, egy fölényes képű, bajuszos, gyér szakállú fiatalember: a nagy egyengető kormányosa, egy alig húszéves, rövid barna hajú, szemüveges, mosolygós kislány: a rakásolókormányos és egy fonattal átkötött hosszú, fekete hajú, kerek és gödröcskés madonnaarcú, 26 éves nő: a főkormányos.

– Biztosan megint a szivattyú – mondja a fiatalember, aki a sárga sisakjához még egy külön sárga fülvédőt is hord, menet közben iszonyú itt a zaj.

– Vagy az érzékelő – énekel affektáló hangon a madonnaarcú főkormányos.

– Vagy túl melegen tettétek fel az anyagot – kockáztatja meg a helyes kis szemüveges.

Aztán nagyot hallgatnak, nézik a kopott zöld gépet. Ők négyen eléggé el vannak zárva egymástól, s ha így összeterelődnek, hirtelen nem is tudnak mit mondani egymásnak.

Mocskos sárga sisakban beesett arcú lakatos bukkan fel, megkerüli a sort, és a túloldaltól, az olajjal befent géptagok hónaljából kiabál át.

– Hogy ennek is pont ebédidőben kell kipurcannia!

A kormányosoknak kapóra jön a dolog, végre megvan a közös nevező.

– Mi van, most hozott kaját? De hisz ez mindig éheznek!

– Ja, akinek a nyolc óra egy nagy ebédidő, persze hogy mindig éhes!

– Lehet, hogy kivette az oldalbordáját, és most azt eszi!

– Nahát, az oldalbordája se szeretnék lenni!

A sor 1983 óta üzemel, s mint minden gépsor, gyakran igényel közvetlen kiigazítást. Ezt a feladatot itt nem a karbantartó ügyelet látja el, hanem a technológiai személyzethez tartozó műszakonkénti két beállító lakatos. Állandó jelenlétük annyiban okoz feszültséget, hogy ők mégiscsak szakmunkások, havi alapfizetésük negyvenöt-ötvenezer körül mozog, a madonna-arcú főkormányos viszont csak 35 ezer forintot keres, a szemüveges rakásolókormányos pedig huszonötöt.

A gépbeállító lakatosoknak van épp elég dolguk, és ezektől a sisaktalan nőktől semmiféle segítséget nem várhatnak. Ha ők épp nincsenek jelen, szanaszét hagyott szerszámaikkal képviseltetik magukat: óriáskalapácsok, óriás csillagkulcsok, óriás csavarhúzó hevernek a géptestek vaslépcsőin, melljük húzott dobogókon, néhány törött nagy köszörűkő társaságában.

Ezt a hibát most mégse nekik kell kijavítaniuk: jön egy villanyszerelő, és egy perc alatt végez is.

Az előegyengető alól kibukkanó lemezre egy excenterein részegen billegő nagy keret vár: himbálja, himbálja magát, azután egyszer csak odavág. Ez a tulajdonképpeni daraboló, kését kímélni kell, mert csak hatos vastagságú lemez darabolásra tervezték, és itt bizony előfordul a tizenkettes is.

Azt, hogy a lemez milyen gyorsan fusson és hogy a kés milyen hosszú darabokat vágjon le belőle és hányat, a főkormányos állítja be kopott, ósdi, ablak menti pultjain a kormányosházban. A kormányosházban örök félhomály honol, a főkormányos pillantását fogva tartják a kijelzők, a kék fényű monitor és persze az ablakon túl a gépen a lemezszalag s fölött a reflektorfényben hintázó hóhérbárd. Ez egy igen monoton munka: levágni a lemez elejét, aztán azt figyelni, nem véti-e el a gép a számolást, nem akarja-e egyszer csak önállósítani magát.

A főkormányosság magányos állás, bár mostanában van valaki, a fiatalabbik gépbeállító lakatos, aki mindig rányitja az ajtót, és innen, az üveg mögül figyel, rendben mennek-e a dolgok. Van, hogy órákon át egy szót se szól, máskor meg elújságolja, hogy a Boldi bácsit kiszúrták a kapunál, és most azzal védekezik, hogy biztos azért színeződött el a szonda, mert aromásított dohányt szív a pipájában, máskor meg arról mesél, hogy vasárnap délután a portásnő sámlira kiül a főkapuba, és cukorborsót pucol ónvájdlingba, és ez a halott édesanyjára emlékezteti, aztán megint hallgat órákon át.

A dolog érthető: a főkormányos vonzó teremtés, madonnaarcával érdekes ellentétben van hosszúkás, érzéki szája, a szeme zöld, és pici gödröcske van az álla közepén. Hírlik, hogy kisfiával a férjétől különköltözött, túl sokat veszekedtek a pénz miatt, annyit nem tudott elérni, hogy hadd maradjon még fél évet otthon, ne kelljen a gyereket már egyéves korában bölcsődébe adni.

A főkormányos Dunaújvárosban született, a szülei öntödei melósok, bár az apja egy ideig megpróbálkozott a fegyörködéssel is. Két öccse van, vasműsök mind a ketten.

Cipőgyártó szakmunkásképzőt végzett, dolgozott helyben, majd egy fiúval összeállva Pesten is, aztán kipróbálta az óragyárat, de a végállomás csak-csak a Vasmű lett. Nem titkolja: a cipőgyárat lehetett szeretni, az óragyárat is lehetett szeretni, de ezt a Vasműt, ezt nem lehet. A Vasmű agresszív, s az talán attól van, hogy sose alszik. Az alvók látványa ellágyít, legyen az a gyermeke, anyja, apja, testvére, de még az a nyavalyás férje is. Aki soha nem alszik, azt talán nem is lehet szeretni.

Most itt ez a lakatosgyerek, megalszik a tej a szájában, ami még nem volna baj, csak hát elveszi a lehetőséget, hogy más is bejöjjön a főkormánypadra.

A tekercs lefut, a bajuszos, lenge szakállú egyengetőkormányos előkerül, kiszedi a maradékot a kés alól, lehajítja a szalag alá a konténerbe, aztán odaáll a pulthoz, befűzi az újat, és újraéled az éktelen csattogás-dobogás.

– Kettő és feles jön negyvenöt darab!

A vágó után következik egy újabb egyengető, aztán a görgői közül kifutó lemeztáblák beérkeznek a rakásolóba. A rakásoló ormótlan, fedett vasuszálya hasonlít, szépen libasorban bedübörögnek itt-ott nyitott testébe az ajtó méretű vastáblák, odabenn földrengés-égzengés közepette egymásra zuhognak, aztán egyszer csak görgők hátán oldalra lódulnak, s most már együtt araszolnak tovább az összepántolás végállomása felé.

Ennek az utolsó szintérnek már meghitt, családi hangulata van. A placc közepén van egy asztal, kék köpenyes vagy farmeros-pólós nők hajolnak össze fölötte, négyen-öten, messziről úgy néz ki, mintha egy kis pletykálkodásra bújnának össze, de közelről látszik, hogy NEM-MEGFELELŐSÉGI JELENTÉS-eket töltögetnek, félig kivont mérőszalagjaik kampós végével úgy húzkodják jobbra-balra a papírlapokat, mint a krupiéék a zsetonokat. A beosztásuk minőségellenőr, nem is a kikészítő állományához tartoznak, például itt van közöttük munkaideje felében a P-9 meósa is. Pár méterre mögöttük emelkednek a levegőbe a már összepántolt lemezkötegek, görgősor-kifutópályájukhoz a meósok oda-odaszaladnak, az utolsó pillanatig méricskélnek, mibe lehetne még belekötni. Az összedugott fejek idilli képe is csak látszólagos: van, hogy az asztal fölött egyetlen privát mondat el nem hangzik. Nyáron a sok szűnyog, télen a hideg gyötri őket.

– Pali bácsi, mindegy, hogy milyen, csak küldjön át egy forró tekercset! – Egy meós szájából az, hogy mindegy milyen egy tekercs, ékes bizonyítéka annak, hogy borzasztó hideg szokott lenni telente a rövidcsarnokban. S a darus rövidesen megjelenik, hozza a nyolcszáz fokos tekercset, leteszi a meósok asztala mellé, nincs annál forróbb kályha a világon.

A meósok rangidőse egy vörös hajú, zöld szemű, elegáns megjelenésű nő. Érettségije van, tizenhat évig volt kereskedő, aztán feladta, ájtott a Vasműbe.

– Itt nem kell félnem, hogy vashiányom lesz.

A család, ahonnan származik, pentelei. Az apa téeszelnök volt, mind a három gyerek a Vasműben dolgozik. Rácalmásról jár be, a dédnagymamától számítva négy generáció él együtt egy családi házban.

– Nem semmi az a hatos út a busszal a csúcsforgalomban, ott mégse félek, csak itt.

A papírok széle olyan éles, mint a borotva, a mérőszalaggal is össze tudja kaszabolni az ujját az ember, de az igazi veszély, természetesen, a vas: olyan Damoklesz kardja, ami nemcsak felülről, hanem oldalról is lecsaphat.

A kereskedői megjelenéséből sokat megőrző asszonynak persze az emberekről is megvan a véleménye.

– Nyolcan ültünk, nyolcunknak más volt a pénze, aztán ha valamit meg kellett csinálni, engem bökdöstek: dolgozz te, te keresel többet!

Az alapfizetése havi 39 ezer forint.

A látszólagos idill további tartozéka egy vasházikó a sarokban, benne számítógép fölé görnyedő negyvenéves, kövérkés hölgy, aki a lemezkötegekre felragasztandó tiketteket nyomtatja. Amikor egy szettel kész van, kirakja az ablakba, a felragasztás már a meósok dolga.

A négy aranygyűrűt is viselő, kövérkés hölgy a készrejelentés-író. Nem könnyű munka összeszedni az összes adatot, általában kétóránként váltják is egymást a kolléganőjével, de az most szabadnapos. Ilyenkor a készrejelentés-író számok, számsorok tengerében fuldokol, a feje egyetlen nagy, sugárzó monitor.

– Ez rossz, ez valami másik adag, csináld meg újra, de igyekezz, nem szeretném, ha létrával kéne utánamennem, hogy ráragasszam.

A meósok haragosan dobolnak ujjaikkal az ablakpulton, amíg a nyomtató nagy kerregéssel ki nem dobja az új tikettet. A készrejelentés-író mindenki kapcája, a szemüveges, tisztviselő kinézetű hölgy alapbére mindössze 22 ezer forint. Hét éve van a Vasműben, előtte boltban dolgozott.

Hasonlóan megvetett poszt a lemezfestőé, akinek az a dolga, hogy egyrészt a felragasztandó etikett alá alapozót kenjen, másrészt a lemezköteg oldalára nitrofestékkel messziről felismerhető raktári színkódot fessen. Ez is egy utolsó pillanatbeli munka: a lemezköteg már a görgősor végén, a mérleggörgőkön áll. Itt minden össze van kenve lila, kék, piros, fehér, sárga, zöld, rózsaszín, barna és fekete megfolyásokkal, a görgő alatti bádog úgy néz ki, mint egy Pollock-festmény.

Ugyanilyen fantasztikus látvány a festéksorgástól púpos szék és a festékpettyes föld. Nitrohígító szaga bódít.

– Ezek a szúnyogok, úgy látszik, szeretik a festékszagot, mert mind énram jönnek – panaszkodik a lemezfestő a meósoknak.

– Butaság! – hurrogják le azonnal. – Mi talán nitrohígítót iszunk, hogy a szánkba is belerepülnek?

– A hígító meg kieszi a kezemet – panaszkodik tovább a lemezfestő, ötvenéves, beesetten is szép arcú, megkapóan kék szemű elvált asszony.

– Átállunk háromszázról háromszázharmincra – bölintanak egymás felé a meósok, és hátat fordítanak a lemezfestőnek.

– Kértem a főnököt, hogy rendeljen ide hullaszállítót műszak végére, hullafáradt vagyok – panaszkodik rendületlenül, de a meósok rá se hederítenek. Az, aki takarítónőből lett lemezfestő, és így, akárhány évesen is több festéket ken magára, mint a lemezekre, az nem érdemel könyörületet.

– Legalább egy csap lenne itt, hogy néha megmossam a kezem!

A lemezfestő sokgyerekes, szegény parasztcsaládból származik. Tizenöt évesen már három műszakban dolgozott a kenderfonóban, aztán ahogy szépült, változott a sorsa is: a csúcson, tizenöt éven át, vasműs személyi sofőr volt. A hanyatlás a rendszerváltással kezdődött: létszámförlöttiként akkor kényszerült a takarítónősködéssre. Itt mint lemezfestő 27 ezer forint a fizetése. A Római körúton lakik, óvodás koruk óta egyedül neveli két gyerekét.

– A házasságomat nagyon elrontottam. – Leginkább férfiakkal szokott mesélni, mert azok szívesebben állnak oda mellé, viszik-hozzák a festékescsöbreit. – Volt egy jó barátom, az mindig azt mondta: a házasság nem összeadás, hanem szorzás. Állj össze egy senkivel, a nullával való szorzás eredménye nulla.

Lassan, vontatottan beszél. Olyan, mint egy rosszkedvű, fáradt színész, aki hozzá méltatlan szerepet kénytelen játszani.

– Ilyen magas köteg, és három csíkot kell húznom!

Rajta és a meósokon kívül már csak egyvalaki van itt a placcon, aki női előjogból nem hord sisakot: a fiatal, csinos, szemüveges rakásológormányos. Kis szabadtéri kezelőpultját elég szerencsétlenül helyezték el, mert ha a kormányos a készülékével szemben áll, akkor az uszály-szerű rakásológép behemót testétől nem lát rá az uszályból kirakodás folyamatára, márpedig éppen ezt kell irányítania, s néha előfordul, hogy a mágnesgörgők nem bírják megtartani egy vastagabb köteget, az ilyesmit idejében észre kell venni. A rakásológormányos tehát a pult mögé áll, így nyer egy métert, s ha jól hátrahajol, még egy felet: ennyi elég is, hogy rálásson a legtávolabbi görgőkre. A helyzetből következően a lemezkötegek a háta mögött haladnak el, s ő egy teniszbíró fejmozgásának ütemében hol balra, hol jobbra néz, s közben az ujjai vakon zongoráznak a neki háttal forduló fekete pulton.

A rakásológormányos 21 éves, a szakmája férfiruhaszabó, pár hónapja vették fel 25 ezer forint alapfizetéssel. Előszálláson lakik vasműs szüleivel és két még iskolás testvérével. Szeret úszni járni, s hagyja, hogy betanítás ürügyén hol ez, hol az a fiú udvaroljon neki.

– Ó, én még nem akarom lekötni magam! – kacérkodik rúzs nélkül is pirosuló pici szájával, ha valaki egyenesen rákérdez: még szabad-e?

Nem messze tőle már a sisakos kötegelőké a pálya. A görgősoron beérkező lemezköteget négyen közrefogják, fényes acélszalagokkal körbepántolják. Sűrített levegős pántológépeik mérgesen kaffognak.

A kötegelők vegyes társaság. Amott az az ösztövért idős ember például üveges, megbukott az iparával, és szégyenszemre asszonyi segítséggel kellett vasműs állást koldulnia: a felesége kormányos a hengersoron. Emitt ez a kék sisakos, kicsit bamba képű fiatalember meg kőműves, az anyja hozta be ide, aki az egészségügyben dolgozik ugyan, de a második férje, vagyis a fiú mostohaapja itt helyben gyáregységvezető-helyettes. A fiú mérhetetlenül naiv, ami miatt a kolléganők szívesen beszélgetik.

– Na mi van, Isti, mikor jön a gyerek?

– Szeptemberben.

– És akkor mi lesz?

– Hát megszüli.

– És miből fogtok élni?

– Van munkája neki is.

– Mit csinál?

– Azokat a kis piros motorvonatokat takarítja.

– És mi van a beiskolázásoddal?

– Remélem, elfelejtik.

– De akkor nem leszel elég okos, hogy főnök lehess.

– Mért, a múltkor volt a Szerencsekerék, hát előbb kitaláltam, mint azok ott a tévében.

A kötegelők harmincezer körül keresnek: inkább alatta, mint fölötté. Közvetlen főnökük az úgynevezett táblarakta. A táblarakta a többiekkel együtt pántol, alátétfát készít elő, darura ad fel, amíg az emberei vécére mennek, isznak vagy szusszannak egyet. Az egész lefejtő-daraboló sor dirigense a csoportvezető, aki hol itt, hol ott tűnik fel, harsányan elkiáltja magát: „Csendet kérek!”, és nem lehet tudni, hogy ez vajon a gépeknek vagy az embereknek szól, ugyanúgy megy minden tovább.

A csoportvezető harmincéves, magas, jó felépítésű, jóképű, bár kissé széles arcú fiatalember. Kiskunmajsán született, mezőgazdasági szakközépiskolát végzett Boglárlellén. Az apja gépkocsivezető. Az anyja, amikor a testvére hat évvel ezelőtt meghalt, öngyilkos lett.

Érettségi után volt egy gyors, félresiklott házassága. Katonaidejét itt szolgálta Dunaújvárosban, leszerelés után itt is ragadt. Dolgozott a papírgyárban mint folyamatirányító operátor, aztán átjött a Vasműbe: 1993 októbere óta csoportvezető. A fizetése hatvanezer bruttó.

Újranősült: a felesége betanított varrónőből lett vasműs darus, s hogy a két kisgyerekre valaki mindig tudjon vigyázni, ellentétes műszakba járnak, a váltás a lépcsőházban zajlik: az egyik a panelház előtt hagyja a kempingbiciklit és rohan fel, a másik a lakásban hagyja gyerekeket és rohan le, valahol közepén találkoznak, futtában megcsókolják egymást, nevetnek, még jó, hogy a főnökség is átérzi a helyzet komikumát, és a darus fiatalasszonynak fél óra késést elnéznek.

– Ezek itt tudják, hogy mi az a folyamatos műszak, de mi lesz majd az iskolában? Hát az idősebb kollégák gyerekei hányszor megkapják: „Elég szomorú, fiam, hogy a szüleid nem törődnek veled!” Az állam bácsi meg elvette a családi pótlékot is, merthogy magas a jövedelmünk. De hogy legközelebb valaki másra szavazok, az biztos.

Amikor ezt a kis panellakást megvették, mindenük ráment, a kocsit is el kellett adni. Akkoriban még tudott bétézni: a tengerentúlra utazó lemezkötegek és tekercsek vízhatlan műszalas papírba csomagolásával elég szépen lehet keresni műszak után, de most már minden idejét a gyerekek veszik el. Segítséget a rokonságtól se várhat.

– Az anyósoméknak van hat unokájuk, becsületükre legyen mondva, nem kivételeznek: egyiket se akarják látni.

A csomagoló bété hatalmas munkaasztalai és kis kézidarui itt terpeszkednek a közelben: ha a fiatal csoportvezető nem néz oda erre az elveszett Paradicsomra, tulajdonképpen boldog. Megigazítja a sisakját, kipöcköl egy cigarettát a pakliból, rágyújt, végigsétál az emberei között. Ez az iszonyú csörömpölés, huppogás felold mindent, az ember végül is megnyugszik, itt biztonságban van az élet elől.

TEKERCSKIKÉSZÍTŐ

A tekercskikészítő a nagycsarnok utolsó szakasza. Itt már nincs más, csak tekercs tekercs hátán, majd tekercsek egyesével, fémtalpakon, címkéjükön olyan rendeltetési helyekkel, mint Jeddah, Saudi Arabia; Guayaquil, Ecuador; Montreal, Canada; Düsseldorf, Germany; Milano, Italy, aztán befogadásra váró nagy, üres betonhengerek s oldalt egy kusza domb szét-szakadt, meggyűrt, elgörbült lemezvégekből.

A tekercskikészítők tíz-tizenötön is vannak: lángvágósok, kötegelők, tekercsfestők, próbavágók és darusok, bár e legutóbbi kivételével a posztok összemosódnak. Az itt húzódó széles betontereken mindenki úgy dolgozik, mint az örült, hogy az idekerült tekercsekre minden pánt, védőlemez és kísérőcédula fölkerüljön, mert akkor időnek előtte hazamehetnek.

A kikészítő műszakos művezetője bárkinél kész tartani a hátát értük.

– Aki azt akarja, hogy idebent tartsam őket nyolc órán át, az csak jöjjön ide tíz percre, és álljon oda a tűzforró tekercsek mellé! És akkor még pántológépet se adtam a kezébe!

A művezető alacsony, kissé kínais arcú, 48 éves férfi. Fekete, félhosszú haját közepén kettéválasztja, keleties szakállkát és tömött, dohánybarna bajuszt visel. A szeme kék, a keze ápolt. Jobb gyűrűsujján vastag aranygyűrűt hord.

Budapesten született. Apja, anyja munkás volt, szerencsét próbálni jöttek Sztálinvárosba. Ő technikus oklevelet szerzett kohász szakon, aztán a hideghengerműben kezdett, katonaság után jött át ide a melegbe. Végigjárta a számárlétrát, 1980-ban nevezték ki művezetőnek. Azóta elvégezte a kétéves felsőfokú termelésirányítóit is.

– Én előbb voltam művezető, mint párttag – húzza össze szép ívű szemöldökét, ha a régi időkre terelődik a szó. – Érdeklődtem, elmentem, meghallgattam őket. Nem mondtak sokkal nagyobb számárságokat, mint a mostaniak. De azért feltűnő, hogy az egykori kommunisták törődnek ma legkevesebbet az emberekkel, nem is kell túl messzire menni.

A felesége gyors- és gépiró volt, adminisztrátor, az új világ kezdetén kiment dolgozni egy városi káéftébe, ahonnan az első létszámleépítéskor elküldték, egy évig volt munkanélküli, két éve sikerült visszajönnie vasműsnek: jelenleg diszpécser. Három gyerekük van, sőt már unokájuk is. A legkisebb lány Pesten tanul, színésznőnek készül. A főiskolára nem vették fel, így most havi tizenegyezerért színitánodába jár.

– Egy kicsit összehúzzuk magunkat, hadd legyen legalább neki jó szakmája.

A művezető életét kitölti a család szolgálata. És családjának tekinti az alatta dolgozó mintegy negyven embert is, bár ezt néha elvicceli:

– Nekem a munkatársaim olyanok, mintha a testvéreim lennének. Bármennyire szeretném is, nem válogathatom meg őket.

Egy ilyen helyen, mint a kikészítő, nem elég sakkozni tudni az emberekkel. Az egyik legnagyobb mutatóvány már a felállítás: össze kell hozza szedni az elgurult bábukat.

– Az a helyzet, hogy vártalak – kezdi nagy körtelefonokkal a műszakokat –, a Nándi délután szólt, állítólag köldöksérve van. Te mentél volna az ő helyére, de aztán nem tudtam mást csinálni, valakit be kellett hívnom, szóltam a Kis Zolinak. Amúgy is tartozunk egy csúszóval neked, amikor csúcsot termeltünk tizennyolcadikán éjjel.

Alig teszi le a telefont, már ott áll az íróasztala előtt a lemezfestő, jobb keze mutatóujját a tenyerébe szorítja, néhány vércsepp sötétlik a cipője körül a linóleumpadlón.

– Nem kell jód – mondja a lemezfestő.

– Már feltörtem – mondja a művezető.

Amíg jódoz és kötöz, a nő halkán sziszeg.

– Mit kell most festeni? – kérdezi a művezető.

– Sárgát és kékét.

– De ugye nem kentél mellé pirosat?

A művezető szigorú képet vág. A lemezfestő zavarba jön, megszólalni se bír, csak a fejét rázza.

– Na, azért megnézem!

A művezetői iroda kicsi. Pár lépés, és már kinn állnak a rövidcsarnokban, s mennek a placc felé, ami a reflektorfényben olyan, mint egy színpad, minden más megfeketedik, eljelentéktelenedik körülötte.

Mennek, a férfi sisakban, a nő hajadonfőtt: fekete, lakkozott haján megcsillan a fény.

– Két csík nem sok, tudom ballal is festeni – mondja a lemezfestő.

– Én is úgy gondoltam – feleli a művezető.

V / EURÁZSIA

A DWA HIDEGHENGERMŰ KFT.

A gyárváros legnagyobb objektuma a hideghengermű: alapterületre még az érctérenél vagy a pályaudvaroknál is nagyobb. Csarnoka hét ablaksor magas, lapos doboz, vasvázas, üveghajós tetőszerkezetét hat hosszanti oszlopsor tartja. Az oszlopközöket kis kihagyásokkal üvegfalazat tölti ki, az így létrejött öt hosszúkás rekesz néhol megőrzi csarnokszerűségét, néhol kereszt-falakkal vagy csak vasparavánokkal műhelyudvarok, raktárak sorozatára oszlik. Ebben a labirintusban helyezkednek el a hideghengermű üzemei, melyek a következők:

Pácolóüzem	72 fő
Hengersorüzem	105 fő
Hőkezelőüzem	54 fő
Kikészítőüzem	155 fő
Raktározási és szállítási üzem	80 fő
Gépészeti üzem	67 fő
Villamos üzem	36 fő

A teljes létszám az ügyvezetést (32), a kereskedelmi (16), a humán (23), a gazdálkodási (32) igazgatóságot, valamint a törzset (45), a minőségbiztosítást (25) és az üzemfenntartást (15) is beleszámolva 757 fő.

A hideghengermű 1992. január elseje óta osztrák–magyar vegyes vállalat: állam az államban. Alattvalóinak egyedülálló módon nem kötelező viselet a sisak – igaz, helyette fülvédőt hordanak. Az egész Vasműben egyedül itt gyúrték le a Kőjált, üzemeltetnek saját boltot – igaz, a pultjai fölött eszegető melósok gyanakvásától kísérve: „Valakinek a valakije biztosan érdekelt ebben.”

Az itteni melósok többnyire rosszkedvűek, úgy érzik, más gyáregységekhez képest aránytalanul többször kapják meg, hogy „ha nem tetszik, el lehet tolni a biciklit”. A nyugati tulajdonszerzésnek ők eddig nem sok hasznát látták. A vezetők DWA rendszámú Opelokat kaptak, önáluk felújították a vécét. A régi porcelánkagylókat leszerelték, helyükre öntöttvas lefolyó került. Az egész egy lyuk a padlón, s ha az ember hirtelen nem értené, mit várnak itt tőle, útbaigazításul két ormóttan bakancstalp formájú sziget fordul sarokkal a tátongó luknak, s ha valakinek még ennyi sem elég, további kapaszkodónak ott van két ácskapocsféle jobb és bal kéz felől az ajtófélfában. Vécépapírnak vagy tartónak nyoma sincs, de a két bakancstalp-sziget vízzel körülöblíthető.

Van viszont szinte minden kezelőhelyiségben kéztörölésre papírguriga: újonnan akkorák, hogy az első pillantásra azt hinni, valami tartály áll ki a falból.

PÁCOLÓ

Az egymás mellé épült két hengerműt modern irodaszárny köti össze. Folyosójának hideghengermű felőli végén egyenesen a pácolóba lehet jutni.

A pácoló hosszú, homályos csarnokszakasz, két végén gépóriások ülnek, s nagy, fedett kádak sorozatán át gombolyítják ölből ölbe a „bádog”-nak csúfolt acéltekercseket. Savszag fojtogat, a bádog újra meg újra felágaskodik, hurkot vet, visszazuhan: hangja egy-egy pokoli tüsszentés.

– Ti ketten menjetek és... – Az üzemvezető-helyettes köhögésbe tör ki, alig bírja abbahagyni. – Na nézd már, fulladjak meg, mielőtt mondom a melót?!

Az üzemvezető-helyettes 33 éves, bagolyképű, barna, tömött kecskeszakállas fiatalember. Dunaújvárosban született, számítástechnikus-darus családba. A szakközépiskola után rögtön elvégezte a főiskolát is. Sokáig gyáregység-energetikusként dolgozott. 1990-ben helyezték a pácolóba üzemmérnöknek, mert az akkori üzemvezető a Hazafias Népfront színeiben nekiindult az országgyűlési választásoknak, és abban az időben még senki se hitte volna, hogy nem az a nyerő ló. Ha a Hazafias Népfront meg tudta volna ismételni obligát nagy sikereit, akkor mindenki léphetett volna egyet a létrán, s a bagolyképű, barna szakállú fiatalember már rég mint üzemvezető kapná a fizetését.

– Szóval a medencét. – A saválló munkásruhába öltözött két regenerálós meg se várja a főnöki köhögésroham végét, megadóan indulnak az oldalajtó felé. A közömbösítőmedencék kint vannak a csarnok és az irodaszárny közti sarokban, föntről mindig látni, ha tele vannak szeméttel.

– Azért az szörnyű lehet, ha valakinek egy órával műszak vége előtt facsarodni kezd a gyomra, mint a Pavlov kutyájának – jegyzi meg az üzemvezető-helyettes mögött álló fiatal üzemmérnök. – Rossz nézni, ahogy itt tipródnak, mikor jön már a váltás.

A csarnokpadlózat olajmocskába lemezvagdalkák, csikk és kéztörölő papír van beletaposva. Ahol az üzemvezetés második és harmadik embere áll, betört üvegű, piszkos hirdetőszekrény lóg a falon, benne papírlap:

ŐSZI BEVÁSÁRLÁS! SZERVEZETT UTAZÁS A KÍNAI PIACRA.

Alatta egy másik:

**MINDEN INDOKOLATLANUL KIVÁGOTT 1 MÉTER SZALAG
KB. 1600 FT VESZTESÉGET OKOZ A VÁLLALATNAK.**

– Én megértem őket. – Az üzemvezető-helyettes ráncolja a homlokát. A szemei közel ülnek, seszínű szemöldöke mintha leégett volna. – Amikor meccsem lesz délután, két órával előtte már én se bírok másra gondolni.

– Tudod mit? – vigyorog rá a pár évvel fiatalabb üzemmérnök. – Jobban tennéd, ha te is inkább kocsmába járnál.

– Dugulj el, kisasszony-futballista!

– Favágó!

– Virtuális labdarúgó!

Az üzemvezető-helyettes a DWA csapatában hátvédeskedik, a hideghengerműsök jelenleg az ötödik helyen állnak a városi kispályás bajnokságban. Az üzemmérnök inkább a főiskolásokkal jár a főiskolára futballozni. Ők ketten jó barátok: ezt a szópárbajt nem egymás, hanem az unalom ellen vívják.

- Bádoglábú!
- Szálkás fejű!
- Labdahóhér!

Annyi a változás a korábbi időkhöz képest, hogy a fiatal üzemmérnökök előtt a felfelé vezető utat már nem a politikai mozgás nyitja meg, hanem az üzleti: ez a megnyerő arcú, jó felépítésű, szemüveges fiú például napokon belül átkerül a hengersonorüzemhez, ahol valaki egy külön káeftével egyik napról a másikra megcsinálta a szerencsáját. A pácolóból a fiatalembernek már csak annyi mementó marad, hogy itt vesztett el egy percet az életéből: egy éjszakai műszakon a revetőrő húzógörgőket csiszolták, de nem csiszolóvászonnal, hanem köszörűkoronggal, ami kiesett a kezéből, ő ösztönösen utánakapott, és a korong levágta egy ujjpercét.

Nagy cirkusz volt: a fiatalember úgy megzavarodott, hogy futni kezdett, és a kollégák csak a csarnok túlsó végében érték utol. Végül is megúsza: az ujjvég gyorsan begyógyult, és a technológiai szabályok megszegéséért csak egy írásbeli figyelmeztetést kapott.

A pácolóban nem ő az egyetlen csonka kezű; ha majd áthelyezik a hengersonorra, négyen-öten akkor is maradnak.

MELEGLÁNC

A megleláncon egy időben 35 tekercs tud utazni a hideghengermű felé. Amint átérnek, egy fordítóasztal közvetítésével szabályos jobbra átot hajtanak végre, és felsorakoznak a fal mellett. Ott már minden talpalatnyi hely tekercsraktárnak számít. Ameddig a szem ellát, tekercsek állnak halomban, egymás hegyén-hátán: addig egy se mehet tovább, amíg száz fok alá nem hűl. Ez két-három nap, de nyáron előfordul, hogy egy hétig ott rostokolnak, jó szélre várnak, körülöttük izzik a levegő. Olyankor a gépsor is áll.

A meglelánc emberei, talán kárpótlásul, hogy egyre kevesebben vannak, nemrég szép új konténerházat kaptak. Van benne légkondicionáló, számítógép, modern vonalú műanyag telefon, kézmosásra villanybojler, papírtörölköző-guriga, aztán vadonatúj linóleumpadló, csipkefüggöny a hőállóüveg ablakokon – a régi, hagyományos üvegek sorra kidurrogtak a korábbi szálláshelyiség falán, pedig az valamivel távolabb esett a meglelánctól.

A meglelánc emberei hárman vannak, de ha a szükség úgy hozza, kettő is el tudja látni a feladatot: egy daruzik, egy pedig az egyik percben tekercsraktáros, a másikban átadólánc-kormányos.

– Ú, ha tudtam volna, hogy ma daruznom kell, pólót veszek, nem inget! – fogja a fejét egy hegyes orrú, ritkás bajszerű-szakállú 22 éves fiú, aztán leroskad a konténerház lócájára. Hosszan fűjkálja a kávéját: rövidesen úgy fog izzadni odafenn a gőzölgő tekercsek fölött, mint egy ló.

– Hát, zuhog az eső, én is megkapom a magamét – vigasztalja a munkatársa, egy széles állkapcsú, apró, göndör, őszülő csigafürtű ötvenéves asszony. – Tizennégy éve mondom, hogy átázik a beton! Amikor festek, a nyakamba folyik a víz, rám se hederít senki.

A konténerház közvetlenül a torkolatnál áll, ahol a meglelánc az összekötő folyosón át a csarnokba érkezik, s valóban: a hőállóüveg ablakokon keresztül is látszik, hogy a folyosó-plafon utolsó betonpaneljei közt ezüstösen csillogó vízcseppek tornázzák át magukat, hintik végig a tekercseket és a rámpát.

– Legalább be tetszik érni egy betűvel, és nem tetszik ráfesteni mindenféle disznóságot! – mondja szigorú képpel a hegyes orrú, vékony dongájú fiatalember. Nyitja a táskáját, nézi, hogy itt van-e minden „jó barát”, azaz walkman, újság stb., unalmas lesz odafönn.

– Hogy? Mi? Nahát, már azt hittem, komolyan mondd! – nevet az idősödő asszony, látni engedve feltűnően szép fogait.

A konténerház előtt a rámpa itt is dimbes-dombos a kifolyt kályhaezüstitől, s ebbe a holdszerű domborzatba fura gödröskéket váj a lecsorgó esővíz. Az asszony nézi, és a fejét ingatja.

– Jézusom, mi lesz itt, ha majd tavasszal olvadni kezd a hó!

A pácolónak szánt tekercsekre adagonként más és más jelet kell festeni, nehogy elkeveredjenek ebben a lassan hűlő trópusi tekercsdzsungelben. A tekercsraktárosok jelkészlete kiszámítható: mondjuk, ha van másfél tucat LA feliratú tekercs, akkor a sorban mögöttük ugyanannyi JOS jön, vagy a pöndörödött szarvú kos-jelvénnyűek alatt nagy valószínűséggel további imádott nők horoszkópjegyei lelhetők fel. Aztán vannak a szív, cseresznye, kukac meg hasonlók mellett már-már művészi alkotások is: nyelvet öltő Popeye-fej profilban vagy Mona Lisa néhány vonalból.

Persze ha esik az eső, az egészen más. Akkor a tekercsraktáros egy Zorro törének gyorsaságával kezeli pemzlijét, odakrikszkrakszol valamit, aztán már lép is vissza az eresz alá.

– Ú, elkéstem, most viszi a Tibi a jobbik fogót! – néz ki az ablakon a csarnokba a hegyes orrú fiatalember. – De csak egyszer ne nézzen ide, de megszidom a kurva anyját!

– Mért, olvas a szádról? – nevet a tekercsraktáros.

– Hát, más semmi, de ez az egy képességük megvan.

Reng a csarnok, a sori daru átgörög a konténerház fölött. Legnagyobb horgában kopott sárga fogó lóg, olyan, mint két egymás alá akasztott, ormótlan ruhafogas.

– Azt mondják, volt egy régi darus, az egyszer visszaadta az ösztönzöt, hogy inkább vegyenek rajta egy normális fogót – mereng a fiú. – Azt hiszem, ezt a felajánlást az idén én is nyugodtan megtehetem.

Mindketten nevetnek – a hideghengerműs vezetés nemrég jelentette be szinte kádári dörgedelemmel: „csak azt oszthatjuk el, amit megtermeltünk”, azaz ebben az évben nem fizetnek egy fillér ösztönzöt sem.

A fiú elindul ki a darujához vezető vashágcsóhoz. Mielőtt mászni kezdene, gondosan megvizsgálja a vaskorlátot és a lépcsőfokokat. A darukarbantartóknak van egy rossz szokásuk: ha valamelyik darus gépe sűrűn elromlik, akkor annak a vashágcsóját bekenik gépszírral. Ez a 21-es daru, amin ő szokott helyettesítgetni, legutóbb egy műszak alatt kétszer is elromlott.

Mint valamennyi csarnok, az E-F csarnok is monumentális látvány odafentről. Közepén, a pácolói sorokra váró tekercsekből bolondvár nő: itt egy tornya épül, ott egy fala, amott egy bástyája, s közben más részein látszólag minden rendszer nélkül folyik a bontás. Jobbra a már elkészült, kék védőlemezbe csomagolt tekercsek sorakoznak: az embernek az az érzése támad, hogy imára görnyedt, púpos hátú muzulmánok százait látja. Balra a pácoló gépsora húzódik. Az innenső fele olyan, mintha gépóriások egy irdatlan vasszőnyeget ráznának, a túlsó fele pedig két keskeny rámpa között álló hosszú tehervonatra hasonlít, melynek rikító sárga zárt vagonjai fölé mozdonyító-szerű, bordázott csövek hajolnak. A legeleje gőzbe-homályba vész.

A darus felrakja fekete bakancsos lábát az ablakpárkányra: itt a kosár ablaka mindig nyitva van, ne fülledjen be a levegő. A két kilincs közé mintegy tizenkét méter hosszú madzag van föltekerve, a végén az úgynevezett „kübli” lóg, ami egy nagyobbacska műanyag palack, benne egy kisebbel; a darus időnként leereszti, hogy odalenn valamelyik tekercsraktáros töltsen meg szódavízzel.

A 21-es daruban a légkondicionáló tárcsája fagyponton áll, mégis dögmeleg van. A darus sűrűn lebocsátja a küblit, orrnyergén kövér izzadságcseppek ülnek.

– Annyit iszol, mint egy kacsa – néznek rá ferdén a tekercsraktárosok, már műszak után, lenn a földön, mert munka közben egy darussal jobb nem összeveszni.

Ő nem szól, nem vág vissza: egyszer majd eljön az ő ideje is. Érettségije van, amit nem sokan mondhatnak el magukról a hideghengerműben. Az apja vasműs, az anyja gyógyszerári asszisztens. A nővére iskolaigazgató-helyettes.

A fiú állatvédő szakon végzett Székesfehérváron, de épp beütött a rendszerváltás, a téeszék szétestek, ő egy évig volt munka nélkül, aztán elment a Skála Áruház cipőosztályára eladónak. Két év után otthagyta, azóta itt van a megleláccon. Szeret papírokat gyűjteni, például a kereskedelmi képzettségéről is, aztán meg itt a daruról.

Most nyáron volt a lakodalma, száz fős, itt tartották Óvárosban. Egyébként Mezőfalván laknak, szabad idejében nyúllal, kacsával, csirkével foglalkozik, szeret piacolni velük.

– Legszívesebben persze horgászni járnék, de az viszi a pénzt, nem hozza.

Huszonötezerrel vették fel tavaly a meglelácnbódéba. Azóta, hogy daruzik is, negyvenezer a fizetése. Ha ez így megy tovább, beleszámítva az érettségit is, még bármi elképzelhető.

Egyelőre itt ezeket a fekvő tekercseket emlegeti a rosszabbik fogóval. Lehet túlórázni is, de pár napnál többet nem szokott vállalni, mert a pénz felét elviszi a tébé és az adó.

– Kabaré ez az egész! – mutogatja a kollégáknak a gallérjára pántolt ruhabárcát: a hideghengerműsök ruhajelvénye címerpajzs alakú, az övébe a számot mintha remegő kézzel ütötték volna be, gyakorlatilag olvashatatlan. – Én még egyetlenegyszer nem kaptam vissza a saját göncömet a mosásból.

– Te csak ne törődj semmivel! – okítgatják a kollégák. – Volt itt egy darus, aki annyira a szívére vette a dolgokat, hogy megbolondult.

– Nemcsak majdnem? Én úgy hallottam, hogy csak majdnem!

– Az ugyanaz.

A tekercsek ontják a hőt. Töyükben tekercsraktárosok járnak, fontoskodva jegyzetelnek, KIZÁRT, krétázzák fel a leggyűröttebbek, a legodvasabbak oldalára. Finom rétegekben vibrál a levegő, apró szikrák szökkennek ki az egy-egy zökkenéskor lélegzethez jutó lemezsírálok szorításából. A darupálya magasságában csonka transzparens hirdeti:

CÉLTUDATOS MUNKÁVAL AZ ENERGIA TAKAR

A csigafürthajú asszony a két purgatórium közti átjáró végében áll, és kottafejeket rajzol. Hercegszántón született, hét gyerek közül ő volt a hetedik. 1961-ben, 15 éves korában ide jött nyaralni a városba a testvéréhez, és itt ragadt. A Vasmű felszippanította: küldönc lett, aztán amikor felépült a csarnok, egyenesen ide, a meglelácncra került. A fizetése 29 ezer forint. Nem sok, de, mondjuk, egy varrónő húszat se keres.

Húszéves korára már két gyereket szült, aztán tizenöt évvel később elvált: a lányával, unokájával él együtt a Béke városrészben. Arra vár, hátha nyugdíjba engedik. A kisunokával egészségügyi gondok vannak, jól jönne az egész napos otthonlét.

– Minden évben rosszabb szinten élek – panaszkodik már a számítógép mellett a művezetőnek, aki szívesen időz itt a konténerházban, ahol új légkondicionáló fújja a levegőt.

– Erre ne hivatkozz, ez súlyosbító körülmény! – A művezető harmincvalahány éves férfi. Gombócszerű, vörös orrával, tömött, fekete bajuszával és drótkeretes, kerek szemüvegével pontosan olyan, mintha szilveszteri maszkot viselne. – Mindjárt kiszabok egy jó kis mellékbüntetést!

A konténerházban néha kapkodni kell: ha a kolléga nincs bent, a tekercsraktáros alighogy felfestette a tekercsekre a kottafejeket, már rohanhat is át a keskeny csarnokrész szemközti kezelőállásába, az úgynevezett kakasülőre, ahol a fordítóasztal és a megleglánc kezelőpultjai vannak. Ezt a P-10-es kormányállást állítólag be fogják telepíteni a konténerházba, de ennek senki se örül: nyilván a kormányosi és tekercsraktárosi poszt összevonásával jár majd.

A P-10 egyelőre él, üzemel. Ablakát a daruról csöpögő olajmaszat homályosítja el, bár itt amúgy is mindig félhomály van. A kormányos csak addig tartózkodik bent, amíg a lánc mozog, aztán leóvatoskodik a síkos vaslépcsőn, aminek az oldalvasára valaki krétával fölírta:

QQRIQ

A tekercsraktáros asszony összefogja a testén a drapp munkaköpenyt, megy vissza „fej-tornázni”, vagyis beírni az adatokat a számítógépbe, azután jön az újabb adag a meleg-hengerműből, annak is ki kell gondolni valami új jelet, mondjuk, a kisunoka nevének első felét: MI.

BEVEZETŐBÓDÉ

A hűlő tekercshegyeken túl van egy szárazdokk, mögötte görgősor-csúszdáján át fut a letekeredő acéllemez egy keskeny vizesmedencébe. Útja mentén üveg elejű bádogbódék állnak, az első közülük a bevezetőkormányosé. Ez a második legrosszabb hely a pácolón (a legrosszabb eggyel odébb az ollósé). Ugyanolyan kormányosállás, mint a tőle száz méterre eső P-10, mindkettő a csarnok E-oszlopsori falából áll ki, csak itt ez közelebb van a földhöz, fél emelet magasan. Szűk, egyszemélyes fülkéje fel van szerelve számítógéppel, klímával, kéztörlő papírgurigával. Az illúzió kedvéért, mert sokat nem hallani belőle a kinti zenebonától, egy táskarádió is hever a kezelőpulton.

A bevezetőkormányosok többnyire fiatal, boldog emberek, akiket megkönnyebbüléssel tölt el életük első előléptetése, a szabadulás az olló koszos, zajos, csesztetős világából. A „bádog”, ez a racionalitásoknak fittyet hányó, szeszélyes és nőies anyag itt még összegömbölyödve alszik: a bevezetőkormányosnak csak annyi a dolga vele, hogy kibuktatja az ormótlan vasfotelből, ahová a daru letette, azután pár métert a tenyerén hordozza, mármint egy gépezet vastenyeren, végül a görgősor alá mesterkedi, s befűzi a lemez végét a revetőre görgők közé.

– Gyerekek, ne pöcsöljete, induljunk már el! – tölti be a művezető sztentori hangja a kormányosfülkét. A nemrég kinevezett fiatal bevezetőkormányos rémulten kapkod a bakelitkarok között.

– De nem megy a léptető!

– Gyerekek, valaki menjen oda, segítsen neki!

A bevezetőkormányos 23 éves, kisapostagi fiú. Az apja női fodrász, az anyja vasműs. A nővére ügyvéd Budapesten.

Épületburkoló szakmája van, de az anyja segítségével vasműsnek jött. Itt a munka mellett tanulja az acélhengerészséget, a fizetése 32 ezer bruttó. Néha pluszpénzért túlórázik, aztán a maradék idejében otthon, a nemrég épült ház körül dolgozik.

– Ha nem akar léptetni, akkor ezt itt meghúzod, aztán meg ezt – nyitja rá az ajtót a csoportvezető, s áll neki tapogatni a pulton –, csak az ég szerelmére, ki ne hívd a villanszerelőket, órákig elszöszmötölnek.

A géptenyerek meglódnak, a legelső tekercs már rajta is van a tengelyen, s a görgők nyelni kezdik a bádogot.

– Így, így! Ügyes bevezetőkormányos a masnit is be tudja fűzni.

Ebben a masniban nincs semmi képletesség: a tekercsek néha siralmas állapotban jutnak el a vasfotelig. A végük esetlenül lóg, ha pedig meggyűrődik, a meglelancosok páros lábbal ugrálnak rajta, hátha még javítható. A legérzékenyebb felület persze a szélük, ami egy-egy durva darumozdulattól időnként úgy összeforr, mintha koronazárt ütöttek volna rá.

A sor újra megindul. A fiatal bevezetőkormányos megigazítja a fűlvédőt, és maga elé morog:

– És még azt mondják, hogy ez itt nem egy csesztetős állás.

OLLÓ

A görgősor túlpártján, kicsivel lejjebb kocka alakú konténerházikó áll. Ezüstös oldala sűrűn bordázott, zöld ajtaján OLLÓ felirat díszel, sötét fehér festéssel egy szabászolló is fel van festve.

A görgősor eleje különös alakú gépekből áll. Az első egy ferde kosárlabdapalánk-féle, amit egy felfordított szekérre hasonlító elem követ, tehetetlenül a levegőben lógó nagy, küllős kerekei beállítási célokat szolgálnak.

Miután befűződött a bádog, s megtörött rajta a reve, némiképp egyszerűsödik a kép: szép sorban jönnek az úgyszintén nagy, ezüst sodrófákra emlékeztető görgők, pár méter után fölérük magasodik az egyes olló guillotine-ja, majd a kettesé: az egyik a lemez elejét vágja le, a másik a végét. A nyesedék a két olló közé, a rakásoló kocsijára hull, amit az ollókormányos időnként kihúsz a görgősor alól, a lemezdarabokat összepántolja, és a daruval a csarnokfal mellé viteti. Ezt a munkát van, aki utálja, és van, aki szereti, mert munka után, mellékállásban, pénzt húz belőle.

Aki most épp ollókormányos, szereti. Benne van abban a nyolcfős brigádban, amelyik a selejtkötegeket a gyár túlsó szélén, egy külön káefté keretében újrafeldolgozza. A brigád lehetne hat- vagy tízfős is, a lényeg, hogy párban legyenek. Ketten-ketten a lemezköteghez állnak és szortírozzák: balra, amivel nincs mit kezdeni, jobbra, amivel van.

Ezért jó dolog, ha az ollókormányos benne van egy ilyen brigádban: ő kezeli az ollót, ad munkát saját magának munka utánra.

Persze meglehetősen ritka, hogy az ollókormányos benne legyen egy ilyen Ferromark-társulásban. Az olló a kormányosság legalja, a tekercs iszonyú muzsikával tépi le magáról, adja a revetőrő görgők közé a bádogot, a bádog hupog, köpi a port, ki-ki kell futni hozzá megigazítani, kiszabadítani, nincs benne semmi öröm. Papírforma szerint most is a pácolói

csapat legfiatalabb tagja az ollókormányos. Nemrég kapta meg a kinevezését, amit meló után fog megünnepelni a műszak, s őt a művezető egy órával korábban elengedte, hogy foglaljon asztalokat a törzshelyen, a bal kettesben, és kérje ki előre, lista szerint, a rendelést. Ő lesz a bálanya.

Tizennégyen jelezték részvételi szándékukat, ami nem kis megterhelés egy kezdő ollókormányosnak, akinek a fizetése alig harmincezer bruttó. A helyére most a pácolósori csoportvezető áll, aki nem is igazán azért van, hogy dirigáljon, hanem azért, hogy ha valaki váratlanul kiesik, beugorjon a helyére.

A csoportvezető 33 éves, csapott bajszú, csapott vállú, hórihorgas férfi. Az apja fegyvermester volt, az anyja háztartásbeli: már rég meghaltak. Négy gyerekük közül csak ő, a legkisebb lett vasműs, a többi három diplomát szerzett, az egyik tíz évvel ezelőtt még az óragyár párttitkára volt.

– Rohadt komcsik, hogy szétbasztátok az országot! – szitkozódik a legkisebb fiú, aki csak az autószerelésig vitte, s ott se maradt sokáig: 23 évesen átjött a Vasműbe. Nincs lakásuk, a feleségével és két kislányával a Vasmű családi szállójában él, van viszont egy saját, jól berendezett garázs, ahol autókat javít. Vagy 30 kuncsaft jár hozzá rendszeresen. Aztán ott van harmadik állásnak a lemezválogatás. A csoportvezetői fizetése 51 ezer bruttó.

– Ezt hogy számoltátok ki? – dühöng, s a falra ragasztott, mindenütt jelen lévő szövegre bámul, miközben vágja a rojtos, harmonikává gyúrt lemezt: **MINDEN INDOKOLATLANUL KIVÁGOTT 1 MÉTER SZALAG KB. 1600 FT VESZTESÉGET OKOZ A VÁLLALATNAK.**

Végre kisimul a bádóg, indulhat tovább a sor. Az ideiglenes ollókormányos hátradől a széken, a Népszabadságért nyúl, kinyitja, felüvölt:

– Az anyja istenit a neveletlen disznájának!

Az újság közepe zsírfoltos. A művezető maszatolta össze, akinek két rossz szokása van: az egyik, hogy mindig kölcsönkéri a csoportvezetője újságját, a másik, hogy mindig evés közben olvassa.

– Hát a szentség, én itt próbálom eldönteni, hogy mi igaz, mi nem, ő meg szalvétának használja!

A művezetőnek még hat éve van hátra a nyugdíjig. Fönn ül a művezetőiben, a túlsó csarnokfal homályában, emelvényen álló konténerházban, és azon törli a fejét, hogy kit hívjon be másnap túlórára. A túlóra a hideghengerműben tulajdonképpen jutalom, keresetkiegészítés.

– Ez a Gergő gyerek jó lesz – mormolja. – Ha már egyszer meghívta a bal kettesbe az egész műszakot...

A művezető hullámos ősz hajú, köpcös kis ember, keleties bajuszt visel. Tősgyökeres pentelei családból származik, a dédapja és a nagyapja kőműves volt, de az apja már vasműsnek állt, és ő is itt van 1962 óta. A bal keze mutatóját a hengersonon vesztette el, a hallása már itt a pácolón romlott meg.

Mostanában ez a hat év jár leginkább az eszébe. Hat év, az nagyon nagy idő.

De hát mi is az idő? Az idő por. Szürkés reve, amit le kell törni a bádóg felületéről, s aztán száll, megülekszik mindenem.

HEGESZTŐ

A pácolósor kormányosai között a hegesztőkormányos a király. Trónterme hosszúkás bódé, ajtaján HEGESZTŐ felirattal. Trónszéke vékony sínen gördül, hogy a király úgy járhasa be birodalmát, ami egy közel öt méter hosszú kezelőpultból, egy villanyrezsós asztalkából és egy hűtőszekrényből áll, hogy közben ne kelljen felkelnie.

A hegesztőkormányos ugyanúgy dolgozik, mint a többiek, mégis több. Mindenekelőtt tapasztalatban gazdagabb. Addig senki sem avatott hegesztőkormányos, amíg el nem használt pár tucat tűzoltó palackot. Maga a hegesztőgép hatalmas, olajos, gyúlékony jószág a görgősor közepében. Tömbszerű testén kábelok, tömlők és csövek nyúlnak az egyik pontról a másikra, mintha sok-sok orvosi fülhallgató egyszerre igyekezne kideríteni, mi folyik az otromba zöld páncéltestben.

A hegesztőben hegednek össze a lemezvégék, lesz végtelen a bádog. Egy satupofa megmarkolja, mondjuk, a hatos tekercs végét, egy másik a hetes elejét, a kettőt egymásnak húzza, s a szikrafogó, egy magas, keskeny, ezüstös lovagi vért befordul, és már csak a mögötte pattogó szikrák csóvjája ragyog be odakintről a kezelőfülkébe.

A kezelőfülkében mindig sötét van, a „tetőgerenda” alá ragasztott meztelen nőkből szinte semmi se látszik. Nem is lenne jó, ha a hegesztőkormányos őket bámulná a gépezet helyett: itt nagyon észnél kell lenni, nehogy kicsivel odébb felszakadjon a varrat. A hegesztőkormányos ezért időnként próbavarratot csinál, kivágja, üllőre teszi, üti-veri, mit bír el.

A hegesztőgép folytatása a sorjázó, ami tulajdonképpen egy kis fémgyalu; a varratról letolt sorja műszakonként megtölt egy kisebbfajta vasládát. Az ezüstös-szürkés-kékes vasforgács közt különös, titokzatos ősrákpáncélok bújnak meg, hatalmas energiák torzszülöttei. Akkor jönnek létre, ha a sorjázó túlságosan mélyen belekarmol az anyagba, és kitépi, felgyűri a varratot.

Egy műszak alatt átlag negyvenszer kell hegeszteni. Két hegesztés között van, aki csak ül fura trónján, és unottan görgeti magát fel-alá a keskeny nyomtávú sínen, és vannak nyughatatlanok, akik kimennek a zajba, a porba, leereszkednek a hegesztőgép alá szemrevételezni a dolgokat, átmennek kicsivel odébb a trafópincébe, ami a múlt héten kigyulladt, s most olyan, mintha hóvihar söpört volna végig rajta: tiszta fehér minden a poroltótól, csak a padló fekete az azóta kifolyt olajtól. Aztán van a hegesztőbódé mellett egy satupad, ott is van bőven bütykölnivaló, a hegesztőkormányos ellakatoskodhat a sorjalehúzó tokmányaival-késeivel.

Aki most van, lelkiismeretes ember, pedig küllemre az a fajta, akit leginkább az éjszakai szórakozóhelyek környékén látni: kopaszra nyírt, kigyúrt felsőtestű, vastag aranyláncokat viselő, húsos arcú fiatalember.

Ő nem volt aranyifjú. Alakját az uszodában vette fel, amelynek élete négy leglazább évét köszönhette, no meg a feleségét, akit ott ismert meg. A felesége kajakozott, vízilabdázott, de azóta már őt is beszippantotta a Vasmű, elvégezte a főiskolát, s most főellenőr itt a hidegben.

A kopasz fiatalembernek csak villanszerelő szakmunkás-bizonyítványa van. Dolgozott nyolc évet mentőápolóként, mielőtt elszegődött az uszodába, s most úgy tűnik, immár három éve, hogy itt ez a pácoló a végállomás. Van egy gyerek, lakás a Barátság városrészben: nem nagyon ugrálhat. A szülei penteleiek. Az apja focista volt, ifjúsági válogatott, három éve meghalt. Alig múlt ötvenéves. A fiú tőle örökölte Dzsingisz kános alkatát, arcát, hegyes fülét, rövid, széles körmeit. Egy éve, amikor a trafórobbanás volt, a vállán hozta át a regenerálóból az ötvenkilós tűzoltó palackot.

– Azt mondják, hogy a kassai leégett! – újságolja a kollégáknak, akikkel, ha áll a sor, a hurokgödör melletti satupadoknál összejönnek. – Most már ez az egyetlen ilyen gép a világon. Harminchárom éves! Muzeális darab.

– Mi van, ennyire a szívedhez nőtt?

– Az. A múltkor hívtam pecázni is, de nem jött.

A hegesztőkormányos és a hegesztőgép furcsa szimbiózisban él egymással. Ülnek a szikraverte ablak két oldalán, és igyekeznek túljárni egymás eszén. A hangszóró szája fenn a sarokban ronggyal be van tömve, senki ne zavarja meg diskurzusukat.

– Jégszekrény – mondja a hegesztőkormányos.

– Ziú-ziú – kiabál száztíz decibellel a hegesztőgép.

– De, de, sok bűdös jégszekrény!

– Ziú-ziú! Srrr!

– Halszagú, tetves-mocskos, sok-sok bűdös jégszekrény!

– Bang!

A hegesztőpulton kék lámpácska ég, cigarettásdobozt, kulcsosomót, karórát világít meg. A vaskos, hólyagos üveg túloldalán a páncélos vitéz pajzsa újra befordul, tűz fénye ragyogja be a haragoszöld géptest vagy száz meg-megránduló vezetéket. Hirtelen olvasható lesz az üveglapokra ragasztott hivatalos levél is:

3000 Ft kártérítés megfizetésére kötelezem Kovai Bélát... 3.0×925 méretű tekercseket átmérőben kellett pácolni. Az átmérőben szedéskor hegesztési varrat van a tekercsben, amit ki kell tudni hengerelni. A hegesztőkormányos figyelmetlensége miatt 22 db nem volt hengerelhető. Kovai Béla a DWA Kft-nek 75 000 Ft kárt okozott.

– A marha! – dűnnyög a kopaszra borotvált hegesztőkormányos, valahányszor odafenn az üvegen a papír megvilágosodik, és ő éppen odanéz. Ilyet egy melós akkor se tesz ki az ablakba, ha nyilvánvaló, hogy nem ő a hunyó.

A háromezer forintos kártérítés megfizetője vékony barna fiatalember, még nincs harmincéves. Elvált, a lakás és a kislány az asszonytól maradt, és ő bérelt lakásban él. Harminchatezer forintos fizetéséből tízezer plusz rezsi a lakhatás. Mégsem érzi tragikusnak a helyzetet, már tudja is rá a megoldást: AMWAY.

– Jövő nyárra már a csúcson leszek, és úgy itt hagyom ezt a kócerájt, mint a pinty!

Kilenc éve van a Vasműben. Eredetileg óragyári melós volt, aztán itt végigjárta a számlárlétrát: ollón kezdett, a bevezetőn folytatta, megszerezte az acélhengerész-bizonyítványt, és azóta itt van a hegesztőgépen. Szépen haladt tehát fölfelé, de tudja, hogy ez akkor is csak reményfutam.

– Téged is csak azért találtak fel, hogy ne kelljen melegüzemi pótlékot fizetni – dühöng, üti a klímát, ami persze már megint elromlott.

– Ebben a világban nincs barát. Mindenki magára van – mondja, és a csikket ingerült mozdulattal a sarokba pöcköli. – Régen nem volt így. Anyám fölírta egy papírra, mit hozzak a boltból, én meg odaadtam a boltosnak a papírt meg a pénzt is, ami fillérre ki volt számolva. Kiszámítható ár! Kiszámítható világ! Ezt akarjuk újra az Amwayjel. Ahogy abban a filmben, a 451 Fahrenheitben, a könyvemberek az erdőben. Lesz egy ablakmosószer-ember, egy

fém tisztítószer-ember satöbbi. Minket majd mindig meg lehet keresni, és az államháztartás tehet egy szívességet.

– Még hinnék is neked, csak ne bújnád folyton az ufőmagazint! – jegyzi meg rezignáltan a váltótárs.

HUROKGÖDÖR

A hurokgödör egy hosszúkas, keskeny betonmedence a hegesztőgép és az I-es kád között. A medence pereme alig egy méter magas van a földtől, de odabenn a víz feneketlen mély: lemezből – értsd: hivatalosan – háromszáz, bádogból – értsd: nem hivatalosan – hatszáz méter fér el benne.

A pontos számot digitális kijelző mutatja a hegesztőpulton. Ha valahol az anyag elakad, becsípődik, úgy kell kidaruzni, akkor a hurokgödörből a sor még egy darabig elüzemel.

A hurokgödör környékén gyorscserére váró alkatrészek hevernek. Komor, elhagyott vidék ez, apró szemű eső fojtogat, aztán a kihalt, mozdulatlan tájban egyszer csak hatalmas, szürke nyak emelkedik ki a vízből, csaknem a darupályáig nő, imbolyog, rázza magáról a vizet, azután visszahanyatlík.

Több tucat ilyen Loch Ness-i szörny lakik egyszerre ebben a tóban. Amikor lejönnek a hegesztőről, még prüsszkölve-csapkodva-dühöngve másznak a vízbe, de a túloldalon már úgy kell partra vonszolni őket. A lemez persze végtelen, de ezek a magasba ágaskodó hurkok önálló életet élnek, ha csak pár pillanatig is. Van, hogy egymás után jönnek, mint a hullámok, és van, hogy hosszú percekig nem történik semmi, csak az örvénylő vízfelszín mutatja, és az is csak egészen közéről, hogy a mélyben ugyanolyan vehemenciával keresi helyét, veti ráncait a bádog.

Emberi jelenlétre mindössze néhány leláncolt bicikli utal, egy-két összegyűrt, elhajított cigarettásdoboz, és egy jókora tábla:

TISZTASÁG = MINŐSÉG.

KÁDSOR

Még a legöregebb, legfogatlanabb pácolós se tudja somolygás nélkül felsorolni a kádakat.

– Van négy kénsavas kád, egy hideg vizes lemosókád, egy meleg vizes lemosókád, egy kefélőkád...

A kefélőkádhoz érve kirobban belőlük a nevetés. Moslék egy dolog gyárban dolgozni, mondta nemrég egy személyzeti vezető, moslék Magyarországon, Ausztriában, Amerikában, bárhol, de itt aztán kiváltképp. Kefélőkád! A régi hajókofferokra emlékeztető, hatalmas, bordázott fedelű kádak hézagai közt rálátni a szürke, zavaros páclére, itt minden szürke, festhetik bármilyen színűre, szürkék a magasban, a kádtetők mellett futó lyuggatott vasjárdák, a korlát, a szabályos távolságokban elhelyezett, kísérteties zuhanycsövek, ahol a bőrre fröccsent sav azonnal lemosható, márpedig a sav sűrűn kifröccsen, fehérésszürkék a járdán meg a kádak oldalán a zuzmószerű foltok, szürkék a savmarta villák, ezek a korlátnak támasztott óriási vasvinklik, amikkel üzembiztonság esetén a lemez a páclé fölé emelhető, mert a lemez legföljebb másfél óráig bírja a savban, utána elszakad. Elszakad persze anélkül is, mondjuk, ha a hurokgödörből felhúzzák a magasba, és a hurkokat nagy durrogások közepette megpróbálják kiegyenesíteni az egyengetőhengerek, ez a legrosszabb, ami a lemezzel történhet, ilyenkor a

villa se sokat ér, le kell venni a kádtetőket, és deszkákat aládugdosva keresik meg az elszakadt lemez végét, aztán ha megvan, ott helyben kézzel összehegesztik, a forró kénsavpatak közben kavarog, gőzölög, még jó, hogy van ez a kefélőkád, ha nem volna, ugyan mivel lehetne megkacagtatni a kolléganőket vagy egymást?

A pácolókádak több mint száz méter hosszan húzódnak. Ha jár a gépsor, ez a pácoló legbékésebb szakasza, egyetlen ember felügyeli, az is ritkán található meg hivatalos tartózkodási helyén, a fal menti óriás kénsavtartályok közti házikójában.

A kádas korán kopaszodó, alacsony, zömök, harmincéves férfi. Az apja rendőr volt, 53 éves korában meghalt, azóta a fiú egyedül él a mozi mögötti kis lakásban. Kitanulta a lakatos-szakmát, első munkahelye mégis a mozi volt, négy évig mozigépészkedett. A rendszerváltás táján persze gyorsan kiderült, hogy az a szakma nem lesz nyerő, akkor jött el a Vasműhöz. Néha azért vissza-visszajár, nagyokat dumálnak a régi barátokkal, hiába, a mozi az igazi világ.

A fizetése 35 ezer forint. A politika nem érdekli, választásokra nem megy el.

– Majd ha a tévécsatornákra kell szavazni, esetleg akkor.

Kádasnak lenni nagyjából olyan, mintha az ember egy félreeső vasúti őrházban teljesítene szolgálatot. Eltekintve a „katasztrófáktól”, amikor az egész vonal megbolydul, ez egy nyugis munkakör, annál is inkább, mert előrelépni sincs hová.

Napjában párszor ellenőrzi a kénsavtartályokban a szintet, végigballag a lyuggatott vasjárdán, rendben fűjják-e a gőzt a kádakba a pácmelegítő tefloncsövek, néha a tekerőkarokkal állítani kell. Az egészben csak a zaj rossz: a legutolsó kádnál, a szárítónál a sistergés csupasz füllel már elviselhetetlen.

Aztán ha a kádaknál keresik, a regenerálóban van, a kilencezres szinten, oda úgyse jönnek utána, mert nincs lift.

A kádasokra mostanában rossz napok járnak. Egyiküket italozás miatt most fokozták le regenerológépésznek, s úgy hírlik, a jövőben a kádastól megkövetelik az érettségit.

Ez az egész a kémia miatt van. A kádas ugyanis a regeneráló kilencezres szintjére titrálni jár. Van egy kis faládikája, benne savmintákkal a kádakból, és azokat igazi laboráns módjára mellelemzi.

A labor a kilencezres szinten pont olyan, mint ami az ember kémiaóra-mlékeiben él, legfőljebb az aktfotók a munkaasztal plexije alatt szokatlanok: egyrészt nem illenek a pipetták, büretták, kémcsövek, állványok, Erlenmeyer-lombikok, elszívófülkék és méragszekrények közlé, másrészt ezek a nők mind vízben állnak, és épp horgászást imitálnak.

– Megfigyeltem már, hogy minél butább valaki, annál többet költ újságra. Én semmit – szól oda a volt mozigépész kádas a kilencezres szint centrifugái mellett ücsörgő két regenerálós-nak, és becsukja maga mögött a laborszoba ajtaját.

– Hát ezt most mire mondta? – néz össze a két sóporos arcú fiú. – Hát én még keresztretjtvényt se...

– Talán szexújságra gondolt.

– De hát azt se... Kinek van arra pénze?

– Megvan! A Dunafer-újságra gondolt!

– Tényleg! De nem! Hát az ingyenes!

És ezen eltöprengenek műszak végéig.

REGENERÁLÓ

A regeneráló egy malom a pácolócsarnok oldalában, molnárai alázatos, leértékelt emberek, lisztjük halványzöld, s tapad, mint a hó.

A négyszintes toldaléképületet a reménytelenség levegője járja át. Ül két-három ember, mondjuk, a hatezres szinten, és amíg meg nem szólalnak, nem is tudni, hogy ki az, aki itt dolgozik, és ki jött áruért.

– Szóval hogy is vannak azok a szállítási napok?

– Valahol ki vannak írva.

– Hol?

– Azt nem tudom.

– És biztos, hogy ma nincs szállítási nap?

– Semmi se biztos.

– Csak a halál.

– És ha várnék?

– Várni, azt lehet.

A regenerálósok részéről mindez nem bürokrataskodás, vaskalaposság: egyszerűen félnek. Sose tudhatják, miért teremtik le őket: azért, hogy kiszolgálják a kuncsaftot, vagy azért, hogy nem szolgálják ki. Ők csak a nevükben regenerálósok, valójában hórukklegények. Ha valahol gond van, őket küldik villázni, átrakodni, cserélni, aknát takarítani. Legjobb nem összeveszni senkivel. Ha a fuvaros nem izgágáskodik, hálából ellátják tanácsokkal.

– Rakj a fürdőkádba, meglátod, nem lesz koszcás.

– Te, Jani, mit szólsz bele, honnan tudod te, hogy milyen víz jön le a sofőr úrról?!

– Meg a mosógépbe. Nem vízkövesedik el.

– Tudod is te! Hisz teknőbe mos otthon az asszony!

A regenerálósok a hideghengermű páriái. Ha városiak, akkor nemrég még biztos az építőiparban dolgoztak, ha vidékiek, akkor a téeszben. Havi harmincezer körül keresnek, a hivatalos megnevezésük regenerológép-kezelő, de az a munkájuk, hogy a mínusz ezerhúszas szinten a szivattyúkat istápolják, ganajozzák, egy szinttel följebb a gőzöket szeleltetik, a hatezresen a vákuumkristályosítók fekvő, nagy, zöld hengereit kémlelik, fülelik, odébb a galérián a nyolctonnás bunkerokból a vas-szulfátot a lent álló teherautókba surrantják ki, a kilencezresen a centrifugák ablakaira tapadt anyagot kaparják, verik. Egy esélyük van: ha a soron ember kell, ők a tartalék, s ki tudja, hátha felfigyel rájuk valaki. A regenerálóba fel lehet kerülni és ide le lehet csúszni. A feltörekvők pillantása még ide-oda villog, a lecsúszottak sorsukba törődve ülnek, s esetleg a csonka kezükön látszik, hogy dolgoztak ők már kiemelt helyen is, mondjuk a hengersoron.

Ha elmegy egy teherautó tele vas-szulfáttal, néha utánasóhajtanak:

– Na, erre a jó kis platósra szívesen elcserélném a bringám! Döggút vagy nem döggút, nekem nem tudnának olyan fuvarot mondani, amit ne vállalnék el!

A másik a vaskéményt nézi az ablakon át, a hús vasszelvény magasan lobogó kénsav-gőzzáslót.

– Egyszer már meg kéne kérdezni, hogy nincs-e szükségük rakodómunkásra... Úgy értem, meló után.

– Pont te? Hát úgy köhögsz, mint egy állat!

– Az csak a vasgálictól van.

– Majd veszek neked köptetőorvosságot.

Aztán előbb-utóbb előkerül a csoportvezető, az úgynevezett vezetőgépész, és a mocskos és zajos idillnek, ahogy a fáradt pácléből leselejtezett műholdakhoz hasonló berendezésekben a vas-szulfátot kinyerik, egyszeriben vége szakad.

A vezetőgépész 33 éves, magas, angolbajszos, jóvágású fiatalember. Tíz évvel ezelőtt még vasboltban volt eladó, ez minden kötődése a vasas szakmához, igaz, nemsokára kitanulja a hengerészséget. Apja-anyja vasműs, a bátyja polgári alkalmazott a rendőrségen. A szülők kiköltöztek Pusztaszabolcsra, a régi lakásban most ő lakik maszek húsboltban dolgozó feleségével és tizenkét éves lányukkal. A fizetése 49 ezer forint bruttó.

Jólelkű, segítőkész fiú. Ha áll a malom, és a regenerálósokat kádtakarításra rendelik, vagy nyáron, amikor a szél behordja a csarnokba a juharfák szöszét, amitől az olajos gépek olyanok, mint a naposcsibék, ő is sárga tacsiruhába öltözik, a gőzborotvás sci-fi jelenetekből nem akar kimaradni.

De legtöbbször csak az emberei kellene, s ő ott marad, járja fel-alá a szinteket vagy odakinn a tartályokat, medencéket, vezetékeket, az is épp elég veszélyes dolog. Az ember csak akkor veszi észre, hogy valami leheletfinoman arcon spriccelte, amikor már ég a bőr, s ilyenkor még vissza is kell menni, hogy vajon hol szivárogoz, fúj a sav.

Ez egy egészen aprócska csoport, ki tudnak jönni egymással.

– Minden évben rosszabb a halfogás – magyarázza odakinn a gyárudvaron bajszos, cigányképű gépészenek, miközben mennek a vagonhoz, savat fejteni.

– Az nagyon régen volt, hogy minden évben jobb volt – mondja a cigányképű gépész.

– Villanyozás, környezetszennyezés, vízlépcső. Kihagytam valamit?

– Semmit, főnök, semmit.

– A tagdíjat beszedik, de nem csinálnak érte semmit.

– Az anyjuk úristenit!

– Pedig esküszöm, ha elfogy a hal, horgászat helyett kocsmába fogok járni. Kinek lesz az jó?

– Senkinek, főnök.

– Affenébe is, Feri, most jóban vagyunk vagy sem?

– Jóban.

– Nahát, akkor ne mondd nekem mindig ellent.

ELVEZETŐ

Az elvezető kormányosház fenn van a pácoló falában, annak is a legvégén, ahol a fal hirtelen véget ér, hogy szabad átjárást biztosítson a készre pácolt, olajozott tekercseknek a hengsors csarnoka felé.

Elvezetőkormányos kettő van. Egyikük a gépsort kezeli, a másik odalenn áll, és a lejövő hatalmas tekercseken döfködi vissza a kitüremkedést, pántolja át, most már maradjon egyben. Általában négyóránként váltják egymást.

A kezelőfülkében többnyire mégis hárman ülnek, merthogy a pántolás elvezető fel-feljön: azok a tekercsek odalenn nem szaladnak el, és ha teheti, a kádas vagy a csoportvezető is betelepszik kibicelni.

– A Jani elégedett a tempóval? – érdeklődik a kormányos.

– Veri a számítógépet a marha.

Jó kőhajításnyira balra, a fülkével egy magasságban jön ki az utolsó bőröndfedelű, nagy, sárga kádból, a szárítóból a bádóg, óriáshengerek közt nagy S kanyarokkal ereszkedik alá földközelségbe, majd egy görgőpárral szabályozott újabb S kanyarral emelkedik fel a kormányosház ablaka elé, fut bele a nagy zöld esztergapadszerű széldarabolóba, pár méteren át illeti magát a kormányosok szeme előtt, aztán eltűnik mindenféle kiismerhetetlen gépek bonyolult rendszerében.

Az egész olyan, mint egy divatbemutató, fáradt, cinikus, megcsömörlött közönséggel.

– Löttyedt, mi?

– Inkább az a baj, hogy porózus.

– Porózus? Az nem kifejezés! Hát ilyen a Holdon nincs!

Percenként két tonna ezüstös lemezszövet pereg el a szemük előtt a kifutón. Első pillantásra olyan, mintha állna, jobban megnézve azonban látszanak a hullámzó ráncok a szegélyen s a hurokgödörben meggyűrt anyag tovaúszó fehéres hajásnyomai.

– Na, megjött szabíró a Sanyi. Az tesz bele ilyen lépcsőket.

– Nem lehet mindig győzni.

– Pedig most igyekezhetnél. Miattad nem kapunk ösztönzőt. Gyerünk, izzadj ki valamit! Egy igazgyöngyöt!

– Hát, a kosz már megvan hozzá.

Aki most a kormányosi székben ül, 29 éves, kövérképű, kedélyes fiatalember. Elvégezte a Bánkit, egy ideig kenyérgyárban dolgozott, aztán csak-csak a Vasműben kötött ki. 1993-ban megszerezte a felsőfokú termelésirányítói oklevelet, azóta hol itt, hol ott van. Hírlik, művezetőt akarnak faragni belőle.

– Az a legfontosabb, hogy ne engedd közel magadhoz az embereket – kapja fentről a baráti tanácsot. – Ha főnök akarsz lenni, nem viccelődhetsz a beosztottaiddal.

– Miért nem?

– Mert akkor sose fogják tudni, hogy komolyan mondd-e, menjenek föltakarítani a hidraulikaaknát, vagy csak viccelsz.

Ebbe ilyen fiatalon, pláne itt az elvezetőben, ahol mégiscsak a könnyebbik vége van a dolgoknak, nem olyan egyszerű beleszokni. Ott, az orrod előtt vág át a csarnokon nagy paksaméta leporellót szorítva hullámozó mellére egy fiatal nő, és te nem kiálthatsz utána jókedvűen, hogy Piri, hova sietsz, legföljebb azt a megjegyzést teheted a melletted állók felé, hogy ott az a személy miért nem hord fülvédőt, és miért nem a fehér sávval jelölt közlekedőúton halad.

Hát ez szörnyű.

Mondják, régen egyszerűbb volt: a művezető pontosan annyival keresett többet, amennyit aztán a kocsmában az embereivel megivott. Ma már annál lényegesen többet keres, de azzal a kimondott vagy ki nem mondott feltétellel, hogy ne igyon az embereivel.

Itt, gyári szinten ennyi volna a különbség a szocializmus és a kapitalizmus között?

Az apja hideghengerműs csoportvezető, az anyja leszázalékolt szakácsnő. Ő, a fiú pár éve megnősült, a felesége eladó, de legalább nem vasműs, s amikor jött a gyerek, költöztek ki a szülők újtelepi kertes családi házából saját panellakásba. Segített a cég is.

Aztán nyáron hirtelen horgászni kezdett.

– Panelbetegség – mondja.

Most papíron regeneráló csoportvezető, 61 ezer forint alappal. Ott van legkevesbé, de hát mit lehet tenni, pácolósori csoportvezető ebben a műszakban már van. Erre a rövid időre nem érdemes megkutyulni a posztokat.

– Hú, fogd meg azt a rohadt állatot!

Előttük a billenőasztalon a lemez egyszer csak megszalad, hatalmas hurkot vet a levegőbe, óriási, remegő luftballonkontúrrá görbed, fúvódik, fúvódik, aztán a következő pillanatban már nem nő tovább, leáll a sor.

– Nem fog átmenni.

– Dehogynem, mindjárt kivasaljuk.

– Én inkább kidarabolnám.

– Tiszta Hawaii. Beteszed az éket?

A pántolós vállat von, kimegy, felmászik a gépre, és egy jókora csapott fadarabbal megtámasztja az acélmasnit.

A testes, vidám kormányos nekifekszik a pultnak, valósággal a hasa alól kormányoz, úgy nézi minél közelebből, hogy araszol vissza a kutyaszorítóból a bádóg.

– Úgyis ki kell vágni – mondja a pántolós, aki újra idefenn van a kormánypadon, nemsokára váltani fogják egymást.

– De nem itt! – mondja a fiatal kormányos, és a nyelvét is kidugja nagy igyekezetében, hogy ha gyűrten is, de egyben maradjon a bádóg.

CSÉVÉLŐ

A gépsorról a lemez lefut a csévélőbe, ami olyan, mint egy csatahajó lőszerkamrája: nagy, hidraulikus gépezetek adogatják föl-le, előre-hátra a tekercseket. Ebben a csarnokszegletben menthetetlenül megszorul az olajszag és a zaj. A gépek alvilága ez, csillogó krómkarokkal verik a mellüket, megtépik köntösüket, fekete olajat rondítanak maguk alá.

Persze van olyan elvezetőkormányos, aki szívesen áll odalent a csévélőnél. Onnan nézve a világ sokkal egyszerűbb, mint a kormánypadról, sőt megfelelő diplomáciai érzékkel tovább egyszerűsíthető.

Jön, mondjuk, a művezető, hogy ez és ez a program, kis tekercsek, belföld, ötszöri pántolás a kérés.

– Ötször! – kap a fejéhez a pántolás. – De Tamás, az iszonyú sok, nézd meg, itt gályázok négy órán át, aztán ha van egy vezetékszakadás, az olaj meg sem áll a plafonig.

– Egyszer láttál olyat az életben, most mit akarsz ezzel? – ráncolja a homlokát a művezető.

– Itt kapkodok fűhöz-fához, azt se tudom, hogy amit húzok magam után, az a pántológép vagy a belem, tiszta trutyi minden, az olajat úgy kell fűrészpörrel kilapátolni!

– Jó, de ez most hogy jön ide?

A végén megegyeznek: elég lesz lepántolni három helyen. Aztán ott van még a kis tekercsek ügye, na nem a program szerinti, azzal nincs mit variálni, hanem az, amikor a lemez begyűrődik, a használhatatlan részt ki kell vágni, ilyenkor az egy tekercsből rögtön kettő lesz, egy helyett kettőt kell egyenesbe pofozni, x-szer átpántolni.

Hogy ez könnyen konfliktushoz vezethet a két elvezetőkormányos között, arra bizonyíték egy oszlopra festett nagybetűs szöveg, épp szemben a kormányosházzal: AZ ANYÁDRÓL VÁGD LE, TE BUZI!

De ha már ezek a dolgok beálltak, kezelve vannak, akkor a pántolóidős elvezetőkormányossal nincs semmi gond: fogadja a monstrum hol egyik, hol másik leszedővillájáról lelépő tekercseket, be a hasat! ki a mellet! parancsolgat nekik, pántol, füléből fülugó zsinórja lóg ki, még énekelhet is, úgyse hallja senki a tébolyító sziszegésben-sistergésben.

MÉRLEGHÁZ

A csévélő és a hengersori csarnok közti átadóláncon egyszerre tizenhárom tekercs számára van hely, s úgy a negyedik-ötödik táján van a mérleg. Szemben vele takaros, tágas házikó áll. Ha az ember belép, azonnal látja, hogy itt nők dolgoznak.

Az ajtón tábla van ugyan: VIGYÁZZ, A KUTYA HARAP, de odabenn rádió szól, kávészag lengedez, s a falon elegáns italplakátok, színészportrék, együttesfotók sorakoznak egy széles, hosszú sávban.

A mérlegház az úgynevezett adagoló-elszámoló munkahelye: ő méri a tekercseket, kirohan, kívül-belül rájuk festi az adatokat, visszaroan, beüti a számsorokat a számítógépbe, és persze főzi a kávé, a tarifa mindössze húsz forint.

Az adagoló 35 éves, szőke, elől bodros, hátul kontyban összefogott hajú, zöld szemű asszony. Dunavecsei ő is, lakatos szakmunkás férje is. Az olcsó lakás csalta őket Dunaújvárosba: egy tízemeletesben élnek 15 éves fiukkal.

A munkát Vecsén kezdte, tizennégy évesen: gépsoron varrt ágyneműket. A városba költözéskor lánckezelő lett a hideghengermű hőkezelőjében, tavaly az átvilágításkor derült ki, hogy az a munkakör fölösleges. Akkor összeomlott, napokig bögött. Most, hogy itt a mérlegházban munkát kapott, madarat lehetne fogatni vele. A fizetése 29 ezer forint.

– Hát én azt hittem, most még csak az interjút adja – nevet a rádióból szóló legújabb slágeren.

– Ez már tényleg a szám? Nem viccelsz?

Látogatója mindig akad: ha másért nem, hát a kávéjáért. Ritkás fogú, egyszerű szépség, hosszú körmei már görbülni kezdenek. Az egyik kezén arany jegygyűrűt, a másikon arany pecsétgyűrűt hord.

– Hát, nem erőlteti meg magát, biztos neki se fizetnek ösztönzőt – mondja a látogató.

– Á, nektek már máson se jár az eszetek, mint az ösztönzőn!

– Mér, te talán nem tudnád mire elkölteni?

A fürtös-kontyos szőke adagoló válasz helyett felpattan, kiszalad a tekercshez számokat írni. Nem vallaná be senkinek, hogy ő bizony lemondana még a nyári szabadságpénzről is, csak ez az állása maradjon meg. Legfeljebb nem Trabanttal mennének majd pecatúrára, hanem biciklivel.

HENGERSORÜZEM

A hengersort a hideghengermű elit egységeként tartják számon, a pácolósok például azt terjesztik, hogy ott harminc-negyvenezerrel magasabbak a fizetések, de ezt a hengersoriak egészen másképp élik meg.

A melósok jelenleg nincsenek beszélőviszonyban a vezetéssel. Megsértődtek, mert úgy érzik, hogy csak morzsákat kapnak a nagy osztrák kalácsból. A vezetés kiviszi Linzbe a hengereszeket, hogy beleverje az orrukát a kapitalizmusba: nem csalás, nem ámtás, ilyen. De a melósok, akik alól életükben először vették ki a porcelán vécésészét, minden út után csak még mogorvábbak lesznek.

A hengersor csarnoka árasztja is ezt a hangulatot. A három öreg, epezöld gépmonstrum mint három sziget áll ki a hosszan elnyúló tekercstengerből, az itt-ott üresen maradt zátonyokon különös, billegő mozgással járnak az emberek: olajtól síkos a padló. A zaj pokoli, mintha egyetlen mérhetetlen káromkodás süvöltene. A fal betonból van, a kiesett kavicsok apró gödröcskéi fölé pici hálókát szöttek a pókok, szabályos kör alakban megül rajtuk a por. Följebb, a darupálya alatt futó csővezetékekről lerohadófélben van a hungarocell borítás, s ez az egész most úgy néz ki, mint fecskefészkek sora egy örökké csorgó-csöpögő eresz alatt.

A hengersorüzem irodái bele vannak építve ebbe a falba. Jelképesnek is felfogható, hogy az üzemre néző ablakaik be vannak falazva, fehérre vannak meszelve.

Nincs is ablakuk.

1700-AS IRÁNYVÁLTÓ

A C-D csarnok első nagy gépszigete az 1200-as irányváltó hengerállvány, a második az 1700-as. Ez utóbbin fél méterrel szélesebb lemez hengerelhető, ráadásul jobb körülmények között: nem a bömbölő-fröcskölő gépóriáson lovagolva, hanem tisztas távolból, klimatizált toronyból.

– Pistiék mondják, délelőtt itt járt a Baranyai, és azt kiabálta, hogy le fogja bontatni a tornyot, ha romlik a minőség – néz fel az irányítófülkébe lépő előhengerészre a göndör fekete szakállas, köpcös, fiatal egyes hengerész.

– Mi a fene! Minőséget mondott? Nem teljesítményt?

– Ó, bocs! Teljesítmény! Teljesítményt mondott.

– Na azért. Csodálkoztam volna. Hány tonna, hány tonna, csak az izgatja őket. A minőség meg le van szarva, mint a Sztahanov-időkben.

Az előhengerész 51 éves, alacsony emberke, hosszú ősz haja a vállát verdesi. Népszerű figura itt a műszakon: fiatal hengerésztársai egyszerűen csak „Apu”-nak hívják.

– Valahol ez nagyon el lett tolva – mondja az egyes hengerész.

– Attól függ, honnan nézzük – mondja Apu.

– Hát innen nézzük, nem?

A torony valóban torony alakú, zömök építmény a csarnok közepén, kicsit oldalvást a hengerállványtól, hogy ne legyen útban a hengercseréknél. Maga a gép olyan, mint egy idomtalan gőzmonoplán a repülés hőskorából, amikor még nem nagyon jutottak túl a kísérletezés stádiumán. A tömpe orrú, robusztus törzsből szárnyként nyúlnak ki az elszívók, alattuk mint egy-egy ezüstös motor, pörög a fel-, illetve lecsavarodó bádóg, fehéres emulzió-gőz füstöl, kavargog körülöttük, a vaskos, futóműszerű bakok meg-megugranak, erőfeszítéstől remeg az egész szerkezet.

A toronyból nézve csak olyan ez az egész, mint egy szélcsatorna-kísérlet. Ül a hengerész a kezelőpultnál, kapcsolókat döfköd, és odalenn a gépezet átfuttatja olajos emulzióval locsolt hengerei közt a négy és feles bádogot, oda-vissza húzkodja, hengerésznyelven „megszúrja” háromszor, ötször vagy hétszer, aztán ki lehet venni a kész feles vagy másfeles tekercset a csévéből. Védőlemezt kap, lepántolják, mehet a hőkezelőbe.

Az 1700-as hengerállvány legénysége négy fő, a minimális létszám a hengercserékhez, tekercsmozgatáshoz három, magához a hengerléshez egy. Az időnként felszabaduló két fő, mert a négy többnyire csak papíron van meg, a hengerállvánnyal szemben lévő étkező-helyiségben vacsorát főz. Leggyakrabban gulyást, pörköltet, halászlét. Előző nap mindig megbeszélik, ki mit hoz hozzá. Főzni többnyire Apu főz, mert mégiscsak ő az előhengerész.

Amint valami kényszerszünet van, körbeülik a deszkaasztalt, az ablakon át épp rálátni a pihenő gépre. A csendélethez hozzátartozik az előtérben egy vas háromlábú szék, rajta fogmosó pohár, benne messziről fogkefének látszó ecset, az ülőke repedésébe van beletűzve az úgynevezett tekercskártya is, odébb vastuskón mocskos munkáskesztyű hever, a szutykos vaspadlón grafitiszürkén fénylenek az elmázolt bakancsnyomok.

– A hőkezelősök vadat főznek – mondja Apu.

– Nagyon jó! – nevet az egyes. – Ha betoppan a Sanyi, legalább átküldjük, az övékét egye fel.

Sanyi a művezető. Ötvenkét éves, hajlott hátú ember, döcögve jár, szenvedélyesen cigarettázik. Az esti kotyvasztásokba ő is be szokott szállni, különösen a halvacsorába. Nagy horgász az öreg, halat bármikor tud hozni. Most azonban ragu van, sertésragu. A halért különben se nagyon rajonganak, ahogy a művezetőért sem. A hengersori művezetőket tíz évvel ezelőtt még nemegyszer hülyének nézték, mert ingyen, pusztán pártfegyelemből vállalták az ügyeletes bűnbak szerepét, aztán egyszer csak kiderült, hogy mégiscsak jó lóra tettek, de most meg az a kínos, ha azt a lovat feltűnő módon fordítva ülik meg.

– Hozzá se ló a számítógéphez, de az utolsó szó az övé kell hogy legyen – morogja a fiatal kettes hengerész, aki nagy, sárga fülvédőjét evés közben se veszi le, épp csak a nyakába csúsztatja, s az mókásan fel-alá billeg.

– Emlékeztek, amit múltkor a szabadságokról mondott? Hogy a felsőbb vezetés így meg úgy? Na, ma bent voltam, az egészből egy szó sem igaz, ez az ő ötlete, csak a főnökeivel takarózik – hintáztatja olajtól fekete mutatóujját a lábas fölött az ősz hajú előhengerész.

– Hát micsoda dolog az, hogy valaki egyszerre művezető és főbizalmi? Ez szerintem összeférhetetlenség. Ne is mondjátok nekem, hogy nem az! – vakargatja szőrös álla alját az egyes hengerész, aki egy évtizede még nagy mozgalmár volt, KISZ-titkár, az üzemi négyszög oszlopos tagja, de aztán úgy leszokott róla, mint a cigarettáról.

– Nekem ne mondja senki, hogy én dohányzom, ők meg szívják!

Amikor kilépnek az ebédlőjük ajtaján, rituális pillantást vetnek balra, ahol vagy kétszáz méterrel odébb, túl a harmadik hengerállványon, a kikészítő nagy zöld gépei göngyölik-vagdossák-csomagolják az árut.

– A barom állatok!

– Mit vártok? Fejétől bűzlik a hal!

A hengersoron is szigorú hierarchia van, amit csak fokoz a modern bérolló, de a legelrettetőbb példa a hideghengerműsök szerint a kikészítőüzem kasztrendszer.

– Hát azok zugevők! – mondják lenéző haraggal, ha egymás közt a téma szóba kerül. – Ott gürizik velük a gépen egy új gyerek, azt már oda se hívják, hogy baszd meg, egyél velünk, gyere.

Az 1700-as hengerállvány legénysége kétségkívül erőt merít a kirekesztés nélküli közös étkezésekből, de azért ez az összhang se sokkal több, mint látszat.

– Szeretem Aput, de attól nekem még ugyanolyan sötét az éjszaka, mint neki, hát nem? – panaszkodik az egyes hengerész mondjuk a kettesnek. – Nem az alap százalékában kellene fizetni a műszakpótlékot, hanem fix összegben. Ugyanazt a melót csináljuk, ő mért kap tizenötezerrel többet?

Na hiszen jónak mondja! A kettes hengerész a gyakorlatban ugyanazt a munkát végzi, mint az egyes, mégis 8–10 ezerrel kevesebbet keres.

A fekete szakállas, amúgy kedélyes egyes hengerész 49 ezer alapot kap. Harminckét éves, az édesapja vasműs volt, aztán fegyőr lett, 34 éves korában orvosi műhiba következtében meghalt. Az anyja cipőgyári munkás, a három gyerek mellé egy új házasságból egy negyediket is vállalt.

Az egyes hengerész korán nősült, elvált, van egy tizenhárom éves fia. Most nyáron újránősült, a felesége egy pesti cipőipari káeftében dolgozik, Perkátáról naponta jár fel busszal, azaz csak járt, mert most már otthon van, babát vár.

A szülei házában laknak Perkátán, két húga is ott van. Szabadidejében a kerttel foglalkozik meg állatokkal, malaccal, tyúkkal, kacsával. Van egy előhengerész barátja a simítón, az már-már földbirtokos Baracson, oda is eljár kukoricát törni, szüretelni, kapálni.

Hengerész szakiskolát végzett. Bányász akart lenni, de mert ott se fizettek volna jobban, megmaradt hengerésznek. Tizenegyen végeztek, csak négyen ragadtak itt. Érettségit, továbbtanulást nem forgat a fejében.

– Jó ez így! Ma egyes hengerész, holnap előhengerész. Ha megpróbálnak valakit máshonnan elém tenni, bizony isten, rögtön az aknába lökném.

HŐKEZELŐ ÜZEM

Nyakasságban a bádog sem akar lemaradni hengerészei mögött: a hideghengerlés során felkeményedik. Lágyítását a hőkezelő üzem harangkemencéiben végzik.

Az egész Vasmű legegzetikusabb helye a hőkezelő. Olyan, mint egy rakétatámaszpont: 75 indítóállvány van ötös sorokban összezsúfolva a B-C csarnok közepén. A rakéták, vagyis a harangkemencék több mint öt méter magas, komor óriások, az indítás-előkészítés különböző fázisainak megfelelően sisteregnek, zúgnak, dübörögnek; körülöttük gőz kavarog, izzik a levegő, vagy csak pára szitál; a levegő nehéz, fullasztó, s az indítóállványok tövében átsaphat gyilkosba is. Ember csak akkor merészkedik közéjük, ha muszáj.

A tömör hadrend félelmetességét fokozza, hogy a hengeróriások nem egyformák. Három fő mutáció van: az ezüst színű, nehéz páncélzatú hevítőharang, a valamivel kisebb szürkésbarna, viharvert vértetű védőbúra és a kemenceálláson felépített csupasz acéltekeres torony. Metamorfózisukról a várószobákból elősiető két-három főnyi kezelőszemélyzet gondoskodik, plusz egy még ennél is kisebb csoport: a berakók.

Éjszaka van, a hőkezelő minimális létszámon üzemel. A művezetőt a főgázkezelő helyettesíti, a négy kemencéből kettő jött be, a két darusból egy. Mindjárt egy bontással kezdtek, nem is akármilyennel: amikor a daru elkezdte emelni a burát, rögtön látszott, hogy baj van, tiszta kék a tekeres.

– Na baszd meg, hogy lehetett ilyet feltenni?! Ekkora luk, naná, hogy bever az eső!

A burák alakra olyanok, mint egy-egy hatalmas, öreg hirdetőoszlop. Acélfaluk összevissza van horpadva, verve, s plakát nagyságú foltokban rozsdállik. A burák kapják a legtöbb pofont; először belülről, amikor a darus nem túl biztos kézzel ereszti rá a tekerésekre, másodszor kívülről, amikor rájön a hevítőharang, az sincs kondulás nélkül.

Pedig a burának légmentesnek és vízhatlannak kell lennie, mert különben a tekeres felülete oxidálódik, megkékül, az egész hőkezelést lehet újrakezdeni.

Ahogy most is.

A darus hoz egy másik burát, szemlátomást már ez is megért sok csatát, óvatosan ráengedi a három egymásra tornyozott tekerésre, tompa puffanás, a kemenceállásból homokfelhő csapódik fel, a fémhenger landolását kézzel segítő kemencések behunyt szemmel, fennhangon szidják a darus anyját.

Következik a harang, azt már nem homokágy, hanem három óriási vastüske fogadja, s amikor már biztosan ül a helyén, a kemencések gyorsan csatlakoztatják a vezetékeket, és mehet a gyújtás.

– Aj, basszátok meg, már megint a műszerről téptetek papírt? – A főgázkezelő a fejét fogja, de ez csak játék, a tehetetlenség rituáléja.

– Naná, majd hozok otthonról újságot! – Integet szabad kezével a rítusnak megfelelően az öregebbik kemencés, negyvenes, vékony bajszerű, magas, jóképű férfi. – Jaj, anyám! Papírgyűjtés az iskolában! Meg itt is! Ki a fasz vesz ma már újságot?!

– A gyufát se a cég adja – bólogat a kemenceállás túloldalán a másik kemencés, egy boglyas hajú, kerek képű fiú.

A kemencében belobban a láng, bár ezt csak közvetlen közről hallani, itt minden második kemenceállásban megy a hevítés, visszhang csapkod a görbe acélfalakon.

A kemencések mennek tovább a sűrű kemenceerdőben, a főgázkezelő pedig indul a műszerházba, neki igazából ott volna a helye, de hát nincs szíve magára hagyni ezt a kettőt, hogy bajlódjanak mindennel egyedül.

A műszerház egy hosszú, ívelt folyosó a B csarnokfalban, fölötte csődzsungel halad az üvegtető felé. Az ajtó közepén van, a belépőt egyből a zöldeskék fal fogadja, benne tévéképernyő méretű, szögletes műszerablakkal. A műszerablakok két sorban húzódnak, blokkokra oszlanak. Némelyik nem működik, irattartó szekrénynek használják. Gyűjtősnak papírt az üzemen kívüli regisztrálóműszerek alól szokás letépni, csak hát a főgázkezelő örökös frászban van, hogy mi lesz, ha egyszer majd üzemi adatokat visznek eltűzni. Persze dolgozik itt a számítógéppel egy operátor is, idősebb hölgy, aki kézben tart mindent, de hát éjszakai műszakban az ördög sose alszik.

A főgázkezelő alacsony, zömök, fiatalos megjelenésű, 41 éves férfi. Tiszta kék munkásruhát visel, az arca ilyenkor éjjel is simára borotválva, nyakkendő illene hozzá a begombolt gallér helyett. Gépész szakközépiskolai érettségijéhez megszerezte a felsőfokú termelésirányítói oklevelet. Egy darabig dolgozott a papírgyárban, de még idejében visszamenekült a munkanélküliség elől. A felesége közgazdász végzettséggel lett papírgyári munkanélküli, képtelenség behozni őt is a Vasműbe. Van egy hétéves fiuk, dunaújvárosi panelban laknak. A főgázkezelő hobbija az akvarisztika, 12–13 éve üzi, díszhalakat tenyészt négy nagy akváriumban, összűrtartalmuk legalább nyolcszáz liter.

– Azt mondják, az ilyesmi megnyugtat. Szerintem az benne a megnyugtató, hogy nincs tele a lakás szőrrel meg tollal.

A főgázkezelő végigjárja a műszereit, 17 megrakott harangkemencét kell kamragázzal, földgázzal és védőgázzal ellátnia. A többin, leszámítva az üzemen kívülieket, mert most csak a fele kapacitás van kihasználva, már a vízűtés megy.

– Elfogyott a tea, Zsolti, adjál már nekünk egy kis teát! – néz be a műszerházba a két kemencés.

– Nincs. Különben is, három nap alatt megisztok egy patronnal, az isten se győz benneteket teával, ezt mégis hogy képzelitek?!

Még csak a mondandója közepén tart, amikor a kemencések sértődötten rácsukják az ajtót, és elvonulnak az étkezőbe, ahol már vár rájuk a darus.

– Tea?

– Nincs.

– Ebből se lesz jobb művezető, mint a Pisti.

A műszerházban a főgázkezelő még elintéz egy-két átkapcsolást, aztán fogja magát, átmegy a szomszédos irodába, a művezetőibe. Különös iroda ez: a fal közepére egy kivételesen szép mellű, buja, pucér nő aktfotója van felragasztva, amit félig-meddig eltakar balról egy nagy bekeretezett Lenin-kép, jobbról pedig egy jelvényekkel teletűzdelt, SZOCIALISTA BRIGÁD feliratú vörös selyemzászló. A főgázkezelő kihúzza az íróasztal fiókját, hosszúkás dobozt vesz elő, aztán bezárja maga mögött az irodát, és a dobozzal a kezében belép az étkezőbe.

– Amíg a konyhán főzték, addig bezzeg senkinek se kellett – lódítja az emberei elé a dobozt az asztalra. – Azért vedelitek annyira, mert svéd?

A két kemencés és a szakállas, foghíjas darus eddig mély melankóliába zuhanva üldögélt és zacskóból kezdetleges szendvicset eszegetett. Most ültükben megemelkednek, egyszerre vetik rá magukat a teáspatronra. A szekrény tetején ott van a JEDE-MATIC teafőző gép, de eszükbe sincs levenni, csak a gond van vele, inkább föltépik a dobozt, és úgy öntenek belőle ujjnyit-kétujjnyit a poharakba, aztán vízzel fölkeverik.

– Svéd? Honnan veszed, hogy svéd?

A főgázkezelő méltóságteljesen ül az asztalfőn, ő is tölt magának a feketeribizli-ízű teaszőrpéből, majd úgy fordítja a hosszúkás dobozt, hogy látható legyen a legalább húsz nyelven megismételt, színes zászlószimbólumokkal iniciálézott használati utasítás.

– Ide van írva. Made in Sweden.

– Húha! Mutasd csak!

A technológiai személyzet nem akarja elhinni: húzzák-cibálják a hosszúkás, színes kartondobozt.

– Kábé négyezerbe kerül egy ilyen – mondja a főgázkezelő.

A kemencések 38 ezret keresnek. A darus harminchatot. Végre ők is megtalálják az apró betűs, de vastagon szedett szöveget. Fáradt, vöröses szemük kitágul, úgy nézik.

– Made in Sweden!

– És csak úgy lecsúszik a gigátokon – bólogat a főgázkezelő. – Na, gyerünk, négy harminckor csere van.

És újra kint járnak a vashengerek között. A gyűrűkkel átfogott ezüstös hengerekben bömböl a gáz, itt is, ott is mintha rakéták indulnának, egyetlen nagy hangorkán a zaj, a főgázkezelő mégis kiszűri belőle az oda nem illő hangokat.

– Ez csapágyas, nagyon zörög a motor – int útközben az egyik ezüstharangot tartó kemenceállásra. – Reggel szólunk a lakatosoknak, tegyenek be helyette egy másikat.

A kemenceállások hőálló téglából falazott nagy kútvák, mélyükben óriási villanymotor szívja a füstgázt. Az égés a harang és a bura közti térben zajlik, maguk a tekercsek a bura jótékony nitrogénlégkörében gubbasztanak. Amikor a hevítésnek, majd a hőtartásnak is vége, a darus leemeli a nagy ezüstharangot, s ha már ott van a horgában, ráteszi a soron következő megrakott, leburázott kemenceállásra, és csak azután megy az úgynevezett szórófejért, s teszi rá a meleget okádó vasbura tetejére. A szórófej egy kampós vasglória, amihez egy vastag, fekete víztömlő is tartozik. A kemencések rácsatlakoztatják a vízcsapra, s megkezdődhet a hűtés.

– Tegyétek fel a lemezeket, aztán gyertek, bontunk az ötösön! – vezényel a főgázkezelő, és előresiet. Egy bontás, az mindig nagy esemény, előtte nem árt egy percet egyedül lenni a burával. Van, aki ilyenkor fohászkodik, és van, aki szuggerálni próbál.

– Mégiscsak focistának kellett volna mennem – sóhajt a fiatalabbik kemencés, és nekiállnak nagy, vékony és rozsdás vaslemezekből gallért rakni a hirdetőoszlop formájú vashenger alsó gyűrűje alá, mert a bura oldalán gőzölögve végigömlő hűtővíz néha kiszámíthatatlan csobogókra, vízköpőkre talál az ütött-kopott vasköpeny horpadásaiban, s odalenn összefolyatna mindent. A hőkezelő babra munkahely, de legalább tiszta.

– Marhaság – mondja a vékony bajuszos. – Volt egyszer egy focista, egy kapus, akit edzés közben agyoncsapott a villám. Hát kell az neked?

Elöl a daru már hozza a láncot, amivel meg lehet emelni a védőburát: keresztpántokkal átfogott, hatalmas, hármass vasgyűrű, három hosszú lánc lóg le róla, épp mint a csüngők a Szent Koronán. A daru a már kihúlt, lecsupaszított védőbura fölé áll, megkoronázza, a két kemencés és a főgázkezelő a helyére akasztja a három láncot, s a bura lassan a magasba emelkedik.

– Na, ez jobban sikerült, mint gondoltam. – A főgázkezelő kissé meggörnyedve körbeügeti a kemenceállást, a tekerceket vizsgálja. Szép ezüstfehér a színük, épp csak a legalsó széle kormos egy kicsit. – Ajaj, valami itt sincs rendben a motorral.

Az, hogy melyik tekercs vár hőkezelésre, és hogy már melyik van túl rajta, azonnal látszik a színükből. A beérkezők szürkék, a kimenők ezüstfehérek, lapjukon az alátét legyezőszerű, sötét lenyomatot hagy. Az elrontottak mindenféle színűek lehetnek: a vizet vagy levegőt kapottak kékek, bíborok, a túl gyorsan lehűtöttek sárgásbarnák, de aki elég időt lehúzott itt a kemenceerdőben, az látott sok egyéb árnyalatot is.

– Mehet! – intenek fel a darusnak, és már néznek is körbe, mi a helyzet a szomszédos kemenceállásokon. A földön egy csaknem áttetsző poloska mászik.

– Ma még nem csapágyaltatok? – néz rá a két kemencésre a főgázkezelő. A kemencések ingatják a fejüket, szemlátomást rosszullesik nekik a kérdés.

– Hát nem volt egy perc megállásunk!

Makulátlan kék munkáskabátja zsebéből a főgázkezelő előhúzza egy papírlapot, aztán az órájára néz.

– Most van hatvan perccel.

– De Zsolti, az a cigarettaszünetünk!

– Nekem mindegy, mikor csináljátok, de szerintem esetek neki, annál hamarabb lesztek túl rajta.

A két kemencés egymásra néz, aztán elindulnak a csarnok túlsó vége felé. Útközben az idősebbik félhangosan dörög:

– Bassza meg az isten az ilyen szociális helyzetet, hogy még rá se gyújthatok!

CSAPÁGYOLÓ

A csapágyoló egy vasparavánnal körbekerített kis udvar nem messze a hőkezelőtől. A kerítésen kívülről a már legalább tízéves szöveg olvasható: CÉLUNK A BÉKÉS ÉPÍTŐMUNKA. Belül, néhány pornográf szemléltető ábra mellett, egy sokkal találóbb helységnévtábla díszleg:

LEGO LAND

Az udvar egyik felén kisebbfajta vasládák sorakoznak, egyenként három mázsát nyomnak, acél csapágygyűrűkkel vannak tele. Havonta átlag száz tonna érkezik belőlük Debrecenből.

Az udvar másik felében hatalmas, vasból font vesszőkosarak hevernek rakásban. Átmérőjük a legnagyobb acéltekercsének felel meg, magasságuk azonban mindössze harminc-negyven centiméter.

Végezetül a bejárat mellett áll egy póklábú, követhetetlen formájú nagy, zömök szerkezet. Holdkompnak hívják, és a vas vesszőkosarak ürítésére szolgál.

Ez az egész itt a hőkezelő melósainak külön bulija, vagyis hát sokkal inkább egy volt vasműs fejesé, aki kitalálta, hogy a harangkemencékben nemcsak tekercseket lehet hőkezelni, hanem csapágygyűrűket is. A vállalkozásba bevont itteni melósoknak annyi a dolguk, hogy az acélgyűrűket egymásba illesztve telepakolják a vaskosarakat, amikből aztán a darus tornyot épít, s amikor már elég nagy és van rá kapacitás, berakják az egyik szabad kemenceállásba.

Ez a mellékes havonta bruttó ezer-ezerötszáz forintot hoz a konyhára. A hőkezelő melósai rendszeresen szóvá teszik, hogy ezért a pepecs kézímunkáért, amivel havonta x órát eltökölnek, több kell hogy járjon. Válaszul megkapják, hogy a dolog szakértelmet nem igényel, voltaképp *gyerekjáték*, ráadásul munkaidőben csinálják, jobb hát nem feszegetni. Különben is, talán nem mondták el már legalább százszor, hogy ez a Hanák bulija?

A hőkezelő melósai dühöngenek, de amikor idejük van, mégis mennek és rakják a vas vesszőkosarakat, mert nekik az a havi ezer-ezerötszáz forint plusz is számít.

SIMÍTÓ

A hőkezelőből a tekercsek a simítóra kerülnek, ami a hengersor üzem utolsó gépszigete. A pontos megnevezése 1700-as simító hengerállvány, hengerei között a lemez még egy utolsó lehetőséget kap, hogy teljes hosszában edény, autó vagy hűtőszekrény lehessen belőle.

Az 1700-as simító hengerállvány leginkább abban különbözik társaitól, a két fordítóállványtól, hogy itt már nem húzódik a bádogat egyre szűkülő keresztmetszeten hol ide, hol oda. Egyszer végighúzzák, és kész. A tekercset ezért elég feltenni a gép legszélére, szemmagasságba, ahonnan szemrevételezhető minden porcikája, s a legdurvább szélhibákat még jobb belátásra lehet bírni egy félkezes kalapáccsal.

A simítót hat ember szolgálja ki, egy csoportvezető, két hengerész, két kormányos és egy operátor. Az operátor természetesen nő, az étkező melletti kis iroda számítógépébe adminisztrál. A másik öt ember, vagy hát igen-igen gyakran csak négy, „melegcsákányváltással” kezdi a műszakot, és nyolc órán át csak rövid percekre tud elszakadni a gépe mellől.

Ez egy rakkolós munkahely, nem is főzőcskéznek, mint az 1700-as irányváltón, a megfelelő beosztásúak fizetése mégis egybeesik mind a három gépen. Ezt a simító és az 1200-as irányváltó legénysége gyakorta felpanaszolja a vezetőségnek.

– Hogy lehet az, hogy mi, akik látástól vakulásig ott ülünk szarban, zajban, fagyban a gép mellett, ugyanannyit keresünk, mint akik toronyból kezelgetnek?

– Nagyon egyszerű – magyarázzák a főnökök. – Azt akarjátok tehát, hogy aki elavult gépekkel, rossz munkakörülmények között dolgozik, keressen többet. Jó, de kinél keressen többet? Annál, aki elsajátította, működteti a legmodernebb technológiát? Lássátok be, hogy ha Európába menetelünk, márpedig Európába menetelünk, akkor ez a modernizációellenes felfogás nem érvényesülhet!

– Hát akkor építsetek tornyot nekünk is!

– Ez az eltökélt szándékunk, de tisztában vagytok vele, mi pénzbe kerül egy ilyen komputerizált torony? Már nincs állam bácsi, aki csak úgy idead egyet. Csak magunkra számíthatunk, nekünk kell kigazdálkodnunk. Tervbe vettük, de nézzetek a fejetek fölé: ti tudjátok legjobban, hogy előbb a darut kellett kicserélnünk.

A sárga daru a fejük felett tényleg vadonatúj, és ezt a nagyberuházást az emberek valóban méltányolják. Visszaülnek a helyükre, igaz, tovább mondhatnák a magukét, de abban az irtózatos zenebonában egy szót sem érteni: ha valamit munka közben feltétlenül közölniük kell, szíriánával hívják fel magukra a tőlük két méterre ülő figyelmét, s azután is csak gesztikulálnak.

Mihelyt az egyes kormányos felteszi a tekercset, és megkezdődik a lecsévézés, nagy hangzavar támad: mintha jég ropogna-pattogna, úgy tekeredik le a pereménél megnyomott, milliméternél is vékonyabb bádog, aztán a hang egyszer csak rianás dübörgésébe csap át, s közben örült kondulások hallatszanak, mintha egy óriás csapkodna a vödreivel.

Az egyes kormányos nyurga fiú, kimagaslik a szabadban álló, szónoki emelvényre hasonlító kezelőpult mögül, melyet a tekercs felhelyezése és befűzése után akár el is hagyhat. Általában ott áll a tekercs mögött, és a legfelháborítóbb szakaszok előtt megbökdösi a hengerészeket, sőt a problémák jó részét orvosolja is a kalapáccsal. Amivel már ő se tud mit kezdeni, az a teleszkópos tekercsek legközepe, ahol a vékony lemezszél már úgy összenyomódott, hogy többórás játék, mire kigöngyölik, és még akkor se biztos, hogy egy darabban ér át a hengerállvány túloldalára. Az ilyen teleszkópokat inkább kivágják, mehet a selejtbe.

Az igazi nagy munkát a bevezetőhengerész végzi, aki a hengerek közé befutó lemezszalag mellett ül, s dobogóra helyezett, magas támlájú székét úgy lovagolja meg, mint egy motorbiciklit. Feléje billenő, kis irányítópultja mintha a képzeletbeli motorbicikli benzintankja volna. Figyelmét megosztja mellette a bádog és fönn egy színes számítógép-monitor között; a monitoron grafikonszerűen megjelenik az összes paraméter, lemezsebesség, hengernyomás, hengerdőlés, mellette a lemezen pedig direktben megjelennek a hibák, amikre a kapcsolókkal reagálnia kell.

A fiatal, nyurga kormányos fülvédőt hord, a hatalmas szemüveget viselő harmincas bevezetőhengerész beéri egy fül dugóval. Most épp a recsegéshányatánál tartanak, a sebesség egy méter per szekundum vagy nulla, amikor például a nyurga fiú a kalapáccsal a beverődéseket tisztázza. 0,46-os lemezt „dresszíroznak”, vékony is, gyűrött is, lesz vele éppen elég baj.

– Vékony lemez lesz egész éjjel – mutogatják egymásnak az egyezményes jeleket, vagyis hogy nem lehet egyetlen tekercssel annyit szarakodni, mert akkor a sárga daru egy órán belül kazlat rak nekik ide a gép mellé.

A sebesség felmegy nyolcra, a repülőtéren dübörgés zajából időnként szabályos zenei hangok válnak ki: dobpergés, vonósok ördögtrillái, zümmögő kórus. Tíz méter per szekundumnál a gép már úgy viselkedik, mint a hullámvasút a nagy zuhanásnál: szél süvít, recseg-ropog minden, azt hinni, rögtön darabokra szakad. Pedig a sebesség a hibátlan szakaszokon felkúszhat 16–20-ra is: valahol muszáj behozni a lassú futásból adódó lemaradásokat.

A simító hengerállvány jobb térfele valamivel nyugodtabb hely. Ott már kifelé jön a bádog, és a hengerészszek is hagyományosabb, kényelmesebb, bár a mindenféle ráhúzott ócska kabáttól olyan, mintha egy madárijesztő ölénél ülné az előhengerész. Az előhengerész vörös orrú, harcsabajszú, hunyorgó férfi. Lábát a nagy, kék, elfordítható kezelőpult egyik kapcsolóján tartja, egykedvűen cigarettázik, a hamut a levegőbe pöcköli. A kis szürke hamurögöt a légörvény azonnal elkapja, porrá morzsolja.

A szélvihart a két hengerész mögött álló egy-egy hőlégfúvó támasztja, már amikor jók, mert gyakran elfagynak, vezetékek szakad. Bent a gépben, a hengerek barlangjában nagy nyomású mosófolyadék fröcsköl, sziszeg. Elöl a két kapcsolópult közé és a támcsapágyak fölé a hengerészek nagy, fekete föliát akasztottak, olyan, mint egy középkori egyházi zászló, az alja meg-meglebben, s közben látszik, ahogy húzza vissza a fehéres, nehéz lé.

A hengerésszék mellett itt is van egy kormányosi állás, a kettes kormányosé, aki az elkészült tekercset a gépről kiveszi, már ha ugyan nincs éppen útban a laborba, mert az igazi dolga a mintavágás, krétázás, küldöncködés. A tekercs kiléptetését az előhengerész is elvégezheti, vagy az, aki épp abban a székben ül, vagy a túloldaltól az egyes kormányos, mert az sehol se szentírás, hogy kinek mi a kinevezése. Hanem ahol két vagy több eltérő nehézségű és felelősségű poszt van, ott a magasabb beosztású ül a könnyebbikben, egyrészt mert onnan jobban át tudja látni az egész munkaterületet, másrészt mert a hierarchiának másképp nincs értelme.

A tekercs egyre húzik az előhengerész oldalán. Itt-ott papírcsík áll ki belőle, azzal jelzik a kikészítőknak az olyan szakaszok elejét és végét, ahol a hengereket inkább szétemelték, hogy ha már segíteni nem tudnak a roncsolt lemezen, legalább ne tegye tönkre a hengereket, mert hengert cserélni, pláne fölöslegesen, egyetlen hengerész se szeret. A zaj egyszer csak megfélemlít: közeledik a bádoggal. A rücskös képű, nagy hajú, fiatal második kormányos veszi a korongvágószerű ollót, nagy uszonyalakat kanyarít ki a lemezből, fölfirkálja rá a számot, aztán vagy siet vele a laborba, vagy még megcsinálja a kiléptetést, pántolást, számfestést, mikor milyen a hangulat.

Ha nem sürgős a dolog, még azt is rápingálhatja a tekercsre, hogy LŐRINC ATYA, BATMAN, vagy alkothat, mondjuk, egy ördögfejet.

A simítókat nem lehet egy kalap alá venni. Van köztük hengerész, aki korábban kenyérgyárban volt lakatos, és most áldja az esztét, hogy idejében eljött, mert a gyárat egy „ügyvédgyerek” vette meg, az ötszázból talán ha hatvanan maradtak, s a pékek se keresnek húszezernél többet. Aztán itt van a baracsi „földbirtokos”, aki egyaránt műveli nagyapja földjét és apja mesteriségét, egy kormányos pedig a sógorával fuvarvállalatot alapított, de nem viszik túlzásba, mindig csak annyit vállalnak, hogy a hasznát el ne vigye az adó.

Aztán ha áll a gép, összevethetik nézeteiket.

– Én az elején nagyon vártam, hogy a Göncz tata lejöjjön – mondja az egyik. – Vagy a Horn. Vagy bárki. De most már azt mondom, inkább egyik se jöjjön.

KIKÉSZÍTŐÜZEM

A kikészítőüzemnek nagyon rossz híre van. Még a kádári teljes foglalkoztatottság idején ide közvetítették ki a börtönből szabadulókat, és egy ilyen bélyeget nem könnyű lemosni.

A kikészítőüzem az a hely, ahol egyszer csak véget ér a hideghengermű csaknem valamennyi csarnokát elöntő szürkészöld, görbe hátú tekercstenger.

A parton gépsorok állnak, mögöttük már készre csomagolt, egymásra polcolt, kék-vörös táblák fennsíkja kezdődik, amit csak pár ponton törnek meg kis, kerek göngyölegek hegyei. A különös felszínbe mély völgyeket vájnak a vonatsínek, néha nem is vonatok állnak rajtuk, hanem kamionok, viszik a készárut ki a csarnokból Esztergomba a Suzukihoz vagy akár a tengerentúlra.

Nagyjából minden csarnok végébe jut egy sín pár meg egy gépsor. Ez utóbbiak többnyire nem teljes kapacitással üzemelnek, aminek megvan az az előnye, hogy ha például a nagydarabolón üzemzavar támad, a személyzet egyszerűen átsétál, és a szomszédos kisdarabolón folytatja a munkát.

NAGYDARABOLÓ

A C-D csarnok vége felé, nem sokkal az 1700-as simító hengerállvány után kezdődik a nagydaraboló. Ez is hatalmas, uszályszerű gépsor, mellette hosszúkas központi kormányosház áll, benne négy ember van úgy-ahogy megkímélve a zajtól: a középsőkormányos, a meós, az adagoló és a csoportvezető. A csoportvezető goromba, alacsony, kunforma ember, a munkaidejének egy részét odakinn, a soron tölti, beolvas vagy segít az embereknek, mikor mihez van kedve. A középsőkormányos felfésült hajú, hajlott hátú, sovány, 42 éves férfi, rangban fölötte áll a két másik, kinti kollégájának, a lecsévélokormányosnak és a darabolókormányosnak, mégsem mer hátradőlve kormányozni, inkább állva húzkodja a kapcsolókat, s közben előrehajol, homlokát meg-megtámasztja az ablaküvegen. A meós erős testalkatú, festett vörös hajú, szép zöld szemű, negyvenéves asszony: úgy ül ott az ablak mellett és nyomogatja az apró piros gombokat egy telefonkészülék-szerű kis kék pulton, mintha világléteiben ülőmunkát végzett volna, abba testesedett volna bele. Pedig sokáig sportállása volt, kézilabdázott. Az operátor szép arcú, szemüveges, 47 éves nő, karcsú alakját kihangsúlyozandó feszes kertésznadrágot hord, jó pár évet letagadhatna a korából. Páncélszekrény méretű, régi számítógép mellett ül, a gép oldalán afféle márkajelzésként ez áll: MIKROSZÁMÍTÓGÉP.

A kormányosházban szerénységre intő örök félhomály uralkodik, a reflektorfényben fürdő túlvilági élet fontosságára hívja fel a figyelmet. Pedig odakinn nem túl sok történik: jobbról, a sarokban álló operátori íróasztal felől bejön a lemez, elvonul a meós előtt, aki piros gombjaival a sorsáról dönt, pár kötelező tánc lépés után a kormányos elé ér, aki afféle aneszteziológus, a bádog már alszik is, úgy gördül be a kések alá.

A félhomályban a hosszúkas helyiség zsúfoltnak hat. Csak egy szabad falrész van, azt is fogasok foglalják el, kávéfőzőnek asztalka, hűtőszekrény, mosdó, fölötte ovális tükör, amire valaki sárga festékekkel primitív szemet-orrot-szájat mázolt, s most olyan, mint egy tóklámpás. Minden függőleges felületen öntapadós etikett díszleg: kék alapon piros esernyő, KEEP DRY felirattal. Legalább száz van belőlük, az egyikben az esernyőt átfestették fehér pöttyös gombává. A vízszintes részekben feltűnő kávéfoltosorozatok árulkodnak arról, hogy a nyugalom perceire itt minden átmenet nélkül rátörhet a terror. Minthogy ez a helyiség átjáróház, mind a két végén ajtó van, emberek rontanak be, robognak keresztül rajta, s még az a jobbik eset, ha csak keresztülrobognak, és nem állnak meg egy pár szóra.

A kormányosházba gyakran benéz például az üzemvezető, szúrós szemű, testes, ötvenes férfi. Aki már állt előtte a szőnyeg szélén, így jellemzi: „Az egy vadember.” Szigorúsága átragad a parancsnoki láncban alatta állókra, a kikészítőt belengi a körkörös figyelem légköre, még az amúgy jóindulatú, szelíd, szakállas és nagydarab művezető is úgy áll meg a kormányosház közepén és úgy teszi megjegyzéseit, hogy a hajlott hátú, vele egyidős, de jóval idősebbnek látszó középsőkormányos is hallja:

– Érdekes, hogy ezek a fiúk mindig itt csellengenek a gépnél, úgy látszik, rájöttek, hogy kormányosként könnyebb melóval lehet több pénzt keresni, mint csomagolóként. Van egy vasasszakmájuk, ne adj’ isten, érettségijük, aztán most azt hiszik, hogy a kormányosságot csak úgy el lehet lesni...

A középsőkormányos ilyenkor kiegyenesíti a hátát, úgy áll a pultja fölött, mint aki karót nyelt, nem is érzékeli azt a pillanatot, amikor a szakállas művezető beteszi maga után az ajtót. A volt kenyérgyári lakatost a felesége protezsálta be négy évvel ezelőtt a Vasműbe, a biztonság kedvéért még egy darusvizsgát is letettek vele, mert a darusok megbízhatatlan népség, könnyen jönnek, könnyen mennek, és hát bárkit lehet papír nélkül is helyettesíteni, egyedül a darust nem. A középsőkormányosnak 42 ezer a fizetése, s jól tudja, mennyit keres egy darus

vagy pláne egy csomagoló: a felesége, aki behozta, maga is csomagoló a hasítóson. A férfi háta lassan megereszkedik.

– Átállunk keskenyre.

Az átállás mintegy húszpercnyi szünetet jelent a nagydarabolón. Erre a munkára van két úgynevezett késállító lakatos, máris ott kúsznak-másznak fenn a gépen, könyékig nyúlkálnak a görgők közé, nagykalapáccsal püfölik a tokmányokat. A bajuszos, kunforma csoportvezető lent áll, egy nagy beállítókereket forgat. Mellette fiatal csomagolók okvetetlenkednek, kérdésekkel bombázzák a késállítókat. A középsőkormányos cigarettára gyújt, kiballag a géphez.

A késállítók 40–50 ezer forint körül keresnek. Késállító a vörös hajú exkézilabdás meős férje is.

– De nem itt ismerkedtünk meg – tiltakozik még a feltételezés ellen is –, hanem sokkal jobb helyen, jégpályán.

Az egész család a DWA-ban dolgozik: apa, anya, 21 éves fiuk, aki lakatos.

– Remélem, a picike már nem fog idejönni.

Van ugyanis egy hétéves kisfiuk is. Dunaújvárosban élnek, panelban. A festett vörös asszonynak gyors- és gépírói végzettsége van, itt szerzett hozzá egy vas- és alapanyag-előkészítői szakmunkás-bizonyítványt. A kézilabdát akkor hagyta abba, amikor a ma már nagyfiuk elkezdte az iskolát. Először „vezetésnek” tekercsraktáros volt, a kolléganőjével kiszámították, hogy 35 kilométert kellett gyalogolni egy műszak alatt. Aztán feljebb léphetett, beülhetett operátornak ide a kormányosházba. Öt éve meős. 37 ezer forint a bruttó alapbére.

– Rizikós foglalkozás ez. Elnézek valamit, a megrendelő reklamál, és már kapom is a büntetéspapírt.

A hibákat éjszakai műszakban, különösen hajnaltájt a legnehezebb észrevenni. Kilenc hibatípus van, mindegyik négy, illetve öt súlyossági fokozattal, ezeket üti be telefonszerű kezelőpultján, és a nagydaraboló automatikája a kapott adatok alapján intézkedik, hogy a kése alá érkező lemez az első, a második vagy a harmadik rakásolóba kerüljön-e. Az egyes rakás az aktuális megrendelőé, aki előre megmondja, hogy a hibatípusokból milyen fokozatot néz el. Amit nem néz el, az a kettesbe kerül: valaki majd csak elviszi. A hármas a selejt.

Rendkívül fárasztó dolog nyolc órán keresztül az ablak túloldalán elfutó szőnyeget bámulni, ezüstös szalagján gombostűfejnyi pikkelyekre, vékony vonalkákra, elszíneződésekre vadászni. További tehertétel egyrészt az, hogy ha valamit nem vesz észre, azért anyagilag felelősségre vonható, másrészt az, hogy amit lát, az a lemezeknek csak az egyik oldala. Az exkézilabdás meős éppen ezért minden kötegnél legalább egyszer kiszalad, megfordíttat egy lemezt a csomagolónál álló fiúkkal, ami, mondjuk, egy másfélszer három méteres, kettő és feles lemeznél nem megy kurvaanyázás nélkül.

– Ezt most kire mondtátok?

– Semmi, semmi, imádunk fej vagy írást játszani.

– Jó lesz, ha vigyáztok, mert én egy alvilági nő vagyok, és a festékesvödröt bármikor a fejetekbe húzom.

Hibát keresni már-már sport: a művezetői iroda mellett van egy dicsőségtábla, a ráaggatott lemeztroféákon ilyesfajta feliratok olvashatók: ÖTÖDIK TÍPUSÚ MELEGKARC, JUHÁSZNÉ; NYÍLSZERŰ HLIBA, NÉGYES FOK, HLIBÁNÉ; FOLYÁSVONAL, CSILLAGOS ÖTÖS, NAGYNÉ.

Ehhez a munkához kell bizonyos temperamentum, humor, ami a volt kézilabdás minőségellenőrből biztosan megvan. Az „alvilágiságát” is csak tréfából szokta emlegetni: a forradalom alatt, 1956 novemberében, pincében született.

Kolléganőjébe, a tőle karnyújtásnyira ülő csinos, filigrán operátorba már jóval kevesebb jókedv szorult. Dunaföldváron született, a gimnáziumi érettségi után órásnak tanult. Sokáig gebines órajavító kisiparos volt, aztán tíz évig rádióállomáson dolgozott, 94-ben küldték el, azóta itt van. Ő is tekercsraktárosként kezdte, és most örül, hogy íróasztalt és széket kapott.

Ez az egyetlen jó fejlemény az életében. Hat éve elvált, dunaújvárosi panelben él két gyermekének, három unokájának, magányosan. Szeret kirándulásokra, hangversenyekre, színházba, társaságba járni, de hát ma már ezek is költséges hobbinak számítanak, nem nagyon telik rájuk a havi 27 ezres alapfizetésből.

– Rettenetes látni reggelente a kukázókat – mondja, és beleborzong. – De majd a következőben! A következőben más lesz.

Nem a következő évben, rendszerben vagy korban, hanem a következő életben.

Az erősen negyven fölött járó, mégis darázsderekű nő hisz a lélekvandorlásban.

KENŐPINCÉ

A kenőpince a hideghengermű alvilága, amit a kenőpincés, hivatalosan „kenőpince-kezelő”, kézzel-lábbal tagad.

– Ez egy kényelmes hely. Volt egy kisöreg, az 67 éves volt, akkor szóltak neki, hogy Matyi bácsi, most már ne járjon be. Aztán volt egy másik öreg, aki itt halt meg. Ez egy ilyen kényelmes hely.

A hideghengermű gépsorai alatt hét-nyolc kenőpince van, amiből öt üzemel. A kenőpincés tanyája eddig a hármában, a simító alatt volt, most költözött át az 1200-as irányváltó alá, az egyesbe.

– A legjobb persze a hatos, mert ott még telefon sincs. Volt olyan kenőpincés, aki ki szokott járni a Béke térre egy kisfröccsre, aztán ha keresték, mindig azt mondta, hogy hát ott volt a hatosban. Mert ide, a kenőpincébe legfőljebb áttelefonálnak, de ide nem jön le senki. Senki!

Nem csoda: már a lejáratot nehéz megtalálni. Lehet látni, hogy ott van a fal tövében: mélybe vezető lépcső körbevéve vaskorlással, de amikor az ember elindul, pár lépés után hordók, ládák, hízott sertés méretű tengelyek, csapágyak állják útját, akkor meg lehet próbálni oldalazva közelíteni, de rövidesen vaskos betonszlopba ütközik, daruhoz vezető vaslépcsőbe, majd újabb óriási gépalkatrészekbe, tekercsekbe, s lehet visszafordulni. Ez egy fantasztikus labirintuszjáték: fordulhatsz erre vagy arra, egyetlen út vezet a lejárathoz, az összes többi zsákutca.

Aztán ha megvan az igazi, abban sincs öröm: a korlát síkos, a lépcső nyálkás, aljában fekete olaj terül szét.

Az első terem az akkumulátoroké. Függőlegesen álló, karcsú, barna acélhengerek, majdnem a plafonig érnek, és erősen emlékeztetnek a réges-régi vörösréz fürdővíz-melegítőkre. Lábuknál szivattyúk nyüszítenek, remegnek az erőfeszítéstől, hogy száz atmoszféra alá ne essen az akkumulátorokban a nyomás. A falat vízszintes és függőleges csövek szövvénye hálózza be, finoman búgnak, zenélnek. Időnként váratlan zörrenések, csattanások hallatszanak.

A második terem a Zsé-terem: hatalmas, dobozszerű tartályait emulzió vagy mosófolyadék tölti ki, oldalukon titokzatos jelek fehérlenek: ZS-1, ZS-2, ZS-3. A szivattyúk fejhangon kerregnek, a plafonon meg-megújuló rengéshullámok haladnak át, láthatatlan gépek dübörögnek, szürke pikkelyekben hámlik a beton. A falat, az oszlopok között itt is csövek indázzák be, néhol több tucat fut szorosan egymás mellett, a magasból nagy, fekete láncok lógnak.

A föld alatti terem közepén, kezelőtáblák között, ócska íróasztalnál nyomasztó magányban ül a kenőpincés.

– Dehogyan vagyok egyedül! Itt van nekem a tetrisz. Profi vagyok benne, egyszer már át is fordítottam. 99 999, bingó!

Ül az asztalnál, nyomkodja a játék gombjait. Az aprócska képernyőn téglák hullanak, nagyjából ugyanez történik a feje fölött is, különösen egy-egy nagyobb csarnokbeli dobbanás után, de a kenőpincés leleményes ember, széles bádogtetőt szerkesztett az asztala fölé.

– Mondom, hogy ez egy frankón kényelmes hely.

A kenőpincés 34 éves, nyurga, sovány fiatalember boglyaszerű, nagy, sárga hajjal, vörös krisztusi szakállal. Bakanca olajtól csillog, kék munkásnadrágja övtől lefelé egyre mocskosabb. Pufajkája gallérján balról a meleghengermű löhere, jobbról a hideghengermű pajzs alakú jelvénye díszel.

Ez persze önelöléptetés, de jelzi, hogy viselője ismeri a dürgést, képletesen szólva ott mosathat, ahol neki tetszik.

A kenőpincés ismer mindenkit. Nem tud úgy feljönni a pácoló vagy a hengersor, vagy a kikészítő alól, hogy ne botlana bele egy régi haverba, akit aztán jó darabon elkísér, és közben mondja a magáét.

– Figyelj, tizenkettedikén éjjel nem volt véletlenül témká nálatok? Ugye, hogy az volt? Na, mert képzeld, most nézem a naplót, ekkor és ekkor ennyi és ennyi a nyomás a ZS-1 meg a ZS-2 szivattyún. Üzemi nyomás a szivattyún, amikor odafele szét van szedve darabokra a simító! Hát így lehet megbízni a naplóban! Bele is írtam, bele ugyanabba a rubrikába: ne puskázzatok, fiúk!

Nem ő az egyetlen kenőpincés, de dolgozik akár öt helyett is, mert szereti, ha rendben mennek a dolgok, és erre saját magában látja a legfőbb biztosítékot. Fontoskodásával, tudálékoskodásával persze sokakat bosszant, és olyan is akad, aki szemtől szembe lehülyézi. Erre a kenőpincés azonnal pózba vágja magát, befelé, majd kifelé fordított tenyérrel gesztikulál:

– Igen, hülye vagyok, elismerem, sajnos összetörtem a fejemet. De te miért vagy hülye?

Tíz évvel ezelőtt történt, Perkáta és Mélykútpusztá között. Tél volt, a Trabant bal első gumija elszállt, ő kiesett a kocsiból, elütötték, nyolc méteren át tolták. Koponyaalapi törés, jobb kar szilánkos törés. Összetoldozták. Az orrán öltésnyomok látszanak, a bal felső fogai hiányzanak, az ádámcsutkája helyén gégemetszés vörös hege éktelenkedik. És írni azóta csak bal kézzel tud.

– Dehogyan írok! Inkább csak betűket rajzolok.

Most Skoda 120-asa van, azt hajtja. A balesete után leszázalékolták, utána jött a Vasműbe kenőpincézni.

– Legalább kipróbáltam a nyugdíjasságot is.

Volt ő már sokféle életében: a nyolc általános után vasműs kézbesítő, aztán autójavítás, ingatlankezelőben csőszerező, papírgyárban csapágyszerelő, Vasműben lakatos, hőkezelő, bugatéri munkás.

– Voltam káemkás is, amikor még büntették.

A kenőpincét nagyon megszerette. A fizetése csak 28 ezer forint, de ha minden üres napjára túlórárt vállal, fölmehet a duplájára is. És ő sokat vállal, már csak azért is, mert ha valaki hiányzik, ő tud bárkit helyettesíteni, ellátja akár az összes kenőpincét is.

– Ez egy nyugis hely. Azt csinálom, amihez kedvem van. Megadnak egy alternatívát, aztán a magad ura vagy.

Most, hogy az egyes pincébe költözik, sok mindent meg kell csinálni. Ide is kell lámpa a bádogtető alá. Aztán szivárog az egyik nyomásmérő, az alá egy kis ereszt kell csinálni, hogy ne az asztalra csöpögjön, hanem a földre. Imád ilyeneket bütykölni. Ha pedig nem tudja megjavítani, hát a hóna alá csap valakit, és lehozza. Például a villanyszerelőkkel már átrakatta a szivattyú kezelőtábláját a szivattyú mellé, mert szereti látni, hogy amit bekapcsol, az működik. Ezen az összes kenőpincés elcsodálkozott, mert villanyszerelőt a kenőpincébe lecsábítani, na, az még nemigen sikerült.

– Úgy látszik, varázserőm van – nevet rekedtes nevetéssel.

Lassanként áthordja holmiját a hármás pince szürke bádogszekrényéből az egyesébe. Minden műszerellenőrzéskor hoz valamit: most épp az evőtálcáját, ami csak egy darab deszka. Belehajítja az asztala mögötti betonoszlopra szerelt falikútba, aztán leül, böngészi a műszaknaplót. Szeret olvasni, Moldova a kedvence, persze csak a műszaknapló után. Olvasás közben megebédel, kenyeret eszik parizerrel. Előfordul, hogy rántottát, lecsót csinál magának: van hozzá egy hihetetlenül mocskos rezsója. Inni tejet iszik zacskóból és kávét laposüvegből. Amikor végez, rágyújt, elégedetten hátradől, neki a szék támláján száradó zokniknak, olvas tovább, időnként felröhög.

– Nahát! Ezek lepipálhatnak Münchhausent!

Néha felpattan, szivattyúz, ki-be rohangál, emulziót kever. A cigaretta elmaradhatatlanul ott lóg a szájában, takarékosan addig szívja, amíg az ajkára nem ég. Körülötte minden oszlopon, minden berendezésen zománcozott táblácska lóg: DOHÁNYOZNI TILOS; TŰZVESZÉLYES TERÜLET.

Aztán már újra ül, olvas és pöfékel, amikor egyszer csak arra lesz figyelmes, hogy habos lé mossza körbe a bakancsát.

– Huh! Na most lesz ereszd el a hajam!

A padlóban a tartálytömbök, géptestek mellett elvezetőcsatornák húzódnak, rombuszmintás, melegen hengerelt vaslemez fedi őket. A habos lé a fedelet emelgetve önti el az útjába kerülő részeket. Ez a kenőpincékben nem ritka dolog, a csatornafedelektől sokszor a falhoz vannak támasztva, hogy lehessen látni, mi várható.

Valahol ereszt a rendszer. Még szerencse, hogy nem kenőolajat, mert azt trisózni kell, forró vízzel csapatni. A hideghengerlést segítő emulzió is éppen elég olajos, de ez most csak mosófolyadék a simítóról. A kenőpincés kicuppog a telefonfülkéhez, riasztja a csőszerező lakatossoportot.

A telefonfülke a hidraulikateremben van. Első pillantásra olyan, mint egy szokványos utcai telefonfülke, csak sokkal zártabb, anyaga tömör, hézagmentes vas és üveg, sőt dupla üveg, hogy a hangzavarban használni lehessen a telefont.

A kenőpincés hosszasan magyarázza a helyzetet, végül előjön a tartályok, villanymotorok, olajhengerek közé ékelte fülkéből. Miközben ellenőrzi és beírja a nyomásértékeket, mennyiségeket, szinteket, aggodalmaskodva pillantgat a tócsák és csatornák rendszere felé.

– Mire ideér, bezsírlik az ég alja!

A leghátsó terem, ahonnan a habos lé jön, s ahová a kenőpincés most bemerészkedik, létrák, állványzat, félhomály mélyén betonkádát rejt, nagy, fölébe hajló mosónővel, amit úgy hívnak: mágneses szeparátor.

– Sose jó! – A kenőpincés gyakran panaszkodik rá, pedig a csarnokiak azt se tudják, miről beszél, és nem is igazán kíváncsiak rá. – Valami Ottó főmérnök úr, vagy mi az anyja picsája a neve, az vette meg a németektől, nyilván kenőpénzért, aztán sose jó.

A medencében nagy lapátok fölözik le a fáradt emulzióról a maszatot. A kenőpincés követi a habos lé útját, megkerüli a medencét, majd földbe gyökeredzik a lába: a piszkos áradat szemből, pár betonlépcsőn végigbucskázva, egy nagy vasajtó alól jön.

A kenőpincés odagázol, föltépi a vasajtót: mögötte szűk betonfolyosó látszik. A betonfolyosón három hosszú hajú fiú vödörrel, vizesztömlőkkel, kefékkel dolgozik.

– Hú, basszátok meg, mért nem szóltok, hogy itt szarakodtok?! – üvölt rájuk a kenőpincés, és bevágja az ajtót. – Hülye alapítványosok.

„Alapítványos” azokból a vasműsökből lesz, akiket egy-egy munkaszervezési átvilágításon fölöslegesnek ítélnék. Nem küldik el őket; a munkáltató szerepét egy alapítvány veszi át, amely azután hol itt, hol ott talál nekik valami hasznos munkát – most éppen a két kenőpince közötti hosszú, kietlen alagútban.

A kenőpincés siet vissza különös telefonfülkéjéhez, lefűjja a riasztást, majd felballag a csarnokba.

– Jöhetek be holnap délelőtt is, a Puskás Ferinek meghalt az öccse – kesereg a kikészítő-sőknek. – Úgy emlékszem, egyszer már meghalt, de mindegy, bejövök.

A kenőpincésnek valóban mindegy. Elvált ember, nyugdíjas vasműs szüleivel él együtt Perkátán, rajtuk kívül nincs neki más, csak a Skoda meg a tévé, igaz, az utóbbi nagy, lángoló szerelem: kilenc antenna van már odafönn a tetőn.

– Mindent fogok, még az ausztrált is.

A csarnokban aztán fog magának egy darust. „Katicám, arany szívem, gyere az olajért, mindjárt leáll a simító!” – pantomimezik fel a magasba, és mennek, viszik csapra ütni a nagy, zöld hordókat.

Este van, körös-körül meg-megmorran a gyár, s ezer vibráló lámpásából állhatatos fényével kiválik a hajóhídszerű irodaszárny. A kenőpincés megtorpan, a magasba mutat, áhítattal mondja az új vasműs legendát:

– Ott! Ki gondolta volna! Valaki éjszakai műszakban fölvitt egy hegesztőpalackot, lángvágóval fölnyitotta a páncélt, és elvitt, most meg nem mondom, vagy hatmillió, vagy hatmilliárd forintot.

VI / FALANSZTER

A DLA LEMEZALAKÍTÓ KFT.

A lemezalakító a Vasmű sztárja: ha lehetne, csak őt mutogatnák, ahogy, mint egy bőségszaru, önti magából az árut, ami innen már egyenesen a raktáráruházak polcaira vagy a kirakatokba kerül. A DLA-termék annyira kelendő, hogy a radiátorselejtet már félve merik kirakni a csarnokajtó mögé: mielőtt még az acélmű elegyterére kerülne, rendszerint lába kél. Hiába rossz, eresztheti a vizet orrán-száján, reggelre eltűnik, valamelyik vasutas közreműködésével a gyárból is kikerül. Ezért felsőbb utasításra a selejtes radiátorokat szerelvényeiktől meg kell fosztani, de hát nem mindig van lángvágós ember, aki a kasztrálást végrehajtana, különben is akinek radiátor kell, elviszi az elegytérről, errefelé nem nehéz javító szakembert találni.

A lemezalakító három termelőüzemre oszlik: a spirálban nagy, varratos acélcsőveket gyártanak, a profilban könnyűacél-szerkezetekhez idomvasakat, a radiátorban pedig radiátorokat. Az összlétszám hatszáz fő körül van, pontos adatot nem lehet megadni, mert az üzemek a megrendelés függvényében egy, két vagy három műszakban dolgoznak, hol ezt csinálnak, hol azt, s közben az anyagmozgatáshoz is változó létszámú külső segédmunkáshadakat alkalmaznak.

SPIRÁL

A spirálüzem több mint harminc éve albérletezik a hideghengermű-hodály legtávolabbi sarkában, sose fog kivakarózni a sivárságból és a koszlottságból; bezzeg az édestestvérei, a profil és a radiátor kastélyokban laknak a Vasmű túloldalán, a kereskedelmi utakra nyíló kettes és hármas kapu torkában. A spirál alkalmi munkákból él, pedig egykor, az országot befutó csőhálózatok kiépítése idején ki se látszott a feldolgozásra váró tekercsek közül.

PROFIL

A profilüzem csarnoka szép. Hatalmas, üvegházszerű építmény, gépsorai régi viking hajókhöz hasonlítanak, nagy, küllős vízimalomkerék engedi át rajtuk a keskenyre hasított lemezt, ami majd fehéren bugyogó emulzió hókuszpókusza közt egyszer csak végtelen hosszú idomvassá lényegül. Odafönn, a nem túl magas plafonon borostyánfényű lámpatestek égnek, foghíjaikban hideg kék kriptonizzók a pótlás. A modern csarnok olyan, mint egy ispotály, öreg, zöld gépek fekszenek felpolcolt végtagokkal, kisúlyozva patyolattiszta betonagyakon ebben vagy abban a sarokban, mintha egy katasztrófából menekítették volna ki őket. Azt beszélik, hogy az egyik még Hitlernek, a másik Sztálinnak nyomta a kapszlit. Rossz, nehéz szag terjeng. A zajokat nem nyomja el örült háttérrobaj: daruk dűnnyögnek, aztán időnként felbögnek, gépek dudorásznak, cincognak, ciccegnak, aztán mintha csontot fűrészelnének, aztán valami lezuhan, vasfogak csikorognak.

A gépek közt sok ember járkal, a sisakjuk kék, gallérjukon a fém pánt csak egy alumíniumcsík. Fehér sávok mutatják a padlón, hogy merre mehetnek: minden egyéb hely a szögvaskötegeké.

RADIÁTOR

A radiátorüzemet alig pár hónapja avatták, még patyolattiszta minden, a csarnok olyan, mint egy modern, színezett vasbeton iskolaépület aulája: ez már a XXI. század.

Az ember csupaüveg irodaajtón lép be a szerelőcsarnokba. Szemben a három présgép is inkább emlékeztet nagy kapacitású, kényes fénymásolókra, amik tekeresszám nyelik a papírt, mint vasas üzemek tagbaszakadt, olajtól mocskos sajtológépeire. Hátul, végig a fal mentén húzódik az automata hegesztősor. Bonyolult, elegáns, titokzatos. A tulsó végénél „drótkötélpálya” indul, az elkészült radiátorok kacskaringós úton, magasan a föld felett lebegve úsznak keresztül az úgynevezett festőde porszóró, hevítő- és szárítókamráin, s végül megkapják fóliaruhájukat a csarnok közepén álló üzemépület mellett, a csomagolóson.

A technikát német, holland, svájci és svéd gépek képviselik. Csupa fényesen csillogó márkánév; nem levetett holmik, hanem vadonatúj, legkorszerűbb robotberendezések. Csak az a baj, hogy nem működnek.

Az állandósuló üzemzavarok okát a radiátor művezetői kétféleképpen ítélik meg.

– Az csak mítosz, hogy a Nyugat így, hogy a Nyugat úgy – mondja a délelőtti, egy 34 éves, szúrós szemű, magas, bajszos fiatalember. – Még hogy csúcstechnika! Az egész egy túlbonyolított szarság.

– Jó ez, csak mi nem értünk hozzá – ingatja nagy, erősen kopaszodó fejét a három évvel idősebb, jó pár kilóval súlyosabb váltótárs. – Ide nyúlkalunk, oda nyúlkalunk, és gőzünk sincs, mitől javul meg.

Az első hónapokban még mindenki azt hitte, hogy a gyerekbetegségeket ki lehet nőni, majd csak úrrá lesznek az örökös elakadásokon, de aztán a termelékenység egyik napról a másikra zuhanni kezdett.

Az történt, hogy a tél beköszöntével, az építkezési idény végével az üzem az eddigi három műszakos munkarendről két műszakra állt át. A csarnokban este tízkor leoltották a villanyt, és a gépek nyolc óra hosszára álomba szenderültek.

Reggel aztán sehogy se lehetett lelket verni beléjük.

A radiátorüzemnek három művezetője van: mindhárman fiatalok és túlkvalifikáltak. A bajszosnak érettségije és irányítástechnikai oklevele van, a kohón kezdett, aztán átkerült a lemezfeldolgozóba, ahol a szülei is dolgoznak, majd Sándorházán a radiátorgazdaság második embere volt, onnan csábították elide, az elítéltek közül át az automatizált, szupermodern radiátorgyárba.

– De ha azt mondanák, hogy legyek Sándorházán, öt perc se kéne, ott lennék.

A délutános társa pedig karbantartó üzemmérnök, felsőfokú marketinges, az óragyár műszaki igazgatóságán főember volt. 1992-ben felmondtak neki, egy darabig munkanélküli volt, aztán nagy nehezen bejutott a Vasműbe, a tűzállóba, onnan pályázta meg a profil nyáron meghirdetett üzemvezetői posztját. Azt nem kapta meg, de felajánlották neki a művezetői státust az induló, sokat ígérő radiátorüzemben.

– Végül is, ebben van fantázia, ez egy magasabb munkakultúra, festve van minden, óragyár-szerű.

– Én csak azt látom, hogy kehe van, mi meg futkározunk, mint a pók a falon – dünnyög a menni készülő délelőtti. – Mit nyertél azzal, hogy minden feleakkora, és nem fröcsköl belőle az olaj?

– Hát, hogy nem kell bakancsban lennem meg pufajkában. Ez nekem minden pénzt megér. A katonaságnál is utáltam a nehéz cuccokat.

A kerekedő pocakú művezető tarka mintás pulóvert hord, bajuszos társa farmeröltönyt. A műszakos művezető többnyire odafenn tartózkodik a művezetői irodában, ami a csarnok közepén álló épület emeletén van, hatalmas ablakai a gépsorokra néznek. A berendezések fölött, akár a rendőrautókon, kék lámpa kezd villogni, ha valami gond van, az érzékelők valamit kiszúrtak, leblokkolták a sort. Most éppen sötétek, a hegesztősor mögött a falon csak az elektródák sárgás fényjátéka tükröződik.

A műszaklétszám a radiátorüzemben 50–55 fő, amiből talán tíz a gépeket igazgató szakmunkás, a többi csak anyagmozgató. A segéd munkások nem is tartoznak a radiátor állományába, különböző munkaerő-kölcsönző cégektől bérlik őket. A présesek, sokponthegeztők, beállító-lakatosok, próbázók, porszórákezelők és előmunkások könnyen felismerhetők egyenruházatukról és arról, hogy még akkor is komótosan mozognak, ha villog a kék lámpa: ez a technika nem tűri a kapkodást.

A segéd munkások persze összevissza népség, nincs bennük közös vonás, legföljebb annyi, hogy többnyire fiatalok, és a ruhájuk nemegyszer civil ruha. Konvektorbeadók, fitting- és fülbeadók, leszedők, kaparók, előszerelők, rakásolók sűrögnek-forognak a gépsoron fekvő meg a magaspályán lógó radiátorok között. Néha, amíg áll a sor, összeverődnek és nagy hangon magyaráznak, a legtörhetetlenebbek a békának nevezett kézi targoncákkal rollereznek.

A délelőtti művezetőnek még mindig nem akarózik hazamennie, csak áll, és bámulja az üzemcsarnokot.

– Szerinted mi tart minket még mindig talpon? – kérdezi.

– Hát ez – bólint ki az ablakon az automata hegesztősor felé a délutános.

– Szerintem meg az – mondja a délelőtti, a kohók és az öntőcsarnokok felé lendítve a karját.

– Ez itt csillog-villog, mint a Piccadilly, de nincs benne anyag. Azokban még van.

Odalenn a csarnokban villogni kezdenek a kék lámpák. A két művezető egyszerre hagyja el az irodát. Az egyik biciklire ül és indul haza, a másik megáll a vezérlőpultnál, fölnéz, szuggerálja a rendőrlámpát.

OLVASÓINKHOZ!

1937-ben Erdei Ferenc, Féja Géza, Szabó Zoltán örökbecsű munkáival indította el Sárközi György a *Magyarország felfedezése* sorozatot. 1968-ban Darvas Józsefék felélesztették a hagyományt. A sorozat szerkesztőbizottsága a múltban is maga döntött a tagjairól s a témákról. Így született újjá az immár a több mint ötven műből álló sorozat. Hogy a megváltozott körülmények között meddig élünk, azon is múlik, hogy a Magyarország Felfedezése Alapítvány támogatókra talál-e.

Ha arra gondolunk, mennyi érték veszett el a társadalmi átrendeződés során, talán csak annak köszönhető talpon maradásunk, hogy sokan keltették a halálhírünket. Ha nem is a babona, a lendület még életben tart bennünket. Pedig a szociográfiára talán soha nem volt nagyobb szükség, mint a mai gyors változások közepette. Ám a szociográfusok mindig is az irodalom páriái voltak; a valóságfeltárás munkáigényes, sok utazással, talpalással jár, amire csak külön támogatással lehet vállalkozni. Alapítványunk célja a régi: olyan művek világra segítése, amelyek a sorozathoz méltó színvonalon, irodalmi eszközökkel, kritikai szemlélettel mutatják be a magyar társadalom tipikus jelenségeit. Ehhez kéri a kuratórium olvasóink támogatását.

A *Magyarország felfedezése* sorozat eddig megjelent kötetei:

1. Mocsár Gábor: Égő arany (1970)	26. Albert Gábor: Emelt fővel (1983)
2. Varga Domokos: Erdőkerülőben (1970)	27. Bakonyi Péter: Téboly, terápia, stigma (1983)
3. Erdei Ferenc: Város és vidéke (1971)	28. Szász Imre: Ez elment vadászni... (1984)
4. Moldova György: Tisztelet Komlónak! (1971)	29. Horváth Dezső: A tizedik ember (1985)
5. Végh Antal: Erdőháton, Nyíren (1972)	30. Vadas József: Nem mindennapi tárgyai (1985)
6. Kunszabó Ferenc: Sárköz (1972)	31. Őrszigethy Erzsébet: Asszonyok férfisorban (1986)
7. Fekete Gyula: Élünk magunknak? (1972)	32. Csupor Tibor: Mikor Csikból elindultam (1987)
8. László-Bencsik Sándor: Történelem alulnézetben (1973)	33. Püskösti Árpád: Kiválasztottak (1988)
9. Zám Tibor: Bács-Kiskunból jövök (1973)	34. Hernádi Miklós: Válni veszélyes (1988)
10. Bertha Bulcsú: Balatoni évtizedek (1973)	35. Diósi Ágnes: Cigányút (1988)
11. Molnár Géza: Külvárosi barangolás (1974)	36. Levendel László: Humanista orvoslás (1988)
12. Lázár István: Kiált Patak vára (1974)	37. Kamarás István: Értéktérkép (1989)
13. Tüskés Tibor: Nagyváros születik (1975)	38. Félmúlt (antológia – 1990)
14. Varga Domokos: Vizek könyve (1976)	39. Lengyel László: Micsoda év! (1991)
15. Berkovits György: Világváros határában (1976)	40. Márkus István: Az ismeretlen főszereplő (1991)
16. Csák Gyula: A szikföld sóhaja (1977)	41. Závada Pál: Kulákpréz (1991)
17. Jócsik Lajos: Egy ország a csillagon (1977)	42. Püskösti Árpád: Rákosi (A hatalomért, 1945–1948) (1992)
18. Fábrián Katalin: A Makoldi család (1977)	43. Lengyel László: Tépélődés (1992)
19. Zsolt Róbert: Labdarúgók, sportolók (1978)	44. Bálint B. András: Szabadulás – félelemből (1992)
20. Halmos Ferenc: Illő alázattal (1978)	45. Vekerdy Tamás: Álmod és lidércek (1993)
21. Márkus István: Nagyörös (1979)	46. Tanács István: Ön kormányzó? (1993)
22. Miskolczi Miklós: Város lesz, csak azért is... (1980)	47. Rab László: Mélyszántás (1994)
23. Mátyus Aliz: Holnapon innen, tegnapon túl (1980)	48. Őrszigethy Erzsébet: Birsalmasajt (1995)
24. Thierry Árpád: Királynék városa (1981)	49. Márkus István: Polgárosodó parasztság (1996)
25. Folyamatos jelen (antológia – 1981)	50. Iványi Gábor: Hajléktalanok (1997, 1998)

Vagyonunkat a Magyar Hitelbank kezeli. (Számlaszám: MHB 10200823–22216904–70070000, Magyarország Felfedezése Alapítvány.) Támogatóink nevét köteteinkben feltüntetjük. Közhasznú támogatások levonhatók az adóalapból. Érdeklődésüket, szíveségüket köszöni

A KURATÓRIUM

Vasműt, pontosabban annak esszenciáját, nagykohót először bélyegen láttam, még kisfiú koromban. A nagykohó ma is megvan, bár azóta néhányszor átépítették. A por is ugyanolyan vörösesbarna körülötte, ahogy az 1953-ban kibocsátott „Épületek II.” sorozat hetvenfilléres bélyegének alapszínéből sejthető. Innen nézve negyven év alatt semmi sem változott, de máshol, más kapuk, más kerítések felől az egykori vasműsök alig ismernének rá gyárterületükre. Nem csoda, évekkel a rendszerváltás után vagyunk, a Dunai Vasműt már DUNAFERR RT.-nek hívják, és a városnyi gyárat járva a kontraszt valóban lenyűgöző. Új, impozáns gyáracsarnokok, supermodern gépek és berendezések állnak szemben a régiekkel. Mindez szakavatott kalauzok segítségével könnyen, gyorsan, egy-két nap alatt áttekinthető. Hogy mégis két éven át (1996–97) ingáztam Budapest és Dunaújváros között, annak tízezer oka volt. Az a tízezer ember, aki ott dolgozik.

A munkások arca keserű Janus-arc, akár előre-, akár hátranéz. Engem ez a különös, ismeretlen, ám mára majdhogynem érdektelen arc vonzott. Melósok százait igyekszem bemutatni természetes környezetükben, a kokszolókemence tetején, a blokkok tövében, a bukók alján és a bakdaruk kosarában, a szalaghidak tornyaiban, a bunkersorokon, a pajzs-, kitoló-, töltő-, oltó- és mérlegkocsikban, az érc-, szén- és elegytereken, a tömörítőmű kilenc szintjén, a kohók pódiumán és állványzatain, a számítógépes műszerházakban és irányítótermekben, a habosító vágányai mellett, a konverter csarnokában és a svédláندzsások fedezékeiben, az acélmű öntőtornyában, a hengerek kormánypadjain, a pácoló hurokgödrénél, a hőkezelő harangkemencéinél és a kikészítők rakásolóinál – végig a teljes technológiai folyamaton.

Tábori Zoltán

ISBN 963858217-0

—SÍK—
KÖNYV

990 Ft